

32

PETŐFI ÖSSZES KÖLTEMÉNYEI

BEVEZETÉSSSEL ÉS JEGYZETEKKEL
KIADJA

VOINOVICH GÉZA,
A M. T. AKADÉMIA, A KISFALUDY-TÁRSASÁG ÉS
A PETŐFI-TÁRSASÁG TAGJA

ELSŐ KÖTET

BUDAPEST, 1921
FRANKLIN-TÁRSULAT
MÁGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA
KIADÁSA

Lexifi Sandoz

M. J.
Qu.
258.3

PETŐFI

ÖSSZES KÖLTEMÉNYEI

BEVEZETÉSSEL ÉS JEGYZETEKKEL
KIADJA

VOINOVICH GÉZA,

A M. T. AKADÉMIA, A KISFALUDY-TÁRSASÁG ÉS
A PETŐFI-TÁRSASÁG TAGJA

ELSŐ KÖTET

BUDAPEST, 1921
FRANKLIN-TÁRSULAT
MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA
KIADÁSA

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

E kiadás az eddigieknél pontosabb időrendbe sorozza a költeményeket, a mire főképp 1847-ig volt szükség. Így valósággal feltárul bennük a költő életének rajza, külső folyása és lelki élete egyaránt; a jegyzetek csak a vonatkozásokat világítják meg, vagy a hézagokat pótolják; a mellett műveinek jellemző vonásait emelik ki, a róla szóló irodalom fölhasználásával.

R
1977

PETŐFI.

Vannak irodalmak, melyek hatalmas folyamok módjára hömpölyögnek századokon át, tükrözve a parti életet s bőven hordva árjukban gondolatok aranyszemcséit. Ez vonzotta Taine't, mikor egy irodalom folytonos, szerves fejlődését akarta vizsgálni, az angol nemzetéhez, mely «egész élete folytán igazán gondolkozott és igazán írt». — Másutt viszont lassan gyűl fel az irodalmi erő a mélyebb rétegekben, s egyszerre napvilágra törve, hirtelen dagad folyóvá s ömlik a világirodalom tengerébe, ott is megtartva színét és áramlását, mint az orosz irodalom, mely valójában alig egy százada bukkant elő s évtizedek alatt jutott gazdagságának tetőfokára.

A mi irodalmunkban egyesül e két sajátság. A középkor legendáitól fogva, a reformatio hitvitáin, a török hódoltságon és kurucz harczokon át a XVIII. századvégi reformeszmékig s azóta is híven kíséri a nemzet életét. Medrét eleinte közös európai áramlatok töltik be, mint régiebb századokban mindenütt, de sodruk közt megérik saját forrásainak buzgása, keskeny pásztkban tulajdon színe. Idegen mintákra magyar tárgyak szólaltak meg, nemzeti érzés sajgott bennök; íróinkat nemzeti cél vezette, ha latinos, francziás vagy német izlés szerint is. A történelmi tárgyak és hangulatok közt Kisfaludy Sándor és Csokonai dalaiban megszólal a puszták hangja is, tétován, mint a furulyaszó Bánk vívódása közben. E nemzeti irányú lassú fejlődést egyszerre gyors rázkodás sietteti.

A múlt század elején a nemzeti érzés forrongása az irodalomban is új bérceket emel, vízvázalstó gerinczet. Künn rekednek a százados minták és szabályok, a sok utánzás és kölcsönhatás, melyek a művelt nemzetek irodalmát századokon keresztül egyformává tették, s az új bércek ölen önerejéből indul virulásnak a nemzetek saját szellemű irodalma, melynek eleven forrása a népben gyülemlt föl. Európaszerte a nép felé fordul a figyelem irodalomban és politikában. Fölélednek a nemzeti hagyományok s a hazai hang; Vörösmarty az idegen formájú *Zalántól* a népies szellemű *Csongor és Tündéhez* fordul (1831). Percy és Herder régi nyomán nálunk is gyűjteni kezdí a népköltészet virágait Erdélyi János; a próza-elbeszélésben tért hódít a nép; a színpadon kialakul a népszínmű. S a mint Percy egyengette az útját Burns megértésének, a mint a Herder megnyitotta forrásokból merítettek Bürger és utódai, a mint a francziáknál az utczák dalait csiszolta kristályokká Béranger: úgy szólalt meg nálunk a nemzeti

ébredés korában a nép nyelvén Petőfi, s néhány évvel később Arany. Ők ketten népünknek addig lappangó költészetét emelték művészivé, minden ízében nemzeti költészetet teremtve s egyszerre tőkélyre víve azt, oly hirtelen és könnyen, hogy a fejlődés szinte természeti erő munkájának tetszik.

Költészetünknek nemzeti szellemben való újjászületése azért történhetett oly gyorsan és sikerrel, mert két ily lángszellem munkált rajta egyszerre, mint a német irodalom fölemelésén Goethe és Schiller; de Petőfi és Arany még inkább egy szellemben forrtak össze. Ők ketten kiegészítik egymást; nemcsak egyénileg, a mit Gyulai oly szépen fejtegetett, hogy «Arany ifjúságát a Petőfié pótolja, a Petőfi férfikorát az Aranyé», hanem természet dolgában is, mert egyikük a forró vérű, tüzes magyarnak, a másik a higgadtabb és csöndesebb typusnak képviselője; s ebből folyólag művészi tekintetben is Petőfi az ifjúság és hév költészetét, lyránkat teremtette újjá, Arany a nyugodt epikai műfajokat. A fiatal költő tehetsége hamar feltűnt, rohamosan fejlődött s az új irány varázsa meghódította a közönséget, az addiginál szélesebb körökben. Legelső verseit a szigorú Baja közölte; Vörösmarty rögtön érdeklődött szerzőjük iránt s nagy költőt jósolt belőle. Deák Ferencz 1847 körül több költeményét könyv nélkül elmondta látogatói előtt.*

A műbírálat lassabban jött tisztába jelentőségükkel; eleinte az egyes költői jellemvonásokat is félreismerték.

A bírálók bírálói utólag élesen kárhoztatják az első kritikákat, melyek — 1845-ben — Petőfinek 'prózaiságot', 'durvaságot' vetnek szemére, 'a költészettől való elpartolást', s népköltőnek, sőt pórköltőnek nevezik. E bírálók jól láttak, csak rosszul értékelték, midőn Petőfiben a magyarost és népiest gáncsolták. Egy jószándékú barátja Arany népies elbeszéléseiből is szerette volna kigyomlálni a népies kifejezéseket. Ez a régi izlés szava volt, mely ebben csak divatot látott, nem lényegét. Petőfi *Összes költeményei*-nek megjelenésekor, 1847-ben, a szélesebb látkörű bírálók ezt már alapvonásául emelik ki, s elismeréssel. Pulszky Ferencz jól jellemezte azzal, hogy Petőfi «musája a

* Ez érdekes adatot Balogh Jenő volt igazságügyminiszter úrnak köszönöm. Atyja, Balogh Gábor ügyvéd, 1848/49-iki honvédfőhadnagy, jegyezte föl a következőket: «Zala vármegye 1848-ban engem is felküldött (t. i. jurátusnak az országgyűlésre). Az országgyűlés végeztéig minden nap alkalmam volt Deák Ferenczcel érintkezni. Ezt megelőzőleg szerencsés voltam Deák Ferenczcel érintkezni patvarista koromban (1845—46-ban). Kehida szomszédságában hitelesítettük Korlátszeg község tagosítását s ekkor az egész küldöttséget meghívta magához ebédre. Ebéd után a könyvtárban szolgálták fel a fekete kávé, szivart. Ekkor láttam a nagy szobának mind a négy falát könyvállványokon nyugvó könyvekkel megtelve és hallottam Deák Ferencztől Petőfinek csak akkor megjelent költeményeiből többeket könyv nélkül elmondani». (Talán 1847-ben lehetett, az *Összes költemények* megjelenése után.)

magyar köznép regéiben élő királyleány, mely mind a mellett, hogy haja arany, könylje gyöngy s mosolya rózsabimbó: mégis mezítláb megyen le a patakra, hogy kedvesének ruháját mossa, s piros csizmát ölt vasárnap, midőn templomba készül; egyébiránt hét-köznap reggeltől napestig dalol.» B. Eötvös József már a bírálók tévedésének okára is rámutatott: «Petőfi népszerű a közönségnél, mert magyar; nem népszerű kritikuskaink nagyobb része előtt, mert kritikánk eddig minden művet egészen idegen szempontból s szabályok szerint ítélte meg...» A népnemzeti irány kritikai harcosa, Gyulai Pál, csak Petőfi halála után érkezett el, megmagyarázni (1854.), hogy a nemzeti nem más, mint a népies, megtisztítva s művészivé emelve. Ezt így Aranyról szólva mondja, de mindkettőjük művészetéből vonta le. Petőfinél valóban a népköltés az anyaközet. Neki egyet jelent nemzet és nép, magyarosság és népiesség. Legelső levelében azt írja Aranyak, költői bemutatkozásul: «A népköltészet az igazi költészet. Legyünk rajta, hogy azt tegyük uralkodóvá». A népiesség e cultusában összehatott magyar érzése, származása, a kor demokratikus áramlata, költői ösztönének sugalma s az újság varázsa is. A népköltészetből indulva, magyarrá tette egész lyrai költészetünket, formában, tartalomban, érzésben. Muzsája vállán, midőn az élet e vízében megmerült, nem maradt szárazon egy tölgylevélnyi hely. «Mintha a népszellem géniusává válnék, ott zeng dalai-ban minden, mi a magyar nép kedélyében, életében költői» — írja úttörő tanulmányában Gyulai. Ő Petőfit kivált mint a specifikus magyar dal megalapítóját méltatta. E téren szólalt meg az új költészet legelőször, legközvetlenebbül.

Orlay beszéli, hogy pápai diák korukban, 1842 nyarán, egy zöldséges dereglyén együtt mentek a Dunán fölfelé, Duna-Vecséről Pestre; éjtszaka kiszálltak a partra, s Petőfi egy nótás kedvű paraszt lányt megtanított a maga első népdalaira. Így kelt szárnyra legelső dala a róna fölött, ily természetesen szállott zét valamennyi. A népdalok régi melódiái ismerősökként vitték szájról-szájra az új szöveget; a nép a magáénak nézte s egyet Erdélyi már a nép ajkáról vett föl népköltési gyűjteményébe. Ajkán önkénytelenül fakadt a népdal; magában, emlékeiben találta sajátosságait, tanácsadók csak félrevezethették, mint Bajza, mikor azt javasolta, hogy népdalait is mértékre vonja.

Pályája elején, különösen 1843—44-ben, érzései népdalokká olvadtak; ezzel soha sem is hagyott föl egészen. Nála ez nem volt szoba-költészet, mint azoknál, a kik keresett érzések kedvéért idegen mezbe öltöztek, drámairó módjára, mikor például az apácza gyötrelmeiről írtak; ő nem öltött ezzel álarczot s nem vetkőzött ki magából, még akkor sem, mikor Pönögei Kis Pál nevével egész pitykés, darutollas alakot rajzolt népdalai alá; saját érzéseit fejezte ki s ez természetes megnyilatkozása volt, mert a népdalon nőtt s öntudatlanul mentek át vérébe vonásai. Magába szívta a népdal költői sajátosságait, a festői kezdő sorokat, a hangulat felolvadását a természet rokon képeiben, a gondolat játszi rhythmusát, a képzetek gyors és könnyed egymásba fűzését, ezzel az eleven haladást, drámaiságot. S a népdal e költői sajátosságai nála megszépülten,

sűrítve és kristályosulva tűnnek föl, mégis halmozás és keresettség nélkül. Abban a későbbi népdalában például, mely így kezdődik :

Száll a felhő magasan, magasan.

Az én rózsám messze van, messze van —

megvan a festői kezdő-sor, a magasan szálló felhő képe, mely egyszerre érzékíti távoli kedvesét és az ő szálló gondolatát ; a távolságot és panaszt még erősíti a népies ismétlés ; de a mi a népnél kevésbé szokás, a költő az egész verset e hasonlatból fűzi, vonásról-vonásra szállva, s ezzel párhuzamosan gondolatról gondolatra ; szóba áll a felhővel, üzen véle kedvesének, a mi mind népi vonás, s üzenetében kitarja égő szerelmét. — Van Gregussnak egy verses meséje a népmeséről, mely az egész népköltészetre illik ; egyetlen sor az egész : Koldus-ruhában jár királyi lány ; a második sor már a tanulság : Olykor becses, mi külsőkép silány. — Petőfinél a népdal leveti Hamupipőke-köntösét, ünneplőt vesz s aranycipellőt húz, a mi tündéri varázslattal mind belefér egy kis dal dióhéjába.

Később a mű-dalra is átvitte a népdal sajátságait s világos szerkezetét. Népdal sem alkalmibb, közvetlenebb, mint az ő megszólalásai :

Azokon a szép kék hegyeken túl

Fogsz te élni, kedvesem, ezentúl . . .

A nép módjára eljátszik a gondolat szállongásával ; egyik költeménye így kezdődik :

Mi van innen távol ? A Tisza.

Mi van a Tiszán túl ? Hortobágy.

Hortobágyon túl ? Egy szép leány,

Kihez lelkem visszavágy !

Szakasztott párja ez a csurgói házról szóló népdalnak, csak hogy a költő tovább száll : érezni, mint siet oda képzelete, s mint mulat el ott azután, ágról-ágra, képről-képre szállva. Egy vonással rajzol tájképet, mint a népdal, egy-két sorban egész idyllt, pusztá kimondásával, mint ültek együtt 'a tó fölött, a fák alatt', a pusztuló kertben, a vár tövében. Jelenítő ereje bámulatos. Ha felkiált : Tedd le bojtár, a subádat ! — jögtön két szereplő személyt látni, hozzá a mezőt, a legelesző nyájat, érezni a kötekedő rókedvet, a tavasz lehelletét. Salamon Ferencz fejtegette, hogy legkitünőbb lyrai költeményeiben «párbeszédet hallunk, mely az őt illető résznek elmondásából áll», sőt legtöbbször «nem is annyira elbeszéli jelen állapotját, mint inkább eljátszsa előttünk».

Ez is a népdal sajátága, de ő tovább fejleszti; *Feleségem nevenapján* cz. egyszerű verse is jelenetté válik, mintegy köszöntőt mond, s hozzákészlődését is elmutatja. Egy másik versében feleségét is hívja: «Játszszuk el a múltnak jelenéseit»; szereti a megtörténtet így újra élni, emlékezés helyett föleleveníteni. Oly egyszerű vers is, mint az *Anyám tyúkjá*, voltaképen népes jelenet: előttünk a tyúk és kutya, az egész szoba, lakóinak élete, a gyermek tréfálkozásban a költő gyermeki szeretete is. Versei kitágulnak a bennök duzzadó élettől, mint a mondában a szellemek gyűltén a tudós Hatvani szobája.

Igy éled meg nála a táj- és életkép is. Jöttére elporlanak az antik allegoriák és metáforák, elhervad Ceres koszorúja s a bibor thyrus, és költőivé válik a sugár jegenye, a vándor darvak csapatja, a róna, száraz tenger-én a szélmalom forgó vitorlája. S e tájakon megpezdül a nép élete, egyszerű emberek özönlenek elénk: a szerelmes kisbéres, az elbusúlt juhász, a küszöbön guggoló anyóka. Régi ismerősök az életből, de új alakok a költészetben. Mindezt oly elevenen, oly jellegzetes, örök vonásaikban rajzolta, hogy e képek ma is élők, élőbbek a valónál, mert bár egy század forgásán sok megváltozott, eltűnt a vasúttalan alföld, a csárdák és betyárok világa, változott a nép életmódja és gondolkozása — ma is ilyenek látjuk a pusztát s fiait.

Megtette az első lépést a népies-nemzeti felé az elbeszélő költészetben is. *János vitéz*-ben a népmesét emeli költőivé, *Szilaj Pistá*-ban a népies verses históriát. E mezőt is bő lyrai árja termékenyíti; nemcsak hogy magát látni *Bolond Istók*-ban, ép úgy, mint *Az apostol* lázongásában, hanem mert mindezt a természet, haza és szülőföld s az egyszerű nép szeretete sugallja s vonja be költői varázsszal.

Lyráját is magyar alakok s a magyar élet vonásai szinezik tartalmilag, sőt érzésvilágát is a magyar lélek sajátágai árnyalják. Szerelmi lyránkból egyszerre eltűnnek a Lollik és Chloék, a kik pusztá nevek voltak s élő alakok jönnek helyökbe, a kiket a hazai élet viszonyai környeznek, mint Zsuzsikát, saját sorsuk van, mint Etelkének, egyéni vonásaik, sőt szeszélyeik, mint Juliának. A classicismus hűvös kimértsége s az olvadó német érzélgősség helyében a kedély változatosságát tárja fel, magyaros színekben, a majdnem féktelen kedv és bánat végleteit, a hév és gyöngédség, a lobogó szenvedély és megható érzékenység vegyületét, játszi tréfából hirtelen elborulásba csapva át, mint mély érzelemből keserű dacba, a magyar sirva-vigadás módjára, s forró érzést mindig kényes erkölcsiséggel párosítva, a mi szintén magyar jellemvonás.

Igy formálja át egész költészetünket nemzetibbé és népiessé, formában, tartalomban és érzésben is, kibővítve határait minden irányban. Költészetünk az ő és Arany geniusának hatása alatt egészen magyarrá vált. Úgy járt, mint a mesében a tündérelény, a ki levetette hattyú-köntösét s többé nem találja és nem tud újra elváltozni.

A népköltéssel s ezen át a magyar jellemmel rokon költészetének két fővonása: az egyszerűség és őszinteség, melyeket egyértelemmel emeltek ki Gyulai Pál és Salamon

Ferencz. Oly egyszerű, hogy versei nem szorulnak magyarázatra a nép előtt sem. A nép élő nyelvét emelte föl, mely azóta sem változott, s frissen tartotta költészetét. «A gondolat merészsége mellett szó és rím szerény egyszerűségű», mondja Salamon; ezt nevezi ő a stíl őszinteségének. Mintha csak el akarná mondani, a mit érez, s a hatással nem törődnek. A szónoki dagály korában ez ujság és különös érdem volt. A szerkezetben sem ismer fortélyokat. Versei alaprajzában nincsenek zugok és fülkék, minden egy öntésből való. Prózaí beszélei szinte a túlságig egyenesek. Költeményeinek szépsége nem a pepecselésben, hanem épen a folytonos haladásban áll. Míg gondolkozott, rendesen valami tárgygyal lapdázva járkált. Verseiben is van ebből valami: fölkapja az eszébe ötlő gondolatot, megvillantja, s megy tovább. — Bensőleg is egyszerű. A legáltalánosabb érzéseket fejezi ki, a melyek «olyanok lesznek évezredek múlva, a milyenek voltak évezredek előtt». Niincs rajtuk a kor divata, cziczomája, a mi avul, egyszerű leplőkben természetes szépségükben állanak előttünk, mint az ó-kor szobrai. Nem vizsgálta érzéseit sejtlenként görcsű alatt: kitérta egész szívét; nem számítgatta a csillagok útját: az égre nézett és dalolt. Verseibe mindenki a maga érzéseit foglalja, mint az imába.

Másik vonása, az *őszinteség*, bensőleg ugyanaz, a mi külsőben az egyszerűség. Maga mondta magáról: «Születésemkor a sors az őszinteséget bölcsőmbé tette pólyának, s én elviszem magammal a koporsóba szemfedőnek.» Őszinte a szó minden értelmében. Egy benne a költő és az ember. Versei mind alkalmiak, a körülményekből fakadnak. Azt mondták, hogy a versek alá írt keletről vándorlásai nyomán meg lehetne tanulni Magyarország földrajzát; igazán meg lehet belőlük tanulni a költő életrajzát. Ő az első lyrikus nálunk, a ki egészen feltárta életét. Fiatalkori küzdelmeinek, szerelmének, házasságának egész története benne van verseiben; levelei és Julia naplója minden részletet igazolnak; forradalmi hevét, harci riadóit halálával pecsételte meg. Egész költészete napló, még pedig ritka őszinte napló. Őszinte nemcsak abban, hogy mindig igazat mond, hanem abban az értelemben is, hogy mindent elmond. A közönség elé viszi barátságait s azok megszűnését, családi boldogságát, pörlekedését a szerkesztőkkel, haragját kritikusi ellen. Így támadnak ellenségei. Verseitől gyógyul, mint a mézgafa a sebe nyomán kicsorduló balzsamtól. Erényeinknek is megvan fonáka; s mint némely ember hiúsága abban áll, hogy nem hiú: ő is tulságba vitte az őszinteséget, egész a fitogtatásig. De gyarló vonásaiból is ráismerni az emberre, mint a tanítványok Emausban arról ismertek rá a Mesterre, a mint a kenyeret megtörte.

Mindebből bizonyos egyhangúság következne, s ellenkezőleg, költészete merő *változatosság*. Ritkítja párját a világirodalomban is. Arczán nincs oly szinte odafagyott vonás, mint a szivárgó köny Musset arczán, a ki a költő hivatását abban látta: faire une perle d'une larme. — E változatosság egyik magyarázata: *kalandos életének tarkasága*. Musset mondja, hogy a ki a maga életéről akar írni, előbb élnie kell (*La con-*

fession d'un enfant du siècle). Az első komoly megjegyzés, mely az alig föllépett fiatal költőről esett, 44-ben, mikor élete sorát még költeményeiből kellett kiolvasni, épen azt érzi ki, hogy «neki olly életének kell lenni, hol közel van hozzá minden költői anyag, s nem kell zaklatni a phantasiát képekért s érzésekért». Az iskola padján már obsitos katona és hányatott vándorszínész; azután kedvese elvesztése és szerelmi csatlódás töre sebzí; üldözi a nyomor és dicsőség öleli, megízleli a szerelem mámorát és a családi boldogságot, elragadja a politika s kardot kötve siet a csatatérre. Minden nap új élményt hoz neki s minden élmény új érzéseket.

Bensőbb nyitja e változatosságnak: *lelki világának gazdagsága*. Fialat szívét huszonöt éves koráig átjárja minden nagy érzés: a szenvedések és csalódások egész a világ-fájdalom- és kétségbeesésig, a szenvedélyek ihlete s az alkotó erő öröme a jövőbelátásig. Mint a Paradicsom-kertben megfértek egymás mellett a föld összes lakói, szelídek és ragadozók: lelkében is ellentétes érzések laknak: sötét kétségbeesés és kiolthatatlan remény, gyöngédség és szilajság, az ellágyulás tőzsomszéd a lázongással, a természetben felolvadó áhitat a forradalmi tüzzel. Csatadalai közé oly elmerengések vegyülnek, mintha egy más, szellem-világ hangja suttozna.

Mind e változatosságot híven kifejezi *költői adományának csodálatos gazdagsága*. Benyomásai mintegy önkénytelenül alakúlnak dallá. Mint van, a ki néha hangosan gondolkodik: ő folytonosan hangosan érez. Kezében a vándorbot kivirágzik s a kardcsengés zene. A teremtő erő különbözőképen munkál: hol nagy erővel, tengert öntve és tűzhányókat nyitva, hol könnyen, szinte észrevétlenül, mint mikor egy lany esőre lombot fakaszt a fán s elárasztja a mezőt virággal. A művészetben is ily különbözőkép testesül meg Michel Angelo és Rafael, Beethoven és Mozart, Arany és Petőfi egyéniségeiben. Amazok emberfölötti erejű, de tépelődő és vívódó művészek; emezek ifjan, játszva végzik el életük művét, szinte önkénytelenül, s a művészet mosolyog örömeiben, hogy megszólalhat. Petőfi dalai szinte maguktól teremnek, mint a virág a mezőn, melyek virulását természetesnek találjuk, pedig minden szál Isten csodája.

E dús áradásban folytonos lelemény, újság, *fejlődés* van. Nem állt meg a népköltészetnél, mint Burns, a ki csak egy lépéssel ment tovább. A népköltészet hangján s könnyedségével meghódította a műköltészet formáit, területét. Az egyszerű köntösben csupa műgond és tanulmány. Ismerte és tanulta a külföldi irodalmakat Horatiustól Goetheig s Bérangerig. Nem dolgozott oly könnyen, mint munkáiból hiszik. Arany beszélte Gyulai Pálnak, hogy Szalontán időztében szobája tele volt apró papirdarabokkal, melyekre egyes gondolatok és sorok voltak följegyezve. Bár kész költő, a mikor föllép, — hiszen legelső költeményei közt oly gyöngyök vannak, mint a *Hazámhan* és *Távolból*, — egyre keresi a gazdagodást formákban, a hosszabb lélekzetű szerkezet, magasabb műfajok felé, a daltól az ódához; fejlődik érzésben és gondolatokban. A bordalt például hagyományul vette régebbi költészetünkből, s eleinte szorgosan művelte,

de meglepő változatossággal. Első ily verse, *A borozó*, anakreoni játszi elmélkedés, Bajza modorában, a *Disznótorban* már alkalomszerű; a *Hortobágyi kocsmárosné* dalában szerelmi felindulással párosítja, a mi természetes kapcsolódás, a *Rég veri már a magyari a teremtő* . . . hazafi keserűséggel, a mi hagyományos. Az *Egri hangok* a fiatal jókedv kitörése, a *Felköszöntés* a kétségbeesés fölkiáltása; a *Bucső Kún-Szent-Miklóstól* a vidgató társaságot rajzolja, az *Ivás közben* a mámor komikumát. Később mintegy realisálja e hangulatokat s életképekbe önti; ilyen *Pál mester*, *Ambrus gazda*, a *Szomjas ember tünődése*. Ily leleményes tud lenni egyetlen tárgy körében. Hányszor írta le az Alföldet s nem esik ismétlésbe, mert egyre mélyebb színekkel fest. Eleinte jobbára külső vonásokkal rajzol, utóbb személyes kapcsolatot talál: az Alföld rajzában gyermekkori emlékei elevenülnek meg s öntenek lyrái melegét a képre (*Az alföld, Szülőföldemen*). Majd politikai érzületét viszi bele, midőn *A csárda romjai*-ban a pusztát a szabadság képévé emeli, majd a nép iránti szeretetét, a mint az egyszerű élet boldogságát szinte rousseaui világszemlélettel rajzolja, mint a *Szomorú éj* végszakaiban, a mi különben visszatérő gondolat nála. (Pl. *Az erdei lak*.)

Érzései folyvást mélyülnek s szinesednek. Szerelmi lyrája Etelka koporsója mellett soká aknáz ki egy helyzetet; később változatos lélektani mozzanatokot ragad meg, s egy-egy pillanat tükrében a szenvedély hullámzását és fejlődését rajzolja. Közlékenysége önkénytelenül új tárgyakat von költészete körébe. Nála szólal meg irodalmunkban a gyermeki szeretet, e motívumot Toldy Ferencz már 1845-ben kiemelte a barátsággal együtt; Négyesy a testvért említi; Kisfaludy Sándor óta ő állítja először a szerelmi lyrában a kedves alakja mellé a feleséget, az epedés és mámor nyomába a családi élet képeit. Határozott irányba fordítja általánosságban mozgó hazafias költészetünket, s szorosabb kapcsolatba hozza az élettel.

Első hazafias énekei megannyi szerelemvállás a hazához, mint a *Honfidal*, merő általánosságban; később határozottabb tartalmat nyer a nép szeretete; 1846—47-ben a magyar politika eseményei, vagy inkább tétlensége, elkészerítik, s izgatni kezd forradalomra; egy időre elmerül szerelmében, azután ezt az érzését is összeolvasztja hazafi, sőt forradalmi érzésével: míg keblén felesége álmodik, ő a szabadságharczok történetét lapozza; végül az európai szabadságharczért lelkesül, saját ódái mellett lefordítja Béranger *Képzelt utazását* a görög szabadságharczról, melyben Byron is küzdött. Verseit katonáknak nézi, kik ez eszményért küzdenek, (*Rongyos vitézek*), ebben látja a költők feladatát. (*A XIX. század költői*). Az ige testté is válik: elveti tollát s kard után nyúl.

Igy fejlenek, mélyülnek érzései. Költészetének egyik búbája e változatosság és fejlődésképeség. Mi vált volna belőle, ha új benyomások érik, ha megéri a férfikort, az elnyomott köny és elfojtott remény éveit, ha öregszik, ha a halálra gondol? Így is ő a világirodalomnak talán egyik leggazdagabb s mindenesetre — rövid évei alatt — legtermékenyebb lyrikusa.

E termékenység önkényt következik bő és változatos lyrai eréből. Annyit írt, hogy közlésükre nem is volt elég lap, nagyrészüket egyenest kötetekben látott napvilágot. E termékenység hozzátartozik nagyságához, mert a bánya kifogyhatatlanságának tanúja; hozzátartozik hatásához is, mert másképp hatnak a versek szétszórtan, egyenként a lapokban, mint testvéreik közt, bokrétában. Különösen az ő versei csapatostul bukkannak föl neve említésére, s kézen fogva vezeti maga után egyik a másikat. Egy-egy verse magában szinte nem is egész, nem jelenti őt, — csak mintha egy ital vizet merítenék a folyóból.

Költői egyéniségének varázsát növeli *emberi egyénisége*. Ritka az igazi egyéniség, s az sem mindig megnyerő. Neki is voltak haragosai, de a mint költészetében élénk tárul, egyéniségének vonzó erejét hatása főforrásai közé sorozza Beöthy Zsolt. Ez egyéniségnek két fővonása, hogy *érdekes és szeretetreméltó*. Nincs benne semmi kicsinyes, köznapi vonás. Érdekes szilaj jókedvében és mélabújában, érdekes szótlán szenvedése és ádáz haragja, legérdekesebb folytonos lelkesülése. Érdekes egész élete, minden mozzanata. Érdekes a katona, a ki Horatiust hordja patrontásában és Schillert csákója alatt, s az őrhelyen vessel írja tele a faköpenyeket; érdekes a faluzó vándorszínész, a ki keshedt köpenyeg alatt halhatatlan verseket rejteget; aztán holt kedvese ravatala mellett; az erdői vár pusztuló kertjében szerelméért küzdve, a Múzeum lépcsőjén, *Nemzeti dalát* szavalva; Bemhez sietve, a szabadság és halál mezejére, elesve kozáklándzsával szívében, s huszonhat éves korában fölemelkedve a világ legnagyobb költői közé.

S hogyne volna szeretetre méltó ez a nélkülözö diák és vándorszínész, a ki fumigálja a nyomort és dicsőségről áldomodik; oly gyöngéden szereti szüleit, mint tüzellel kedvesét, s a csatatérről is róluk gondoskodik leveleiben; őszinteségével szerzi barátait és szókimondásával ellenségeit; a ki elragadtatással üdvözli s barátságába fogadja vetélytársát; a ki mindig csak áldozatot kínál és nem követel magának semmit; a kinél a harag csak a szeretet és lelkesülés fonáka, s a kinek élete csupa küzdelem és lemondás, csak kettőről nem mond le soha: hivatásáról és önértetéről. A szeretetreméltóság pedig nagy érdem; két nagy mesemondó, a kiket társaik magvasságban, élethűségben, lélektan dolgában fölülmulnak, Dickens és Jókai, ennek köszönik maradandó varázsukat.

S van egyéniségének még egy hatalma: az, hogy *egészséges lélek*. Ment szenvedéstől és külöködéstől: realis és emelkedett egyszerre. Nem esett rabjául irodalmi divatnak vagy hóbortnak; a túlzott idealismus és romanticismus korában egyszerű és természetes maradt s nem öltött magára hamar avuló vonásokat. A korszak betegsége, a pessimismus, csak a *Felhők* írásakor hagyott rajta nyomot, azt is hamar kiforrtá. Könyve a bizalom és remény könyve. Maga mondotta: «Kicsiny tűz vagyok a haza éjében, de tűz vagyok; s csak egy szót olvashat a nemzet a sors könyvében fényemnél, de ez az egy szó a remény!» — Áldott, ki e szomorú földön a remény magvait hinti!

Hatását a maga korában *korvonások* is támogatták. Bár maradandó, időszerű is volt. Korszerű volt költői föllépése, a nemzeti érzés korában a nemzeti költészet föllendítése, a demokracia idején a nép fölmagasztalása s költészetének fölemelése. Hazafiás költészete a hazai viszonyokon érzett elkeseredésből s a külföldi szabadság-eszmékért és mozgalmakért való lelkesülésből táplálkozik, néha leszáll a napi politika hullámaira is, de mindig költői s általános eszmékig és érzésekig emelkedik, minők a nép szeretete és a világszabadság. Ezzel a korvonás örökkévalóvá tisztul és minden időkhöz szól.

Örökké emelkedik nála egy másik mulandó sajátság is: az *ifjúság*. Az ifjúkor futó ábrándjait, lobbanó érzését, türelmetlen hazafiságát fejezte ki, s mindig a fiatalság költője marad. Ő a halhatatlanság mellé örök ifjúságot is nyert, nem mint Tithous. Ma már oly távoli nemzedék veszi ajkára dalait, melynek nagyatyái sem ismerték őt, s ez is a maga lelkére, saját szíve dobogására ismer dalaiban, melyek megszéptítik az ifjak szerelmét s megédesítik emlékeit. Mióta első énekei megcsendültek, nyolczvan év alatt nagyot változott a világ, még az emberi lélek is, más forradalmak zúgtak el, mint a minőkről ő álmodott; de az ő költészete szívárvány-hídat von az emberöltők fölött. Könyvén nőtt a ma érett nemzedék, azon nő a most sarjadó ifjúság. A nemzet könyve az ilyen, s az ily általánossá váló művekben roppant összetartó erő van. A dal, melyet együtt daloltunk, a könyv, mely után sokak keze nyúl, a képek és érzések, melyek mindünkben élnek: közössé teszik egész lelki világunkat, akár maga a nyelv, hiszen a szó csak a fogalmak jegye, a szellem aprópénze, — a költészet pedig maga az élő nyelv, az eleven érzés és gondolat. Az idegenben élő vagy Amerikába vándorolt magyar nem szakad el az Alföldtől, a hazától, a míg a mi könyveinket, míg Perófit és Aranyt olvassa.

S van Petőfiben még egy megigéző vonás. Nincs fölemelőbb, mint egy nagy embert látni, nincs élvezetesebb, mint ha vele társalognunk. Emerson azt mondja: «Ha volna oly mágnes, mely rámutatna azokra az országokra és házikra, a hol a valódi nagy s szellemileg gazdag emberek laknak: mindenemet eladnám, hogy azt megvehessem és még ma útra kelnék!» Petőfi ott van mindünk házában és minden órán szóba áll velünk. Nagy ember volt, mert nagy minden irányban. Nagy tehetség, lángelme, a ki újat és maradandót alkotott, midőn költészetünket az idegen köntösből kivetkőztetve, nemzetivé és népiessé varázsolta, s a ki a legnagyobb érzéseket hihetetlen szépségben fejezte ki, úgy, hogy Grimm Hermann Homér, Shakespeare és Goethe mellé állítja. Nagy szív volt: szeretett hazát, népet, emberiséget, természetet, szívére tudta zárni az egész világot. Eszményekért lelkesült, az emberiség nagy eszményeiért, szabadságért s a nép javáért. Küldetést érzett magában, melynek csak eszközüül tekintette tehetségét, — s ez eszményekért és e küldetésért élt és halt.

*

Az idők során költészetének új meg új oldalai ragyogtak föl eleven fényben ; ez csak gazdagságát mutatja. Irodalmi remekművek is úgy élnek át a századokat, mint a képzőművészet nagy alkotásai: időnként elföldelve, megcsonkultán, félremagyarázva. Heine a kortárs közvetlen közelségéből mondja, hogy Goethében minden kor mást és mást fog látni, mint Homérban (*Norderney* I.). Petőfi pályája kezdetén szerelmi dalai hódították meg neki a népszerűséget ; a szabadságharcz viharaiban harczri riadói süvöltöttek végig az országon. Az elnyomatás, majd a béke napjaiban ezek visszhangja meghalkult, enyészett ; Gyulai Pál és Salamon Ferencz szerelmi dalai mellett táj- és élet-képeit magasztalták, melyekben a magyar föld és nép örök típusait s lelkét fejezte ki. Meltzl Hugó a lipcsei egyetemen Schopenhauert tanulva, a *Felböket* fordítgatta diák-társának Nietzschének, s e bölceleti szikrákat vizsgálta később az irodalomban, kikelve a felületes magyarázók ellen, kik «Petőfi költészetének fejedelmi palotáján a lángész czímerét csárda-czégérrrel takarták be.» Ez csak azt mutatja, hogy minden kor és minden ízlés talált benne gyönyörűséget. A fiatal szívek szerelmét mindig az ő költészetének hajnalfénye aranyozta be ; a világháborúban föléledtek és megharsantak hazafias és csatadalai ; most, a bánat és szenvedés idején, sovár szeretettel csügünk képeiben a magyar föld és faj életerős típusain, egész költészetében a hazafiság és remény forrásán. Száz éve, hogy szíve dobogni kezdett, nyolczvan, hogy első dalai kivirultak, azóta nevek, iskolák, irányok tűntek el nyomtalanul, — de költészete ma sem csonka törzs, melyet a kegyelet ápol s mely felé magános vándorokat hí az emlékezés ; az ő költészete eleven, viruló fa, még nem vet le magáról korhadó galyakat, egy hervadt levelet sem, — minden tavasznak, minden kornak ujonnan kivirít, örök virulásban, mint a nép dalai, mint a mezők virágai.

ZSENGÉK.

«Úgy hiszem, emlékeztek még arra az alacsony, köpczös mészárosra, ki egykor a félgyházi, szabadszállási és szentmiklósi mészárszékeket árendálta; az az én apám. Nem gondolnám, hogy ötet egészen elfelejtettetek volna, mert hiszen akkor, míg itt lakott, minden becsületes ember szerette ötet közületek, minthogy a becsületes emberek szeretik egymást.» — Így mutatta be atyját a költő a kis-kunoknak, büszkén származására s atyja becsületére.

Fiatal korában Petrovics István székálló legény volt Maglódon; ott ismerkedett meg Hruz Máriával, ki a tanító házában élt, félig szegény rokon, félig cseléd gyanánt; később az evangélikus papnál szolgált; ő járt a székbe hűsért. Az ismeretségből házasság lett (1818. nyarán); ötödfél év múltán született Sándor fiuk, az 1822. és 23. közti évválasztó éjfelen, az újév első perczeiben, Kiskőrösön. Atyjától örökölte hirtelen lobbanó, szenvedélyes természetét, anyjától a mély érzelmességet.

A gyermekkorak nincs története; nála különben is rövid ideig tartott. Már diákkora oly hányatott, mint későbbi élete. Járt iskolába Félégyházán, hol szülei 1824-től 1830-ig laktak, azután Kecskeméten, Szabadszálláson, szinte félvénekint cserélve iskoláit, amint szülei költözködnek. A tolnamegyei Szent-Lőrinczen «legrégebb barátja», Sass István mellett ült, be is véste nevét a padba s felírta a tanári katedrára, melyet ma is őriznek Bonyhádon. Atyja sokat tartott a jó iskolára; 1833-ban Pestre adja fiát az evangélikus gymnasiumba, esztendőre pedig a piaristákhoz; osztálya a tére nézett, hol most szobra áll. De már ekkor a színházak körül ólálkodott; atyja tehát elviszi Pestről és 1835-ben Aszódra adja, hol rokonaik vannak, s egy jóhírű fiatal tanár, Koren István. Itt három évig marad, elvégzi a syntaxist s az osztályban elsőnek küzdi fel magát; itt jár iskolába négy évvel fiatalabb testvéröccse is, István. Egyik iskolatársa, Sárkány Samuel, későbbi ev. püspök, elevenen rajzolja ez időbeli alakját: vékony, hosszú nyakú, előrehajló termetű fiú, erős, fekete haja van, orrhangan beszél, kihajtott puha inggallért visel; ügyes mozgású, virgoncz gyermek. (Hon. 1879. 34. sz.) Nyakas és önfejű; csínyei azt mutatják, hogy nem tűrte az igazságtalanságot és megbántást erősebbektől sem. Egyszer színészek vetődtek Aszódra s az ifjú lelke fellobbant. Bizonyítványait kérte Korentől; az írt az atyának, «kinek — írja a költő az *Úti jegyzetek*-ben — eléggé nem dicsérhető tulajdonsága volt; a színészetet csodálatraméltóképen való módon gyűlölni... a veszedelmes hírvétel után egy perczig sem késett pokoli örvénybe sülyedendő fia megmentésére rohanni. S istentelen szándékomtól csakugyan eltérítettek atyai tanácsai, melyek még hetek múlva is meglátszottak... hátamon és lelkem porsátorának egyéb részén».

Iskolai tanulmányai mellett sokat olvas, kivált Ovidiust, Horatiust meg Budai Ézsaiás történelmi munkáit; jól rajzol, zongorázni is tanul Korentől. A magyarban annyira kiválik, hogy 1838-ban az iskolai év végén ő írja a búcsúzó verset, melyet Koren megőrzött. Verselésén már némi gyakorlottság látszik.

A versben említett «nagyságos báró» az aszódi uraság, Podmaniczky Lajos, az ev. egyház felügyelője.

Az aszódi évek emlékét őrzik későbbi költeményei közt is *A jó tanító* és *Első esküm* czíműek.

BÚCSÚZÁS 1838-IK ÉVBEN.

Immár kész koszorúnk, melyet tíz hónapig izzadt
 Arczczal, gyenge eszünknek gyűjtve diszét, fonogattunk
 A zöld Pindus alatt, a nyájas Múzsasereg közt !
 Ennyit, nagytudományu Atyák, volt gyűjteni képes
 Elménk és iparunk ! — Noha édes a múzsai körben
 Töltni időt, noha Pallas kertjében gyönyörűebb
 Illatozásu virágok kelnek, mint a vadonynak
 Puszta helyén, fárasztóbb mégis a pindusi ösvény,
 Vonzóbb drága szülőnk s kedves rokonink köre, mintsem
 Hogy kis időre szívünk' azt kész nem volna kerülni.

Számüzetett Naso, ki tanítál a Helikonra
 Törni utat s akadályt meggyőzni, karunk panaszid már
 Nem viszi a tanodába, se Nepos hősei éltét,
 Ki mutatá híven, mennyit vittek vala véghez
 Graecia nagy fiai s Karthágo győztesei, mely jót
 S mely rosszat tettek, mi csatákba' valának
 És hogy haltanak el. Mai ünnep valóni megenged
 Tőletek' s a tanulástól, míg belekezdeni kell majd.

Nagysagos Bátor, tanodánk kegyes elnöke s atyja !
 S ti tisztelt Figyelők, ti nagytudományu Atyáink !
 Volt türelemetökért szívünk mint Nektek adozzon ?
 Hogy minket hallgatni nem untatok el, rebegőket.
 Gonditokért hálás kebelünk forró köszönetjét
 És a csekély szállkú koszorúkat kegybe vegyétek !
 Hosszú éltetőket soha gond, bú, baj ne epezsze,
 Létünk és tanodánk folyton kegyetőknek örüljen !

Drága Tanító úr, ki fáradhatlan iparral
 A tudományokban jártassá tenni akartál
 Bennünk', vedd végső együttlétünkben ezen pár
 Búcsúszót, mert elválnok sok időre te tőled !
 S ti kedvelt helyek, a hol számt' lamszor mulatoztunk
 Vagy nagy körbe leülve, vagy a labtát veregetve
 És kapkodva, vagy ugrándozva, vagy édes örömben
 Vig dalkokra fakadva, ezentúl csend üli kedvelt
 Tájitokat, már-már elhagyni fogunk mi ezennel !

S végre Deaktársim ! kik nem köz s renyhe erővel
 Jártatok velem a tudomány ösvényit : ez óra
 Tőletek elvალaszt, szétoszlunk mostan ; egy erre,
 Másik amarra megyen születése helyére, holottan
 Mily örömök várják édes szüleinknek ölében !

ZSENGÉK.

Majd, a midőn a sors keze minket messzire széleszt
Egymástól, midőn itt nem lelt örömökbé fürödve
Lészünk szülőink hajlékában, midőn ekkép
Szólhat már ajkunk: «Ti komor gondok, nem adunk most
Helyt főnkben néktek, kipihenni fogunk sok
Munkáinknak utána, pihenni, nem tanodával
Gondolkodni! Elég volt tíz hó arra!» — O akkor
Még egyszer gondoljunk itten lelt öröminekre.
Gondoljuk, mennyit fáradtunk s izzadozánk itt,
A tudományoknak kimeríthetetlen ösvényén.

S most Társim! miután végét már érte a munka,
A mely tíz hóig szünetlen foly vala köztünk,
Jó Isten veletek! Tanodánkat hagyjuk örömmel
És szaporán édes szüleink kebelére siessünk!

(Aszód.)

A HÜTELENHEZ.

Esküszegte lyánka! emlékezzél
Arra, a midőn: «ah meg ne vessél» —
Igy imádvá téged kértelek, —
Légy kegyelmes én irántam, s szíved
Add nekem, ki csak tenéked híved
Voltam, és leszek, míg létezek.

Akkoron kérő keblemre dülve,
Szerelem tüztől fölhevülve,
Ezt rebegték csalfa ajkaid:
«Hő szívedem tiéd csak, drága lélek!
Esküszöm, hogy csak tenéked élek:
Szünjenek könyűid, bánatid.»

Én ez által istenülve lettem,
És keserves sorsom elfeledtem,
Emma, gyöngé karjaid között.
Édenek nyílának én előttem,
Nem borúltak föllegek fölöttem,
Tőlem a bú mind elköltözött.

Ámde mily rövid volt boldogságom,
Mily korán eltűne mennyországom,
Én, ah, nem gondoltam volna azt!
Estem édenből nagy pusztaságra,
És juték keserves árvaságra,
Marja a bú szíved, és hervaszt.

Hő imádód s kedvelőd elhagytad,
Szívedet te ismét másnak adtad,
Engem elfeledve, csalfa lény! . . .
Jól van! én lemondok mindenről már,
Engemet kietlen pusztá hely vár
Ejszak hő-födözte bú olén.

Isten véled hát örökre, édes
Tárgya hő szívednek, ah negédes
Csalfa Emma, isten véled hát!
Majd ha egykor értem, szinte árva,
Eljősz, éjszának havát bejárva,
Megleled hű Múzsafid porát.

(Selmecz.)

Ez a vers még aszódi emlék. Maga mondja Aszódról az *Uti jegyzetek*-ben: «1. Itt kezdtem verseket csinálni — 2. Itt voltam először szerelmes — 3. Itt akartam először színészszé lenni.» E gyermek-szerelem tárgya az evangélikus özvegy papné kis iskolás leánya, Cancriny Emília. Verseit kézhez is próbálta juttatni, de tanárja rajtaérte, s azzal csúfolta meg, hogy a költőt mint vőlegényt mutatta be az osztálynak. A vers már Selmeczen maradt fenn. Az ő diákévei

alatt atyja Szabadszálláson mint kocsmá- és székbérlő szépen vagyonosodott, házat, földet vett, de az 1838-iki nagy árvíz idején földjét előntötte a Duna, háza összeomlott, ercsii székkállólégénye megszalta, kölcsönadott pénze is odaveszett egy rokonánál, Salkovics Mihálynál, s egészen tönkre jutott. Mind igaz, a mit versében *A jó öreg kocsmáros*-ról ír. Most már nincs módja fiát iskoláztatni. Ez katonának akart állni, de gyöngye testalkata s fiatalsága miatt nem vált be, — hiszen még alig mult 15 éves. Az anya kértére mégis Selmeczre ment, az evangélikus lyceumba. Mint szegény diák, az alumneumban kapott ebédet. «Az Alumneum, édes pajtásom! engem igen, igen viggá tesz. Soha sem szomorkodom, mindig jó kedvem van» — írja Csörföly barátjának (1838. nov. 1.), azzal a daczczal, melylyel a sors csapásait fogadni szokta. Szorgalma mégis lankadt; de egyénisége fejlődött. Ott sok német és tót diák tanult. Ő magát kún-fiúnak vallotta s csak magyarokkal állt szóba. Ujra feltámadt érdeklődése a színház iránt: «Most nálunk német színészek vagynak s én ugyan szorgalmasan látogatom a színházat» — írja Csörfölynek. Föléledt irodalmi hajlama is. Az iskolában buzgó tagja a magyar irodalmi körnek: szavalt, bírál, verseket ad be. A jegykönyv szerint a «végelő 7-én tartott gyűlésen *A hitetlenhez* irányzott elmeszüleményét olvasá Petrovich Sándor,» s azt bírálója, Szeberényi Lajos, «helyesnek tartá és érdemesnek emlékkönyvünkbe való beírásra.» (Egy másik verse, *A hulló keserve*, elveszett.) Ez ábrándjai, az élet gondja, a felévi vizsgán nyert gyöngye osztályzata, a magyar történelemből, egy tót érzelmű tanártól, atyjának ezen való elkeseredése, levele, melyben sorsára bízza: mindez arra bírta, hogy elhagyja Selmeczet. Eladta könyveit, s 1839 febr. derekán kis batyuját hátára vetve, gyalog elindult az országúton — Pest felé.

1839.

SZEBERÉNYI LAJOS EMLÉKKÖNYVÉBE.

Kegytelen a végzet; nem hagy sok időig örülni
Minket együttlétünk édeni napjainak.
Ámde az a földnek bármely részére ragadhat,
Érted ezen kebel ég, s léssen örökre hived.

(Selmecz, jan.)

Szeberényi följegyzése szerint 1839 január végén írta. Szeberényi a selmecki lyceum növendéke volt, ekkor 18 éves, elnöke a Magyar Társaságnak. Egyik tanúja a költő diákveinek; az ő szállásán töltötte utolsó selmecki napjait, s onnan indult útjára. Később levelezésben állt vele. Barátságuk utóbb megszakadt, midőn Szeberényi leczkézttető bírálatot írt a költőről.

EPIGRAMM.

Rákosnak szomorú mezején járván, magyar, hallod
Fái között a szél mily keseregve nyögel?
Oh nem szél nyögel ott, ősid félisteni lelke
Sír unokáinak elkorcsosodása fölött!

(Rákos, április 30.)

Hosszú és keserves út volt az Selmeczről Pestre, gyalog, a hol lehetett, parasztszekerekre fölkeveredkedve, falusi kocsmákban hálva. Hasonló Arany fiatalkori útjához, melyet a *Vándorczipó*-ban írt le. Csakhogy Arany már csalódott a színészetben és önmagában, s tört reménnyel ván-

ZSENGÉK.

dorolt haza; Petőfi most indul neki az életnek, s a színészet még a művészet és magyarság kettős varázsával csábítja. Márczius elején érhetett Pestre; a kecskeméti ház vendéglőjébe szállt, hova atyja is szállani szokott, s úgy viselkedett, mintha őt várná. Atyja véletlenül csakugyan betoppan; a szőkevény fiú vakációit emleget s hogy holmija egy ösmerős családnál van. A gyanakvó apa oda akar vele menni a fiú egy épülő ház állványai közt előre bocsátja, — s elillan. Az apa nagyon fölháborodott e csinyen, sőt azt hitte, fia lelkét bűn nyomhatja.

Az ifjúnak sikerült beszégetnie a színházhoz, statisztának, Rónai néven. Shakespeare is így kezdte Londonban: az urak lovait tartotta s a színészekért futkosott. Petőfi is azt írja: «...hordtam a színpadra a székeket és pamlagokat, s a színészek parancsára kocsmába szaladtam serért, borért, tormás kolbásztért sat.»; mégis úgy érezte, megnyílt előtte álmainak országa. De ez sem tartott soká. Egy szabadszállási legénynek elbeszélte sorsát, álnevét; az hírül vitte szüleinek, a kik ott termettek, s anyja zokogva borult nyakába. Kedvökért odahagyta a színházat.

RÓZA.

Hol Rábát sűrűen zöldellő fűzek övedzik,
Szökdele a fáknek Róza hűs árnyai alatt.
Jött s látá Aurora s diszeit irigyelve pirúla,
S a berk lombi fölé könnyeket ejtve futott.

(Ostfi-Asszonyfa.)

2.

(Az előbbinek változata.)

Szende szerény ibolyák völgyén füzögetve bokrétát,
Szökdele berkének kedvesem árnyai alatt,
Jött és látta Eos bájait; irigyelve pirúla,
S a fák lombi fölé könnyeket ejtve futott.

(Ostfi-Asszonyfa, május 29.)

3.

Hasztalanul vágyasz, vad sors, kínozni. Nem érzem:
Nincs szívem. A haza s a lányka s barátoknak adám.

(Ostfi-Asszonyfa, június 4.)

1839 nyarat Kemenesalján, Ostfi-Asszonyfán töltötte, rokona, Salkovics Péter mérnök házánál. Midőn ez június végén Károly öcscsét s vele rokonát, Orlay Petrics Somát, a vacatióra Sopronból hazavitte, azt mondotta nekik: Ott fogjátok találni Petrovics Sándort is. Orlay azt írja: «Midőn kocsink a hosszú udvarra begördült, s az agarak csaholása megérkezésünket jelezte, a számos tagból álló család fogadásunkra a lak elé sereglett, s köztük ott állt egy közép-magasságú, szikár, fahéjszín arcú, sörtekemény barnahajú ifjú; villogó fekete szemei fehéret vércsilkok futották át; daczos kifejezésű duzzadt ajkai fölött a bajusz csak most serkedezett; hosszú nyaka beeső vállalai közül meztelenül nyúlt föl:»... «Nem kétkedtem, hogy ez Petőfi Sándor». A költő ez időben «könnyen tűzbe jött», «gyönyört talált a másokkal ingerkedésben». Mások «gyakran ábrándokba merült». E nyár új szerelmi ábránd nyara volt. A közel Csöngye faluban lakott Tóth Ferencz nyugalmazott huszárórnagy, kihez az ifjak sűrűn ájtáltak, s a költő szerelemre gyuladt Tóth Róza iránt. Őt ünneplik ez epigrammák és töredékek, melyeken erősen érzik Vörösmarty hatása; tőle búcsúzik a következő versben, rá gondol az *Első szerelem*-ben, ő a szőke lány, kinek emléke vissza jár a legközelebbi évek verseiben (*Élválás, Boszú*), sőt a *Tündéralom*-ban is.

TÖREDÉKEK.

I.

. . . Eszmélet nélkül ott függ tündéri varázsán
 Dalma, szivében öröm, bú, kin özönje csatáz ;
 Most mosolyogva bibor bimbót tör, sárga hajának
 Illeti fürti közé s illan iramva megint . . .
 Róza ne fuss ! ne siess ! ah várj egy pillanatilag csak
 Lásson az ifjú még mennyei álmak ölén.
 Ó megyen és Dalmát pusztító lángok emésztik,
 Hón lobogó szerelem féktelen árjaiban.
 Napjai így mulnak. Jó a lány gyakran elébe :
 Hajh ! de mit ér ? iszonyú ! nem viszonozzahevét.
 Lészen-e, Róza ! idő, melyben lágyulva szerelmed
 . . . csókjai közt Dalma tüzének . . .

II.

. . . S boldog uton szalad életem át,
 Míg nem a sir komor éjjele lát.

Oh de ha szűmnek csalna reménye, Róza ! ha másra szállna kegyed ; S karjaidon más istenesülne Téged imádó Dalma helyett : Ugy ne tekints ide, oh ne emeld, Lányka, egekbe ez árva kebelt.	Vagy valamint a nap ridegen néz Éjszak utósó földreire : Ugy közeledjék fénye fagyasztón Rám szeméidnek ; s nézetire Bennem az érzetek árja kihál, Boldog idők szelid álmaival.
--	--

(Ostfi-Asszonyfa.)

PETRICS SOMÁHOZ.

Bűvölön hangzik dalod, óh barátom Petrics, és e szű örömezzeteknek Tengerében leng, s feledem keservem, Hogy ha te zengesz.	Zengj ! — Ha dús volnék, aranyat fizetnék Bőven én néked dalodért ; de sorsom Nem kegyel. Csak vers, mit az árva ifju Nyerhete tőle.
--	---

Hát legyen versem díjad és jutalmad,
 S majd ha a végzet kiszakaszt karodból
 Engem : olvasván ezeket, lebegjen
 Dalma eszedben.

(Ostfi-Asszonyfa, szeptember 4.)

Orlay Petrich Soma távoli rokona volt a költőnek. Ostfi-Asszonyfán ismerkedtek meg, életük útja többször találkozott s bizalmas barátság fejlődött köztük. A versbe szőtt «Dalma» névről azt írja Orlay: Erős magyar érzése nem tudott megbarátkozni szerb hangzású családi nevével. «Ha kétezer év előtt születtem volna, római szerettem volna lenni, most azonban legjobb szeretem, hogy magyar vagyok» — mondá egyszer. Nevet is magyarost keresett magának ; Rónai néven lépett színpadra, volt Sió, Homonnai és Borostyán, míg végre Petőfiben állapodott meg, mi szláv családnévének fordítása.

TÖREDEK.

. . . Mint fű éles sarlónak alatta,
Hull csatázva ellen és magyar,
S hol zászlóját békesség mutatta
Eddig : ott most mindent (vér takar) . . .

(Ostfi-Asszonyfa.)

Ferenczi Zoltán szerint egy történelmi ballada foszlánya.

ELVÁLÁS.

Itt a bucsúpercz : válok. — Nem szabad !
Leomlok, a világ kereng velem !
E szenvedés, e szörnyű kín alatt
Gyogy nem repedsz meg, égő kebelem ?

Nem, én nem hordom többé terhemet,
Habár egy élet rajta függene,
Válj lángszavakká, titkos érezet,
Te szívem pokla, szívem édene.

S ha szólanék is, mit remélhetek ?
A sors irántam oly vad, oly kemény ;
Ó kárhozat, ó gyilkos képzetek !
Nem gyül érettem viszonéremény.

Én távozom, s örökre távozom
Gyötrő titkossal tőled, ó leány !
Vezessen a sors boldog úton
Öröm-tavasznak tündér-korszakán.

Legyen pályád mosolygó rózsakert
És minden óra benne rózsaszál,
S ne tudd, ne tudd, leányka, e levért
Szív éjjelén hogy csillagom valál !

(Ostfi-Asszonyfa ?)

E vers már búcsúzás e nyártól s álmaitól. Salkovics azzal a szándékkal vitte magához a költőt, hogy ősszel a két fiúval együtt Sopronba küldi, s taníttatni fogja: jóvá akarta ezzel tenni, a mit Mihály az öreg Petrovics ellen vétett. A szünidő végére azonban mást gondolt. Levelet írt feleségének, hogy ha Károly és Samu visszatérnek Sopronba, Sándornak adjon egy pár forintot, «s menjen a hová tetszik, belőle úgy sem lesz egyéb komédiásnál». Az asszony kiterítette a levelet a zongorán, melyhez az ifju naponként többször le szokott ülni: csakugyan meglátta, el is olvasta. Bement Sopronba, s szept. 6-án katonának állt a Gullner ezredbe, a mi akkor hat évi szolgálatot jelentett.

ELVÁLÁS.

Vert az óra,
Halnak a remények,
Kik szívembe
Hajnalfényt hintének ;
Szebb jövőd
Tiszta hajnalfényét,
Mely keblemnek
Ejjelet üzé szét.

Vert az óra !
A szörnyű itélet :
«Elszakadni
Mindörökre tőled,
Lány ! szerelmem
Nyájas tavaszában !»
Zúga hozzám
Rémes kongásában.

Szűm nyugalmát
Ismét hol találja,
Messze tőled
Keblem ideálja ?
Honnan int a
Csendes béke réve,
Honnan int a
Bujdosó elébe ?

A mosolygva
Kedvező szerencse
Pályád édes
Örömekek hintse,
Míg én búban
A széles világot
Átfutom, nem
Lelve boldogságot.

BOSZÚ.

Kecses tavasz virúla ;
Vidám tekintete
Berkemnek kebelébe
Rózsákat ültete.

Mosolygtak a tavasznak
Bájjgyermeki felém,
S én a bitor bimbókat
Enyelgve tördelém.

De látta a leánya
Könnyelmű tettemet,
S testvéreit boszúlva —
Kitépte szívemet.

Azóta létem árva,
Kietlen pusztaság,
Mint, melynek elrabortam
Diszét, a rózsaság.

ELSŐ SZERELEM.

Szép a rózsza hajnal-ébredése,
A leánya arcuzatja szebb volt ;
Messze bércek kékeltő homályán
Bájjal ég az arany esti-csillag ;
A leánya nefelejts-szemében
Tündérfénnyel szebb csillagzat égett.
Csattogánynak zengeménye nyájas
Csendes éjjel viruló berekben ;
Nyájasabban kelt a lányka hangja
Ajkaí Paradicsom-kertéből.

És ha tiszta a liget virányit
Gyémánt-cseppel éltető patakcsa :
Tiszta volt a lányka keble szinte,
Tiszta szive, tiszták érzeményi.
A leánykát hévvel én szerettem,
Őt szerettem első szerelemmel,
Érte gyúltam örült gerjelemben,
S hajh, a végzet elszakasza durván,
Elszakasza mindörökre tőle !

Hagyjatok, ha néha álmin ötet,
Elragadtan a dicsőtet festik,
Oh barátim, hagyjatok zokogni :
Veszteségem szörnyű, mondhatatlan.

(Sopron ?)

1840.

BUCSÚ.

Irgény a sors boldogságom ellen,
Pozsony ! körödből ismét messze hí ;
Megyek — de dúlva van bucsúzó mellem,
Miként váradnak pusztá ternei.
Utánam intesz még Dunád ködébül,
S arczomra keserű köny árja gördül.

Nem hosszú volt tebenned mulatásom,
S az órák mint a nyil röpültenek,
De ily órákat a nagy mennyország
Angyalnak adnak csak az istenek.
Édenben éltem üdvözülökképen
Barátainnak nyájas, hű körében.

ZSENGÉK.

A messze távol kéklő fátyolába
Takarja már szép képedet, Pozsony,
Nem lágyul a vad végezet, hiába
Nyögel panasz kesergő ajkamon:
Mennem kell! — s tán örökre szakadatok
Már tölem el, ti szeretett barátok?

(Pozsony, január 21.)

Vegyétek hát a bujdosó kebelnek
A zúgó szélben hangzó végszavát:
Szerencse kényei akár emelnek,
Akár nyomor s inségbe döntnek át,
Míg a koporsó nyugtomat nem adja,
Érettetek gyúl szívem indulatja.

1839 végét a költő Sopronban töltötte. Nem volt minta-katona. Patrónuskájában Horatiust hordta, csákójában Schillert, mondja Jókai. «Órálláskor faköpenyét versekkel írta tele», beszéli Orlay. Mikor Liszt ott hangversenyezett, kiszökött a kaszárnyából és Orlay ruhájában végighallgatta. Sokat járt Orlayhoz, ott volt a diákok lakomáin, s ő is megvendégelte őket prófuntal. Részt vett az önképző-körben; néhány versét az érdemkönyvbe is beírta. Itt ismerkedett meg Pákh Alberttel, ki a felnőttek magyar társaságának titkára volt, s őt folyvást ellátta könyvekkel. Néha a kéthetenkénti transporttal átmehetett Pozsonyba, s ott egy napot régi selmeczi diáktársaival töltött. Ily kirándulás emléke ez a költemény (jan. 21.). Megint bucsú-vers, mert ezrede indulóban van Tyrolba.

GALGAPARTIHOZ.

Üdvözöllek messze bérczetetőkről,
Szent helyek!
Hol a Galga lassu andalgással
Hempelyeg.

Hol pályája éden volt a gyermek-
Ifjunak,
Hol az életüdv örömvirági
Nyíltanak.

Lángszerelmem szép viszonzója,
Barna lány,
Emlékezve küldsz-e még sohajt a
Szív után,

Melyet anyni kéjnek bölcsejében
Ríngatál,
Melynek első éneket lantjára
Te család?

Ah, rád vissza bús könnyullatással
Néz szemem:
Vesztve téged, vésze boldogságom,
Mindenem!

(Grécz, május 1.)

A Galga partján Aszód fekszik, a 'barna lány' Cancriny Emilia. Szomorún gondol vissza a gondtalan évekre. Katonáskodása elhamarkodott lépés volt és keserves csalódás. Azért állt a Gullner ezredbe, mert ez Tyrolba készült s ő azt remélte: megláthatja Schweizot, Tell Vilmos és a szabadság hazáját; de ez a reménye dugába dőlt. «A sors nekem nem akar kedvezni — írja Nagy Imrénék, (ápr. 30.) . . . Tyrolból talán örökre kitiltott. Graczig jövének s itt vettük azon hírt, hogy az ezred . . . Horvátország Zágráb és Karlstadt városaiba menend». Azzal biztatja magát: «. . . onnan hihetőleg Olaszországba viend utunk. Ha ez megtörténik, némiképp feledem Tyrolt». Ebben is csalódott, a mellett egyre gyötrőbbben érezte a közlegényi sörnyomorúságát.

«Most érzem — írja, — mi mélyen sülyedtem, leszállva a tudományok pályájáról, neveletlen, érzéketlen emberek körébe, s egy durva zsarnok körmei közé. — Csak néha emel ki e pokolból a költészet, a mennyei, a malasztos. Oh, ha ezt keblemben nem hordanám: a kétségbe-

esés ölné meg! Egy hónapja már, hogy itt vagyok, s még igen keveset írtam; de hogyan is írjak? a káplár, mihelyst tollat lát kezemben, lármáz, szitkozódik reám, s dolgot ad. Így vagyok, azonban nem csüggedek. «Non si male nunc, et olim sic erit.» Ily keserűn emlékezik meg katonaeveiről a *K. Vilmos barátomhoz* és *Katona barátomhoz* cz. költeményeiben is.

AZ ÖRÁGYHOZ.

Égig emeljen bár a játszi szerencse kegyelme,
 És legyen első rang rangom az isten után;
 S bár csak azért szűljön két India kincset özönnel,
 Hogy büszkén ajakam mondani tudja: enyém!
 Durva faalkotmány! emléked nem leszen irtva
 Szümből s akkoron is hajlik öledbe fejem;
 Hisz te az inségnek mikor éje boronga körülém,
 S hervasztott a bú: balsamos enyhet adál.
 Enyhet adál! az élő vad kínok örömtelen ifja
 Leggyönyörűbb álmit kebleden álmodozá.

A kaszárnya-élet csak a takaródó után adott neki enyhületet, bár az akkori kaszárnyai beosztás szerint ágyát is egy cigány fiúval kellett megosztania. Ágya fölött szuronya karikájába gyertyát tett s olvasott; mikor egyik társa azt elfújta, szuronyát dobta utána, de szerencsére csak az ágy deszkájába furódott. Írt is, s verseiben — mint az előbbeni mutatja — szép emlékeit újította föl s közben jövődjéről és költői dicsőségéről ábrándozott. Az *Úti jegyzetekben* (1845) azt írja: «... mikor még strázsáltam vagy főztem a kukoriczagombócokat közlegény-társaim számára, s mosogattam a vasedényt oly téli hidegben, hogy a mosogató ruha ujjaimhoz fagyott, s mikor a káplár «menjen kend!»-je lehajtott a havat kihordani a kaszárnyaudvarból: mindenkor már világos sejtéseim voltak arról, mi velem egykor történni fog, s mi meg is történt. Megálmodtam az *országba meztelen fadgyán*, hol — mint de Manx báró — az egyik oldalamat alám tettem derekajlnak s a másikkal betakaróztam, megálmodtam itt, hogy nevet szerzek két országban . . .»

A DRÁVÁN.

(Marburgnál.)

Zúgó habjaidba szórom	Bárha dúlt lesz akkorára
E virágfüzért,	Díszre s hervadt,
Dráva! Hajtsd alá s a partra	És özönnel kelyhe nem hint
Tedd, midőn hazámba ért.	Szerte éden-illatot.

S mondjad: ilyen a honáért
 Lángoló kebel,
 Melyet a sors zivatarja
 Tőle messze sodra el.

A katona-élet megviselte gyöngé szervezetét. 1840. május—júniusában Grácban «Nervenfeber»-ben szenvedett, «fruchtlos behandelt». Ezredétől elmaradván, Marburgon át Zágrábba küldték; baja kiújult s vért is köpött. Szeptember elején ismét kórházba kerül Zágrábban. E betegségre vonatkozhatnak a következő versek.

ÁLOM.

Kór valék, fájdalomimnak
Szenvedém nagy kínjait ;
Jött az éj szelíden végre,
S könyörülve békeségre
Almaim karába vitt.

És láttam ott
A szőke lányt,
Nem hidegen
Már szűm iránt ;

Hozzám voná
A szerelem,
S eget lele
E kebelen,

S én piruló
Lángajakán,
Mézcsókjait
Leccsókolván.

És újra csók,
S meg annyi csók,
S oly édesek !
S oly lángolóok !!

Ily álmakat adjatok, isteneim,
És marhat a fájdalom, a fene kín ;
En túrni fogok, — valahára talán
Majd égi való jön az álmak után.

HONVÁGY.

Borúnak' éjjelén, derűnek hajnalán
Feléd siet remegve bús
Pillantatom, mindég feléd, arany kalász
Hazája, boldog róna, hol
Csókolyva ölelkeznek Csepel mezőivel
Dunánk ezüst hullámai.
Áldás malasztja rám felőled nem lebeg,
Csak egy kemény atya átkait
Zugják fülembe a nyargaló fuvalmak, oh
Ezer tövissel hinteni
A bujdosónak útait ! Még is te vagy
Örök betűkkel írva fel
E szív emlékkönyvében. A napok sorát,
Melyet lefutnom rendelex

Az ég, ohajtom én kunyhód homályiban
Elhetni, s a szelid halál,
A szenvedések altatója, hogyha jő
S átszenderíti lelkemet
Egy boldogabb világba : harsogó Duna !
Kiszzenvedett porom fölött
Te mosd a zöldelő hant bársony pázsitát,
S a mormogó habzaj között
Édesd nyugalmak ülnek sírkövemre majd
S a jégszív is talán, kinek
Átkai nyomák a kínos életet, ledől
Békülten a halom fölé,
S lágyúlt kebel meleg könyűivel rebeg
Panaszt : szegény, szegény fiam !

TRIOLETT.

Rejts ölednek éjjelébe
Szent nyugalmu sírhalom !
E kinéletnek vesződve
Lánczait mért hordozom ?
Kebled csendes éjjelébe

Nem tekint a fájdalom,
S a keservek halvány képe ;
Ott öröklő bék' vagyon.
Rejts hát kebled éjjelébe,
Szent nyugalmu sírhalom !

Rettenetes helyzete részvétet keltett, s ennek köszönhetette, hogy kiszabadult a katonaságtól. Egyszer a kórházban betegségében Römer ezredorvostól olvasnivalót kért, ez szőba állt vele, s megesett rajta a szíve. «Őn nem ide való» — mondotta neki. 1840 deczemberében megvizsgálták ; a jóindulatu Römer általános gyöngeséget s tudóbajt állapított meg nála ; 1841 január végén elhagyta a kórházat s 18 hónapi katonáskodás után február 28-án elbocsátották a szolgálatból.

1841.

VÁNDORDALOK.

I.

Távol szeretteimtől,
S tőled, te drága hon!
Vándorlom a világot
Végetlen utakon.

És lábam a nagy úton
Fáradva lépdegel,
Mert vállaim tetézvék
Butyoknak terhivel.

Eldobtam én a terhet,
Nincs többé vállamon;
És mégis vajh mi csüggeszt?
És mégis vajh mi nyom?

Boldogtalan fiú te!
Mely tégedet lever,
Nem válladon . . . szivedben
Az óriás teher.

II.

Hová, háová az égi úton,
Darusereg?
Azért hagyjátok-e a tájat,
Mert nem meleg?

Vándorlok én is, ámde pályám
Ellenkező:
A szerelem forró honából
Jégsír felé.

(Pápa.)

Még nyilván horvát földön kelt. E verssel később Pápán lyrai jutalomért pályázott s dícséretet nyert. Ebből formálta később a *Két vándor* költeményét.

A fiatal obsitos Sopronon keresztül Pápara indul. Orlay leírásában látni, a mint a hosszú vándorút után kopogtat nála, soványan, bakancsba húzott szűk kék nadrág- s fehér katonafrakkbán, kezében görcsös bot, vállán vászon bakó. A lakásadó asszony egy szalmazsákot s egy párnát tett számára Orlay hónapos szobájába, két váltó forint havi bérért; Orlay egy ügyvédhez ajánlotta be irnoknak, házitanítói állást is szerzett neki; ebédjeért pedig felolvasó volt egy öreg papnál. Így tengette életét. Fölvették az iskolába, benevolus auditor-nak, de egyszer katonaruhájában ment a leczkére, mivel a diákokat hahotára fakasztotta, a tanár pedig kicsapással fenyegetőzött. Ő rögtön hazament, Orlay már kis tarisznyáját rendezve találta. «Itt hagyom Pápát, nem vagyok én iskolába való» — mondotta. Katonaruháját eladta egy házalónak, s másnap reggel a pozsonyi út hosszú hársfasorán kiballagott a városból; Orlay messze elkísérte. Hányadszor indult már neki a világnak!

KURUTTYÓ.

I.

«Hogy fejedre pusztaságot hozzon
Isten átka, csalfa, bűnös asszony!
A ki által oly sötét gyalázat
Vontá éjbe a Kuruttyóházat.

Hittem asszony esküvő szavának,
De hiszek már inkább karcсу nádnak,
Hogy kerengő forgósél viharja
Lenge szalát földre nem csavarja.

ZSENGÉK.

Szüzeséged a manó elhordta,
Nem kölesz már, hűtelen rosz borda!
Nem kölesz, maradj magadra, s engem —
Vagy látsz többé vagy sem életemben.»

Dörg Kuruttyó s üllöt, kalapácsot
Es szöget, mit izzadván kovácsolt,
Hány a sátor minden szögletébe,
S nagy szitokkal ajkán kilépe.

Útnak indul, úgy ragadja lába,
Hogy fejr ló sem jutna nyomába.
Sir az asszony, a szegény ártatlan.
Messze a férj bujdos már távolban.

II.

Barna csapszékben Kuruttyó
Ül sötéten,
Úzni vágyván szive kinját,
Bor kezében.

S korty után korty, hajh, de kinja
Végtelen hív,
Semmikép sem szabadulhat
Tőle a szív.

S jó toborzó víg legények
Czifra serge,
S énekelnek sarkantyújuk
Összeverve:

«Jöszte, pajtás, közénk, csapj föl
Katonának,
Szép szolgálni a királynak
Es hazának.»

Életünk vidor, mosolygó
Szép halálunk,
Ha riadtán trombitának
Harczra szállunk.

Itt a markunk, csapj belé, jer
Katonának,
Szép szolgálni a királynak
Es hazának!»

S űzi ének, táncz Kuruttyó
Nagy bánatját,
A garatra önt nehányszor,
S — parolát ad.

III.

Zajos órák mámora
Hogyha széjjellebben,
Dúl a régi fájdalom
Annál dühösebben.
Nyugszik a táncz, hallgat a víg zeneszó,
És buvában újra sorvad Kuruttyó.

Tarka, foltos fegyvere,
Rajt virít a rozsdá,
S fényesíteni oly nehéz
Az istenátkozta.
«Hejh, jobb volna most koholni vasszeget,
Vagy heverve nyújtózkodni zug megett.»

Nézd, Kuruttyó, nézd ki jó
Látogatni téged?
Isten engem, oly alak,
Mint a feleséged.
Ó az, ő! az ártatlan férjhagyta nő.
Karján mosolyg nyájas barna csecsemő.

«Ez Kuruttyóivadék!»
Mond a kiseded apja,
És a rajkót és a nőt
Kebelére kapja,
S vége nélkül, hossza nélkül pityereg.
Jókat kaczag rajt' a víg ujonczsereg.

(Pápa, márczius 10.)

TÖRÖK GYULA EMLÉKKÖNYVÉBE.

Hogyha messze lészek tőled vettetődve,
E lap által légy rám emlékeztetődve.

(Pozsony, Mart. 25-dikén 1841. jó barátod Petrovich Sándor mk. ospitos katona.)

Szinészi ábrándja Pozsonyba csalta, de ott csak országgyűlés idején játszottak, s most nem talált színész-társulatot, melybe beállhatott volna. Egy pár napot töltött régi aszódi pajtásaival, — Török Gyula is az volt, — majd hajón Pestre ment, onnan, mint Orlaynak írta, kipróbált két csikóján Duna-Vecsére koczogott szüleihez, kikkel levélben kibékült.

ERDŐ SZÉLÉN.

Erdő szélén puszta csárda,	Csárda, csárda, gonosz csárda,
Hejh mért sietsz oda, sárga ?	Sülyedj fenéig a sárba !
Fordulj vissza szép paripám,	Befogadtad a rossz legényt,
Nincs benne már kedves babám.	Megölte kincsemet, szegényt !

(Pozsony.)

FÜRGE MÉH . . .

Fürge méh, te bejárod a ligetet,
Hogy szedhessed virágokrul mézedet ;
Az én babám nem jár fűre s virágra,
Hejh, mézednél mégis édesebb csókja.

(Pozsony.)

Pozsonyban egy délutánt régi aszódi pajtásaival akart tölteni ; Kemény Mihály szabódott, hogy neki verset kell írnia önképző-körük számára. A költő hevenyében ezt s az előbbi verset vetette papírra, — meglehet, hogy emlékeztéből.

NEUMANN KÁROLY EMLÉKKÖNYVÉBE.

Szeretlek, mint a hold a csendes éjet,
Miként a léget a szabad madár ;
Szeretlek, oh barátom, míg az élet
Köréből a halál a sírba zár.

(Selmecz, április 17.)

Neumann Károly anyjánál lakott a költő Aszódon. Neumann most Selmeczen tanult. Petőfi azért ment Selmeczre, hogy kivegye bizonyítványát s felsőbb osztályba léphessen ; Neumannhoz szállott. Ekkor írta ez emlékverset Sólyom Sándor aláírással. Ez év őszén, Pápára menet, Pozsonyban ismét Neumann vendége volt egy pár hétig, s akkor neki ajándékozta egy kis füzetbe összeírt költeményeit. Egy párat csak elmondott, s barátja kérésére írt le. Így maradt fenn zsengéinek nagy része. Selmeczről megint hazament szüleihez Duna-Vecsére.

ÖRÖK BÚ.

Tódúl a felleg; barna éjbe vonja
A látkört, búsul a sötét vidék.
Sötét e szív is, hű szerelmem honja,
Reá a bú gyászfátyla szövéték.

Nem bírva terhét, a felhő könyekre
Fakad, s a rózsza gyűjti gyöngyeit.
Megtelt e szív is, könyeim peregre
Áztatják arczom hervadt díszeit.

Színekkel tarkaékesen szívárvány
Ragyog keletről, szép derű jele.
Borúm örök, hajh, lánykám nem mosolyg rám
Szívárványként, hogy földérintene.

(Duna-Vecse, április 24.)

Végre egyszer otthonn, szüleinél! «Ezek örültek, hogy a katonaságtól megszabadultam — írja Szeberényinek, — de — képzeld, barátom! — azt akarják, hogy megszáros legyek, én és mes-terember! Ennek két oka volt. Először az apám mindig jobban szeretett volna látni: húst mérni, mint jambusokat, trochæusokat faragni. Másodszer — s ez már fontosabb! — szüeim elszegé-nyedtek, annyira, hogy engem tanulásomban segíteni nem voltak képesek. Azonban — gon-dolhatod — hogy ha még tíz ily fontos ok lett volna is, ebben velök meg nem egyezem. Én tehát jobb időket várva, két hónapot (1841-iki májust és júniust) honn tölték . . .» Orlynak azt is írta, hogy ő színésznek készült, anyja pedig az iskolák folytatására unszolta. Ezért ment Selmeczre «testimonium»-ért, hogy újabb fölvételének akadályja ne legyen.

ZIVATAR.

Mit nekem hab? mit nekem vész?
Én nem félem haragát;
Kebelemnek pusztaságán
Száz sirokkó rohan át.

Mely ez égő szerelemmel
Enyelegve játszhatál,
Mely hűséget esküvéll, és
Ah mely még is megcsalál.

Rajta, gyorsan evezőhöz,
Talpra reszkető legény,
Bár toronynyá nő a hullám,
A túlpartra szállok én.

Rajta, bajtárs, csüggedetlen!
Nincsen messze már a part;
Bár izzadva, férfiszívvel
Mí kiálljuk a vihart.

Köd borong ott, sűrű ködnek
Kétségbarna éjjele,
Lány, temetve mindörökre
Légyen emléked bele,

Im, mi kép leng a ködéjben?
Bájjoló, mint a tavasz,
Szöke fürttel — kék szemekkel,
Hűtelen lány! képed az.

Hajh, nélküle nincsen élet!
Vissza, izzadó legény,
Bár Mátrává nő a hullám,
Vissza — hozzá — szállok én!

(Duna-Vecse, május 8.)

E vers azért érdekes, mert egy év múlva átdolgozta *A bújdosó*-vá.

UJSÁG.

Figyeljetek, derék história!
 «Halljuk! Tovább! Na s aztán!» A minap
 Szent elragadtatás tűzével egy
 Költő merészen mászta Helikon
 Bérczét, öröklétű hírkoszorút
 Tüzendő fürtibe a fénytetőn.
 Már-már magos czéljához ért, midőn
 Rémtületes mennydörgés hallatik.
 «Védj, szent Apollo!» Ujra mennydörög.
 Megborzad a költő, s uramfia!
 A mélybe henterül. «Hahahaha!»
 S ugyan mi dörge? «A boszús Olymp.»
 Nem. «Halljuk! Halljuk!» Hát a Múzsafi
 Nem legbővebben abrakolt — hasa.

(Vadas, május 16.)

Vadas-pusztá Duna-Vecse mellett van; többször kirándult oda. Első jele annak, a mi később rendes szokássá vált nála, hogy nélkülözését, nyomorát keserű tréfára fordítsa. — Ezt a versét később be is küldte Bajzának, de azután azt írja neki: «... kérem a «Könnyeim» s «Ujság» czíműt örökre kihagyni az *Ath.*-ből; nagy ellenszenvem támadt irántok.»

VÁLTOZÁS.

Míg a földet gyász temette,
 Dúlván fürgeteg felette
 Pusztaságnak vad telén:
 Mért virúla bájos éden
 Kebelemnek belsejében?
 Mert rózsámat ölelém!

Most, midőn a szép tavasznak
 Uj virányi illatoznak
 A mosolygó téreken:
 Mért vagyon tél kebelemben,
 Pusztá, gyászos, véghetetlen?
 Mert rózsám nem ölelem!

(Vadas, május 23.)

CSAL.

Völgy homályán, fák hűsében
 Kert megett,
 Zeng a lantos hév szerelmi
 Éneket.

Zeng, ha gyúl a rózsahajnal
 Keleten,
 Ha nyugodni bércz megé a
 Nap megyen.

S szép tavaszszal, nyár hevén, hűs
 Őszön át
 Pengeti a szerelemnek
 Hévalát.

S édes díja zengzetének,
 A leány
 Ha kacsingat által a kert
 Ajtaján.

ZSENGÉK.

Jő a tél, és megnyíl a kert,
És ragad
Kebelére a leány — más
Boldogát.

A csalódott megy kinok bús
Éjjelén,
S hallgat a dal lantja néma
Idegén.

(Duna-Vecse, május 27.)

VENDÉG.

Kerepöl a szarka
Házam tetején :
Vendég jön. Vendégnek
Vajh kit várjak én ?

Messze föld határán
Jár a szerető,
Csalfa volt szerelme,
Vissza nem jön ő.

Tán te lész vendégem,
Óhajtott halál ;
Úgy siess, ne késsél,
Ajtóm nyitva áll.

(Duna-Vecse, június 5.)

ELEGIA.

Meddig dúlsz, szerelem pusztító lángja, szümön, mint
A mennyverte Prometh keblin az éhes ölyü ?
Meddig nyugóz Amor kinos lánca ? Endymionnal
Meddig jajgat hurom búskeseregve panaszt ?
Féktelen érzetnek vad hevü szikrája, lohadj el,
Hullj le bilincs, szünjön, lant, szomorú, árva jajod.
Véghez ér nagy fáradozása a Danaidáknak,
Fölteszi a sziklát hegy tetejére Sysiph,
Nem forog Ixion, Tantalnak szomja csilapszik :
De hidegen marad a lánynak örökre szive.
S érette, ah boldogtalan én, mindegyre hevülök,
Keblem Vestatüzét nincsen eloltni erőm.
Égj, szívem, hát, égj mint forró Hyperiona nyárnak,
Melynek élő sugarán gyöngé virágcsa fonyad.
Hervadok én is majd, s hervadván, enyhre találok,
Ha tova szállt lelkem Lethe özönébe merül.

(Duna-Vecse, június 22.)

EPIGRAMMOK.

I.

Újra mosolyg a táj aranyos sugarakba fürödve
A hanyatló Phoebus ha nyugalomra megyen.
Engemet, hajh, szeretöm búcsúzó pillanatával
Holdtalan éjfélként bánat homálya takar.

(Duna-Vecse, június 3.)

2.

(Martial után.)

Pompej magzatjait Azsia és Európa temette,
 Őt pedig Afrika; hant ha bizonyára földi.
 Hogy szanaszét ekkép hever elszóródva, mit ámulsz?
 Hogy birt volna a föld egy helye annyi romot?

(Duna-Vecse, unius 23.)

3.

(Martial után.)

Zápor zápor után, a szüret szünetlenül ázik.
 Bár akarod, nem jó szűz bor iczédbe, csaplár.

(Duna-Vecse, junius 23.)

4.

A szerelem jelené; multé s jövőé a barátság.

(Duna-Vecse, junius 23.)

Julius elején újra elhagyta a szülői házat. «... itt annyira hozzám szokott — írja Szeberényinek (1842 jul. 7.) — azon ragaszkodó jó vendég, kiről Vörösmarty mondja: «holdvilág az arczod, kályha termeted» stb., hogy eltökélém, tőle erővel elszakadni. S úgy lón. Pestre menék, de itt semmi kedvező szél nem fűjt, nem is lengedezett, tovább folytatám hát utamat (à la «hű bele Balázs») Füred felé, s innen átkelve a Balatonon, Somogyon, Veszprémen keresztül Tolnába Ozorára... jövök, itt színészek dégálnak, velök megbarátkozom, s — színészsze leszek. Három hónapig színészkedtem, társaságunk tönkre jutott s én «annyi balszerencse közt, oly sok viszály után, megfogyva bár, de törve nem» elbúcsúztam a színésztől Mohácson (de ha Isten segít, nem örökre)... Sopronba értem. Itt tanulni akartam, de nem volt semmim s «ex nihilo nihil»; onnan Pozsonyba mentem itt is úgy jártam; végre innen Pápára, s itt némileg csillámlani kezdett szerencsecsillagom. Tarczy, a derék Tarczy az, kinek mindent köszönhetek. S így vagyok itt Pápán, s noha tengődöm, de még is itt vagyok, és némi reménnyel, hogy dabit Deus his quoque finem.» E búcsú s e hányattatások emlékéit örökítette meg *Távolból s Levél egy színész barátomhoz* cz. verseiben. Mennyi küzdelem és csalódás! de nem csoda oly ifjúnál, kinek tapasztalt tanácsadója sincs, s ki szabadságát a katonaságnál, a biztos pályát a színészetnél keresi, s oly lassan ismeri föl tehetségét.

TÜNŐDÉS.

Ifjú koromnak ébredése
 Ah, oly tündéri szép vala,
 Miként a koszorús tavasznak
 Varázst mosolygó hajnala.

Hű lyányka dűle karjaimba,
 Hű lyányka csókja égete,
 S mennynek röpité képzemenyim
 Hespertüzü tekintete.

S az érzemény, mely lelkesítve
 Dagasztá e meleg kebelét,
 Rózsás berek lombsátorában
 Szeliden ömlő dalra kelt.

Lejárt az év s a fáradatlan
 Idő uj évet alkota,
 A kellemgazdag ifjúságnak
 Elhulla báj virulata;

ZSENGÉK.

S nincs már a lyányka karjaiban
Es hervad a phantasia :
Az istenítő boldogságnak
Ekkép ki kelle halnia !

Ti, fönt a menny kék tengerében
Mosolygva fürdő csillagok !
Trónjához a szent végezetnek
Olyan közel kik állotok,

Melyik ragyog reményt szivembe,
Melyik ragyog közületek ?
Hogy egykor még örömmre kelni
Nem léssen tiltva véletek ;

Akár a lyányka hü ajkáról
Szedvén uj édes csókokat,
Akár ha szárnya képzetemnek
Dicsőbb világokhoz ragad.

(Pápa.)

Az iskolában a VII., logikai osztályba veszik fel, de a tantárgyaknál jobban érdeklik egyéb tanulmányai. «Édes örömmel függök serdülő «képző-társaságunk» növekedésén» — mondja egyik levelében. Együtt laknak Orlayval, egy folyosóból elrekesztett kis szobában, hol a két ágy csak egymás végében fér el, s épen csak el lehet menni mellettük. E kis szobában sok későbbi jeles ember találkozott ; megfordult ott Kerkápoly Károly, Kozma Sándor, s főképp Jókai Mór. Petőfi sokszor elszavalta nekik egy-egy új versét. Ő akkor színésznek készült, Jókai festőnek, Orlay, a későbbi festő, beszélőket irt. Ezek ketten hamar felcserélték szerepeiket, csak ő tartott ki sokáig makacsul színészi ábrándja mellett. Sokat szerepel a képző-társaságban ; mindjárt az első ülésen (nov. 10.) három versét olvassa fel, köztük a *Tündérest*, melyet érdemkönyvbe iktatnak ; e korbéli versei abban maradtak fenn. Mind sürűbben, egész rajban röpönnének a szikrák a vulkán felett, a forróság, a közel kitörés előjelei.

LENKE SÍRJÁN.

Ádáz koporsó zordon éjjele !
Mivé tevél te oly sok örömet ?
Mivé tevél te annyi szép reményt ?
Mely zsenge a szülői szív felett,

Mely egy kéjparadicsomot ígért
Rózsás jövendő boldog karjain ;
Kegyetlenül mind elragadtad ezt,
Csak romja áll még : a keserv, a kín !

Oh, a szülők ! ha sorsok vést zudít
Kebőlökre dűlni és pusztítani :
Ki fog miként egy égnek anygala,
Bút üzve rájok felmosolygani ?

Nyugodjatok meg, szerető anya !
S te bús atyának gyászoló kebele !
Kedves Lenkétek, ah, nem léssen ő
Temetve itt e sírnak mélyibe.

Hol a teremő széke tündököl
Felhők felett a csillagezreden :
Tekintsetek fel, egy szelid sugár
Leng onnan rátok csendes éjeken.

És e sugár az ő szép szelleme !
Az angyalok között ott múlat ő,
Imádva istent, hogy boldog legyen
A kor, mely a kedves szülőkre jó.

S örvend előre a jövő felett :
Midőn az alkotó székéből int,
S a drága magzat, s a kedves szülők
Egymást vigadva ölelik megint.

(Pápa. decz.)

Lenke Horváth Károly ügyvéd leánya, kinek a költő házitanítója volt. A költő e verset állítólag el is szavalta a temetésén. — Az ügyvéd később is adott neki másolni valót, de a biztos jövedelemtől elesett, s a szegény diákok collegiumi ebédjére szorult.

1842., JANUÁR-JULIUS.

H A Z A T É R É S.

(Heine után, németből.)

Te szép halászeányka,
Hajtsd partra csolnakod ;
Jőj, s ülj le oldalomhoz,
És nyujtsd nekem karod.

Fejecskéd tedd szívemre,
S ne félj, ne oly igen,
Hisz gondtalan naponként
Jársz a vad tengeren.

Tengerhez szűm hasonló,
Van rajt' vész, ár, apály ;
És mélyen fenekében
Nem egy szép gyöngy is áll.

(Pápa.)

Die Heimkehr egy egész cyklus czíme a *Dalok könyvé*-ben. A lefordított vers eredetije: Du schönes Fischermädchen . . . Ferenczi Zoltán Heine hatását látja a *Vándordalok és Boszú* versein.

IFJU A PATAKNÁL.

(Schiller után, németből.)

Forrás mellett ült a gyermek,
Koszorúkat kötözött,
S látta őket elragadtan
Tűnni a habtáncz között.
Éltem így röpiül, miként a
Forrás fáradatlanul,
S mint a koszorúk, sietve
Ifjuságom elvirul !

Nem vidítanak a virgalmak,
Melyeket nyujt szép tavasz ;
Egy köt engem csak : közel van
S mégis messze tőlem az.
A kedvelt árnykép elébe
Vágyva nyujtom karomat,
Hajh ! nem érem el s ez érzet
Csillapítatlan marad !

Ne kérdjétek, mért busongok
Eltem rózsaidején ;
Minden örvend és reményel
A tavasznak jövetén.
Ámde az új természetnek
Ébredő hangezrede
Kebelemnek rejtekében
Csak nehéz bút költhete.

Jőj le, jőj, oh szép leányka,
Hagyd kevély lakod falát,
Majd virágít a tavasznak
Kebeledbe hintem át ;
Ime, dal zeng a berekben,
S tisztza zajjal jár az ér !
Egy boldog szerelmi szívpar
Kis kunyhóban is megfér.

(Pápa.)

E fordítások a fiatal diák költői tanulmányait mutatják. 42 februárban mind a négyet felolvasta a képzőtársaságban, s fölveték az érdemkönyvbe. — Schiller hatása Ferenczi Zoltán szerint eredeti versein is megérzik, kivált a *Tünődés és Ideál* címűeken. «Sokáig küzdött a formával, — mondja zsengeíról Gyulai, — s azon költők. kiket mintául vett, nem voltak olyanok, hogy segíjék eredetisége fejlődését. Még nem volt eléggé bátor, még nem sejté erejét.»

ZSENGÉK.

PÓRNAK ESTI DALA.

(Claudius után, németből.)

Az ékes nappali csillagzat
Pályáját végezd,
Jer, és töröld le izzadásom,
S teríts fel, drága nő.

Csak itt a földön is teríthetsz,
Gyümölcsfánkhoz közel ;
Itt jóízű az étel este
S legtágasabb a hely.

Aprócska vendéginket is hídd,
Mert úgy kiéhezém ;
A legkisebb is hagyja fészket,
Ha álom nincs szemén.

Sokat tálalnak a királynak,
Ő, a mint hirelik,
Mindennap süttet, meg lepényt, meg
Pástétomot eszik.

S egy ember van mellé rendelve,
Más dolga nincs neki,
Asztalneműjét rendezi csak,
S szolgálatát teszi.

Adj' isten ő egészségére !
Mert mennyi dolga van :
Hogy minket békében tarthasson,
Éj- s nappal nyugtalan.

Ha úri mód nem élhetünk is,
Van mégis kenyérünk,
Van tiszta, szép és friss tej és vaj ;
S hát kell-e több nekünk ?

Elég ez untilg póri népnek ;
Vedd hálánk érte, ég !
S ma estelink szabadban tartjuk,
Hol annyi csillag ég.

A hold ezüstlő súgarakkal
Leszen velünk jelen,
És áldást hintve tálainkba
Fog tündökölni fen.

Nos, gyermekim, együnk vidáman
S a mennyek áldjanak !
Oh én irigylendő, szegény és
Mégis gazdag vagyok !

(Pápa.)

ELEGIA EGY VÁRROM FÖLÖTT.

(Mathisson után, németből.)

Nyugszik esti szürkület fátylában
A halk táj, s a berki dal kivesz,
Még csak itt, az agg falak körében
Egy tücsök busongva zengedez.
Csend lebeg le fellegetlen égről,
Lassan mén a csorda mezejéről,
És a fáradt földmives halad
Megnyugodni ős fedél alatt.

Itt az erdőkoszorús tetőkön,
Az enyészet töredékiben,
Hol reám a múltból borzalom száll,
Bánat ! e dalt néked szentelem.

Búval gondolom, hogy mik valának
Hajdanán e porló maradványok !
E tornyos vár állt fenségesen,
A hegyeknek szírttetőiben.

Ott, hol oszlopok sötét kövére
Bút susogva hajlik a repkény,
És a puszta ablak üvegén át
Csillog szomorún az esti fény,
Az atyának ott talán könnyűje
Áldva perge bátor gyermekére,
Kinek hírsóvárgó kebele
Vágyva néze harcznak ellene.

«Béke véled!» szolt az öszült bajnok,
 Átövezve hősi karddal őt,
 «Soha többé, vagy térj győzve vissza;
 Érdemeld meg őseid nevét!»
 És a nemes ifjunak szemébe
 Rémitő láng szálla, arcza ége
 Rózsáknak viritó kerteként,
 Melyre bíbor hajnal hinte fényt.

És arslánszívű Richardként harcza
 Akkoron röpült a dalia,
 S mint erdőnek a viharban, kellett
 Ellenének meghajolnia!
 S mint virágos partu ér szelíden
 Szállt meg sziklavára teremében,
 Az örömkönyűt siró atyát
 És ölelve szép menyasszonyát.

Ah, gyakorta a szorongó kedves
 Erkélyéről néz a völgy felé,
 Vért, pajzs csillog estnek aranyában,
 A paripa nyargal, híve jó:
 Hallgatólag jobbát néki nyujtja,
 S áll majd halványan, majd elpirulva;
 De mi szende szemeből szól,
 Olyat Petrarc' s Sappho sem dalol.

Hol bagolyfészkek fölött terülnek
 Durván összebonyolult füvek,
 Ott a billikom vidáman csenge,
 Míg a csillagok kiégtenek;
 Terhesen vitt harcok diadalma
 És a szent csaták szörnyű kalandja
 Míg emlékezetben újra kelt,
 Kedvvel tölté a zord hőskebelt.

Ó mi változás! most borzadályos
 Éj takarja a dicső helyet,
 S esti szél nyög bánan, hol erősek
 Vigadának áldomás felett;

(Pápa.)

A költőt nagyon érdekelték a várromok. Asszonyfán arról ábrándozott, hogy majd egy lovagvárat épít magának; a magyarországi várak neveit és történetét összeírta. Utjain mindig meglátogatta a közeli romokat. A múlt lehellete megihlette, megindította szívét s megmozdította képzeletét is, mint *A csonka torony*-ről írt verse és *Salgó* költői beszélye mutatja.

Ott magányos kőrök lengedeznek,
 Hol lándzsát és pajzsot kért a gyermek,
 Ha riadván a harcztrombita,
 Csataménre pattant az atya.

Elhamvadtak a hatalmas csontok
 Immár a borongó föld alatt;
 Félig süllyedt kő alig mutatja,
 Hol találták végnyugalmokat.
 Mennyi lett játéka a szeleknek!
 Sirjaikkal emlékeik is veszték;
 A vitéz kor fénytettei felett
 Feledés űz barna felleget.

Igy enyész az élet dicsősége
 S hatalomnak álomképzete!
 Igy merül a gyors idő röptével
 Egbe minden, a mit föld szüle!
 Hamvveder, szánt az emlékezetnek,
 Halhatatlanság-ígérő ének,
 Győztes főt koszoruzó babér,
 S tett, a melyet ércz, márvány dicsér.

Minden, a mi bájol, s vágygyal tölti
 Itt a porban a nemes kebelt,
 Eltűn, mint az őszi nap sugára,
 Hogyha vész a láthatárra kelt.
 Kik vígan ölelkezének este,
 A korány arcukra már bűt feste;
 A barátság is, s a szerelem
 Kéje vész a földről jegytelen.

Édes szerelem! rózsás ösvényed
 Pusztaság tövisével határ,
 S te, barátság aetheri világa,
 Egy rögtön vihar homályba zár.
 Kábáság a hír, fenség, hatalmak!
 A koporsók egyaránt takarnak
 Éjbe büszke földuralkodót
 S reszketeg fejű zarándokot.

IDEÁL.

Küzdő gerjedelmek . . . fény . . . homály . . . csapongó
Vágyak és remények tarka serege !
Melyek majd borongva, majd derengve kelnek,
Indulat-csatáit a zajló kebelnek

Ah ! ki festi le ?

Mért e láng, e hullám dagadó eremben ?
Honnan e feszítő érzet keblemen ?
S szomjazó hevőkben a zajongó vágyak
Lenge képzeletnek karján merre szállnak,
Merre szüntelen ?

Es ha zúg a szélvész romboló csatája,
Es ha nyögve sir a berki csalóány,
Es te lengsz előmbe, hogyha sujt a bánat,
S hogyha keblem éjén kéj koránya támad
Kíncsaták után.

Mely varázserőnek bűvös ihletése,
A mi készti zengő dalra lantomat ?
Es a dal ha folzeng, újra vajh mi némit ?
Mert a hur beszélni szívem érzeményit
Nem lel hangokat.

Lelkesült idegről száll feléd az ének,
Forró érzeményim szállanak veled ;
Oh, ki élsz ragyogva túl a földhomályon,
Halld meg a sovár szűt, égi ideáлом
Tiszta kebele.

Messze, messze szállnak érzeményim innen,
Oh a pusztá föld, ez nem az én hazám ;
Itt a bús valónak hervatag körében
Bájos alakkal édesen, szelíden
Mi mosolygna rám ?

Jőj le bájjaidnak szép gazdagságában,
Jőj egy pillanatra, túlvilági lény !
Jőj, ez árva lét hogy elfeledve légyen,
Hogy szelíd ölednek enyhe édenében
Üdvezüljek én.

Fenn, elérhetetlen égmagas tetőkön
Isten-szép alakkal rózsafényben áll,
Mely után epedve küzd a hév indulat,
Mely után e szívnek dobbanása gyűlad,
Ott az ideál !

Hervadok, teérted hullanak virágim,
Mint a gyenge rózsá nyári hév alatt ;
Légy keserveimnek édes, égi bére,
Hintsd e sorvadó ajk égető tüzére
Szellemcsókokat !

Ott lebegsz előttem tündér fátyolodban
A hajnal biborszín leplén, szép alak !
Ott lebegsz az alkony elhaló tűzénél,
S szende félhomályán a merengő éjféli
Holdsugarinak.

Vagy ha zárva töled e világ határa,
Oh ha karjaimba jönöd nem szabad :
Ints, ragadj fel hozzád egy varázserővel !
Ints, hagyd összeforni fényed szépségével,
Nélküled hajh, éltem kín és kárhozat !

(Pápa.)

A *Vándordalok*-kal együtt dicséretet aratott a Képzőtársaság lyrai pályázatán, 1842. tavaszán. Ezen érzik leginkább Schiller hatása.

TOLVAJ HUSZÁR.

I.

Ló dobog, por kél az úton,
Zeng a harsány trombita.
«Kvártélyt, kisbíró! huszárok
Szállanak a faluba.»

Aggalom s öröm szívökben
Nem hiában lakozik :
A huszárok csinosak, de
Kissé hosszuk ujjaik.

És hogy jöttek, hogy megálltak
A vitézi seregek :
Aggalom s öröm vegyülve
A lakókat szállta meg.

«Jól vigyázz mindenre, lányom,»
Mond az aggódó anya,
«Nehogy ez vagy az lakunkból
Vélők elvándorlana.»

II.

Ébred a hajnal sugára,
Véle ébred a huszár ;
Lóra pattan, induló zeng,
S messze föld fogadja már.

És merengő fájdalommal
Néz utánok a leány ;
Könny pereg le szép szeméről,
Mély sohaj kel ajakán.

«Mért, leányom, e busongás ?
Könybe mért lábbad szemed ?»
«Jó anyám! ah, meglópának,
Egy elvitte szívemet.»

(Pápa.)

Első kísérlete a népéletből vett genre-képei s kis történetei sorában.

KOLMÁR JÓZSEF EMLÉKKÖNYVÉBE.

Magas trónján a sors ül, titkos könyv kezében,
Az életkönyv ez ; benne két lap a mienk,
Az egyik borongó gyász vonul sötétén,
A másik hajnalodva rózsaként dereng.
Ohajtom én : legyen hű kedveződ a végzet,
Hogy általolvasnod ne kelljen a sötétet !

(Pápa, április 12.)

Kolmár tanuló-társa volt Pápán, később utóda a *Pesti Divatlap* segédszerkesztői állásában.

ZSENGÉK.

DALFORRÁS.

Költőnek lenni isteni,
En is költő leszek!
Varázserővel szívemet
E vágy szállotta meg.

S e vágy nem szűnő lángiban
Mindegyre égtem én;
Ragadtam végre a kobozt
Nagy tüzzel, hevenyén.

S hogy énekem röpülete
Fellengzőbb legyen,
Telt hordóhoz vevém magam,
Pinczének mélyiben.

Míg fejtörés között időm
Itt lassan mendegelt:
A — nem mondhatnám szűk — torok,
S a csap nem vesztegelt.

De bár mint törtem fejemet,
S levék borral tele:
Hiában! A csigázott ész
Egy kukkot sem szüle.

Ehezni kell, éhezni hát,
Ki költő lenni vágy,
Eheztem én is, s folyt a dal
S enyém a myrtuság.

(Pápa.)

Végpontra szállt a türelem!
Még egyszer jót iszom;
S manó vigye, ha éneket
Úgy sem zeng kobozom.

S a csapnak estem nagy mohón,
Gondolva ezeket;
De ó hallatlan bosszu! a
Csap már nem csepegett.

Zajló kebellet álltam ott,
Bennem harag gyuladt,
És megragadtam s vágтам a
Hordóhoz lantomat.

Felhangozott a kiürült
Hordónak kebele,
S oh üdv, oh kéj! a fejtörő
Titok kulcsot lele.

Belőlem — végre rájövök —
Költő miként leszen:
Im, telve hallgatott, s konog
A hordó üresen.

VÁLTOZÓ IZLÉS.

Mint szerettem a cseresznyét
Gyermekéveimben én!
Csak cseresznye kelle nékem;
Nem volt szebb szín, édesebb nem
Terme a föld kerekén.

Nem kellett cseresznye többé,
Gyermekéveim után:
Mert az ajak édesebb volt,
Mert az ajkon szebb pir lángolt,
Melyet nyujta szép leány.

(Pápa.)

És az évek ballagának,
És fejemben ért az ész,
S jóra jöttem valahára!
Most szemem a lány ajkára
Szinte egykedvűleg néz.

Mert a rózsanedvhez képest,
Mely Ménesnek bérczfokán
Omlik kéjes kedvet adva,
A lány édes bájos ajka
Keserű és halavány!

IDEÁL ÉS VALÓ.

Dalra, dalra, néma húrok!
Lengj előmbe, ideál;
Hagyd hevülni képzeményim
Egi fényed bájjnál.

S ideál és szép leányka
Engemet hevitenek.
Kit tekintsek, kit daloljak?
Mondjátok meg, istenek!

S száll egéből ideáлом,
Es az ott — mely rózsaszál?
Ah a lányka ablakából
Ablakomra kandikál.

Képzetem varázslakja
Tűnj egedbe, tűnj tova;
Való kell a föld fiának,
S költő nem a föld fia.

(Pápa.)

Pápara menet a színészetten kívül Pozsonyban más csalódás is érte: irodalmi terveiben.

Orlay beszéli, hogy Asszonyfán, Sopronban s első rövid pápai időzése alatt sok verset írt, melyeket inkább csak erős emlékezetében hordott, majd neki ülve, egy füzetbe összeszedett, meg összetépte, némelyek kihagyásával, mások átdolgozásával meg újra összeírta s számltgatta, mely kötetkét adnának nyomtatásban. Sokat elégetett. Egyszer Orlaynak, ki egyik máglya-halálon sajnálkozott, azt mondta: «Több szesz van bennök, mint hittem: nézd, mily lobogva égnek.» — Egy ily füzetkét magával vitt Pozsonyba, s felajánlta kiadásra Wigand könyvtárosnak, de siker nélkül. E füzetet ajándékozta azután Neumann Károlynak. — De költői vágya mégis egvre hatalmasodott s föllépésre sarkalta. Egyik társa, Kozma Sándor, a későbbi nagy jogász, vidéki leveleket írogatott Garay *Regél-jé*-be az ő útján Petőfi is felküldte három költeményét, de Garay nem adta ki, nem is felelt. Azután Bajzának küldött néhány verset, e levéllel: «Tekintetes Szerkesztő Úr! Ha csekély munkácskáim a megjelenésre érdemesek, kérem őket az Athenæumba felvenni. Gyenge erőmet továbbra is ajánlva vagyok Tekintetes Szerkesztő Úrnak alázatos szolgálója — Pápán, máj. 5. 1842. — Petrovich Sándor, tanuló.» — Így maradt fenn az utóbbi három vers Bajza iratai között.

SZÍN ÉS VALÓ.

I.

Némül a hangszerek zenéje,
A függöny fölrepül,
S az arczokon kíváncsiságnak
Csendes figyelme ül.

És oh, midőn szavak születnek
Az ajkak biborán!
Nem, így nem énekel tavaszkor
Pacsírta s csalogány.

És ékes színpadon a múzsa
Kegyelt papnéja áll,
Bájlóbb a kikelet kertjének
Minden virágjánál.

S mit benne látsz megtestesülve:
Erény és szerelem;
S a néptömeg, varázslatánál,
Kéjtengerré leszen.

ZSENGÉK.

Hódolva a dicső művészet
Magasb hatalminak,
Eljenzaj és örömkialtás
Es tapsok hangzanak.

De a zajongó nép között áll
Az ifju mereven,
Ah érzeményi zavarának
Nyelvet, szót hol vegyen ?

Egy új világ nyílik szivében,
Egy új édenvilág,
És benne lángoló szerelme
Az illatos virág.

II.

A barna leples éj
Nyugalmat osztogat,
De ah ! az ifjunak
Nyugalmat az nem ad.

Meglátni, asszonyok
Legszebbje, tégedet,
Minőt az ég csupán
Egyszer teremthetett !

Zajló küzdés szivén,
Szerelmi, égető,
Mely tarka gondolat-
Füzért tűnődve sző.

S az ifju elsiet
Szerelme vágyiban
A kedves hely felé,
Hol istennője van.

«El, el ! meglátni őt,
Az égi szép szemet,
A melynek e kebel
Imádó rabja lett ;

«Ti ablakai fölött
Írigy örkápitok !
Pillantanom reá,
Ó kérlek, hagyjatok.»

Meglátni a szelid
Angyalvonásokat,
Melyeknek bájjain
Szív és ész elakad ;

Rejtsétek a szobát
Hiven, ó kárpitok !
Szivszaggató, miket
Az ifju látni fog.

S a tündértermetet
S a hullámzó kebelt,
Hol a kecs istene
Két rózsatrónt emelt.

Csók és édes szavak . . .
S szerelmi jelenet.
Oh bűn, oh fürtelem !
Szerelmet pénzt vehet !

III.

Színházba sergesen tódúl a nép,
Csodálni a művésznő érdemét ;
S míg hangja lelkesült szivekbe hat :
Uj és uj érdemkoszorút arat.

(Pápa.)

S az ifju ? . . . Az ifjú tetszés-zaja
Fel-felzeng bájoló játékira ;
De ah ! titkon folyó könnyűben
Kihalt a néma, kínos szerelem !

E versnek szoros életrajzi vonatkozása van. E tavasszal Komáromi és Száki szintársulata vendégzerepelt Pápán. Petőfi vágyott velük megismerkedni, s megkérte Kozma Sándor társát, a ki sógora, Bocsor igazgató tanár házából ismerte őket, hogy mutassa be. A Griff vendéglő folyosóján — írja Orlay — először Petőfi szíve ünnepeltjével találkoztak, «ki meglehetősen zilált alsó ruhában ép akkor czivakodott egy darab vajas kenyér miatt egyik színésznő társnőjével.» Komáromit ittasan s verekedve találták. «Hazafelé menet értesült Petőfi czivakodásban talált ideáljának S. bérlővel szőtt viszonyáról is, s leverten lépett be kis szobánkba, s még az nap megírta *Szin és való* költeményét.» A verset beadta a képzőtársaság ballada-pályázatára, s a beszélyíró Kovács Pál és Stettner György meg Széki Béla tanár ítélete alapján el is nyerte a két aranyat. A beszély-pályázaton Orlay és Jókai voltak a nyertesek ; értekezéssel Kerkapoly Károly. A költőt eltávozása után tiszteletbeli taggá is választották, — Tompa Mihály sárospataki diákkal együtt.

LEHEL.

A kürtkebelbe fú Lehel,
S a kürt riadva énekel
Vad éneket csatára ;
S szilaj szikrát ezer szem hány,
És nyúl kifert aczél után
Ezer kéz, hallatára.

Még dül soká az ütközet,
S még diadal nem nyujt kezét
Sem ennek, sem amannak.
Még a koromsötét halál
Honába, kard csapásinál,
Ezren s ezren rohannak.

A kürtnek harsogó szava
Még egyszer szóla tétova,
És összeütközének :
Hadúr világduló fia
S a bosszuló Germania,
Mind harczszomjas legények.

A sors koczkája vetve van,
És hajh ! seregje csúfosan
Leverve nyög Lehelnek.
S kiket nem ére a halál
Kardok duló csapásinál,
Rablánczon vesztegelnek.

Iszonyterhes lön a csata !
Vérnek patakja árada
Mezők tiport fűvében,
És por közé a hadfiak
Sűrűn omolva hulltanak,
Mint gabna jégesőben.

«Hogy többé ránk ne törjeteK,
Bitóra tüstént véletek,
Rablók gonosz csapatja !»
Kihez hajolt a győzelem,
Parancsszavát a fejdelem
Ily büszke-durván adja.

ZSENGÉK.

«Elő, vezér! elő veled,
Elsőség illet tégedet,
Hadd lássuk szörnyü képed.
Olyan magasra emel-e
A magyarok nagy istene,
Mint én emellek téged?»

A kürt éltem hű társa volt,
Ó annyi vért és viadalt
Karom között szemléle;
Ez óra tőle elszakaszt;
Hagyj még egyszer megfúnom azt,
Hagyj elbucszúni tőle!»

S a porba tipratott kebel
Fojtott dühéreményivel
A hős előbbre lépett,
És szóla: «Fejdelem! kegyed,
Látom, határtalan; egyet
Engedj hát kérni tőled.

És zúg dörögve rémitőn
A kürt ismét Lehel kezén;
S hogy harsogtatta szerte:
Rá szent hevület lángja száll,
A győző fejdelemnek áll
És véle őt leverte!

«Te fölmagasztalsz» e szavak
A hősi ajkon hangzanak,
«És én a porba váglak.»
S megy bátran, míg önérzete
Arczára kéjsugárt vete,
Elébe a halálnak.

(Pápa.)

A *Szin és való* mellett dicséretet nyert a pályázaton. Mind a kettőt elszavalták jul. 30. az «Örömmünnep»-en. Egy költeménye, *A borozó*, május 22-én már megjelent az Athenæumban. A fiatal költő ezzel föllépett az irodalomban, ez ünnepen megízlelte a dicsőséget; — így hagyta el Pápát, midőn vacatióra ment.

Költészete hirtelen lendületet vesz. Ha egy-két versét eleinte még félre veti is, többé nem csak magának és barátainak ír; költői munkássága ettől fogva a nyilvánosságé.

1842.

HAZÁMBAN.

Arany kalászszal ékes rónaság,
Melynek fölötte lenge délibáb
Enyelgve úz tündér játékokat,
Ismersz-e még ? oh ismerd meg fiad !

Rég volt, igaz, midőn e jegenyék
Árnyékain utószor pihenék,
Fejem fölött míg őszi légen át
Vándor daruid V betűje szállt ;

Midőn az ősi háznak küszöbén
A búcsu tördelt hangját rebegém ;
S a jó anyának áldó végszavát
A szellők már régen széthordozák.

Azóta hosszú évsor születet,
És hosszú évsor veszte életet,
S a változó szerencse szekerén
A nagy világot összejártam én.

A nagy világ az életiskola ;
Verítékemből ott sok elfolya,
Mert oly göröngyös, oly kemény az ut,
Az ember annyi sivatagra jut.

Ezt én tudom — mikép nem tudja más —
Kit ürömével a tapasztalás
Sötét pohárból annyiszor kínált,
Hogy ittam volna inkább a halált !

De most a bűt, a hosszú kínokat,
Melyektől szívem oly gyakran dagadt,
És minden szenvedés emléketét
Egy szent öröm könyűje mossa szét ;

Mert a hol enyhe bölcsöm lágy ölén
Az anyatejnek mézét izlelém :
Vidám napod mosolyg ismét reám,
Hű gyermekedre, édes szép hazám !

Nem első megjelent költeménye, de ez az első, mely Petőfi nevével jelent meg. Maga gyűjteményei élére állította, előhang gyanánt s valóban jellegzetessé avatják alföldi képei, a szülőföld- és hazaszeretet, a lelkesült mély lyraság. Hogy mikor írta, nem tudni pontosan. Verseinek kritikai kiadója, Havas, 1841-re teszi, mikor otthon időzött ; a kalászos róna képe csakhogy inkább vall juniusra, mint a 42-iki vacatióra, aratás után ; de 41-ből való verseinél meg sokkal érettebb. Ferenczi Zoltán régebbi vers átdolgozásának hiszi. 1842. nov. 3-án jelent meg az *Athenaeum*-ban. 1843. márczius 5-én azt írja Szeberényinek : «Karácsonykor Pesten valék, s megismerkedém személyesen Bajzával és Vörösmartyval. — Vörösmartynak szembe tűntek verseim, s a mint Bajzától hallám, ő a Petőfi név alatt valami régibb frót vélt rejtezni.» A dicséret e költeménynek szól, akkor még csak ez jelent meg e név alatt.

KÉT VÁNDOR.

Honán kül a fiú,
Honában patak
Magas hegyek között
Együtt vándorlanak.

S az ifju ajkain
Míg néma csend honol,
Az illanó vizár
Vig hangokat danol.

De, ifju és patak !
Oly gyorsan szerepet
A róna térein
Miért cseréltetek ?

De míg az ifju megy
Csüggedt lépésivel,
Sziklákon a patak
Gyorsan sikamlík el ;

A hegysor elmarad ;
Az ifju s a patak
Sik róna térein
Tovább vándorlanak.

Hallgatnak a habok,
S ballagva lejtének,
Míg gyors szökés között
Az ifju dalt zeneg.

Az elnémult patak
Honát vesztette el ;

A dalra kelt fiú
Ismét honára lel.

(Pápa.)

A vándor ifju a költő maga ; e kép az ő érzéseit példázza, mikor a horvátországi katonakórházból szabadulva Pápara ment.

A BOROZÓ.

Gondüző borocska mellett
Vigan illan életem ;
Gondüző borocska mellett,
Sors, hatalmad nevetem.

És a bor vidám hevében
Fütttyentek rád, zord világ !
Szívemet hol annyi kínnak
Skorpiói szaggaták.

És mit ámultok ? ha mondom,
Hogy csak a bor istene,
A kit én imádok, a ki
E kebelnek mindene.

Bor taníta húrjaimra
Csalni nyájas éneket ;
Bor taníta elfeledni,
Csalfa lyányok, titeket.

Egykor majd borocska mellől
A halál ha üzni jő :
Még egy korty — s nevetve dülök
Jégöledbe, temető !

(Pápa.)

Még pápai diák korában jelent meg az *Athenæum*-ban, Petrovics Sándor aláírással. Orlay írja, hogy a vers Pápan «Zádor (akkor még Stettner) akadémiai tag és jogtanár figyelmét is magára vonta, s mivel én Zádor házához gyakran jártam, általam izente neki, hogy bordalaiban mire legyen figyelmes.»

A DUNÁN.

Folyam, kebled hányszor repszti meg
Hajó futása s dúló fergeteg !

Még is, ha elmegy fergeteg s hajó :
A seb begyógyul, s minden ujra jó.

S a seb mi hosszu és a seb mi mély !
Minőt a szlven nem vág szenvedély.

S az emberszlv ha egyszer megreped :
Nincs balzsam, mely hegeszse a sebet.

(Komárom.)

Az iskola végeztével Orlayval együtt meglátogatták Jókait Komáromban. Ott írta ezt a versét. Innen Duna-Vecsére mentek, Petófi szüleihez, a kik «leirhatatlan» örömmel fogadták fiukat. Egy hetet töltöttek náluk, aztán egy zöldséggel és tyúkkosarakkal megrakott dereglyén, melyet emberek vontattak, Pestre indultak. A szép holdvilágos éjszakán az utasok gyalog mentek a parton. Tüzet is raktak, s egy nótás paraszt-leányt Petófi megtanított egy pár népdalára, beszéli Orlay. Ekkor szólaltak meg dalai először az alföld rónaságán.

JÁRNAK, KELNEK SOKAN ZÖLD ERDŐBEN...

Járnak, kelnek sokan zöld erdőben ;
Vagyon a nap épen lemenőben.
Rózsákat fest utósó sugára
Dombtetőre, lombok sudarára.

Járok, kelek én is zöld erdőben,
Nap lementén van gyönyörűségem,
Nap lementén, nap piros sugarán,
A mint játszik a lombok sudarán.

De veszik ők mind ezt csekélyebbnek,
Semhogy rajta megörvendezzenek ;
Párosult két vad galamb bűgása —
Ebben fakad örömök forrása.

Csak ne volna galambok bűgása —
Ebben fakad bánatom forrása ;
Mert ha látom szép páros voltokat,
Megsiratnom kell árva magamat.

(Mező-Berény.)

Pesten át Orlayval ketten Békés-megyébe mentek, Mező-Berénybe, hol Orlay szülei éltek. Ott töltötte Petófi egész szeptembert. Sokat jártak a casinóba, s fölléptek egy vándor színész-csapat előadásain ; *A peskesi nótárius*-ban Petófi Baczúr Gázsit adta, Orlay Zajtai Sándort. — «Petófi muzsája Mező-Berényben sem pihent — írja Orlay ; — több költeményt írt itt, de ő önművei iránt is szigorú volt.» Csak ez a verse és a következő maradt fenn. El van itt találva a népdal hangja, rhythmusa, képei, csak kifestésük és a szerkezet ellentétje részletezőbb és keresettebb, mint a valódi népdalnál.

K VILMOS BARÁTOMHOZ.

Katonának számüzött balvégzetem,
S kétszer élt a szép tavasz a ligeten,
A ligeten, oh de nem e szív fölött,
Mig sorsomnak rabbilincse megtörött.

Még is — bár a léleksújtó vész miatt,
Mely emésztő hatalommal rám szakadt,
Keservesen megsíratni van okom —
E két tavaszt megsíratni nem fogom.

Hű bajtárs, e két diszetlen kikelet
Tőn enyémmé mindörökre tégedet ;
S nem két évet, volna kettő életem :
Érted adnám mind a kettőt szívesen.

En tudom, mit érsz te nékem, jó barát !
Jó, minőt az isten többé sohsem ad ;
Te valál, ki vélem híven felezed
A nyomornak végső falatkenyerét.

E falattal nekem adtad lelkedet,
E falattal lelkünk összeköttetett ;
Es nincsen hely, nincs erőszak, nincs idő,
Szent frigyünk szép kötelét eltéphető.

S a mint nincs hely, sem erőszak, sem idő,
Szent frigyünk szép kötelét eltéphető :
Nincs is ember, a ki oly két szívre lel,
Mely egyezzen, mint egyez e két kebel.

Minket egy sors fondor kénye hányt-vetett,
Minket egy csillagnak fénye vezetett,
Még szerelmet is egy lénynek áldozánk —
Neked éltünk, érted égtünk, jó hazánk !

Oh, midőn a két közember homlokát
Néma bánat mély redői ránczolák :
A ki látta, nem gondolta, jól tudom,
Hogy keservünk téged gyászol, drága hon !

Es ha néha jobb időkben a pohár
Bütemetni köztünk kézről-kézre járt :
Ott is a hon éltetését zengte szánk,
Ott is a hon megvetőit átkozánk.

Messze vagy most, messze tőlem, jó barát !
De ne nyomd el a reménynek szép szavát,
Mely hitelve sűgja, hogy megjő a kor,
Hol szívünk hev ölelés közt összeforr.

S él az isten, s tudni fogja, hogyha él :
Mit szenvedtem, s te bajtárs, mit szenvedél ;
Él az isten, a ki annyi bánatért
Tán megadja akkor a várt pályabért.

(Mész-Berény.)

«Mikor ennek megírásába kezdett — beszéli Orlay, — e szavakat intézte hozzám: ma meg akarom örökíteni elveszett barátom emlékét». Kupis Vilmostal a költő Sopronban ismerkedett meg. A csinos, szőke, magas fiú előbb gazdasági gyakornok volt; az unjonczok között elhagyatottságukban összeharatózkodtak. A költő többször sajnálkozott azon Orlay előtt, hogy mióta a katonaságtól megszabadult, hírért sem hallotta. Kupis kiszolgálta a hat esztendőt. 1846-ban Pesten fölkereste a költőt, a ki keresethez juttatta. Egy másik verse is szól róla: *Katona bard-tomhoz*.

HORTOBÁGYI KOCSMÁROSNÉ...

Hortobágyi kocsmárosné, angyalom!
Tegyen ide egy üveg bort, hadd iszom;
Debreczentől Nagy-Hortobágy messze van,
Debreczentől Hortobágyig szomjaztam.

Kocsmárosné, hejh hol termett a bora?
Savanyú, mint az éretlen vadalma.
Csókolja meg az ajkamat szaporán,
Édes a csók, megédesül tőle szám.

Szilaj nótát füttyörésznek a szelek,
Lelkem, testem majd megveszi a hideg;
Tekintsen rám, kocsmárosné violám!
Fölmelegszem kökényszeme sugarán.

Szép menyecske... savanyú bor... édes csók...
Az én lábam ide s tova tántorog;
Öleljen meg, kocsmárosné édesem!
Ne várja, míg itt hosszában eselem.

Ejh galambom, milyen puha a keble!
Hadd nyugodjam csak egy kicsit fölötte;
Úgy is kemény ágyam lesz az éjszaka,
Messze lakom, nem érek még ma haza.

(Hortobágy.)

Az iskola-idő közeledtével Petőfi haza készült szüleihez, hogy azután Pápara menjen. Egy barátjuk kedvéért előbb 'benéztek Debreczenbe', — megnézték a collegiumot és könyvtárát, s kimentek Csokonai sírjához. Petőfi onnan a temetőből indult haza, a Hortobágyon át. Ez útján termett ez a dal. Dalai legtöbbszörre így a valóságból fakadnak, innen közvetlenségük, az elevenség s az élet színe. Minden költeménye alkalmi, goethei értelemben. Ez első dala, mely a nép ajkára szállott; mint országszerte énekelt dalt, Erdélyi János föl is vette a *Népdalok és mondák* gyűjteményébe.

FURCSA TÖRTÉNET.

«Öcsém uram, vigyázzon magára,
Vagy inkább az oldalbordájára;
Fiatal is, szép is a menyecske —
Ugy segítjen, kutya van a kertbe'.»

,Bátyám uram, mit nem kell hallanom?
Szomorú az eset, ha úgy vagyon;
No de míg másnak fúja kását,
Meg ne égesse a maga száját.'

«Öcsém uram! mit gondol, az égre?
Az én öregem ezt már tullépte...»
,Hja, a söt vén kecske is megnyalja.
Hanem ez csak úgy van mondva, tudja.'

Igy az agg szomszéd jó indulatja
Öcscse urát gyakran látogatja;
S sosem hiányzik illetén leczke:
Fiatal is, szép is a menyecske.

Történik, hogy a jó szomszéd bátya
Öcscs' urától elmarad sokára.
Megtudni, hogy mi ennek az oka,
Öcsce ura hozzája ballaga.

S akkőzben, hogy ballagott hozzája,
Már készült is erősen reája,
Mit feleljen ? ha majd szól a leczke :
Fiatal is, szép is a menyecske.

(Duna-Vecse.)

De most ez egyszer a szomszéd bátya
Jó tanácsával elő nem álla ;
Hanem, ülvén a kemencze mellett,
Nagy szomorún ilyen szókat ejtett :

«Öcsém uramnak igaza vala,
Mikoriban azt mondotta, hogy a . . . »
S felsikolt *felesége* magzatja,
S a jó öreg — mit tegyen ? — ringatja.

Debreczenből a költő haza tartott Duna-Vecsére, szüleihez. Szegénységüket Orlay e nyári látogatása emlékéből meghatón írja le; csak egy pár darab butor vallott a régi jobb módra. «A boldogság fénye ült arcukra, midőn elbeszéltük Sándor örömmünnepen nyert diadalait, és hogy a legtekintélyesebb szépirodalmi lapban egy verse is megjelent. Ezt az öreg Petrovics se tartotta csekély dolognak, — s kérte fiát, hogy csak ezután is maradjon az iskolák mellett . . . Sándor megkínálta szüleit a még meglevő két aranynyal, de azok semmikép sem voltak rábirhatók, hogy elfogadják». (Orlay.) — Duna-Vecsén akkor csak ez egy verset írta. Nem is időzött soká, ment vissza Pápara, az iskolába.

MI HASZNA, HOGY A CSOROSZLYA . . .

Mi haszna, hogy a csoroszlya	Hejh kis leány, pillantatod	De hiába hasogatta,
Az ugart fölhasogatja ?	Mélyen a szivembe hatott ;	Azért csak bú terem rajta !
Hogyha magot nem vetsz bele,	Mint a földet a csoroszlya,	Ültesd bele szerelmedet,
Csak kóróval leszen tele.	Azt keresztülhasogatta.	Ugy nő rózsa tövis helyett.

(Pápa.)

A BUJDOSÓ.

Mit nekem hab ! mit nekem vész !	Éj borong ott, sűrű ködnek
Én nem félem haragát,	Kétségbarna éjjele ;
Kebelemnek pusztaságit	Lyány ! temetve mindörökre
Száz vihar rohanja át.	Legyen emléked bele,
Rajta ! gyorsan evezőhöz,	Ki ez égő szerelemmel
Talpra, reszkető legény !	Enyelegve játszhatál,
Bár toronnyá nő a hullám,	Ki hűséget esküvél, és
A túlpartra szállok én.	Oh ! ki még is megcsalál.

Messze tűnnek már a partok,
Messze tün a gyászvidék,
Hol szívemnek béke, csönd
Romhalomba dönteték.

Tűnjön is nagy messze tőlem,
Hogy ne légyen semmi jel,
Mely a multat, érzeményim
Háborítani, költse fel.

Hah! mi kép leng a ködéjben?
Bájoló, mint a tavasz —
Szóke fürttel . . . kék szemekkel . . .
Hütelen lány, képed az!

Nincs tehát a nagy világon,
Nincs hely, csalfa szép alak!
Hol sebemre ír csepegjen,
Hol feledni tudjalak?

A régebbi *Zivatar* átdolgozása, s érdekesen mutatja a költő fejlődését. 1842 dec. 5. ez is megjelent az *Athenaeum*-ban, de gyűjteményeibe a költő nem vette föl.

FELKÖSZÖNTÉS.

Miljom átok! bort a billikomba,
Részegítő, lánghullámu bort!
Mely keservet és bút martalékul
A felejtés örvényébe hord.

Bort öblébe váltig a kehelynek,
Bort élembe szakadatlanul!
Ide nézzen a puszták homokja,
És ha nem tud inni, mégtanul.

Kedvben ég e csont velője már is,
És eremben a kéj habja forr;
Üdv neked, te mámorok homálya!
Üdv neked, te mámor anyja, bor!

Hah, e kancsó a mesés világnak
Feneketlen hordaja talán?
Bort belé! mert nem szívelhetem, ha
Pusztá szájjal ásítóz reám;

Bort belé! hogy felköszöntsön ajkam —
Éljen a nemes keblű barát,
Ki midőn a vész harangja zúgott,
Szent hűséggel nyujtá jobb karát;

Éljen a világ dicső folyása . . .
És az élet . . . és a szép világ . . .
S az igazság védpalástja, mely az
Üldözöttnek menedéket ad;

Éljen a szív biztató vezére,
A varázsdalt pengető remény:
Éljen a menny, a pokol és minden,
Minden éljen . . . oh csak veszszek én!

(Pápa.)

«Feljöttem, barátom, Pápára — írja nov. 2. Szeberényinek; — feljöttem, hogy örökre elhagyjam azt, hogy örökre elhagyjam az iskolát. Engem rettenetesen üldöz a sors. Egy borzasztó mélység előtt állok, melyet átlépnem kell, s e lépéssel talán két szívet (szüleimét) repsztek

meg. Lásd, barátom, színészszé kellennem, kell, nincs semmi menedék; szülőim nem segíthetnek, s Pápan nincs semmi alkalmam, melylyel a nyomorú filléreket életem tengetésére megszerezhetném... Lássuk, mit ad a végzet. — Művész és költő! barátom, mint hevülök... E levelet Domanovszky barátunknál from. Még ma elhagyom Pápát.» Ez órák keserűségét öntötte ki versében, melyet leírt levelébe, ily czímmel: *Az utolsó éj* **n. — Orlynak is hagyott egy búcsú-levelet; megírta, hogy szülei segítenék, de lelkiismerete nem engedi, hogy tőlük egy garast is elfogadjon. «... Mit tehettem egyebet, mint fölvettem sípkámat, s a merre sildje esett, arra indultam.»

VADONBAN.

Ej leng alá a mély vadonra,	A menny ivén ugyan fölöttem
S az út majd jobb-, majd balra tér;	Ragyognak égő csillagok,
Lépteim bolyongva tévedeznek —	De vajh talál-e célzra pályám,
Ki lesz előttem hű vezér?	Ha lángjaiknak hinni fog?

Az égi fények ezredénél
A lyányszem tündöklőbb vala,
S még is, ki hittem sугarának,
Hajh engem még is megcsala!

(Veszprém.)

ELSŐ SZEREPEM.

Színészszé lettem. Megkapám	Én a szerepben jó izűn
Az első szerepet,	S szívemből neveték;
S a színpadon először is	Pályámon, oh úgy is tudom,
Nevetnem kellett.	Leend ok sírni még.

(Szekes-Fejérvár.)

«Fájdalom- és örömtelt szívvel értem Fejérvárra, hol Szabó József igazgató (derék) társaságába felvételém — írja Szeberényinek, 1843 márczius 5-én — ... És azóta színész vagyok, s noha igen parányi lény még a színpadon, de reményem, egykor nem leszek utósó; mert nem hiszem, hogy az ég segédkeze ne lenne azzal, ki oly szent czélokkal, oly eltökéléssel, annyit áldozva lépett a színpadra mint én!» Borostyán néven játszott kisebb szerepeket. Egyik színész-társa, Szuper Károly, naplót írt s ebben nov. 11-én azt mondja: «Petőfi tegnap lépett fel először a színpadra a *Párisi naplopó*-ban, egy inas-szerepben, a ki Bizot-t kineveti... Ekkor írta *Első szerepem* című költeményét.» A költő fel is küldte ezt Bajzának, s 1843 márcz. 14. azt írta róla: «Nem tudom, mit ér az «első szerep» című; de örülnék, ha méltó volna a megjelenésre, mert első fellépésemre emlékeztet.»

DISZNÓTORBAN.

Nyelvek és fülek . . . csend,
Figyelem !
Szóm fontos beszédre
Emelem.

Halljátok, mit ajkim
Zengenek ;
Egyszersmind az ég is
Hallja meg.

Hosszan nyuljon, mint e
Hurkaszál,
Életünk rokkáján
A fonál.

Valamint e sültre
A mi szánk :
Mosolyogjon a sors
Szája ránk ;

S pályánk' áldásával
Öntse le,
Mint e kását a zsír
Özöne.

S életünk fölé ha
A halál
Romboló torát meg-
Ülni száll :

Egy gömböcz legyen a
Magas ég,
És mi a gömböczben
Töltelék !

(Szekes-Fejérvár.)

Színésztársai közül a költő a kunsági eredetű Szuperrel volt barátságban ; gyakran járt hozzá, felolvastak a *Karthausi*-ből s verseit is megmutatta neki. Nov. 18-án hentes házigazdájuk disznótorra hívta őket ; «ő verset is írt rá, a min aztán este jól mulattunk» — mondja Szuper.

1843.

PÁLNAPKOR.

Itt van a tél, a hideg tél
Közepe,
Zúgolódik az idő kinn
Izibe.
Zúgolódjék ! egyéb dolga
Nincs neki ;
Úgy akarja, hagyjuk kedvét
Tölteni.

Hisz nekünk ez úgy sem árthat,
Igaz-e ?
Meg nem fázunk — jó meleg van
Ide be.

A kandallón pattog a fa,
Ég a tűz,
S a kulacsnak kotyogása
Fagyot tűz.

Hát a csók piros menyecskék
Ajakán ?
Az heviti ám az embert
Igazán.

Háborogj hát, istenadta
Ideje !
Föl sem veszszük . . . víg barátim,
Igaz-e ?

(Kecskemét.)

Pál napja január 15-ikén van ; e verset már Kecskeméten írta, hová Szabó szintársulata újév után költözött át. Ez út közben a költő Pesten is megfordult, hol fölkeresi Bajzát és Vörösmartyt. «Fél napot tölték a régtől tisztelt, szeretett két férfi körében. Boldog fél nap!» — írja Szeberényinek. Kecskemétén tanult akkor Jókai, a ki több diák-társával megismertette ; ezek a víg barátok, kiket a vers emleget.

DÍNOMDÁNOM.

Hegedűszó, furulyaszó, cimbalom . . .
Van-e még, kit a búbánat terhe nyom ?
A kinél van, igazítsa el a bűt,
Nehogy *neki* mutassuk meg, hol az út ?

Lombon fakad, lombon fejlik a virág,
Lomb ne'kül, virág ne'kül mit ér az ág ?
Hogyha pusztán s szárazon a törzsök áll,
Hamar éri a sodró vész, a halál . . .

A búbánat gonosz vendég, rosz madár,
A kebelbe életet, vért lopni jár.
A búbánat szívet rágó ürgefi ;
Borral lehet, borral kell kiönteni.

Hah, halál, te nagy kérdéssel, melyre még
Nem felele sem idő, sem bölcseség,
Mivel áldasz, mivel versz a sír után ?
Van-e ott is élet és bor és leány ?

A bor éleszt, a bor éget, mint a csók —
Csókot, lányka, hosszut, édest, lángolót !
Csókod lángja, mint a napfény, mennyei,
Mely az élőfán a lombot neveli.

Mit törődöm, mit tünődöm még sokat !
Élek most, és ölelem, mi élvét ad ;
S mi ad élvét, hogyha nem bor és leány ?
Éljen a leány, éljen a bor . . . húzd, cigány !

(Kecskemét.)

FARKASKALAND.

,Pajtás, te ettél, véres a togad ;
S mi szenvedünk éhségi kinokat.

Csak ember és állatnak nincs nyoma . . .
De most beszélj : hol volt a lakoma ?

Mogorva a tél, pusztá a határ,
Rajt a vihar légharipája jár,

Igy kérdi társát a farkassereg,
Kit érkezéskor idvezeltenek.

A jóllakott nem késik szólani,
És tőle ily beszédet hallani :

«Ott a vityilló pusztaközepen.
El a juhász és felesége benn.

A ház mögött pedig terül az ól,
Honnan juhoknak bégetése szól.

(Kecskemét.)

E lakhoz éjszakának idején
Két útazó suhant. Egy úrfi s én.

A pástornéra titkon foga fájt
Az úrfinak, s én éhezém a nyájt.

Ott sompolygott ő a konyhá előtt.
Juhot nem kaptam én . . . megettem őt.

E vers különös szépségét Gyulai Pál kiemelte egyetemi leczkéin. A beszélő farkas s az elmondott esemény a balladához hajlik, emlékeztet a *Két holló* című angol balladára.

AZ ELSŐ DAL.

Kit a dal istene
Szent csókjával fűröszt,
Első vagyok, hazám,
Színházad népe közt.

Zengjen tehát a lant !
S legelső énekem,
Pályámnak társai,
Tinéktek szentelem.

Az érzet kútfeje
A dagadó kebel ;
Dalomnak hangjai
Onnan szakadtak el.

S mint szívnek gyermeki,
A szívbe vágynak ők ;
Engedjétek nekik
Honokba menniök. — —

Ki a művészet e
Szent templomába lép,
Az, illő, hogy legyen
Fejben, kebelben ép ;

Az elme éjjele
S a megromlott kebel
E fának ágain
Gyümölcsöt nem nevel.

Két csillag sugara
Derengje át egünk :
Hon és erény legyen
E két csillag nekünk.

Nem kell a szinpadot
Tekinteni csak úgy,
Mint hol mindennapi
Kenyérhez nyílik út ;

A szinpad célja nagy,
A szinpad célja szent :
Ez a szív parlagán
Erkölcstől fejt, terem.

Azért érzelmeink'
Gyulaszsa tiszta tűz,
Mely minden szennyet a
Kebelelül számkiüt ;

Mert várni lehet-e,	Föl hát ! és míg a szem	S ha ez lesz életünk :
Hogy romlott föld alatt	Csak egy sugárt lövel,	Édes jutalmat ad
A mag termő legyen	Előle a magas,	A hon áldó szava
Gazdag kalászokat ?	Szent czél ne vesszen el.	S a nyugott öntudat.

(Kecskemet.)

Petőfi magas becsvágygyal lépett a színészi pályára. «Mondjam-e, — írta Szeberényinek — hogy nem csak a mindennapi kenyér keresése czélom (mert úgy kocsissá vagy béressé lennék, s bizonyosabb kenyeret eendném), hanem, hogy magasabbra törekszem, s a czélt szem elől soha elveszteni nem fogom?» — Ezt a telfogást fejezi ki verse. Beküldte Bajzának, de nem jelent meg; maga sem adta ki versei közt.

HALÁLVÁGY.

Sírt nekem, sírt és koporsót,
Mélyen fekvőt föld alatt !
Hol nem élnek érzemények,
Hol nincs többé gondolat.

Oh fej, oh kebel, te kettős
Átok életem felett !
Mért kinezni lángcsapásu
Ostorokkal engemet ?

Mért a vágy e lázas agyban,
Szállni csillagok fölé ?
Hogyha őt a sors haragja
Földön csúszni rendelé.

Vagy ha száll e vágyak szárnya,
Mért nincs rajta égi toll ?
Mely vigyen, hol a magasban
Halhatatlanság honol !

És ha puszta nékem üdvben
E világ, mért a kebel ?
Megteremtve, hogy lakóul
Örömet fogadjon el.

Vagy ha van szív, mely a kéjben
Föllobogva érzene,
Mért reám e jégtékintet ?
Boldogságnak istene !

Sírt nekem, sírt és koporsót,
Mélyen fekvőt föld alatt,
Hol nem élnek érzemények,
Hol nincs többé gondolat . . .

(Kecskemet.)

Mint Ferenczi Zoltán írja : «Otthonn magas pathosszal Hamletet vagy Coriolanust tanulta, s a színpadon játszotta azt, mit senki sem akart.» Nélkülözéseitől sem szabadult meg. . . . nem a legjobban megy társaságunknak — írja Bajzának, márcz. 14. — A színészetben, noha még csekély, de még is észrevehető haladásom ; egy párszor már volt szerencsém a közönség figyel-

mét megnyerni, megtapsoltatni, mi négyhónapos színésznek elég. Folyó hó 23-án lesz jutalomjátékom, nagy ügygyel-bajjal, de mégis kivívtam, hogy Lear legyen. A bohócot játszandom benne; a mit megkapni szinte nem kevés küzdésembe került; mert mennyi az ármány a színészetnél. Gyakran jajdulok föl: isteni művészet, mért ördögök papjaid! » E folytonos küzelem, e meghasonlás közben nem csoda, ha kifárad és életuntá válik.

JÖN AZ ŐSZ . . .

Jön az ősz, megy a gólya már,
Hideg neki ez a határ;
Röpül, röpül más országba,
Hol jobban süt a nap rája.

Hív voltam én hozzád mindig,
Elejétől utójáig,
Nem volt szívemben ősz, tavasz,
Érted, mint a nyár, égett az.

Hejh van oka a gólyának,
Hogy más hazát néz magának;
De, galambom, hogy elhagytál,
Nem t'om, mi okot találtál.

S vajjon a kihez röpültél,
Nem lesz-e annak szívéen tél?
Megeshetik, szép galambom,
Noha neked nem kívánom.

Mert a gólya, ha visszaszáll,
Virító szép tavaszt talál;
Hejh de mire te visszaszállsz,
Csak puszta sírhalmot találsz.

(Kecskemét?)

KAKAS-SZÓRA HAJNAL ÉBRED . . .

Kakasszóra hajnal ébred,
Én lányokkal nem beszélek,
Mert ha szólok ő hozzájok,
Hajnal lesz a két orcájok.

Igy valaki azt gondolná,
Én is kakas vagyok talán;
S hejh a kakas hamis madár,
Untalan más fészekhez jár.

Pedig én kakas nem vagyok,
Hanem fülemile vagyok,
Egy a fészkem, egy a párom.
Egyért élek a világon.

(Kecskemét.)

KÖNYEIM.

I.

Aldás reátok, ligetemben
Odább iramló csermelyek !
Utaitokon a szép tavasznak
Hímes virági termenek.

Ez arcz fölött is két patak foly,
Folytok, szerencsétlen könyek ;
De halvány pályátok körében
Virágok ah nem zsegenek !

II.

Forró sugárokat
Lövel a nyári nap ;
Sugári lánghevén
Patak, folyó apad.

Ó forró nyári nap,
Ó lángoló sugár,
Könyümnek árjait
Apasztanád ki bár !

III.

Eljött az ősz ; a part virága
Hervadva hull a csermelyár habjába.

Eljött a bú ; az élet kéje
Kihalva fül a könyek özönébe.

IV.

Ó télnek dermesztő hidegje !
Mely a folyókat lebilincseléd ;
Ó télnek dermesztő hidegje,
Bilincsel le szememnek csepkönyét!

V.

Fuss, oh patakcsa,
Fuss csüggedetlen ;
Megnyúgoszol majd
A tengerekben.

Hullasz könyüm, hullj ;
Ó a halálban
Számomra is tán
Megnyúgovás van.

(Kecskemét.)

Ez, s a két népdal is, megfordult Bajzánál, de egyik sem jelent meg, a költő maga is kihagyta gyűjteményéből. A *Könyeim* címűt maga kérte vissza Bajzától. «...üres munkával a közönséget fárasztani nem akarnám. S ha egy sem érdemes? jó; maradjon mind homályban. Inkább semmi, mint rossz» — írja márczius 14-én, a levél végén is «a legnagyobb szigorúságot kérve». — Junius 1-én ismét azt írja, «hogy velök a legnagyobb szigorúsággal bánni méltóztassék... Nyugtasson legalább az, hogy rossz munkával nem léptem a világ elé».

JÖVENDŐLÉS.

«Mondád, anyám, hogy álmainkat
Éjente festi égi kéz ;
Az álom ablak, melyen által
Lelkünk szeme jövőbe néz.

Anyám, álmodtam én is egyet,
Nem fejtenéd meg, mit jelent ?
Szárnyim növének, s átröpültem
A levegőt, a végtelent.»

,Fiacskám, lelkem drága napja,
Napomnak fénye ! örvendezz ;
Hosszúra nyújtja élted isten,
Almodnak boldog titka ez.‘ —

És nőtt a gyermek, lángra lobbant
Meleg keblén az ifjukur,
S a dal malasztos nyh a szívnek,
Midőn hullámozó vére forr.

Lantot ragadt az ifju karja,
Lantjának adta érzetét,
S dalszárnyon a lángérmények
Madárként szálltak szertesztét.

Égig röptült a bűvös ének,
Lehozta a hír csillagát,
És a költőnek sугarából
Font homlokára koronát.

De méreg a dal édes méze ;
S mit a költő a lantnak ad,
Szívének mindenik virága
Éltéből egy-egy drága nap.

Pokollá lett az érzelemláng,
És ő a lángban martalék ;
A földön őt az életfának
Csak egy kis ága tartja még.

Ott fekszik ő halálos ágyon,
Sok szenvedésnek gyermeke,
S hallá, mit a szülő bús ajka
Kinjának hangján rebege :

,Halál, ne vidd el őt karomból,
Ne vidd korán el a fiut ;
Soká ígérte őt éltetni
Az ég . . . vagy álmunk is hazud ? . . . ‘

«Anyám, az álmok nem hazudnak ;
Takarjon bár a szemfödél :
Dicső neve költő fiadnak,
Anyám, soká, örökkön él.»

(Kecskemét.)

Petőfiben mindig megvolt a hit tehetségében és hivatásában, már pályája eleje óta.
«Mikor még nyomva sem láttam nevemet, csak magamnak firkáltam ; mikor még statista voltam
a pesti nemzeti színháznál . . . : mindenkor már világos sejtelveim voltak arról, mi egykor
velem történni fog, s mi meg is történt . . . megálmodtam, hogy nevet szerzek két országban» —
írja az *Úti jegyzetek*-ben. Mikor nyomorúsága elűzi Pápáról a bizonytalan jövőbe, búcsúlevelében
(1842 nov. 2.) azt írja Szeberényinek : « . . . már rég meg van mondva, hogy én középszerű ember
nem leszek : aut Caesar aut nihil.» A verssel mégis tartózkodó ; 1843 márczius 5-én elküldi

Szeberényinek; czíme ekkor: *Az álom*. — *Románcz*; ezzel mintegy eltünteteti személyi vonatkozását, de így is csak esztendő multán adja ki, a *Szivárvány* zsebkönyvben. Pedig a jóslat hamar valóra vált. A költőnek első méltánylója, b. Eötvös József azt írta: «Nem emlékszem irodalmunkban senkire, ki első föllépése után a közfigyelmet oly rövid idő alatt magára vonta volna, mint Petőfi. Alig jelentek meg első dalai, s Vörösmarty örömragyogó arczzal hirdeté fényes reményeit: alig múlt néhány hét, s a dalokhoz zene készült, s a költő már a népek ajkáról hallá szavait.»

LOPOTT LÓ.

Mint a porszem szélvész
Fuvatán.
Röpül a legény gyors
Paripán.

,Honnan, atyafi, oly
Hevenyén?‘
«Pusztáról csikóval
Jövök én.

A nyerítő ménes
Ött legel;
Pej csikómat onnan
Loptam el.

Túri vásár nincsen
Messze már;
Szegény legény oda
Lovon jár.»

,Ejh, nem ugy, jó földi,
Nem ugy ám!
Adja kend csak vissza
Paripám.

Enyim a ménes, mely
Ott legel.
A csikót kend tőlem
Lopta el.‘ —

De szavára nem hajt
A betyár;
Ő kegyelme már jó
Tova jár.

Még is a gazdának
Vigaszul,
Hátrafordulván, így
Válaszol:

«Föl se vegye kárát,
Gazd'uram;
Hiszen úgy is elég
Lova van.

Hejh, csak egy szivet bírt
E kebel —
Azt is a kend lyánya
Lopta el.»

(Kecskemét.)

Ez is a *Szivárvány*-ban jelent meg, Pönögei Kis Pál aláírással; népdalai alá többször írta e nevet. Így mutatkozott be Vörösmartynál is, csak mikor az megdicsérte munkáit, vetette le álarczát. Első rajza ez a betyárvilágból; tárgyát Kecskemét pusztai élete adta. Később az *Uti levelek*-ben azt írja a lólopásról: «Jó mesterség; az ember capitalis nélkül is belekezdhet. Különös, hogy a magyar szeret ugyan mindent lopni, de legjobban szereti a lólopást. A többit csak talentum dolgának tartja, ezt azonban genialitásnak...»

EMLÉNY.

A színesz útain virág s tövis terem,	S bár megvetett, szegény, de nem boldogtalan,
A színesz élete öröm és gyötorem,	A míg szive dobog s míg pártfogója van.
Bűvös szellemkezek vezérlik lépteit,	Mert pártfogója az, mi neki üdvöt ad,
Leplezve gondosan az élet terheit.	Szeretni lángolon ohajtott pályáját.
Szép álmot álmodik: öröklő hírnevet,	S míg a hír nevérol
Szellembe járja a földet és eget,	Szép dolgokat beszél,
Bű- s kéjnek egyaránt feltárja kebelét,	Sírhalma pázsitán
Részvétellel osztja meg a szenvedő könyvét.	Zokogva sír a szél.

(Kecskemét.)

Petőfi színészi becsvágya nem valósult meg. Csak kis szerepekhez jutott, a nótárius adta *A szökött katoná-*ban, Demetert a *Micz bán családja-*ban. Pedig szépen szavalt, az iskolában nagyon is színpadiasnak találták. Orlay azt mondja: «Hangja, kivált szavalás közben, mikor egy kis pathos járult hozzá, érczes volt, s némi orrhangzással bírt, volt benne valami gordonkaszerű bűgás.» Azt kívánták tőle, hogy az énekkarba álljon, vagy hogy sűgő legyen, a mi elkészerítette. Mint színlapkihordó, egy fűzetkét készült kiadni, hogy a színlappal együtt szétoosztogassa: de a censor még a *Disznótorban* cz. ártatlan verset sem engedte át, úgy megbotránkozott utolsó versszakán. Így csak e versét nyomatta ki egy röplapon, s ezt osztogatta búcsűzóra, márczius végén. A rög-tönzést meg sem őrizte, csak a Petőfi-Ház gyűjtői akadtak rá.

VIZ ÉS BOR.

Le a tenger fenekére	Bűnnek éje űlt a földön,	Nyári hévben a virágszál
Merűl a halász,	Jött a vízőzön,	Sanyarogva nő ;
Lent a tenger fenekében	A víz által a bűn éje	A virágot új életre
Gyöngyöket halász.	Elseperve lön.	Kelti langy eső.
Nékem a boros pohárnak	Bűnnek éje űl szivemben ;	Csűggedésben, tikkadásban
Oble tengerem,	A bú éjjelét	Langy esőm a bor ;
S gyöngy ha van tán dalaímban,	— Bennem a víz tehetetlen! —	Permetegje enyhe csűpjén
Az csak ott terem.	Csak bor mossa szét.	Vérem ujra forr.

Tettetés-e, vagy belösztön,
Vagy akármí más ?
Csak hogy a halottra könyvet
Éjteni szokás ;

Engemet víz ott se érjen,
S már ha sírni kell,
Sírja hát hideg poromra
Könyvét borkehely.

(Kecskemét ?)

Havas Adolf szerint «a negyvenes évek ifjűságának kedvencz bordala volt».

ÉN.

A világ az isten kertje ;
Gyom s virág vagytok ti benne,
Emberek !
Én a kertnek egy kis magja,
De az úr ha pártom fogja :
Benne gyom tán nem leszek.

Tiszta e kebelnek mélye ;
Égi kéz lövelt beléje
Lángokat.
És a lángok szűzen égnek
Szent oltárúl az erénynek
El nem romlott szív alatt.

Nem építetek sors kegyére,
Tűrök, mit fejemre mére,
Jót, rosztat ;
Mit ma ad, elveszi holnap ;
Majd megadja, a mit elkap —
Jellemképe változat.

Mint a róna, hol születtem,
Lelkem útja tettemben
Egyenes ;
Szavaimmal egy az érzet,
Czélra jutni álbeszédet
Tétovázva nem keres.

És az ég szivem földébe
Drága fádat ülteté be,
Szerelem !
Koszorúba füzöm ágít,
Koszorúm szerény virágit
A hazának szentelem.

(Kecskemét.)

Az előbbi verset és ezt Pesten jártában márczius végén, mikor Kecskemétet odahagyta, Garaynak adta át, a *Regelő* számára, hogy *Andor diák* név alatt közölje, s ő meghallhassa róla az *Athenaeum Lapszemlé*-jének véleményét, melyet Verőczey név alatt Bajza írt. Garay Petőfi nevével adta ki a két verset, mire a költő hevesen kikelt ez «írói jogtapodás» ellen. Bajza csak az *ÉN*-t említette föl azzal, hogy «nem üres, de kevés gond a rimekre».

BARÁTIMHOZ.

Nos, fiúk, nem szólt a szarka
Házfödélteken ?
Vagy ki álmodá meg, hogy ma
Vendégtek leszen ?

De mi a kő ! mért e hosszú
Méla bámulás !
H'sz én vagyok, ha nem csalódom,
Én és senki más.

Vagy feledve már talán a
Régi jó barát ?
Nem hihetem, hogy reátok
Illenek e vád.

A szövetség, melynek szála
Minket összefont,
Áll, a míg csak vért bír a szlv
És velőt a csont.

No de kissé meglepett tán
Jöttöm, úgy-e bár ?
Hja, öcséim, velem a sors
Furcsa tánczot jár.

Köztem s közte folyton folyva
Tart a háború,
S majd lenyom, majd, mint a pelyhet,
Végtelenbe fú.

(Pápa.)

De azért nem csüggedünk ám,
A ki lelke van !
Szembeszállok ő kelmével
Bátran, szilaján.

S tán ha látja sors komám, hogy
Csüggedés nem ért :
Egykor annál bőkezűbben
Nyujtja majd a bért . . .

Eh, de mit most okoskodni !
Csapjatok kezet ;
Jó barát markába csapni
Kedves élvezet.

S mely bennünket ily váratlan
Együvé hozott,
Áldomással ünnepeljük
A pompás napot !

Pestről április elején egyszerre Pápán termett, ottani barátai 'ámulatára'. «Derült arczczal borult nyakunkba . . . s oly vidoran tréfált megütközésünk fölött, mintha abban semmi rendkívüli nem lett volna, hogy ő oly véletlen, mondhatnám a kéményen át pottyant közénk» — írja Orlay. Egy üveg borral áldomást csaptak. «Jó kedvünk lett s ő megígérte, hogy ezt az órát dalban fogja megörökíteni és pár nap múlva Domanovszkynál fölolvasta előttünk a *Barátimhoz* című versét.» — Hat hetet töltött Pápán, Domanovszky (a későbbi jeles philosophiai fró és akademikus) szállásán, egy bundán hálva. Az iskolába nem iratkozott be, hanem május derekán Pozsonyba ment, hogy színésznek álljon.

SZEGET SZEGGEL.

Jaj, a hátam, jaj, a hátam
Oda van !
Szomszéd bácsi kiporozta
Csúfosan.
Átkozott a göröcsös fütőkös
Somnye !
Melylyel engem oly pogányul
Csépele.

Mért is tart hát kertet s benne
Körtefát ?
És az isten rá gyümölcsöt
Minek ad ?
Csábitólag kandikált a
Körte rám ;
Csábjait ki már sehogysem
Állhatám.

Átugortam a palánkon —
Átesém !
Hogy megingott bele májam
És vesém.
S nem elég ez ; szomszéd bácsi
Rajta kap,
S akkor jött még a valódi
Haddelhadd.

Én teremtőm ! mért is értem
E napot ?
Megrakott, hogy minden csontom
Ropogott.
Nesze, monda, nesze másik,
Harmadik !
És a mindentudó tudja,
Hányadik.

Jelen volt a holdvilág a
Lakzínál ;
Búsan nézte : szomszéd bácsi
Mit csinál.
Fellegekből vett magára
Gyászmezet,
És megosztva szenvedésem
Könnyezett.

Ő, csak ő nem könyörüle
Egyedül ;
Három a táncz ! monda s egyre
Hegedült, —
Hegedült a bottal hátam
Közepén,
Keservesen, siralmasan
Jártam én.

. . . De'szen jól van ! kiheverem
En e bajt,
S visszakapja még a kölcsönt,
Vissza majd.
Tudjuk, hányat vert az óra,
Tudjuk ám !
Őn is rak a tűzre roszt fát,
Bácsikám.

Ablakunkhoz estenként mért
Sompolyog ?
Vettem észre, hányadán van
A dolog.
Más szemében ő a szálkát
Megleli,
S az övében a gerendát
Feledi.

A deákné vászonánál
Ő se jobb :
Engem dönget a lopásért
S szinte lop ;
Lopni jár ő, csókot lopni
Nénihez,
Míg anyánk a bibliában
Levelez.

Tegye lábát ablakunkhoz
Ezután :
Fogadom, nem nézek által
A szitán.
Megugratni vagy anyánkat
Hívom át,
Vagy leöntöm dézsa vízzel
A nyakát !

(Pusztá-Palota.)

TÁVOLBÓL.

Kis lak áll a nagy Duna mentében ;
Oh, mi drága e lakocska nékem !
Könnyben úszik két szemem pillája,
Valahányszor emlékszem reája.

Bár maradtam volna benne végig !
De az embert vágyai vezérlik ;
Vágyaimnak sólyomszárnya támadt,
S oda hagytam ős lakom s anyámat.

Kinok égtek a szülőkebelben,
Hogy bucsúmnak csökját rá leheltem ;
S kinja lángi el nem aluvának
Jégyöngyétől szeme harmatának.

Mint ölelt át reszkető karával !
Mint marasztott esdeklő szavával !
Oh, ha akkor látok a világba :
Nem marasztott volna tán hiába.

(Pozsony.)

Szép reményink hajnalcillagánál
A jövődő tündérkert gyanánt áll ;
S csak midőn a tömkelegbe lépünk :
Venni észre gyászos tévedésünk.

Engem is hogy csillogó reményem
Biztatott csak, minek elbeszélmem ?
S hogy mióta járom a világot,
Bolygó lábam száz tövisre hágott.

. . . Szép hazamba ismerősök mennek ;
Jó anyámnak tőlök mit izenjek ?
Szóljatok be, földiek, ha léssen
Útazástok háza közelében.

Mondjátok, hogy könnyeit ne öntse,
Mert fiának kedvez a szerencse — —
Ah, ha tudná, mily nyomorban élek,
Megrepedne a szíve szegénynek !

Pozsonyban megint csalódás, nélkülözés várt reá. «Mily szép reményekkel jöttem Pozsonyba — írja Bajzának (jun. 1.) — mily kilátásokkal, — és minden, minden oda! Fekete Gábor nem fogadott be társaságához, mert, midőn ide értem, már fölösleges számmal voltak tagjai; s így nem maradt egyéb hátra, mint írás által biztosítani itt maradhatóságomat. És most így vagyok: egész nap írom a Záborszky által szerkesztett országgyűlési tudósításokat, s a fizetés oly nyomorú, hogy alig elég megszereznem mindennapi kenyereimet. S a mellett szemem, mellem gyengül; s e száraz foglalkozásnál a múzsa is kerül.» Az itt töltött hat hét alatt keveset írt. E nyomorban, a reménytelenség és megbánás fájdalma közt tűnik föl előtte az elhagyott szülői ház és édes anyja képe. — A versről azt írja Bajzának: «Tekintetes Úr tanácsát, miszerint a népdalokat is mértékben írjam, követtem a «távolból»-lal; aligha sikerrel.»

AZ ÉN MÁTKÁM.

Istenem, be várva várom
Azt az órát, a midőn,
Kit nekem rendelt a végzet,
A leány ölembe jön.

És ugyan ki és minő lesz
Majd az én szerelmemem ?
Ugy sovárgok tudni, mint még
Nem sovárga senki sem.

Szőke, barna lesz-e fürte ?
Szeme kék vagy fekete ?
Felnyló-e, mint a czédrus,
Gömbölyű-e termete ?

Szép a szőke, szép a barna,
Mind a kettő szép, ha szép ;
Hátha még a bájjal aztán
A jószág is frigybe lép !

Isten, ilyet adjsza nékem,
S nem bánom — csak ilyet adj —
Akár szőke, akár barna,
Akár kicsiny, akár nagy !

(Pozsony.)

KI VAGYOK ÉN? NEM MONDOM MEG...

Ki vagyok én ? nem mondom meg ;
Ha megmondom : rám ismernek.
Pedig ha rám ismernének,
Legalább is felkötnének.

Hogy is tudnék futni mostan ?
Mikor a fejem tele van ;
Nem csak fejem, de szívem is —
A bor meg a leány hamis.

Nincs a fokok a kezemben,
Hogyha kéne verekednem ;
Nyerges lovam messze legel,
Nem t'ok futni, ha futni kell.

Ha elhagyom galambomat,
Kialuszom mámoromat,
S rajtam ütnek a hadnagyok :
Majd megmondom, hogy ki vagyok !

(Pozsony.)

Ezt és következő népdalait Pönögei Kis Pál név alatt adta ki ; soká viselte e pitykés, sarkantyús nevet népdalai mellett, azokat mintegy fokokos, darútollas népszinmű-alak szájába adva. E korbeli népdalairól azt írja Gyulai : «Csodálatos! eleinte népdalait, melyekben már föllépése kezdetén leggenialisabb volt, csak álnév alatt merte közleni. Akkortájt még nem igen becsülték a népies hangot, a naiv felfogást, egyszerű, de erős compositiót. A rhetorika volt a fő a költészetben... Költőink közül többen írtak ugyan népdalt, de érzett rajtok a tudós szag, az úri leereszkedés, a mesterkélttség, vagy ha jelesbjeink valamelyikének sikerült is, a magyar nép még nem találta meg költőjét, ki egészen az öyé legyen. A népnemzeti elem még nem jelent meg teljes tisztaságában, erejében. A jelenségek oda mutattak, hogy közeledik... Erdélyi... megkezdé széptani kutatásait a népköltészet körül... A magyar népszinmű csirájában volt... A közszellem... a demokrat eszmék felé kezdett hajlani. Még a ruhadivaton is mutatkozott. Mikép a politikában készült az átalakulás, úgy az irodalomban is. Egyik a másakra hatott és készíté elő... A jelen meghasonlott a multtal. Im költője föllépett s álnév alatt költött népdalai idéztek elő legnagyobb hatást.»

LÁNGGAL ÉGŐ TEREMTETTE...

Lánggal égő teremtette !
Nagy a harag a szívembe';
Úgy háborgok, úgy hánykodom,
Mintha volnék a Balaton.

Viszontagság az életem,
Ezer bajba keveredem,
Hogyha leányszemem volna,
Egy pár kendőt tele sírna.

Eh, a sírás nem kenyerem !
Kinek tetszik, pityeregjen.
Én egy nagyot káromkodom,
Úgy csillapul a haragom.

(Pozsony.)

Pozsonyban egyszer a Duna partján járkált a pesti hajó érkezése idején. A hajóról kiszálló egyik követ jurátusának nevét kiáltotta, Lisznyai-t. Petőfi megszólította a fiatal költőt; az lelkesen fölkarolta, megismertette Degré-, Berecz-, Pompéry-, Kuthyval s a két Vachottal, kik közül Sándorhoz meleg vonzalmat érzett. Ez buzdította őt népdalok és románczok írására, s ezzel a költő mintegy megtalálta önmagát; ha színészi terveiben csalódott is, írói hivatása és neve szemlátomást emelkedőben volt. Sorsa is kezdett jobbra fordulni. Vachott Pestre menvén, az *Athenaeum* körében némi segílyt gyűjtött számára, hogy nyomasztó helyzetéből szabadulhasson. Degré és Berecz, kiknek színműveit épen adták, szót emeltek mellette az igazgatónál, az ott vendégszereplő Egressy is pártolta, Szuper is, a ki Feketének sógora volt. «Később maga szólított fel Fekete, hogy álljak társaságához, mit azonnal tettem is» — írja Szeberényinek.

SZEMREHÁNYÁS.

Már ezt föl nem tettem rólad,
Szív barátom !
Te ugyan derék legény vagy,
A mint látom.

Oh te szív, te szív, te csalfa,
Háladatlan !
Szólj : ki véde annyi baj közt
Szakadatlan ?

Sorscsapási buzogányok
Súlya ellen,
Mondd, ki őrze ? mond, ki óva ?
Nemde mellem ?

Lám, e mellnek bizton voltál
Rejtekében,
Bekeríte csontfalával
Bástyaképen.

S im, hogy fordult most a koczka
S a szerencse
Kis szeszélye víg ajakkal
Rád köszönte :

Mostan, — ahha, háladatlan ! —
Örömedben
Háborogva, zajgva tombolsz
Öröd ellen.

Égsz, dagadsz... alig hogy birom
E keresztet ! . . .
Mellemet majd meggyujtod, majd
Megrepszted.

(Pest.)

Sorsa Pozsonyban jobbra fordul s már julius elején mégis Pesten van. A mint Fekete meghívta, «mindjárt az után való nap kaptam Nagy Ignácztól levelet, melyben jelenti, hogy ha Pestre akarok jönni, kieszközlendik, miszerint a nemzeti színháznál bevegyenek, s azon kívül néhány hónapra fordítani valót is ad a Külföldi Regénytár számára. Én tehát természetesen azonnal lejövök. Három hete, hogy itt vagyok, s már egy regényt («a negyvenéves hölgy» Bernard Károlytól) le is fordítottam, melyért száz váltó forintot kapok. Tegnap kezdtem a másikba, «Robin Hood» Jamestől. Ez németben 900 lap : jó darabig fog elfoglalni. Addig Pesten leszek.» Az utóbbi fordításért 400 váltó forintot kapott. Így egyelőre biztosítva volt megélhetése, s vidámabban élt. Reggel a Pilvax-kávéházba járt; ott barátkozott meg Pálffy Alberttel és Laukával. Ez a sorsfordulat, e derültebb pár hét tükröződik e versben. Már ez első költeményei föltűntek. Erdélyi János már 44 januárjában azt írta: «A lyrai pályán valamennyi felett, kik 1840 óta léptek fel, kiemelendő Petőfi Sándor. Az ő költeményei több álnév alatt saját meglepő jelleműek, mélység és világozásban egyiránt kitünők; ... neki oly életének kell lenni, hol közel van hozzá minden költői anyag s nem kell zaklatni a phantasiát képekért s érzésekért.»

ÉRIK A GABONA . . .

Erik a gabona,
Melegek a napok,
Hétfőn virradóra
Aratásba kapok.

Erik szerelmem is,
Mert forró a szívem ;
Légy te aratója,
Édes egyetlenem !

(Pest.)

Petőfi népdalaiban megvan a valódi népdal minden sajátsága, de művészbé emelve. Minden irodalom a népköltészetből újhódott meg s úgy vált nemzetivé. Angliában Percy gyűjteménye öntött új vért a költészetbe s ébresztette öntudatra a nemzet költői szellemét, és nem sokára Burns jelent meg. Nálunk Petőfi fiatal műzsája fürdött meg elsőnek a költészet ez örök forrásában. Ő egészen rátermett a feladatra, hogy költészetünket a népies útján nemzetibbé emelje. Maga is «népi sarjadék» volt, gyermekkorától folytonos barangolásain magába szívta a népdalok

ütemét és költői sajátságait. Ide vonzotta erős magyarsága és democrata érzése egyaránt, ide izlése is. «Hiába, a népköltészet az igazi költészet» — írja Aranynak, első levelében. — A népdal sajátságait azonban mivészbé emelte. A népdalnak egyik természetes, veleszületett vonása, hogy érzéseit a természet életéhez, képeihez kapcsolja; ez a dal egészében egy nagy és eleven hasonlat, az érzés a mezei élet egy jelenetében, az aratás mozzanataiban van fokozódón kifejezve.

BEFORDÚLTAM A KONYHÁRA . . .

Befordúltam a konyhára,
Rágyújtottam a pipára . . .
Azaz rágyújtottam volna,
Hogyha már nem égett volna.

A pipám javában égett,
Nem is mentem én a végett!
Azért mentem, mert megláttam,
Hogy odabenn szép leány van.

(Pest.)

Tüzet rakott eszemadta,
Lobogott is, a mint rakta;
Jaj de hát még szeme párja,
Annak volt ám nagy a lángja!

Én beléptem, ő rám nézett,
Aligha meg nem igézett!
Égő pipám kialudott,
Alvó szívem meggyűladott.

A népdal kedveli a gyors átmeneteket, mozgalmasságot; nem színez, nem részletez, sebesen halad. Jellemző vonásuk ez Petőfi dalainak is. Itt minden versszak új vonást illeszt a képbe, míg egész jelenetté kerekedik: az érzelem a szereplők viselkedésében, genre-jelenet alakjában, drámailag tárul elénk. Népies a végsorok ellentétes csattanója is; máshol a párhuzamos haladás, minő hosszan van fűzve *Arvanyányháj a süvegem bokrétája* cz. dalban, vagy az összerakó, mint a *Rózsabokor a domboldalon* czíműben.

HEJH NEKEM HÁT VIGASZTALÁST MI SEM AD . . .

Hejh nekem hát vigasztalást mi sem ad?
Bánatomban le kell innom magamat.
Az irgalmát, ide avval a borral!
A bú vagy én, de egyikünk bele hal.

Ugy sem tetszik ez a világ én nekem;
Sok már, a mit életemben szenvedtem,
Nagyon is sok e parányi életre!
Annyi baj közt kinek volna még kedve?

(Pest.)

Nem vagyok én gyökeres fa, virágzó,
Hanem vagyok letörött ág, fonnyadó;
Nem vagyok én az örömmek rózsája,
De vagyok a szomorúság gyászfája.

Én előttem ilyen élet nem élet,
Hol az ember de semmit sem remélhet.
Volna bár e pohár borban halálom,
Hogy lehetne bajaimtól megválnom!

KÖRDAL.

Bús az ember, ha nincs kedve ;
Borba van a kedvmag vetve.
Hát azért iszunk mi mindig,
Meg sem állunk tíz-husz pintig.

Van minékünk pinczénk, házunk,
Mindazáltal itt tanyázunk,
Itt tanyázunk nap hosszában,
Itt tanyázunk a kocsmában.

Itt tanyázunk, mert van nekünk,
Mert van nekünk feleségünk.
Nyelves, szájas mind az asszony ;
Rá az ember hogy hallgasson ?

Van minékünk egy kis pénzünk,
De a pénzre mi nem nézünk ;
Ugy is holtig él az ember,
Költeni ha mer, ha nem mer.

Hát azért csak iddogálunk,
Míg fel nem kötik az állunk,
Iddogálunk nap hosszában,
Iddogálunk a kocsmában.

(Pest.)

L NÉ.

En Alkotóm ! mindenható vagy :
Hozd vissza a pillanatot,
Midőn e hölgy a szerelemnek
Első tüzére gyúladott ;
Midőn ajkán a vallomásnak
Első, szent hangja reszkete,
S ott én legyek, kit csókra hi föl
Édes kedves tekintete !

(Pest.)

S mit adjak érte ?... E husz éves
Életnek vedd el tavaszát,
A szép remények tündérföldét,
Mit lelkem a jövőben lát ;
S ha nyílik út embernek égbe,
És üdvességet osztasz ott :
E túlvilági üdvességből
Végy el egy drága századot !

Sűrűn járt a színházba ; hiszen még nem tett le színészi terveiről. A megénekelt : Lendvayné Hivatal Anikó, Shakespeare gyöngéd nólakjainak személyesítője.

AZ UTÓSÓ ALAMIZSNA.

A költő és a sorsharag
Egy anyaméhből született ;
Ikertestvérek voltak ők,
Együtt bolygák az életet.

Fa, mint most, akkor is virúlt,
Árnyában sok megnyugodott ;
De használt a költőnek is :
Ágáról tört koldusbót.

S ezek valának társai :
Koldúsbót és a sorsharag ;
Elhagyja minden hűtlenül,
Csak e kettő, mi hű marad.

És lantja ! lantja hova lőn ?
Hisz a költőnek lantja van . . .
Igen bizony, volt lantja is,
Mely zenge bűvösbájosan.

Megpendítette húrjait
Mennydörgő éjben egykoron,
S a mennydörgésnek ágyuja
Elszenderült e hangokon.

S az ég, a barna, haragos,
Midőn danáját hallaná :
Feledni kezdé a boszút,
S csillagmosolyal néze rá.

És a költő megéhezett,
És emberek közé mene.
Tudá : az emberszív kemény ;
De vélte : lágyít a zene.

S mely a vihart elaltatá
És földeríté az eget,
Elandalító hurjain
Az ének újra zenegett.

De melyet ég, vihar megért,
A dalt ember nem érti meg . . .
És ím a lant elszégyenül,
S fájdalmában ketté reped. —

Ez volt a lant története.
A költőből tovább mi lett ?
Soká nyögé — nem tudni, hol ? —
Az inségterhes életet.

Egy újabb nemzedék előtt
Évek múltán megjelenék.
Nem őszült ő meg . . . fűrteit
A gond, a bű kitepte rég.

«Egy-két garast, egy-két garast !»
Halk hangja így esedeze ;
S mint szélringatta száraz ág,
Remegve nyúlt ki két keze.

A részvét megkérdezte őt :
,Ki vagy, nyomornak embere !
Kit sujtoló istenharag
Ily könyöreten megvere ?‘

S nevét elmondja, s újra esd :
«Egy-két garast . . .» — ,Megállj, jövel,
Örök dicsőség gyermeke !
A bőség szarva földjön el.

Neved ragyog, miként az ég
Csillagsugáros éjfelen ;
Mely egykor árván hangozték,
Bámulja lantod a jelen.

Jövel tehát ! jövel, cserélj
Bársonyt e koldusrongy helyett :
Borostyán koronázza főd,
Dús asztalnál legyen helyed !‘

«O szép beszéd . . . o köszönet !
De én semmit sem éhezem,
És nincsen is szükség reá,
Hogy elcseréljem rongymezem.

És a borostyán . . . oh mi szép,
Mi jó lehet lángifjunak ;
De száraz törzsön a galyok
Többé meg nem fogamszanak.

Hanem ha dobsz egy-két garast :
Fogaddsza hálaszózatom ;
Mert pénzre vár az asztalos . .
Koporsómat csináltatom.»

(Pest.)

A mult szenvedések felhője nem igen szakadt fel lelkéről. Midőn Orlay Pesten járt, úgy látta, most sem volt sorsával kibékülve, fájt, hogy idejét fordításra kénytelen eltékozzolni, s jövője bizonytalan. E költeményben egész írói pályája, egész élete keserűségét öntötte ki; a *Honderű* mégis azt írta róla, hogy e vers Holtei «ismeretes *Babérkoszorú és koldusbot* című drámájának egyes összevonata». Nádaskay szemében e darab «legeslegjobbainak egyike». Ez még az érzelgős lyra barátai közt is népszerű volt, a kik máskülönben nem igen tudtak megbarátkozni a költő természetes, fiatalos egyéniségével.

MERENGÉS.

Jó Petőfi, te sem félhetsz,
Hogy két vállad valahogy
A szerencse áldásának
Nagy terhétől összerogy.

Mondaná, hogy : «Rád ruházom
A bűbajat, a varázst,
Daljaid, mivé kívánod,
Azzá testesülni lásd.

Adománya mindössze is
E lantocska és a dal,
Mit belőle búsan, vígan
Érzelmid játéka csal.

Hogyha kell hír : minden hangod
Egy borostyángaly legyen,
Míg Petrarca koszorúja
Nem vet árnyat fűrtiden.

Hátha így találna szólni
Egy tündérvilági hang :
«Nos, fiam, mi kell ? jó kedvem
Íme mindent megadand.»

— Hisz Petrarca és Petőfi
Félig-meddig már rokon ;
Annál inkább osztozhatnak
A borostyánlombokon. —

Hogyha kincs kell : mind megannyi
Gyöngygyé válik éneked,
Mígnem gyöngygyel rakhatod ki
Gombod, sarkantyúszeged. »

Mit felelnél mindezekre,
Mit felelnél, jó fiú ?
Tudom én szived bibéjét,
Tudom, a szél honnan fú.

Te bizony csak ezt felelnéd :
Szép a hír és jó a kincs ;
És hogy őket ne kívánnám,
Abból ugyan semmi sincs.

De ha már ezer mesterré
Engeded, hogy válhatom :
— Van a hírnél, van a kincsnél
Egy igazóbb hatalom ;

Mint csillagfüggés az égen
Változatlan, végtelen,
Ugy függ rajta és csak rajta
Vágyban égő kebelem ! —

Hadd legyen hát egy lép vessző,
Egy kalitka énekem,
S a legszebb madárt . . . egy lányka
Szívét fogja meg nekem.

(Gödöllő.)

E vers alá megint Pönögei Kis Pál nevet írt, minthogy Petőfinek megszólításával kezdődik a leghalmozottabb czíme is ez volt: *Petőfi Sándorhoz*. Később keményen megróttta Szeberényi, hogy magát itt Petrarcával teszi egy polczra.

TEMETŐBEN.

Fölhangolom olykor a lant idegeit,
Megzengení téged, o kellemes élet !
— Mert kellemes az, noha sok sebet ejt,
Es rengetegekbe nem egy uta téved.

De bármí magasra törekszik a dal,
Bármint csalogassam az életi mézzel :
Mélázva örömtelen hangjaival
Mindenkor a sírban, a sírban enyész el.

Kívánatos a tavasz éke nekem,
Indúlok is olykor örülni virághoz ;
S mig kertbe röpití sugárit a szem,
Lábam temetői kereszték alá hoz.

Itt élek a szív komoly álmainak
A halk temető morajatlan ölében ;
Ákáczaí lombja rezegve inog,
Hintázza az est fuvalomja szelíden.

A szobrok a domboru hant elején
Mindannyi betűi egy isteni lapnak ;
Nagy gondolatit mikor olvasom én :
A sírba, a sírbul az égbe ragadnak.

Bús, tompa harang konog a faluban.
Új gödröt amott komor emberek ásna,
Gyászhangja kíséri áhítatosan
A holtat honához a hamvadozásnak.

Sejtése szívemnek aligha csaland :
Nem messze lehet keze már az időnek,
Mely engem is ágyba tesz itten alatt,
S szememre halál örök álmai jönek.

Isten neki ! üssön, ha ütnie kell,
Mely pályafutásom elállja, az óra ;
Létem fonalai, szakadozzatok el,
Társim, bucsucsókot a hervadozóra.

S mit sorsom elérni nem engede, nem !
Bár vágyaimon koszorúba szövődék :
Isten veled, égi virág . . . szerelem !
S föld hajnali csillaga, napja . . . dicsőség !

(Gödöllő.)

Pesten szórakozásai elvonták a munkától, a fordítás robotja sem volt inyére s munkássága lankadni kezdett. Egy barátja, kivel az országúton (a mai Múzeum-körúton) együtt lakott, Kemény Mihály, rávette, menjen falura, hol háborítlanul dolgozhat. Így ment augusztus végén Gödöllőre, s három hét alatt befejezte *Robin Hood* fordítását. Irodalmi munkája fogytán megint színészi vágya kerekedett felül. Tisztelet-díján színészi kellékeket s ruházatot vásárolt. Nagy Ignác ígérte, hogy bejuttatja a Nemzeti Színházhoz ; de ettől szerénysége húzódtott. « . . . ez oly fa, melybe nem igen merem fejszemet vágni, noha arra Vörösmarty sine fine ösztönöz. » Szeptember vége felé összeszedte kis czók-mókját, s Mező-Berénybe ment, hol Orlaynál egy hetet töltött, azután Debreczen felé folytatta útját. ●

MATILDHOZ.

Mért vagy hozzám olyan idegen ?
Mért tekintesz rám oly hidegen ?
Hidegen, mint téli napsugár,
Melynek mosolya is fagygyal jár.

Emelj föl magadhoz engemet,
Fogadd el neked szánt lelkemet.
Annnyibul ha megérdemli tán :
Hogy szeretni képes igazán.

Be sokat szeretnék mondani,
S alig merlek megszólitani ;
Alig merlek nézni, hejh pedig
Elnéznék világ végeig !

Oh, szerelem, forró szerelem,
Forróbb, mint a dél nyárközepen ;
Ha a nap ily tűzzel sütné ránk,
Rég elégett volna a világ.

(Debreczen.)

Október elején már Debreczenben volt. «Komlósy társaságában vagvok — írja Orlaynak. — . . . szerelmes szerepeket fogok játszani.» Október 7-én lépett föl először : a marocccói herceget adta Shakespeare *Velenczei kalmár*-jában. *Üti levelei*-ben azt írja : «Harmadfél évvel utóbb ugyanazon színházban, hol akkor senkitől figyelembe nem véve játszottam kis szerepemet, harmadfél évvel utóbb, mondom, a mint beléptem a nézők közé, minden szem rajtam függött, s a lelkesedés az égiháború hangján kiáltá : éljen Petőfi Sándor !» Itt, a színháznál lobbanhatott fel ez a rövid életű érzés, melynek könnyes utóhangja a *Megünt rabság*.

MEGÚNT RABSÁG.

Mindent elkövettem,
A mit lehetett,
Jó remény fejében,
Hogy majd megszeret.

Voltam mélybe omló
Bérczi zuhatag,
Habjaim robajjal
Szakadoztanak ;

S lettem völgy ölébe
Rejtezett berek,
Melyben csalogányok
Búja kesereg.

Féktelen, szilaj volt
Lelkem, mint a tűz,
Melyet a szél meggyúlt
Háztetőkön üz.

S lettem méla csermely,
Halk, morajtalan,
Kedvemet lelő a
Part virágiban.

Voltam . . . mi nem voltam !
Mivé nem levék !
És a lányka most is
Csak a régi még.

És lettem szelid láng,
Min melegszenek
Őszi estén békés
Páztoremberek.

Voltam sziklahomlok,
Zordon és magas,
Hol lakott mennydörgő
Villám s büszke sas ;

Nem, tovább nem üzöm !
Mert ez drága bér ;
Tán ily áldozattal
A díj föl sem ér.

Szerelem, lerázom
Fölvett lánczodat,
Kedves láncz, igaz, de
Mégis láncz marad.

Most hát lelkem, repdess
Régi szárnyadon,
Merre a szabadság
Végtelenje von !

(Debreczen.)

KIS FURULYÁM SZOMORUFŰZ ÁGA . . .

Kis furulyám szomorúfűz ága,
Temetőben szomorkodik fája ;
Ott metszettem azt egy sirhalomról,
Nem csoda, hogy oly siralmasan szól.

Haza ballag nyájam estefelé,
Én ballagok a temető felé.
Kél a holdnak halovány orczája,
Kél furulyám epedő nótája.

Ott hunytál le, kedves szép csillagom !
Ragyogásod többé nem láthatom.
Hogy ne volna hát sötét világom !
Hogy volna hát élni kívánságom !

Addig epeszt a bánat engemet,
Addig, addig nyögöm keservemet :
Míg egyszer a hanggal egyetemben
Lelkem is a más világba reppen.

(Diószeg.)

Vágyai Debreczenben sem valósultak s csak egy hétig maradt ott. A színtársulat Erdélybe készült, minek Petőfi csak örült, de Komlósy kijelenté, hogy Kolozsvárott énekelnem is kellend az operákban. Ez különösen nem tetszett nekem, s a mint tőle távoztam, egy kis társaság igazgatójával találkozám . . . hozzá állék. Diószegre menénk — egy Bihar megyei mezővárosba — s itt játszánk néhány hétig. Kaptam egy pár meglehetősen szerepet, például Tornyayt a *Tisztiújítás-ban.* (Itt írta ezt a népdalát.)

A SZERELEM, A SZERELEM...

A szerelem, a szerelem,
A szerelem sötét verem ;
Bele estem, benne vagyok,
Nem láthatok, nem hallhatok.

Tele rakta édes anyám
Eleséggel a tarisznyám ;
Elvesztettem szerencsésen,
Lesz módom a bőjtölésben.

Őrizem az apám nyáját,
De nem hallom a kolompját ;
Rá-rá megy a zöld vetésre,
Hejh csak későn veszem észre.

Édes apám, édes anyám,
Ne bizzatok most semmit rám,
Nézzétek el, ha hibázok —
Tudom is én, mit csinálók !

(Székelyhíd.)

Diószegről hamarosan — «Székelyhida menénk, s itt mintegy három hétig játszánk — folytatja sorsa elbeszélését Bajzának. — A műsák kerülnek ; minden, a mit írni tudtam, mióta Pestet elhagytam, két keserves népdal», (ez és az előbbeni). Petőfi dalainak elevenségét emeli ki Salamon Ferencz: «Nemcsak életviszonyát állítja elének, hanem drámai személyként nem is annyira elbeszéli jelen állapotát, mint inkább eljátszsa előttünk. Jelenetet látunk, mintegy párbeszédet hallunk, mely az őt illető résznek elmondásából áll . . . Némely oly dala is, melyben csak elbeszélni látszik saját érzelmeit, oly elevenen mutatja fel őt magát egész életnagyságban, hogy magánbeszéd ugyan verse, de drámai magánbeszéd.» Például épen e dal utolsó versszakát idézi. «A lelkiállapot főleg az utolsó sorban oly közvetlenséggel, oly plasticitással van mintegy mozdulatokban szem elé állítva, hogy méltán bemutathatjuk a drámaiság példajaként.» Ily drámai a *Gyere lovam* . . . kezdetű dal is.

ÉLŐ HALOTT.

Egem ki nem derül,
Ha jő a kikelet ;
Egem be nem borúl,
Ha látom a telet.

Mint őszi alkonyon
A félhomályu köd,
Fásult egykedvűség
Mereng szívem fölött.

Ellenség, jó barát,
Végeztem veletek ;
Senkit sem gyűlölök,
Senkit sem szeretek.

Nincs semmi örömem,
Nincs semmi bánatom ;
Érzelmim, vágyaim
Mind, mind elaltatom.

Ohajtásim közül
Ébren csak egy marad :
Aludjam én . . . minél
Előbb . . . a föld alatt.

(Debreczen.)

A vándor-élet s újabb csalódásai a költőnek testét-lelkét megviselték. November 28-án azt írja Bajzának: «E hónap 24-én felbomlott társaságunk . . . Ennél fogva nem volt mást mit

tennem, mint Debreczenbe jőnöm vissza, s nem csupán azon okból, mert társaságunk szét-
 oszlott, de leginkább mert beteg vagyok s betegségem napról-napra terhesül. Már Székelyhidon
 sem játszhatám, s nincs is reményem, hogy egyhamar játszhasam, mert annyira el vagyok gyen-
 gülvé, hogy eróm visszanyerése bizonyosan bele kerül két-három hónapba. Egész csontváz
 vagyok. Így tengek inséges állapotban s itt kell a telet Debreczenben töltenem.» Nagy Ignác-
 nak is ír, ugyanaz nap, elpanaszolva, hogy «már az úton, hogy Pestet elhagyám, kezdék bete-
 geskedni,» — s negyven pengő forintot kérve kölcsön; e csekély összeg kiragadhatta volna «a
 legnagyobb inségből, melyben ember lehet». E levél is Bajzához került, a ki küldött is neki némi
 segítséget, utóbb megjelent versei tiszteletdíjában. Betegsége, nyomorúsága idézik föl lelkében
 a halál vágyát.

A VIRÁGNAK MEGTILTANI NEM LEHET . . .

A virágnak megtiltani nem lehet,
 Hogy ne nyíljék, ha jön a szép kikelet !
 Kikelet a lyány, virág a szerelem,
 Kikeletre viritani kénytelen.

Titkos kérdés keletkezik szivemben :
 Mást szeretsz-e, gyöngyvirágom, vagy engem ?
 Egymást űzi bennem e két gondolat,
 Mint őszszel a felhő a napsugarat.

Kedves babám, megláttalak, szeretlek !
 Szeretője lettem én szép lelkednek —
 Szép lelkednek, mely mosolyog szelíden
 Szemeidnek bűvösbájós tükrében.

Jaj ha tudnám, hogy másnak vár csókjára
 Tündér orczád tejben úszó rózsája :
 Bujdosója lennék a nagy világnak,
 Vagy od'adnám magamat a halálnak.

Ragyogj reám, boldogságom csillaga !
 Hogy ne legyen életem bús éjszaka ;
 Szeress engem, szívem gyöngye, ha lehet,
 Hogy az isten áldja meg a lelkedet.

(Debreczen.)

E dalnak némi szerep jutott a költő életében. Midőn 1844 tavaszán verseinek Pesten
 kiadót keresett, Fekete Lajos barátjához, a ki épen a versek közt lapozgatott, látogató nyitott
 be, Várady Antal ügyvéd, a Nemzeti Kör választmányának jegyzője. Fekete odaadta neki a füzetet ;
 a *Disznótorban* sehogy sem tetszett, *Befordultam a konyhára . . .* megkapta, végül erre a dalra
 nyitott, s ez elragadta. Fekete bemutatta a szoba sarkába húzódó költőt. Várady rögtön meg-
 osztotta vele lakását, s Vörösmarty mellett ő buzgólkodott legtöbbit a versek kiadása körül.

NEM MEGYEK ÉN INNEN SEHOVA . . .

Nem megyek én innen sehova,
Noha sorsom itten mostoha ;
Hát ha volna még mostohább is,
Nem maradnék-e itt tovább is ?

Nagyon kedves nekem ez a hely ;
Elmegy majd a tavasz, menjen el,
Elmehet a nap, a csillagok . . .
De én nem mék, én itt maradok.

(Debreczen.)

Fa vagyok én, lelkem a gyökér,
Gyökér nélkül a fa meg nem él ;
S hogy téphetném azt ki földből,
Ide való mátkám szivéből ?

Azért nem mék innen sehova,
Noha sorsom igen mostoha ;
De ha volna még mostohább is,
Megmaradnék itten tovább is.

SÍKOS A HÓ, SZALAD A SZÁN . . .

Síkos a hó, szalad a szán,
Esketőre viszik babám,
Esketőre viszik szegényt
Mások kívánsága szerint.

Hajh, ha mostan hó lehetnék ;
A szán alatt beroskadték ;
Fölfordulna, s kedves babám
Még egyszer átkarolhatnám —

Átkarolnám, ajakára
Csókot nyomnék utójárá,
S melegtől hű szivének
Elolvadnék . . . úgy halnék meg !

(Debreczen.)

● A kezdő sorok festőisége, mely egy-két vonással egész képet rajzol, szintén jellemző vonása a népdalnak. De míg a népköltésben e sor vonatkozása az alapgondolattal laza, távoli vagy jelképes, Petőfinél egy a tárgygyal ; pl. e sor: Rózsabokor a domboldalon, költői képe a nyomban lefestett helyzetnek. Itt is egészen beletartozik a képbe, a cselekménybe, annak alapvonása, s végig vonul az egészen, mintegy vezér-motivum.

BOLDOGTALAN VOLTAM . . .

Boldogtalan voltam
Teljes életemben ;
Csak az vigasztal, hogy
Még nem érdemeltem.

Boldogtalan leszek
Koporsóm zártáig ;
Csak az vigasztal, hogy
Nincs messze odáig.

(Debreczen.)

Hiába biztattok,
Hiába beszéltek —
Tudom azt az egyet,
Hogy nem soká élek.

TEMETÉSRE SZÓL AZ ÉNEK . . .

Temetésre szól az ének,
Temetőbe kit kísérnek ?
Akárki ! már nem földi rab,
Nálam százzorta boldogabb.

Itt viszik az ablak alatt ;
Be sok ember sírva fakadt !
Mért nem visznek engemet ki,
Legalább nem sírna senki.

(Debreczen.)

Mintája a valódi dalnak : egy benyomás, melyet a költő magára vonatkoztat, egy sóhaj, egy könny a szemben. — Petőfi Debreczenben a várad-utczai ujsoron lakott, özvegy Fogas Józsefné házában, közel a katolikus kórházhoz ; sokszor látott temetést. — Fogasné a színház jegyszédőnöje volt, sokszor bejuttatta a nézőtérre lakóját, s általában jó szívvel gondozta. A költő később meghatón emlékezik meg róla az *Úti levelek*-ben. «Az 1843/4-iki telet e kövér városban húztam ki, éhezve, fázva, betegem egy szegény, de jó öreg asszonynál, az isten áldja meg. Ha ő gondomat nem viselte volna, most e levelet a másvilágról írnam . . . Olyan elhagyott kis vándorszínész fiú voltam, kire se isten, se ember nem nézett, nem ügyelt.» Szomorú sorsából őszintén fakad e vers sóhaja. Sokat fázott és szenvedett itt, de kis szobája falán ott függött Vörösmarty és Victor Hugo arczképe ; itt tanul meg jól francziául, Tieck fejtegetéseit olvassa Shakespeare-ről, s egy szalmaszéken költeményeit írja össze. Később mosolyogva emlékszik vissza nyomorára, *Egy telem Debreczenben cz.* költeményében.

1844.

A DAL.

Bölcsőben sír az éber csecsemő ;
Bölcső előtt
A dajka zeng — el szokják a dalok
Altatni őt.

Sok szenvedésem síró gyermeke
A fájdalom ;
Dalt dalra költök — dalaimmal őt
Elaltatom.

(Debreczen.)

ELMONDANÁM . . .

Elmondanám : «Megállj, leányka,
Megállj, virágom, csillagom !
Egy istenadta szívet bírok ;
Nesze, ha kell, neked adom.»

Elmondanám, hogy : «Szívem tenger,
Uralkodjál e tengeren !
Jól jársz vele, mert a legszebb gyöngy,
A húség gyöngye itt terem.»

Elmondanám, hogy : «Tiszta fényét

E gyöngy örökre tartja meg.»

Elmondanám ezt, s többet ennél ;

De nem mondom, mert nincs kinek.

(Debreczen.)

FÜTTY.

Adta finnyás közönsége !	És aztán a füttök mellett	Ejh, egy rókát kétszer nyúzni,
Csúnyaság, a mit mivel :	Milyen a jövedelem ?	Ez, urak, még sem megyen ;
Minden este megköszönti	A színész elébb-utóbb is	Már ha füttü van, legalább hát
Társaságunk, fütttyivel.	Csak megszökni kénytelen.	Tele színházban legyen !

(Debreczen.)

VÉGSZÓ***HOZ.

Isten veled, te elpártolt barát,	De nem panaszkok, bár keblem teli,
Vesztett ebként ki szívem megmarád,	S az elfojtás még inkább neveli
Isten veled ;	Búm tengéret ;
Fogadd a vett sebért emlékül,	Ugy is ki tudja ? hogyha hallnád
Mely folszívárog belsejébül,	Lelkem kiáradó fájdalmát :
Lelkemnek vérét, könnyemet.	Talán már meg sem értenéd.
Nem a legelső rajtam már e seb,	Nem is kívánom megtérésedet,
De egyik sem volt fájóbb, mérgesebb	Akár ohajtod, akár megveted
A sok között,	Uj frigyemet.
Melyet vétkes könnyelműséggel	Az istenség is tehetetlen
A hűtelenség fegyverével	Egygyé büvölni e kebelben
Bennem baráti kéz ütött.	A szertezúzott lánczszemet . . .
Dúsgazdag bánya a tapasztalás,	Nem lánczszem az, nem ! egy világ vala,
Melyből sok ember életkincset ás —	Melynek napjaul a hit lángola,
Nem én, nem én !	A drága hit !
Gyönyörzomjas szívem . . . remélve . . .	Rá jött a végitélet napja,
Az annyiszor megnyílt örvénybe	S már semmi föl nem támaszthatja
Hanyatthomlok rohan, szegény.	Ledült világom romjait.
Remény, remény, mért vagy te szép virág ?	Isten veled hát, elpártolt barát,
Téged nekünk az ég miért is ad ?	Ki ábrándim kódét elzavarád,
Azért-e csak ?	Isten veled !
Hogy hervadandó kelyhed légyen,	Fogadd a múltakért emlékül
Hová csalódás éjjelében	Megcsalt barátság gyötrelmétül
Szemünk harmatjai hulljanak . . .	Utószor omiott könnyemet.

(Debreczen.)

E vers Pákh Albertnek szól, kit még Sopronból ismert, s ki ekkor Debreczenben volt jogon. Mikor Petőfi beteg, pénz nélkül oda érkezett, őt kereste föl. «Hozzád jöttem, barátom,

hogy ha meghalok, legyen, a ki eltemetessen.» Pákh ellátta ruhával, s egy ideig magánál tartotta. Ismeretségük barátsággá változott. E haragvó vers okát többen többféleképp találgatják. Jókai szerint Petőfi egy nemzeti színű szalagot látott Pákhnál, kedves ajándékot, melyet az nem akart neki adni; egyszer, mikor Pákh nem volt otthon, a költő vette és kalapjára tűzte; Pákh szivére vette a tréfát, s szemrehányó levelet írt a költőnek; erre volna válasz a vers. Kapcsolatba hozzák ez esettel Pákhnak Garay *Kont*-jára írt paródiáját *Csont*-ról, melylyel barátja színészi vándorútját gúnyolta volna. Pákh maga azt beszélte Orlaynak, hogy Petőfi, már lábbadozóban, sokszor eljárt hozzá, ki, mint nevelő, egy uri háznál lakott. Egyszer, tanítványa előtt, trivialis szavakkal köszöntött be; Pákh rendre utasította. Másnap Petőfi újra benyitott hozzá, szó nélkül asztalára tette a verset, s eltávozott. Pákh elolvasta a verset, fölkereste a költőt s kibékültek; postára is Pákh tette azt, beküldve az *Életrépek*-nek.

A NEMES.

Deresre huzzák a gazembert,
Bűnét botokkal róni le;
Lopott, rabolt, és tudj' az ördög,
Még mit nem mívele.

De ő kiált ellenszegülve:
«Hozzám ne nyúljatok!
Nemes vagyok . . . nincs nemes-embert
Botozni jogotok.»

Hallottad e szót, meggyalázott
Ósének szelleme?
Most már őt húzni nem deresre:
Akasztófára kellene!

(*Debreczen.*)

HALVÁNY KATONA.

Volt a honvédő legénység
Harczra készülöben;
Volt egy ifju a sereg közt,
Halovány színében.

«Hát kendnek tán az inába
Szállt a bátorsága?»
Kérdi egy tiszt gúnyolón, «hogy
Képe olyan sárga.»

,Tiszt uram', felelt az ifju,
,Már az az én gondom:
Mérthogy olyan sárga képem?
És azt meg se' mondom.

Még ma úgy is kipiroslik,
Hogyha nem egyébtől:
A kardomról rája feccsent
Ellenség véréből.»

(*Debreczen.*)

NEM VER MEG ENGEM AZ ISTEN . . .

Nem ver meg engem az isten,
Hogy szeretőt mást kerestem.
Te hagytál el, nem én téged;
Délibáb volt a hűséged.

Iskolába nem jártattak,
Olvasni nem tanítottak,
De szemedből kiolvasom,
Hogy szivedben bánat vagyon.

(Debreczen.)

Mért busulsz ? tán megbántad már,
Hogy engemet megbántottál ?
Sohse búsúlj! úgy is késő;
A mi elmúlt, vissza nem jó.

Találtam már mást magamnak,
Találj te is mást magadnak;
Éljed világotat vele,
Áldjon meg az isten vele.

ÍGY NI . . .

Töredék.

Így ni, látod — ennyi az egész ;
Mi van ebben ? nemde megy ?
No de hogy páratlan ne legyen :
Nesze hát még ez az egy !

Jaj te kis csik, már elsiklanál ?
A viláért sem szabad !
Három a táncz, s minden, a mi jó,
S így vedd három csókomat.

(Debreczen.)

Ráadásul most a többihez
Tedd el a negyediket . . .
Bizony isten örömet adom,
Édes örömet neked !

Végre — azt mondják : úgy jó a pénz,
Hogyha megszámlálva van ;
Hanem a csók csak nem pénz talán ? . . .
Hadd legyen hát számtalan !

HÍRÖS VÁROS AZ AAFÖDÖN KECSKEMÉT . . .

(Tisza-Duna közti tájbeszéd szerint.)

Hírös város az aafödön Kecskemét,
Ott születtem, annak őszöm könyerét.
A búzáját magyar embör vetötte,
Kakastéjje szep mönyecske sütötte.

Nincs én neköm mestörségöm, nem is kö,
Van azé jó keresetöm, jobb se kö,
Vót is, van is, lösz is, hiszöm istenöm,
Míg utast lát a pusztába két szömöm.

Omáspej a nyergös lovam, nem vöttem,
Szögény legény szep szörivee szöröztem.
Csillagos a feje, kese a lába —
Mögerezstöm, a szél sem ér nyomába.

Ezen járok, mint kiskiráj, kényösen,
Borjúsájás ingöm lobog szelösen,
Süvegöm a jobb szömömön viselöm,
Mindön embör előtt mög se emelöm.

Be-benézök a bugaczi csárdába,
Őszöm, iszom kedvem szórént rovásra ;
Ölégségös hitelöm van ott néköm.
Mögfizetök, böcsületöm nem sértöm.

A vármögye embőreit pej lovam
Csak ojan jól mögösmeri, mint magam.
Ha érköznek, nagyot nyerit — rá termök ;
S ha rajt vagyok, gyühetnek má ő keemök !

(Debreczen.)

A *Lopoit ló, Pusztán születtem* . . . és ez a vers jelent meg Petőfi munkái közül először német fordításban, Dux Adolftól, 1845 júliusában a bécsi *Sonntagsblätter Beilage*-ján.

IVÁS KÖZBEN.

Hányadik már a pohár? . . . csak
Ötödik?
Teremt' ugyse ! becsülettel
Működik.
Máskor megfe-felelek kétannyinak:
S lábaim most már öttől is inganak.

Ing a lábam, a nyelvem meg
Elakad —
Torkom a therpomyléi
Szorulat,
Ledionas a bor, mely lecsepege,
Gondolatim Sex. . . Rex. . . Xerxes serege.

Sehogy sem t'om kifejezni
Magamat —
Azt hiszitek, hogy talán a
Bor miatt ?
Ne higyétek, édes atyámfiai,
Nekem a bor nem szokott megártani.

Nekem a bor hogymikép is
Ártana ?
Hát hiába voltam volna
Katona ?
Úgy biz, a ki fölmarkolta, katona —
Még pedig bakancsos voltam valaha.

Zöld hajtókás, sárga pitykés
Közlegény . . .
Egész a közlegénységig
Fölvivém!
Jó: bakancsom hogy hamar lerúghatám;
Még idővel degradáltak volna tán.

Tyhű, látjátok, ott az könnyen
Megesik,
Mert a katonai pálya
Fene sik;
Legkivált az olyfélének, mint magam,
Kinek kissé akaratos feje van.

Útmutatást nekem ne is
Adjatok,
Szent Dávid hártájára sem
Hallgatok!
Orrnál fogva senki engem nem czibál, —
Azt cselekszem, a mi tetszik . . . tudja Pál,
Mit kaszál.

. . . Eh, de én itt egyre-másra,
Mint malom,
Csak darálok, csak darálok,
S szomjazom.
Adjatok bort! a malom jól nem megyen:
Hogyha nincs nedv, a mi hajtsa, bőviben.

Hadd igyam hát! hogy forogjon

Kerekem —

Meg sem állok, csak a kancsó-
Fenekén.

Bárha mingyárt — a mint Falstaff szólana —
Bárha, mondom, egy mérföldig tartana.

Hol is hagytam? . . . tudja gólya . . .

Úgy, igaz!

A malom volt az utósó . . .

Vagy nem az?

Mit is mondtam a malomról . . . én bizon-
Hogyha présbe csavaritnak sem tudom.

Annyi szent: a szemem héja

Oly nehéz,

Mint malomkő . . . tán az álom

Környékez.

Elég is ma a tivornya, ágyba hát!

Álmodozzuk folytatását . . . jó'jszakát!

(Debreczen.)

Petőfi sűrűn járt a collegium könyvtárába. Ott több idősebb diákkal megismerkedett, s néha egy-egy vidám estét csaptak. Ily alkalom szülötte e vers, egyik diák-pajtásának állítása szerint: rögtönzés. — A bordal hagyományos műfaj volt irodalmunkban. A bordalnak, mint Gyulai Pál kifejtette egyetemi előadásain, két örvénye van: vagy igen is alant jár, vagy túlságosan józan és feszes. Petőfi mindeniket elkerülte: megvan nála a mámor szökellése, a perc gondtalan öröme és sötét gondolatok, a keserűség és szeszély találkozása, s többnyire a mélyebb lyrai tartalom is. Itt a mámor testi természetrajzát festi: a nagyozást és botló emlékezést, a beszéd fonálának szakadozását, a nyelv dadogását. «Nem volt oly borivó, mint azt bordalai után ítélve, sokan hinni szeretik» — mondja Orlay. — E dalok és képek «csak poétai humorában termettek, de a valóságban igen mértékletes volt, s midőn körülményei meg is engedték, hogy maga tartott konyhát, asztalára csak akkor került bor, midőn vendége volt». Jókai is azt mondja: «Soha, hosszú együttlünk alatt még csak mámorosnak sem láttam. A legtöbb bor, a mit megivott, volt két «pisztoly» (félmeszelyes üveg), leginkább karloviczí ürmös . . . Ilyenkor nagyon kedves volt. lehetett vele tréfálni: máskor nem igen; lehetett hallani a nevetését (ritka hang volt nála); rá lehetett venni, hogy költeményeit elszavalja, a miben remek volt. . . »

SZOMJAS EMBER TÜNÖDÉSE.

Ejnye, mi az istennyila!

Üres már a láda fia?

Üres ám —

Jaj pedig be ihatnám!

Száraz kút a gégém csapja,

Süti a szomjuság napja;

Még meggyul,

Ha rá boreső nem hull.

Hm, biz a nem tréfa volna,

A felhőből hogyha folyna

Boreső —

Volna! itt a bökkenő.

Volt a szőlőben határom,
De eladtam tavaly nyáron,
S az ára
Garatomon lejár.

... Valami jutott eszembe!
Zalogúl majd azt teszem be.
Előre,
Hitvesem fejkötője!

Oh miért is emlékezem
Halálodra, én kedvesem?
Könny gördül
Azonnal két szemembül.

A kocsmából meg már régen
Kikopott az emberségem;
«Addsa — ne!»
Ilyen szépen főznek le.

Jaj de hisz már sírba zártam
Szerelmes hitestársam,
S ott véle
Nyúgoszik fejkötője.

Hátha könnyeimnek árja,
Uram bocsá'! borrá válna:
Akkor még —
Hejh, akkor többet sírnék!

(Debreczen.)

A Nemzeti Kör, midőn az ifjú költő verseit kiadni készült, előbb bírálatra adta három tagjának. «... ezek, barátom, vagy tizenötöt kivettek belőlök, s nagy részt bordalokat, — írja a költő ápr. 28-án Tárkányi Bélának. — Csak nézd, a «szomjas ember tünődését» is ki akarták küszöbölni, de már ezt nem hagytam.» A sok dorbézoló bordalt Toldy Ferencz is megírta; a múlt század elején a bornak nagyobb szerepe volt az életben, több bordalt írtak. Petőfi ebben is csodálatosan változatos. Néha fiatal jókedve tombol, tréfája vet ötlet-buborékot (*Furfangos borivó*, *De már nem tudom mit is csináljak*), másszor kétségbeesése keresi a mámort (*Felkőszöntés*); hol a népdalhoz hajlik (*Dinomádánom*), hol képet rajzol a mulató társaságról (*Bücsi Kún-Szentmiklóstól*), vagy csak egy genre-képet, drámai monologot ad, mint itt. Később bordalait hazafi-érzése emeli a felkőszöntők s egypár kitünő bordal mintájára, minő a Bajza *Borének-e*, Vörösmarty *Főti dal-a*; ilyenek az *Egri hangok* s a *Részegség a hazáért*.

TÉL VÉGÉN.

Örültök úgy-e a kies tavasznak?
Maholnap eljő, s annyi elvet ad!
A réteken majd méhek táboroznak,
Megostromolni a virágokat.

S a míg elszántan ütközetre mégyen
A szűz bimbók mézéhes ellene:
Csicserg a szomszéd lombozat hűsében
Madárajakról lelkes harczzene. —

(Debreczen.)

Elzárkoztában a kihalt kebelnek
Engem virág, dal, méh nem érdekel...
Ohajtásim még is mi végre kelnek?
Hogy menjen a tél, menjen gyorsan el.

Én a tavaszt csak annyiból kívánom,
Mert melegebbek lesznek a napok,
S mint mostan, akkor hült rideg tanyámon
Kopott ruhámban fázni nem fogok.

Petőfi csak a tél végét várta Debreczenben. Szakított színészi terveivel, lemásolta költeményeit, s minden reményét azokba vetette. Önbizalmát növelte, hogy Frankenburg Adolf munkatársul hívta az *Élelképek*-hez, díjat ígérve munkáiért. Február elején egyszer megkérdezte Pákhót: bízik-e benne? Azzal elvitte szállásadónéjához, s kötelezvényt íratott vele, melyben

kezességet vállal érte s tartozásáért. Benne bizott Pákh, de körülményeiben nem igen, s midőn tudakolni kezdte, mire számít, a költő büszkén mutatott a füzetre, melyben költeményei voltak összegyűjtve. Türelmetlenségében már február tizedike után elbúcsúzott barátaitól, «mellénye alá gombolta költeményeit,» — és útnak indult Pestre.

DE MÁR NEM TUDOM, MIT CSINÁLJAK . . .

De már nem tudom, mit csináljak ?	Mért nem tesz az isten most csodát ?
Meginnám borát az országnak.	Változtatná borrá a Tiszát.
S mentül több az, a mit megiszom,	Hadd lehetnék én meg a Duna :
Annál iszonyúbban szomjazom.	Hogy a Tisza belém omlana !

(Tokaj.)

A Tisza áradása miatt Tokajnak kellett kerülnie. Keserves útját maga írja le az *Úti levelek*-ben. «Debreczenből utaztam Pestre, 1844-ben, februáriusban, kopott ruhában, gyalog, egy pár-husszal és egy kötet verssel. E kötet versben volt minden reményem; gondolám: ha eladhatom, jó, ha el nem adhatom, az is jó... mert akkor vagy éhenhalok, vagy megfagyok, s vége lesz minden szenvedésnek. Egyes-egyedül mentem itt a Hegyalján; egy lélekkel, egy élő lényvel sem találkoztam, mert iszonyú idő volt. A süvöltő szél havas esőt szórt reám. Épen szemközt jött. Arczomon megfagytak a könyvek, melyeket a zivatar hidege és a nyomorúság fakasztott.» — E vers ötlete, a túlzó nagyítás, megint a népköltészet sajátja.

KERESZTÚTON ÁLLOK . . .

Keresztúton állok,	Akármerre megyek,	Mért nem tudom, hol vár
Merre tartsak ?	Mindegy nekem.	A halál rám ?
Ez kelet felé visz,	Mindenütt szomoru	Hogy egyenesen azt
Az nyugatnak.	Az életem.	Választhatnám !

(Miskolcz.)

«... egész életem sanyarúságát végig gondoltam, a mint a Hegyalján jöttem. Őh az én életem dűsgazdag volt sanyarúságban... Hat esztendeig voltam istentül, embertül elhagyott földönfutó; hat esztendeig volt két sötét árnyékom: a nyomor és a lelki fájdaiom... és mikor? ifjúságom kezdetében, az élet legszebb szakában, mely csupán az örömeknek van teremtvé, tizenhatodik esztendőmtől a huszonkettedikig.» Nem csoda, ha oly gyakran merül föl nála a halálvágy. Egyike ez jós-érzelmeinek, melyek elébe festették korai végét, a csatateri halált, az eldobott özvegyi fátyolt s az örök dicsőséget.

EGER MELLETT.

Hol jó bort érezek, betérek ;
Ne térnék hát Egerbe ?
Ha ezt a várost elkerülném,
Az isten is megverne.

Egy úttal azt is megtekintem,
Hol vlt Dobó nagy lelke ;
És felköszöntöm, a ki őt oly
Dicsőn megénekelte.

(*Andornak.*)

S ha majd, a mint hiszem, a bortól
Hatalmas kedvem léssen :
Még verset is csinálók — Pesten
Eladhatom jó pénzen.

All a határzat, áll erősen,
Be kell Egerbe mennem !
Mert ennyi édes vonzerőnek
Szivem nem állhat ellen.

Vándorútján Andornakról meglátva az egri szőlőhegyeket, elhatározta, hogy betér Egerbe.

EGRI HANGOK.

Földön hó, felhő az égen —
Hát hiszen csak hadd legyen !
Rajta nincsen mit csodálni,
Télen ez már így megyen.
Én ugyan nem is tudnám, hogy
Tél vagyon,
Ha ki nem pillantanék az
Ablakon.

Itt benn ülök a melegben,
Környékez sok jó barát,
Töltögetve poharamba
Egri bércek jó borát.
Jó barátok, jó borocska —
Kell-e más ?
Kebleinkben a kedv egy-egy
Óriás.

Kedvemnek ha magja volna :
Elvetném a hó felett,
S ha kikelne : rózsakerdő
Koszorúzná a telet.
S hogyha földobnám az égre
Szívemet,
Melegítné a világot
Nap helyett ! —

Ide látszik a hegy is, hol
Dobó a hír könyvibe
Nagy neve örök betűit
Török vérrel írta be.
Hejh, az volt ám még az ember,
Biz az ám !
Mig olyan lesz, sok víz elfoly
A Dunán.

Elvirult már a magyarnak
Tettvirágos tavasza !
Hosszu gyáva tespedésben
Pang, sínlődik e haza.
Megjövend-e még az elszállt
Kikelet ?
Lesz virány e régtől puszta
Hon felett ? . . .

Eh de hagyjuk, hagyjuk ezt most !
Ugy is ritkán vígadok ;
E napot ne háborítsák
Legalább a bánatok.
S a sopánkodásnak úgy sincs
Sikere,
S mit tehet mást a lant gyöngé
Embere ?

(Eger.)

El tehát a hon bajával,
Most ez egyszer el vele !
A kitört bút minden ember
Új pohárral öntse le.
Új pohár bort hát, barátim,
Új pohárt !
S ismét újat, az előbbi
Ha-lejárt.

Igy ! . . . de im, mit veszek észre ?
Egy század minden pohár ;
A jelen hátam mögött van,
Lelkem a jövőben jár.
A jövőben vígan élek,
Boldogon!
Mert nem árva már az egykor
Árva hon.

Egerben Tárkányi Bélát kereste föl, kit verseiből ismert, s nem érvén otthonn, egy czédulát hagyott számára: «Igen megszorultam (holnap bővebben elbeszélésem), addig legyen ön szíves nekem utravalót szerezni, melylyel Pestig elmehetek. Ne ütközzék meg e quasi parancsoló hangon, de bár nagy szükségben vagyok, nem koldulok.» Másnap nemcsak Tárkányi várta, hanem sok kis-pap is, lelkes kíváncsisággal. Ott marasztották ebédre, estére is, s vacsora közben fölolvasta nekik délután írt költeményét, az *Egri hangok*-at. A lelkes kis-papok «lelkesevésükben megszakították őt, össze-vissza ölelték (s csak ez után folytathatta annak további felolvasását)» — írja Orlay. A másnapot is velök töltötte, csak harmadnap folytatta útját. — E költemény Garay és Vachott szavazatával Bajzáé ellenében megnyerte a pályadíjat, mely az *Élelképek*-ben az év második felében közölt legjobb versre volt kitűzve. A költő érzésvilágában itt vegyül először az áldomásba hazafi érzés, mi később rendszeren megszólal bordalaiban.

JAVULÁSI SZÁNDÉK.

Mikor térsz már az eszedre, te Sándor ?
Tivornya éjjeled és napod ;
Az istenért ! hisz az ördög elvisz,
Ha még soká így folytatod.

Szeretreméltó barátom,
Nézd meg csak a tükörben magadat ;
Hát ember az, a kit ott látsz? mennykő!
Tükröd kísértetet mutat.

Fiú, légy hát okosabb valahára,
Szedd rendbe rendtelen életedet ;
Hidd el, kedves pajtásom, az ember
Korhelység nélkül is ellehet.

Naponként egy messzely borocska,
Én úgy hiszem, ennyi untig elég.
S mi a szerelmet illeti : jobb lesz
Talán szeretők helyett feleség.

(Pest.)

De mit beszélek ? mit beszéltem !
Messzely borocska és feleség ?
Én és feleség, én és messzely bor ?
No hisz csupán az kellene még !

Ó nem, nem ! engem a rendes élet
Időnek előtte megölne, tudom ;
Költő vagyok, költőileg kell
Végig rohannom az életuton !

BETEGSÉGEM BEN.

Megmondtam úgy-e ? : térj eszedre !
S te nem fogadtad szavamat ;
Tovább üzéd eszeveszetten
Az ostobáskodásokat.

Most szépen vagy, szépen . . . de úgy kell
Az ilyen szeleverdinek !
Hanem mit prédikálok ? késő
Eső után a köpönyeg.

A mint van, úgy van ; most a dolgon
Már változtatni nem lehet,
És legjobb, a mit tehetek, ha
Előveszem türelmemet.

Ah, türelem ! reád lelkennek
Valóban nagy szüksége van ;
Itten heverni a kórágyon,
Kínok között, magányosan !

(Pest.)

Lám, irtózám a házasságtól,
Mondám, hogy nem kell feleség ;
Pedig egy szép, egy hű menyecském
Ha volna most, mi jól esnék !

Hozzám hajolna, édes ajka
Elcsókolná fájdalmamat,
És ölése enyhét adna,
Minőt az orvosság nem ad. —

S tán eddig is azért ejték csak
Nő elleni beszédeket,
Mivelhogy senki, senki nem volt,
Nem volt, ki engem szeretett.

S ha lenne . . . oh, ha lenne ! érzem :
Szeretni tudnék végtelen ! —
Megérem-e, hogy nekem is lesz
Szép csendes házi életem ?

«Egy heti kínos vándorlás után Pestre értem. Nem tudtam, kihez forduljak ? nem törődött velem senki a világon, kinek is akadt volna meg szeme egy szegény rongyos kis vándor-szinészen? . . . » beszéli az *Utí levelek*-ben. Költeményeibe vetette volt minden reményét, s Tár-

kányi Bélának azt írja: «A verseimet sokat hurczoltam ide oda, s nem boldogulhattam velök, mert egyik könyvárus sem akarta megvenni: minthogy a verseknek egyáltalában nincs kelendőségök.» «A végső ponton álltam, — mondják az *Úti levelek*, — kétségbeesett bátorság szállt meg s elmentem Magyarország egyik legnagyobb emberéhez, oly érzéssel, mint a mely kártyás utolsó pénzét teszi föl, hogy élet vagy halál. A nagy férfi átolvasta verseimet, lelkes ajánlására kiadta a Kör, s lett pénzem és nevem. — E férfi, kinek én életemet köszönöm, s kinek köszönheti a haza, ha neki valamit használtam vagy használni fogok, e férfi: Vörösmarty.» — E Kör eleinte színészek vacsorázó társasága volt; később megnövekedvén, fölvette a Nemzeti Kör nevét, s az irodalom pártolását és terjesztését tűzte czélul. Elnöke Vörösmarty volt; az ő indítványára határozta el a Kör Petőfi verseinek kinyomatását, ezer példányban; a tiszteletdíjából Tóth Gáspár magyar-szabó 60 pengő forintot előlegezett, jótállók mellett; többen nyomban elő is fizettek s a költő megküldhette Pákhnak tartozását. Ez idő alatt a költő nélkülözései között is vígan élt íróbáratai körében; mulatozásaik megrovása miatt e nyáron tollharcot is vívott a *Pesti Hírlap*-pal, — ez a háttere a két előbbi versnek.

IRTÓZTATÓ CSALÓDÁS.

A lelke is sír! . . . És miért?
Ó mert roppant bubánat ért!

Fogalmatok sincs róla, mi
Gyászos költőnek hallani:
Hogy verse hitvány, verse roszt,
S egy kukk dicsőséget se' hoz . . .
És én hallottam ezeket,
És szívem ketté nem repedt!

Mi több: mely verseim felett
Mondának ily ítéletet?
Szép bordalok, jó bordalok!
Tírólatok, tírólatok
Hallottam ezt . . . pedig hívém,

(Pest.)

Hogy a hír kakasüllején
Anakreon, Vitéz Mihály
S Béranger már alattam áll,
Alattam áll általatok,
Szép bordalok, jó bordalok!

S im szép hitem tündérhona
A magasból lepottyana.

Amen hát! . . . a mint van, legyen!
Meghajtom a sorsnak fejem,
És tűrök türelmesen;
Nem zengem többé sohasem,
Nem zengem én a bort . . . csupán
Torkomba öntöm ezután.

A Nemzeti Kör fölkérte Vörösmartyt, Szigligetit, Vachott Sándort, később Bajzát is, hogy kiadás előtt bírálják meg kéziratban Petőfi verseit. A bírálók több bordalt kihagytak, (többek közt a *Szomjas ember tündöklése*-t), erre vonatkozik e vers.

VÁNDORÉLET.

— Barabás rajzához. —

Szent Kleofás !
Milyen karaván . . .
Nem lehet más,
Mint oláhczigány ;
Avvagy e szép útazási rend
S pőre purdék serge mit jelent ?

Ott huzódik a diszes csapat
Hosszu sorban zöld erdő alatt ;
A családfő vén, kehes lovon,
Kit kötőfékszárnál fogva von
Ügygyel-bajjal egy izmos legény . . .
No hisz izzad még az is szegény !
Mert bizony már régen lehete,
Hogy gabanczuk a csikófogat
Elhullatta . . . s most mi élete ?
Kopplásban tölt gyásznapokat.
Ily esetben aztán ép erő
Nem tudom, hogy volna nyerhető.
S a mi több, ki rája nehezül,
Nem csak a jó dáde egyedül :
Oldalain egy-egy tarisznya lóg,
S mindenikben rajkók láthatók ;
Ki-kidugván borzas fejöket,
Pityeregnek szörnyű éneket,
Mert helyök nem legkényelmesebb ;
A gyaloglás ? még keservesebb !
Ugy sipognak, mint az orgona,
S tudja isten, meddig tartana ?
De nagyapjok hátra-hátra rúg,
S meglapúlnak szépen a fiúk.

(Pest.)

Megy megettök férj, menyecske, lány,
Egymás mellett és egymás után.
Ki bagóz, ki füstöt ereget,
Képezőleg terhes felleget,
Mely szemet rág, s fojtja a tüdőt.
Tán dohányuk paprikában főtt.

Leghátul kóczmadzagon pedig
Egy lopott malacz hetvenkedik.
Boldogúlni nem lehet vele !
Sejti tán, hogy napja alkonyúl,
Azért viseli magát roszul.
De segít a meszelő nyele,
Melylyel a derék családanya
Nagy vitézül neki rohana.

Igy intéznek bátor lépteket
Faluvégtől falu végeig.
Ily hős népet mi sem rettetget . . .
Csak a szél ! ezt megsüvegelik.
S okosan, mert e kaján elem
Mértéken túl emberségtelen.
Néha rájok a midőn akad :
Sűg fülökbe olyan dolgokat,
Hogy lábszárók is remeg bele,
Mintha volna nyárfá levele.

De ha szél úr könnyű szekeren
Gyors lovakkal más vidékre hajt :
Régi kedvök ismét ott terem,
S fumigálnak minden földi bajt.

Barabás Miklós *Czigány család* című képének Riedel-féle fametszete mellett jelent meg a tűzkárosultak javára kiadott *Aradi Vészlapok*-ban, melynek előfizetési felhívása már áprilisban hirdette Petőfi nevét ; e vers tehát ez időtájról való.

FÜRDIK A HOLDVILÁG AZ ÉG TENGERÉBEN . . .

Fürdik a holdvilág az ég tengerében,
Méláz a haramja erdő közepében ;
Sűrű a fűvön az éj harmatozása,
De sűrűbb két szeme könnyének hullása.

Baltája nyelére támaszkodva mondja :
«Mért vetettem fejem tilalmas dolgokra !
Édes anyám, mindig javamat akartad ;
Édes anyám, mért nem fogadtam szavadat?»

(Pest.)

Elhagytam házat, földönfutó lettem,
Rablók, fosztogatók közé keveredtem ;
Most is köztük élek magam szégyenére,
Ártatlan útasok nagy veszedelmére.

Elmennék én haza, itt hagynám ezeket,
Örömet itt hagynám! de most már nem lehet:
Édes anyám meghalt . . . kis házunk azóta
Régen összeroskadt . . . s áll az akasztófa.»

A CSAPLÁRNÉ A BETYÁRT SZERETTE . . .

A csaplárné a betyárt szerette,
De a betyár őtet nem szerette.
Csaplárnénak örökbe vett lánya
Volt a betyár egész boldogsága.

A csaplárné ezt megirigyelte.
Irgységből a leányt elverte,
Elverte a háztól a világba ;
Pedig ott kinn tél, fagy volt javába.

(Pest.)

A szegény lány ment egy kis darabot,
Aztán leült, ültében megfagyott.
Esett ez a betyárnak tudtára,
S csaplárnénak lett kínos halála.

Betyár ezért hóhétkézre került,
De nem bánta ő, még inkább örült ;
Mert mióta a lányt elvesztette :
Pipa dohányt sem ért az élete.

FÜSTBE MENT TERV.

Egész uton — haza felé —
Azon gondolkodám :
Miként fogom szólítani
Rég nem látott anyám ?

Mit mondok majd először is
Kedvest, szépet neki ?
Midőn, mely bölcsőm ringatá,
A kart terjeszti ki.

(Duna-Vecse.)

S jutott eszembe számtalan
Szebbnél szebb gondolat,
Míg állni látszék az idő,
Bár a szekér szaladt.

S a kis szobába topanék . . .
Röppült felém anyám . . .
S én csüggetem ajkán . . . szótlanul . . .
Mint a gyümölcs a fán.

Április elején a husvéti ünnepekre haza látogatott szüleihez, rövid időre, de a hónap derekán visszatér hozzájuk s június közepéig marad. E viszontlátást rajzolja később a *Folszedtem sátorfám*, . . . kezdetű verse is. — E verset állítólag még hazaérkezése napján írta, a következővel

együtt. — Mint Midás király érintésére minden arannyá, az ő kezében életének minden eseménye költészetté, dallá változik. Szinte minden percze dalt terem. Otthonn most különösen sűrűn teremnek versei; nem csoda, boldog heteket tölt ott.

Kibékült atyjával; a szülői ház melegét élvezi; ez érzés, ez alakok sűrűn felvillannak költészetében, költeményei útban vannak a közönség felé, reménnyel tekinthet a jövőbe; s már hozzá szegődött a dicsőség: a község szép leányai egy hílmzett inggel ajándékozták meg, melyet az ő dalai éneklése mellett fontak, szóttek, hímeztek (Jókai); baráti körben él, a szerelem is meglátogatja, s annyi hányattatás után testi-lelki béke környezi.

EGY ESTÉM OTTHONN.

Borozgatánk apámmal ;	«No csak hitvány egy élet	De ő nem tartja nagyra,
Ivott a jó öreg,	Az a komédia!»	Hogy költő fia van ;
S a kedvemért ez egyszer —	Fülemnek ily dicsérést	Előtte minden ilyes
Az isten áldja meg !	Kellett hallgatnia.	Dolog haszontalan.

Soká nem voltam otthonn,	«Tudom, sokat koplaltál,	Nem is lehet csodálni !
Oly rég nem láta már,	Mutatja is színed.	Csak húsvágáshoz ért ;
Úgy megvénült azóta —	Szeretném látni egyszer,	Nem sok hajszála hullt ki
Hja, az idő lejár.	Mint hányasz bukfenczeket.»	A tudományokért.

Beszéltünk erről, arról,	Én műértő beszédit	Utóbb, midőn a bornak
A mint nyelvünkre jött ;	Mosolygva hallgatam ;	Edénye kiürült,
Még a színészetről is	De ő makacs fej ! föl nem	Én irogatni kezdtem,
Sok más egyéb között.	Világosíthatám.	Ő meg nyugodni dült.

Szemében «mesterségem»	Továbbá elszavaltam	De ekkor száz kérdéssel
Most is nagy szálla még ;	Egy bordalom neki ;	Állott elő anyám ;
Előítéletét az	S nagyon-nagyon örültem,	Felelnem kelle — hát az
Évek nem szüntették.	Hogy megnevetteti.	Írást abban hagyám.

Es vége-hossza nem lett	Mert mindenik tükör volt,
Kérdezgetésinek ;	A honnan láthatám :
De nekem e kérdések	Hogy a földön nekem van
Olyan jól estenek,	Legszeretőbb anyám !

(Duna-Vecse.)

Költeményeiben ez időtájt többször megjelenik szüleinek alakja. Toldy Ferencz ki is emelte már 1845-ben, hogy «Petőfinek két olly motivuma van, a fiúi szeretet és barátság, mik ritkán tűnnek fel mai nap a dalvilágban». Anyját egész szívéből szerette. Midőn 1842 nyarán szüleit

Orlayval együtt meglátogatta, a viszontlátás örömeiben azzal fordult barátjához: Van-e a világon az én anyámnál jobb anya? Ez csendül ki e vers végsoraiból is. Gyulai azt írja: «Atyját rendszeren humoros alaknak tünteti föl, ki nem sokat ad arra, hogy fia költő, haragszik reá csl-nyeiért s csak nagy későre békül ki vele. A háttérben mindig ott áll anyja szelid arca, kinek csak könnyei és csókjai vannak számára. Anyja, szeretete egész szenvedélyességével ölelte körül. Innen költeményeiben íranta a leggyöngédebb fiui szeretet, mit valaha költő énekelt. . . Igaz, mély, gyermeteg érzés. Minden gondolatnak egy-egy jelenet felel meg, mi az életben megtörtént.» Azonban atyja iránti szeretete együtt nő éveivel, mint *A vén zászlótartó* cz. verse mutatja.

MAGÁNY.

Messze, messze a világ zajától,
E kis faluban,
Itt kívánok élni én ezentul
Csendben, boldogan.

Nem volt biztos sem napom sem éjem;
Vad hiúz-szemek
Támadásra, elfogásra készen
Egyre lestenek.

Boldogan! mert hajh a nagy világban
Boldog nem valék;
Üldözött az utcán és szobámban
A föld és az ég.

Összeszedtem végre sátorfámat,
S szépen megszökém,
S itt vagyok, hol a nap újra támad
Éltem bús egén.

Szent magány! hegylánczaid tetőin
Át nem látnak ők,
Szívtelen, rémarczu üldözőim
. . . A hitelezők.

(*Duna-Vecse.*)

EBÉD UTÁN.

Úgy jól laktam, hogy még! . . . Kölyök, pipát ide . . .
Egyet nyujtózom, és Siess, a nagyapád!
Aztán tied vagyok, Nincs rútabb valami,
Imádott heverés! Mint az a lomhaság.

Istentelen legye!
Ingerkedik velem . . .
Kergesd el . . . a kutya
Ott ül a fülemen.

Oh kedves pamlagom, Add errébb hát, ökör!
Be áldott puha vagy! Én nyuljak érte tán?
Ki téged föltaalált Nem elég tőlem, hogy
Az volt ám még az agy. — Föltátom rá a szám?

Az ember élete
Méreggel van tele;
Csodák csodája, hogy
Meg nem pukkan bele.

Húzd a függönyt odább
Azon az ablakon ;
Hadd lám, az építés
Ott kinn meddig vagyon ?

Á, szépecskén halad,
Munkálnak mindenütt . . .
De tedd b' az ablakot,
A nap szemembe süt.

(Duna-Vecse.)

Disznó forró idő ! . . .
No semmi ; legalább
Ki ott kinn dolgozik,
Nem hűti meg magát.

Otthonn létében nem szüleinél lakott. Az öregeknek csak egy szobájuk volt az ivó mellett, tehát Nagy Pál jómódú gazdát kérték meg, a ki őket másképp is segítette, hogy nagy házában egy szobát engedjen át fioknak. A szoba ki volt festve, benne rugalmas pamlag, függöny az ablakon. E szokatlan kényelem fakasztja ily tréfalkozásra.

ZSUZSIKÁHOZ.

Ne hozd, ne hozd azt a bort, kis leány!
Hisz már a nélkül is részeg vagyok —
Megrészegített kellemed,
Fölfordította eszemet,
Nem ihatom... nem kell... sok, a mi sok.

Vagy a borban szerelmet hozsz talán?
Azt, angyalom?... szerelmedet?... nekem...?
Úgy addsa azt a poharat,
Iszom, míg egy csep sem marad,
Legyen bár méreg, addsa, lenyelem!

(Duna-Vecse.)

Nagy Pálék szívesen látták a költőt s igyekeztek kedvében járni. Péchy Imre, a költő itt töltött napjainak krónikása (*Koszorú*, szerk. Szana Tamás, 1879.), azt írja, sokszor hívták ebédre, s Nagy Zsuzsika ebéd után rendszeren bevitt szobájába egy kancsó bort. A két ifjú szív közt gyöngéd érzés fejlődött, a nyár idylli dalai fölött fennen ragyog a szerelem csillaga. Házasságra is gondolt, de szűkös helyzete s az, hogy szülei pénzzel tartoznak Nagyéknak, gátat vontak vágyai elébe. Ez érzés azonban sokáig kísérte s fényes nyomot hagyott verseiben, mint egy hulló csillag. Pestről hazafelé szállidosnak versei, s elegikus utóhangjuk csendül ki a *Kerényi Frigyeshez* írt költői levélből. A költő nem látta többé Zsuzsikát, sem Duna-Vecsét, mert szülei még ez év őszén elköltöztek onnan. A leány később Petőfi ottani pajtásainak egyikéhez, Balla István káplán-tanítóhoz ment feleségül. A költő leírta és István öcsce útján elküldte neki hozzá írt költeményeit, egy karikagyűrűvel.

ÉJJEL.

Kinézek én, benéz a hold
Szobámnak ablakán;
Sugárait szerelmesen
Mosolygva hinti rám.

Szegény bohó! mit kandikálsz
Olyan szerelmesen?
Avvagy talán azt gondolod,
Hogy képedet lesem?

(Duna-Vecse.)

Eszem ágába' sincs biz a,
Hogy téged nézzelek.
Isten hírével elmehetsz —
Mit gondolok veled!

Ott általellenben lakik
Az én kedves babám;
Azt várom én, ha valahogy
Még megpillantanám.

ÁLMODOM-E?

Almodom-e?
Vagy látok igazán?
S a kit látok,
Tündér-e vagy leány?

(Duna-Vecse.)

Akár leány,
Akár tündér lenne,
Mit bánnám én,
Csak belém szeretne!

VIZEN.

Beszélgetek sajkámmal
A fecsegő habok;
Feszítem a lapátot,
Hogy szinte izzadok.

Anyám, ha mostan látnál,
Tudom, hogy mondanád:
«Az istenért! ... ha feldólsz...
Nem féled a halált?»

(Duna-Vecse.)

Apám, ha mostan látnál,
Tudom, hogy mondanád:
«Az ördög hurczol arra,
Szaggatni a ruhád.»

A költő otthonn baráti körre is talált; estéit rendszeren Szűcs János rector, Balla református káplán és Bernolák tanító társaságában töltötte. Szűcstől tanult meg evezni, s nagyon szeretett csónakázni, noha anyja féltette. Egyszer Szűcs a vízbe esett s a költő mentette ki, ladikról. Erre vonatkozik e vers, melynek éle és fordulata Heinéra emlékeztet.

A FALUBAN UTCZAHOSSZAT . . .

A faluban utczahosszat
Muzsikáltatom magamat;
Tele palaczk a kezembe',
Tánczok, mint veszett fene.

Huzd rá, cigány, siralmasan,
Hogy magamat kistrhassam.
De majd ott az ablak alatt
Húzzatok valami vigat.

(Duna-Vecse.)

Ott lakik az én csillagom,
Az én bujdosó csillagom,
A ki tőlem elbujdosott,
S világát mással éli most.

Hejh cigányok, itt az ablak:
Most a leges-legvigabbat!
Ne lássa az a csalfa lány,
Hogy búsulok csalfaságán.

Dalaiban sokszor egész kis drámai jelenet lüktet; az érzelmeket nem kimondja, hanem cselekményben tárja föl. E képben is mély lélekrajz nyilvánul. A rajzolt lelki állapot a múltban gyökerezik, melyet a jelenből ismerünk meg. A megcsalt legény büszkeségből és daczból titkolni igyekszik bánatát, s éppen ezzel árulja el; ez alakoskodás mélyebben világít lelkébe a legtalálóbbr egyenes szónál. Külsőleg is csupa mozgalom az egész: a duhaj legény és a cigányok végig mennek az utcán, megérkeznek a csalfa kedves ablaka alá, s a bánat tetetett jókedvbe csap át. Egész népszinmű meséje van itt összesűrítve, erős lélekrajzoló érzékkel.

SÍROM.

Hogyha én majd meghalok,
Nem leszen kő síromon;
Egy kis fejfa lesz a jel,
A hová teszik porom.

(Duna-Vecse.)

De ha megkövül a kőn,
Mely most elhat lelkemig :
Alacsony sírom fölött
Pyramíd emelkedik.

POHARAMHOZ.

Különben én becsüllek, oh pohár!
Csak egy van benned, a mit restelek;
Azt restelem csak benned, oh pohár!
Hogy olyan könnyen kihörpentelek.

(Duna-Vecse.)

Ha én te néked volnék, oh pohár!
Ki nem fogynék a borból sohasem;
Aztán, ha nékem volnál, oh pohár!
Innál belőlem véges-végtelen.

DEÁKPÁLYÁM.

Diligenter frequentáltam
Iskoláim egykoron,
Secundába ponált még is
Sok szamar professorom.

A poesisból is ebbe
Estem inter alia;
Absurdum pedig, de nagy, hogy
Ennek kelljen állnia.

El sem obliviscálnak, mert
Ha occasióm akadt:
Kutyáliter infestáltam
E jó dominusokat.

(Duna-Vecse.)

Egynek pláne . . . no de minthogy
Szerelemhistória,
Talán jobb lesz in aeternum
Sub rosa maradnia.

Csak denique mi közöttünk
Sine fine folyt a per,
S consilium abeundi
Lett a vége breviter.

Ergo mentem és vagáltam
A hazában szanaszét;
Verte tandem a bal czombom
Kard . . . azaz hogy panganét.

HATTYUDALFÉLE.

Bizony, bizony csehül vagyunk !
Mellem szorúl, majd megfulok,
S szívem táján valami rág . . .
Belőled én, árnyékvilág,
Aligha el nem patkolok.

Hányszor kívántam a halált !
És most, midőn már közeleg,
Midőn félig rám lehele:
Olyanformán vagyok vele,
Mint a mesében az öreg.

Hiába! bármi a halál,
Az élet nála többet ér.
Van ottan béke — semmi más;
Van itten bú — de vigadás
Kéjében is pezsgó a vér.

S én már maholnap elhagyok
Örömeiket, tájdalmakat.
Most gomblyukamban a virág,
S ha újra zöldül a világ,
Talán sirom halmán fakad.

S ti majd, ti jó fiúk, kiket
Hozzám barátság lánca köt,
Kikkel most annyi éjszakát
Fölségesen virasztok át:
Gyászoltok a halott fölött.

De én azt mondom, társaim,
Hogy engem ne gyászoljatok;
Természetüktől az elűt —
Mert tudjátok, velem együtt,
Ti mind vigficzkok voltatok.

Jertek ki hozzám legfőlebb,
S ha állotok sirom körül:
Vigan hangoztassátok itt
Holt czimborátok dalait
A múlt idők emlékeül!

(Duna-Vecse.)

A költő pesti betegsége, melyről verset is írt, nem volt pusztán képzelődés. Duna-Vecsen is mell- és szív-fájás kinozta; attól félt, hogy tüdővész; Zsuzsika reggelenként juh-savót itatott vele, gyógyszer gyanánt. Sokszor gondolt a halálra, s pajtásainak meghagyta, hogy ha meghal, sírját bekerítsék, «hogy se ellenség, se barom rá ne taposhasson» — írja Jókai.

GAZDÁLKODÁSI NÉZETEIM.

Jertek barátim, van egy-két forintom,
Hágyunk nyakára, a rézangyalát!
Mit a jövődől! arra semmi gondom;
A jó isten majd eztán is csak ad.
Azért szerezzem a pénzt, hogy legyen?
Azért szerzem, hogy eligyam s egyem.

Mert oh barátim, a terített asztal
Dicsőbb, mint Ádám-Éva édene;
Ez a mi búban engemet vigasztal,
Ennél virít a lét kietlene.
Szerzem tehát a pénzt, nem hogy legyen,
Hanem azért, hogy eligyam s egyem.

Emberségemre! nincs szánandóbb pára,
Mint kit fukarság nyavalyája bánt;
Halmozva kincset kincse halmazára,
Küzd, fárad, izzad s él koldús gyanánt.
Nekem nem kell a pénz csak hogy legyen;
Megszerzem én, hogy eligyam s egyem.

Azt mondják e rend érdemes vitézi:
Ki nem zsugorgat, míg nyujt a jelen,
A múltat könnyen búslakodva nézi
Óreg korának szűk időiben.
S én még sem szerzem a pénzt, hogy legyen —
Csupán azért, hogy eligyam s egyem.

Megnyugtat egykor, tán ha semmim sem lesz,	Menjünk tehát, és e néhány forinton
Hogy a meddig volt, jól éltem veled;	Elvezzük a jót, mennyiben lehet;
De most ha mennék éhen őseimhez,	Meg sem jövünk, szent Jóllakásra mondom,
Nem lenne sírom nyugalom helye.	Míg egy roszt pótra nyomja zsebemet —
Ebből indulva, nem hogy meglegyen,	Mert nem szerzem én e pénzt, hogy legyen;
De szerzek pénzt, hogy eligyam s egyem.	Azért szerzem, hogy eligyam s egyem.

(Duna-Vecse.)

A könnyelműség e negélyezése ép oly tréfás túlzás, mint a korhelykedése bordalaiban. Petőfi minden tartozását mindig pontosan megfizette, s csekély szerzeményéből segítette szüleit, a mint csak telt tőle. Péchy kérdezősködésére a dunavecsei barátok azt erősítették, «hogy Petőfi sem magában, sem ő velők, vendéglőben nem volt borozni, s bár jókedve sokszor volt, ittas állapotban sohasem látták». «Mikoriban a legelső nagyobb összeget kapta kiadójától, az egészet elvitte szüleinek», beszéli Jókai. — Itt lép föl nála először a refrain, mit később megkedvelt, s a mi Béranger hatása, kinek chansonjaival Duna-Vecsen ismerkedett meg közelebbről, s a ki reá később életképeiben s politikai felfogásában is hatással volt.

AZ ÉN TORKOM ÁLLÓ MALOM . . .

Az én torkom álló malom ;	Az én feleségem torka
Ugy öröl, ha meglocsolom.	Valóságos pergő rokka ;
Árva szívem a molnárja,	Hejh az én jó feleségem
Bánatot hord garatjára.	Pörpatvart fon azon nekem.

Zúg, ha öröl, zúg a malom . . .
 Csak hadd zúgjon, locsolgatom :
 Zúgjon, zúgjon — ne halljam meg,
 Hogy kincsem rokkája pereg.

(Duna-Vecse.)

TE SZIVEMNEK SZÉP GYÖNYÖRÜSÉGE . . .

Te szivemnek szép gyönyörűsége,	Szeretőd vagyok én, hű szeretőd
Mért van szívednek kőkeménysége ?	Elmondhatom isten, ember előtt ;
Csakugyan meg akarsz,	De azt is mondhatom,
Meg akarsz ölni hát ?	Hogy ez a világ nagy,
Vagy mért nem enyhited	S a világon te a
Szeretőd fájdalmát ?	Legkegyetlenebb vagy.

(Duna-Vecse.)

MEREDEK A PINCZEGÁDOR . . .

Meredek a pinczegádor,
Nehéz teher az a mámor.
Haza felé mendégéltem,
Terhem alatt összedőltem —
Összedőltem !

Elynyúltam a föld színére,
Megeredt az orrom vére.
Ha ott téglá nem lett volna :
Orrom vére nem folyt volna —
Nem folyt volna !

Nem járnék én a pinczébe
Jó időbe', rossz időbe' . . .
De tehetek is én arról,
Hogy oly igen jó az a bor —
Jó az a bor !

(Duna-Vecse.)

KATONA BARÁTOMHOZ.

Ha előttem a multat kitarja
Képzeményim hű panorámája :
Katona barátom !
Tévelygő szememnek
Elfáradt sugára
Képeden pihen meg.

Oh ez a mult ! pusztaság vidéke,
Mely felett hő, tikkasztó nap ége.
Te a pusztaságban
Árnyékos fa voltál,
Új erőt szereztem
Enyhe sátorodnál.

Kedvezett a jó szerencse nékem :
Túljövék e szomorú vidéken.
De itt is nagyobb volt
A bú örömennél :
Mit használt, hogy jöttem ?
Ha te nem jöhettél.

S a mióta sors parancsolatja
Közös útunk ketté ágaztatta,
Évek érkezének,
Évek távoznak,
És még csak hírét sem
Hallhatók egymásnak.

El vagyok már szlivedben feledve ?
Vagy jutok még néha tán eszedbe ?
Vagy, miként emlékem
Rajzol egyre téged,
Szinte rajzol engem
Nem muló emléked ?

(Duna-Vecse.)

Kupis Vilmosnak szól, mint a *K . . . Vilmos barátomhoz* cz. régebbi költemény.

ZSUZSIKÁHOZ.

Kicsinke szóke kis leánya !
Az én szerelmem nagy,
És tárgya e nagy szerelemnek,
Kis szóke lány, te vagy.

Mit mondasz erre, szóke kis lány? . . .
De ez csak fele még :
Azon volnék én, hogy te lennél
Én nékem feleség !

Eljössz-e hozzám? . . . el? . . . szépséges
Szép fejkötőt veszek ;
S csak azt mondom : kimondhatatlan
Hűséges férj leszek.

Öröm szemem fényét, de téged
Még jobban örzelek,
Hogy drága egészséggednek ne
Ártson hideg, meleg.

Ott fenn lakunk Pest városában . . .
Az élet ott víg ám !
De az atyushoz is lejárunk,
Kívált pénz fogyatán.

(Duna-Vecse.)

Gyűjteményeiből a költő kihagyta.

Hogy sottogják majd, ha az utcán
Végig megyek veled :
«Petőfi felesége !» . . . erről
Csinál szép verseket.

Csinálok ám, teringettét is !
Hogy bámulnak bele ;
Maholnap egész Magyarország
Nevemmel lesz tele. —

Úgy estenként csak neki ülök,
Te meg majd azalatt
Lefekszel szépen s melegíted
Előre ágyamat.

S ha elkészül egy-egy dicső vers,
Én is levetkezem,
Hozzád simúlok és azt mondom :
Menj beljebb, gyermekem !

Igy éldegélnék . . . — hát csak ennyit
Akartam mondani.
Mit szólsz rá, szóke kis lány, lesz-e
Belőle valami ?

ÁRVALYÁNYHAJ A SÜVEGEM BOKRÉTÁJA . . .

Árvalányhaj a süvegem bokrétája,
Árva leány a szerelmem violája ;
Azt magamnak kinn a pusztán szakasztottam,
Ezt magamnak a faluban választottam.

(Lacsháza.)

Gyönyörű kis szóke leány a kedvesem,
De hogy jó lesz, még abban sem kételkedem.
A kék virág tiszta búza között terem,
Mátkámnak is kék virág van a szemiben.

Duna-Vecseről Pestre utaztában írta, «midőn kedvesének kék szemei eszébe jutottak».

GYÖNGE VAGYOK.

Gyöngé vagyok, lelkem-testem	Istenem! mi van ezen az
Fáradt.	Ágyon ?
Vessétek meg nekem azt az	Mindenütt nyom, minden felől
Ágyat.	Fázom.
Vesd meg, rózsám, hadd fekügyem	Nem vetette rózsám meleg
Bele,	Keze;
Hadd pihenjem ki magamat	Vetette a halál hideg
Benne.	Keze.

(Pest.)

MI FOLY OTT A MEZŐN?

Mi foly ott a mezőn ?	Hadd folyjon a patak!	De könnyed ne folyjon,
Patakvíznek gyöngye —	Habjai mentében	Lelkem kis leánya!
Hát szeretőm arczán ?	Piros rózsá fejlik	Elhervad a könnytől
A búbanat könnye.	A zöld mezőségen.	Orczáid rózsája.

(Pest.)

Ferenczi Zoltán szerint «talán a leány keservére czéloz elválásukkor».

VIRÍT A KIKIRICS...

Virít a kikirics —	Süt a nap sugára	Anyám, édes lelkem !
Csak viríts, csak viríts . . .	Halovány orcámra ;	Mért zokogsz mellettem ?
Én ugyis hervadok,	Sütni fog maholnap	Ki annyit szenvedett,
Hervadok, száradok,	Alacsony siromnak	Mint szegény gyermeked,
Csak viríts, kikirics !	Kis keresztfájára.	Jobb annak odalenn.

MI NAGYOBB A NAGY SZENT GELLÉRTHEGYNÉL? . . .

Mi nagyobb a nagy Szentgellérthegynél ?	Dunaparton fűbe heveredtem,
Mi mélyebb a mély Duna víznél ?	Halásztak a halászok mellettem,
Dunavíznél mélyebb mély szerelmem,	Kihalásztak sok apró kis halat,
Szentgellértnél nagyobb nagy keservem.	Hálójokban alig hogy megakadt.

Ha azt tudnám, hogy az én hálómba
Valami nagyon nagy hal akadna,
Akkora, hogy berántana engem:
Nekem is volna halászni kedvem.

(Pest.)

ELVENNÉLEK ÉN, CSAK ADNÁNAK . . .

Elvennélek én, csak adnának,
De hiába szólok anyádnak!
Megtagadja tőlem kezedet;
Nem tudom, az oka mi lehet.

Olyan háborodott az elmém!
Sokszor sírnék, ha nem szégyelném.
Mért nem vagyok felhő az égen?
Sírnom akkor nem volna szégyen.

Miért nem termettem búzának?
Aratás van, most levágnának;
Nem kellene soká szenvednem
Ebben a keserves életben.

(Pest.)

NEM NÉZEK ÉN, MINEK NÉZNÉK? AZ ÉGRE . . .

Nem nézek én, minnek néznék? az égre;
Bele nézek kedvesem kék szemébe.
Kedvesemnek kék szemében van egem,
Onnan süt rám tiszta napfény melegen.

Nekem ez a világ nem is kellene,
Ha nem volna kedvesem két kék szeme;
Ez az egy szép, a mi van a világon,
Ezen a rút, ezen a csúf világon.

Ne nézzetek kedvesemnek szemébe;
Ne ejtsetek engemet a kétségbe!
Féltem őrzöm, féltem őrzöm kincsemet,
A leggyönyörűsebb kék szemet.

(Pest.)

MONDOM, NE INGERKEDJETEK VELEM . . .

Mondom, ne ingerkedjete velem!
Nem ismeritek a természetem.
Ha föltámad haragom szélvésze,
Nem marad el fejek beverése.

Jó a tréfa, jó a maga helyén,
De boszant, ha a mértéken túlmén,
S ki megboszant, legyen az akárki,
Megtanítom keztyűbe' dudálni.

De te, kis lyány, mit huzódl tőlem?
Hiszen ezt én nem neked beszéltem;
Gyere mellém, eszem a szépséged,
A viláért sem bántalak téged!

(Pest.)

EZ A VILÁG A MILYEN NAGY . . .

Ez a világ a milyen nagy,
Te, galambom, oly kicsiny vagy ;
De ha téged birhatnának,
A viláért nem adnának !

Te vagy a nap, én az éjjel,
Teljes teli sötéttséggel ;
Ha szívünk összeolvadna,
Rám be szép hajnal hasadna.

Ne nézz reám, süsd le szemed —
Elégeti a lelkeket !
De hisz úgy sem szeretsz engem,
Égjen el hát árva lelkeim !

(Pest.)

E népdalok a dunavecsei hetek emlékei. Petőfi annyira össze volt forrva a néppel, költészete a népdallal, hogy sokszor tulajdon érzéseit is népdalokban öntötte ki. «Soha magyar dalok oly hamar nem szállottak a nép ajkaira, mint az övéi — írja Gyulai. — . . . S valóban, a népdal Petőfinak igazi eleme. Míg egyfelől egészen hatalmában a nép érzülete, gondolkozásmódja, nyelve, addig másfelől a magyar népdalok szaggatottságát, mely a nyugotiakkal ellentétben, nem annyira az eszme, mint a hangulatban keres egységet, az érzések átjátszását a természet képeire, az erős festőiséget, a csillogó színek játékát, annyi eredetiség- és művészettel olvasztá egy újdonság és ragyogó költészetté, hogy a meglepetés általános volt. Dalai annyira magyarok, természetesek és könnyedek voltak, hogy minden ember azt hívé: ilyet könnyű írni, ez nem is művészet. — Népdalainak kétszeresen kelle hatniok oly időben, midőn a nép politikai fontosságra kezdett emelkedni. A nagy hatás bátorra tette a költőt s népdaljai szellemét önté el legtöbb költeményén. Majdnem egész költészete népies szint váltott szellem-, tartalom- és verselésben . . .»

KERÉNYI FRIGYESHEZ.

Szerelmetes barátom, jó napot!
(Vagy estét . . . a mint e firkát kapod)
Hát hány hét a világ Eperjesen ?
Hallom, hogy szenvedtél keservesen.
De csak hogy már bajod végén vagyon !
Örvendek én ezen, pedig nagyon ;
Mert, oh barátom, azt elhiheted,
Hogy szörnyű mód szeretlek tégedet.
Már ismeretlen is szerettelek,
Hát még mióta rusztiztam veled !
T'od, a Komlóban, persze hogy tudod ;
Hogy is feledhetnéd azt a napot ?
Én részemről csak el nem teledem,
Legyen bár Matuzsálem-életem.

Nos hát te jól vagy, hál'istennek! Én ?
Mint gazdag városban szegény legény.
Másfél hete, hogy őket elhagyám,
Kiknél valék, apám és jó anyám.
Apám kibékült; volt is rája ok:
Hiszen színész már többé nem vagyok.
Órúl ő — de olyasmit érzek én,
Mit a Paradicsomnak küszöbén
Almát-evett ősünk érezhetett,
Midőn belőle kikergettetett.
Ott éltem volna én a színpadon
Kin és gyönyör közt... hibern... szabadon...
Dicső álom volt. Volt! Már elmula.
Borúljon rá felejtés fátyola.

Mint mondám, itt vagyok másfél hete,
 Másod magammal jöttem én ide.
 Tudod, ki az, ki Pestre elkisért?
 A bú — egy szép kis szőke gyermekért.
 Szegényke! titkolá, hogy értem ég,
 Midőn bucsúzni hozzá elmenék,
 Oly szomorúan pillantott felém;
 S ösztönszerűleg én megölelém.
 És csókot érzék, forrót, ajkamon,
 És könnyet érzék, forrót, arczomon. —
 Én nem tudám, hogy ötet szeretem,
 De a midőn megindult szekerelem,
 S elgondolám, hogy végkép elhagyom:
 Elkezde fájni a szívem nagyon.
 Mi egymáséi soha nem leszünk,
 Egymást feledni lesz talán eszünk.

Egyébiránt időm honn jól telék.
 Vers, pajtikám, hó! vers termett elég,
 Nem vagyok én verseknek szűkiben,

Bár pénzem jőne olyan könnyeden.
 A pénz, a pénz! ez ám a bökkenő.
 Ez életünkben a szekérkenő.
 Nélküle a kerék lassan forog,
 S forgása közben szörnyen nyikorog.
 Azonban érte nem töröm magam;
 Jelenleg is — a mennyi, annyi — van.
 Naponként jön, miből eszem s iszom;
 A holnapról én nem gondolkozom,
 S ha a jövőbe vetem is szemem:
 Vagyon dolgában bizonyára nem;
 Azt kérdezem magamban legfőlebb:
 Mikor mulathatok megint veled?
 Veled s a többiekkel, a kiket,
 Mint téged, oly őszintén szeretek.

Ti vagytok nekem minden örömem;
 Emlékezetben legyetek velem,
 Mig a boldogság szép órája üt,
 Hol ismét áldomásozunk együtt!

(Pest, jun. 25, 1844.)

E költői levél mintegy utóhangja dunavecsei napjainak; összefoglal ebben minden élményt: megválását a színésztől, szerelme történetét, költői termékenységét, Pestre jöttét. Egyszersmind első költeménye a *Pesti Divatlap*ban, melynek szerkesztő-segéde lett. A levélre Kerényi is verssel válaszolt. Kerényi Frigyes családi nevén Christmannak hívták, az irodalomban Vidor Emil néven lépett fel Eperjesen élt; a költő 1844 márcziusában ismerkedett meg vele, midőn versei kiadása dolgában Pesten járt. 1845 tavaszán Petőfi egy hónapot töltött nála Eperjesen; később hozzá intézte *Úti leveleit*. Kerényi végig küzdötte a szabadságharcot, aztán Amerikába ment (neki szól Tompa verse: *Levél egy kibujdosott barátom után*) s ott halt meg, 1852-ben, tébolyultan.

SZERELEM- ÉS PIPADAL.

Szeretlek én téged, pipám!
 És a dohányt, mely benned ég;
 Hogy is ne? füstöd fellege,
 Miként galambom szeme, kék.

Szeretem én galambomat,
 Miként szeretem a dohányt;
 Hogy is ne? pipa és leány
 Érettem égneek egyaránt.

S miként a lányszem s mint a füst,
Nem kék-e a menny födele ?
S miként ezek, a mennyfödél
— Csillagtűzben — nem lángol-e ?

(Pest.)

Hasonmásúl alkotá
Az ég e kettőt én nekem,
Hogy látva őket lássam azt,
Kitől boldogságom nyerem.

KIS MENYECSKE, SZÉP KIS MENYECSKE.

Kis menyecske, szép kis menyecske !
Hejh, miért vagy te már menyecske ?
Ha te még nem volnál menyecske :
Nem volnék én kétségbe esve.

Nem tudom, szereted-e ötet ?
De tudom, nem szeret ő téged.
Nem csak hogy szerelmet nem ismer,
Szegény menyecske, még meg is ver.

Nem választottál meg uradnak,
Mert nem vagyok se szép, se gazdag,
Van most urad, módos, takaros —
Módos, takaros, de haragos.

(Pest.)

Ha megunod ezt az életet,
Tedd a kezembe a kezedet.
Menjünk ki a Duna partjára,
Ugorjunk együtt a Dunába !

HEJH BÜNGÖZSDI BANDI . . .

Hejh Büngözsdí Bandi, istentelen zsvány !
Mért sikkasztottad el az én jó paripám ?
Te bitangolsz mostan drága szép lovamon —
Hóhér kössön hurkot átkozott nyakadon !

Hejh Büngözsdí Bandi, istentelen zsvány !
Mért csábitottad el az én kedves babám ?
Te öleled most szép szeretőm valahol —
Füljön rosz lelkeddel a mélységes pokol !

De mi haszna van az átkozódásoknak . . .

Imádkozzál, Bandi, hogy meg ne kapjalak ;
Mert ha megkaphatlak — mennykő üssön beléd ! —
Megemlegeted a magyarok istenét.

(Pest.)

BUCSÚ A SZINÉSZETTŐL.

Adom tudtára mindazoknak,
Kiket tán sorsom érdekel,
Hogy tiszta látkörét jövőmnek
Sötét, nehéz köd lepte el.

Eddig Thalia papja voltam,
Most szerkesztő-segéd leszek.
Isten veled, regényes élet !
Kalandok, isten veletek !

Szép élet a színészi élet,
Ki megpróbálta, tudja jól,
Bár ellene a balitélet
Vak órjásának nyelve szól.
Hogy én lelépek a színpadról,
Szivem nagyon, nagyon beteg —
Isten veled, regényes élet!
Kalandok, isten veletek!

Mert nem lesz már nekem kalandom;
Pedig e nélkül a világ
Elöttem untató, kietlen,
Egyalakú, nagy pusztaság.
Ki egy országon átfuték, most
Egy kis szobában ülhetek —
Isten veled, regényes élet!
Kalandok, isten veletek!

Igaz, hogy ottan a rózsának
Sokkal nagyobb tövise van,
De oly rózsákat, mint ott nőnek,
Máshol keresni hasztalan.
Mindetz szivemben igazolják
Két évi emlékezetek.
Isten veled, regényes élet!
Kalandok, isten veletek!

De sorsom egykor még ezt mondja,
Ha majd rám megbékülve néz:
«Eredj, a honnan száműzések,
Légy a mi voltál, légy színész!»
Hát addig is, míg újra elzárt
Mennyországomba léphetek:
Isten veled, regényes élet!
Kalandok, isten veletek!

(Pest, Julius végén 1844.)

Petőfi már úgy ment Duna-Vecsére, hogy leszámolt színészi ábrándjaival s visszatérve biztos állás várta Pesten. Április 15-én azt írja Pákh Albertnek: «... *lelépek a színészi pályáról* (de bizonyosan mindazáltal nem tudom, örökre-e vagy sem?) Lemondok tehát a színi pályáról, s tudod, mi leszek? vagy is mi vagyok már úgyszólván? hát izé: a *Regelő* segédszerkesztője, a jövő félévtől kezdve Vachott Imre mellett. Már bizonyos. Bajza, Vörösmarty, Nagy Ignác s átaljában mindnyájan helyeslik e lépésemet. Vachott Imre maga szólított fel».

A *Regelő Pesti Divatlapot* Garaytól Vahot Imre julius elsejével vette át, hogy *Pesti Divatlap* címen folytassa. Petőfi fizetése szálláson és ellátáson kívül havi tizenöt váltó-forint volt; tartozott ezért a kéziratokat Budára a nyomdába vinni, a szedés sajtóhibáit javíthatni, a szerkesztői üzeneteket írni s hetenként egy verset adni a lapba, melyeket Vahot 2 forintjával díjazott. E külső kényszer is hozzájárult termékenységéhez, mint másfelől a biztos megélhetés tudata, s a siker és dicsőség ösztönzése. E félévben 26 verse jelent meg a *Divatlapban*, a mellett három beszélyfordítása, s ez összes két nagyobb művet is írt, *A helység kalapácsát* és *János vitézt*. «Délelőtti-jeit rendszeren szobájába zárkozva tölté s dolgozott. Akár volt kedve, akár nem, írt: élni kellett költeményeiből — írja Gyulai. — ... S azon könnyű versek nem épen ... fáradtság nélkül pattantak ki fejből... Igaz, ő nem faragta verseit, sohasem javított rajtok, de küzdött, vívott benne az eszme ...»

PUSZTÁN SZÜLETTEM...

Pusztán születtem, a pusztán lakom.
Nincs födeles, kéményes hajlokom;
De van cserényem, van jó paripám.
Csikós vagyok az alföldi rónán.

Szörén szoktam megülni a lovat,
Ha ide vagy oda útam akad;
Nem szükséges a nyereg a hátán —
Csikós vagyok az alföldi rónán.

Gyócs a gatyám, patyolat az ingem;
Nem vettem, a rózsám varrta ingyen.
Hejh, maholnap az én piros rózsám
Csikósné lesz az alföldi rónán.

(Kún-Szentmiklós.)

Ez s a következő költemény egy juliusi kirándulás gyümölcse, melyen Bankos Károly vendége volt.

MEGY A JUHÁSZ SZAMÁRON...

Megy a juhász szamáron,
Földig ér a lába;
Nagy a legény, de nagyobb
Boldogtalansága.

Fölpattan a számárra,
Haza felé vágat;
De már későn érkezett,
Csak holttestet láthat.

Gyepes hanton furulyált,
Legelészett nyája.
Egyszer csak azt hallja, hogy
Haldoklik babája.

Elkeseredésében
Mi telhetett tőle?
Nagyot ütött botjával
A szamár fejére.

(Kún-Szentmiklós.)

Úgy látszik, az előbbivel együtt írhatta. Orlay szerint Vachott Sándor egyszer szoba hozta előtte néprománczok dolgában való szegénységünket, s ilyenek írására buzdította. «Mikor aztán ezt Vachottnak elmondta, az megölelte őt s arra kérte, hogy írjon több ehhez hasonlót». — A *Pesti Divatlap Néprománcz* címen ezzel a megjegyzéssel közölte: «Mindenki el fogja ismerni, hogy ezen, ép oly szép, mint egyszerű népies románcz a költészet e nemében példányul szolgálhat; hasonlít ez a híres hollandi festész Van Goyen tájképeihez, mely sokszor csak egy pusztá síkságot képez, egy nagy fával, kúttal vagy más illy félével, de azért a nemzeti jellem még tájképeit is erősen bélyegzi.» A költemény hamar népszerű lett; 1845-ben a költő azt írja Vahot Imrének Gömörből: «Néprománczomat a számárról mindenfelé éneklik, énekelték a gömöri restauratióknak még a kortesek is». Erdélyi János azt írja róla: «A felfogás egyszerűségének páratlan szüleményei sok vers, melyekben... semmi oly rendkívül nagy dolog, rejtély vagy tartalom; csak végtelenül könnyű kecs. Ezekben a költői eszme alig vesz alakot, sűrűdést... Gondolnád, hogy ez valamely szerencsés utánzás, másolat a természet után? Nem; az a költészet maga, gyermekileg, elemileg fölfogva... Nem a juhász szép, a mint megy a szamáron, hanem

hogy azt versben is ki tudta valaki mondani». Gyulai Pál oly genre-képnek mutatta föl, mely a ballada felé halad, mire van példa a népköltészetben is; védte, hogy a juhász fájdalommal megfér a végső versszak komikuma: keservén csak úgy tud enyhíteni, hogy kedves szamarát sem kíméli; a tragikai és komikai vonások egyesülése vegyes æsthetikai gyönyört nyújt: a kedvesért a mi szemünkbe is könny tolu, de önkénytelen mosoly lebben el ajkunkon a juhász naiv felfogásán.

SZINHÁZBAN.

Nézz le immár, nézz le, lelkem!	Ma sem volt, csak egy forintom,
Nézz le kissé páholyodból,	Melyet vacsorára szántam:
Nézz reám szép szemeiddel . . .	S jegyet vettem rajta . . . még sincs,
Egy perczig csak . . . irgalomból!	Nincs sympathiád irántam ?
Ha te tudnád . . . ah, ha tudnád — . . .	Még sem nézsz rám ? . . . oh nézz le!
Elbájoltál végzetlenül!	Itten állok közeledben,
Itten állok minden este,	S akkorákat sóhajtok, hogy
Mint a bálvány, merevedten.	Még a kárpit is meglebben.

Nézd, a bú mint fintoritja
 Sentimentális pofámat . . .
 Úgy de bánod is te mind ezt!
 'Sz az malheuröm, hogy nem bánod.

(Pest.)

SZINBIRÁLAT.

Hogy játszottak ? ne is kérdezzétek!	Untató a legnagyobb mértékben.
Vétek volt ma őket nézni, vétek.	Ásitottam, hányat és minőket!
Ily kontárkodás mégis gyalázat;	S oly sötét volt, tán világ sem égett.
Csaknem megszalasztották a házat.	
Semmi tűz egyben sem, semmi lélek!	* * *
Mint fajankók, úgy álltak s beszéltek.	(Hol maradhatott az a kis lány ? hol ?
A darab is ros, silány végképen,	Üres volt, a melybe jár, a páholy.)

(Pest.)

A két utóbbi vers háttere egy különös kaland. Petőfi és barátai a színházból ismerték Kappel bankár feltűnő szép leányát, Emiliát (kit később Lónyay Menyhért vett feleségül). Sokat beszéltek róla, mert egyik barátjuk, Sass István, épen a Kappel-házban lakott. Petőfi egyszer megjegyezte, hogy a leány lutherana. Pákh, a ki szerette Petőfit bosszantani, azt találta mondani Petőfinék: Annál könnyebb elvenned; eredj és kérd meg, ha van bátorságod. Petőfi föllobbant, s csakugyan odament. Kappel udvariassan fogadta, bevezette családjához, de épen simaságával hűtötte le, — s a költő nem ment oda többé.

VIZET ISZOM.

Figyeljetek reám,
És oh bámuljatok!
Mert nem mindennapi,
A mit most hallotok.
E dolgon magam is
Nagyon csodálkozom,
De még is szent igaz ;
Nem bort . . . vizet iszom,
Vizet bizon.

A szőlőket tavaly
Elverte tán a jég ?
Vagy a dér csipte meg
S bor nem termett elég ?
Nem volt se' jég se' dér,
Bor terme gazdagon,
De mindazáltal én
Nem bort . . . vizet iszom,
Vizet bizon.

Vagy tán azt vélték:
Hogy szomjas nem vagyok ?
Dehogy nem! szomjaim
Krisztustalan nagyok.
S kizárólag pedig
A borra szomjazom,
De mindazáltal én
Nem bort . . . vizet iszom,
Vizet bizon.

Hogy rajta senki ne
Csigázza az esztét,
Megfejttem röviden
E találás mesét:
Én a bort rendesen
Kocsmából hozatom,
Most pénzem nincs — vizet,
S nem bort, azért iszom,
Azért bizon!

(Pest.)

ISTVÁN ÖCSÉMHEZ.

Hát hogymint vagytok otthonn, Pistikám ?
Gondoltok-e úgy néha-néha rám ?
Mondjátok-e, ha estebéd után
Beszélgetétek meghitt és vidám,
Mondjátok-e az est óráinál:
Hát a mi Sándorunk most mit csinál ?
És máskülönben hogy van dolgotok ?
Tudom, sokat kell fáradoznotok.
Örök törődés naptok, éjtek,
Csak hogy szükecskén megélhesetek.
Szegény atyánk! ha ő úgy nem bizik
Az emberekben: jégre nem viszik.
Mert ő becsületes lelkű, igaz:

Azt gondolá, hogy minden ember az.
És e hitének áldozatja lett,
Elveszte mindent, a mit keresett.
Szorgalmas élte veritékinek
Gyümölcseit most más emészti meg.
Mért nem szeret úgy engem istenem ?
Hogy volna mód, sorsán enyhítenem.
Agg napjait a fáradástul én
Mily édes-örömet fölmenteném.
Ez fáj nekem csak, nyugott éltemet
Most egyedül ez keseríti meg.
Tégy érte, a mit tenni bír erőd;
Légy jó fiú és gyámolítsd őt.

Vedd vállaidra félig terheit,
 S meglásd, öcsém, az isten megsegít.
 S anyánkat, ezt az édes jó anyát,
 O Pistikám, szeresd, tiszteld, imádd!
 Mi ő nekünk ? azt el nem mondhatom,
 Mert nincsen rá szó, nincsen fogalom ;
 De megmutatná a nagy veszteség:
 Ha elszólitná tőlünk őt az ég . . .

(Pest.)

E néhány sorral érd be most, öcsém.
 Én a vidámság hangját keresém,
 És akaratlan ilyen fekete
 Lett gondolatjaimnak menete;
 S ha még tovább fonnám e fonalat.
 Szivem repedne a nagy kín alatt.
 Más levelem majd több lesz és vidám.
 Isten megáldjon, édes Pistikám!

Ez a levél is az otthoni érzések utórezgése. A költő öccse, István (1825—1880), fiatalkorában mészároslegény volt atyja mellett. Az irodalmat ő is szerette; 1847 ápr. 1. Petőfi azt írja Kovács Pálnak, a *Hazánk* szerkesztőjének: « . . . légy szíves a *Hazánk* nekem járó példányát öcsémnek küldeni . . . Mészároslegény az öcsém, de végtelenül szeret olvasni. Az *Élethépeim* is neki járnak. » Verseket is írt; Bajza József össze is gyűjtötte, s egész kötetet tesznek ki a *Petőfi Könyvtárban*.

CARMEN LUGUBRE.

Meghalt . . . ki ? . . . azt mit kérditek!
 Hisz a név úgy sem teszi meg;
 Hazánknak . . . oh nem! a világnak
 Egy ritka, példás férfia,
 Kinek szent fogadása tartá:
 Vizet soha nem innia.

Ő most békével alhatik
 Sírjában itéletnapig;
 Mert ama boldog öntudattal
 Dugá fejét a föld alá;
 Hogy a vizet ugyan használta
 (Mosdásra), de meg nem ivá.

(Pest.)

Nagyon szűken termett tavaly
 A bornemű dicső ital.
 És ez lett megölő betűje
 A szilárd lelkű férfinak:
 Szomjan halt, a hogy pinczejéből
 Minden borok kifogytanak.

És engem, nem tagadhatom,
 Kínos sejtésnek terhe nyom.
 Ha jövődében következnek
 Borban szűkölködő napok:
 Miként e sirba dőlt nagy férfi,
 Még magam is úgy járhatok.

KEDVES VENDÉGEK.

Oh ez az ostoba falusi nép !
 Írják, hogy majd feljönnek Pestre. Szép.
 S meglátogatnak. Még szebb. Jöjjetek.
 Hanem meg is szokom előletek.

Pompás multság lenne. Képzelem.
 Bejárnák Tolnát, Baranyát velem.
 Vezetném őket, mint nyájt a szamar,
 Jaj, ha tudnák, mint várom őket már.

Jeles család is. Annyit mondhatok,
 Körében borzasztóan mulatok.
 A táti, ez derék legény. Derék.
 Az embert mostan is magázza még.
 S mily érdekes hallgatni, hogyha szól
 Trágyáruul, béresekről, gyapjuról.
 És kérdi tőlem: hogy kel most a zab? . . .
 A búza?... árpa?... széna?... krumpli?... bab?...
 Költői dolgok mindenek felett.
 Csak úgy hizik tőlök a képzelet.
 A mámi, ez már művelt egy személy,

(Pest.)

Még az irodalomról is beszél.
 Könyvtára van szobája ablakán.
 A könyvtár díszé Szigvárt, Kártigám.
 És a kisasszony, oh be kellemes.
 Mint a sült rák, olyan szemérmes.
 Mindig pirúl. S mi bájjal társalog.
 «Igen» s «nem» nála az egész dolog.

Vígán vagyunk. Valóban. Ha ezek
 Meglátogatnak, majd lesz élvezet.

A BOLDOG PESTIEK.

Hiába is dicséritek	Lakásunk fényes palota ;	És minden nap véghez viszünk
A szép természetet !	Mindent találni benn,	Nagy epicuri tort,
Az tart legföljebb veletek,	Mit a mesterség adhata,	Hol étket és italt nekünk
Ki rosz gombát evett.	Hogy légyen kényelem.	Sok czifra szolgál hord ;
Szegény, szegény falusiak	Selyem, rugalmas pamlagunk	Míg a zenének hangjai
S kisvárosbéliek !	Lágy hintaként remeg ;	Vígán fölzengenek,
Mi élünk csak valódiulag,	Egész török basák vagyunk	Lelkünk elandalítani. —
Mi boldog pestiek !	Mi boldog pestiek !	Mi boldog pestiek !

Hát a színház ? a tánczterem	Igy múlik éjünk és napunk,
És több efféle hely ?	Nincs hija semminek,
Kapunk alatt hintó terem,	Míg végre csődöt nem kapunk
S mint a villám visz el.	Mi boldog pestiek !

(Pest.)

Az ily könnyed, gúnyos életképekben Ferenczi Zoltán Béranger hatására ismer, kinek munkáit a költő Duna-Vecsén sokat forgatta. Az előbbeniben a vidékieket, ebben a pestieket gúnyolja ki. Havas Adolf szerint talán Kuthy Lajosra vonatkozik, ki pazar lakásban, nagy fényűzéssel élt, míg a csód elől vidékre nem kellett menekülnie. Orlay valóban azt írja: «Az elegáns Kuthy lakásába midőn bevezettetett, s ennek feszes fogadása s a fényes lakás érezte vele szegénységét, pár percnyi időzés után magát alig ajánlva, hátt fordított s távozott.» Máskor Pompérynak, a ki «örült a szerencsének», azt mondta: Ne igen örüljön biz annak, hogy ilyen szegény ördöghöz van szerencséje. — «Sokkal inkább volt szabad költő s természetes kebel, mintsem élvet találjon a legtöbb illedékes körök ürességeiben» — írja Gyulai. Aranynak, mindjárt barátságuk elején, azt írta: «Én olyan ember vagyok, hogy, a mely házba bemegek, szeretem magamat hanyatt vágni a ládán. . . »

ELSŐ SZERELMEM.

Virány a mult, szorgalmatos méh
A hű emlékezet ;
Meghozza méz gyanánt szívembe
Első szerelmemet.

Csak hozza is ! mert az nekem hajh
Mindig mi jól esék ;
Hiszen e prózai világban
Nincs más költőiség.

Mint iskolás fiú, gazdámnak
Lyányát szerettem én,
S boldog valék, mert a lyánykától
Viszont szerettetém.

Mint szeretett ő ! az ebédnél
Tálalni ő szokott,
S mindenkor én élembe tette
A legjobb falatot.

És uzsonára kaptam tőle
Sonkát s más egyebet,
Mit szép szerével a kamrából
Kihozni lehetett.

Ha jött az este, s holdvilág volt :
A kertbe illanánk,
És ott a kertben, ottan várt csak
Az üdvek üdve ránk !

Csend volt ; meláza a természet
Nagy ünnepélyesen,
Csak a békák kuruttyolának
A szomszéd réteken.

Mi e regényes helyzetben
Érzelgénk boldogan ;
Mondók, hogy : ejnye, hogy süt a hold,
Be szép egy este van !

. . . Ah, szép idők ! ti elmúltok
És mindörökre tán,
Már nem terem számomra többé
Sem sonka, sem leány.

(Pest.)

Az aszódi diák-évekre vonatkozik s szállás-adónője leányára, Neumann Klárra ; — mások
szent-lőrinczi diákkorára s Hittig Amáliára, az ottani jegyző leányára értik.

AMBRUS GAZDA.

I.

Merre oly nagy széllel, Ambrus gazda ?
«A kocsmába, ilyen-olyan adta !
Megharagított a feleségem.
Haragom most borral szelidítem.

S azzal járt csak jól e nyelves asszony,
Hogy tovább is nem maradtam otthonn ,
Mert ha még soká darál előttem,
Nem hiszem, hogy nyelvét ki nem tépem».

Hah, rosz asszony rozszabb szolgálója !

Ambrus gazdáról e pletykát szórja :

Otthonn ülne ő, de felesége

Kivetette őt a ház elébe.

II.

Ambrus gazda hősleg iddogála,
Míg a bakter tizet nem kiálta.
Ekkor fölkelte és haza kotródott,
S tudja isten, most miként pusztít ott.
Á, de ime, újra visszatére —

Ambrus gazda, mi jutott eszébe ?
«Hát lármázni kezdte feleségem ;
S lármázott, míg végig nem keféltem.
Ekkor hátat fordíték a háznak,
Reggelig most otthon nem is látnak.»

Gaz szolgáló ! csak nem nyugszik nyelve.
Másnap meg már e hírt terjesztgette :
Ambrus gazda honn volt, s visszatére,
Mert nem ereszté be felesége.

(Pest.)

HONFI-DAL.

Tied vagyok, tied, hazám !
E szív, e lélek ;
Kit szeretnék, ha tégedet
Nem szeretnék ?

Szentegyház keblem belseje,
Oltára képed,
Te állj, s ha kell : a templomot
Eldöntöm érted ;

S az összeroskadó kebel
Végső imája :
Áldás a honra, istenem
Áldása rája ! —

De én nem mondom senkinek,
Ki nem kiáltom :
Legkedvesebben hogy te vagy
A nagy világon.

(Debreczen.)

Titkon kísérem lépteid,
S mindegyre híven ;
Nem, mint az árny az útazót,
Csak jó időben.

De mint az árnyék nő, midőn
Az est közelget :
Nő bűm, ha sötétedni kezd,
Hazám, fölötted.

És elmegyek, hol híveid
Pohárt emelve
A sorstól új fényt esdenek
Szent életedre ;

S kihajtom egy cseppig borát
A telt üvegnek,
Bár keserű . . . mert könnyeim
Belé peregnék !

A fiatal szív szerelem-vallása a hazához ; egyfelől még a hagyományos bordallal érintkezik, de másfelől már önfeláldozásig szárnyal, s ebben későbbi hazafias költészetének alaphangja szólal meg. Jól mondja Ferenczi, hogy hazafi bánata még nem politikai természetű, «inkább abból az általános hazafíui lelkesedésből folyt, mely akkoriban egész költészetünkön elegikus bánat s több-kevesebb remény kíséretében uralkodott». A költő e versét 1844. élére állította, de bizonyára később írta, mert csak aug. 3-án jelent meg a *Honderűben* ; tisztelet-díja egy arany volt.

EZRIVEL TEREM A FÁN A MEGGY . . .

Ezrivel terem a fán a
Meggy . . .
Feleségem van nekem csak
Egy ;
De mikor még ez az egy is
Sok !
Előbb-utóbb sírba vinni
Fog.

Furcsa isten teremtése
Ő !
Reszketek, ha közelembre
Jő.
Megteszek mindent, a mit csak
Kér,
Még is mindig dorgálás a
Bér.

(Pest.)

Már ilyesmit is gondoltam
Én :
Megverem . . . bírok vele, hisz
Vén.
De mikor a szemem közé
Néz :
Minden bátorságom oda
Vész.

Három ízben volt már félig
Holt :
Jaj istenem ! be jó kedvem
Volt.
De az ördög soh'sem vitte
El ;
Oly rossz, hogy az ördögnek sem
Kell.

AZ ALFÖLD.

Mit nekem te zordon Karpatoknak
Fenyvesekkel vadregényes tája !
Tán csodállak, ámde nem szeretlek,
S képzetem hegyvölgyedet nem járja.

Lenn az alföld tengersík vidékin
Ott vagyok honn, ott az én világom ;
Börtönéből szabadult sas lelkem,
Ha a rónák végtelenjét látom.

Felröpülök ekkor gondolatban
Túl a földön felhők közelébe,
S mosolyogva néz rám a Dunától
A Tiszáig nyúló róna képe.

Délibábos ég alatt kolompol
Kis-Kunságnak száz kövér gulyája ;
Deleléskor hosszu gémű kútnál
Széles vályu kettős ága várja.

Méneseznek nyargaló futása
Zúg a szélben, körmeik dobognak,
S a csikósok kurjantása hallik
S pattogása hangos ostoroknak.

A tanyáknál szellők lágy ölében
Ringatózik a kalászos búza,
S a smaragdnak eleven színével
A környéket vígan koszorúzza.

Ide járnak szomszéd nádasokból
A vadlúdak esti szürkületben,
És ijedve kelnek légi útra,
Hogyha a nád a szélőt meglebben.

A tanyákon túl a puszta mélyén
Áll magányos, dőlt kéményü csárda ;
Látogatják a szomjas betyárok,
Kecskemétre menvén a vásárra.

A csárdánál törpe nyárfaerdő
Sárgul a királydinnyés homokban ;
Oda fészkel a visitó vércse,
Gyermekektől nem háborgatottan.

Ott tenyészik a bús árvalányhaj
S kék virága a szamárkényérnek ;
Hús tövéhez déli nap hevében
Meggpihenni tarka gyíkok térnek.

Messze, hol az ég a földet éri,
A homályból kék gyümölcsfák orma
Néz, s megettök, mint halvány ködoszlop,
Egy-egy város templomának tornya. —

Szép vagy, alföld, legalább nekem szép !
Itt ringatták bölcsöm, itt születtem.
Itt boruljon rám a szemfödél, itt
Domborodjék a sir is fölöttem.

(Pest.)

Petőfi végtelenül szerette az alföldet. Midőn 1847-iki útján Ungvárnál ismét az alföldre ér, fölkiált: «Csak addig szeretnék madár lenni, míg ez óriási rónát keresztül röpjülném.» S míg szemei a Kárpátok egymásra hányt pyramisaira meredtek, «lelkem, mint a gyermek, ki megpillantja, hogy gondviselője nem figyel rá, lelkem elsuhant észrevétlenül messzire, messzire, oda, hol nincsenek hegyek, hol halmok is alig vannak, hol a Duna omlik méltóságosan, mint Vörösmarty hősköltevényei, hol puszták nyúlnak el, hosszan, mintha a világ végét keresnék, hol a látkör egy óriás palota, melynek tetején a napnak gyémántcsillárja s oldalán a délibábok tükrei függenek, mikben kedvtelve szemlélik magokat gulyák és ménesek... ide, ide szállt lelkem a Kárpátokról, az én édes hazámba, a szép alföldre.» Az alföldben nemcsak szülőföldjét szerette s gyermekkorra meghítt képeit, hanem a magyar faj büszkeségét, a végtelenséget és a szabadságot. Felföldi útjáról azt írja: «...mentül inkább közeledtem a Kárpátokhoz, annál nagyobb szolgátságot láttam s ilyenkor megeresztém szárnyait és leröptém lelkemet szülőföldem rónáira, hol az ember-méltóság a legalacsonyabb kunyhóban is magasan tartja büszke fejét.» Gyulai Pál egyetemi előadásain fölfejtette e költemény szerkezetét. «A pusztá végtelensége itt a szabadság jelképe s ez érzés hatása alatt emelkedik a költő; a költeményt a szülőföld szeretete végzi be, s e keretben elevenül meg előttünk az alföld. — Az egész rajzban különösen kitűnő az, hogy éppen úgy etalálja azt a pontot, a honnan legbiztosabban tárhatja elénk a váltakozó képeket, mint azt a másikat, a honnan mintegy bezárja a láthatárt.» Hartmann János is szépen fejtegeti, hogy Petőfi ily költeményeiben a végső versszak sokszor úgy zárul, hogy nem képzelhetünk folytatást. Itt a három első versszak «a költő lyrai álláspontját jelzi s szerencsésen választja ki a legjobb helyet: a 'felhők közelét' nézőpontnak. A 4—11. versszakok nagy vonásokban adják rajzát a rónának s a költő tekintete a legelőszőr szemébe ötlő gulyától mind messzebb-messzebb repül, egészen addig, «a hol az ég a földet éri». A képeknek e sorrendje

művészien kelti föl a végtelenség képzetét. A rajznak itt vége. Egyéb nem következhetik, mert a szem sem lát tovább a ködlő homályban. S a költő most fogja az elkészült rajzot, szívéhez szoritja egy utolsó versszakban s még melegebbre csokolja.» Állandó vágya volt, hogy örök álmát az alföldön pihenje, mint Arany a tölgyek alá vágyott. «Azt óhajtom — mondja *Úti leveleiben*, — hogy ott haljak meg, a hol születtem, az alföld rónáin, a Tisza és Duna között. Vigyék ki holttestemet messze, messze a világ zajától s puszták közepén temessenek el, hol sírhalmom, bármily alacsony lenne is, a legmagasabb domb lesz a végtelen láthatáron, melyet senki meg nem látogat, csak a bujdosó parlag-kóró, a nyári délibáb és az őszi vándor madarai.»

Eddigi költeményeiből 109-et foglalt össze *Verszeinek* első gyűjteményében, mely ekkor volt sajtó alatt s novemberben került a közönség kezébe.

SZOBÁMBAN.

Esős idő van ; szürke a menny,
Mint a bakancsos-köpönyeg.
Arról szó sincs, hogy kiderüljön,
Sétálni hát már nem megyek.

Mit kéne tennem ? feleséget
A jó isten még nem adott ;
Ha feleségem volna : véle
Majd eltréfálnám a napot.

Pipára gyujtok, s az esőnek
Halk susogását hallgatom,
És végig szállok gondolatban
A messze fekvő multakon.

Sokon mentem már én keresztül,
Sok jót értem, de több rosztat,
S nagy részt magamnak kell köszönnöm,
Hogy megvalljam az igaztat.

Könnyműség, könnyműség ! ez
Gyakorta oly lépésre vitt,
Melynek később vásott fogakkal
Ettem fanyar gyümölcsseit.

De bátran mondom : más hibám nincs
A könnyműségen kívül,
S ez majd a maga idejében
Az ifjúsággal elröpül.

Viszontagságos életemnek
Egy hű, igaz barátja van,
Egyetlen ő, ki nem hagyott el
Balsorsom háborúiban.

Velem volt ő, míg a hazában
Bujdosva jártam, mint a vad,
És ittam a forrás vizéből,
S alvám a szabad ég alatt ;

Velem volt ő, míg a hazán túl
Naponta négy krajczár dijért
Híven fogyasztám a katonák
Sületlen, sótlan kenyerét ;

Velem volt ő, míg a könyűkkel
Sózott színészi kenyeret
Meggaprikázták bosszusággal
Ármánykodó gazemberek

Ez egy barátom a költészet,
 Ő volt mindenkor én velem,
 Verseltem én minden bajom közt
 A színpadon s az őrhelyen.

Leend-e haszna verseimnek ?
 Túléllek-e majd apjokat ?
 Ragyognak-e holdként fölöttem,
 Ha sirom éje befogad ? . . .

De már derül ! szivárvány támad
 Amott a rákosi mezőn,
 Sétára hát ! . . . csak el ne csipjen
 Valamelyik hitelezőm.

(Pest.)

A hitelezőktől való tréfás félelem többször felötlik nála, már előbb is a *Magányban*. Kedvelte az ily ellentéteket, e hirtelen kijózanodást, gyors átmenetet a gúnyba ; szeretett mintegy rögtön dobni érzelmeinek fennén szálló madara után. Részben talán Heine hatása ez, a kihez abban is hasonlított, hogy minden futó érzése, ötlete önkénytelenül rögtön dalba ömlik. «Benne minden iz egy költő volt — mondja Gyulai. — Iskolában, őrhelyen, színpadon, úton, útfélen, nyomorban, kényelemben költött. Ez volt gazdagsága szegénységében. Reggel fájdalomait panaszolta, este már pajkos dal lebegett ajkain. Viszontagságos élete kifogyhatatlanul újabb meg újabb anyagot szolgáltatott költészetének. Aczél kedélye soha sem veszít el ruganyosságát. Minden nyomás dalt pattantott elé. Mintha minden csak azért történnék vele, hogy megénekelje. Mintha minden érzést csak azért érezne át, hogy dalok forrása legyen. Ő valóban mindenből verset csinál. Gyakran pusztá szeszélyét is költészetnek vevé. Azonban leggyöngébb verseiben is érdekes, szellemes, épen mint Heine.»

EST.

A nap lement.	Utczára mén	S mig elterül	Oda suhan
Eljött a csend.	Leány, legény,	A tűz körül,	Víg-boldogan
Szellőüzött	S dalolni kezd ;	S megszólal a	A pásztor, és
Felhők között	Hallván a neszt,	Bús furulya :	Van ölelés,
Merengve jár	Dalol vele	Ökre, lova	Van csókolás —
A holdsugár,	A fülmile	Jár tétova,	Ki volna más,
Mint rom felett	Lágy éneket	És harmatos	Ki eljöve?
A képzelet.	A lomb megett.	Füvet tapos.	Mint szép hive.
A városi	A kert alól	Akközben a	Mulassatok,
Nem élvezi ;	Furulya szól ;	Kert ajtaja	Ti boldogok ! . . .
Falun keresd :	A pásztor ott	Halkan kinyíl ;	Mért köztetek
Mi szép az est.	Tüzet rakott ;	Miként a nyíl	Nem lehetek?

(Pest.)

A CSAVARGÓ.

Önkénytelen az ember
Mindenre születik,
Mint a magasb hatalmak
Ott fönn elvégezik.
Fölöttem is határozott
Az égi végzemény :
Csavargónak születtem,
Csavargó vagyok én.

Betérek Debreczenbe
Bolond Istók gyanánt,
S tovább megyek, ha ittem
Bort és öleltem lányt.
Ma itten, holnap ottan,
Csak ez az élelemény . . .
Csavargónak születtem,
Csavargó vagyok én.

Igaz, most a czudar sors
Rútul bánik velem :
Lekötve hivatalhoz
Tengődöm egy helyen.
De nem tart ez sokáig,
Igy biztat a remény ;
Mint voltam eddig, újra
Csavargó leszek én.

(Pest.)

Petőfi még a szabad segédszerkesztői hivatalt is nyűgnek érezte s nehezen tudta elviselni. Vissza-visszavágyott a vándor életbe, a színeszkedés kalandjai közé, melyekről még nem mondott le végkép. Ily hangulat tükrö e vers.

A RÉGI JÓ GVADÁNYI.

Kegyelmednek már rég pihen a pennája,
Kegyelmednek régen megnylt a sír szája,
Hol békeséggel a föltámadást várja,
De még most is kedves nekem a munkája.

Szomorú dolog ez s valóságos csúfság ;
Gyötri lelkeiket gyalázatos hívság.
Hívságtól üldözve a calamust fogják,
S édes anyánk nyelvét szörnnyen megrongálják.

Nincs abban sok czifra poétai szépség,
De vagon annál több igaz magyar épség,
S nagy mértékben aztat bélyegzi elmésség,
Azért is olvasni lelki gyönyörűség.

Illendőképén a ki nem tud beszélni
És fundamentomos magyarsággal élni,
Ki kellene minden olyat küszöbölni,
Nem kellene hagyni magyar nyelvet ölni.

Sok számos poéta vagon mostanában,
Fogyasztják a tintát nagy Magyarorszáiban
Sokan, de nem írnak úgy, mint hajdanában
A kegyelmetek jó régi világában.

Ha kegyelmed mostan sírból föltámadna,
S ilyen magyarságot könyvekből olvasna :
Élni, jól tudom, hogy nem igen kívánna,
De halottaihoz ujra visszaszállna.

Ember azt sem tudja, hol tanultak nyelvet?
Beszédjek, nem tudni, magyar-e vagy német?
Magyar constructio végkép elenyészett,
S nagy szomorúsággal lehet nézni eztet.

Nyugodjék kegyelmed csendes békeséggel !
Appetitusomat ha korc magyarok el-
Rontják : mulatok a kegyelmed könyvével,
Könyvének igazi magyar beszédjével.

(Pest.)

Petőfi már diákkorában örömet forgatta a *Falusi Nótáriust*; az előadás egyszerűsége mellett vonzották e tősgyökeres magyar alakok, a vidéki élet rajza, az alföld panorámája s életének képei. *Úti levelei*-ben Zajtán és Peleskén jártában azt írja: «Istenemre, sokért nem adnám, ha

én írtam volna a *Peleskei nótáriust*. Meg vagyok elégedve, ha az én munkáim olyan sok jó órát szereznek másoknak, mint nekem szerzett már Gvadányi. És őt már nem olvassa, elfeledte a közönség... mint majd engemet el fog felejteni.» — Az *Életképek*ben a «Hirlapi méh» (Garay) megdicsérte a verset, mert «egészen azon ó modorban» szól, «mellyben az öreg úr a maga idejében írt: versmértéke, rímei, sőt egyes szavai s itt-ott grammatikai hibbantásai is jellemzőleg levén benne utánozva.» Csak a névelő elhagyását rója meg, pedig ez Gvadányinak magának is, s egész régi költészetünknek szokása, mint azt Gyulai a *Főti dal* «Bort megissza magyar ember» soráról kimutatta. A versről a *Honderű* „laprostája” is megemlékezett, de iróniát látott benne, s kegyeletsértést, — a mi ellen a költő felháborodva tiltakozott.

AZ UTÁNZÓKHOZ.

Azt gondoljátok : a költés szekér,

Mely ballag széles országúton?

Sas a költés ; hol nem járt senki sem,

Ő arra indul fennen, szabadon.

S az élehetlen nyomorú csoport

Azt lesi gyáván : merre nyílik út?

S ha nyílik aztán, mint éhes kutya

A koncz után, a kezdett útra fut.

Fogj tollat és írj, hogyha van erőd

Haladni, merre más még nem haladt ;

Ha nincs : ragadj ekét vagy kaptafát,

S vágd a földhöz silány dorombodat !

(Pest.)

ÉLET, HALÁL.

Boldog, kinek fejére

Az ég oly sorsot mért,

Hogy bor- s leányért éljen

És haljon a honért.

(Pest.)

EGRESSY GÁBORHOZ.

Megénekellek ! . . . de te léssz oka,

Ha énekem tán szabadon nem szárnyal :

Lerészegítéd szomjas lelkemet

Művészetednek édes italával.

Megénekellek . . . ámbár vakmerőség

Igy fölhangolni kis nádsípomat.

Legyen mentségem, hogy a milyen gyöngé,

Oly szívből-ömlő tiszta hangot ad.

Gyakran nem érti emberét a kor ;

Nagyot teremt nagy lelke erejébül,

És ez bukása ! népét fölviszi

Olyan magasra, honnan az leszédül.

Még jó, ha költőt ér e balszerencse,

Az ész holt fénye egykor föllobog,

S feltámadását fogják ünnepelni

Világosabban látó századok.

Egészen más a színész végzete.
Lekötve csügg ő egy rövid bilincsen —
Ez a jelen ; csak erre számolhat,
Mert a jövőhöz semmi köze nincsen.
Ha a jelennek biztos fővenyébe
Le nem bocsátá hirt horgonyát :
Elmegy nevével az idő hajója,
És menni fog az örökléten át.

Eljönnek ők, és néznek hidegen,
És tőled egyre csak nagyot kívánnak ;
Nem értik azt ők, mily kis száma van
A sikerülés remek órájának.
A költő ír, csak hogyha kedve tartja,
A képiró, ha kedve tartja, fest . . .
És a színészt befogják az igába,
Habár halállal sujtja őt az est.

Vakon mért tartja a sors korodat,
Hogy meg ne értsen? nemzetem művésze!
Avvagy — kivéve egy-kettőt talán —
Méltányolólág, lelkesedve néz-e?
Születté volna boldogabb hazában,
Hol érdemeknek kedvezőbb az ég :
Dicsőségednek fényes ragyogása
Egy fél világra csugárzanék.

S mit szólnak arról, a ki ellened
Viseltetik rút pártos szenvedélylyel?
Ki koszorúd, mit néhányan fonánk,
Dühös kezekkel tépné szerzeséjjel?
Oh mert van ilyen, és pedig nem egy van ;
Hogy is ne volna . . . magyarok vagyunk,
A párt, a párt és mindörökké csak párt
Sok század óta átkos jelszavunk. —

S mindekkorig te el nem csüggedél,
A szibbadásnak terhe nem lepett meg,
Hogy ily kevés, ily kétes bére van
Sok átvirasztott, pusztá éjjelednek.
De nem, jutalmad nem fog elmaradni !
Megtisztuland az érzet és az ész,
És eljövend a méltánylás idője,
Midőn mindnyájuknak kedvence léssz.

(Pest.)

Petőfinek a színészetben Egressy Gábor volt az eszményképe. Az elsőségért Lendvay versengett vele, kit a természet több adománnyal áldott meg, mit Egressy buzgó önmíveléssel pótol. Augusztus 7-én Egressy Macbethet adta. Másnap Petőfi azzal toppant be hozzá, hogy az este egy verset írt, azt föl akarja olvasni. Az volt e költemény. — Petőfi ezen kívül is többször kifejezte iránta való tiszteletét. Ez év okt. 12-én, Egressy jutalomjátékán, «a jutalmazandó iránti szívességből» fellépett a *Szökött katonában*, Gémesy nótárius szerepében. Az *Életrépek* azt találta, hogy a «különben igen genialis Gémesy úr» «mai szerepvitelében» „gyengén állott meg”! — E bírálat végleg eldöntötte színészkedő kedvének sorsát: ez volt utolsó föllépte. — Egressy újabb jutalomjátékára azonban szindarabot írt, *Zöld Marcz*i czímen. Barátságuk még szorosabbá vált a szabadságharc alatt, melyben Egressy is buzgón részt vett.

A HELYSÉG KALAPÁCSA.

Hósköltemény négy énekben.

E művet célja magyarázza. Elbeszélő irodalmunk a lelki szegénység, cikornya, dagály kórságaiban szenvedett; fel is szólaltak ez ellen műbírlóink, így Bajza és Garay, s utánok Vahot, főképp egy szemenszedett szóvirágokból fűzött „paródiái vázolat”-ával. Zilahy Károly úgy tudja, hogy Petőfi is hasonló czéllal írta művét, s épen Vahot rábeszélésére.

Igy készült ez, 1844 augusztusában. A kész mű azonban nem tetszett Vahotnak; a költő Geibel könyvárúnak adta el 40 p.-forinton, kitől *Összes költeményei* számára sem tudta visszaszerezni. «Kolopács geb ich nicht» — mondta a német könyvkereskedő a híressé vált költő művéről. Október végén meg is jelent. Ez a költőnek első, önállóan megjelent műve; két héttel megelőzte a *Versék* kiadását. A két kötetet többnyire együtt is bírálták. Az *Életképek* (nov. 6.) ugyan «a szerző sajátos előadásában», «a költői szeszélyes leírásokban bő élvezetet» ígért az olvasónak; a *Pesti Hírlap* (okt. 31.) szerint is «humoristikai tartalma által mindazoknak ajánlhatóvá lesz, kik, hogy vég órák magoknak szerezhessenek, egy kis kiadást tenni nem sajnálnak», — de a bírálat nem fogta fel a mű ellentétes elemeit, irányzatát, hogy tartalma szerint gúny, formájára nézve paródia. Oly kevésbé értették meg, mint később a *Nagyidai czigányokat*. Poór Jenő a pozsonyi *Hírnökben* (nov. 19.) azt írja: «A hósköltemény nevezetét ily mesefajra bitorlani, több mint képtelenség»; a komoly epos szerkezetét kutatja, észreveszi, hogy az mind ki van forgatva, «idomtalan», — de arra nem is gondol, hogy az egész szándékos paródia. Nádaskay a *Hondérűben* (decz. 21.) azt rója meg: «Tesz-e nevetségessé valamely előítéletet, vagy bármí ferdeséget, a nép közt uralkodót, tehát van-e erkölcsi célja?» Nem veszi észre, hogy van, s hogy ez épen a szegény tárgy s a nagyhangú előadás, az epos külsőségei között áll elő. Ő még a «humordús előadást» is nélkülözi. Császár Ferencz (*Irodalmi ör.*, 1845 szept. 6.), a «hósköltemény» czímen is felháborodik, hogy «egy csapszékí verekedést hősi tettnek címezhetni!» Rímnek híre sincs, az ismétlések — az epos e sajátága — csak a lapszámot növelik, nyelve oly zagyvalék, melyben póriasságok és költői hasonlatok találkoznak: ez Császár felfogása. Ennyire nem értették meg a bírálók, hogy e mű épen az üresség és nagyhangú előadás, a semmi tárgy és az eposi előadás ellentétét, a dagály túlzását és paródiáját keresi. Csak Toldy Ferencz érezte meg, hogy «az érdek nem a tárgyban, hanem a formában van: az irónia játssza itt szerepét, s mint hiszszük, nem szerencse nélkül: az affectált pathos contrastban a kisszerű tárggyal.» (*Budapesti Híradó*, 1845. márcz. 4.). Gyulai szerint az eposi formában inkább a regényes novella-irodalom dagályos előadásának paródiája, mert eposokat ekkor nem igen írtak; «a mélység és erő nélküli szenvedélyek cifra beszédeit gúnyolja»; a súlyt nem is a cselekvény komikumára, hanem az előadásra helyezi. Ebben van célja, e szándékból fakadt az egész, s ebben van kulcsa, magyarázata.

ELSŐ ÉNEK.

Szeretnek az istenek engem,
 Rémitő módra szeretnek :
 Megajándékoztatnak ők
 Oly ritka tüdővel,
 Mely a csatavészek
 Világrendítő dúlakodását
 Illendően elkurjantani képes,
 S melyet tőlem minden kántor irigyel.
 És hogy férfi legyen,
 Méltó e tüdőhöz,
 Lőn az égi hatalmak irántami hajlandóságából
 A széles tenyerű Fejenagy,
 A helységi kovács,
 Vagy mint őt a dús képzeletű nép
 Költőileg elnevezé :
 A helység kalapácsa. —
 Ti, kik erős lélekkel bírván
 Meg nem szeppentek a harci morajtól,
 Halljátok szavamot !
 De ti, a kiknek szíve
 Keményebb dolgoknál
 A test alsó részébe hanyatlik,
 Oh ti kerüljétek szavamot !

* * *

«Amen!» szólt az áhitat
 Szent hangján
 A menny szolgálja; s az egyház
 Négy fala, régi szokása szerint,
 Komolyan mondotta utána, hogy «Amen.»
 A nép pedig, a mely esti imára
 Gyülekezett a szentegyházba, azonnal
 Elhordta magát,
 S egy-egy kancsó bor előtt
 Otthonn vagy a csapszék asztala mellett.

Dicsérte az istent.
 A becsukott templomban csend lett ;
 Nagyobb csend nincs a mocsárok partjainál sem,
 Mikor a gém, bíbicz s béka elalszik.
 Csend vala hát ;
 Csak két éhes pók harczolt
 Életre, halálra
 Egy szilvamagon-hízott légy czombja felett ;
 De, oh balsors ! a czombot elejték,
 Egy egér felkapta, s iramlott
 Véle az oltár háta mögé
 A tiszteletes reverendájába,
 S lakomáz vala,
 S a pókok szeme koppant.

Hah, de mi szörnyű zaj,
 Mily lárma riasztja
 Egyszerre az egyház
 Temetői nyugalmát !
 Mennydörgés ?
 Vagy kásának forrása fazékban ? . . .
 Nem !
 Ott ember hortyog.

Úgy van ! ez emberalak.
 Egy zugban két öklére hajolva
 Alszik . . . hanem íme fölébredt,
 Miután elhortyantotta magát.
 Ásit . . . szemeit dörzsölve körülnéz . . .
 Lát és sejt . . . sejtése pogány.
 Megy az ajtóhoz ; megrázza kilincset.
 És rázta hiába.
 Éles eszével
 Átlátta azonnal
 A dolog állását,

És ezt mondotta : «Bezártak.»
S még egyszer mondotta : «Bezártak.»
Azután, mint férfinhoz illik,
Téged híva segédül,
Lelki jelenlét!
S kére : ne hagytad el.
S te nem hagytad el őt.
Védő szárnyadnak alatta
Ily gondolatok születének
Nem tökkelütött koponyájában,
Mialatt orrát mutató ujjára tevő :

«Hogy szabadúljak ?
Kiabálni potyára.
Valamint a puskagolyótics
Kétannyira nem megy,
Mint a mennyire megy :
Szintügy az emberi hang.
Igy hát hahogy ordítanék is :
Meghallani nem volnának
Képesek a falubéli fülek,
Mert innen a helység
Majd félóránnyira fekszik
Lenn a völgy tekenőjében. —
Leugorjam az ablakon által ?
Az igaz, gyermekőze-koromban
A cseresznyefa legtetejéről
Gyakran ugortam alá,
Ha csösz-szagot érzék.
De az régen volt. Már az idén
A negyvenedikszer
Értem meg a krumplikapálást.
Lelkem hüvelyét
A férfuság kora
Megnehezíté ;
S ha leugornám :
Nyakamat szegném,
Vagy más bajom esnék.»

Igy főzte a gondolatok seregét
Feje bográcsában
A bölcs férfiú, a ki
Az idén már negyvenedikszer
Érte meg a krumplikapálást.
Ezután folytatta tünődve :

«Mást kell kitalálnom . . .
Vagy itt húzom ki az éjet,
S ez nem lesz módnélküli multság.»
S komoran nézett a hig levegőnek
Egy pontjára,
Miként a gólyamadár néz
Fenekére a tónak,
Mikor a prédát lesi, melylyel
A kémény tetején
Várakozásba merült fiait
Megvendégelni akarja.

«Megvan . . . ahá, megvan!» rikkanta,
S komoly orczájára derű jött :
Mint kiderül példának okáért
A föld, mikor a nap
Letépi magáról
A felhők hamuszín ponyváját ;
Szintén így kiderül
A sötétlő konyha is éjjel,
Ha kólyika kezdi gyötörni
A mopszli-kutyácskát,
S a tekintetes asszony
Rémülve kiált
A cselédi szobába :
«Panni te ! kelj fel,
Rakj tüzet, és melegíts téglát . . .
De szaporán !»
Panni pedig lenn
Föltápáskodik . . . egy-két
Botlásnak utána

Kijut a konyhába . . . kohával, aczéllal
Meggyújtja a taplót,
Taplóval a kéngyertyát,
Kéngyertyával a szalmát,
Szalmával a fát,
Hogy téglát melegítsen
Hasacskájára a mopszlikutyának.
Mondom : valamint ilyenkor
Kiderül a konyha sötéte :
Ugy oszlott a ború
Hősünk komor orra hegyéről
Mídon e szót ejtette ki : «Megvan!»

S a kíváncsi világ azt kérdi: mi van meg?
Hegyezd füledet,
Kíváncsi világ!
Lantom neked elzengendi : mi van meg.
S ha ekkorig aggodalommal
Néztél hősünk sorsának élébe,
S netalántán arczodat
Érette a búnak könnyre fűröszte :
Most már szemeid pilláin
Az öröm könnyének
Gyöngye ragyoghat,

Mint fekete átila-dolmányon
A csinos ezüst gomb —
Mert megvagyon a szabadulás terve,
Jeles terv! illő
Ily okos emberhez.

«Sikerülni fog, és sikerülnie kell!»
Mondá a szentegyházi fogoly diadalmasan.
«A toronyba megyek fel,
És a toronyablakon által
Leereszkedem
A harang kötélén . . .
De ha megkondúl?
Majd úgy intézzük a dolgot,
Hogy szólni ne tudjon :
A kötél jó hosszú.»

Míg a bölcs férfiú tervét,
Leleményes eszének
Fényes tanuját,
Teljesülés koronázza :
Pihennénk tán egyet, — aztán
Uj erővel
Térjünk a tettek más mezejére.

MÁSODIK ÉNEK.

Regényes domb tetejében
A helység nyugati részén,
Honnan faluszerte
Legjobban látni sarat, port,
Már mint az idő járása vagon; —
Mint mondom : a helység
Nyugati részén,
Környékezve csalántól
S a növények több ily ritka nemétől,
All a diszes kocsmá, a melyet

Sajátjának nevez
Isten kegyiből
És egykori férjének szorgalmából
A szemérmes Erzsók asszony . . .
Mint őt nevezék.
Lantom, kegyes égnek ajándoka! zengd el,
Honnan ez elnevezés.
Erzsók asszonyom ékes,
Holdkerek arczulatán, — hol még csak

Ötvenöt év lakozik, —
Örökös hajnalnak
Pirja dereng.
S innen ez elnevezés.
Vannak ugyan, kik
Állítani merészek,
Hogy Erzsók asszonyom arczát
Nem a szende szemérem,
Hanem a borital festette hasonlóvá
A hajnali pirhoz.
De ezek csak pletyka beszédek ;
Mert Erzsók asszony nem is issza a bort ...
Csak úgy önti magába.
Ilyen a rágalom aztán !
Oh ez előtt nincs
Szentség a föld hátán,
A legszűzebb ártatlanságnak
Tiszta vizét is
Bémocskolja iszappal,
A hóra sarat hány,
Es ... de hová ragadál ?
Oh fölhevülésnek
Gyors talyigája !

Vissza tehát
A szemérmes Erzsók
Ötvenöt éves bájaihoz.

Bajos vala ő !
Mint a pipacsból
Font koszorú,
Vagy mint a bakter dárdájába ütődött
Éjjeli holdsúgár.
Es ennek okáért
Látogatót őt
Az egész falu népe
Oly szorgalmasan ;
Elannyira, hogy

Be se' nézett más kocsmába ...
Az igaz, más kocsmá nem is volt
A faluban.

Ide járt hát
A falu népe, kivált
Vasárnapi délnek utána,
És nagy mértékben vígadozott.
S a vígadozásnak
Végéről szó sem volt,
Míg a kisbírói tekintély
Tudokra nem adta
Szívreható mogyorófa-beszéddel,
Hogy már haza menni tanácsos.

Ma is így megy
A szemérmes Erzsóknál.
Az isteni tisztelet elmúlt,
A csapszék népesedik,
Valamint a mezőség,
Hol a tehének csordája legel,
Megnépesedik
Két szárnyú seregélyekkel
A nyári napoknak
Forró idejében.

Jelen volt
Közepette a vendégek seregének
A helybeli lágyszivű kántor,
Torkának szárazságával
S szerelemvágyas kebelének
Tengerkinjaival.
Őt ugyan is
A szemérmes Erzsókért
Örömműző lángok emészték,
Mint a vér rozsdája emészti
Ólmos füttyköseinket, a mikkel
Tisztújítási csatákban

Egymást simogatjuk.
Ki vetemednék
Bámúltra tehát,
Hogy ő egyikével
Feje ablakinak
Le-lenéz a folyó bor
Billikomába :
A másikkal azonban
Andalgva mereng
A szemérmes Erzsók
Kellemes arczán.

Nem maradt el
A béke barátja,
Bagarja uram sem,
A csizmacsinálás
Érdemkoszorúza művésze.
Méltóságos természetű férfi.
Majd akkora volt ő,
Mint a bajúsz orrának alatta.
Oldala mellett
A bort szörpölte Harangláb,
A fondor lelkületű egyházi,
Ki, mikoronta Bagarja uram
E kérdést terjesztette elébe :
«Hát Fejenagy koma hol lehet?»
Így hallatta a választ :
«Ott van, a hol van ;
Hanem itten nincs . . . s ma alig lesz.»
S miután ezeket mély titku alakkal
Elmondotta : kiprémzé
Szája vidékét
Sátáni mosolylyal.
Bagarja uram pedig üle,
S oly formán néze szemével,
Mint nézni szokott a halandó,
Ha nem érti a dolgot.

S vala még több érdemtelen egyén
A vendégek koszorújában.

Megnyílt akközben az ajtó,
S lett széles az ő nyílása,
Mint szája a helybeli kántornak,
Mikor éneket énekel
A sok sípú orgona mellett.
S ki volt, ki az ajtót
Kinyitotta imígyen ?
Ha a hagyomány állításának
Hinni szabad :
Nem más, mint a vitéz Csepü Palkó,
A tiszteletes két pej csikájának
Jó kedvü abraolója.
Jöttek nyomban utána
A hangászkarnak tagjai hárman :
A kancsal hegedűs,
A félszemü czimbalmos
S a bögő sánta húzója —
Mind ivadéki
A hősi seregnek,
Mely hajdan Nagy-Idánál
A harczy dicsőség
Vérfestette babérlát
Oly nagyszerűen kanyarítá
Nem-szőke fejére
S nem-szőke fejének
Göndör hajára!

A kancsal hegedűs,
A félszemü czimbalmos
S a bögő sánta húzója
Föltelepült kényelmesen
A kemenczének tetejére ; mi közben
Vitéz Csepü Palkó,
A tiszteletes két pej csikájának
Jó kedvü abraolója,

Igy adta bizonyágát
Ekesszóllási tehetségének :

«Bort !»

Fölfogta azonnal
A szemérmes Erzsók
E szónoklat magas értelmét,
S eszközlé annak teljesülését,
Nem fontolva haladván,

Miután a vitéz Csepü Palkó
Az orra alatti nyíláshoz
Emelte a kancsót,
És miután mértékletesen
Egyet kortyanta belőle :
(Körülbelül annyit,
A mennyivel öt vagy hat ürgét
Lehetne kicsalni lyukának
Mélységeiből,)
Annakutána
Fölnéze az ég tájéka felé —
A kemenczetetőre,
S ilyféle szavakkal
Terhelte meg a levegőnek
Könnyű szekerét,
Hogy szállítsa azokat
A derék hangászi fülekbe :

«Húzd rá Peti,
A fűzfán fűtyölődet is,
A ki megáldott !»

S Peti nem késétt,
A háromság más ketteje sem.
Czibalom és hegedü és bőgő
Hangot adott . . .
Jaj de mi hangok ezek ! —
Ezeknek hallata visszaidézi

Tündérhatalommal
Emlékezetembe
Éltem legszebb idejét,
A gyermek-ideőt.
Látom, mint játsztam öcsémmel
S kis házi kutyánkkal.
Aztán a kutyát elvette öcsém,
Én meg nem akartam od'adni,
S így hajba kapánk.
Mi jött ki belőle ?
Az jött ki belőle,
Hogy a zajra apánk kirohan,
Nálunk terem, és mindkettőnket
Jól megnadrágot.
Azalatt a kutyát mi elejtők,
S rá hágtunk farka hegyére.
Mikor e perczben mindhárman
Összevisítánk :
Ez összevisítás
Alig lehetett szebb,
Mint a Peti és két társa zenéje.

És lett a zenére
A szemérmes Erzsók
Teremében nagy vigalom.
Mindennek előtte
Összeütötte bokáját
Vitéz Csepü Palkó,
A tiszteletes két pej csikájának
Jó kedvü abrakolója.
Követé e csáberejü példát
A többi legénység,
Béhurczolva szeliden
Egy pár ürge leányzót,
Kik eddig az ablakon által
Kukucsáltak kandi szemekkel,
S kiknek már viszkete talpok
A táncznak vágya miatt,

Hallván a mennyei báju zenét.
S kóválygani kezdtek
Mindnyájan a táncz gyönyörében,
Mint a ki nadragulyával
Füszerezte ebédjét.
A lábak dobogása pedig
Rendes vala,
Mint ama zaj, mit
Néha a tiszteletes hall,
Mikor ül a biblia mellett,
S olvassa nagy elmerüléssel;
És a mely zajra imígyen
Teszi megjegyzését
Jámbor szívvel:
«Oh az a Palkó
Istentelen ember!
Megint nyaggatja csikóimat,
A szegény párákat,
Korbácsa csapásaival.»

Míg ily események
Gazdagíták a világ történeteit
A kocsmaterem közepén:
Szélről a béke barátja
Bagarja, s Harangláb,
A fondor lelkületű egyházi,
Ültenek, ittanak egyre. —
A helybeli lágyszivű kántor
Még mindig pislogatott
A szemérmes Erzsók
Ötvenöt éves bájaira.
Arczúzata lelki tusanak
Volt tükrözőzője,
Látszék, hogy valamit
Merne, ha merne.
Mikoron meglátta Harangláb,
A fondor lelkületű egyházi,
Hogy a lágyszivű kántor

Se' széna se' szalma:
Hozzája vonúlt,
S ily szókat láta helyesnek
Intézni a késedezőhöz
Bátoritásnak okáért
Hangtalan hangon,
Mint a sugólyuk
Lakói beszélnek a színpadokon,
Holott nők s férfiak által
Szomorú- és vígjátékok adatnak
S közbe bohózatok és operák
A közönségnek gyönyörére:

«Oh kántor uram!
Hát elmegy a nap,
Megjön az alkony,
Utána az éj,
Elülnek a csirkék
És ludak és verebek,
Mielőtt ügyesen szőtt
Tervünknek drága gyümölcse megéri? —
Gondolja meg azt komolyan
Es nem csak úgy átabotába,
Hogy századok adnak
Tervkivitelre
Egy ilyen pillanatot.
Az ilyen pillanatokkal
Fukaran kell bánni tehát
Az előre tekintő
Emberi léleknek,
Valamint fukaran bánik
Beszédeivel
Bíró uram,
A bölcs aggastyán. —
Előre tehát,
Hogy az alkalom el ne sikoljék,
Mint elsiklik néha a hal
A halásznak körme közöl,

Ha ügyetlen kézzel
Kap utána az ostoba filkó. —
Rajta azért,
Oh kántor uram!
Most vagy sohasem. —
Mért engedni helyet kebelében
A félelem érzetének?
Hiszen részt vett a győri csatában.»

Ekképen szóla Harangláb,
A fondor lelkületű egyházi.
A helybeli lágyszivű kántor
Egyebet nem válaszola,
Mint a mi következik:

«Oh te tudója szivem titkának!
Igaz egy betűig
Tartalma beszédidnek,
Mint igaz a szent-írás.
Bölcsen tudom azt.
De a mint van okom,
Nem hordani többé
A titkolt szerelemnek
Életölő fájdalmát:
Szintúgy van okom
Elfojtani lelkem
Mélységes mélyében e titkot.
Ha ez emberek itten
Észre találnák venni? ...
Avvagy ha pofon vág
A szemérmes Erzsók
E szörnyű merényért? ...
Hát feleségem,
Az amazontermészetű Márta? ...
Ó én a legboldogtalanabb
Valamennyi teremtmény közt,
Mely látta a nap karimáját,
A sugarakban uszót,

Ha felleges ég
Vagy éjszaka nem volt! —
Olyan az én lelkem,
Mint a Duna legközepében
A szélvészánnya dereglye,
Vagy mint a dióhéj,
Mint a gyerekek
Pocsolyába vetének —
Hánykodik erre, amarra ...
De bátorság! a ki nem mer, nem nyer.
Oh szólj erre, Harangláb,
Mondd meg nekem: úgy van-e vagy sem? ...
Akként áldja meg isten
Életedet s unokádat is,
A mily őszinte leszen
E kérdésemre a válasz,
A melyet adandasz!»

S őszintén szóla Harangláb,
Mondván: «Úgy van, kántor uram!»
«No, ha úgy van, hát neki vágok!
S ezzel a helybeli lágyszivű kántor
Főlemelte s letette a kancsót;
Csak hogy mikoron főlemelte,
Csordultig vala az, —
És a midőn letévé,
Üres vala az,
Valamint üresek zsebeim
Most, mikor ezt éneklek
Nagy lelkesedéssel
Költői dühömben. —
Annakutána a lágyszivű kántor
Egyet rántott a lajblíja szélén,
S kétségbeesett elszántsággal,
Mint a ki hidegfürdőt
Eltében elszőr használ,
Oda rontott
A szemérmes Erzsókhoz.

HARMADIK ÉNEK.

Oh nagyon is jó szívű közönség,
 Különösen ti,
 Szép lánykái hazámnak,
 Kiket annyira szeretek én,
 Hanem a kiktől
 Nem nyerek egy makulányi szerelmet, —
 Ha szépen kérlek benneteket :
 Úgy-e nem fogtok haragudni reám,
 Hogy a helybeli lágyszivű kántornak
 Szerelemvallásától
 S a táncz kellő közepéből
 Drága figyelmeteket
 A templom tájékára csigázom ?
 Hol a leleményes eszű fogoly
 Épen mostan ereszti
 Magát lefelé a harang kötélén,
 Valamint leereszkedik a pók
 Gyakorta szobám tetejéről
 Saját fonalán.

És íme leért,
 És kutyabaja.
 A kötél ugyan azt akará,
 Hogy hála fejében
 Hagyná ott bőrét tenyerének ;
 Hanem a hűségés bőr
 Konokul így szólt a kötélhez :
 «Én ugyan itten nem maradok, —
 Avvagy ha maradnom kell,
 Hát szinte maradjanak itt
 Hús és csont testvéreim is.»
 A kötél jó szíve megindult
 E ritka bizonyosságán
 A szép testvérszeretetnek,
 S lemondta kívánságáról.
 Már este felé volt.

A nap gombócza piroslott,
 Valamint a paprika,
 Vagy mint a spanyolviasz.
 Oh te piros nap !
 Mért vagy te piros ?
 Szégyen-e vagy harag az,
 Mi arany sugáraidat
 Megrezesíti,
 Mint a bor az emberek orrát ?
 Nem szégyen, de nem is harag az,
 Csak én tudom ennek okát,
 Én, kit földöntúli izék
 Földöntúli izékbe avattak.
 Ez vésznek előjele,
 A mely még ma lesujt a világra,
 Miként a mézsáros taglója lesujt
 Az ökörnek szarva közé.
 S nem csak a nap hirdette a vést,
 A már közelállót ;
 Az egész természet
 Elhagyta a régi kerékvágást.
 Két kutya, melyek előbb
 Őszinte barátságna
 Példái valának hosszú időktől,
 Most egymást marta dühödve
 Egy nyomorú juhbőr-darabért,
 Mit a mézsárszéknek előtte találtak.
 S még száz ily példát zengene lantom,
 Melyek mind iszonyú pusztulást
 Jósálnak a földnek,
 De csak a legnevezeteseb
 Közleni légyen elég :
 A lágyszivű kántornak felesége
 Ma nem ivott meg többet
 Egy messzely pálinkánál.

Igy állt a világ,
A midőn a szentegyházi fogoly
Elereszté a mentő kötelet,
S ekképen szóla magában:
«Lenn volnék . . .
Hála a mennyek urának!
Most egyenest a szemérmes Erzsókhoz.
Ő szemérmes Erzsókom,
Szivem műhelyének
Örök árendása te! nemde
Vársz epekedve reám?
Valamint én várom a tiszteletestől
Kontójának megfizetését,
Melyért nála hetenként
Kunyorálok hiába.
Nem fogsz te sokáig várni reám;
A szerelem lesz sarkantyúm,
Hozzád rohanok,
Mint a malaczkok gazdasszonyaikhoz,
Ha kukoriczát csörgetnek.»

Még bé sem fejezé
Költői beszédét,
S íme rohant a szemérmes Erzsókhoz,
Mint a malaczkok gazdasszonyaikhoz,
Ha kukoriczát csörgetnek.
A midőn megfogta kilincset
A kocsmai ajtónak:
Ketyegett hó szive erősen
Üdv-kéjek gyönyörétől.
A mint benyitott a terembe,
A táncz még egyre dühöngött,
S csak a béke barátja
Bagarja vevé őt észre,
S őszinte örömmel
Idvezlette, kiáltván:
«Jó napot adj' isten,
Fejenagy koma!»

(Mert ő, a nagy férfit, volt ez,)
«Jó napot adj' isten:
Hát kelmed is eljött?»

Ezek voltak szavai
Bagarja uramnak,
A béke barátjának,
De a széles tenyerű Fejenagy,
A helység kalapácsa,
A «jó napot adj' isten»-re
Nem mondta: «fogadj isten»,
Nem mondott semmit,
De nem is hallotta beszédét
Bagarja komájának,
Dehogy hallotta, dehogy! . . .
Ő csak látott —
Oh mért kellett látnia ekkor?
Mért nem született vakon inkább?
És átáljában mért született? . . .
Ott látá térdepelesben
A helybeli lágyszivű kántort
A szemérmes Erzsók
Ötvenöt éves lábainál.
E látványra szivét,
A tiszta szerelmű szivet,
Pokolbeli kinnak
Százharminczhatezer bicskája
Hasította keresztül,
S fölgyujtá agyvelejét
A haragnak czintmasinája legott.
Mint prédájához a macska,
Zajtalan léptekkel
S szeme égő üszkével
Sompolygott a lágyszivű kántor
Háta mögé,
A ki titokban
Gyötrődő szive érzelmét
Ekkép foglalta szavakba:

«Szemérmes Erzsók,
Koronája az asszonyi nemnek
S kezelője a bornak
S a pálinkának !
Lesz-e engedelem számomra szivedben,
Ha lelke tartalmát
Előtalálni merészlem ? . . .
De nekem már mindegy, akár van,
Akár nincs engedelem számomra,
Kimondom :
Mi furja az oldalamat.
Kimondom, igen,
Nem holmi czikornya-beszéddel,
De az érzés egyszerű hangján : —
Keblem kápolnájában
A hűséges szerelemnek
Az öröklétnél
Félrőffel hosszabb gyertyája lobog
Szent lobogással.
S éretted lobog az,
Ó szemérmes Erzsók !
S ha meg nem koppantod
A vizonszerelem koppantójával:
El fog aludni,
És vele el fog aludni
Életem is ! . . .
Itt várom ítéletemet ;
Most, rögtön, ezennel
Mondja ki szív ajakad :
A reménység zöld koszorúja
Óvedze-e homlokomat,
Vagy a kétségbeesésnek
Bunkósbotja
Üssön agyon ? . . .

«Én ütlek agyon . . .
Én vagyok a kétségbeesés !»
Szólt . . . nem ! mennydörgött egy hang,

A széles tenyerű Fejenagnak hangja ;
S széles tenyerével megragadá
A lágyszívű kántor gallérját,
S fölemelte a térdepeleésből,
Hogy talpa sem érte a földet ;
Aztán meg letevé,
Hogy az orra is érte a földet.
«Én ütlek agyon»
Folytatta tovább
A széles tenyerű Fejenagy,
«Én morzsolom össze
Csontjaidat,
Mint a malomkő
A búzaszemet !
Hogy mertél . . . de előbb
Téged vonlak kérdőre, o Erzsók !
Mondd meg nekem azt :
A hűtlenségnek fekete posztaja
Vagy az ártatlanságnak
Patyolatlepedője takarja-e lelked ?
Oh, szólj nekem erre !»

A szemérmes Erzsók
Nem szóla reá,
De tengervízszinü szemének
Bájdús kifejezéséből
Ezt silabizálta ki mennyei kéjjel
A széles tenyerű Fejenagy :
«Oh széles tenyerű Fejenagy,
Helységünk kalapácsa
S csapra ütője szívem hordójának !
Még kétkezel ? . . .
Ártatlan vagyok én,
Mint az izé . . . »

Érté e néma beszédet
A helybeli lágyszívű kántornak
Dühteljes döngönyözője,

S engesztelve sohajtott :
«Lelkem lelke, bocsáss meg,
Hogy kételkedni merék
Hűséged aczél lánczának
Állhatatosságában. —
Most pedig, oh kántor !
Téged veszek elő ;
Készülj a meglakolásra —
Rémséges leszen az,
Valamint rémséges a bűn,
Mit elkövetél.
Példádon okuljanak a késő unokák,
Hogy kell csábítani az ártatlanságot,
Hogy kell konkolyt hinteni
Két szerető szívnék
Tisztabuzája közé !»

Miután a nyelve megállott,
Két keze kezdett mozogni
A széles tenyerű Fejenagynak :
A helybeli lágy szívű kántor
Úgy ütögette a földhöz,
Mint a gyertyát mártani szokták.
A helybeli lágy szívű kántor
El kezdett bögni, a mint még
Nem bögött soha
Sem temetéseknél,
Sem a soksípű orgona mellett.
Böggése zavarnak
Lett okozója
A mulatók közt,
Megbomlott a tánc ;
A kancsal hegedűs,
A félszemű cimbalmos
S a böggő sánta huzója
Feledte tovább hallatni
Hangszere égi zenéjét.
A nép oda csődült,

Karéjt képezve, holottan
A széles tenyerű Fejenagy
Példát ada a késő unokáknak,
Hogy kell csábítani az ártatlanságot,
S hogy kell konkolyt hinteni
Két szerető szívnék
Tisztabuzája közé.
A helybeli lágy szívű kántor
Böggései közben
Ily szókkal esengett
A helység kalapácsához :
«Csak addig várjon, a míg
Egy szócskát, egy kicsi szócskát mondok,
Aztán verjen kelmed agyon,
Ha jónak látja.»

A széles tenyerű Fejenagy,
Ki már belefáradt
A példaadásnak kedvéérti
Földhözütésbe,
Ezeket szuszogá :
«Beszéljen, kántor uram !
Mentse magát,
Meghallgatom én az okos szót
Minden időben . . .
Mentse magát.»
S a helybeli lágy szívű kántor
Így mentette magát,
Heverve a földön :
«Bűnös vagyok egy részt,
Nem tagadom,
Mert megszeretém
Lángzó szerelemmel
A szemérmes Erzsókot . . .
De tehettem-e róla ?
Oh a szerelem
Nem oly portéka, a melytől
Elzárni lehetne a szívet ;

Tündéri madár ez, a melynek
Ajtó sem kell, hogy a szívbé röpköljön,
Mint bölcsen tudhatja kegyelmed. —

De szerelmemet én
Titkoltam volna örökké,
Elvittem volna magammal
A más életbe, a hol tán
Nincsen is élet —
Ha nem veszi észre Harangláb.
Ő észrevevé,
S bujtotta tüzem,
Mi okért, mi okért nem ?
Arról nincs tudomásom.
Ő volt, ki, midőn ma
Az isteni tisztelet alkalmával
Kegyelmed az álomnak karjába hajolt,
Ezt javasolta nekem :
Zárjuk kelmedre az ajtót,
S így zárva levén,
Ma baj nélkül tehetem
Hódtásaimat
A szemérmes Erzsóknál . . .
S én balga, szavát fogadám !»
Mindezeket mondá
A helybeli lágyszivű kántor
A megbánásnak örömtelen hangján.

Mint megfordúl a rézkakas
A templom tetején,
Ha más tájról kezd fúni a szél,
Ugy vett más fordulatot
A széles tenyerű Fejenagynak
Lelke, s irányt,
Mikor e szók érinték füle dobját.
«Mit szól kend erre, Harangláb ?
Voltak szavai,
S nem szeliden mondott szavai,
»Igazolja magát kend,

Vagy akkép vágom fültövön,
Hogy azonnal megszicketül bele.»

Oda álla Harangláb,
A fondor lelkületű egyházi,
S rendületlen nézve szemébe
A széles tenyerű Fejenagynak,
Ily bátor szókra fakadt :

«Igazolni fogom magamat,
Nem mintha remegnék
A kend fenyegetéseitől.
Jobban felkösse gatyáját,
A kitől meg kelljen ijednem
Érti-e kend ezt ? —
Mind igaz, a mit kántor uram szolt,
A ki, úgy melleleg mondva,
Gyáva, haszontalan ember,
Hogy oly pimaszúl rám vallott.
Én bujtogatám őt,
Hogy csapja el a kelmed keziről
A szemérmes Erzsókot,
Mert én kendet utálok,
Mint a kukoricza-gölgödint.»

«Ugyan úgy-e ?»

«Biz úgy ám !»

«Hát kend azt gondolja talán,
Hogy én kendet szeretem
Avval a macskapofájával ?»

«Micsodával ?»

«Avval a macskapofájával ?»

«Macskapofámmal ?»

Hát te, te süldisznó !
A ki kovácsnak tartja magát,

Pedig holmi cigánytól
Tanulta meg a kalapálást . . . »

«Hát még mesterségemet is
Gyalázni mered ?
Te hitvány templomegér . . .
No megállj ! majd megkalapállak.»

S ugy megütötte
Öklének buzogányával
A fondor lelkületű egyháznak orrát,
Hogy vére kibuggyant.
Erre Harangláb
Ügyesen leütötte fejről a kucsmát,
Meggapta hajának fürtözetét,
S oly istenesen kezdte czibálni,
Mint a harang-kötelet.

Ez iszonyu látvány
Megragadá gyöngéd idegét
A szermérmes Erzsóknak,
S a szegényke
Ájulat örvényébe bukott.
Bagarja, a béke barátja,
Fölemelte szeliden,
S ápolva tevé őt
Az ágy párnái közé.
Élettelenül fekvék ott,
Mint a lepuskázott vadlúd
A tó közepén. —
De most jön a haddelhadd !
A midőn a vitéz Csepü Palkó,
A tiszteletes két pej csikájának
Jó kedvü abrakolója,
Látá, hogy komolyabb kezd lenni
A dolog fordúlata :
Fejenagnál terme serényen,
S magát frigyestársának ajánlá.

Őt kedves kötelek csatolák
A széles tenyerű Fejenagyhoz :
Nála tanúlá tudnillik
A kovács-mesterséget
Valami két hétig. —
Hanem ekkor elebláblot,
Mert nem volt hajlama a mesterséghez.
Vakarta i'kább a lovat,
Semmit patkolta.
De azért kedveltje maradt
A széles tenyerű Fejenagy,
S neki most is «mester uram» volt.

«Mester uram !»
Kurjanta vitéz Csepü Palkó,
A tiszteletes két pej csikájának
Jó kedvü abrakolója,
«Ne féljen semmit, mester uram,
Itt vagyok én is.»
S ezzel neki ugrék
A fondor lelkületű egyháznak,
Hátán termett, s kezdte püfölni.
Nem bírta Harangláb
Csepü Palkónak terhét,
És összerogyott,
De véle rogyott
A helység kalapácsa is,
Mivel üstöke mindig
Marka között volt még.
Nagyszerű volt ez esés !
Igy hullnak alá a kövek
A romladozó várak tetejéről
A völgy mélységébe.
A tusázókhoz több forró vérü legény
Csatlakozék,
Két pártra szakadva.
S lett rúgás, harapás,
Fej-betörés, vérontás és a többi.

A lányzók pedig elvonulának
A kocsmateremből,
Mint elvonul a napnak sugara,

NEGYEDIK ÉNEK.

Merre, Bagarja uram,
Test-épületének
Élő oszlopain,
Oh merre szalad kend
Gyors szaladással,
Mint a kugli-golyóbis ?
Hát férfihoz illik
Megfutamodni a harczy veszélytől ?
Lemondani a csatabajnak
Hősi jutalmáról,
A dicsőség tölgykoszorújáról ?

Ne kárhoztassuk a jámbort !
A gondviselésnek
Választott embere ő,
Ki elhárítani termett
A végpusztulást falujáról.
Avvagy ha nem ekképen cselekednék,
Mért híná a világ
A béke barátjának ?

Ő e nevezetnek megfelelőleg
Intézé tette irányát,
S könnyü inakkal iramlott
Az öregbírói lakáshoz,
A melynek előtte
Méltóságosan állott
A kaloda.

Bagarja, a béke barátja,
Alva találta
A kevés szavu bírót,
A bölcs aggastyánt.

Ha zivatar támad.
S elkotródott a lányok után
A béke barátja Bagarja.

Ottan fekvék ez
Testének egész hosszában
A pamlagon . . .
Azaz a fapadon.
Párnául ködmöne szolgált,
Az öregebbik,
Mert az ujat kímélnie kellett. —
Bagarja uram
Megdöfte az oldalbordáját,
Hogy az álom sűrű ködét
Szétoszlassa szeméröl.
De korán sem volt ez
Oly könnyű munka, minőnek
Első látása talán
Gondolja az ember.
Soká bajlódék véle Bagarja,
Míg fölnyilt az egyik szeme nagy nehezen,
S lelki nyugodtsággal kérdezte :

«Mi baj ?»

«Baj van, bíró uram, és nagy baj !
Csak talpra, de gyorsan,
Ha azt nem akarja,
Hogy vége legyen helységünknek,
Vége örökre !
Kiütött a háboru, és dúl.
A szemérmes Erzsók
Csapszéke lön a csatatér.
Az egész falu népe
Egymást kaszabolja,
Hogy nézni iszony.
Potyognak az emberek,

Mint a legyek őszi időben.
A föld a kifutott vértől
Olyan, mint a vörös posztó.
Az enyészet gyászlobogója
Leng a szomorú csatatéren.
Tápázkodjék föl, bíró uram,
És menjünk szaporán !
Mert csak bíró uram az,
Ki követ gördíteni képes
A rohanó romlásnak elébe.»

Igy végzé a csata festését
A béke barátja Bagarja.
A kevés szavu bíró
A bölcs aggastyán,
Fölnyitva szemének másodikát is,
E kérdést látta szükségesnek :
«Hát menjünk ?»

«Pedig tüstént !» volt a felelet.

«Nem bánom,» szóla szokott nyugalommal
A bölcs aggastyán,
S miután uj ködmöne rajt' volt
És botja kezében :
Utnak eredtek. —
Szomszéd volt a kevés szavu bíróhoz
A hivatalában pontos kis-bíró.
Beszóltnak ehhez az ablakon által
És mondák : jöne velök.
S szót fogadott a hivatalában
Pontos kis-bíró,
Bár nem nagy örömmel,
Mert legszebb kedvtöltésében zavarák :
Épen feleségét verte.

Mikor a kántorlak elébe jutottak,
Az amazontermészetü Márta
Szomszédnéjával

Akkor végzette porét,
Mely onnan eredt,
Hogy a rozsz lelkü szomszédné
Egy tyúkját agyonütötte,
Mert ez mindig az ő csirkéi közé járt
S elette előlök az árpát.

Képzelní lehet,
Hogy mekkora volt dühödése
Az amazontermészetü Mártának
Hallatlan kára miatt ;
De azt már képzelní lehetlen,
Hogy mekkora volt dühödése
A midőn a béke barátja
Tudtára adá férjének csinját.
Szólní akart,
De a szó elakadt gégején.
Szeme vérszinü lett
S arczúzata kék,
És reszkete minden tagja,
Valamint a kocsonnya.
Szétnézett vizsga tekintettel,
Mellette hevert egy seprő-nyél,
Azt fölragadá,
S böszülve kiálta : «Utánam !»

A midőn a kevés szavu bíró,
A béke barátja Bagarja,
A hivatalában pontos kis-bíró
S az amazontermészetü Márta
Elértenek a csatahelyre :
Iszonyú vala a látvány látása,
A melyet láttak.
A harc járta javában.
A béke barátja Bagarja
Nem füllentett, mikor azt mondá
A kevés szavu bírónak,
Hogy az enyészet gyászlobogója

Leng a szomorú csataterén.
Úgy volt egy betűig!
A kemence — a honnan
A kancsal hegedős,
A félszemű czimbalmos
S a bögő sánta huzója
Az ifjúságot tánczra vidítá
Hurjai bájos pengésével, —
A kemence bezúzva
Ugy mered a levegőbe,
Mint valami sziklai vár
A tatárjárásnak utána.
Tört asztalnak s tört poharaknak
Romjai lepték
A véráztatta szobát,
S a vérnek közepette
Búsongva tűnődött
Egy leharapott fül.

Az amazontermészetű Márta
Hős elszántsággal törte magát át
A vívó tömegben,
Mígnem férjére talált,
Ki egy szögletbe vonultan,
Kinjában most is nyögve, kuczorgott.

Oh Hamlet! mi volt ijedésed,
Mikoron megláttad atyád lelkét,
Ahhoz képest, a mint megjíjedt
A helybeli lágy szívű kántor
Feleségének látásán?
Egy fél-ép asztal alá bújt,
S kezeit könyörögve kinyujtá
Az amazontermészetű Mártához.
De ez nem könyörült.
Mégfogta egyik lábszárát,
S kihúzta az asztal alól,
És addig dőngette, a míg csak

A seprő-nyélben tartott.
Aztán ott ragadá meg haját,
A hol legjobban fáj,
És elhurczolta magával,
Mint a zsidó a lóborót;
S ekkép vigasztalta: «Jerünk csak,
Itt a világ szeme láttán
Nem akarlak csúffá tenni . . . de otthonn
Majd megkapod a magadét!»
S miután ura volt mindenha szavának
Az amazontermészetű Márta:
Hinni lehet, hogy most sem szegte meg azt.

Az alatt a kevés szavu bíró,
A bölcs aggastyán,
Nem ékesszólásánál,
De tekintélyénél fogva
Lecsillapítá a harcznak fergegét.
A vérontásnak idője lejárt.
Meghunnyászokdakt a küzdők,
Mint a marakodó ebek,
A mikor gazdájok előjön,
S rájok bögi: «Kimenj!»
A háboru közkatonái
Elsompolyodának.
A fondor lelkületű egyházi
S a helység kalapácsa
Bírói parancsra előállt,
S mindkettő fölterjesztette ügyét.
A kevés szavu bíró,
A bölcs aggastyán,
Megdorgálta keményen
A fondor lelkületű egyházfi —
S a helység kalapácsát,
Mint kezdőjét a csatának,
A hivatalában
Pontos kis-bíró által
Kalodába csukatta.

Ott nyögi most fájdalmát hősünk
A kalodában,
S csak azzal vigasztalja magát,
Hogy elleneit megverte vitézül.
S ha innen az isten megszabadítja,
Megkéri azonnal
A szemérmertes Erzsókot.

* * *

Te pedig, lantomnak húrja, pihenj!
Nagy volt a munka, s bevégzéd
Emberül e munkát.

En is pihenek
Babéraimon,
Miket a hírnek mezején
Borzas főmre kaszáltam.

Mostan akár ma megássza
Gödrömet a sírásó,

Bánom is én!
Azért én élni fogok,
Míg a világnak
Szappanbuboréka
Szét nem pattan.

Pislogni fog a hír mécsse siromnak
Koszorús halmán,
Mint éjjel a macska szeme.

Eljő az irigység
Letépni babéraitam . . . de hiába!
Nem fogja elérni;
Magasan függendnek azok,
Mint Zöld Marczli.

S ha sötét zsákjába dugand
A feledés:
Fölhasogatja sötét zsákját
A halhatatlanságnak fényes borotvája.

MUTATÓ TÁBLA,

mely azt mutatja, hogy az

I. ÉNEKBEN

fölebred álmából egy fogoly, s szabadulást tervez — azonban az nincs megénekelve: hogy ki legyen ezen szabadulást tervező, álmából fölebredt fogoly? csupán azért, hogy később a meglepetés annál meglepőbb legyen. — A

II. ÉNEKBEN

már több foglaltatik: kié a helység leglátogatottabb kocsmája, mily ékes e kocsmá birtokosnéja? miben sántikál a kántor? ki buzdítja merényének végbevitelére? sat. — A

III. ÉNEKBEN

megszabadul a fogoly, s börtönéből a kocsmába megy; s a mily szörnyű dolgokat lát: oly szörnyű dolgokat cselekszik. Itt már az is orrára köttetik a nyájas olvasónak, hogy a fogoly nem más, mint a költemény hőse. — A

IV. ÉNEKBEN

a szörnyű dolgok véget érnek, s a költemény hőse szörnyű véget ér.

TOMPA MIHÁLYHOZ.

Hát, fiú, olvastam azt a verset,
A melyet te én hozzám csináltál
Valahol a bártfai forrásnál,
S mondhatom, hogy nagy örömet szerzett.

Sok szépet elmondál e levélben,
(Ne véld, hogy hizelgéskép beszélem,)
De legjobban az gyönyörködtetett,
Hogy a bort, öcsém, te is szereted.

Ejh, be derék gyerek vagy te, Miska!
Mért nem ölelhetlek össze-vissza? . . .
Látszik : deák vagy és kálomista,
A ki a vizet nagy kínnal iszsa.

Ember a lelked is, atyámfia!
Imádkozunk a bor istenéhez,
S hagyjuk a világot papolnia,
Hogy, ki a bort szereti, ez és ez.

Haszontalan világ ez a mai;
Egyáltalában nem tetszik nékem.
Jőjünk csak mi össze! . . . fenn az égben
Örömkönnyekeket sir Csokonai.

Siess hát, mert ha sokáig késel,
Élted napjáig megemlegeted;
Én rontok hozzád, s akkor jaj neked,
Agyonszorítlak egy öleléssel!

(Pest.)

Az *Életrépek* szept. 4-iki számában hosszabb vers jelent meg Tompától: *Bártfai levél Petőfi Sándorhoz*. — Erre válasz Petőfi verse. Néhány hét múlva Sujánszky írt hozzá verset a *Honderűben*. Versei, egyénisége nem csupán Vahot lapját töltötték be, foglalkoztatni kezdték a többieket is. «Egy reggel csak arra ébred föl, hogy Magyarország legnépszerűbb költője» — írja Gyulai. — Dalait konyhóban, palotában éneklik. Esténként dalai mellett alszik el, a melyeket az utcán énekelnek. Minden héten egy újabb üdvözetet vesz költőtársaitól. Az ifjuság és nők kedvence s körüle egy egész fiatal irodalom képződik.» Maga is írja Vahotnak: «Szeretnek engemet, barátom, büszke indulattal írom le, mit napról-napra mind inkább tapasztalok.»

Egyébiránt ne gondold, barátom,
Hogy én valami vad ficzko vagyok,
Mihelyest a bor színét meglátom:
Nem én! csak úgy csendesen vígadok.

S ba bizalmas ember van mellettem,
Mosolyogva a bús múlt időket
Elbeszélem, hogy mennyit szenvedtem,
Mint majd egyszer elbeszélem néked.

Hidd el, csodálkozni fogsz fölötte,
Hogy huszonkét éves ember ennyi
Bajon magát keresztültörhette
S nem bírta őt a baj sirba tenni.

Az igaz, most jobb az állapotom,
Bár a legjobbnak ezt sem mondhatom;
Hanem úgy csak állok, hogy ha véled
Találkozna, megvendégnélék.

De miért is nem jössz egyszer hozzánk?
Majd meglátnád, milyen jól mulatnánk!
Messze vagy, de én baka koromban
Hetvenhétszer annyit gyalogoltam.

ÉJSZAKÁIM.

Még úgy csak megjárja, ha az ég
Fellegetlen, holdas, tisztakék.
Ablakomra rákönyökölök,
Hosszu szárból sűrűn füstölök,
S elmerengek majdnem reggelig . . .
Nekem ebben nagy kedvem telik.
De mikor hold, csillag nem ragyog,
Akkor én végkép oda vagyok.
A tyukokkal el nem alhatom,
Hát galléron csíp az unalom,
S összenyaggat irgalmatlanul . . .
Az időm fut, mint a sánta nyúl.

(Pest.)

Végzetlen kínom közepett
Mit tehetnék ekkor egyebet?
A tintába mártom tollamat,
Vagy is : megpenditem lantomat,
S kong belőle oly szeráfi dal,
Hogy, ki hallja, rögtön szörnyet hal.
Én azonban folytatom dalom,
Míg az álom és az únalom
Egymással fölöttem hajba kap,
S csakugyan az első markosabb. —
Máskép mulnak éjeim bezeg,
Majd ha feleségre szert teszek.

FURFANGOS BORIVÓ.

Megiszom én a bort, mert szeretem,
De néha megy belém nagy nehezen;
Azonban rajtam nem fog ki soha,
Minden dolognak van oka-foka.

(Pest.)

«A kancsó zsarnokszív» — azt gondolom —
«Ki kell belőle a vért ontanom!»
S e gondolatra kancsóm kiürül,
Készítették bár feneketlenül.

TAKARÉKOSSÁG.

Akármiképp csűrjük, csavarjuk,
Szép, a ki gazdálkodni tud ;
Ilyennek aztán az adósság
Nem köt nyakába háborut ;

Nem szurkol, ha bizonyos utcán
Világos nappal menni kell,
Hetykén tekinthet jobbra-balra,
Találkozzék akárkivel ;

Nem mondja, a midőn javában
Cseng a kocsmában a pohár :
«Barátim, megbocsássatok, de
Mennem kell, otthonn munka vár» . . .

S a többi! — — szóval mátul fogva
Takarékos fiú leszek,
Minden garast úgy megbecsülök,
Miként apám, a jó öreg.

Héj, csakhogy én az efféléket
Mindig pénz fogytán fogadom ;
S a mint pénzem jön : akkor ismét
Hegyen-völgyön lakodalom.

(Pest.)

PINTY ÚRFI.

En nem panaszkok sorsom ellen,
Mi ördögért panasználék?
Lehet-e kegyesebb irántam,
Mint a milyen kegyes, az ég?
Nekem jutott a nagy szerencse :
Pinty úrfit énekelni meg !
Pinty úrfi a maga nemében
Hat puszta falu környékében
A legpáratlanabb gyerek.

Pinty úrfinak fillére sincsen,
Tán a nagyapjának se' volt ;
A mit telt erszénynek neveznek,
Távol van tőle, mint a hold.
Azért magát föl nem akasztja,
De még csak nem is kesereg.
Pinty úrfi a maga nemében
Hat puszta falu környékében
A legpáratlanabb gyerek.

Asztalt számára nem terítnék,
S ki hinné? éhen még se' vesz ;
Ha enni kell, a vendéglőkbe
Bekullog ismerősihez,
S egy-egy falatka innen, onnan . . .
Bendőjét ekkép tölti meg.
Pinty úrfi a maga nemében
Hat puszta falu környékében
A legpáratlanabb gyerek.

(Pest.)

Mikép teszen szert öltözetre?
Ez is igen eredeti :
Bál- és egyébre a ruhákat
Ugy kölcsön elkéregeti ;
Csakhogy többé ezen ruhákat
Nem látják a jó emberek.
Pinty úrfi a maga nemében
Hat puszta falu környékében
A legpáratlanabb gyerek.

Hol a szállása? azt nem tudjuk ;
De ő fennen dicsekszi el :
Milyen pompás szobái vannak !
És a mit ő mond, hinni kell.
Bár kávéházakban gyakorta
Olyan Pintyféle szendereg :
Pinty úrfi a maga nemében
Hat puszta falu környékében
A legpáratlanabb gyerek.

És ilyen ő tetőtül talpig,
Tökéletes képmása ez ;
Magának és kedves honának
Roppant becsületet szerez.
Kiáltson föl hát minden ember :
Tartsák meg őt az istenek !
Pinty úrfi a maga nemében
Hat puszta falu környékében
A legpáratlanabb gyerek.

SZEMFÁJÁSOMKOR.

Teremtő Isten ! szemeimre
A vakságot tán csak nem küldöd?
Mi lesz belőlem, hogyha többé
Nem láthatok lányt s pipafüstöt !

(Pest.)

A NAPHOZ.

Panaszom van kelmed ellen,
Hallja kelmed, nap uram !
Mi dolog az, sugarával
Bánni olyan fukaran?

Elballag kelmed fölöttem
Minden istenadta nap,
Kis szobám kelmedtől még is
Egy sziporka fényt se' kap.

Oly sötét van benne, mint a . . .
Majd, kimondtam, hogy mibe' ;
Legyen egy kis embersége,
S nézzen kelmed néha be.

(Pest.)

Hiszen azt, hogy versírás a
Mesterségem, tudja tán,
Azt is tudja, ily esetben
Nem lehet pompás szobám ;

Hogy ne tudná, 'sz' hajdanában
Kelmed szinte-lantot vert,
Még mikor le nem rudalták
Az Olympról Jupitert.

Szánjon meg tehát kegyelmed,
Kedves collega uram,
S mátul fogva sugarával
Ne bánjék oly fukaran.

Vahot szállása, mikor Petőfi nála lakott, előbb az Ország-úton volt (a műegyetem helyén), később a Hatvani- és Magyar-utcza sarok házába költöztek, a második emeletre. A költő kis szobájának ablakát a csiga-lépcső félig eltakarta, nap nem süttött belé soha. Ezt panasolja *Mi lett?* című versében is.

HA.

Ha kalapomnak szőre volna,
És jobbra-balra nem konyulna :
Én volnék a derék legény !
Arslánnak is beilleném.

Ha már nem volna vagy két éve,
Hogy a mellényem meg van véve :
Én volnék a derék legény !
Arslánnak is beilleném.

Ha volna több, mint egy kabátom,
Mit hordanom kell télen, nyáron :
Én volnék a derék legény !
Arslánnak is beilleném.

(Pest.)

Ha nadrágomnak alja, térde
Nem volna oly nagyon megsértve :
Én volnék a derék legény !
Arslánnak is beilleném.

Ha a csizmámnak talpa, sarka
Nem kérdené, hogy hol a varga?
Én volnék a derék legény !
Arslánnak is beilleném.

Ha majd e ha, ha, ha, ha meg ha
Elpusztul tőlem a pokolba :
Én leszek a derék legény,
Mingyárt arszlánnak illem én.

A NAP HÁZASÉLETE.

A nap házas legény,
Tudjátok?
Hanem szegény
Fején
Ez épen a nagy átok,
Mert a papucskormány terhét nyögi;
Rosz felesége annyi bút szerez neki.
Természetes hát, hogy a jó öreg
A bort nem veti meg,
A bort, mely minden bajnak orvoslója,
A bort, mely a szívből a bút kiszórja.
De otthonn inni nem merészel,
Mert ekkor kész a pör a feleséggel.

Azonban tud magán segíteni.
Midőn az égen a szokott utat teszi :
Csak arra vár,
Hogy fellegekbe öltözzék a láthatár.
Ekkor nem félve,
Hogy őt meglátja felesége,
Bebaktat egy közeleső
Kocsmába,
S iszik, mint a kefekötő,
Bujába' ! —
Ha jön az est,
S a felleg oszlani kezd,
Látjátok őtet, a mint mámorosan
Piros pofával az égről lezuhan.

(Pest.)

SZERELEM VÁNDORAI.

Kél a hold, az éj lovagja,
Hold kíséretében,
Mint hűséges apród, a kis
Esti csillag mégyen.

Indulóban vagyok én is,
S nem megyek magamban ;
Holddal esti csillag, vélem
Égő szerelem van.

Csak eredj, hold, csak eredj a
Barna éjszakához ;
Megyek én is, megyek én is
Barna kis leányhoz.

(Pest.)

HALÁLOM.

A halál két neme áll előttem,
Nem tudom, hogy melyiké leszek ;
Nem tudom, pedig szeretném tudni :
Éhen vagy szomjan halok-e meg?

(Pest.)

MI LETT?

Nem tudom, mi lett ma engem?
Jó kedvemben nincs határ ;
Danolhatnék, fűtyölhetnék,
Egyikhez sem értek bár.

Összeverem a bokámat,
Noha nem szól muzsika ;
A szobám világos, ámbár
Nap nem süt belé soha.

Még a füst is rózsaszínű,
Melyet rossz cserép pipám
Legrosszabb kapadohányból
Küld keresztül a szobán.

A szívem ver, mintha benne
Háborogna szerelem ;
Pedig egy leány sem váltott
Csak egy jó szót is velem.

(Pest.)

S annál megfoghatlanabb ez,
Mert zsebemnek zord egén
Pénzfogyatkozásnak éje
Úl sötétben, feketén.

Szóval : a világ előttem
Egy szép tulipán-bokor . . .
Kár, hogy addig lesz csak az, míg
Kimegy fejemből a bor !

IGYUNK.

A kinek nincs szeretője,
Bort igyék,
S hinni fogja, hogy minden lány
Erte ég.

Es igyék bort az, a kinek
Pénze nincs,
S az övé lesz a világon
Minden kincs.

(Pest.)

Es igyék bort, az, a kinek
Búja van,
S a bú tőle nyakra-főre
Elrohan.

Sem szeretőm, sem pénzem,
Csak bánatom ;
Másnál háromszorta többet
Ihatom.

DÁRIDÓ UTÁN.

Ez volt aztán az éjszaka !
Bort többé soh'se lássak,
Ha életemben párja volt
Ennek az áldomásnak.

Egész mohácsi ütközet
Ment végbe ott közöttünk ;
Igaz, hogy a török a bor,
Es a magyar mi lettünk.

Hanem még az is igaz ám,
Hogy harczoltunk vitézül,
Kivált mikor már a király,
Az ész, kidőlt nyergébül.

A győzelmes poharakat
Dühhel nyakon ragadtuk,
S fűgtünk letéphetlenül,
Mint a piócza, rajtuk.

(Pest.)

Ha oly hosszú lesz életünk,
Mint kortyaink valának,
Megérjük boldogabb korát
A bús magyar hazának.

«Az 1844-iki tél volt az ő legvígabb korszaka, midőn majd minden estét vidám czimborák közt töltött, — írja Gyulai. — De ez estélyek nem voltak orgiák. Néhány fiatal író és művész gyűlt össze valamely vendéglőben vagy magánháznál, hogy kifujják magokat, mulassanak, s bor mellett tréla és dal közt virradjanak meg. E korszakban írta legtöbb borsdalt.»

A LEÁNYKÁKHOZ.

Ne haragudjatok rám,
Leánykák, lelkeim!
Hogy oly sokszor beszélnek
A borról verseim.

Ti nem gondolhatjátok,
Mily bús az életem,
Hogy gyakran a keservek
Keservét szenvedem.

Mig olvassátok tőlem
A tréfás dalokat,
Nem sejtitek, hogy néha
Szivem majd megszakad.

S lássátok, szépeim! ha
A bú nekem rohan,
Mint felbőszült oroszlán,
Emészto-szilaján;

Ha a világ előtttem
Éjjé sötétedik,
S a sötétséges éjben
Vihar kerekedik,

És a vihar szivemben
Dúl irgalmatlanul:
Csak a bor, a mitől ez
Ismét lecsillapul.

Lecsillapul lassanként,
Elzúg a tergeteg,
S én újlag vidám, kék
Eget szemlélhetek;

S a fölvidámult égen
A régi fényben jár
A jó kedv holdja, a szép
Örömcillagsugár.

(Pest.)

Ily jótevő orvosság
A szőlőnedv nekem;
Nem egyszer menté meg már
Megúnt, bús életem.

Mert gyakran voltam úgy, hogy
Csak még egy pillanat . . .
S most pókháló fődözné
Versiró tollamat,

Mig én magam fekünném
A sirban hidegen
S a föld hideg porával
Vegyülne tetemem. — — —

Ne haragudjatok hát,
Leánykák, lelkeim!
Hogy oly sokszor beszélnek
A borról verseim.

VERSEIM.

A költészet fája életem,
Minden versem egy levelke rajt.
Fa, levél el fog hervadni majd,
A felejtés szele rá sohajt.

(Pest.)

És mivelhogy elhervadni fog,
Ne is ápolgassam én e fát?
Más hasznot ha nem hajt: legalább,
A mig élek, hűs árnyékot ad.

HOZZÁ.

Szent borzalommal nyujtom ím feléd
Nem földi kéjtől reszkető kezem,
S enyém vagy-e? valóban az enyém?
Nem álmodom-e? félve kérdezem.

O nem, nem álom! hallom hangjaid,
Az andalító édes hangokat,
És arczaidnak látom liljomát,
És itt pihensz, hol hűv szivem dagad.

Mennyit nem küzde a balsors velem,
Míg valahára még is engedett,
Míg a dicső perczet megérhetém,
Hol sajátomnak mondlak tégedet.

Sajátom vagy! s e boldogságomat
Kinek, vajon kinek köszönhetem?
Isten megáldja kedves verseim!
Ők, ők szereztek meg téged nekem.

Engedd, hogy még egyszer nézzek reád,
S szorítsanak szívemhez e kezek!
És most . . . és most . . . jer a zsebembe, pénz,
S menjünk, először is csizmát veszek.

(Pest.)

A bonfidal s Az alföld költeményeit a Honderű egy-egy arany tiszteletdíjjal köszönte meg. Azt hiszik, talán épen ezt az aranyat énekelte meg, mint Arany is a Toldi pályadíját.

SZINÉSZDAL.

Minden művészetek
Fején a korona:
A mi művészetünk,
Ellen ki mondana?
Mi szép, mi szép, mi szép
A mi föladatunk!
Legyünk büszkék reá,
Hogy színészek vagyunk.

Csak árny, a mit terem
A költőképelet;
Mi adjuk meg neki
A lelket, életet.
Mi szép, mi szép, mi szép
A mi föladatunk!
Legyünk büszkék reá,
Hogy színészek vagyunk.

Miénk a hatalom
Az emberszív felett:
Idézni egyaránt
Mosolyt vagy könnyeket.
Mi szép, mi szép, mi szép,
A mi föladatunk!
Legyünk büszkék reá,
Hogy színészek vagyunk.

Apostolok vagyunk
Az erkölcs mezején,
Apostoli szavunk
Téged kiált: erény!
Mi szép, mi szép, mi szép
A mi föladatunk!
Legyünk büszkék reá,
Hogy színészek vagyunk.

De a mit színpadon
A népnek hirdetünk,
Ne hazudtolja meg
A cselekedetünk.
Ha meg nem teszszük azt,
A mi föladatunk!
Akkor gyalázat ránk,
Színészek nem vagyunk!

(Pest.)

E vers a *Nemzeti Színházi Zsebkönyv*-ben látott napvilágot, de a mit hirdet, nem alkalmi túlzás, hanem állandó és komoly meggyőződése volt. Orly azt írja: «Egyszer a művészetek fölötti szócsereknben azon véleményét fejezte ki, «hogy azok egyike sem követelhet magának

elsőbbiséget a másik fölött, mert mindenkinek megvan saját nehézsége, de a színészet kivételt szenved, mert ez a művészetek összege, s mint ilyen a többiek fölött áll.» E tulzó fölfogás vezette vissza annyiszor e pályához, a mi hányt-vetett ifjúkorát épen nem könnyelműnek, hanem inkább kitartónak mutatja. Különbön mire e költeménye 1844 végén megjelent, már végkép letett színészi terveiről. Itt már nem is a maga személyében szól, hanem — az alkalomhoz mérten, e színházi zsebkönyvben — a színészek nevében, vagy inkább hozzájuk, elébük tárva feladatuk nagyságát, saját eszményi fölfogásában. A következő versben pedig színészi pályája elevenül meg emlékezetében, s így felidézve eszményét s újra átélve csalódását, végleg el is búcsúzik színészi álmaitól.

LEVÉL EGY SZINÉSZ BARÁTOMHOZ.

Jut még eszedbe a fiú? kivel
Együtt czepeletd a vándorbotot,
Mely koldusbotnak is beillenék,
Midőn a sorsnak fényes kedve nincs;
És ez nem éppen olyan ritkaság.
Színészre nézve, mint boldogtalan
Magyar hazánkban a hű honfigond. —
Lásd, én reátok még emlékezem,
Es elfeledni nem fogom soha
A jót s rosztat, mely ott közöttetek
Mult napjainnak osztályrésze volt.
Előttem áll a délután, midőn
A színészetbe beavattatám.
Barangolék föl és le czéltalan
A nagy hazának minden tájain.
Tarisznyámban, mit hátamon vivék,
Nem mondhatom, hogy nagy volt a teher,
De a nyomor, mint ólom, megnyomott.
Könnýite rajt a víg könnyelműség,
Mely útaimban hű társam vala.
Ekkép juték egy nyári délután
Egy kis városba; fáradt lábaim
A fogadóban megpihentenek. —
Vendégszobája egyik oldalán
Helyet szerényen színpad foglala.
Mire való is már a fényűzés? . . .

Azon tünődtem épen: kérjek-e
Ebédet vagy se? hát ha majd sovány
Zsebem bicskája szépen bentörök?
Az ajtót ekkor megnyitá egy úr:
Volt bennem annyi emberismeret,
Ráfoghatnom, hogy nem más, mint színész.
Fején kalapja nagybecsű vala,
Mert Elizéus prófétával az
Rokonságban volt . . . tudnillik: kopasz.
Kabátja új, a nadrág régi rongy,
És lábát csizma helytt czipő fődé,
Alkalmasint, a melyben szerepelt.
«Thalia papja?» kérdém. — «Az vagyok;
Talán ön is?» — «Még eddig nem.» — «Tehát
Jövőben? fölség...» — «Azt nem mondhatom».
Vágtam szavába; ámdé ő rohant,
S vezette gyorsan az igazgatót.
Fehér köpenyben az igazgató
Jött idvezelni engem nyájasan:
«Isten hozá önt, tisztelt honfitárs,
Lesz hát szerencsénk önhöz, édes ur?
Imádjá úgy-e a művészetet?
Ah, jó barátom, isteni is az!
S önnek szeméből olvasom ki, hogy
Színészetünknek egykor hőse lesz,
És kürtölendik bámult nagy nevét

A két hazának minden ajkai . . .
 Ebédelt már ön? itt az ételk
 Fölötte drágák, s a mi több: roszak.
 Az ispán úrtól özczombot kapánk,
 A káposztából is van maradék —
 Ha meghívásom nem méltóztatik
 Elútasítani: jó ebédje lesz. »
 Így ostromolt a jó igazgató,
 Forgatva nyelve könnyü kerekét.
 Én nem rosz kedvvel engedék neki.
 Menék ebédre, és ebéd után
 Beiktatának ünnepélyesen
 A társaságba — nem kutatva: mi
 Valék, deák-e vagy csizmadia?
 Másnap fölléptem a peleskei
 Notáriusban. Hősleg működém
 Három szerepben, minthogy összesen
 A társaságnak csak hat tagja volt. —
 Egy ideig csak elvalék velök;
 Faluzgatánk jó s balszerencse közt.
 De a barátság végre megszakadt,
 Mert én utáltam a nyegléskedést,
 A sok «utószor»-t, a görögützet,
 S tudj' a manó, mily csábításokat.

(Pest.)

1841 nyarán volt színészkedésének emléke.

A társaság is végre szétozolt
 Egymást érő bel- s külviszály miatt;
 S én újra jártam széles e hazát,
 Mignem keblébe vett más társaság.
 Mit ottan, itt is azt tapasztalám,
 S tapasztalásom nem volt olyatén,
 Mely kedvre hozta volna lelkemet.
 Kenyért keresni színészek leszünk,
 Nem a művészet szent szerelmiből,
 S haladni nincsen semmi ösztönünk.
 «Pártolj, közönség, és majd haladunk, »
 Mond a színész; és az meg így felel:
 «Haladjatok, majd aztán pártolunk; »
 És végre mind a kettő elmarad.
 Nem is hiszem, hogy a színészetet
 Becsülni fogják, míg ez befogad
 Minden bitangot, gaz sehonnait,
 Kik a világnak söpredékei,
 S itten keresnek biztos menhelyet.
 Barátom, ez fájtnékem s neked,
 Ez keserítte minket annyira.
 Az isten adja, hogy minél előbb
 Akképen álljon színművészetünk,
 A mint valóban kéne állnia.

A TINTÁS ÜVEG.

Vándorszínész korában Megyeri
 (Van-e, ki e nevet nem ismeri?)
 Körmölgeté, mint más, a színlapot.
 Kapott
 Ezért
 Egyszer vagy öt forintnyi bért,
 A mint mondom, vagy öt forintnyi bért.

Először is hát tintaért megyen,
 Ha ismét írni kell, hogy majd legyen.
 A tintás üveget pedig hová
 Dugá?
 Bele
 Kabátja hátsó zsebibe,
 A mint mondom, kabátja zsebibe.

S hogy pénzre tett szert, lett Megyeri vig,	Ugy lett. A sok ugrándozás alatt
S haza felé menvén, ugrándozik.	Kifolyt a tinta ; foltja megmaradt.
Hiába inti őt Szentpéteri :	Megyeri elbusúl — kedvét szegi
« Kari,	Neki
Vigyázz !	A folt,
Kedved majd követendi gyász,	Mivel csak egy kabátja volt,
A mint mondom, majd követendi gyász. »	A mint mondom, csak egy kabátja volt.

Mi több : kabátja épen sárga volt,
 És így annál jobban látszott a folt.
 « Eldobná — szólt — de mással nem bírok ; »
 Ez ok
 Miatt
 Hordá, míg széjjel nem szakadt,
 A mint mondom, míg széjjel nem szakadt.

(Pest.)

Megyeri Károlylyal, a nagy komikus színészszel (1798—1842) « valószínűleg megtörtént eset », Szigligeti állítása szerint. (*Magyar színészek életrajzai.*)

SOVÁNY ŐSZ.

Megköszönöm az ilyen őszt,	Búsan Budára kullogok,	Mint holmi falusi bíró,
Alázatosan köszönöm !	Megállok a vár tetején ;	Leteszem a két könyököm,
Egész világ örül, vigad,	Nagyszálnak borszülő hegye	Remélve, hogy tán valahogy
Csak én nekem nincs örömöm.	Távolból kékellik felém.	Majd búmat versben kinyögöm.
Iszik boldog, boldogtalan,	Nagyszálnak borszülő hegye	Hiába minden fejtörés !
Szüret van úton, útfelen,	Sok jó napot szerzett nekem ;	Nem boldogul a vers velem,
És én isten kegyelmiből	Hanem mi haszna ? hogyha most	Hogy is verselhetnék ? midőn
A száraz kortyokat nyelem.	A száraz kortyokat nyelem.	A száraz kortyokat nyelem.

Nagy bosszusan, nagy álmosan
 Az ágyba vágom magamat,
 S hejh a szüret ! ezt mormogom
 Fülíg a takaró alatt.
 És a szüretre álmodom
 S a borról minden éjjelen ;
 Másnap megint, mint azelőtt,
 A száraz kortyokat nyelem.

(Buda.)

Csak menne már el a szüret,
 Csak menne a pokolba már !
 Hozná meg isten a telet,
 Hideg házban huzzam ki bár.
 Vagy meglövöm magam, vagy a
 Duna leszen fekvő helyem,
 Ha a jövő szüretkor is
 A száraz kortyokat nyelem.

Gyakran kellett Budára járnia, mert a *Dívatlap* a várban, az egyetemi nyomdában készült.

CSOKONAI.

Egy kálomista pap s Csokonai
Egymásnak voltak jó barátai.
Kilődul egyszer Debreczenből
S a jó barát előtt megáll,
S: ihatnám, pájtás! így kiált föl
Csokonai Vitéz Mihály.

«No ha ihatnál, hát majd ihatol,
Akad még bor számodra valahol,
Ha máshol nem, tehát pinczében;
Ottan nem egy hordó bor áll,»
Szólt a pap, s leballag véle
Csokonai Vitéz Mihály.

«Ihol ni, ucczu!» fölkiált a pap,
A mint egy hordóból dugaszt kikap;
«Szaladj csapért! ott fenn felejtém;
Szaladj, öcsém, de meg ne állj!»
Es fölrohan ló halálában
Csokonai Vitéz Mihály.

A likra tette tenyerét a pap;
Csak vár, csak vár, hogy jön talán a csap,
S a csap nem jött, és a pap morgott:
«De mi az ördögöt csinál,
Hol a pokolba marad az a
Csokonai Vitéz Mihály?»

Tovább nem győzte várni a csapat,
Ott hagyta a hordót, (a bor kifolyt,)
Fölmén a pinczéből a házba,
De ott fenn senkit nem talál.
Csak késő este érkezett meg
Csokonai Vitéz Mihály.

Hát a dologban ez volt az egész:
Kereste ott fenn a csapat Vitéz,
Zeget-zugot kikutat érte,
De csak nem jön rá, hogy hol áll?
És így csapért szomszédba mégyen
Csokonai Vitéz Mihály.

A szomszédban valami lakzi volt.
Elébe hoztak ételt és italt;
És im az étel és bor mellett
És a zenének hanginál
Csapot, papot, mindent felejtett
Csokonai Vitéz Mihály.

(Pest.)

LEGENDA.

«Megint panasz, hát már megint panasz!
És a kiről szól, mindig csak pap az.
Tart a panasz estétől hajnalig,
Az ember még csak nem is alhatik!»
Igy szólt az úristen nagy bosszusan.
«Már megtekintem, ott alatt mi van.»
Felkelt az ágyról, gyertyát gyújtatott,
Felöltözék és útra kelt legott.

A mint elérte volna a kaput,
Szent Péter mint a bunda úgy alutt:
Mert tennap egy új vendég érkezék,
S ily alkalomkor lakmát tart az ég,
Mivel mostanság úgy áll a világ,
Hogy új lakó a mennyben ritkaság.
Ilyenkor aztán Péter bácsinak
Kezében a kancsók jól forgnak.

«Keljen már kend fel, Péter! hallja kend?
 Igy szólt az úr, a midőn oda ment,
 Hosszan cibálván üstökét, fülét.
 «Kelj föl, hogy a mennykő üssön beléd!»
 Fölebredt végre s nyitja a kaput,
 S az úr egy hulló csillagon lefut,
 S a földre ép oda ereszkedett.
 A honnan a panasz fölérkezett.
 Egy ifju ember mondá a panaszt;
 S az isten ekkép szólítá meg azt,
 S megszólítása hangzott nyájasan:
 «Beszélj, no, mondd, mi a bajod, fiam?»
 «Hejh, jó atyám, de nagy az én bajom!
 Kapaszkodjék csak föl az ablakon,

(Pest.)

E verset oct. végén levélben elküldte Dömök Eleknek, mint 'tegnap írtat'. Gyűjteménybe nem vette föl, de kéziratban elterjedt.

EGY TELEM DEBRECZENBEN.

Hejh Debreczen,
 Ha rád emlékezem! . . .
 Sokat szenvedtem én te benned,
 És mind a mellett
 Oly jól esik nekem,
 Ha rád emlékezem. —
 Pápista nem vagyok,
 És mégis voltak böjtjeim, pedig nagyok.
 Jó, hogy az embernek csont foga van,
 Ezt bölcsen rendelék az istenek,
 Mert hogyha vas lett volna a fogam,
 A rozsdá ette volna meg.
 Aztán a télnek kellő közepében
 Kifogya szépen
 A fűtőszalmám,

(Pest.)

Emlékezés az elmúlt télre. Orlay le is festette e szobában, a mint faládán ülve, egy szalmaszéken írja dalait, s a hideg boglyakemence mellett, melyet nem volt mivel fűtenie, égő

S kit ott a pap ágyában látni fog,
 A menyecskének férje én vagyok.»
 Az úr nagy halkkal fölkapaszkodott,
 S nagy istentelenséget láthatott:
 Mert a mint aztán leereszkedék,
 Igen furcsán csóválá meg fejét,
 Ily szavakban törvén ki sóhaja:
 «Biz' e, fiam, kurucz história!
 Segítnék rajta édes örömet;
 De már késő, mert minden megesett.
 Hanem vigasztalásul mondhatom,
 Hogy a papot pokolba juttatom,
 Bár eddig is már a pokol fele,
 Sőt több felénél, pappal van tele.»

S hideg szobában alvám.
 Ha föllevém kopott gubám,
 Elmondhatám,
 Mint a cigány, ki a hálóból néze ki,
 «Juj, be hideg van oda ki'!»

S az volt derék,
 Ha verselék!
 Ujjam megdermedt a hidegben,
 És ekkor mire vetemedtem?
 Hát mit tehettem egyebet?
 Égő pipám
 Szorítgatám,
 Míg a fagy végre engedett.

Ez inségben csak az vigasztala,
 Hogy ennél már nagyobb inségem is vala.

pipáján melengeti dermedt ujjait. A kép illustratio e vershez. Most már derülten néz vissza kiállott szenvedéseire. Ez a diák-kori sajátsága mindig megmaradt. Szeberényi beszéli: «Ha baj érte, első pillanatban nagyon nehezen viselte, levert, szótlan, ingerlékeny volt; de a másik perczben baját nevette s maga magát is kigúnyolta.»

VÉDEGYLETI DAL.

Van-e szebb láncz a világon,
Mint mely minket összefűz?
Büvös karikába gyűjte
Minket a szent honfűtöz.

Sír volt keblünk, és halottja
Volt a hazaszeretet:
Nagyszerűen üljük e föl-
Támadási innepet!

Nemzetünk, e nagy folyó, mely
Mindig száz felé szakadt,
Egyesítse innepénél
A különvált ágakat.

Millió és millió száz
És egyetlen hang legyen,
Mely kiáltja lelkesedve
A magasztos innepen:

«Elfogadjuk, bármi durva,
A mit a hon méhe szül;
Bármi lágy és bármi pompás,
Semmit, semmit e kívül!»

És ne szóljon áldozatról,
Lemondásról senkisem;
Kötelesség! mit az ember
Hon jólléteért teszen.

S a király, a honnak atyja,
Mint valóban jó atyánk,
Karjait kiterjesztendi,
És az áldást mondja ránk.

(Pest.)

Ez időben alakult meg Kossuth izgatására az Iparvédegylet, azon czéllal, hogy a magyar emberek csakis honi kelméből készült ruhát viseljenek. E mozgalmat Bajza és Garay is megénekelték. Petőfi mindig magyarban járt; «virágos fekete tafotából varratott attilát — írja Jókai — s bokában zsinóros, gombos pantalonnal egészíté ki»; carbonari köpönyeget viselt, bogrács alakú kalapot, melyet a 48-iki márcziusi napokban calabriai váltott föl, miről messze hátra lengő veres toll hajlott alá.

BATTHYÁNYI ÉS KÁROLYI GRÓFNÉK.

Nekem nincs semmim, semmim e hazában,
De én egészen az övé vagyok;
Bánat- s örömkönnny forr szememben, a mint
Sötétül napja, avvagy fölragyog.

Örömkönyüim, oh ti gyér vendégek
Mi nálunk a hű honfiszem felett!
Ha föl nem törtök most a telt kebelből,
Édes terhétől szívem megreped.

— Láttátok-e a két tündérvirágot ?
Borús hazánknak két sarkcsillagát ?
Evezhetsz bátran, nemzetem hajója !
Nem veszteth az célt, a ki ilyet lát.

En láttam, láttam ! . . . megmutatta őket
Szent vágyaimnak a szövétnekfény ;
Hanem mi volt e fény a lánghoz képest,
Mely ekkor égett keblem belsején !

Ott álltak ők, mint égi jelenések.
Szokatlan köztünk ilyen látomány :
Hahogy sokáig néztem volna őket,
Szemfényemet vesztettem volna tán.

(Pest.)

S hallottam édes ajkaik zenéjét :
Hallottam őket halkan mondani,
Mit tetteik rég fennszóval beszélnek,
Hogy ők a honnak hű leányai.

Miért nem voltam a lég ajkaiknál ?
Hogy vittem volna szét a hangokat,
Mint napvilágot, mindenegy magyarhoz,
Kit éj környékez honfibú miatt.

Ragyogjatok ti ébredő hazámban
Hajnalsugárral, testvér csillagok !
Sugárotokra, Memnon szobráképen,
A nemzetáldás zengedezni fog.

Batthyány Lajos, későbbi miniszterelnök majd vértanu felesége, s testvére, Károlyi György-
nek, az akadémia egyik alapítójának hitvese, Zichy Antonia és Karolina grófnők, minden magyar
érdekű mozgalomnak lelkes hívei voltak. «Ők valának az elsők, kik termeikben a nemzeti nyelvet,
társalgásukban a nemzeti szellemet divatossá tévők» — írja Horváth Mihály (*Huszonöt év Magyar-
ország történetéből*, II. 129.) A Védegyületbe is ők iratkoztak be elsőknek, kijelentve, hogy nemcsak
maguk viselnek mindig honi kelmét, de még vendégeiktől is megkívánják. Ezért nov. 15-én
fáklyás zenével tisztelték meg őket; e 'szövétnekfénynél' látta őket a költő. Versét akkor ki
is adta a *Divatlapban*, de gyűjteményeiből később kihagyta, változott politikai érzülete miatt.

VOLNÉK BÁR . . .

Volnék bár sivatag bús szigete
A tenger közepének,
Hová ember, madár nem lépne be —
Csak tégedet ne ismernélek.

Volnék megdermedt jégsziklája bár
A messze föld végének,
Mít nem melenget lanyha napsugár —
Csak tégedet ne ismernélek.

Volnék bár a földöv homokja, hol
A nyári nap tűzének
Örök sugára égető pokol —
Csak tégedet ne ismernélek.

Volnék bár hallgató éjféleken
Átokvert kósza lélek,
Ki még koporsójában sem pihen —
Csak tégedet ne ismernélek.

Nem volna mérve oly nagy terhe rám
A kínna, szenvedésnek,
Létem keresztjét jobban hordanám —
Csak tégedet ne ismernélek.

(Pest.)

S még is, még is . . . nem volna életem,
Az örök idvességnek
Magas helye sem tetszenék nekem,
Ha tégedet nem ismernélek.

SZIVEM, TE ÁRVA RABMADÁR!

Szivem, te árva rabmadár!
Kit szűk, szoros kalitka zár,
Légy csendesebben odabenn,

Ne hánykolódjál oly igen;
Ugy meg találad sérteni
Magad, hogy vér fog ömleni . . .

Vagy üsd meg magadat tehát,
Jőjön halálos seb reád;
Véreddel majd megirhatom
Szerelmem és hattyúdalom.

(Pest.)

AZ ÉN SZERELMEM . . .

Az én szerelmem nem a csalogány,
Kit fölkelte a hajnalszürkület,
Hogy édes ének szóljon ajakán
A nap csókjától rózsás föld felett.

Az én szerelmem nem nyugalmas ház,
Mit kert gyanánt körül a béke vett,
Hol a boldogság anyaként tanyáz,
S tündér leányt szül: a szép örömet.

Az én szerelmem nem kies liget,
Hol csendes tóban hattyúk ringanak,
Fehér nyakok míg bókot integet
A vízbe néző hold sugárainak.

Az én szerelmem rengeteg vadon;
A féltés benne mint haramja áll,
Kezében tör: kétségbesés vagyok,
Minden döfése százszoros halál.

(Pest.)

SZEMEK, MINDENHATÓ SZEMEK!

Szemek, mindenható szemek!
Ne nézzetek, ne nézzetek
Reám oly hidegen, oly hidegen;
Mégöltök, ez halál nekem,
Halál nekem!

Vagy, oh mindenható szemek!
Csak öljetek meg, öljetek;
Aztán mosolygjatok, mosolygjatok,
S én újlag föltámadok,
Föltámadok.

(Pest.)

SZERELMEM ZÚGÓ TENGER . . .

Szerelmem zúgó tenger, De most zugása nem ver Órjási hánykodás közt földet és eget ; Elszenderült, miképen A gyermek bölcsejében, Ha hosszan jajgatott és hosszan könnyezett.	A síma habtükröben Evez föl és le lelkem Szelid merengésnek hintázó csónakán ; Partjáról a jövőnek Csattog felém lágy ének . . . Te énekelsz, remény, te kedves csalogány.
--	---

(Pest.)

ÉLET, HALÁL! NEKEM MÁR MINDEGY!

Élet, halál . . . nekem már mindegy! Ez a kétség irtóztató ; Igy nem mehet tovább, a mint megy, Es, «a ki mer, nyer» példaszó.	S ha szenvedésem látni fogja, S a halvány színt, melyben vagyok, Talán meglágyul indulatja, Talán majd szánakozni fog.
---	---

Hozzá megyek, hozzá kell mennem, Előtte szívem fölnyitom, Hadd lássa meg, mi kín van bennem, S hogy azt mind érte hordozom.	És hátha könyvéből szemének E drága sort olvashatom : Hisz én már téged rég kísérlek, Van érted titkos bánatom.
--	--

És hátha csókja szent kulcsával
Nytand számomra majd eget . . .
Vagy, mint örültet, szolga által
Szobájából majd kilöket.

(Pest.)

A költő huszonegy éves; fiatal szívében ábrándok bolygó-tüze lobban fel, hol itt, hol ott; szeretni vágyik s tárgyat keres érzelmének.

E rövid fellobbanás alakját és történetét homály fűdi, mint Shakespeare-nél a szonettek hölgyét. E versekből hármát a költő ily cím alatt közölt: *Szerelmem gyötrelme. (Egy szöke hölgyhöz)*; a másik kettő csak *Verseinek* II. füzetében jelent meg. Havas és a *Petőfiana* névtelen írója (Meltzl) úgy nézik, hogy Csapó Etelkára vonatkoznak, — de akkor ott volnának a *Cypruslombok* között. Ferenczi Zoltán Kappel Emiliára gondolt, de a róla szóló versek korábbiak s benne vannak a *Versek* első gyűjteményében. Neumann Károly, kinél az első dal kéziratá fennmaradt, egy Desewffy grófnőt emleget, a ki gyakran járt a Nemzeti Színházba; az utolsó darab meglehetősen e föltevés mellett szól.

A BORHOZ.

Oh bor! te voltál eddig egy barátom ;
De látom,
Hogy már kihalt tüzed, mely értem ége
S frigyünknek vége, vége.

Ha eddig hozzád folyamodtam
Bús állapotban,
Keresztelő lett . . . a búbánatot
Vidámsággá kereszteléd.
Mért járulok hiába most eléd ?
Varázsördet mért nem mutatod ?

Fejem nehéz,
És reszket már e kéz,
Mely a teli
Pohárt ajkamhoz emeli ;

Ezt befolyásod eszközölte,
De nem hatál be a kebelbe :
A lélek ép,
Nem részegülhet semmifélekép.
A multnak fekete
Emlékezete
— Mint Dejaniraköntös — rajta van
Letéphetetlenül, minduntalan.

Oh bor !
Ki annyiszor
Voltál bajomnak orvossága,
Légy most is az, bár utójjára :
Feledtesd el velem a gúnymosolyt,
Mely lángszerelmem jégjutalma volt !

(Pest.)

JÁNOS VITÉZ.

E művét a költő 1844 november derekától december elejéig írta. Vahot Imre, a ki segéd-szerkesztőjével egy szálláson lakott, beszéli, hogy a zord téli estéken a költő «szokása ellenére honn maradt, s jól befűtette kis szobáját, pongyolára levetkőzött, rá-rágyújtott hosszú szárú pipájára, . . . nyugtalanul járt fel alá». Vahot mindezt látta a szomszéd szobából az üvegajtón át. Szerinte csak „nehány est és éjfé!” kellett az egészhez, s a kézíraton egy betű törlés sem volt. Ez bizonyára tuzás; de hihető, hogy gyorsan készült; erre vall az egésznek folyamatossága, könnyűsége. December 8-án azt írja a *Pesti Divatlap*: «A napokban Vörösmarty, Vachott Sándor s e lap szerkesztője előtt olvasá föl Petőfi legújabb nagy költeményét, ily czim alatt: *János vitéz*, s . . . mindnyájunk tetszését nagy mértékben megnyeré». — Mi vihette rá a költőt, hogy elbeszélő költeménybe fogjon? Talán *A helység kalapácsa*-nak sikertelensége sarkallta, hogy megmutassa, mi telik tőle, mint a hogy? Aranyt *Az elveszett alkotmány*-nyal való elégedetlensége ösztönözte *Toldi*-ra. Nem is lépett új útra: a népköltészet és a lyra mezején maradt, midőn a magyar népmesének adott költői alakot, egy szerelmi történet keretében. Már Vörösmarty megkísérelte ezt, a *Tündérvölgy*-ben (1826), melyen azonban a népmese harmata helyett — Gyulai Pál szavával: — «bizonyos rideg ragyogás van», s több sikerrel a Gersei-féle széphistóriának, a nép ajkán is élő *Argirus*-nak feldolgozásával *Csongor és Tündé*-ben (1831), mely a hű szerelem győzelmét rajzolja minden akadályon. Petőfinek is ez a tárgya, valódi népmesei tárgya. De ő nem kész mesét vett alapul, mint Vörösmarty; a népmeséknek csak elemeit használta, melyeket gyermekkorra ültetett lelkébe, s ezekkel kedve szerint bánt. Mozaik-képet rakott össze a népmesék vonásaiból, de nem csak a rajz az ő keze műve, a felhasznált köveket is kicsiszolta. Népmesei a két árva szerelme, a gonosz mostoha, a katonának állás, a huszár-kalandok, a király-leány kezével nyert ország, a legény boldogtalansága, a kárvallott fazekas, az óriások és boszorkányok, az operenciás tenger, Tündérország. Mindez a mesék közkinccse, de itt magyaros színezetű s a közös eredet csak egy-egy vonáson ötlük szembe. Az óceánt lából óriás nagy Kristófot juttatja eszünkbe; a leány nyá éledő rózsa talán a tavasz ébredését jelentő jelképes mesék foszlánya. Pulszky Ferenczet Tündérország az Artus és Nagy Károly mondakörében előforduló csodás szigetekre s a görögök 'boldog szigeteire' és Atlantisára emlékeztette, az élet forrása s a kapuban a hármass viaskodás a keleti jelvi mesékre (*A népmese Magyarországon* cz. értekezése a *Szépirodalmi Szemlé*-ben, 1847. II. 25. és 26. szám és az *Összes költemények* bírálata u. ott.) A griffmadáron való menekülésnél az *Ezer egy éjszaka*-ra, *Sindbad utazásai*-ra gondolt, de megjegyezte, hogy ez is «az által huszárosra van módosítva, hogy vitézünk a madarat sarkantúzza». Mint Midas király érintésére minden aranynya, Petőfi kezében minden magyaróssa

válík. Tündérszigete sem az említett hagyományokból, hanem a magyar népi képzeletből emelkedett ki. A mese egymásba fűzött kalandjai is a magyar mesélő-kedvre vallanak. Arany László tanulmánya szerint a bonyolódottság az, miben meséink a szomszéd népekéitől elütnek; «ezek egyike sem fűzi úgy össze-vissza a különböző alkatrészeket, mint a magyar nép, kivált az alföldi». (*Magyar népmeséinkről*. — Összes munkái közt.) Petőfi ebben is népmeséink természetét követi. A sok kaland mégsem egyszínű. Az első rész realis valóság, mint Pulszky megjegyezte: idylli; Gyulai szerint «mindennapi dolog» s «oly természetesen van festve, mint a mily természetes». A második rész, Kukoricza Jancsi vitézkedése, Pulszky szerint közkatonaínk füllentéseivel rokon; Gyulai egyenest Garay *Obsitosára* czélt, de kiemelte, hogy itt ez nem komikus dicsekvés, hanem népmesei naiv előadás. A harmadik részben a csodálatos uralkodik, a népmesék e sajátsága, mely kiemeli a mesét a valóság köréből. Mind a három részben valódi népmesei hang bájol el, egyszerű szerkezet, egyszerű, semmin fenn nem akadó természetes előadás, folytonos népmesei nagytíz, s üde naivság, mely nem tesz különbséget a való s a hihetetlen között, hanem a kettőt természetes könnyűséggel szövi egymásba. A költő egy pillanatra sem lép ki a mese bűvköréből, egészen otthon érzi ott magát: ezzel ragad oda bennünket is. A földrajzi járatlanság szintén művészi utánzása a népmesének, mely — mint Gyulai tanította — «a physikai törvények alól fölmentve érzi magát, de nem a lélektaniak alól». Petőfi ezt is etalálta. Hőseben tipikus magyart rajzol; már Pulszky megjegyezte, hogy azon «magyaros phlegma, melylyel legcsudásb tetteket tesz, azon inertia, melylyel egyszer mozgásba hozatva, minden új inger nélkül (Iluska halálát kivéve) mozog végig a mesében, — e phlegma s inertia az, mi a költeménynek leginkább megadja a magyar savat». Gyulai szerint jellemébe némi magyaros hegykeség is vegyül; a mellett nemesszívű, szépen kél védelmére Iluskának; megnyugszik Isten akaratán, a mi a prædestinatióval rokon magyar vonás; óvja magát a hirtelen elhatározástól, s félvállról nézi a világ folyását. Ebben a magyar typus van rajzolva, s ez eleven alak szinte valóvá teszi az egész mesét.

E mesét is lyrai szál fűzi a költő személyéhez. Nem a hős nevének János vitézzé változása, nem katonának állása, miben Palágyi a költő életének visszfényére akar ismerni; hanem ez időtájt sokat járt Vachott Sándorékhoz, kinek feleségében, azt mondta, gyermekkori meséinek Tündér Ilonájára ismert, s Vachottné azt írja, Tündér Ilonát egyenesen az ő képemására teremté. Talán belejátszott már Vachottné hugának, a szőke szép Csapó Etelkének látása is, kívül novemberben ismerkedett meg, s kinek korai sírjára teszi a *Cypruslombok*-at. — Ott van művében a lyrai költő mindenütt: hősének szerelmében és hűségében, meghatottságában és bánatában, ott van Petőfi e munkájának minden ízében. Mint a tündérlányok keresztülhúzzák szőke hajukat a föld alatt s abból válík az arany: ő is átszövi költészetével a mesei vonásokat; Pegasusa, mint a János vitéz lova, csillagok közt jár.

I.

Tüzesen süt le a nyári nap sugára
Az ég tetejéről a juhászbojtárra.
Fölösleges dolog, sütnie oly nagyon,
A juhásznak úgy is nagy melege nagyon.

Szerelem tüze ég fiatal szívében,
Ugy legelteti a nyájt a faluvégén.
Faluvégén nyája míg szerte legelész,
Ő addig subáján a fűben heverész.

Tenger virág nyilik tarkán körülötte,
De ő a virágra szemét nem vetette ;
Egy kőhajtásnyira foly tőle a patak,
Bámuló szemei oda tapadtanak.

De nem ám a patak csillámló habjára,
Hanem a patakban egy szőke kis lányra,
A szőke kis lánynak karcsu termetére,
Szép hosszú hajára, gömbölyű keblére.

Kis leány szoknyája térdig föl van hajtva,
Mivelhogy ruhákat mos a friss patakba ;
Kilátszik a vízből két szép térdecskéje
Kukoricza Jancsi gyönyörűségére.

Mert a pázsit fölött heverésző juhász
Kukoricza Jancsi, ki is lehetne más ?
Ki pedig a vízben a ruhát tisztázza,
Iluska az, Jancsi szívének gyöngyháza.

« Szívemnek gyöngyháza, lelkem Iluskája ! »
Kukoricza Jancsi így szólott hozzája :
« Pillants ide, hiszen ezen a világon
Csak te vagy én nekem minden multságom.

Vesd reám sugarát kőkényszemeidnek,
Gyere ki a vízből, hadd öleljelek meg,
Gyere ki a partra csak egy pillanatra,
Rá csókolom lelkem piros ajakadra ! »

« Tudod, Jancsi szívem, örömetst kimennék,
Ha a mosással oly igen nem sietnék ;
Sietek, mert másképp velem rosszul bánnak,
Mostoha gyermeke vagyok én anyámnak. »

Ezeket mondotta szőke szép Iluska,
S a ruhákat egyre nagy serényen mosta.
De a juhászbojtár fölkel subájáról,
Közelebb megy hozzá, s csalogatva így szól :

« Gyere ki, galambom ! gyere ki, gerliczém !
A csókot, ölelést mingyárt elvégzem én ;
Aztán a mostohád sincs itt a közelben,
Ne hagyd, hogy szeretőd halálra epedjen. »

Kicsalta a leányt édes beszédével,
Átfogta derekát mind a két kezével,
Megcsókolta száját nem egyszer sem százszor,
Ki mindeneket tud : az tudja csak, hányszor.

II.

Az idő akközben haladott sietve,
A patak habjain piroslott az este.
Dúlt-fült Iluskának gonosz mostohája :
Hol marad, hol lehet oly soká leánya ?

A rosز vén mostoha ekkép gondolkodott ; Jaj neked, Iluska, szegény árva kis lány !
Kövezték ezek a szók a gondolatot : Hátad mögött van már a dühös boszorkány ;
(S nem mondhatni, hogy jó kedvvel ejtette ki) Nagy szája megnyílik, tüdeje kitágul,
«Megnézem, mit csinál ? ha henyl: jaj neki!» S ily módon riaszt föl szerelem álmából :

«Becstelen teremtés ! gyalázatos pára !
Ilyet mersz te tenni világnak csúfjára ?
Lopod a napot, és istentelenkedel
Nézzte meg az ember . . . hogy tüstént vigyen el —»

«Hanem most már elég, hallja-e kend, anyjuk ? «Ha nem akarja, hogy felgyujtsam a házát,
Fogja be a száját, vagy majd betapasztjuk. Meg ne illesse kend ezt a szegény árvát.
Ugy merje kend Ilust egy szóval bántani, Ugy is töri magát, dolgozik eleget,
Hogy kihullanak még meglevő fogai.» És még sem kap száraz kenyérenél egyebet.

Reszkető kedvesé védelmezésére Most eredj, Iluskám. Megvan még a nyelved,
Ekkép fakadt ki a nyáj bátor őrzője, Hogy elpanaszold, ha roszul bánik veled. —
Azután haragos szemmel fenyegetve S kend ne akadjon fönn azon, mit más csinál,
Az elmondottakhoz e szavakat tette : Hisz kend sem volt jobb a deákné vásznánál.»

Kukoricza Jancsi fölkapta subáját,
S sebes lépésekkel ment keresni nyáját,
Nagy megszeppenéssel most vette csak észre,
Hogy imitt-amott van egy-kettő belőle.

III.

„A nap akkor már a földet érintette, Akárhová lett az, csakhogy már oda van ;
Mikor Jancsi a nyájt félig összeszedte ; Búsulás, keresés, minden haszontalan.
Nem tudja, hol lehet annak másik fele ? Most hát mihez fogjon ? neki szánva magát,
Tolvaj-e vagy farkas, a mi elment vele ? Haza felé hajtja a megmaradt falkát.

«Majd lesz neked, Jancsi . . . no hiszen lesz neked !»
Szomorún kullogva gondolta ezeket,
«Gazd' uramnak ugy is rosز a csillagzatja,
Hát még . . . de legyen meg isten akaratja.»

Ezt gondolta, többet nem is gondolhatott ;
Mert ekkor a nyájjal elérte a kaput.
Kapu előtt állt az indulatos gazda,
Szokás szerint a nyáját olvasni akarta.

«Soh'se olvassa biz azt kelmed, gazd' uram !
Mi tagadás benne ? igen nagy híja van ;
Szánom, bánom, de már nem tehetek róla»,
Kukoricza Jancsi e szavakat szólta.

Gazdája meg ezt a feleletet adta,
S megkapta bajszát, és egyet pödrött rajta :
«Ne bolondozz, Jancsi, a tréfát nem értem ;
A míg jól van dolgod, föl ne gerjeszd mérgem.»

Kisült, hogy korántsem tréfaság a beszéd,
Jancsi gazdájának majd elvette eszét ;
Jancsi gazdája bóg, mint a ki megbószült :
«Vasvillát, vasvillát ! . . . hadd szúrjam keresztül !

Jaj, a zsvány ! jaj, az akasztani való !
Hogy ássa ki mind a két szemét a holló ! . . .
Ezért tartottalak ? ezért etettelek ?
Soha se kerülöd ki a hóhérkötelet.

Kukoricza Jancsi elfutott előle,
De koránsem azért, mintha talán félne,
Markos gyerek volt ő, husz legényen kitett,
Noha nem érte meg még huszszor a telet.

Elpusztulj előlem, többé ne lássalak !»
Jancsi gazdájából így dőltek a szavak ;
Fölkapott hirtelen egy petrenczés rudat,
A petrenczés ruddal Jancsi után szaladt.

Csak azért futott, mert világosan látta,
Hogy méltán haragszik oly nagyon gazdája.
S ha ütlegre kerül a dolog, azt verje ?
Ki félig apja volt, ki őt fölnevelte.

Futott, míg a szuszából gazdája kifogyott ;
Azután ballagott, megállt, meg ballagott,
Jobbra is balra is ; s mind evvel mit akar ?
Nem tudta, mert nagy volt fejében a zavar.

IV.

Mikorra a patak vize tükörré lett,
Melybe ezer csillag ragyogása nézett :
Jancsi Iluskáék kertje alatt vala ;
Maga sem tudta, hogy mikép jutott oda.

Megállt, elővette kedves furulyáját,
Kezdte rajta fűjni legbúsabb nótáját ;
A harmat, mely ekkor ellepett fűt, bokort,
Tán a szánakozó csillagok könnye volt.

Iluska már alutt. A pitvar eleje
Volt nyár idejében rendes fekvőhelye.
Fekvőhelyéről a jól ismert nótára
Fölkelt, lesietett Jancsi látására.

«Hejh, Iluskám! hogy ne volnék én halovány,
Mikor szép orczádat utószor látom tán . . .»
«Jancsikám, látásod úgy is megrémített ;
Hagyd el az istenért az ilyen beszédet !»

Jancsinak látása nem esett kedvére,
Mert megjíted tőle, s ily szót csalt nyelvére :
«Jancsi lelkem, mi lelt? mért vagy oly halovány,
Mint az elfogyó hold bús őszi éjszakán ?»

«Utószor látlak én, szivem szép tavasza !
Utószor szólt itten furulyám panasza ;
Utószor öllelek, utószor csókollak,
Örökre elmegyek, örökre itt hagylak !»

Most a boldogtalan mindent elbeszéle,
Rá borúlt zokogó kedvese keblére,
Ráborúlt, ölelte, de képpel elfordult :
Ne lássa a leány, hogy könnye kicsordult.

«Most hát, szép Iluskám! most hát, édes rózsám!
Az isten áldjon meg, gondolj néha reám.
Ha látsz száraz kórót szélvészről kergetve,
Bujdosó szeretőd jusson majd eszedbe.»

«Most hát, Jancsi lelkem, eredj, ha menned kell!
A jó isten legyen minden lépéseddel.
Ha látsz tört virágot útközépre vetve,
Hervadó szeretőd jusson majd eszedbe.»

Elváltak egymástól, mint ágtól a levél ;
Mindkettejük szive lett pusztá, hideg tél.
Könnyeit Iluska hullatta nagy számmal,
Jancsi letörölte inge bő ujjával.

A falu messzire volt már háta megett,
Nem látta lobogni a pásztortüzeket ;
Mikor utójára megállt s visszanézett,
A torony bámult rá, mint sötét kísértet.

Indult, nem nézte egy szemmel sem, hol az ut?
Neki úgy is mindegy volt, akárhova jut.
Fütyörésztek pástorgyermekek mellette,
Kolompolt a gulya . . . ő észre sem vette.

Ha ekkor mellette lett volna valaki,
Hallotta volna őt nagyot sohajtani ;
A levegőeget daruk hasították,
Magasan repültek, azok sem hallották.

Ballagott, ballagott a halk éjszakában,
Csak nehéz subája suhogott nyakában ;
Ő ugyan subáját gondolta nehéznek,
Pedig a szive volt oly nehéz szegénynek.

V.

Mikor a nap fölkel, s a holdat elküldte,
A puszta, mint tenger, feküdt körülötte ;
A nap fölkelésétől a nap enyészteig
Egyenes rónaság nyújtózkodott végig.

Nem volt virág, nem volt fa, nem volt bokor ott,
A harmat apró gyér füveken csillogott ;
Oldalvást a napnak első sugarára
Fölpiroslott egy tó ; környékezte káka.

A tónak szélénél a káka közepett
Egy hosszú nyakú gém edelt keresett,
És a tó közepén gyors halászmadarak
Hosszú szárnyaikkal le s föl szállongtanak.

A tónak partjáról nem távozott messze :
Az álom szemének pilláját ellepte ;
Vakandokturásra bocsátotta fejét,
Hogy visszanyerhesse elfogyott erejét.

Jancsi csak ballagott sötét árnyékával
S elméjének sötét gondolkozásával ;
Az egész pusztában széjjelsütött a nap,
De az ő szívében éjek éje maradt.

Az álom őt oda vitte, a honnan jött,
Iluskája pihent hű karjai között ;
Mikor a kis leányt csókolni akarta,
Hatalmas mennydörgés álmát elzavarta.

Mikor a nap elért az ég tetejére,
Eszébe jutott, hogy falatozni kéne,
Tennap ilyen tájban evett utójára —
Meg alig is bírta már lankadó lába.

Szénézett a puszta hosszában, széltében ;
Nagy égi háború volt keletkezöben.
Oly hamar támadott az égi háború,
Mily hamar Jancsinak sorsa lett szomorú.

Letelepült, elővette tarisznyáját,
Megette maradék kevés szalonnáját.
Nézte őt a kék ég, a fényes nap . . . alább
Ragyogó szemével a tündér délibáb.

A világ sötétbe öltözködött vala,
Szörnyen zengett az ég, hullt az istennyila ;
Végtére megnyílt a felhők csatornája,
S a tó vize sűrű buborékot hánya.

A kis ebéd neki jó ízűen esett,
Megszomjazott rá, a tóhoz közeledett,
Kalapjának bele mártá karimáját,
Ekkép enyhítette égő szomjuságát.

Jó hosszú botjára Jancsi támaszkodott,
Lekonyította a karimás kalapot,
Nagy szűrű subáját meg kifordította,
Úgy tekintett bele a vad zivatarba.

De a vihar a mi hamar keletkezett,
Oly hamar is hagyta el megint az eget.
Megindult a felhő könnyű szélnek szárnyán,
Ragyogott keleten a tarka szivárvány.

Subájáról Jancsi lerázta a vizet,
Miután lerázta, újra utnak eredt.
Mikor a nap leszállt pihenni ágyába,
Kukoricza Jancsit még vitte két lába.

Az idő járása éjfél lehetett már,
Mikor szemébe tünt egy pislogó sugár.
Amint közelebb ért, látta, hogy ez a fény
Ablakból világít az erdő legmélyén.

Jancsi e látványra ekkép okoskodék :
«Ez a világ alig ha csárdában nem ég ;
Bizonyára úgy lesz — hál' a jó istennek !
Bemegyek az éjre, benne megpihenek.»

Csalatkozott Jancsi, mert az nem volt csárda,
Hanem volt tizenkét zsványoknak tanyája.
Nem állott üresen a ház, a zsványok
Mind a tizenketten odabenn valának.

Ejszaka, zsványok, csákányok, pisztolyok....
Ha jól megfontoljuk, ez nem tréfadolog ;
De az én Jancsimnak helyén állt a szíve,
Azért is közéjük nagy bátran belépe.

«Adjon az úristen szerencsés jó estét !»
Mondott nekik Jancsi ilyen megköszöntést ;
Erre a zsványok fegyverhez kapának,
Jancsinak rohantak, s szólt a kapitányok :

Vitte őt két lába erdő közepébe,
Sűrű zöld erdőnek sötét közepébe,
Ott őt köszöntötte holló károgaása,
Mely épen egy esett vadnak szemét ásta.

Sem erdő, sem holló őt nem háborgatván,
Kukoricza Jancsi ment a maga utján ;
Erdő közepében sötét ösvényére
Leküldte világát a hold sárga fénye.

VI.

«Szerencsétlenségnek embere, ki vagy te ?
Hogy lábadat mered tenni e küszöbre.
Vannak-e szüleid ? van-e feleséged ?
Akármid van, nem fog többé látni téged!»

Jancsinak sem szíve nem vert sebesebben
E szókra, sem nem lett haloványabb színben ;
A zsványkapitány fenyegetésire
Meg nem ijedt hangon ily módon felele :

«A kinek életét van miért félteni,
Ha e tájt kerüli, nagyon bölcsen teszi.
Nekem nem kedves az élet, hát közéték,
Bármik vagytok, egész bátorsággal lépek.

Azért, ha úgy tetszik, hagyjatok életben,
Hagyjatok ez éjjel itten megpihennem ;
Ha nem akarjátok ezt : üssetek agyon,
Hitvány életemet védeni nem fogom.»

Ezt mondta, nyugottan a jövődöt várva,
A tizenkét zsvány csodálkozására.
A kapitány ilyen szókat váltott véle :
«Egyet mondok, öcsém, kettő lesz belőle ;

Te derék legény vagy, azt a bátor szentet ! Most a kincses kádhoz! megtöltöm tarisznyám,
Téged az isten is zsványoknak teremtett. Haza viszem neked, szerelmes Iluskám !
Éltedet megveted, a halált nem féled . . . Czudar mostohádnak nem léssz többé rabja,
Te kellesz mi nekünk... kezét csapunk véled! Feleségül veszlek . . . isten is akarja.

Rablás, fosztogatás, ölés nekünk tréfa, Házat építettetek a falu közepén,
E derék tréfának díja gazdag préda. Ékes menyecskének oda vezetlek én ;
Ez a hordó ezüst, ez meg arany, látod ? . . . Ottan éldegélünk mi ketten boldogan,
Nos hát elfogadod a czimboraságot ? » Mint Ádám és Éva a Paradicsomban . . .

Furcsa dolgok jártak Jancsi elméjében, Istenem teremtöm ! mit beszélek én itt ?
S tettetett jó kedvvel szólt illetéknéppen : Zsványoknak vigyem el átkozott pénzt ?
«Czimborátok vagyok, itt a kezem rája ! Tán minden darabhoz vérfoltok ragadtak,
Rút életemnek ez a legszebb órája.» S én ilyen kincsekkel legyek boldog, gazdag?

«No, hogy még szebb legyen», felelt a kapitány, Hozzájok sem nyúlok . . . azt én nem tehetem,
«Lássunk, embereim, az áldomás után ; Nincs elromolva a lelkiismeretem. —
Papok pinczéből van jó borunk elég, Édes szép Iluskám, csak viseld terhedet,
Nézzük meg a kancsók mélységes fenekét ! » Bizd a jó istenre árva életedet !

S a kancsók mélységes fenekére néztek, Mikor elvégezte Jancsi a beszédet,
S lett eltemetése fejökben az észnek ; Az égő gyertyával a házból kilépett,
Maga volt csak Jancsi, ki mértéket tartott, Meggyújtá földelét mind a négy szögleten,
Kinálgatták, de ő aprókat kortyantott. Elharapózott a mérges láng sebesen.

Álmod hozott a bor latrok pillájára . . . Egy láng lett a földél szempillantás alatt,
Jancsinak sem kellett több, ő csak ezt várta. A láng piros nyelve az ég felé szaladt.
Mikor a zsványok jobbra, balra dőltek, Feketévé vált a tisztakék égi bolt,
Jancsi a beszédet ilyformán kezdé meg : Elhaloványodott a teljes fényű hold.

«Jó éjszakát! . . . nem kelt föl titeket sem más, A szokatlan világ a mint elterjedett,
Majd csak az itéletnap trombitálás ! Fölriasztotta a baglyot, bőregeret ;
Élete gyertyáját soknak eloltátok, Kiterjesztett szárnyok sebes suhogása
Küldök én örökös éjszakát reátok. A falombozatok nyugalmát fölrázta.

A föltámadó nap legelső sugára
Lesütött a háznak füstölgő romjára,
Pusztult ablakán át benézett a házba,
Ott a haramjáknak csontvázait látta.

VII.

Jancsi már hetedhét országon túl jára,
Nem is igen gondolt a zsványtanyára ;
Egyszerre valami csillámlott előtte,
Hát sugarát a nap fegyverekre lőtte.

Katonák jövének, gyönyörű huszárok,
A nap fénye ezek fegyverén csillámlott ;
Alattok a lovak tomboltak, prüsszögtek,
Kényesen rázták szép sörényes fejüket.

Mikor őket Jancsi közeledni látta,
Alig fért meg szíve a baloldalába',
Mert így gondolkodott : «Ha befogadnának,
Be örömetst mennék én is katonának !»

A mint a katonák közelébe értek,
Ily szavát hallotta Jancsi a vezérnek :
«Vigyázz, földi ! bizony rá lépsz a fejedre. . .
Mí ördögért vágy úgy a búnak eredve ?»

Jancsi pedig szólott fohászokodva nagyot :
«Én a kerek világ bujdosója vagyok ;
Ha kegyelmetekkel egy sorban lehetnék,
A ragyogó nappal farkasszemet néznék.»

Szólt megint a vezér : «Jól meggondold, földi!
Nem mulatni megyünk, megyünk öldökölni.
Rá rontott a török a francia népre ;
Franciaíknak megyünk mi segedelmére.»

«Hát hisz akkor én meg még jobban szeretném,
Ha magamat lóra, nyeregbe vethetném ;
Mert ha én nem ölök, engem öl meg a bú —
Nagyon kívánt dolog nekem a háború.»

Igaz, hogy eddig csak szamarat ismértem,
Mivelhogy juhászság volt a mesterségem.
De magyar vagyok, s a magyar lóra termett,
Magyarnak teremt az isten lovat, nyeretget.»

Sokat mondott Jancsi megeredt nyelvével,
De még többet mondott sugárzó szemével ;
Nagyon természetes hát, hogy a vezérnek
Megtetszett, és be is vette közlegénynek.

Czifra beszéd kéne azt elősorolni,
A vörös nadrágban mit érezett Jancsi,
Mit érezett, mikor a mentét fölkapta,
S villogó kardját a napnak megmutatta.

Csillagokat rúgott szilaj paripája,
Mikor Jancsi magát fölvetette rája,
De ő keményen ült rajta, mint a czövek,
A földindulás sem rázhatta volna meg.

Bámulói lettek katonapajtási,
Nem győzték szépségét, erejét csodálni,
És a merre mentek, s bezállásozának,
Induláskor gyakran sírtak a leányok.

Lyányokra nézve, a mi Jancsit illeti,
Egyetlen egy leány sem tetszett ő neki,
Az igaz, hogy noha sok földet bejára,
Sehol sem akadt ő lluska párjára.

VIII.

Nos hát ment a sereg, csak ment, csak mendegélt,
 Tatárországnak már elérte közepét ;
 De itten reája nagy veszedelem várt :
 Látott érkezni sok kutyafejű tatárt.

Kutyafejű tatár népek fejedelme
 A magyar sereget ekkép idvezelte :
 «Hogymikép mertek ti szembeszállni velünk?
 Tudjátok-e, hogy mi emberhússal élünk?»

El sem feledte ezt a szerecsen király ;
 Azért a magyarok védelmére kiáll,
 S a tatár császárral, kivel jó barát volt,
 Kiengesztelésül ily szavakat váltott :

Nagy volt ijedsége szegény magyaroknak,
 Minthogy a tatárok ezerannyin voltak ;
 Jó, hogy akkor azon a vidéken jára
 Szerecsenországnak jószívű királya.

«Kedves jó barátom, ne bánts e sereget,
 Legkisebbet sem fog ez ártani neked,
 Igen jól ismerem én a magyar népet,
 Kedvemért bocsásd át országodon őket.»

Ez a magyaroknak mingyárt pártját fogta,
 Mert Magyarországot egyszer beutazta,
 S ekkor Magyarország jámbor lelkű népe
 Igen becsületes módon bánt ő véle.

«A kedvedért, pajtás, hát már csak megteszem,»
 Szólt kibékülve a tatár fejedelem,
 De még meg is írta az úti levelet,
 Hogy senki se bántsa a magyar sereget.

Az igaz, hogy nem is lett semmi bántása,
 De mégis örült, hogy elért a határra,
 Hogy ne örült volna ? ez a szegény vidék
 Egyebet se' terem : medvehúst meg fűgét.

IX.

Tatárország hegyes-völgyes tartománya
 Messziről nézett a seregnek utána,
 Mert jól bent vala már nagy Taljánországban,
 Rozmarinfa-erdők sötét árnyékában.

Itt semmi különös nem történt népünkkel,
 Csak hogy küzdenie kellett a hideggel,
 Mert Taljánországban örökös tél vagyion ;
 Mentek katonáink csupa havon, fagyion.

No de a magyarság erős természete,
 Bármilyen nagy hideg volt, megbirkozott vele ;
 Aztán meg, ha fáztak, hát kapták magokat,
 Leszálltak s hátokra vették a lovakat.

X.

Ekképen jutottak át Lengyelországba,
Lengyelek földéről pedig Indiába ;
Franciaország és India határos,
De köztök az út nem nagyon mulatságos.

India közepén még csak dombok vannak,
De aztán a dombok mindig magasabbak,
S mikor a két ország határát elérik,
Már akkor a hegyek fölnyúlnak az égig.

Tudni való, hogy itt a sereg izzadott,
Le is hányt magáról dolmányt, nyakravalót...
Hogy ne az istenért ? A nap fejük felett
Valami egy óra-járásra lehetett.

Enni nem ettek mást, mint levegőeget ;
Ez olyan sűrű ott, hogy harapni lehet.
Hanem még italhoz is furcsán jutottak :
Ha szomjaztak, vizet felhőből facsartak.

Elérték végtére tetejét a hegynek ;
Itt már oly meleg volt, hogy csak éjjel mentek.
Lassacskán mehettek ; nagy akadály volt ott :
Hát a csillagokban a ló meg-megbotlott.

A mint ballagtak a csillagok közepett,
Kukoricza Jancsi ekkép elmélkedett :
« Azt mondják, a hányszor egy csillag leszalad,
A földön egy ember élete megszakad.

Ezer a szerencséd, te gonosz mostoha,
Hogy nem tudom, melyik kinek a csillaga ;
Nem kinkanád tovább az én galambomat —
Mert lehajítanám mostan csillagodat. »

Eztán nem sokára lejtősen haladtak,
Alacsonyodtak már a hegyek alattok,
A szörnyű forróság szinte szűnni kezdett,
Mentül beljebb érték a francia földet.

XI.

A francziák földje gyönyörű tartomány,
Egész Paradicsom, egész kis Kánaán,
Azért is vásott rá a törökök foga,
Pusztító szándékkal azért törtek oda.

Mikor a magyarság beért az országba,
A törökök ott már raboltak javába ;
Kirabolták a sok gazdag templom kincsét,
És üresen hagytak minden boros pinczét.

Látni lehetett sok égő város lángját,
Kivel szemközt jöttek, azt kardjokra hányták,
Magát a királyt is kiűzték várából,
S megfosztották kedves egyetlen lyányától.

Igy találta népünk a francia királyt,
Széles országában föl s le bujdosva járt ;
A mint őt meglátták a magyar huszárok,
Sorsán szánakozó könnyet hullatának.

A bujdosó király ily szókat hallatott :
« Ugy-e, barátim, hogy keserves állapot ?
Kincsem vetélkedett Dárius kincsével,
S most küzködnöm kell a legnagyobb inséggel. »

A vezér azt mondá vigasztalására :
« Ne busúlj, francziák fölséges királya !
Megtánczoltatjuk mi ezt a gonosz népet,
Ki ily méltatlanul mert banni te véled.

Ez éjjelen által kipihenjük magunk,
Mert hosszú volt az út, kissé elfáradtunk ;
De holnap azután, mihelyt fölkel a nap,
Visszafoglaljuk mi vesztett országotat. »

«Hát szegény leányom, hát édes leányom ?»
Jajdult föl a király, «ötet hol találom ?
Elrabolta tőlem törökök vezére
A ki visszahozza, számolhat kezére.»

Nagy buzdítás volt ez a magyar seregek ;
Minden ember szívét reménység szállta meg.
Ez volt mindenkinek fejében föltéve :
«Vagy visszakerítem, vagy meghalok érte.»

Kukoricza Jancsi tán egymaga volt csak
Meg nem hallója az elmondott dolognak ;
Jancsinak az esze más egyeben jára :
Visszaemlékezett szép Iluskájára.

XII.

Másnap reggel a nap szokás szerint fölkel,
De nem lát és nem hall olyat minden reggel,
Mint a milyet hallott, mint a milyet látott
Mingyárt, mihelyest a föld szélére hágott.

Megszólt a sereg harsány trombitája,
Minden legény talpon termett szózatára ;
Jól kiköszörülték aczél szablyáikat,
Azután nyergelték gyorsan a lovakat.

A király erőnek erejével rajt volt,
Hogy ő is elmegy, s a többiekkel harczol ;
Hanem a huszárok bölcs eszű vezére
A királyhoz ilyen tanácsot intéze :

«Nem, kegyelmes király! csak maradj te hátra,
A te karjaid már gyöngék a csatára ;
Tudom, meghagyta az idő bátorságod,
De mi haszna ? hogyha erőd vele szállott.

Bízd az isten után mi reánk ügyedet ;
Fogadást teszünk, hogy mire a nap lemegy
Országodból tova űzzük ellenséged,
S elfoglalhatd újra a királyi széket. »

Erre a magyarság lóra kerekedett,
S keresni indult a rabló törököket ;
Nem soká kereste, mingyárt rájuk akadt,
És egy követ által izent nekik hadat.

Visszajött a követ, harsog a trombita,
Rémséges zugással kezdődik a csata ;
Aczélok csengése, torkok kurjantása
Volt a magyaroknál harczy jel adása.

A sarkantyút vágják lovak oldalába,
Dobogott a földön lovak patkós lába,
Vagy talán a földnek dobbant meg a szíve,
E vészt jövendőlközre zajra megijedve.

Törökök vezére hét lófarkú basa,
Őt akós hordónak elég volna hasa ;
A sok boritaltól piroslík az orra,
Azt hinné az ember, hogy érett uborka.

A török csapatnak nagy hasu vezére
Rendbe szedte népét a harcznak jelére ;
A rendbe szedett nép ugyan csak megállott,
A mint megrohanták a magyar huszárok.

De nem volt gyerekség ez a megrohanás,
Lett is nem sokára szörnyű rendzavarás ;
Izzadott a török véres verítéket,
Tőle a zöld mező vörös tengerré lett.

Hejh csinálom-adta ! meleg egy nap volt ez,
Hegygyé emelkedett már a török holttest.
De a basa még él mennykő nagy hasával,
S Kukoricza Jancsit czélozza vasával.

Kukoricza Jancsi nem veszi tréfának,
S ily szóval megy neki a török basának :
«Atyafi ! te úgy is sok vagy egy legénynek :
Megállj, én majd kettőt csinállok belőled.»

S akként cselekedett, a mint megfogadta,
Szegény török basát ketté hasította,
Jobbra-balra hullott izzadó lováról,
Igy múlt ki ő kelme ebből a világból.

Mikor ezt látta a gyáva török sereg,
Ucczu ! hátat fordít és futásnak ered,
Futott, futott s talán mostanság is futna,
Hogyha a huszárok el nem érték volna.

De bezzeg elérték, le is kaszabolták ;
Hullottak a fejek előttök, mint a mák.
Egyetlen egy nyargal még ló halálába,
Ennek Kukoricza Jancsi ment nyomába.

Hát a török basa fia vágatott ott,
Ölébe valami fehérfele látszott.
A fehérség volt a francia királylány ;
Nem tudott magáról semmit, elájulván.

Soká nyargalt Jancsi, a míg utolérte,
«Megállj, a hitedet !» kiáltott feléje,
«Állj meg, vagy testeden mingyárt nyitok kaput,
Melyen által hitvány lelked pokolba fut.»

De a basa fia meg nem állott volna,
Ha a ló alatta össze nem omolna,
Összeomlott, ki is fujta ott páráját.
Basa fia ilyen szóra nyitá száját :

«Kegyelem, kegyelem, nemes lelkű vitéz !
Ha semmi másra nem : ifjúságomra nézz ;
Ifjú vagyok még, az életet szeretem . . .
Vedd el mindenemet, csak hagyj meg életem!»

«Tartsd meg mindenedet, gyáva élnetetlen !
Kezem által halni vagy te érdemetlen.
Hordd el magad innen, vidd hírül hazádnak,
Haramja fiai hogy és mikép jártak.»

Leszállott lováról, királylányhoz lépe,
És bele tekintett gyönyörű szemébe,
Melyet a királylány épen most nyitá ki,
Mialatt ily szókat mondanak ajaki :

«Kedves szabadítóm! nem kérdezem, ki vagy?
Csak annyit mondok, hogy hálám irántad nagy.
Háladatosságból én mindent megteszek,
Hogyha kedved tartja, feleséged leszek.»

Jancsi ereiben nem folyt víz vér helyett,
Szívében hatalmas tusa keletkezett ;
De lecsillapítá szíve nagy tusáját,
Emlékezetébe hozván Iluskáját.

Nyájasdalon így szólt a szép királylányhoz :
«Menjünk, rózsám, elébb az édes atyáddhoz.
Ott majd közelebről vizsgáljuk a dolgot.»
S ló előtt a lánynyal lassacskán ballagott.

XIII.

Kukoricza Jancsi meg a királyleány
Csatahelyre értek a nap alkonyatán.
A leáldozó nap utósó sugára
Vörös szemmel nézett a siralmas tájra.

Nem látott egyebet, csak a véres halált,
S hollósereget, mely a halottakra szállt ;
Nem igen telt benne nagy gyönyörűsége,
Le is ereszkedett tenger mélységébe.

A csatahely mellett volt egy jókora tó,
Tiszta szőke vizet magába foglaló.
De piros volt az most, mert a magyar sereg
Török vértől magát vízében mosta meg.

Miután megmosdott az egész legénység,
A francia királyt várába kísérték ;
A csatamezőtől az nem messzire állt . . .
Ide kísérték hát a francia királyt.

Alighogy bevonult a várba a sereg,
Kukoricza Jancsi szinte megérkezett.
Olyan volt mellette az ékes királylány,
Mint felhő mellett a tündöklő szivárvány.

Hogy az öreg király leányát meglátta,
Reszkető örömmel borult a nyakába,
S csak azután mondta a következőket,
Mikor a lány ajkán tőle sok csók égett :

«Most már örömemnek nincsen semmi hija,
Szaladjon valaki, s a szakácsot hija,
Készítsen, a mi jó, mindent vacsorára,
Az én győzedelmes vitézim számára.»

«Király uram ! nem kell hini a szakácsot»,
A király mellett egy hang ekkép rikácsolt,
«Elkészítettem már mindent hamarjában,
Föl is van tálalva a szomszéd szobában.»

A szakács szavai kedvesen hangzottak
Füleiben a jó magyar huszároknak ;
Nem igen sokáig hívták magokat,
Körültették a megterhelt asztalokat.

A mily kegyetlenül bántak a törökkel,
Csak úgy bántak ők most a jó ételekkel ;
Nem is csoda biz az, mert megéhezének
A nagy öldöklésben a derék vitézek.

Járta már a kancsó isten igazába,
Ekkor a királynak ily szó jött szájába :
«Figyelmezzetek rám, ti nemes vitézek,
Mert nagy fontosságú, a mit majd beszéltek.»

S a magyar huszárok mind figyelmezőnek,
Fölfogni értelmét király beszédének,
A ki egyet ivott, azután köhhentett,
S végre ily szavakkal törte meg a csendet :

«Mindenek előtt is mondd meg a nevedet,
Bátor vitéz, a ki lányom megmentetted.»
«Kukoricza Jancsi becsületos nevem ;
Egy kicsit parasztos, de én nem szégyenlem.»

Kukoricza Jancsi ekképen felele,
Azután a király ily szót váltott vele :
«Én a te nevedet másnak keresztelem,
Mától fogva neved János vitéz legyen.»

Derék János vitéz, halld most beszédemet : A király szavai ím ezek valának,
Míntfogymegmentetted kedves gyermekeket, Nagy csodálkozással hallák a huszárok.
Vedd el feleségül, legyen ő a tied, János vitéz pedig e szíves beszédet
És vele foglald el királyi székemet. Alázatos hangon ekkép köszöné meg :

A királyi széken én sokáig ültem,
Rajta megvénültem, rajta megöszültem.
Nehezek nekem már a királyi gondok,
Annakokáért én azokról lemondok.

«Köszönöm szépen a kelmed jó 'karatját,
A mely reám nézve nem érdemlett jóság ;
Egyszersmind azt is ki kell nyilatkoztatnom,
Hogy én e jóságot el nem fogadhatom.

Homlokodra teszem a fényes koronát,
Fényes koronámért nem is kívánok mást,
Csak hogy e várban egy szobát rendelj nékem,
Melyben hátralevő napjaimat éljem. »

Hosszu históriát kéne elbeszélnem,
Miért e jósággal lehetetlen élnem ;
De attól tartok, hogy megunnák kelmetek ;
S én másnak terhére lenni nem szeretek. »

«De csak beszélj, fiam, meghallgatjuk biz azt ;
Hiábavalóság, a mi téged aggaszt. »
Igy biztatta őt a jó franczia király,
S János vitéz beszélt, a mint itt írva áll.

XIV.

«Hogy is kezdjem csak hát ? . . . Mindennek előtte,
Hogyan tettem szert a Kukoricza névre ?
Kukoricza között találtak engemet,
Ugy ruházták rám a Kukoricza nevet.

Egy gazdaember jó lelkű felesége
— A mint ő nekem ezt sokszor elmesélte —
Egyszer kinézett a kukoriczaföldre,
S ott egy barázdában lelt engem heverve.

Szörnyen sikítottam, sorsomat megszánta,
Nem hagyott a földön, felvett a karjára,
És haza felé ezt gondolta mentiben :
«Fölnevelem szegényt, hisz úgy sincs gyermekem. »

Hanem volt ám neki haragos vad férje,
A kinek én sehogy sem voltam inyére.
Hejh, a mikor engem ez otthon meglátott,
Ugyan csak járták a cifra káromlások.

Engesztelte a jó asszony ily szavakkal :
«Hagyjon kend föl, apjok, azzal a haraggal.
Hiszen ott kinn csak nem hagyhattam vesztére,
Tarthatnék-e számot isten kegyelmére ?

Aztán nem lesz ez a háznál haszontalan,
Kendnek gazdasága, ökre és juha van,
Ha felcsuporodik a kis istenadta,
Nem kell kendnek bérest, juhászt fogadnia.»

Valahogy, valahogy csakugyan engedett,
De azért rám soha jó szemet nem vetett.
Hogyha nem ment dolgom a maga rendiben,
Meg-meghusángolt ő amugy istenesen.

Munka s ütlek között ekkép nevelkedtem,
Részesültem nagyon kevés örömekben ;
Az egész örömem csak annyiból állott,
Hogy a faluban egy szép kis szóke lány volt.

Ennek édes anyja jókor a sír é lett,
Édes apja pedig vett más feleséget ;
Hanem az apja is elhalt nemsokára,
Igy jutott egyedül mostoha anyjára.

Ez a kis leányzó volt az én örömem,
Az egyetlen rózsza tüskés életemen.
Be tudtam is ötet szeretni, csodálni !
Ugy hittak minket, hogy : a falu árvái.

Már gyerek koromban hogyha őt láthattam,
Egy turós lepényért látását nem adtam ;
Örültem is, mikor a vasárnap eljött,
És vele játszhattam a gyerekek között.

Hát mikor még aztán sihederré lettem,
S izegni-mozogni elkezdett a szívem !
Csak úgy is voltam ám, mikor megcsókoltam,
Hogy a világ összedőlhetett miattam.

Sokszor megbántotta gonosz mostohája
Isten neki soha azt meg ne bocsássa !
Es ki tudja, még mit el nem követ rajta,
Ha fenyegetésem zabolán nem tartja.

Magamnak is ugyan kutyául lett dolga,
Bele fektettük a jó asszonyt a sírba,
A ki engem talált, és a ki, mondhatom,
Mint tulajdon anyám, úgy viselte gondom.

Kemény az én szívem, teljes életemben
Nem sokszor esett meg, hogy könnyet ejtettem,
De nevelő anyám sírjának halmára
Hullottak könnyeim zápornak módjára.

Iluska is, az a szép kis szóke leány,
Nem tettetett bútól fakadt sírva halmán ;
Hogy ne ? az istenben boldogult jó lélek
Kedvezett, a miben lehetett, szegénynek.

Nem egyszer mondta, hogy : «várakoztatok csak !
Én még benneteket összeházasítalak :
Olyan pár válik is ám ti belőletek,
Hogy még ! . . . várjatok csak, várjatok, gyerekek !»

Hát hiszen vártunk is egyre keservesen ;
Meg is tette volna, hiszem az egy istent,
(Mert szavának állott ő minden időbe')
Ha le nem szállt volna a föld mélységébe.

Azután hát aztán, hogy meghalálozott,
A mi reménységünk végkép megszakadott :
Mindazonáltal a reménytelenségbe'
Ugy szerettük egymást, mint annak előtte.

De az úristennek más volt akaratja,
Szívünknek ezt a bús örömet sem hagyta.
Egyszer én valahogy nyájam elszalasztám,
Annak következtén elcsapott a gazdám.

Búcsut mondtam az én édes Iluskámnak,
Keserű érzéssel mentem a világnak.
Bujdosva jártam a világot széltére,
Mígnem katonának csaptam föl végtére.

Nem mondtam én neki, az én Iluskámnak,
Hogy ne adja szívét soha senki másnak,
Ő sem mondta nekem, hogy hűséges legyek —
Tudtuk, hogy hűségünk úgy sem szegjük mi meg.

Azért szép királylyány, ne tarts reám számot ;
Mert ha nem bírhatom kedves Iluskámat :
Nem is fogok bírni senkit e világon,
Ha elfelejtkezik is rólam halálom.»

XV.

János vitéz ekkép végzé történetét,
Nem hagyta hidegen a hallgatók szívét ;
A királylyány arczát mosta könnyhullatás,
Melynek kútfeje volt bánat s szánakozás.

A király e szókat intézte hozzája :
«Nem erőltetek hát, fiam, házasságra ;
Hanem a mit nyujtok hálámnak fejében,
Elfogadását nem tagadod meg tőlem.»

Erre kinyitotta kincstárát a király ;
Parancsolatjára egy legény előáll,
S aranyal tölti meg a legnagyobb zsákot,
János ennyi kincset még csak nem is látott.

«Nos hát János vitéz, lányom megmentője»,
Beszélt a király, «ez legyen tetted bére.
Vidd el mindenestül ezt a teli zsákot,
És boldogítsd vele magadat s mátkádat.

Tartóztatnálak, de tudom, nem maradnál,
Kivánczol lenni már is galambodnál,
Eredj tehát — hanem társid maradjanak ;
Eljenek itt néhány mulatságos napnak.»

Ugy volt biz az, a mint mondotta a király,
János vitéz kívánt lenni galambjánál.
Búcsuzott a királylyánytól érzékenyül :
Aztán a tengerhez ment és gályára ült.

A király s a sereg elkísérte oda,
Tőlök sok «szerencsés jó utat» hallhata,
S szemekkel néztek mindaddig utána,
Míg a nagy messzeség ködöt nem vont rája.

XVI.

Ment János vitézzel a megindult gálya,
Szélbe kapaszkodott széles vitorlája,
De sebesebben ment János gondolatja,
Utjában semmi sem akadályoztatta.

János gondolatja ilyenforma vala :
«Hejh Iluskám, lelkem szépséges angyala !
Sejtéd-e te mostan, milyen öröm vár rád ?
Hogy haza tart kincscsel bővelkedő mátkád ?

Haza tartok én, hogy végre valahára
Sok küzködés után legyünk egymás párja,
Egymás párja leszünk, boldogok, gazdagok ;
Senki fiára is többé nem szorulok.

Gazd'uram ugyan nem legszebben bánt velem,
Hanem én ő neki mind azt elengedem.
S igazság szerint ő oka szerencsémnek ;
Még is jutalmazom, mihelyt haza érek.»

Ezt gondolta János s több ízben gondolta,
Mialatt a gálya ment sebes haladva ;
De jó messze volt még szép Magyarországtól,
Mert Franciaország esik tőle távol.

Egyszer János vitéz a hajófödélen
Sétált föl s alá az est szürkületében.
A kormányos ekkép szólt legényeihez :
«Piros az ég alja ; aligha szél nem lesz.»

Hanem János vitéz nem figyelt e szóra,
Feje fölött repült egy nagy sereg golya ;
Ősre járt az idő : ezek a madarak
Bizonyosan szülő-földéről szálltanak.

Szelid epedéssel tekintett utánok,
Mintha azok neki jó hírt mondanának,
Jó hírt Iluskáról, szép Iluskájáról,
S oly régen nem látott kedves hazájáról.

XVII.

Másnap, a mint az ég alja jövendölte,
Csakugyan szél támadt, még pedig nem gyöngé.
Zokogott a tenger hánykodó hulláma
A zugó fergeteg korbácsolására.

Volt a hajó népe nagy megijedésben,
A mint szokott lenni olyan vad szélvészben.
Hiába volt minden erőmegfeszítés,
Nem látszott sehonnan érkezni menekvés.

Sötét felhő is jön ; a világ elborúl,
Egyszerre megdördül az égiháború,
Villámok cikáznak, hullnak szanaszerte ;
Egy villám a hajót izról porra törte.

Látszik a hajónak diribje-darabja,
A holttesteket a tenger elsodorja.
Hát János vitéznek milyetén sors jutott,
Őt is elsodorták a lelketlen habok ?

Hejh biz a haláltól ő sem volt már messze,
De mentő kezét az ég kiterjesztette,
S csodálatos módon szabadította meg,
Hogy koporsója a habok ne legyenek.

Ragadta őt a víz magasra, magasra,
Hogy tetejét érte már a felhő rojtja ;
Ekkor János vitéz nagy hirtelenséggel
Mégkapta a felhőt mind a két kezével.

Bele kapaszkodott, el sem szalasztotta,
S nagy erőlködéssel addig függött rajta,
Mígnem a felhő a tengerparthoz ére,
Itten rá lépett egy szikla tetejére.

Először is hálát adott az istennek,
Hogy életét ekkép szabadította meg ;
Nem gondolt vele, hogy kincsét elvesztette,
Csakhogy el nem vezett a kincscsel élete.

Azután a szikla tetején szétnézett,
Nem látott mást, csupán egy grifmadár-fészket.
A grifmadár éppen fiait etette,
Jánosnak valami jutott az eszébe.

Oda lopózkodott a fészkekhez lassan,
És a grifmadárra hirtelen rápattan,
Oldalába vágja hegyes sarkantyúját,
S furcsa paripája hegyen-völgyen túlszállt.

Hányta volna le a madár nyakra-főre,
Lehányta volna ám, ha birt volna véle,
Csakhogy János vitéz nem engedte magát,
Jól átszorította derekát és nyakát.

Ment, tudj' az isten, hány országon keresztül;
Egyszer, hogy éppen a nap az égbe kerül :
Hát a virradatnak legelső sugára
Rá süttött egyenest faluja tornyára.

Szent isten ! hogy örült ennek János vitéz,
Az öröm szemébe könnyecsepeket idéz ;
A madár is, mivel szörnyen elfáradt már,
Vele a föld felé mindinkább közel jár.

Le is szállott végre egy halom tetején,
Alig tudott venni lélekzetet szegény,
János leszállt róla és magára hagyta,
És ment, elmerülve mély gondolatokba.

«Nem hozok aranyat, nem hozok kincseket,
De meghozom régi hűséges szívemet,
És ez elég neked, drága szép Iluskám !
Tudom, hogy nehezen vársz te is már reám.»

Ily gondolatokkal ért a faluvégre,
Érintette fülét kocsiknak zörgése,
Kocsiknak zörgése, hordóknak kongása ;
Szüretre készült a falu lakossága.

Nem figyelmeztet ő szüretremenőkre ;
Azok sem ismertek a megérkezésre ;
A falu hosszában ekképen haladott
A ház felé, a hol Iluskája lakott.

A pitvarajtónál be reszkettet keze,
S mellében csakhogy el nem állt lélekzete ;
Benyitott végtére — de Iluska helyett
Látott a pitvarban idegen népeket.

«Tán rossz helyen járok», gondolta magában,
És a kilincs megint volt már a markában . . .
«Kit keres kegyelmed ?» nyájasan kérdezte
János vitézt egy kis takaros menyecske.

Elmondotta János, hogy kit és mit keres . . .
«Jaj, eszem a szívét, a naptól oly veres !
Bizony, bizony alig hogy reá ismértem»,
Szólott a menyecske meglepetésében.

«Jöjjen be már no, hogy az isten áldja meg,
Oda benn majd aztán többet is beszéllek.»
Bevezette Jánost, karszékra ültette,
S így folytatta ismét beszédét mellette :

«Ismer-e még engem ? nem is ismer talán ?
Tudja, én vagyok az a kis szomszédleány,
Itt Iluskáéknál gyakran megfordúltam. . . .»
«Hanem hát beszéljen csak : Iluska hol van ?»

Szavaiba vágott kérdezőleg János,
A menyecske szeme könnytől lett homályos.
«Hol van Iluska, hol?» felelt a menyecske,
«Szegény Jancsi bácsi!... hát el van temetve.»

Jó, hogy nem állt János, hanem ült a széken,
Mert lerogyott volna kínos érzésében;
Nem tudott mást tenni, a szívéhez kapott,
Mintha ki akarná tépni a bánatot.

Igy ült egy darabig némán merevedve,
Azután szólt, mintha álmából ébredne:
«Mondjatok igazat, ugy-e hogy férjhez ment?
Inkább legyen férjnél, mintsem hogy oda lent.»

Akkor legalább még egyszer megláthatom,
S édes lesz nekem e keserű jutalom.»
De a menyecskének orczáján láthatta,
Hogy nem volt hazugság előbbi szózata.

XVIII.

János reá borúlt az asztal sarkára,
S megeredt könnyének bőséges forrása,
A mit mondott, csak úgy töredeze mondta,
El-elakadt a nagy fájdalomtól hangja:

«Miért nem estem el háború zajában?
Miért a tengerben sirom nem találtam?
Miért, miért lettem e világra, miért?
Ha ily mennykőcsapás, ilyen gyötirelem ért!»

Kifáradt végre őt kínozni fájdalma,
Mintha munkájában elszenderült volna.
«Hogy halt meg galambom? mi baj lett halála?»
Kérdé, s a menyecske ezt felelte rája:

«Sok baja volt biz a szegény teremtésnek;
Kivált mostohája kinzása törte meg,
De meg is lakolt ám érte a roszt pára,
Mert jutott inséges koldusok botjára.

Végig gondolta a régi szép időket,
Mikor még Iluska tiszta szíve égett,
Szíve és orczája — s most a hideg földben
Hervadtan, hidegen vannak mind a ketten.

Aztán meg magát is szörnyen emlegette,
Jancsi bácsi; ez volt végső lehellete:
Jancsikám, Jancsikám, az isten áldjon meg,
Más világon, ha még szeretsz, tied leszek.

Leáldozott a nap piros verőfénye;
Halovány hold lépett a napnak helyébe;
Szomorún nézett ki az őszi homályból,
János eltántorgott kedvese hantjától.

Ezek után kimult az árnyékvilágból;
A temetőhelye nincsen innen távol.
A falu népsége nagy számmal kísérte;
Minden kísérője könnyet ejtett érte.»

Még egyszer visszatért. A sírhalom felett
Egyszerű kis rózsabokor nevelkedett.
Leszakította a virágszálát róla,
Elindult s mentében magában így szóla:

Kérelemszavára a szíves menyecske
Jánost Iluskája sírjához vezette;
Ottan vezetője őt magára hagyta,
Lankadtan borult a kedves sírhalomra.

«Ki porából nőttél, árva kis virágszál,
Légy hűséges társam vándorlásaimnál;
Vándorlok, vándorlok, a világ végeig,
Míg kívánt halálom napja megérkezik.»

XIX.

János vitéznek volt utjában két társa :
Egyik a búbánat, mely a szívért rága,
Másik meg kardja volt, bedugva hüvelybe,
Ezt a török vértől rozsdá emészttette.

Látom, nem te vagy az, ki nekem halált hoz,
Látom, a halálért kell fordulnom máshoz.
Máshoz fordulok hát ; ti viszontagságok !
Ohajtott halálom tán ti meghozzátok. »

Bizonytalan úton ezekkel vándorolt.
Már sokszor telt s fogyott a változékony hold,
S váltott a téli föld szép tavaszi ruhát,
Mikor így szólta meg szíve bánatát :

Ezeket gondolta s elhagyta bánatát,
Ez szívéhez vissza most már csak néha szállt,
Hanem ismét eltűnt ; (mert be volt az zárva,
S csak egy könnyecppet tett szeme pillájára.)

«Mikor unod már meg örökös munkádat,
Te a kinezásban telhetetlen bánat !
Ha nem tudsz megölni, ne gyötörj hiába ;
Eredj máshová, tán akadsz jobb tanyára.

Utóbb a könnyel is végkép számot vetett,
Csupán magát vitte a megunt életet,
Vitte, vitte, vitte egy sötét erdőbe,
Ott szekeret látott, a mint bele lépe.

Fazekasé volt a szekér, melyet látott ;
Kereke tengelyig a nagy sárba vágott ;
Ütötte lovait a fazekas, szegény,
A szekér azt mondta : nem mozdulok biz én.

«Adj' isten jó napot» szólott János vitéz ;
A fazekas rúttul a szeme közé néz,
S nagy boszankodással im ezeket mondja :
«Nem nekem . . . van biz az ördögnek jó napja.»

«Be rosz kedvben vagyunk» felelt neki János.
«Hogyne ? mikor ez az út olyan posványos.
Nógatom lovamat már reggeltől kezdve ;
De csak így van, mintha le volna enyvezve.»

«Ségíthetünk azon ... de mondja meg kend csak,
Ezen az úton itt vajon hova jutnak ?»
Kérdé János vitéz egy utra mutatva,
Mely az erdőt jobbra végig hasította.

«Ezen az úton itt ? dejsz erre ne menjen,
Nem mondok egyebet ; ... oda vesz különben.
Óriások lakják ott azt a vidéket,
Nem jött még ki onnan, a ki oda lépett.»

Felelt János vitéz : «Bizza kend azt csak rám.
Mostan a szekérhez lássunk egymás után.»
Igy szólott, aztán a rúd végét megkapta,
S csak tréfamódra a sárból kiragadta.

Volt a fazekasnak jó nagy szemc, szája,
De még is kicsiny volt az álmétkodásra ;
A mire föleszmélt, hogy köszönjön szépen,
János vitéz már jól benn járt az erdőben.

János vitéz ment, és elért nem sokára
Az óriásföldnek félelmes tájára.
Egy vágató patak folyt a határ mellett ;
Hanem folyónak is jóformán beillett.

A pataknál állt az óriásföld csősze ;
Mikor János vitéz a szemébe néze,
Oly magasra kellett emelnie fejét,
Míntha nézné holmi toronynak tetejét.

Óriások csősze őt érkezeni látta,
S mintha mennykő volna, így dörgött reája :
«Ha jól látom, ott a fűben ember mozog ; —
Talpam úgy is viszket, várj, majd rád gázolok.»

De az óriás a mint rá lépett volna,
János feje fölött kardját föltartotta,
Bele lépett a nagy kamasz és elbődült,
S hogy lábát felkapta : a patakba szédült.

«Épen úgy esett ez, a mint csak kívántam»,
János vitéznek ez járt gondolatában ;
A mint ezt gondolta, szaladni is kezdett,
S az óriás felett átment a vizet.

Az óriás még föl nem tápáskodhatott,
A mint János vitéz a túlpartra jutott,
Átjutott, és neki suhintva szablyáját,
Végig metszette a csősz nyaka csigáját.

Nem kelt föl többé az óriások csősze,
Hogy a rábizott tájt őrző szemmel nézze ;
Napfogyatkozás jött szeme világára,
Melynek elmúlását hasztalanul várta.

Keresztül futott a patak vize testén ;
Veres lett hulláma, vértől befestetvén. —
Hát Jánost mi érte, szerencse vagy inség ?
Majd meghalljuk azt is, várjunk csak kicsinnyég.

XX.

János az erdőben mindig beljebb haladt,
Sokszor meg-megállt a csodálkozás miatt,
Mert nem látott minden léptében nyomában
Olyat, a mit látott Óriásországban.

Volt ennek a tájnak sok akkora fája,
Hogy a tetejüket János nem is látta.
Aztán olyan széles volt a fák levele,
Hogy szűrnek is untig elég volna fele.

A szunyogok itten akkorára nőttek,
Hogy ökrök gyanánt is máshol elkelnének.
Volt is mit aprítani János szablyájának,
Mínthogy feléje nagy mennyiségben szálltak.

Hát még meg a varjuk !... hú, azok voltak ám,
Látott egyet űlni egyik fa sudarán,
Lehetett valami két mérföldre tőle,
Még is akkora volt, hogy felhőnek vélte.

Igy ballagott János bámulva mód nélkül.
Egyszerre előtte valami sötétül.
Az óriás király nagy fekete vára
Volt, a mi sötéten szeme előtt álla.

Nem hazudok, de volt akkora kapuja,
Hogy, hogy . . . biz én nem is tudom, hogy mekkora,
Csak hogy nagy volt biz az, képzelni is lehet,
Az óriás király kicsit nem épített.

Hát oda ért János s ekkép elmélkedék :
«A külsejét látom, megnézem belsejét ;»
S nem törődve azon, hogy majd megugratják,
Megnyitotta a nagy palota ajtaját.

No hanem hisz ugyan volt is mit látnia !
Ebédelt a király s tud' isten hány fia.
Hanem mit ebédelt, ki nem találjátok ;
Gondolnátok-e, mit ? csupa kősziklákat.

Mikor János vitéz a házba belépett,
Nem igen kívánta meg ezt az ebédet ;
De az óriások jó szívü királya
Az ebédrel őt ily szépen megkínálta :

«Ha már itt vagy, jöszte és ebédelj velünk,
Ha nem nyelsz kősziklát, mi majd téged nyelünk,
Fogadd el, különben száraz ebédünket
Izról porra morzsolts testeddel sózzuk meg.»

Az óriás király ezt nem úgy mondotta,
Hogy János tréfára gondolhatta volna ;
Hát egész készséggel ilyen szókkal felelt :
«Megvallom, nem szoktam még meg ez eledelt ;

De ha kívánjátok, megteszem, miért ne ?
Társaságotokba beállok ebédre,
Csupán egyre kérlek, s azt megtehetitek,
Számomra előbb kis darabot törjeteek.»

«Harapod bizony te, a kinos napodat !
De fogadom, bele is török a fogad !»
Kiáltott fel János haragos beszéddel,
S meglódtította a követ jobb kezével.

Letört a sziklából valami öt fontot
A király, s a mellett ily szavakat mondott :
«Nesze, galuskának elég lesz e darab,
Aztán gombócot kapsz, hanem összeharapd.»

A kő úgy a király homlokához koppant,
Hogy az agyveleje azonnal kiloccsant.
«Igy híj meg máskor is kőszikla-ebédre,»
Szólt s kaczagott János, «rá forrt a gégedre !»

És az óriások elszomorodának
Keserves halálán a szegény királynak,
S szomorúságokban elfakadtak sirva . . .
Minden csepp könnyök egy dészsa víz lett volna.

A legöregebbik szólt János vitézhez :
«Urunk és királyunk, kegyelmezz, kegyelmezz !
Mert mi téged ime királynak fogadunk,
Csak ne bánts minket is, jobbágyaid vagyunk.»

«A mit bátyánk mondott, közös akaratunk,
Csak ne bánts minket is, jobbágyaid vagyunk !»
A többi óriás ekképen esengett,
«Fogadj el örökös jobbágyidúl minket.»

Felelt János vitéz : «Elfogadom tehát
Egy kikötéssel a kendtek ajánlatát.
Én itt nem maradok, mert tovább kell mennem,
Itt hagyok valakit királynak helyettem.

Már akárki lesz is, az mindegy énnekem, «Vidd, kegyelmes urunk, magaddal e sipot,
Kendtektől csupán ez egyet követelem : S ott leszünk, mihelyest jobbágyidat hívod.»
A midőn a szükség ugy hozza magával. Az öreg óriás ezeket mondotta,
Nálam teremjenek kendtek teljes számmal.» S János vitéznek a sipot általadta.

János bedugta a sipot tarsolyába,
Kevélyen gondolva nagy diadalmára,
És számos szerencse-kivánások között
Az óriásoktól aztán elköltözött.

XXI.

Nem bizonyos, mennyi ideig haladott,
De annyi bizonyos, mennél tovább jutott,
Annál sötétebb lett előtte a világ,
S egyszerre csak annyit vesz észre, hogy nem lát.

«Ej van-e vagy szemem világa veszett ki?» Nem süttött az égen itt sem nap, sem csillag ;
János vitéz ekkép kezdett gondolkodni. János vitéz csak úgy tapogatva ballag,
Nem volt éj, nem veszett ki szeme világa, Néha feje fölött elreppent valami,
Hanem hogy ez volt a sötétség országa. Szárnysuhogás-formát lehetett hallani.

Nem szárnysuhogás volt az tulajdonképen,
Boszorkányok szálltak arra seprőnyélen.
Boszorkányoknak a sötétség országa
Rég ideje, hogy a birtoka, tanya.

Egy mélységes barlang fogadta be őket,
A barlang közepén üst alatt tűz égett.
Ajtó nyílásakor meglátta a tüzet
János vitéz s annak irányán sietett.

Ország gyűlését ő kelmők itt tartanak,
Éjjél idejében ide lovaglanak.
Most is gyülekeznek ország gyűlésére,
A sötét tartomány kellő közepére.

Mikor János vitéz oda ért: valának
Egybegyülekezve mind a boszorkányok.
Halkan lábujjhegyen a kulcslyukhoz mene,
Furcsa dolgokon is akadt meg a szeme.

A sok vén szipirtyó benn csak úgy hemzsegett,
Hánytak a nagy üstbe békát, patkány-fejet,
Akasztófa tövén nőtt füvet, virágot,
Macskafarkat, kigyót, emberkoponyákat.

De ki tudná sorra mind előszámlálni?
Csakhogy János mingyárt át kezdette látni,
Hogy a barlang nem más, mint boszorkánytanya.
Erre egy gondolat agyán átvillana.

Tarsolyához nyult, hogy sipját elővegye,
Az óriásoknak hogy jöjjen serege,
Hanem megakadt a keze valamiben,
Közelebb vizsgálta s látta, hogy mi legyen.

Ekkor visszatért és sipjával füttyentett,
És az óriások rögtön megjelentek.
«Rajta, törjetekek be szaporán, legények!»
Parancsolá János, s azok betörének.

A seprők voltak ott egymás mellé rakva,
Miken a boszorkány-nép oda lovagla.
Főlnyalabolta és messzire elhordá,
Hogy a boszorkányok ne akadjanak rá.

No hisz keletkezett czira zenebona;
A boszorkány sereg gyorsan kirohana;
Keresték a seprőt kétségbeeséssel,
De nem találták, s így nem repülhettek el.

Az óriások sem pihentek azalatt,
Mindenikök egy-egy boszorkányt megragadt,
S úgy vágta a földhöz dühös haragjába,
Hogy széjjellapultak lepénynek módjára.

Legnevezetesebb a dologban az volt,
Hogy valahányszor egy-egy boszorkány megholt,
Mindannyiszor oszlott az égnek homálya,
S derült lassanként a sötétség országa.

Már csaknem egészen nap volt a vidéken,
Az utolsó banya volt a soron épen . . .
Kire ismert János ebbe' a banyába' ?
Hát Iluskájának mostoha anyjára.

«De, kiáltott János, ezt magam döngetem,»
S óriás kezéből kivette hirtelen,
Hanem a boszorkány kicsusszant markából,
Ucczu! szaladni kezd, és volt már jó távol.

«A keserves voltát, rugaszkodj' utána!»
Kiáltott most János egyik óriásra.
Szót fogadott ez, és a banyát elkapta,
És a levegőbe magasra hajtotta.

Vándorolgotatt az én János vitézem,
Meggyógyult már szíve a bűtől egészen,
Mert mikor keblén a rózsaszálra nézett,
Nem volt az többé bű, a mit akkor érzett.

Ott állott a rózsza mellére akasztva,
Melyet Iluskája sírjáról szakasztta;
Valami édesség volt érezésében,
Ha János elmerült annak nézésében.

Igy ballagott egyszer. A nap lehanyatlott,
Hagyva maga után piros alkonyatot;
A piros alkony is eltűnt a világról,
Követve fogyó hold sárga világától.

János még ballagott; a mint a hold leszállt,
Ő fáradottan a sötéttségben megállt,
S valami halomra fejét lehajtotta,
Hogy fáradalmát az éjben kinyugodja.

Ledőlt, el is aludt, észre nem is véve,
Hogy nem nyugszik máshol, hanem temetőbe'.
Temetőhely volt ez, ócska temetőhely:
Harcoltak hantjai a rontó idővel.

Igy találták meg az utolsó boszorkányt
Halva, János vitéz faluja határán;
S minthogy minden ember gyűlölte, utálta,
Még csak a varju sem károgotta utána.

Sötétség országa kiderült végképen,
Örökös homálynak napfény lett helyében,
János vitéz pedig rakatott nagy tüzet,
A tűz minden seprőt hamuvá égetett.

Az óriásoktól azután bucsút vett,
Szívükre kötven a jobbágyi hűséget.
Ezek ígérték, hogy hűségesek lesznek,
S János vitéz jobbra és ök balra mentek.

XXII.

Mikor az éjfélnek jött rémes órája,
A száját mindenik sirhalom feltátja,
S fehér lepedőben halvány kisértetek
A sírok torkából kiemelkedtenek.

Tánczot és éneket kezdetek meg legott,
Lábok alatt a föld reszketve dobogott;
Hanem János vitéz álmai közepett
Sem énekszóra, sem tánczra nem ébredett.

A mint egy kísértet őt megpillantotta,
«Ember, élő ember!» e szót kiáltotta,
«Kapjuk fel, vigyük el! mért olyan vakmerő,
Tartományunkba belépni mikép mer ő?»

És oda suhantak mind a kísértetek,
És körülötte már karéjt képeztenek,
És nyultak utána, de a kakas szólal,
S a kísértet mind eltűnt a kakasszóval.

János is felébredt a kakas szavára,
Testét a hidegtől borzadás átjárta;
Csipős szél lengette a siri füveket,
Lábra szedte magát s utra kerekedett.

XXIII.

János vitéz egy nagy hegy tetején jára,
Hogy a kelő hajnal rásütött arczára.
Gyönyörűséges volt, a mit ekkor látott,
Meg is állt, hogy körülnézze a világot.

Haldoklóféltben volt a hajnali csillag,
Halvány sugára már csak alig csillog,
Mint gyorsan kiröppent fohász, eltűnt végre,
Mikor a fényes nap föllépett az égre.

Föllépett aranyos szekerem ragyogva,
Nyájasan nézett a sík tengerhabokra,
Mik, úgy tetszett, mintha még szenderegének,
Elfoglalva térét a végtelenségnek.

Nem mozdult a tenger, de ficzkádoztanak
Sima hátán néha apró tarka halak,
S ha napsugár érte pikkelyes testöket,
Tündöklő gyémántnak fényeként reszketett.

A tengerparton kis halászkunyhó áll ;
Öreg volt a halász, térdig ért szakállá,
Épen mostan akart hálót vetni vízbe ;
János oda ment és tőle ezt kérdezte :

«Ha szépen megkérem kendet, öreg bátya,
Átszállit-e engem tenger más partjára ?
Örömet fizetnék, hanem nincsen pénzem,
Tegye meg kend ingyen, köszönettel vészem.»

«Fiam, ha volna, sem kéne pénzed nekem,»
Felelt a jó öreg nyájasan, szeliden.
«Megtermi mindenkor a tenger mélysége,
A mi kevésre van éltetemnek szüksége.»

De micsoda járat vetett téged ide ?
Az óperenciás tenger ez, tudod-e ?
Azért semmi áron által nem vihetlek,
Se vége se hossza ennek a tengernek.»

«Az óperenciás ?» kiáltott fel János,
«Annál inkább vagyok hát kíváncsiságos ;
De már így átmegyek, akárhová jutok.
Van még egy mód hátra a sípomba fuvok.»

És megfújta sípját. A sípnak szavára
Egy óriás mindjárt előtte is áll.
«Át tudsz-e gázolni ezen a tengeren ?»
Kérdi János vitéz, «gázolj által velem.»

«Át tudok-e ?» szól az óriás és nevet,
«Meghiszem azt, foglalj a vállamon helyet.
Igy ni; most kapaszkodj meg jól a hajamba.»
És már meg is indult, a mint ezt kimondta.

XXIV.

Vitte az óriás János vitézünket ;
Nagy lába egyszerre félmérföldet lépett,
Három hétig vitte szörnyű sebességgel,
De a tulsó partot csak nem érhették el.

Egyszer a távolság kékellő ködében
Jánosnak valami akad meg szemében.
«Nini, ott már a part !» szólt megörvendezve.
«Biz az csak egy sziget,» felelt, a ki vitte.

János ezt kérdezte : «És micsoda sziget ? »
«Tündérország, róla hallhattál eleget.
Tündérország ; ott van a világnak vége,
A tenger azon túl tűnik semmiségbe. »

«Vigy oda hát engem, hűséges jobbágyom.
Mert én azt meglátni fölötte kívánom. »
«Elvihetlek, » felelt az óriás neki,
«De ott életedet veszély fenyegeti.

Nem olyan könnyű ám a bejárás oda,
Őrizi kapuját sok iszonyú csoda . . . »
«Ne gondolj te azzal, csak vigy el odáig ;
Hogy bemehetek-e vagy nem, majd elvállik. »

Szófogadásra így inté az óriást,
A ki tovább nem is tett semmi kifogást,
Hanem vitte őtet és a partra tette,
És azután utját vissza felé vette.

XXV.

Tündérország első kapuját őrzötte
Félrőfős körmökkel három szilaj medve.
De fáradságosan János keze által
Mind a három medve egy lett a halállal.

«Ez elég lesz mára, » János ezt gondolta,
Nagy munkája után egy padon nyugodva.
«Ma ezen a helyen kissé megpihenek,
Holnap egy kapuval ismét beljebb megyek. »

És a mint gondolta, akkép cselekedett,
Második kapuhoz másnap közeledett,
De már itt keményebb munka várt ám rája.
Itt őrzőnek három vad oroszlán állta.

Hát neki gyürkőzik ; a fenevadakra
Ráront hatalmasan, kardját villogtatva ;
Védelmezték azok csunyául magokat,
De csak mind a három élete megszakadt.

Igen feltűzelte ez a győzödelem,
Azért, mint tennap, most még csak meg sem pihen,
De letörölve a sűrű verítéket,
A harmadik kapu közelébe lépett.

Uram ne hagyj el! itt volt ám szörnyű strázsa ;
Vért jéggé fagyasztó volt rémes látása.
Egy nagy sárkánykigyó áll itt a kapuban ;
Elnyelne hat ökröt, akkora szája van.

Bátorság dolgában helyén állott János,
Találós ész sem volt ő nála hiányos,
Látta, hogy kardjával nem boldogul itten,
Más módot keresett hát, hogy bemehessen.

A sárkánykigyó nagy száját feltátotta,
Hogy Jánost egyszerre szertesét harapja ;
S mit tesz ez a dolog ilyen állásába ?
Hirtelen beugrik a sárkány torkába.

Sárkány derekában kereste a szívet,
Ráakadt és bele kardvasat merített.
A sárkány azonnal széjjelterpeszkedett,
S kinyögte magából a megtört életet.

Hejh János vitéznek került sok bajába,
Mig lyukat fúrhatott sárkány oldalába,
Végtére kifúrta, belőle kimászott,
Kaput nyit, és látja szép Tündérországot.

XXVI.

Tündérországból csak híre sincs a télnek,
Ott örökös tavasz pompájában élnek ;
S nincsen ott nap kelte, nap lenyugovása,
Örökös hajnalnak játszik pirossága.

Benne tündérfiak és tündérléányok
Halált nem ismerve élnek boldogságnak ;
Nem szükséges nekik sem étel sem ital,
Élnek a szerelem édes csókjaival.

Nem sír ott a bánat, de a nagy örömtől
Gyakran a tündérek szeméből könny gördül,
Leszivárog a könny a föld mélységébe,
És ennek méhében gyémánt lesz belőle.

És a mely világot álmaikban látnak,
Tündérország még csak árnya e világnak.
Ha a földi ember először lyányt ölel,
Ennek az álomnak gyönyöre tölti el.

Szöke tündérlányok sárga hajaikat
Szálanként keresztülhúzzák a föld alatt ;
E szálakból válik az aranynak ércze,
Kincsleső emberek nem kis örömére.

A tündérgyerekek ott szivárványt fonnak
Szemsugarából a tündérléányoknak ;
Mikor a szivárványt jó hosszúra fonták,
Ekesítik vele a felhős ég boltját.

Van a tündéreknek virágnyszolyája,
Örömtől ittasan heverésznek rája ;
Illatterhes szellők lanyha fuvallatja
Öket a nyoszolyán álomba ringatja.

XXVII.

Hogy belépett János vitéz ez országba,
Mindent, a mit látott, csodálkozva látta.
A rózsaszín fénytől kápráztak szemei,
Alig hogy merészelt körültekinteni.

Meg nem futamodtak tőle a tündérek,
Gyermekszelidséggel hozzá közelgének,
Illették őt nyájas enyelgő beszéddel,
És a szigetbe őt mélyen vezették el.

A mint János vitéz mindent megszemléle,
S végtére álmából mintegy föleszméle :
Kétségbeesés szállt szívének tájára,
Mert eszébe jutott kedves Iluskája.

«Itt hát, hol országa van a szerelemnek,
Az életen által én egyedül menjek ?
A merre tekintek, azt mutassa minden,
Hogy boldogság csak az én szívemben nincsen?»

Tündérországnak egy tó állott közepén,
János vitéz búsan annak partjára mên,
S a rózsát, mely sirján termett kedvesének,
Levette kebléről, s ekkép szólítá meg :

«Te egyetlen kincsem ! hamva kedvesemnek !
Mutasd meg az utat, én is majd követlek.»
S beveté a rózsát a tónak habjába ;
Nem sok híja volt, hogy ő is ment utána . . .

De csodák csodája! mit látott, mit látott!
Látta Iluskává válni a virágot.
Eszeveszettséggel rohant a habokba,
S a föltámadt leányt kiszabadította.

Mindent el tudnék én beszélni ékesen,
Csak János vitéznek akkori kedvét nem,
Mikor Iluskáját a vízből kihozta,
S rég szomjas ajakán égett első csókja.

Hát az élet vize volt ez a tó itten,
Mindent föltámasztó, a hova csak cseppen.
Iluska porából nőtt ki az a rózsza,
Igy halottaiból őt föltámasztotta.

Be szép volt Iluska! a tündérleányok
Gyönyörködő szemmel mind rá bámulának;
Őt királynéjoknak meg is választották,
A tündérfiak meg Jánost királyokká.

A tündérnemzetség gyönyörű körében
S kedves Iluskája szerető ölében
Mai napig János vitéz ő kegyelme
Szép Tündérországnak boldog fejedelme.

(Pest.)

Vahot Imre azt írja, hogy kész művének a költő sokáig hiába keresett kiadót, pedig Vörösmarty is ajánlotta; előbb száz forintra tartotta, utóbb ötvenért is odaadta volna. Végre Vahot nyomatta ki, ezer példányban, melyből azonban ötszáz csak két év múlva került forgalomba. Ő keresztelte át a művet *Kukoricza Jancsi-ból János vitéz-zé*. Tisztelet-díját, a százforintos bankót, a költő odaadta szüleinek, kik éppen meglátogatták.

Kiadása elé Vahot előszót tett, melyben Vörösmarty véleményére hivatkozik, «hogy ezen mű bármely irodalomnak díszére válnék». Ez ítéletet csak Császár Ferencz vonta kétségbe, mert «a mese nem új», s csak a falu-házánál lehet kedves olvasmány; megrója a, túlzásig vitt hazudozások'-at, „alaptalan ország ismertetéseket”; de dicséri, ha az utolsó boszorkány kiirtásával talán a boszorkány-hitet is kiirtja. Császár nemcsak Petőfi geniusát, hanem a népmese természetét sem fogta föl. — Toldy Ferencz már megjelenésekor (*Budapesti Híradó*, 1845. május 22.) megvilágította, hogy sok «oly elem, melyből a természethez sokkal közelebb álló nép szövi tarka regéit, bánya volt, szépségek bányája, *János vitéz* költőjének». A compositio tisztaságán kívül kiemeli «moralis jelentékességét. . . a nemességet hőse tartásában», s hogy «a népi jellemet, őszintén valljuk, gondolatban, érzésmódban, minden idegen járulék nélkül visszatükrözve egy hosszabb magyar költemény sem tűnteti elő». Riedl Frigyes is azt írja róla «. . a legmagyarabb elbeszélő költemény, a mely mindaddig irodalmunkban megjelent; — minden ízében magyar s eredeti.»

Tündéries népmesében azóta sincs párja irodalmunkban. Gyulai Pál szerint azt is *János vitéz*-nek köszönjük, hogy kedvező fogadtatása, felbátorította Arany felénk geniusát, hogy ő is valami hasonlót kísérsen meg, a népköltészettől sugalmazva, mi hangban és jellemzésben egyaránt magyar legyen, s a mint Petőfi népmesét dolgozott fel naiv modorban, úgy fogott ő egy népmonda feldolgozásához *Toldi*-ban’.

A KÜLFÖLD MAGYARJAIHOZ.

Ti fekélyek a hazának testén,
Mit mondjak felőletek ?
Hogyha volnék tűz : kiégetnélek,
Égetném rossz véretek.

És ti rablók! a mit orvosságra
Izzad kinnal e haza :
Elhordjátok idegen bálványtok,
A külföld oltáira.

Nem vagyok tűz, nincs emésztő lángom ;
De van éles hangu szóm,
Mely reátok átkait kiáltja,
Átkait irtóztatón.

E hazán, mely porban esd kenyérért,
Nem esik meg szívetek ;
Míg ő vért sir, poharaitokba
Kinn ti a bort töltitek.

Annyi kincse van hát e hazának,
Hogy nem is fér benne meg ?
Hiszen e hon, e boldogtalan hon
Oly szegény és oly beteg.

És csak akkor tértek vissza, már ha
Koldusbot van nálatok :
Kit koldussá tettetek, hogy tőle
Ismét koldulhassatok.

A miként ti e szegény hazából
Magatok száműzitek :
Vesse úgy ki csontotokat a sir
S a mennyország lelketek !

(Pest.)

Főnemeseink közül akkoriban sokan költötték jövedelmüket a hazán kívül, idegenben, úgy hogy abból nem volt a magyar iparnak haszna, magyar kereskedőnek és munkásnak kenyere; az ily vagyon lassanként önmagát fogyasztva, külföldre szivárgott. Ezt a típust rajzolta Jókai is a *Magyar nábob* Kárpáthy Abellinójában.

V. FERDINÁNDHOZ.

Igaz-e, királyom,
A mit mondogatnak ?
Nálad hire sincs a
Szabad akaratnak.

Megtennél te mindent
A magyar javára ;
Csakhogy titkos önkény
Korlátokba zára.

S nem csak közdolgokban
Vagy te korlátozva ;
E gyalázatos kény
Elhat ten lakodba.

A mi örömednek
Volna kútforrása,
Elzárják előled,
Hogy szemed se lássa.

És kinek, kinek vagy
Ilyen szolgarabja?
Szolgádnak, királyom,
Ki sajátod lopja! —

(Pest.)

Ha ez így van: sorsod
Szivemből sajnálom . . .
Ugy nézz a szemembe,
Jó öreg királyom.

A maga idejében a censura miatt nem jelenhetett meg, csak 1880-ban közölte Neumann Károly a *Vasárnapi Ujságban*. A szerkesztő, Nagy Miklós, megjegyezte, hogy Pákh többször emlegette előtte e verset, melyet neki a költő felolvasott. — Ez időben jut költészete először kapcsolatba a politika eseményeivel.

A KIRÁLYOK ELLEN.

Tudjuk, hogy játék kell a gyermekeknek ;
Midőn a népek gyermekek valának,
Magoknak cifra, ragyogó játékszer,
Bibor karszéket s koronát csináltak.
S rá nyomták ezt egy fajankó fejére,
S felültették e fajankót a székre.

S itt a királyság, ezek a királyok,
S ők, a hol ülnek, a hol fejöik szédül,
Azt gondolják a kábitó magasban,
Hogy uralkodnak isten kegyelmébül.
Csalatkozásban éltek, jó királyok,
Nem uraink, csak bábaink valátok.

De nagykorú lett a világ, s a férfi
Nem gondol többé gyermekjátékával,
Le hát a biborszékekről, királyok,
És fejeteikről le a koronával!
Ha nem teszitek azt le fejeteikről,
Leütjük, s majd a fej is véle gördül.

Igy lesz s nem máskép. A bárd, mely Lajosnak
Párizs piacznán lecsapott nyakára,
Első villáma volt a zivatarnak,
Mely rátok készül, s kitör nem sokára ;
Igen, ma-holnap meglesz érkezése,
Nem én vagyok már első mennydörgése !

Egy rengeteg lesz a föld kerekébe,
S e rengetegben vadak a királyok,
Kergetjük őket, és fegyvereinket
Szilaj gyönyörrel sütögetjük rájuk,
S vérökkel fogjuk ezt az égre írni:
Hogy nem gyerek már a világ, de férfi !

(Pest.)

A *Márczius tizenötödike* közölte, 1848 októberében, e megjegyzéssel: «E verset még 1844-ban írtam; nem szükséges megmagyaráznom, miért hevert mindedig íróasztalomban, annak is a fenekén.» E politikai versekre közvetlen okot az 1843/4-iki országgyűlés eloszlása szolgáltatott, őszszel; sokat vártak tőle s kevés eredménye maradt.

A TERMÉSZET VADVIRÁGA.

Mit ugattok, mit haraptok
Engemet, hitvány ebek!
Torkotokba, hogy megfúltok,
Oly kemény konczot vetek.
Nyirbáljatok üvegházak
Satnya sarjadékain:
A korlátatlan természet
Vadvirága vagyok én.

Nem verték belém tanítók
Bottal a költészetet,
Iskolai szabályoknak
Lelkem soh'sem engedett.
Támaszkodjék szabályokra,
Ki szabadban félve mén.
A korlátatlan természet
Vadvirága vagyok én.

Nem virítok számotokra,
Árva finnyás kőficzkok!
Kiknek gyöngye, kényes, romlott
Gyomra mingyárt háborog;
Van azért, ki ép izléssel
Idvezelve jön elélem.
A korlátatlan természet
Vadvirága vagyok én.

Hát azért nekem örökre
Szépen békét hagyjatok;
Ugy sem sok gyümölcsű munka:
Falra borsót hánynotok.
S kedvetek ha jön kötődni,
Ugy kapkodjatok felém:
A természetnek tövises
Vadvirága vagyok én.

(Pest.)

A *Pesti Divatlapban* e magyarázó sorral jelent meg: *Dardanus-féle kritikusaimból*. — Dardanus az *Életrajzokban* írt útlevelet (decz. elején), panaszolva, hogy az ifjabb költők «a népiességet akként kívánják kifejezni, hogy káromkodnak és virágokkal élnek, melyek a bogrács mellett csak elcsúszhatnak, de költői műben botrányosak», s hogy bár gondolataik eredetiek, «a költemények modora, nyelve lehetlen», s kivált mióta az Athenæum letűnt, «kezdenek tollasodni a verébfiak, s nő fel az istenadta nagylevelű útilapú.» Fölháborodásában írta a költő e verset, melyet a *Pesti Divatlap* decz. 29-iki számában adott ki. A későbbi bírálatok is e hangból folytak. Csak Meltzl mutatott rá arra a tévedésre és sajtószertű ellenmondásra, hogy első kritikusi Petőfit pusztán népköltőnek nézték, s mégis épen a népiességet hibáztatták nála.

MÉRT NEM SZÜLETTEM EZER ÉV ELŐTT?

Mért nem születtem ezer év előtt?
Midőn születtek Árpád daliái,
S ragadva kardot, a vérkedvelőt,
A nagy világgal mentek szembeszállni.

Beh mondtam volna csataéneket,
Verseny-t rivalgót kürtjével Lehelnek,
Melynek zugási mennydörgéseket
Vadúl kavargó örvényökbe nyeltek.

Beh fölvettem volna magamat
Hadvész után nyerítő paripára,
Keresni a sirt vagy babéromat
Hazát teremtő harczok viharába'.

Beh énekeltem volna diadalt,
Vitézeimnek, párduczbőrrre dölve,
Midőn az ütközetmoraj kihalt
S az áldomás csengése jött helyébe.

Vagyok henyelő század gyermeke,
Hol megdalolni méltó tárgyam nincsen ;
S ha volna is, mi lenne sikere ?
Sinlődik a nyelv terhes rabbilincsen.

(Pest.)

PÁL MESTER.

Pál mester ilyformán okoskodott,
És félre csapta
Szilajhegykén a kalapot :
«Eh, a ki adta !

Mire való a feleség nekem ?
Nélküle szabadabb lesz életem ;
Elkergetem . . . az lesz belőle.»
És úgy tett, a miként beszéle.

Pál mester később így okoskodott,
Csak hogy nem csapta
Ő félre most a kalapot :
«Hejh, a ki adta !

Még is csak kár volt elkergetnem őt ;
Kezében gazdaságom egyre nőtt,
S most elpusztúl . . . az lesz belőle.»
És úgy lett, a miként beszéle.

(Pest.)

Pál mester ekkor így okoskodott,
És félre csapta
Ismét hegykén a kalapot :
«Eh, a ki adta !

Mi haszna minden bűm és bánatom ?
Ugy sincs sokam ; azt is tovább adom,
Tovább adom . . . az lesz belőle.»
És úgy tett, a miként beszéle.

Pál mester végre így okoskodott,
S szemére csapta
Keservesen a kalapot :
«Hejh, a ki adta !

Most már minden, de minden oda van ;
Mi tévő légyek ? felkössem magam ?
Fel, felkötöm . . . az lesz belőle.»
És úgy tett, a miként beszéle.

Petőfi genre-képeiről Gyulai azt írja, hogy «itt is mindig nyakon csúpi a tárgyat, mint a magyar mondja ; oly oldalról fogja fel, a mint czéljára szükséges, s oly vonásokat és színeket használ, mik eszméinek életet adhatnak» ; kiemeli humoros vagy satirai hangulatát s az epigrammai élt, melyben némely ily költeménye kikerekedik, s különösen e versre mutat rá, «mely egyike legszebb költeményeinek. Mindenik strophája a legköltőibben s legtermészetesebb fokozattal fest kedélyállapotot . . . Itt a kalap a legművésziebben van felhasználva s abban, hogy az okoskodó Pál mester mindent előre megmond, mi vele történik s mégis megteszi, a leglélektanibb felfogás nyilatkozik». Pálffy Albert, a ki a költő munkáit szemtől-szembe sokszor bonczolta élesen, szintén nagyon szerette ezt, s többször buzdította hasonlók írására.

ESIK, ESIK, ESIK . . .

Esik, esik, esik,	Az eső, az eső	Mennydörög, mennydörög
Csökeső esik ;	Villámlással jár ;	A hátunk megett ;
Az én ajakamnak	A szemed, galambom,	Szaladok, galambom,
Nagyon jól esik.	Villámló sugár.	Jön az öreged.

(Pest.)

GYERE LOVAM . . .

Gyere lovam, hadd tegyem rád nyergem !	Száll a madár, tán párjához siet ;
Galambomnál kell még ma teremnem.	Sebesen száll, el is hagyott minket.
A kengyelbe most teszem bal lábam,	Érjük utól szaporán, jó lovam,
De lelkem már a galambomnál van.	A párját ő sem szereti jobban.

(Pest.)

Petőfinek sok dalában megvan egyes kiváló népdalok drámai lüktetése. Ez a dal is csupa mozzalom. Édes testvére ennek a népdalnak : Fakó lovam fel van kantározva, — El is megyek a rózsához rajta. — Repülj fakó, szikrázik a patkó . . . — Ez a kis lány de kedvemre való ! — Minden sor új mozzanat : készülődés, indulás, vágatás s a legény megérkezése, a mint már látja és öleli kedvesét. Gyulai szemében valóságos mestermű, az egyszerűség és közvetlenség netovábbja. (Arany László—Gyulai Pál népköltési gyűjteménye, I.) Petőfinél is fokozódva egymást éri a készülődés, indulás, vágatás jelenete, de még fokozza ezt a szálló madár képe, s ezt is túlhaladja a vágy és gondolat. A legény nem magában, hanem lovával beszélget, népi szokás szerint s ezzel a külső mozzanatok közé önkénytelen lelkiek vegyülnek (a páros sorokban) ; az egész a vágatás képében tetőzik, s a legény gondolata a szálló madárról valódi népies fordulattal és csodálatos gyöngédséggel száll kedvesére, kivel egész lelke tele van. Ugyanezt a mozgalmasságot emeli ki Petőfi kedves költőjénél, Bérangernál Lanson : «Et surtout de l'action, toujours de l'action. La chanson de Béranger est *recit* ou *drame* . . . la chanson de Béranger est populaire par le même mérite qui a fait la popularité de La Fontaine : parce qu'elle est toute action.»

A HEGYOLDALT VENYIGESOR TAKARJA.

A hegyoldalt venyigesor takarja . . .	Apám után szép vagyonhoz jutottam,
Megvert engem az uristen haragja ;	Vagyonomat egy fillérig elittam ;
Avval vert meg engemet,	Most napszámra dolgozom,
Hogy venyigét teremtett,	Ha napszámom kikapom,
Venyigére gerezdet . . . gerezdet !	Kocsmába mék, eliszom . . . eliszom !

(Pest.)

SZÜLŐIMHEZ.

Hejh édes szülőimék,
Gazdagodjam meg csak!
Akkor, hiszem istenem,
Nem panaszkodnak.

Minden teljesülni fog,
A mit csak kívánnak;
Megelőzőm vágyait
Éd's apám s anyámnak.

Lesz csinos ház, a miben
Megvonólnak szépen;
Pincze lesz a ház alatt,
Jó bor a pinczében.

Meghihatja éd's apám
Minden jó barátját;
Borozás közt lelköket
A jó kedvbe mártják.

Szép kocsit csináltatok
Éd's anyám számára;
Nem kell, hogy a templomot
Gyalogosan járja.

Lesz arany szegélyzetű
Imáságos könyve,
Krisztus urunk képe lesz
Szépen metszve benne.

Pistának meg majd veszek
Drága paripákat,
Rajtok jó Istók öcsém
Vásárokra járhat.

Végesvégül lesz nekem
Dúsgazdag könyvtárom;
Akkor majd a verseket
Nem pénzért csinálom.

Ingyen osztom azokat
Szét az újságokba;
Minden szerkesztő, tudom,
Szívesen fogadja.

S hogyha szép lyányt kaphatok :
— De magyar lelkűt ám! —
Éd's apám tánczolni fog
Fia lakodalmán.

Igy élünk majd boldogan
A multságoknak,
Igy biz, édes szüleim . . .
Gazdagodjam meg csak!

(Pest.)

Ellentétben áll a *Gazdálkodási nézeteim* s több más vers negélyezett könnyelműségével. A mit ebben a versében ígér, azt valóban be is váltotta: mihelyest tehette, magához vette szüleit, szeretettel kényeztette őket, s a harcztérről Orlayhoz küldött leveleiben is folyvást gondoskodik rólok. E versre István öcsce válaszolt, s avval végezte: Attól tartok, hogyha majd — Gazdagságod várom, — A vásárra holtomig — Gyalog kell sétálnom. —

JÁNOS GAZDA.

János gazda derék gazda,
Nincsen párja hat faluba';
Csak egy a bibéje,
Hogy soha sincs pénze.

Széles, hosszú szántóföldje,
Sok gabona terem benne,
Vásárra jár vele,
Még sincs soha pénze.

Nem kóborol a kocsmába,
Kocsmárosra nem kiáltja:
Hejh, bort az iccébe!
Még sincs soha pénze.

Felesége szép, takaros,
Legényekre nem haragos,
Kivált béresére . . .
Hát azért nincs pénze.

(Pest.)

AZ ÖREG UR.

Az öreg úrnak élete
Szánandó gyötirelem,
Veséig gyöttri a szegényt
Féltékeny szerelem.

Unokaöccse oly gonosz,
S szép, ifju a neje ;
Unokaöccse ver szöget
Megöszült fejibe.

Míg nőtlen volt : terhére nem
Esett a hivatal,
Nyugottan, hiven végeze ;
De most majd belehal.

Míg nőtlen volt : barátnál
El-elkártyázgatott ;
De mostan éjszakázni fél . . .
Keserves állapot !

Míg nőtlen volt : álom között
Folyának éjei ;
De most az öreg ur szemét
Behűynyi sem meri.

Pedig, pedig, szegény öreg,
Féltés hiába bánt ;
Öcséd nődöt nem szereti . . .
Hanem a szobalyányt.

(Pest.)

SZERELEM, SZERELEM . . .

Szerelem, szerelem,
Keserű szerelem !
Miért bántál olyan
Kegyetlenül velem ?

Te voltál szívemben
Első és utósó,
Nem sokára készül
Számomra koporsó.

Elmegyek az ácshoz,
Fejfát csináltatok,
Egyszerű fejfámra
Csak egy sort íratok ;

Fekete betűkkel
Ez lesz írva rája :
«Itt hervad a hűség
Eltépett rózsája.»

(Pest.)

FÉNYES CSILLAG.

Fényes csillag, mondd meg nekem,
Mért nem maradtál odafenn ?
Mondd meg : arra mi ok szolgál,
Hogy az égről lefutottál ?

«Csak az az ok szolgál arra,
Mert ránéztem galambodra ;
Sugaramnál szebb a szeme,
Boszankodás kergetett le.»

(Pest.)

BOLDOG ÉJJEL . . .

Boldog éjjel ! együtt vagyok rózsámmal,
A kis kertben mulatozunk egymással ;
Csendesség van, csak az ebek csaholnak,
Fenn az égen
Tündérszépen
Ragyog a hold, a csillag.

Nem jó csillag lett volna én belőlem ;
Tudja isten, nem maradnék az égen,
Nem kellene én nekem a mennyország,
Lejárnék én
Minden estén,
Kedves rózsám, te hozzád.

(Pest.)

Az alap-ötlet csirája az előbbeni versben rejlik, de itt alanyivá válik, egész jelenetté s mély érzés kifejezőjévé van fejlesztve. Már az első szak ritka példája a költő művészetének, mely néhány egyszer külső vonással s a nyelv és rhythmus zenéjével ily erős hangulatot, ily benső, olvadó lyrai képet bír elővarázsolni. Ferenczi Zoltán jól jegyzi meg: «Ez az időpont költészetében azt az átalakulást mutatja, hogy a szorosán vett népdalok írásával fölhangy s a népköltészet tulajdonait, sajátosságait, külső és belső formáját a műköltészetbe ülteti át».

SZERELEM ÉS BOR.

Azt mondom, a mit mindig mondok :
Ne háborgassanak a gondok,
Ne háborgassanak bennünket !
Legyen vidámság, tréfa, nesz ;
Ifjak vagyunk és ifjuságunk
Idő jártával oda lesz.

Járjunk a szerelem kertében,
Virág ott nylik minden lépten ;
Ha meg talál tuskéje szűrni :
Illatja gyógyulást szerez.
Szeressünk ! mert erőnk, szeretni,
Idő jártával oda lesz.

(Pest.)

Midőn a szerelem kertében
A nap tikkasztón süt az égen :
Térjünk hús árnyékú lugasba
A borgyümölcs tókéihez.
Igyunk ! pénzünk van, hátha pénzünk
Idő jártával oda lesz.

E kép a legszebb élet képe ;
Adjunk érette bút cserébe.
Mint fellegekre a szivárvány,
Reánk mosolygani fog ez,
Ha majd derengő ifjuságunk
Idő jártával oda lesz.

MIT SZÓL A BÖLCS.

Hm, bizony csak sok nem úgy halad,
A mint kéne, itt a nap alatt.
Szikrát sem törődve szól a bölcs :
Itt van a pohár, hol a bor ? tölts !

Tenger a pénz, melyben elsülyed
Sok hajó : elv, jellem, becsület.
Szikrát sem törődve szól a bölcs :
Itt van a pohár, hol a bor ? tölts !

Korpfőt diszit selyem kalap,
S az okos fő teng daróc alatt.
Szikrát sem törődve szól a bölcs :
Itt van a pohár, hol a bor ? tölts !

A lét könyviből e szót «barát»
Az idők régen kivakarák.
Szikrát sem törődve szól a bölcs :
Itt van a pohár, hol a bor ? tölts !

(Pest.)

Egyenesség, nyílt őszinteség
Rókaságnak zsákmányúl esék.
Szikrát sem törődve szól a bölcs :
Itt van a pohár, hol a bor ? tölts !

Feleségghűség járatlan ut,
Rajta már csak az együgyü fut.
Szikrát sem törődve szól a bölcs :
Itt van a pohár, hol a bor ? tölts !

Igazmondás elhajított kő,
Hajító fejére visszajő.
Szikrát sem törődve szól a bölcs :
Itt van a pohár, hol a bor ? tölts !

Megterem sok prédikáció,
Nem igen hallgatják, bármi jó.
Szikrát sem törődve szól a bölcs :
Itt van a pohár, hol a bor ? tölts !

KATONA VAGYOK ÉN . . .

Katona vagyok én, kiszolgált katona, Nagy volt pontosságom, nagy volt a hűségem,
Csak káplár sem voltam, mindig közkatona. Nem volt reám mérve csak egy büntetés sem.
A katonasághoz ifjúságot vittem, Mi lett a jutalmam, mikor kiszolgáltam ?
Ott maradt az, haza öregséggel jöttem. A generális megveregette vállam.

(Pest.)

NEM TESZ FÖL A LYÁNY MAGÁBAN EGYEBET . . .

Nem tesz föl a lány magában egyebet,
Csak hogy téged, csalfa legény, elfeled ;
Addig feled, addig feled, csak feled,
Míg a szíve bánatában megreped.

(Pest.)

RÉSZEGSÉG A HAZÁÉRT.

Fiuk, az isten áldjon meg, Ekkor úgy látom hazámat, S ha, mig részeg vagyok : boldog
Én is iszom, igyatok ! A mint kéne lennie ; Volna a hon csakugyan,
Én nem nézhetek vidámon Mindenik pohár, a melynek Bár örökké kéne élnem,
Végig elhagyott hazámon, Habjai belém ömölnek, Fiuk, nem láthatna engem
Csak mikor részeg vagyok ! Egy sebtét hegeszti be. Soha senki józanan.

(Pest.)

LANT ÉS KARD.

Felhős az ég hazámon, Lantom nagyon szeretne S amott a zugban kardom
Aligha nem lesz vész ; Hallgatva állani, Folyvást panaszkodik :
Csak hadd legyen, nem bánom, Régóta van kezembe', Hiába meddig tartom,
Lelkem reája kész. Már kopnak húrjai. Az ítéletnapig ? . . .

(Pest.)

RABHAZÁNAK FIA.

Menjünk, menjünk a földbe, Hideg van a siréjben ; De az ítélet napja
Beteg szívem ! Másnak lehet . . . Eljön talán,
Hiszen Meleg, S hazám
Megtetted, a mit kelle, Forró lesz a sir nékem : Bilincseit lerontja.
Megtetted, a mit lehetett : Mit életemben viselék, Akkor sebem begyógyuland,
Viselted honfisebedet. A honfiseb még ott is ég. S hűvösben nyugszom ott alatt.

(Pest.)

ETELKÉHEZ.

Láttad-e, angyalom, a Dunát,
S a szigetet közepén ?
Ide szívembe képedet
Akként foglalom én.

A szigetről zöld fa-lomb
Mártja a vízbe magát ;
Ha te szívembe így a remény
Zöldjét mártanád!

(Buda.)

Csapó Etelke a Vachott Sándorné (Csapó Mária) testvérhuga volt. Szülei elvesztvén vagyonukat, 44 őszén Pestre költöztek Vachottékhoz. Itt találkozott a költő a szép, kékszemű szőke lánynyal, a ki még csak tizenöt éves volt, de megihlette a költő lobbanékony szívét. Vachottné azt írja, hogy e verset Petőfi egy szép alkonyon a Dunaparton elszavalta Vachott előtt.

CS. E. KISASSZONY EMLÉKKÖNYVÉBE.

Ha e sötét betűk, a miket itt leírok,
Lennének a balsors, a mely tán téged ér :
Elvetném tollamat, nem írnék, bárha lenne
Minden vonásomért egy-egy ország a bér.

(Pest.)

A költő a karácsony-estét Vachottéknál töltötte, Vörösmartyék, Bajzáék, Kazinczy Gábor társaságában. Kis sógornőjének Vachott Sándor papirból huszonnégyágú csillagot vágott ki; minden ágra egy-egy ismerős fiatalember nevét írják, csak egyet kell üresen hagyni, egy ismeretlen számára. A babona azt tartja, ha az eladó leány elő-álma után sötétben letép arról egy ágat: a kinek a neve azon van, az veszi el. Vachottéknál a huszonharmadik sugárra nem jutott eszükbe senki; ekkor odalépett a költő s ezt a négy sort írta rá. Etelke le is tépte éjjel a csillag egy szarvát, de másnap sehol sem találták a csillagot, a babonás ház-nép nagy ijedelmére. A költő másnap ismét megfordult náluk, s az elveszett verset beírta Etelke emlékkönyvébe. — Ugyanekkor írta az alábbi hat sort Vachottné emlékkönyvébe. Mindezt Vachottné beszéli el *Rajzok a múltból* cz. főljegyzéseiben. Etelke iránt fejlődő szerelem bimbózott szívében, mint ezt *Búcsú 1844-től* cz. verséből is látni.

V. S.-NÉ EMLÉKKÖNYVÉBE.

Tudom : mint boldogítod férjedet ;
De szinte kívánnám, hogy azt ne tedd,
Ne olyan nagy mértékben legalább.
A fájdalomnak csalogánya ő,
S mióta boldog, hangja ritkán jó . . .
Gyötörd; hogy halljuk édesbús dalát.

(Pest.)

BUCSU 1844-TŐL.

Egy esztendő a másik sirját ássa,
Gyilkolják egymást, mint az emberek.
Idő, szárnyadnak még egy csattanása,
S a jelen év is sirban szendereg.
Oltsd el, haldokló, hervadt ajakadnak
Léleketével életmécsedet,
Nem foglak oda írni tégedet,
Hol boldog évim följegyezve vannak.

Szivem sokáig a sors bal kezében
A fájdalom meggyúlt világa volt ;
Te, megvénült év, szóltál, hogy ne égjen,
És szózatodra a vad láng kiholt.
Elhamvadt üszke van csak bánatomnak
A romba dőlt s már fél-ép szív felett ;
S én még sem írlak oda tégedet,
Hol boldog évim följegyezve vannak.

Magas tervektől izzadó fejembe
Te oly sok eszme magvait vetéd,
S én a gyümölcsöt bőven megteremve
Láthatván, rajta büszkén nézek szét.
Jutalmaúl nem rest munkálatomnak
A hír csillagja rám sugárt vetett,
S én még sem írlak oda tégedet,
Hol boldog évim följegyezve vannak.

Oh haldokló év ! sírod mellett engem
Lágy bölcsejében ringat a remény,
S habogy szabad, a mit jövendől, hinned :
A mennyországának állók küszöbén.
Szomszédságában ilyen boldog kornak
Mondom, tűnő év, a bucsút neked,
S én még sem írlak oda tégedet,
Hol boldog évim följegyezve vannak.

Reád függeszté hévvel esdekelve
Bágyadt szemét sohajtó nemzetem,
S te sóhajára semmit nem figyelve,
Ekkép felettél mennydörögve : nem !
Te koszorúját eltépted honomnak,
Ifjú reménye mit fejére tett ;
Ezért nem írlak oda tégedet,
Hol boldog évim följegyezve vannak.

(Pest.)

E költemény egész évi lelki élményeinek mintegy összefoglalása. Önérzettel tekint műveire és hírnevére, ez év vetett véget küzdelmei- és szenvedéseinek, Etelke szemeiből a szerelem sugára mosolyog reá, de minden örömét elhomályosítja a hazafíú csalódás, mely a magyar nyelvért, szólás-szabadságért, a vallás-egyenlőségért s egyéb korszerű újításokért küzdő országgyűlés meddő szétoszlásával nemzetét érte. E csalódás keserősége sötétlik ez év végi hazafias költeményein. Szerelme azonban mélyebb gyökeret kezd eresztetni; mintha egész jövőjét hozzá kapcsolná.

1845.

KÉT TESTVÉR.

Van én nekem egy kedves cimborám,
Talpig derék, becsületes fiú ;
Midőn szomorúságnak szele fú,
Vidámság köpenyét akasztja rám.

Ha nemzetem sorsára gondolok,
S szívem szoritja fojtó sejtalem :
Az én kedves pajtásom ott terem
És szól, hogy ez nem férfias dolog ;

Azt mondja, hogy csak várjak egy kicsit,
Hogy majd idővel másformán leszen,
Az ég kegyébe ismét fölveszen,
És, minket árva népet, megsegít.

Ha szerelem bújában epedek,
És a lemondás már-már főbe ver,
Az én kedves pajtásom nem hever,
Hanem jön és szól : ne legyek gyerek.

Azt mondja, hogy ne hagyjam magamat ;
Ámbátor az most rám nem is figyel,
Ki szerelmem tőkéjét vette fel,
Majd megkerül még tőke és kamat.

S ha eszmetársulatnál fogva itt
Eszembe jut borzasztó pénzügyem :
Biztat, hogy a szerencse, elhigyem,
Számomra is megnyitja markait ;

Azt mondja, hogy még megjön az idő,
Hol fütetlen szobában nem lakom,
Ha szűk udvarra nyílló ablakom
Tábláin a tél dérvirága nő. —

Az én kedves pajtásom így beszél
Kimondhatatlan barátságosan,
S lelkemnek oly széles jó kedve van
Bút, bajt felejtető meséinél.

E jó fiúnak egy rosz bátyja van,
Igen komor, goromba férfi ő ;
Ez a rosz bátya mindig közbejő,
És fölpofozza öcscsét csúfosan,

S tőlem kegyetlenül elkergeti,
Levert kedélylyel ballag tőlem el,
De újra jó, vigasztal és ölel
A jó fiú, ha szerit ejtheti.

Tudjátok tán, s fölösleges a szó :
Ily jó barátomúl kit bírok én ?
Vigasztaló pajtásom a remény,
S komor, goromba bátyja a való.

(Pest, Január, 1845.)

APÁM MESTERSÉGE S AZ ENYÉM.

Mindig biztattál, jó apám :
Kövessem mesterségedet,
Mondtad, hogy mészáros legyek . . .
Fiad azonban író lett.

(Pest.)

Te a taglóval ökröt ütsz,
Tollammal én embert ütök — —
Egyébiránt ez egyre megy,
Különböző csak a nevek.

LILIOM PETI.

Liliom Peti volt ám csak	Emberül megúlt ő minden	A mennyi bor öt más embert
A derék legény !	Paripa hátán ;	Döntött volna meg :
Alig akadt volna párja	Le nem vetette volna a	Annyi még jó formán meg se
A föld kerekén.	Hétfejű sárkány.	Kottyant Petinek.

S a hol vele elvágatott	De nyakravalója lett a
Gyors paripája,	Hóhér kötele . . .
Majd megveszett a falusi	Mért ? azért, mert Angyal Bandi
Lyányság utána.	Lelke bújtt bele.

(Pest.)

HULL A LEVÉL A VIRÁGRÓL...

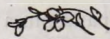
Hull a levél a virágról,
Elválok én a babántól.
Isten hozzád, édes,
Isten hozzád, kedves
Galambocskám !

Sárgul a hold az ég alján,
Mind a kettőnk oly halovány.
Isten hozzád, édes,
Isten hozzád, kedves
Galambocskám !

(Pest.)

Harmat hull a száraz ágra,
Könnyek hullanak orcánkra.
Isten hozzád, édes,
Isten hozzád, kedves
Galambocskám !

Lesz még virág a rózsafán,
Egymást még mi is látjuk tán.
Isten hozzád, édes,
Isten hozzád, kedves
Galambocskám !

CZIPRUSLOMBOK ETELKE SÍRJÁRÓL.

A költő rügyező szerelmét az új-év elején kora fagy éri. Alig írja le sorait karácsony napján Csapó Etelke emlékkönyvébe, az ó-évtől való *Bücsúja*, melyben magát a mennyország küszöbén érzi, még meg sem jelenik, — s kedvesét hirtelen halál ragadja el. Január 7-ikén Etelke a szobában járkálva egyszerre szívéhez kap, egy sikoltással lerogy — és halott. A riadalom és gyász első órájában nyit be Petőfi, látogatóba. A szép fiatal halott, a szinte gyermekkorában letépett élet látása mélyen sebzi szívét. A tört remények, rombadólt jövő láttán fájdalommal azt súgja, hogy ő is boldogságát temeti, mert e leány jövődöbeli felesége lehetett volna. E futó ábránd most mély és igaz fájdalmat kelt. Ha barátai azzal vigasztalták, hogy alig ismerte, a kit sirat, s e bánatot csak magára disputálja, megharagudt rájuk. «Lenau megvallotta magáról, hogy bármely fájdalom elvisel, — úgymond Gyulai — csak vers kerüljön ki belőle: Petőfi kereste azt, hogy énekelhessen. S valóban, a képzelt fájdalom valósággá vált, s ő annyira átengedte magát a bűnnek, hogy barátai aggódni kezdtek. Napról-napra fogyott és sötét kedély von erőt rajta.» Szerelme lehetett utólagos képzelődés; fájdalom mély és őszinte volt. E fájdalom a gyász-dalok egész koszorúját termette, melyet kedvese sírjára tett (L. XVI.). Néhány hét alatt harmincnégy költeményt ír, melyeket márcziusra külön kötetben ad ki, *Czírpuslombok* czímen. Melyiket mikor írta, nem tudni; január 16-án négy mutatvány jelent meg a *Pesti Divatlapban* (az alábbi V., VIII., IX., XIV.) s ott meg van jegyezve: «Mutatvány ily czímű, egy kötetre menendő költeményeimből. P.» — tehát már soknak kellett lenni. Az első versek közvetlen benyomásra vallanak. Az egész gyűjteményben lélektani folyamatosság nyilvánul, válozatossággal párosultan, de mindig a legtermészetesebb érzések s gondolatok körében (XI.); a gyászos emlékek önkínzó felidézését a temetőbe járás csöndes szomorúsága, a túlvilági élet hite, majd szellem-várás váltja föl, a káprázatokig csigázott gyötrelmeket az idő gyógyító keze enyhíti, s a tavaszi verőfény mosolya — míg az egész emlékké enyhül. «Elsírja utolsó könnyét Etelke fejfáján, még egy-két sóhajtás szakad fel kebléből az után is, akkor elhallgat vagy közönyös tárgyakat vesz» — mondja Arany.

I. ELMONDOM, MIT EDDIG . . .

Elmondom, mit eddig	Éreztem szerelmet,	Szigorú körülmény
Rejtve tartogattam,	S szenvedtem miatta,	Ajkamat lezárta,
Mint gyöngyét a tenger	És nagy volt szerelmem,	Hogy ne jöjön titkom
Legmélyebb habokban.	Nagy szívem bánatja.	Senkinek tudtára.
Halld meg, drága gyöngyöm,	Bánatom s szerelmem,	Oh, minő teher volt
Szép, szelid galambom!	Ez ikertestvérek,	Azt eddig viselnem!
A mit érezék és	Engemet gyötörni	Hányszor volt alatta
Szenvedék, elmondom.	Általad levének.	Roskadóban lelke!

Mint a napfény elvesz	Sőt hazudtam többször	Szólj, idvességemnek
Felhők fátyolában :	Másokért szerelmet ;	Megváltó keresztje !
Képedet szívemben	E hazugság által	Nem nyílik meg ajkad !
Eltemetni vágytam.	Csak nagyobb kinom lett. —	Semmit sem felelsz-e ? —
Könnyű szél pusztítást	S most tudsz mindent, a mit	Oh, mikép felelnél,
Teszen a felhőkben,	Éreztem, szenvedtem ;	Hiszen néma nyelvvel . . .
S felsüt a nap akkor	Fogsz-e vigasztalni	Kiterítve . . . holtan . . .
Annál égetőbben.	Nyájas feleletben ?	Koporsóban fekszel !

(Pest.)

Az első vers : szerelmi vallomás — a halotthoz ; ez az, mi mesterkéltnek látszott ; de ez az indíték meggyökerezett a költő szívében s e versekben többször ismétlődik (V., XXI.); különben a fájdalom nagysága magával emeli a multat, s a veszteség rendesen nagyobbak tetszik a reménynél.

II. MIT NEM TETTEM VOLNA ÉRTED . . .

Mit nem tettem volna érted,	Az egész, mit életemben
Szép kis szöke gyermekem !	Érted tennem lehetett,
De szerelmem bemutatni	Annyi, hogy a koporsóba
Megtiltotta végzetem.	Én tevém be tetemed.

(Pest.)

A fiatal halottat valóban Vachott Sándor és Petőfi tették koporsóba.

III. HOVÁ LEVÉL ? . . .

Hová levél ? te szebb reményeimnek	Fölébredensz-e ekkor álmaidból,
Korán kiégett hajnalcsillaga !	És elhagyod mély, hűvös nyoszolyád ?
Keresni foglak ; — hasztalan ker eslek ?	Hogy letöröljed lankadt pilláimról
Vagy még meglátjuk egymást valaha ?	Az érted omló könnyek záporát.
Ha majd az éjnek hallgatag felében	Fölébredensz-e ekkor álmaidból,
Halvány sugárt a hold a földre vet :	És elhagyod mély, hűvös nyoszolyád ?
A temetőnek küszöbét átlépek,	Hogy szellemed majd égő csókjaimtól
S fejem lehajtom sírhalmod felett.	S keblem tüzétől melegüljön át.
Fölébredensz-e ekkor álmaidból,	Vagy holtjokat a sírok ki nem adják ?
És elhagyod mély, hűvös nyoszolyád ?	S csak a mennyben találkozol velem ? . . .
Hogy meghallgasd, a mit majd ajakam szól :	Vagy többé sem az éj, sem a mennyország
A szerelemnek epedő szavát.	Meg nem mutat már tégedet nekem ? !

(Pest.)

IV. ZÁRJATOK BE MÁR AZT A KOPORSÓT.

Zárjátok be már azt a koporsót,
Es vigyétek ki a temetőbe !
Hisz elég rég nézem már, hogy bennem
Megmaradjon mindörökre képe,
Vagy hogy szívem, lelkem összetépje !

(Pest.)

V. JAJ, BE BÚS EZ A HARANGSZÓ.

Jaj, be búsz az a harangszó !
Neked harangoznak,
Kedves, hervadt rózsaszála
Tizenöt tavaszna !

A templomnál van koporsód,
Koporsód van itten !
Hova veled völegényként
Egykor jöni hittem.

Védangyala kedvesemnek
Odañon a mennyben !
Szánj, és vedd el eszemet, vagy
Vigasztalj meg engem.

Vagy talán te is meghaltál ?
Tán megölt a bánat ?
Hogy hervadni hagytad ezt a
Legszebb rózsaszálat.

(Pest.)

VI. HA ÉBREN MEG NEM LÁTOGATSZ...

Ha ébren meg nem látogatsz,
Jő hozzám álmaimban,
Jő hozzám, meghalt életem !
Sok mondani valóm van.

Hisz egymással mi ekkorig
Oly keveset beszéltünk ;
Csak egy-két gyorsan illanó
Tekintet volt beszédünk.

Tudod, ha hozzátok menék,
Te mindig úgy futottál ;
De más szobából titkosan
Rám gyakran pillantottál.

S öröm volt, látnom téged ott
Félig nyílt ajtó mellett,
Mikéntha láttam volna az
Egészen megnyílt mennyet.

Ha távozám : az ablakból
Tekintettel utánam ;
Vélted, hogy észre nem veszem ?
Oh, én mindent jól láttam.

De láttam temetésed is . . .
Csak ezt ne láttam volna !
Az a gödör, mely sírod lett,
Az lett szívemnek pokla.

Egyszerre lelkemet ezer
Mennykő csapása érte . . .
Ekkor hullott alá a föld
Koporsód födelére.

Ott vagy te most, szent angyalom,
Eljössz-e hozzám vajjon ?
Mindenkor tárva lesz karom,
Ha jössz, hogy átkaroljon.

Csak érintsen lehellete

Közelgő szellemednek :

A mennybe föl, vagy sirba le,

Mindenhová követlek !

(Pest.)

Eddig a költemények a temetés közvetlen benyomásaihoz fűződnek ; a VIII., IX. darab-
bal természetesen merül föl az égre való gondolás, meg a temető látogatása, a csillaghullás
képe (XV.)

VII. TE VOLTÁL EGYETLEN VIRÁGOM...

Te voltál egyetlen virágom ;
Hervadt vagy : puszta életem.
Te voltál fényes napvilágom ;
Lementél : éj van körülöm.

Te voltál képzeményim szárnya ;
Megtörve vagy : nem szállhatok.
Te voltál vérem forrósága ;
Meghültél : oh, majd megfagyok.

(Pest.)

VIII. AMOTT FÖNN EGY CSILLAG RAGYOG...

Amott fönn egy csillag ragyog
A tiszta ég legtetején ;
De oly gyönyörűen ragyog !
Egy csillagon sincs annyi fény.

Es bennem így szól valami :
«Nézd, nézd, Etelkéd e sugár !
Hagyd itt a földi életet,
Menj föl hozzá, ő téged vár.»

Fölmennék édesörömet,

De vágyam hasztalan hevit,

Mert, a mi fölsegítene,

Eltörve lajtorjám, a hit.

(Pest.)

IX. ÉN VAGYOK ITT...

Én vagyok itt, emésztő gyönyöröm !
Én, sirhalmodnak hű zarándoka ;
Kérdezni jöttem, hogy mit álmodál
A föld alatt az első éjszaka ?

Oh én nagyon borzasztót álmodám :
A földet a nap üzé, kergeté,
Kétségbeesve vágatott a föld
A mélybe le s a csillagok fölé ;

Utána a nap fáradatlanul . . .
A végtelent keresztünyargalák,
És végre elkezdett rohanni az
Egész rendvesztett, megbomlott világ.

És e zavarban egyre kergeté
A földet a nap, s vad haragja közt,
Hogy kergeté hiába, megragadt
Szilaj kezével egy nagy üstököst,

S rá dobta . . . épen szívemen talált,
Képzeltető, mint fájt e seb nekem ;
De úgy még sem fájt, mint az, a mit vert
Bennem halálad, legszebb örömem !

(Pest.)

Vachottné beszéli, hogy a költő sokat járt ki a váci-úti temetőbe ; Gyulai azt mondja, órákat bolyongott ott s néha az éjszakát is ott tölté ; Jókai azt írja, hogy két év multán is járt kint, a halál napjának évfordulóján.

X. NEM HÁBORÍTOM-E NYUGALMAD . . .

Nem háborítom-e nyugalmad,
Elásott kincse életemnek !
Ha szívem árva gyermekével,
A halvány arczu szenvedéssel,
Hozzád gyakorta kijövendek ?

Nem fog zajt ütni érkezésem,
Sírhalmod mellé halkán lépek :
Csak csókomat teszem fejfádra,
— Azt is lemossa könnyem árja, —
És ekkor ismét haza térek.

(Pest.)

XI. TERMÉSZET! MÉG TE IS GÚNYOLÓDOL?

Természet ! még te is gúnyolódol ? . . .
A mióta őt eltemetők :
Tél havának kellő közepette
Olyan tavasziak az idők.

Mért nem hajtod a felhőt az égen ?
Mint vadász a sebzett madarat ;
Hadd hullatná szét hópillangóit,
Mint ama madár a tollakat.

Semmi jég a síma Dunavízen,
Semmi hó a Szentgellérthegyen . . .
Csak hogy testem és lelkem szemében
Mentül sértőbb ellentét legyen.

Ezt szeretném, kedvem ebben telnék,
Ugy láthatni a természetet,
Mint szívem van, mely szép Persiából
Vad Szibériává vetkezett. —

Mért nem keltek bőszült háborúra ?
Mit alusztok ? lusta elemek !
Éjszak vészce, te prédát üző sas,
Szárnyaid mért nem süvítetek !

Oh, de hátha e meleg verőfény
A természetnek nem gúnyja ? nem !
Sőt részvéte : csak azért nincsen tél,
Hogy ne fázzék ott kinn kedvesem.

(Pest.)

XII. MIÉRT TEKINTESZ BE SZOBÁMBA ?

Miért tekintesz be szobamba ?	Bú, kedv között élet-halálra
Kíváncsi hold !	Látál csatát,
Nem úgy foly már itt a világ, mint	De győzedelmeskedni a bút
Hajdanta folyt.	Nem láthatád.

Egykor ha pillantásod hozzám	Ez akkor volt, — ha megtekinted
Betévedett :	Most arczomat,
Látád a szívben meg nem férő	Azt vélheted : tükörben látod
Lángéletet.	Tenmagadat.

Hideg vagyok és szótalan, mint,

— A honnan jő

E hidegségem, szótlanságom, —

A temető.

(Pest.)

XIII. LÁTTAM KÉT HOSSZU NAP ...

Láttam két hosszú nap	Csókoltam szemfedőd,	Mindent, mindent tudok !
Hideg tetemedet,	E dönthetlen határt,	És még sem hihetem ;
A szótlán ajakat,	Min túl nem léphetek,	Mindez nem álom-e ?
A becsukott szemet ;	Mely mennyemből kizárt.	Kétkedve kérdezem.

Csókoltam homlokod	Láttam koporsódnál	És hozzátok megyek,
Letarlott édenét,	A fáklyák lángjait,	S tekintek szertesztét :
— Ez első csókom volt,	És a gyászszekeret,	Nem látom-e szemed
S te ezt sem érezéd ! —	Mely temetőbe vitt ;	Tündökletes eget ?

Csókoltam, romba dőlt	Ott voltam magam is,	Nem látom, mindenütt
Oltárom, homlokod ;	Hallám, a mint a hant	Hiába keresem,
És e csókban hideg	Az ásók éliről	És haza térek, és
Lelkem reá fagyott ;	Tompán reád zuhant . . .	Sírok keservesen.

(Pest.)

Etelke holtteste valóban két egész napig temetetlen maradt. A fiatal leány az élet szí-
nében feküdt koporsójában, úgy hogy nem merték lezárni, mikor a pap s a gyászoló közönség
már ott volt is. Tetszhalottnak hitték, az orvosok élesztgetni próbálták. Csak negyednap vitték
ki a temetőbe.

XIV. HOL VAGY TE, RÉGI KEDVEM?

Hol vagy te, régi kedvem ?	Játékszered volt szívem,	Míg végre megbotlottál
Te pajkos, vad fiú !	Hová nem hordozád,	Egy sírhalom fölött,
Fölválta lánytestvéred,	Nyilként rohanva, vitted	S estedben a játékszer,
A szótlan, méla bú.	A nagy világon át,	Szívem, kettétörött.

(Pest.)

XV. LE AZ ÉGRŐL HULL A CSILLAG...

Le az égről hull a csillag ;	Nem tudom, mért hull a csillag ?
Szemeimből könnyek hullnak.	Könnyeim halottért hullnak.

Csak hull, csak hull könny és csillag ;
Egyre hullnak, még sem fogynak.

(Pest.)

XVI. MI VOLNA KÜLÖNÖS AZON...

Mi volna különös azon,
Ha néha elmosolyodom
Vidám, tréfás beszéd felett ?
Felhős ég is mutat derüt . . .
Csakhogy, midőn a nap kisüt,
A felhő keble megreped.

(Pest.)

XVII. Ő, A KEDVES DRÁGA KIS LEÁNY...

Ő, a kedves drága kis leány,	S a leánynyal elment életem . . .
Ő s az élet lakták szívemet ;	Kikisérté . . . odakinn maradt,
Mint repkény a fákat, a remény	S elfoglalni régi lakhelyét
Atszövé e tündérteremet.	Nincsen benne semmi akarat.

Kis leánykám elment . . . elvívék . . .	Igy lett szívem csöndes és üres,
Most alant a mély házban lakik,	Egy elpusztult ház, bús, laktalan ;
Melynek egyszer elzárt ajtaja	Rajt az árva repkény, a remény,
Meg nem nyíl az itéletnapig.	Leng sohajtásim fuvalmiban ;

S mert a földön ápolója nincs,
Feltörekszik, fel az ég felé . . .
Oh, csak a rontó kételkedés
Sarját mindig el ne metszené ! —

(Pest.)

S ki lesz új lakó szivemben, mely
Nem sokára végkép romban áll ?
Legfölebb is egy vén remete,
És ez a remete a haál.

XVIII. ÁLLTAM SÍRHALMA MELLETT . . .

Álltam sírhalma mellett
Keresztbe font kezekkel . . .
Mozdúlatlan szoborként . . .
A dombra szögzött szemmel.

(Pest.)

Áll a hajós a parton
S a tengeren tekint szét,
Mely koldussá tevé, mely
Elvette minden kincsét.

XIX. HAZUGSÁG, A MIT . . .

Hazugság, a mit annyiszor hallottam,
Hogy ölni képes a nagy fájdalom,
Különbén már rég nem volnál magadban,
Veled fekünném, édes angyalom !

(Pest.)

A fájdalom nem éles fejsze, melynek
Csapásától az élet fája dől . . .
A fájdalom fereg, mely lassan, lassan,
De nem fáradva, folyvást rág belől.

XX. BARÁTIM, CSAK VIGASZTALÁSSAL . . .

Barátim, csak vigasztalással
Ne szomorítanátok engem !
A bú egyetlen kincs, a melyet
A szerelemtől örököltem ;

S e kincset híven őrzi szívem,
(Mert a szív üresen nem állhat,
Kell, hogy legyen mindig lakója,
Akár öröm, akár bánat ;)

(Pest.)

E kincset el nem tékozolnám
A föld minden gyönyöreért sem,
Minden darabja dallá olvad
Lelkemnek titkos műhelyében.

S minden dal kő egy épülethez,
Mely a felhőket érni fogja ;
E büszke, fényes épület lesz
Kedves halottam Pantheonja.

XXI. JÓJ, TAVASZ, JÓJ!...

«Jój, tavasz, jój!» — gondolám az őszszel —
«Várlak, mert boldogsággal jősz el;
Kinn falun lesz ifju, szép galambom,
És szabad lesz őt meglátogatnom;
S hogyha tőle száz mérföldre lennék,
Száz mérföldről is hozzája mennék.
Ha jön a nap hajnal-ölelésre,
Ha megy a nap éj-fölbresztésre,
És a hold, a zultán, ha belépe
Csillaglyányos gazdag háremébe:
Én galambom hű árnyéka lészek,
Követője minden lépésének,

(Pest.)

Míg szerelme, mint, tavasz! virágod
Melegülő keblén kicsirázott,
És a míg ő e virágot szüzi
Pirulással én szívemre tűzi;
S mért ne tűzné? s lehetetlenség-e?
Hogy menyasszonycsók leend a vége.
Jój, tavasznak illatos füzére!
Tegyelek föl jegyesem fejére» . . .

* * *

Jój, tavasznak illatos füzére!
Tegyelek föl sirja keresztjére.

Vachott Sándor földet bérelt Tápió-Sápon; 1845 nyarára oda készültek, Etelkével együtt, s meghívták Petőfit is.

XXII. BE SZOMORU AZ ÉLET ÉN NEKEM...

Be szomorú az élet én nekem,
Mióta eltemették kedvesem!
Csak úgy lézengek, mint az ősz virága,
Mely minden szellő érzékésivel
Egy-egy megszáradt szirmot hullat el,
S mely csüggedt fővel kimulását várja.

A fájdalom gyakorta megrohan,
Mint éhező vad, mérges-szilaján,
S éles körmét szívembe vágja mélyen.
Kialtok a sors ellen átkokat,
A mely az embernek mennyet mutat,
Hanem megtiltja, hogy belé ne lépjen.

(Pest.)

Legtöbbször csendes, néma bánatom;
Élek? nem élek? szinte nem tudom.
Jön és megszólít egy-két jó barátom;
Beszédeikre ritkán felelek,
Örültem egykor, hogyha jötenek,
Most, hogyha mennek, szívesebben látom.

Gyakran bolyongok föl s le czéltalan,
Bolyongok, míg — azt sem tudom, hogyan? —
A drága kis lány sírhalmához érek.
Édes remény tart ottan engemet;
Remélem, hogy majd szívem megreped . . .
Mért csálnak mindig, mindig a remények!

XXIII. PANASZKODÁM HÁT?...

Panaszkodám hát ? elpanaszolám
Szivem baját, bűjät az embereknek ?
Miként, ha ujját megmetszé, a gyermek
Panaszkodik . . . szegyen, szegyen reám !

S volt a panasz végtére is miért ?
Hisz a keservét mutató kebelnek
Vagy szánalommal vagy gúnynyal fizetnek,
S egyik sem kell . . . egyik, mint másik, sért.

Vagy elmondhattam szóval sorsomat ?
Elmondhatám ? mi az : midőn a lélek,
Sírhalma mellett porló kedvesének,
Egy kinba fülő életet sirat.

És én még is, még is panaszkodám
Kislelküen, gyáván az embereknek,
Miként, ha ujját megmetszé, a gyermek
Panaszkodik . . . szegyen, szegyen reám !

De többé, többé nem panaszkodom,
Büvös szigetté fog változni keblem,
Honnan ki nem fog út vezetni, melyben
Elátkozottan él a fájdalom.

(Pest.)

XXIV. HATALMAS ORVOS AZ IDŐ...

Hatalmas orvos az idő ; előbb-utóbb
Minden sebet befog.
Bármennyit szenvedek : ez orvos által majd
Én is meggyógyulok.
A bú, mely most sötét felhők villámtüze,
Lesz nyájas hold sugára,
Mely tündökölni száll szelid emlékeztem
Morajtalan tavára.

És fon talán a sors nem fáradó keze
Egy rózsás kötelet,
Mely összefüzi majd az életvágyat és
Fölepült szívemet.
Ekkor, gondolható, a könnyek és a szók
Mi keserűk lehetnek,
Melyekkel a tört szív örökre búcsut mond
Remény- vagy élvezetnek.

(Pest)

Azért szeretném most, midőn hült kebelem
Vágy-, kívánságtalan,
Azért szeretném most, ha elmennék oda,
A hol Etelke van.
Öleld fel, oh halál, kifáradt éltetemet,
És tedd a temetőbe,
Mint keblén elszunyadt magzatját a szülő
Letészi bölcsejébe.

És hogyha meghalok, óhajtasom csak egy,
Barátim, töletek :
Hogy engem a mellé a kedves kis leány
Mellé temessetek.
Mik voltak álmaink, majd minden éjfelen
Elmondjuk ott egymásnak,
S egyszerre indulunk, ha ébresztő szava
Zeng a föltamadásnak.

Itt merül föl az enyhülés első gondolata ; az új hang, a lélektani fejlődés és művészi változatosság önkénytelen keresése maga is ide vezette a költőt.

XXV. JÁTSZIK ÖREG FÖLDÜNK...

Játszik öreg földünk	A Duna hullámin,	Oly jó kedvű a nap
Fiatal sugarával a napnak ;	Bérczén, völgyén a vidéknek,	Jöttén, jó kedvű lementén,
Pajkos enyelgés közt	Tornyokon, ablakokon,	Mintha nem is látná
Egymásnak csókokat adnak.	Mindenhol csókjaik égnék.	Sírhalmodat, édes Etelkém !

(Pest.)

E költemény leoninusokban, rimes hexameterekben van írva, soronként kettétördelve, mi által e sokat kárhoztatott forma elrejtőzik. — Lélektanilag új vonás e fájdalom rajzában, a mint a természet verőfénye, ha bántón is, behat a költő lelkébe.

XXVI. KÉKET MUTATNAK MÉG...

Kéket mutatnak még a távol erdő	Pirúl a szép menyasszony még, a hajnal ?
Virító fáin a zöld levelek ?	Ha vőlegényét várja, a napot ;
Tajtékzik még a Duna, mint szilaj mén ?	S harmatkönyűket sír még a bús özvegy,
Ha vakmerő harczosként rajt teremvén,	Az éj ? midőn a csillagokhoz fölmegy,
Kergetni kezdi őt a fergeteg.	És látja a sok árva magzatot.

Megmérhetetlen látköröm volt egykor,
Hanem most már nem látom ezeket :
Az a kis domb, mely kedvesem takarja,
Rám nézve kél átláthatlan magasra,
S elrejt előlem földet és eget.

(Pest.)

XXVII. HA ÉLETÉBEN...

Ha életében nem szerettem volna	Mi szép, mi szép volt a halotti ágyon !
A szőke fűrtök kedves gyermekét :	Mint hajnalban ha fényes hattyu száll,
Ővé leendett életem, szerelmem,	Mint tiszta hó a téli rózsaszálon :
Midőn halotti ágyon fekvűék.	Lengett fölötte a fehér halál.

(Pest.)

«A halott hófehér könnyű csipkeruhában feküdt a ravatalon, s arcának oly nyájas, oly vidám kifejezése, oly üde életszínre maradt, mintha csak szenderegne» — írja Vachottné.

XXVIII. E SZOBÁBAN KÜZKÖDÖTT...

E szobában küzködött az
Élet és halál fölötté,
Míg az élet
Őt, a szépet,
Őt, a kedvest, elvesztette.

E szobában siratám őt
Könnyeimnek tengerével ;
— Szenvedésem
Avvagy létem
E tenger mért nem nyelé el! —

(Pest.)

E szobában lesz lakásom ;
Édes kín lesz laknom itten,
Itten laknom,
Őt láthatnom
Mindig éber emlékimben.

Egy kívánatom leszen, ha
E szobából el kell menni ;
Az, hogy engem
Akkor innen
Szent Mihály lova vigyen ki.

A költő nem bírva fájdalomával, január vége felé megkérte Vachottékat, hadd költözhessek abba a szobába, hol Etelke élt, s mely az ő halála óta lakatlanul állt. Itt írta a *Czipruslombok* utolsó darabjait, Vachottné szerint éjjelenként, fel s alá járva a szobában.

XXIX. A HÓ, A HOLT FÖLD TÉLI SZEMFEDŐJE...

A hó, a holt föld téli szemfedője,
Az éjen át
A temetőre
Leszállt.
A nap
Hideg sugára
Néz komoran
Le a halottak puszta országára.

(Pest.)

Nem enged a hó a nagy temetőben,
Csak egyedül
Etelke sírja
Körül ;
De itt
Sem a napfénytől,
Hanem szemem,
Síró szememnek szakadó könnyétől.

XXX. MIDŐN NAGYON BÁNT...

Midőn nagyon bánt a vad fájdalom,
A várost, a világot elhagyom,
S oda megyek ki, hol az emberek
Napestig mélyen alva fekszenek,
De ha az óra éj felére jár,
S felhők közt búsong sárga holdsugár :
A szendergőknek álma megszakad,
S elhagyják mély, sötét tanyájokat,
S fehér ruhában járnak tétova,
Míg hajnalt hirdet a kakas szava.

(Pest.)

Ide megyek, a temetőbe, én
Fájdalmaimnak véstes éjjelén.
S ha itten, drága sírhalmom felett
Könyüimnek forrása megered,
És a könyűkhöz sóhajom vegyül :
Fájdalmam lassacskán lecsendesül.

* * *

Akkor leszek ám még majd csendesén,
Ha melléd fekszem, édes kedvesem !

XXXI. TIZENKETTŐT ÜTÖTT AZ ÓRA...

Tizenkettőt ütött az óra,
Fölebredek a harangszóra,
És im sötét szobámban egy
Fejér alak
Föl- és le megy . . .
Te vagy, te vagy, kit annyit vártalak,
Te vagy, boldogságom fájának
Idő előtt lehullt gyümölcse!
Jer, karjaim kitarva állnak,
S kész ajkam, hogy csókját ajkadra hintse,
Jer, elröpült kedves galambom! . . .
De szólt a lányka halk, fájdalmas hangon:
«Megállj, megállj! előbb megkeresem
Elvesztett életem;
Lásd, élet nélkül ott a sirban

(Pest.)

Fekünni olyan szomorú dolog;
Ott oly sötét és oly hideg van . . .
Én újra élni akarok;
Megkeresem
Elvesztett életem.
Nincs nálad?
Add vissza, kérlek, hogyha megtaláltad. » —
Oh nincs az nálam,
Meg nem találtam,
Meg nem találtam drága életed!
De hogyha az enyém kell: íme vedd! . . .
S átadni akarám
Tulajdon életem,
De már a látomány
Eltűnt az éjben.

A szellem-jelenés várása is természetesen fejlik a fájdalomból. E gondolat csirája már az előbbi versben megvan, s ehhez kapcsolódik a XXXIII. is.

XXXII. ANYÁM, ANYÁM...

Anyám, anyám, oh
Legjobb s legboldogtalanabb anya!
Nincs hát reményed,
Mit a fősvény való beváltana?
Kiküldözéd, mint
Galambját Nőé, a reményeket;
De teljesülés
Zöld ágával meg egy sem érkezett.

(Pest.)

Végső reményed:
Ha majd haláloed meg fog hűteni,
Fölmelegítnék
Még egyszer gyermeked hő könnyei.
Szegény anyám te!
Ez a vigasztalás sem jut neked;
Elsírta könnyeit
Szerelmesének sírján gyermeked.

XXXIII. HIÁBA VARLAK HÁT...

Hiába varlak hát ezentúl?
Megsiratott szép gyermekem!
Meg nem jelensz többé nekem?
Mint eddig gyakran megjelentél
Szobámban csöndes éjeken.

Eljő az éj, eljő az éjféli;
Mí haszna jó? nem jó veled,
Nem látom lengő szellemed,
S reményem eltörött szárnyával
Födöm be bágyadt szememet.

Hová levél ? miért maradsz el ?
Örökre kedves szép leány !
Hervadt orcám ijeszt talán ?
Ne félj, ne félj hervadt orcámtól :
Érted levék oly halovány.

(Pest.)

Oh jőj fel egyszer még sirodból,
Mindennél drágább árnyalak !
Csak hogy még egyszer lássalak ;
Aztán mondd, hogy terhedre van búm,
S többé nem háborítalak.

XXXIV. FÜGG MÁR A LANT...

Függ már a lant megérintetlenül,
Melylyel keservemet elénekeltem,
Keservem, érted, a sír börtönének
Örök rabjává zárattott szerelmem.

(Pest.)

Ott függ a lant megérintetlenül,
S ha megpendül a méla nyugalomban :
Az nem az összes hangszernek zenéje,
Egy-egy húr hangja csak, mely ketté pattan.

Ez a *Czípruslombok* utolsó darabja, de Etelke emléke későbbi költeményekben is visszajár. (*Vábot Sándorhoz, A toronyban delet harangoznak . . . Igy is jó . . . Elfojtott könyvek, Azokhoz az én jó pesti pajtásaimhoz . . . Mi bűvös-bájos hang . . . Szerelemvágy, P . . . y Vilma kisasszonyhoz, Messze vándoroltam . . . A hevesi rónán, Egressy Etelke.*) A kötetnek nagy hatása volt. Zokogása visszhangot keltett Kerényi s Turi Soma verseiben. Az *Életrépek* már a mutatványoknál kiemelte a bensőséget és mély érzést. A *Honderü* szerkesztője, Nádaskay, elismeréssel szólt a kötetről. « . . ezuttal a tárgy is olyan, melly már magában kizárja azon elemeket, mik a critica' rosszasásának költőnél anyagul szolgálhatnak ; . . szívesen valljuk meg, mikép az eszményi tisztaságú szerelem fájalmát, az emésztő szívkínt, a végzetten megnyugvó kebel egyszerű, visszafojtani nem birt panaszát, hübben, salaktalanabbul alig zenghetné lant». Jellemző ez az akkori izlésre, mely az igazi Petőfit oly lassan tudta fölfogni. Toldy Ferencz már akkor úgy találta: « . . egy pár egyszerű szép dal kivételével, nem találjuk fel Petőfi tiszta conceptusait, tiszta formáit, sőt valamit, mi az invita Minervához [hasonlít]. (*Budapesti Híradó*, május 22.) — Gyulai Pál (egyetemi előadásaiban) azt fejtegette, hogy nem a szenvedély ereje hat bennök, inkább az elegikus hang lágyít el. Egy hirtelen fölébredt érzés szól hozzánk, mely nem válhatott szenvedélylyé. Az egészen inkább a leány sorsa fölötti meghatottság ömlik el, mint valóságos szerelmi hév vagy kétségbeesés. Nem hatnak az érzés eleveenségével, sem az emlékezet nyugodtságával. Legszébbnek találta Gyulai a *Játszik öreg földünk . . .* kezdetű dalt, s még inkább a későbbi *Messze vándoroltam . . .* kezdetű, melyben a fájdalom kiengesztelődése s az emlékezet meghatottsága legszebb kifejezést nyer. Salamon Ferencz, kivételesen, e verseket minden sentimentalismustól sem találja mentnek. Viszont a *Petőfiana* névtelen frója, nyilván Meltzl, abban találja a gyűjtemény irodalmi jelentőségét, hogy «az eddig gyakran pongyola népdalköltő művészi bevégetttségű műköltővé emelkedik».

VAHOT SÁNDORHOZ.

Szent a költő lantja,
 A föld működését
 Csillagtáborából
 Őrszemekkel néző
 Isten adománya ;
 Ő beszél a rezgő
 Húrok énekében,
 Majd vigasztalólag,
 Majd pedig fenyítve,
 Mint a nép erénye
 Elvetett magvából
 Vagy konkolyt arat, vagy
 Tántorodva lép a
 Nemesebb törekvés
 Tiszta ösvényéről
 A lealjasulás
 Iszapos gödrébe.
 Szent a költő lantja,
 És nekem nagyon fájt
 Látnom, hogy van olyan,
 És hogy nem kevés van,
 A ki e szentséghez
 Nem fél vakmerően
 Nyúlni szennyes ujjal,
 S hogy csak fényes álarcz
 Sok költő beszéde,

Mely sötét szívének
 Foltjait takarja.
 Szébb örömeimnek
 Napja volt azon nap,
 Melyben a te kebled
 Rejtekébe láttam,
 S láthatám, hogy benned
 Egy a költő s ember,
 Hogy dalod s dalodnak
 Kútforrása, szíved,
 Tiszta egyaránt, mint
 A nap és sugára.
 Bizalommal adtam
 Kezemet baráti
 Szorításra, és te
 Vissza nem taszítád ;
 S ha Etelke meghült
 Szíve ott alatt nem
 Porlanék a sírnak
 Hold- és csillagatlan
 Éjjelében : ah, ugy
 Tán nem csak barátod
 Lettem volna egykor.
 Megtörtént ! . . . a multat
 A jelen keserve,
 A jelen siralma

(Pest.)

Vissza nem teremti.
 Enyhítsd legalább te,
 Enyhítsd a barátság
 Balzsamolajával
 Veszeségem sebjét,
 És ne bánd, ha olykor
 Elmerengve csüggök
 Bámuló szemekkel
 Hitvesednek arcán,
 Oh ne bánd, barátom !
 Hamvadó testvére,
 A szegény Etelke
 Elvesztett vonásit
 Keresem csak ottan ;
 S ha lelek közülök
 Bárminő kevést is :
 A remények eldölt
 Tündércsarnokából
 Szent ereklyeképen
 Tartom emlékimnek
 Drága kincstárában
 S őrzöm a felejtés
 Eltörlő kezétől,
 Mint a megfagyástól
 Őrzi a világot
 A meleg verőfény.

E költemény Vachott arcképét kísérte a *Pesti Divallap*-ban. Vachott Sándorhoz a költőt hála és barátság fűzte : 1843-ban pozsonyi inségében pártul fogta, s irodalmilag is ösztönzője volt. Ha Petőfi iránya messze esett is az érzelgéstől, meghitt barátságban éltek. Etelke halála után a közös gyász még inkább összeforrasztotta szíveiket. E hangulat reszket végig e költeményen.

A VILÁG ÉS ÉN.

Megvetésem és utálatomnak
Hitvány tárgya, ember a neved!
A természet söpredéke vagy te,
S nem király a természet felett.
A teremtés legutósó napján
Alkotott az isten tégedet,
Elfáradt már ekkor a munkában,
S így jelessé nem teremthetett.

Szeretlek téged egykor, s szívem
Veled hű szövetséget köte,
Megvetésem és utálatom lett
E szövetség kettős gyermeke;
Jól ismerlek, te nem érdemelsz mást,
Nem, mint megvetést s utálatot . . .
Szolgazsarnok! vagy nyalod más talpát,
Avvagy talpad mással nyalatod.

(Pest.)

S azt hiszed tán, te nyomoru pára!
Mint te, én is olyan rab vagyok?
Azt hiszed, hogy én dicséretedre
Vagy gyalázatodra hallgatok?
Azt hiszed, hogy tetteben és irásban
Engem aggódásnak férge rág,
És szorongva kérdezem magamban:
Mit fog erre szólni a világ?

Hidd, ha jónak látod; ámde tudd meg:
Én nem függök tőled semmiben,
A mily útát választott magának
Lelkem, rajta egyenest megyen.
És ha tetszik engem fölemelned,
Am emelj föl, mint bálványodat;
Ha fölültetsz fejed tetejére,
Majd kirúgom szolgálodat!

Ez elkeseredésre egy bírálat adott okot, Nádaskay Lajosé a *Honderü*-ben, a *Versek* füzete-ről (44. decz.végén). A vershez a *Dívatlap* szerkesztője hozzá is tette: «Ezen derék verset ajánlom N. úr figyelmébe». Nádaskay elismeri a költő könnyűségét s egyszerűségét, de megrójjja, hogy «itt-ott egészen prózaivá, néhol még ennél is alább sülyed», (példái: *Betegségemben*, *Kedves vendégek* stb). Sajnálja, hogy sokszor «nem sikerült érzelmeit általánosítani», hogy «kelletlenül többet foglalkozik magával». Azt találja, hogy «a népköltői tehetség» a «pórias verselés alatt régiójába kezd mindinkább alásülyedezni», itt főkép a *Helység kalapácsára* utal. «Dús vénája, jeles tehetsége» mellett «izlésének nemesbítését» ajánlja. A költőt mélyen elkeserítette a lapok meg-rovása, s egy-egy verssel könnyített haragján.

A TORONYBAN DELET HARANGOZNAK . . .

A toronyban delet harangoznak,
A fejem tetejére süt a nap.
Hejh, ha olyan közel volna sírom,
Mint a milyen rövid az árnyékomb.

Kihozta az ebédet a gyerek;
A mint látom, egy kis bort is küldtek.
Be savanyu! . . . de csak kiürítem.
Hiszen még savanyúbb az életem.

Élet, élet, áldástalan élet!
Számadásod velem mikor végzed?
Mikor mondd: menj isten hírével,
Porladdozál porló szeretőddel!

(Pest.)

Hubay Jenő az okot keresve, mért merített ihletet Petőfi költeményeiből annyi zene-szerző, azt feleli erre, hogy «Petőfit zenei érzéke, zenei ösztöne vezette szerelmi, népies

vagy hazafias verseinek megírásánál; s hogy valószínűleg sejtelmes melódiák reszkettek végig érzelmi világában akkor, a midőn az ihlet megszállta, s költészete egy-egy új gyöngyöt hozott létre: melódiák, melyeket ugyan ő maga nem énekelt, de a melyeket mi zenészek belőle ki érzünk». — Dalai zenére termettek; a zene ott szunnyad bennök, mint Csipkerózsza, várva, a ki életre keltse. E dalt Arany János zenésítette meg.

ÍGY IS JÓ.

Megkopott a mentém préme,
A sarkantyúm rozsdás, görbe,
Nincs a kucsmám félrecsapva,
Nincs a bajszom kipödörve.

(Pest.)

Így is jó ily bús legénynek,
A kit elhagyott rózsája,
És lement a földre mélyen,
Hogy ne is nézhessek rája.

A MAGYAR NEMZET.

Oh ne mondjátok nekem, hogy
Hajnallik hazánk felett!
Látom én: az ő számára
Szó a sors szemfedelét.
S kérní istent nem merem, hogy
Nemzetem gyógyítsa fel,
Mert e nemzet, elhigyétek,
Életet nem érdemel.

Figyelemmel átforgattam
A történet lapjait,
S fontolóra vette lelkem,
A mit e hon végbe vitt.
S mit találtam ott fölírva
Századok bötüivel?
Azt találtam, hogy e nemzet
Életet nem érdemel.

Jóra termett nép honában
Egy a szív, az akarat,
A közérdek mellett minden
Külön érdek elmarad.
Itten oltárt minden ember
Ön bálványaért emel —
És az ilyen önző nemzet
Életet nem érdemel.

Voltak egyesek közöttünk,
Tiszta, hű, nagy szellemek,
A kik mindent, a mit tettek,
A hazáért tettek.
Hány volt köztök, kiket a hon,
Maga a hon veszte el!
És az ily hálátlan nemzet
Életet nem érdemel,

(Pest.)

Más hazában hiven őrzik
Mindazt, a mi nemzeti;
Ősi kincsét a magyar nép
Megveti és elveti.
A magyar magyarnak lenni
Elfeled vagy szégyenel —
És az ily elkorcsult nemzet
Életet nem érdemel . . .

Oh de mért elősorolnom
E szegény hon vétkeit?
Lesz-e sors, oh lesz-e isten,
A ki minket megsegít?
A nagy isten szent kegyéből
Jő-e megváltási jel?
Lesz-e még e nemzet olyan,
Hogy halált nem érdemel?

Midőn Petőfi 1847-ben összes költeményeit sajtó alá rendezte, a censor, az öreg Reseta, e verset kitörölte, nem ismerve föl a szeretetet a keserűségben és vádban, mi annyi költőnél megjelen. — «Már öcsém, azt nem engedem, hogy nemzetemet gyalázd!»

ELFOJTOTT KÖNNYEK.

Úgy sirhatnék! . . . megbántott valami,
Nagyon megbántott, mondhatatlanul.
És a felhővel a lélek rokon:
Megkönnyebbül, midőn esője hull.

De én nem sírok, nem szivelhetem.
Mégfogadám, hogy többé nem sírok.
El, könnyek! . . . szívem úgy is oly üres,
Mégfértek benne, oda folytatok.

(Pest.)

HÍR.

Mi hát az a hír, a költőnek híre?
Hogy annyi a bolondja és irígye?
Van-e, van-e, ki nem sovárg utána?
Van-e, van-e, kinek az nem bálványja?
S méltán! a hír főséges terebély fa,
Királyi széknél pompásabb árnyéka,
Zöld ágait ki századokra nyújtja,

Rontó enyészet vésze nem fog rajta,
S hozzá magzatjai a késő világnak
Zarándokolni áhitattal járnak.
Oh szép, oh szép a hír borostyánfája,
Nem is csoda, ha hervadás nem bántja,
Hiszen tövét a meggyilkolt boldogság
Kiontott vére és könnyűi mossák.

(Pest.)

KÖLTŐ LENNI VAGY NEM LENNI.

Légy átkozott, te átkos pillanat,
Melyben fogantatám,
S te, melyben kinnal a kín emberének,
Költőnek szült anyám!
Oh költészet, te a
Gyanútalan szív csalfa pókhálója,
És azután foglyodnak
Oly irgalomtalan fojtogatója!

De véreből e gyilkos férget én
Többé nem hizlalom,
Úgy is mi lenne a kiszivott, elfolyt
Vérért a jutalom?
Dicsőség legfőlebb,
Ez a szem fényét elvakító semmi;
És még az is nagy kérdés:
E semmi is fog-e jutalmam lenni?

Véreből már te oly sokat szíval,
Mérges fulánku pók!
De szálaid bármilyetén kuszáltak,
Még elszaggathatók.
Letépem azokat,
Bármint keresztül szótték-fonták szívem,
S ha összenőttenek már:
Úgy velök együtt szívem is kitépem!

Széles folyódon úszom ezután,
Oh mindennapiság!
Ballagsz velem majd, és csendes folyásod
Sziklák közé nem vág.
Nem lesz hirem, nevem,
Tán a boldogság karjai sem várnak,
De lesz még is nyugalmam,
S a nyugalom fele a boldogságnak. —

És elnémuljak mindörökre hát ?
Egy hangszer életem ;
E hangszer ép még, s azt, mint elromlottat,
A szögre föltegyem ?
Hallgasson örömem ?
Ne légyen hangja többé fájdalmannak ?
Hallgathat-e a tenger,
Midőn hullámin szélvészrek rohannak ?

Nem, költészet, nem hagylak el soha,
Mert nem hagyhatlak el !
Táplálni foglak a gyötört kebelnek
Legforróbb vérivel.
Nem bánom : tépj, emészszt,
Másoktól meghallgattatást sem várok,
Azért éneklek, költök,
Mig végső csepvérem ki nem szivárog !

(Pest.)

Mikor Petőfi Vachottéknál Etelke szobájában lakott, együtt töltötték az estvéket, külföldi költőkből olvasgatva. Egyszer, Béranger verseinek hatása alatt, csüggedés szállotta meg, hogy ő sohasem tudhat ilyen verseket írni. Összetépte az asztalon heverő verseit, s napokig nem vett tollat kezébe, de vagy tíz nap múltán e költeményt olvasta föl Vachottnak. Így beszéli ezt, kissé regényesen, Vachottné. Minden költő életében van ily elcsüggedés ; Petőfi már első föllépte után is azt írta Szeberényinek : « . . . ez az első és utolsó vers, melyet tőlem lát a világ ». Most bánata s kritikusai is okai lehettek ez önmeghasonlásnak, melyből e költemény emelkedett ki, mint vezeklés és hűség fogadalom. Midőn arczképe juliusban a *Divatlap*-ban megjelent, ezt a versét adta ki mellette.

TÉLI VILÁG.

Megölte valaki magát,
Az hozta ezt a rút időt.
Fuj a szél, tánczol a tányér
A borbélyműhelyek előtt.
Hol a boldogság mostanában ?
Barátságos meleg szobában.

A napszámos, napszámosné
Tuskót fűrészel és hasít ;
Daróc pólában gyermekök
A szélvészszel versenyt visít.
Hol a boldogság mostanában ?
Barátságos meleg szobában.

Jár nagy léptekkel föl s alá
A katona az őrhelyen,
És számlálgatja lépteit ;
Kinjában mást mit is tegyen ?
Hol a boldogság mostanában ?
Barátságos meleg szobában.

A hosszú lábu drótostót
Kopott gubáját czeveli ;
Az orra érett paprika,
S hidegtől folynak könnyei.
Hol a boldogság mostanában ?
Barátságos meleg szobában.

Barangol a vándorszinész
Egy falutól a másikig :
Meleg ruhája nincs ugyan,
De mindazáltal éheznek.
Hol a boldogság mostanában ?
Barátságos meleg szobában.

Hát a cigány ? . . . vaczog foga
A rongyos sátorok alatt ;
Kopogtat a szél, és bemeleg,
Bár a cigány nem szól : szabad !
Hol a boldogság mostanában ?
Barátságos meleg szobában.

Megölte valaki magát,
Az hozta ezt a rút időt.
Fuj a szél, tánczol a tányér
A borbélyműhelyek előtt.
Hol a boldogság mostanában ?
Barátságos meleg szobában.

(Pest.)

A hagyomány szerint rögtönzés ; a költő azt akarta volna megmutatni, hogy akármiről tüstént verset tud írni ; így írta volna ezt, az ablakon kitekintve, egy favágóról. Igaz, hogy a vers szerkezete laza, de ez mégis csak mendemonda ; ily tréfát Petőfi nem vett volna föl versei gyűjteményébe.

GYORS A MADÁR, GYORS A SZÉLVÉSZ . . .

Gyors a madár, gyors a szélvész,
Gyors a villám ;
Hanem az alföldi betyár
Még gyorsabb ám !

Holnap a csikót eladja
Fejérváron,
Eladja, még újat is lop
E vásáron.

Ma ő kelme csikót szerez
Kecskeméten,
Szentmártonnál az nap át is
Még a réven.

Holnapután már valahol
Becskeken
Lovagol egy karcu fakón :
A deresen.

(Pest.)

PIROSLIK A KECSKERÁGÓ . . .

Piroslik a kecskerágó
Szőlő árka mellett.
Az árokban tehéncordás
Kutyája megellett.

Tehéncordás, vízbe ne hányd
A kutyakölyköket !
Tudod-e, hogy sok legénynek
Tetszik feleséged ?

Alattomban környékezik
Házad a legények ;
Úszítsd rájuk a kutyákat,
Majd mikor felnőnek.

(Pest.)

KICSAPOTT A FOLYÓ . . .

Kicsapott a folyó,
Vízben úszik a táj,
Túl a vizen lakol,
Édes rózsám, ne várj.
Elvitte az árvíz
A töltést, a hidat ;
Amott megy a híd ből
Az utósó darab.

(Pest.)

Magam egy halomról
Nézek át a vizen ;
A vizen keresztül
Galamb száll sebesen,
Nem is tudom ugyan :
Galamb-e igazán,
A mi ott száll . . . vagy az
Én sohajtásom tán ?

PEST.

Hiába, Pest csak Pest, tagadhatatlan !
S én Pestnek mindig jó barátja voltam,
És a hol csak kell, hát pártját fogom,
Volt itt nekem sok kellemes napom.
Kivált h' az utcán kóborolhatok :
Az angyaloknál boldogabb vagyok.
Egy óriáskigyó báméskodásom,
Végighuzódik a népsokaságon.
S aztán itt minden olyan érdekes,
A sziv örömében csak ugy repes.

(Pest.)

A vargainasok pofozkodása,
A bérkocsiknak embergázolása,
A zsebmetszők, a pörölő kofák
Az embert mind igen mulattatják.
S azt kell még látni, hogyha szép időben
Sétára kél a tarka-barka nőnem :
Mi szépek ők, mi szépek, teringette,
Elöl kifestve, és hátul kitömve.
Hát a hol a dicső arslánok járnak !
Azt nevezem aztán baromvásárnak.

ORBÁN.

Komor, mogorva férfit
Volt Orbán,
Bár oly vidám hajnal pirult
Az orrán.
De hisz mogorva ép azért
Volt Orbán,
Mert oly vidám hajnal pirult
Az orrán.

(Pest.)

Oka egyébiránt maga
Volt Orbán,
Hogy oly vidám hajnal pirult
Az orrán.
Temérdek borfélélet ivott
Meg Orbán,
Vidám hajnal azért pirult
Az orrán.

A SORSHOZ.

Egyet mondok, sors, kettő lesz belőle :
Nekem csak *egy* leány szerelmit add,
S érte én átengedem cserébe
Minden, de minden . . . adósságomat.

(Pest.)

MULATSÁG KÖZBEN.

Most már mulassatok, kedves barátim,
Az én mulatságomnak vége van ;
A tréfaságok, az elmés beszédek,
Az ének, a bor, mind haszontalan.

Az a jövő ! az a kegyetlen szélvész,
Mely szétzilál bennünket, szerteszt ;
S lesz-e azontúl még találkozásunk ?
Vagy halljuk-e csak egymásnak hírét ?

Az embernek mért is van gondolatja ?
Lássátok, én olyan bolond vagyok :
Mikor legvigább a jelen, jövőbe
Ragadnak rögtön a gondolatok.

Igen, halljuk ! majd elbeszéli a hír :
Ez és ez és ez nyugszik . . . oda lenn . . .
Haszontalan história az élet !
Miért is van, vagy mért nem végtelen ?

(Pest.)

A NAP.

Mi az a nap ? mi az a nap ?
Nem is nap az tulajdonkép.
Ugyan mi hát ? . . . hát semmi más,
Mint egy nagy szappanbuborék.

Valami óriásfű
Kifúja reggel keleten,
S szétpattan este nyugaton. —
És ez minden nap így megyen.

(Pest.)

Az ily futó-képek mintegy a *Felhők* előreszálló foszlányai. Salamon Ferencz e képben a költő egyik jellemző vonását pillantja meg. «Megtörténik — ugymond, — hogy egy-egy bizarr ötletet, egy-egy mértéken túl nagyított képet árul költészet gyanánt ; de igen ritka eset, hogy szavakkal takargassa a gondolat ürességét, vagy a szóhalmaz köde csaknem ürességé párologjon el. Nem dagály, hanem a megtestesítő képzeletnek képtelenül bizarr elcsapongása» az ilyen. Itt «a gondolatnak teste van, a kép határozott, csakhogy az egész az értelem korlátaiból kiszabadult képzeletnek gyermekjátéka».

ROSZ VERSEIMRŐL.

Tán én nem tudnék írni
Mindig jó verseket ?
De szívem főerénye
Az emberszeretet.

Időnként valamicske
Ezeknek is csak kell,
S ők minden hulladékot
Gyönyörrel fálnak fel.

Valóban ! . . . már pedig ha
Mindig csak jót írok,
Mivé lennének úgy a
Szegény kritikusok ?

Rágódjanak szegények,
Csak élőködjenek !
Hiszen, ha nem csalódom,
Tán ők is emberek.

(Pest.)

Petőfi nehezen tűrte a bírálatot, de felszisszenései «természetes következményei voltak kritikussai igazságtalanságának, kik sohasem fogták fel igazán költészete szellemét» — úgymond Gyulai. Az *Életképek* és a *Honderű* kritikái még júniusban is rágódtak szívéen, mint Vahot Imrének írt nyílt leveléből látni. Különösen bántotta fiatalkori barátjának, Szeberényinek bírálatát, Etófi álnév alatt, a pozsonyi *Hírnökben*, (febr. végén), melyet több vagdalkozó czikk követett. A nemzeti szellemet s népiességet ugyan nem vitathatja el tőle, de megrója Horáczczal, hogy «serpit humi». Kifejezéseiben „durva nyerseség”-et, „rút botlások”-at, „utálatos dolgok összefirkálását”, obszcœnumokat vet szemére, önérzetéről szólva pöffeszkedést emleget s tehetségben Kerényi és Tompa mögé helyezi. Nem csoda, ha ily értetlen támadásra a költő kifakad, s hevesen veri vissza egy rövid czikkben, elmosolyodva azon, «mint néz le a nagy, nagy ökör a lábainál haladó kicsiny pacsirtára».

AZOKHOZ AZ ÉN JÓ PESTI PAJTÁSAIMHOZ.

Hah, börtönöm ajtaja megnyílt,
— Nem börtön-e a hivatal ? —
Csókolgat a drága szabadság
Édes, tüzes ajkaival.
De lelkem hová lett ? . . . merre, o lélek,
Szárnyad suhogási merre vivének ?

Mi messze, mi messze röpülsz már,
Végtelen előttd az ut ;
Hiába suhanna utánad
A fecske, nyomodba se jut.
El lelkem után a messze világba ! . . .
De vissza mi tart ? szív, monddsa, mi bánta ?

Távozni ! e gondolat úgy fáj,
Úgy fáj nekem . . . és mi okért ?
Volt itt szeretőm, hanem az már
A sírhalom éjibe tért.
És nem vagyok én már senki barátja.
E pusztá üres szót lelkem utálja.

Pajtásaim! értetek a bú ;
Elhagyni, fiúk, titeket,
Ez fáj nekem, ez szomorít el,
Ez ver kebelembe sebet . . .
De nem! mi vigadtunk minden időben,
Igy hát szomorú a búcsu se legyen.

Föl, czimboraság, vigalomra,
S pogány legyen a vigalom :
Á bút kiürült poharakkal
Kegyetlenül üssük agyon,
Hogy, majd ha jön a sor kézszorításra,
Öt könnyre fakadni senki ne lássa !

(Pest.)

Petőfinek szabadsághoz szokott természete még a segédszerkesztőséget is nyügnék érezte. Rég vágyott Párisba, de ahhoz nem volt pénze. A gyászos tél emléke űzte Pestről, a tavasz vidékre csalta. Kazinczy Gábor sokszor rajzolta előtte a felvidék szépségeit. Kerényi meghívta magához Eperjesre. A költő nyugtalan kedélye nem bírta ellenállni; állását átadta Kolmár József régi ismerősének, de kizárólagos dolgozótársa maradt a *Pesti Divatlap*nak, mely minden számában közölt tőle verset, öt forintjával díjazva. Át is adott Vahotnak egész sereg költeményt előre, s április 1-én útnak indult a gyorszekeken. Ez útvjáról írta az *Uti jegyzetek*-et. A *Vadász-kürt*-ben lakomán búcsúzott barátaitól, kik közt ott voltak Egressy Gábor, Pákh Albert, Sárossy, Szemere Miklós, Emödy Dániel, a ki versben búcsúzott tőle. Petőfi e verssel válaszolt. «Az illetők közül egy pár boszankodott, sőt meg is haragudott, hogy őket pajtásoknak nevezem s nem barátoknak. Most is csak azt mondom, kedves pajtásaim, hogy tempí passati, mikor én valakinek barátja voltam . . .» — írja az *Uti jegyzetek* elején. Szemere komolyan megneheztelt a költőre, Gvadányi-versére éles gúnyverset írt s az *Uti jegyzetek* egy helyére egy másik pasquillt is.

MI KÉK AZ ÉG!

Mi kék	Mi kék
Az ég!	Az ég!
Mi zöld	Mi zöld
A föld!	A föld!
Zöld föld felett, kék ég alatt a	Zöld a föld, kék az ég, tavasz van . . .
Hangos pacsirta fütyörész ;	És én oly sült bolond vagyok,
Dalával a napot kicsalta,	Hogy idebenn a szűk szobában
A nap rá gyönyörködve néz.	Kadenciákat faragok !

(Eperjes.)

A költő egy hónapot töltött Eperjesen, Kerényinél. Tompával is ott ismerkedett meg; «Nevelősködött kétszáz bankó forintért,» olvassuk az *Uti jegyzetek*-ben. Megszerette a várost; «az első pillanatban otthon voltam. Kora reggelenként ki-kimentem a város keleti oldalán emelkedő Táborhegyre, hol hajdan Caraffa ágyúí ordították e martirvárosra: rettegj! Innen néztem szét a vidékre, mely gyönyörködve mutogatta magát előttem, mint a gyermek, kinek

édes anyja új ruhát hozott. Mert ekkor jött meg a természet anyja, a gondos tavasz, és öltöztette meztelen gyermekét szép, új, tarka köntösbe. Tiszta időben éjszaknyugatról magas bérczek vállalai fölött a Tátra hófedett csúcsa piroslott a nap első sugaraitól, mint valami borozó aggasztán király homloka.» A tavasz e hangulata sugallta két tavaszi dalát, s a tájképbe belerajzolódnak a távol bérczek is.

KI A SZABADBA!

Ki a szabadba, látni a tavaszt,
Meglátni a természet színpadát!
Az operákban ki gyönyörködik?
Majd hallhat ott kinn kedves operát.

A természetnek pompás színpadán
A primadonna a kis fűlmile;
Ki volna, énekesnök! köztetek
Merész: versenyre kelni ő veled?

Megannyi páholy mindenik bokor,
A melyben ülnek ifju ibolyák,
Miként figyelmes hölgyek . . . hallgatván
A primadonna csattogó dalát.

És minden hallgat, és minden figyel,
És minden a legforróbb érzelem . . .
A kösziklák, e vén kritikusok,
Maradnak csak kopáran, hidegen.

(Eperjes.)

Baróti azt beszéli, hogy Eperjesen egy délután Kolbenhayer Mór lelkésznel (Arany későbbi fordítójánál) a társaság a költő előtt Schodelnérről, a híres operaénekesnőről beszélt, s Petőfi közámulatra azt vetette közbe: ő, ha szép éneket kíván hallani, kimegy az erdőbe s a csalógányt hallgatja. — Ez ötletből támadt ez a vers.

MI BŰVÖS-BÁJOS HANG . . .

Mi bűvös-bájós hang?
Völgyben csendült meg ünnep-est harangja?
Mely a buzgó falut
Imádkozásra szentegyházba vonja;

Vagy lelkeim álmiban
Cseng édesbús emléke a lánykának?
Ki szép és ifju volt
S kinek sírjára könnyeim folyának.

(Eperjes.)

FELSÜLÉS.

Ebédre hittak. Elfogadtam
A meghívást nagy szívesen,
Nem az ebédre nézve,
Hanem mert vettem észre,
Hogy köztünk szép lány is leszen.

S volt szép lány, még pedig milyen szép!
Könnyű lehellet termete,
Fejér egén szemének
Sötétkék napok égtek . . .
De ez nem tartozik ide.

Csak hogy szép lányka volt, nagyon szép,
S én őt tüstént megszeretém.
«Kigyúlt indulatommal
Ebéd után azonnal
Kirontok!» így elmélkedém.

Ebéd alatt erősen szítam
A szíverősítő italt,
Hogy a nagy pillanatban
Majd annál biztosabban
Vívhassem ki a diadalt.

De hah, a szíverősítő úgy
Megerősíté szívemet,
Hogy, az erőből aztán
Lábamban nem maradván,
Kirontanom nem lehetett.

(Eperjes.)

Petőfit egész útján ünnepelték. «... Reszketek, ha valahová hínak ebédre, mi Eperjesen — s átaljában egész utam közben gyakran megesett» — mondja *Uti jegyzetei*-ben. Ápr. közepén a tanuló-ifjúság fáklvás zenével is megtisztelte.

MAGYARORSZÁG.

Te sem termettél ám szakácsnak
Magyarország, édes hazám!
A sült egy részét nyersen hagynád,
S elégetnéd más oldalán.

Míg egy felől boldog lakóid
Megtűlnak a bőség miatt:
Hát más felől meg éhhalállal
Megy sirba sok szegény fiad.

(Eperjes.)

Felső-Magyarországon akkor éhínség pusztított. A *Czipruslombok*-ból ötven példány árát ő is a szepesi és árvai éhezők javára adta.

AZ ERDEI LAK.

(Költői verseny Kerényi és Tompával.)

Mint a szív az első szerelemnek titkát,
Rejti a kis kunyhót bérczek koszorúja;
Meg nem árt erőtlen szalmafedelének,
Ha dühét a szélvész e vidékre fújja.

Szalmafödélét beárnyékozza hűsen
Susogó erdőség rezgő lombozatja,
Min magát a vígan fűtyölő rigófaj
És a búsán bűgő vadgalamb ringatja.

Mint a kergetett őz, fut le gyors futással
Kis patak magasról a völgy mélységébe;
Két felől virágok, mint kaczer leánykák,
Kandikálnak a víz fényes tükörébe.

S a viráglyánykákhoz jönnek az imádók,
Égő szenvedélyvel jönnek a vadméhek,
S élveznek szerelmet. Hejh, de sok megjárja!
Vizbehullás vége részeg örömének.

A nap és a szellő szánakozva nézi ;
Levelet hajt le a szellő, számára,
És ha fennül már ez életmentő sajkán,
Megszáritja szárnyát a jó nap sugára.

A hegyek tetőin duzzadó emlőkkel
Jár az anyakecske gödölyéi mellett.
Kikerült ettől s a vadméhektől mindig,
Mi a kunyhó kicsiny asztalára kellett.

S bűgő vadgalamb és füttyölő rigófaj
Nem félnek, hogy őket csalják lépvesszőre . . .
Önmagáról tudja e lak népe, milyen
Édes a szabadság tiszta levegője.

Nincsen itten rabság, nincsen itten úrkény,
Mely parancsolatját mennydörögve adja ;
Csak az égiháborúnak zeng koronként
Istentiszteletre buzdító szózatja.

És az isten jó, ő nem soká haragszik ;
A dorgáló felhők torkait bezárván,
Újlag mosolyg . . . a megengesztelődött
Isten mosolygása: tündöklő szivárvány.

(Eperjes.)

A három költő három verse — együtt — ezzel a megjegyzéssel jelent meg: «Eperjes mellett van egy erdei házacskó. Ennek környékén járván mind a hárman: elhatároztuk, nem szorosán ezt fősteni le, csak körülbelül olyanforma tájképet adni. K. P. T.» A kunyhót később mutogatni kezdték a Zsimni potok völgyében. — Tompa utóbb azt írta a maga költeményéhez: «Egyszer azt mondja Sándor: fiúk, írjunk valami verset együtt, ugyanazon tárgyról szóló verset, mely találkozásunk emlékeül maradjon. Elfogadtuk, meghatározván, hogy a tárgy 'az erdei lak' leend. Ez a szobában történt.» Lehet, de a három rajz közös vonásai a való benyomás mellett szólnak. E három vers csak a költők lelke szerint különböző: Tompáé leíró, Kerényi érzelmes; Petőfi rajzán mély érzés ömlik el: a szabadság érzése s a gondviselésben való megnyugvás; mindkettő természetesen fakad a tárgyból és hangulatból. Szemere Pál tan-költeményt írt e versről, s lyraságát emeli ki: «Te nem elbeszéled a lakot, de zenged.»

VAN A NAGY ALFÖLDÖN CSÁRDA SOK . . .

Van a nagy alföldön csárda sok.
Azok közt, a kiket én tudok,
Lelkülönösebb a Betekints —
Ennek széles földön párja nincs.

(Késmárk.)

Menni akar, de csak dűledez,
Mint ivója, kiben sok a szesz !
Födele is félre van csapva,
Mint a részeg ember kalapja.

Kerényi meg akarta mutatni a költőnek a Tátrát. Lőcsén keresztül Késmárkra mentek. Útközben a költő gondolata — *Uti jegyzetei* tanúsága szerint — az alföld pusztáira suhant, azon képek közé, melyeket *Az alföld* költeményében örökölt. E hazagondolás szülte ez az alföldi kép.

PARIPÁMNAK AZ Ő SZÍNE FAKÓ . . .

Paripámnak az ő színe fakó,
Szőre, mint a vert arany, ragyogó ;
Paripámnak az ő neve Csillag,
Gyors a lába, mint a hullócsillag.

Hejh szép lovam, hejh jó lovam, fakó !
Hol az egyik lábadról a patkó ?
Hadd vigyelek, lovam, a kovácshoz,
Azután majd vigy el a rózsámhoz.

Hejh, tüzes a kovácsnak a szene,
De tüzesebb rózsámnak a szeme.
Hejh, lágy a vas a kovács szénétől,
Lágyabb szívem a rózsám szemétől.

(Igló.)

Május 4-ikén Iglóra ment, hol Pákh Albert atyja evangélikus pap volt. Megszerette e derék embert, kinek «Ielkében az életkedv és remények erdői» zöldeltek ; « . . . nem fogom elfelejteni a családanyát, ki egyszerű és jó, mint az én anyám ». Három hetet töltött nálok ; később Pákh Albert is haza ment. Ez időből mindössze három kis verse van. Irta is Vahotnak : «Mostanában nem igen csinálók verseket, . . . mi annak az eredménye, hogy pompásan folynak napjaim. Akkor szoktam legdühösebben dolgozni, ha rosszul van dolgom.»

EGY ASSZONYI ÁLLATHOZ.

Megláttuk egymást és a szerelem
Mindkettőnk szívében lobbot vetett.
Főlöskéges volt minden vallomás,
Értők a kölcsönös tekintetet.
Alig mult egy nap, már csókoltalak,
S te visszacsókolál és ölelé.
Te is leány vagy, édes angyalom,
Egy szikrával sem jobb a többinél.

Miként folyammá nő a kis patak,
S miként tengerbe vész el a folyam :
Szerelmem akkép napról-napra nőtt,
S lett végre tenger, mély, határtalan.
Láttam piruló arczod hajnalán,
Hogy boldogságom napja ujra kél.
Te is leány vagy, édes angyalom,
Egy szikrával sem jobb a többinél.

(Igló.)

Boldogságomnak napja ujra kelt,
Boldogság napja volt égő szived,
A mely szemedbe szállt s onnan reám
Elolvastó sugárokot vetett.
Minő boldogság volt, ha háborgó,
Főlindult kebleden pihentetél !
Te is leány vagy, édes angyalom,
Egy szikrával sem jobb a többinél.

Együttlétünknek végső napja jött.
Tán mindörökre válandók valánk ;
De gondolám, nyugtatva magamat :
Vár még egy este boldogsága ránk.
Az este eljött. Épen bál vala,
Te bálba mentél, hozzám nem jövé.
Te is leány vagy, édes angyalom,
Egy szikrával sem jobb a többinél.

FRESCO-RITORNELL.

Mihelyt megpillantottalak, menyecske,
Bordám alatt ez a kis húsdarab
Ugrálni kezdett, mint sziklán a kecske.

Azóta mellem folyton égő katlan,
S a láng mindig tovább, tovább harap . . .
Csak te ne volnál oly meggyujthatatlan !

Kebled fehérlő, mint az alabastrom,
De búm sötét, mint holmi ócska klastrom,
S csak a halál lesz dúlt szivemre flastrom.

(Igló.)

A. B. EMLÉKKÖNYVÉBE.

Kalmáridőket élünk mostanában,
Egy pénzdarabnak nézik a világot,
S ha a világ pénz : a költő mi rajta ?
A költő — mondják — hasztalan penész csak.
Pedig a költő a királyi kép a
Világ tallérján . . . nem, királyi kép sem !
Ő a tallérnak csengő, tiszta hangja,
Szép szellemrésze a hitvány anyagnak. —
Légy büszke rá, hogy költőnek születted.

(Vár-Gedő.)

A. B. = Adorján Boldizsár, néhány csinos vers és beszély szerzője, a ki, mint gömör-megyei birtokos, a tisztujtáson Petőfit táblabírónak választatta (máj. 29.). A választás után a költő Adorjánál töltött pár napot Kisfaludon s Kubinyi Rudolfnál Várgedén. Itt írta e verset s itt kezdte írni *Uti jegyzeteit*. Várgedéről többfelé kirándult; megnézte a gácsi várat, Füleket, Somoskő és Hajnácskő romjait, meg Salgót, melyet képzelete egy költői beszélyben fölépített.

P Y VILMA KISASSZONYHOZ.

Ifjú szivecskéd legelőször játszsza
A szerelemnek szép játékait.
Gyönyör nekem e játék láthatása,
Nem én vagyok bár, a kit boldogit.

Ki is ne volna lelkesült néző ott,
Hol a szív első mozdulásra kél ?
Nem olyan-é ez, mint ha rózsabokrot,
Virító rózsabokrot ráz a szél ?

Az égő szív, ez a rózsának bokra,
Lengő fuvalmak érzeményei,
S hull a bokorról a halvány arczokra
Piros levél, ha a szél lengeti.

Ha szép orczádat ekkép égni látom,
Oh lányka, szived érzeményitül :
Derül kissé az én sötét világom,
Mit szerelemnek napja elkerül.

Költőkebelnek nem szolgál szerence ;
Tudod szerelmem bús történetét :
Volt életemnek egy királyi kincse,
Koldús vagyok, mert azt eltemeték.

Szempilláidnak fekete virágán
A részvét könnyharmatja reszketett,
Midőn előtted szívemet kitarám
És elbeszélém e történetet.

Ekkor, leányka, jó leányka, téged
Édes testvéremül fogadtalak.
Kössük meg ezt a drága szövetséget
Egy csókkal, Vilmám, és én áldalak.

Különben is te voltál, a ki mondád,
Hogy megcsókolni a költőt szabad ;
Szép állításod, lyányka, teljesítsd hát :
Tedd ajkaimra testvércsókokodat !

(Losonc.)

Plachy Vilma jegyese volt Petőfi egyik régi ismerősének, Steller Antalnak, kivel most Várgedén találkozott. Együtt mentek be onnan Losoncra, néhány napra, s a költőt természetesen elvitte mátkájához, ki régóta rajongott verseiért. Petőfi Etelkéről beszélt a fiatal leánynak, a kit részvéteért testvérenek fogadott, mint maga írja *Uti leveleiben* két év multán, midőn a fiatal párt meglátogatta. A vers tehát szóról-szóra hú a valósághoz.

A VARRÓLEÁNY.

Varróleány a szeretőm,
Azaz hogy én őt szeretem,
Oly fennhangon kiáltja ezt
Vadúl ugrándozó szívem,
Hogy semmi kétség benne. —
Bolondos egy história talán ;
De már egyéb nincs hátra :
Szeress te is, te szép varróleány !

Szép vagy, de szép orczáidat
Az ember addig nézi csak,
A míg nem látja sugarát
Lelked dicső villáminak.
Minden szavad egy villám,
Mely szem fényét őlő szikrákat hány.
Nem ismerem még párod
Az elmésségben, szép varróleány !

S azonkívül hogy tündökölsz
Az elmésség sugariban :
Ki oly könnyen megbukhatál,
Erényednek közhíre van.
Elmés vagy, mint az ördög,
S jó mint az angyal . . . hogy ne hajtánám
Meg térdeim előtted,
Te szép, elmés, te jó varróleány !

Meghajtom ime térdemet,
Emelj föl engem szívedig ;
Ennél följebb nem vágyok én,
Hisz ott a menny, a hetedik.
Itt várok térdepelve,
Ruházd a «szerető» czimet reám,
Vagy varrd meg szemfedőmet,
Ha nem szeretsz, te szép varróleány !

(Losonc.)

Losonczon a költő Steller s egy barátja közös lakásán lakott. Velők szemben egy zsidó varróleány, Weisz Sáli lakása volt, a ki keze munkájával tartotta el vak atyját, s kit mindenki

becsült. Petőfi meglátogatta a leányt, kiről annyi dicséretet hallott s művelt léleknek találta. Már-már szerelmesnek képzelte magát, midőn megtudta, hogy a leálynak vőlegénye van, egy ügyvéd, kinek kedvéért ki is tér. Ágai úgy tudta, hogy ezért hagyta el a várost nagy hirtelen.

HOLDVILÁGOS ÉJ.

A hold az égen egy ezüst lant,
Megannyi húr a sugarak ;
A hold ezüst lantján a szellők
Szellemezzel játszanak.

Egy faluhoz közelg a vándor,
Egyúttal költő is talán ?
Mert úgy elandalodva csügg a
Holdon s elömlő sugarán.

Megy, megy tovább a méla vándor,
S eléri végre a falut ;
A faluban csend, néma csend van,
Népsége régen elalutt.

A kántor háza kapujánál
Szép hajadon leány zokog ;
Az este hús . . . ő pongyolában . . .
Reszketnek a gyöngéd tagok.

A vándor arra ballag és szól :
« Mi lelt, mi lelt, szép hajadon ?
Felelj, legszebbik holdsugár te,
Segíthetek-e bajodon ?

Hüségtelen kedvest siratsz tán ?
Ha én lehetnék kedvesed,
Olyan lennék, hogy a világ még
Nem láta oly hűségeset.

Légy holdvilágom, szép leányka !
S nem bánom : a sors bármit ad ;
Legyen örök éj létem . . . csakhogy
Örökké lássam holdamat ! »

Igy szólt a vándor lelkesedve,
De a leányka nem felel ;
Csak áll és némán nehezíti
Kis kendejét könyűivel.

A hold a kántor szobájába
Sugárait most beveti ;
A kántor, a lány részeg apja,
Benn feleségét döngeti.

(Hatvan.)

MESSZE VÁNDOROLTAM . . .

Messze vándoroltam, elhunyt édes lelkem,
De mindig, mindenütt, a hol jártam-keltem,
Bánatos emléked, mint egy sötét fátyol
Húzódott utánam sirodnak halmától.

Visszajöttem hozzád. Csókot nem adhattam
Nyájas üdvezletül ; mélyen vagy alattam.
Lehajtom fejemet árva fűz módjára,
Nem lágym kebeledre, de kemény fejfédra.

Játszanak ujjaim, nem szöke hajaddal,
Tán már hamvaiddból sarjadt fűszálakkal ;
És hallok suttogást, nem kedves ajkadét,
Hallom suttogni csak a temető szelét.

Alvó tenger a mult. Haláloed a köszirt,
A melyen reményim sajkája kettétört,
Ez a durva köszirt most már olyan szépen
Áll a látkör végén a kék messzeségben ;

Ekképen merengek sírod csendes halmán,
A lefolyt időre nyugottan gondolván.
Nyugott már kebelem. Fájdalmam szélvészre
Kitombolt, elzúgott, megszűnt, elenyésze.

És állani fog az szemem előtt váltig.
Szívemen lesz képed, Etelkém, halálig !
Függni fog szívemen képed, mint domború
Sirodnak fejfáján a hervadt koszorú.

(Pest.)

A költő június 24-ikén ért haza Pestre, a sírhoz, melynek emléke végig kísérte útján. E költemény a *Czipruslombok* utóhangja. Kivitte azt a *Mi büvös-bájos hang...* kezdetű eperjesi verssel együtt július 10-ikén Vachott Sándoréknak Tápiósápra, felolvasta s Vachottnéknak ajándékozta a kéziratot.

SZERELEMVÁGY.

Szeretnék már szeretni újolag . . .
Mit ér a kert, ha rózsát nem terem ?
Ha szerelemmel nem diszkeskedik,
Mit ér az élet, ifjuság nekem ?

Oh istenem, ha gyötrelmében is
Ily boldogító már a szerelem :
Hát akkor még minő lehet, ha a
Szívben szelid mosolygással pihen !

Szerettem én, s csak búját érzém
A szerelemnek mind ez ideig,
S e bú mindennél édesebb vala,
Mire szívem csak emlékezhetik.

Lelkem bolyongó, hontalan madár,
Keresve száll : fészket hol rakja meg ?
Hol a leányszív, a mely megnyilik
Tanyát ohajtó érzeményinek ?

De bár szeretni vágyok újolag,
A holt leánykát nem feledtem el . . .
A hegytetőn még ül a téli hó,
Midőn tövében már virág fesel.

(Pest.)

Etelke emléke még ott borong a költő lelkén, de — mint Arany mondja — «idő mulva némi határozatlan és alakatlan szerelmi vágy szállja meg», — a fiatalság és a tavasz megpezdítik szívét.

RÉG VERI MÁR A MAGYART A TEREMTŐ . . .

Rég veri már a magyart a teremtő,
Azt sem tudja : milyen lesz a jövődő ?
Lesz-e még ezen a földön jó napja ?
Örüljön-e, búsuljon-e ? nem tudja.

Leányt ide, leányt az én ölembé !
Hadd szorítsam két kezemmel szívemre,
Hadd szíjam ki édes lelkét csókommal,
Vessek számot sok keserű bajommal.

De ha isten bút adott e nemzetnek,
Azt is adott, mivel a bút ölje meg.
Hol terem több jó bor és több szép leány,
Mint itt, belül Magyarország határán ?

Hát az a bor ? hejh, a borral ide már ;
Sirja belém piros könnyét a pohár !
Piros könnye tüzes, mint istennyila,
A kialutt életet is meggyújtja.

Te meg, cigány, húzd rá, majd kifizetem;
De úgy húzd, hogy megrepedjen a szívem,
Repedjen meg örömébe', bujába' . . .
Így vigad a magyar ember, hiába !

(Pest.)

EGY SZÉP HÖLGY EMLÉKE.

Ládámat tolvajtól nem féltem én,
Mert oly üres, mint sok tudós feje.
Szívemben hordom kincseim . . . szívem
Sok szép emlék kincsével van tele.

Hölgyek körül én szégyenlős vagyok,
Előbb tehát csak némán bámulám ;
Elszántam végre magamat, mivel
Oly nyájasan pillantgatott reám.

Ah, mon dieu, ha végig gondolom
Egy gőzhajói utazásomat :
Minő boldogság ! . . . útitársamúl
Egy gyönyörűséges szép hölgy akadt.

Kitudtam a beszélgetés között,
Hogy ő német színésznő s Pestre mèn . . .
Hohó, színésznő, már kész a kaland !
Háborgó szívvel ezt gondoltam én.

S ebédre mentünk. Az ebédnél a
Szép hölgy bevágott vagy két itcze bort.
Hanem dicséretére mondhatom :
Nem is látszott meg rajta, hogy ivott.

(Pest.)

EGY HAJFÜRTHÖZ.

Barna lyányka szép fejéről
Kaptam e hajfürtöt én.
En s e fürt együtt pihentünk
A leányka kebelén.

A bucsúnak órájában
Adta emlékül nekem ;
A bucsú órája óta
Mindent itt volt szívemen.

Oh ha nézem e hajfürtöt :
Minden percz eszembe jut,
Melyben a boldogság szárnyán
Mennybe nyílt előttem ut ;

A letűnt szerelmi órák
Körülöttem lengenek,
Mint vidám csillagsugárok
Túlvilági szellemeik.

Nézlek, nézlek, drága hajfürt,
Hosszan nézlek tégedet,
Á ki üdvöm holt időjét
A sírból kivezeted.

Hosszan fűggenek te rajtad,
Oh szép hajfürt, e szemek,
Hosszan... hosszan... és... utószor...
Mínhogy már... mást szeretek.

(Pest.)

FEKETE KENYÉR.

Miért aggódol, lelkem jó anyám,
Hogy kenyereitek barna, e miatt ?
Hisz meglehet : ha nincs idehaza,
Tán fehérebb kenyérrel él fiad.

De semmi az ! Csak add elém, anyám,
Bármilyen barna is az a kenyér.
Itthonn sokkal jobb ízű én nekem
A fekete, mint máshol a fehér.

(Szalk-Szentmárton.)

A költő július 10-ike után Pestről Szalk-Szentmártonba ment szüleihez, «hogy Egressy Gábor jutalomjátékára irandó színművén (*Zöld Marci*) nyugodtabb lélekkel dolgozhassék» — írták az *Élethépek*. Nem is írt más verset ez egyen kívül; szindarabján dolgozott, melylyel nyolcz-tíz nap alatt elkészült. Július 24-én már be is volt adva a színházi bíráló választmánynál, de az nem fogadta el előadásra.

BÚCSU KUN-SZENTMIKLÓSTÓL.

Szól a kakas innen-onnan
Viradóra.
Kivíadtunk, takarodjunk
Nyugovóra.
Hejh, ennek a mai napnak
Nagy az ára . . .
T'om : sokáig fáj belé a —
Fáj belé a kezem szára.

Fáj az én jobb kezem szára
Végzetetlen,
Mert nagyon sok telt palaczkot
Emelgettem.
De ha fáj is a karom, tán
Utójára
Fölbirom még e palaczkot —
E palaczkot . . . bucsuzásra.

Ki veled, bor, ki veled, bor,
Az üvegből!
Tele sirom könnyeimmel
Két szememből;
De magam sem tudom én, hogy
Majd az benne
Fájdalomnak vagy örömnék —
Vagy örömnék lesz-e könnye ?

Mostanában a keblemnek
Megtelése
Fájdalomnak és örömnék
Vegyülése.
Az örömem onnan ered,
Mert itt voltam ;
El kell mennem : innen ered —
Innen ered a fájdalmam.

Kiskunsági Szentmiklósnak
Ifju népe!
Benyitottál a szívemnek
Közepébe ;
Hejh, pedig e szívközép, ez
Szentek szente,
Nem sok ember fordult meg még —
Fordult meg még eddig benne.

De kinek még helyet adtam
Egyszer itt benn,
Az ugyan ki soha többé
Nem megy innen.
Ezután ugy nézzetek hát
A szemembe !
Rabok vagytok mindörökre —
Mindörökre a szívembe' !

Hát közöttetek, ha újra
Visszatérek,
Lesz emléke e barátság
Ünnepének ?
Ünnep volt ez, a barátság
Szép ünnepje,
Nem is hiszem, hogy valaki —
Hogy valaki elfeledje.

Mostanáig itt vígadtunk
Tegnap déltül,
Nem csoda hát, ha kissé a
Fejem szédül . . .
De azért jól tudom ám, hogy
Mít miveltünk ?
Ettünk, ittunk, tánczot jártunk —
Tánczot jártunk, énekeltünk.

Ilyen a magyar multság.
Már hiába !
Ha iszik, hát jár a nyelve,
Jár a lába.
Hejh, csak oly gyors lenne honja
Haladása,
Mint lábának, hogyha tánczol —
Hogyha tánczol, a mozgása !

Hanem hiszen száz szónak is
Egy a vége :
Legyen rajtatok, barátim,
Áldás, béke.
Legyen oly víg mind halálig
A pályátok,
A mily vígak valamennyin —
Valamennyin ma valátok !

... Hejh, ha volna ősz : elszállna
 Már a gólya ;
 Mennék én is már, ha még egy
 Szóm nem vóna.
 Kimondjam-e, vagy ne mondjam ?
 Eh, kimondom ;
 Mit szóltok rá, mit nem szóltok —
 Mit nem szóltok, semmi gondom.

(Kún-Szentmiklós.)

Amott virít Szentmiklósnak
 Egy rózsája . . .
 Hejh csak soha ne is néztem
 Volna rája !
 Vagy ha már megbűvölt édes
 Arculatja :
 Hadd lennék én, a ki ötet —
 A ki ötet leszakasztja !

Hazulról Pestre menet a költő útba ejtette Kún-Szent-Miklóst ; a mézárszéket ott is atyja árendálta, s István öcse volt a székálló-legény ; egy ismerőse is élt ott, Bankos Károly. Az egész város a költő köré gyűlt, ebédet adtak tiszteletére, az ifjúság fáklyás-zenével tisztelte meg s dalait énekelte. A lakomáról reggel mentek haza, s Bankos elbeszélése szerint Petőfi akkor nyomban megírta versét. Medgyes Lajos Petőfihez írt nyílt levelében (*Életképek*, 1846 okt. 31.) azt írja : «Minő dal ez ! . . . Olvasván e dalt, a mulatkozó társaságot látjuk magunk előtt : annak, úgyszólván, egész kedélyhabja van e dalban előmölve.»

A HONDERÜHÖZ.

Oh Honderü, te Lázárok Lázára,
 Te csak nevednek két bötüje vagy,
 Nevednek vagy csak két végső bötüje . . .
 Huzd meg magad, nehogy tovább ragadj.
 E két bötü elöl, hátúl olvasva
 Egyformán mondja meg mi-létedet.
 De én becsüllek ! mert hisz aranyával
 Fizetted egykor költeményimet.

Oh Honderü, te olyan szemtelen vagy,
 Mint Kecskemétnek piacán a légy ;
 Egyébiránt alávalóbb a légnél :
 Az még röpül, te csuszva, mászva mégy.
 De minden ember nem néz láb alá ; majd
 Elgázolnak . . . vigyázz, mondom neked !
 Javad kívánom ! mert hisz aranyával
 Fizetted egykor költeményimet.

(Borjád.)

Oh Honderü, mi aztán a jutalmad
 E sok jeles tulajdonságidért ?
 Hiába, olyan a világ, mint régen :
 Az érdem becsüléséhez nem ért.
 Lám annyi útál tégedet, ki a hont
 Ha nem derited is, de dőrited.
 Szegény ! Sajnálak . . . mert hisz aranyával
 Fizetted egykor költeményimet.

De, Honderü, te vélem összetűztél,
 Te általad váltig karmoltatom . . .
 Mióta van, hogy meri ingerelni
 A hős oroszlánt a hitvány majom ? . . .
 . . . De megbocsátok, hogy muzsámat mostan
 Oly irgalmatlanul becsméreled ;
 Hisz aranyával fizetéd, s fizetnéd
 Most is (ha adnám) költeményimet.

A *Honderü*, melyet júliustól fogva Petrichevich Horváth Lázár szerkesztett, s mely azóta csipkedte a költőt, július 29-én örömmel kürtölte világgá, hogy Petőfinek «olly tele torokkal

hirdetett színműve a bíráló választmány által egyhangúlag — elvetetett». Ennek jó hatását reméli a költőre, «mert ez ifjú kezdő már is rendkívüli universalis geniének mondja és írja magát a szépirodalom körében». Rátámad, mert *Uti jegyzeteiben* oly írókról, mint Sujánszky, «hallatlan arrogantiával» nyilatkozik, s gyaláztatnak mondja, hogy «illy önbőrükben nem férők által ekkép sértegettetni engedjük koszorúsainkat». E támadásra válasz e költemény, melyet ez a jegyzet kísért: «A *Honderű* engem legközelebb többek közt arroganciával vádol; bizony, ha csak oly parányi arrogancia is volna bennem, mint benne jóraalóság, ő rája nem is hederíténék, nem hogy még megénekelném». — A *Honderű* valóban aranyával fizette Petőfi verseit: ott jelent meg a *Honfidal, Az alföld*. — A darabot Vahot Imre és Obernyik ki akarták adni a *Nemzeti Színműtárban*, de a költő elégette kéziratát. E darab tárgyából írta utóbb a *Puszjai találkozás-t*. — Versét csak a *Pesti Divallapban* közölte, gyűjteményeiből kihagyta.

KÉPZETEM.

Még mit nem mondanak!	Pacsirta, énekel!	Az elsötétedett
Hogy az én képzetem	S ha ekkor biztatom:	Nap mellett elsuhan,
Alant jár, magasra	«Még följebb, képzetem!»	Elsuhan mellette,
Föl nem röphithetem.	Vele a sasokat	Egyet pillant rája,
Lent jár a föld színén,	Rendre megkergetem.	S megkerül a napnak
Ha úgy tartja kedve,	A sas mind elfárad,	Elveszett pompája.
Söt a föld alá is	De nem fárad ő el,	És az én képzetem
Van gyakran sülyedve;	Egy utat kezd a leg-	Még ekkor sem pihen,
Mint buvár sülyed a	Magasabb felhővel.	Hanem a legfelső
Mélységek mélyére,	És a felhőknek sem	Csillagzaton terem,
A legmélyebb tenger:	Társa ő sokáig,	S ott, hol már megszűnik
A szív fenekére.	Egyenest fölfelé	Az isten világa,
De ha mondom neki:	Tör az ég boltjáig,	Uj világot alkot
«Szállj a magasra fel!»	És ha ekkor épen	Mindenhatósága — —
Felszáll s a légben, mint	Napfogyatkozás van:	

(Pest.)

A *Honderű* azt is írta a *Zöld Marcziról*, hogy «az író múzsája, mint legtöbbnyire, nagyon alant repdes».

EGY KRITIKUSHOZ.

Nagyságos úr! ismer engem,	Nagyságos úr! ön nem isten,
Tudja azt a roszt szokásom,	Még nem is nagy ember ám,
Hogy az igazságot isten	Önnek hát az igazságot
És ember szemébe vágom.	Mért hogy ki ne mondanám?

Nagyságos úr! eh, kimondom,
Ön nekem már nem árthat,
Censurázni nem akarok
S így nem rejciálhat.

Nagyságos úr! a spongyia
Lángot nem vet, szikrát nem ad,
Mind hiába ütik-verik;
Minek üti-veri tehát?

Nagyságos úr! szükséges, hogy
A költőnek lelke légyen,
Önnek pedig lélek helyett
Spongyia van a szivében.

Nagyságos úr! valahányszor
Az ön verseit olvasám,
Tudja, mi jutott eszembe?
Az, hogy: asinus ad lyram.

Nagyságos úr! Kecskeméten
Az ön atyja csizmadia,
Jobb lett volna önnek is e
Mesterséget folytatnia.

(Pest.)

A *Honderű* támadásait Császár Ferencz folytatta az *Életrajzok* melléklapjában, az *Irodalmi Őr*-ben, augusztus derekán a költőnek mind a négy kötetét bírálva. Az ő izlése többre tartja az 1842—1844 közt írt költeményeket, melyekben a költő egyénisége még nem forrott ki, a későbbiekénél. A *Megy a jubász* románczot 'silány darabjai legsilányabbjának' mondja, s egész statisztikát állít össze káromkodásaiból; szerinte «a technika Petőfinél, általán véve, rosz az elszomorodásig». Hogy ez affectált versíró Petőfit meg nem érthette, az természetes; de a költőt ez újabb támadás elkeserítette. Ekkor írta e verset, melyet azonban nem adott ki. Keserűségét személyeskedés nélkül a *Gyalázatos világ* versben öntötte ki. A bírálatokra egy-egy heves kitöréssel, s aztán újabb versekkel felelt. «Úgy viszonzá a kövek hajtását, mint az érett gyümölcsfa, midőn utczagyerekek ostromolják», — mondotta Meltzl.

GYALÁZATOS VILÁG! . . .

Gyalázatos világ! mit nem gondolsz ki még?
Hogy szívemet sebezsd . . .
De mért panasznék?
Hisz a mi megtörtént: mind, mind várhattam ezt.
Az én pályám nem mindennapi pálya,
S ki új utat tör: gaz és tüske várja.

Uj pályámon paréj, tövis közt gázolok;
De megyek egyaránt,
Bár fájdalmas dolog,
Ha sziszegő kigyók mérges fulánkja bánt.
(Az én utamban sok a kígyófészek,
S hogy eltiporjam, én beléje lépek!)

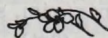
Jó, hogy sebare az ég orvosságot ad.
Keblem varázsfüve
A büszke öntudat,
Mely tőlem már oly sok fájdalmat elveve.
Ha ez nem volna, a kígyók marása,
Eddig szívemnek közepében ázna.

Mardossatok csak hát, ti kígyófajzatok !
Eltiprom köztetek,
Kit eltiporhatok,
S a kit nem : azt majd az idő gyilkolja meg ;
Mert az idő a jobb lelkek segéde,
Kiáll ezeknek védelmezésére.

Idő, hű gyámolóm ! benned megbízhatom,
Ha úton-útfelen
Sárral dobáltatom . . .
Ha senki nem lesz is, leszesz te majd velem ;
A melyet a szennyes világ dobott rám,
Megtisztítod te majd a sártul orczám !

(Pest.)

Ez évben egymást érik a költő ellen a támadások, melyek valósággal elkeserítették. Szeverin azt írja, nevetnie kellene, a ki látná, a mint Vahothoz benyitva, «szenvédélyesen kel ki az őt méltatlanul bántó világ és a rajta rágódó kritikusok ellen». A folytonos támadásokat különböző okok szították. Kizárólagos munkatársra lévén a *Divatlap*nak, kit Vahot czégérül tüzött, egynek vették őt a Vahot nyers, póriás, sujtásos magyarkodásával ; minthogy a többi szépirodalmi lapba nem dolgozott, ezzel maga ellen indította valamennyit. E személyi okokhoz járult még, hogy az *Uti jegyzetek* által sok író sértve érezte magát. A mellett az egész kritika értetlenül állt *A helység kalapácsa* előtt. Voltak e küzdelemnek bensőbb indokai is. A harcz, bár személyeskedésbe fulladt, valójában a régi és új irány között folyt ; a régi alapjaiban, létében érezte magát megtámadva, s kegyetlenül támadt Petőfi ellen, ki egymaga egész új iskolát s irányt jelentett ; hangjára omladozni kezdtek a régi falak ; innen, hogy ő minden támadás czélpontja, innen a harcz heve és kiméletlensége. Mindez fokozódott 1844—45-ben, midőn a költő egyénisége határozottabban bontakozott ki, erejének tudatára ébredt, népszerűsége nőtt s versei összegyűjtve is megjelentek, alkalmat nyújtva bírálatra és harczra. S a költő érzékenyebb volt a gáncs, mint az elismerés iránt. Az ő részén volt a népszerűség s az írók, Vörösmarty, Bajza, Szemere Pál, később Eötvös elismerése ; e körök kritikusa, Toldy Ferencz (ez év márcziusában) a *Buda-pesti Híradó*ban elismeréssel írt róla, kiemelve dalaiban a compositio tisztaságát, s hogy van benne bensőség érzélgés nélkül, gyöngédség affectatio nélkül s derült jókedv csapongás nélkül. Császár támadását Vahot lapjában (oct.) jobb izléssel Szeverin álnév alatt Dobrosy verte vissza. Azt írja : «Bátran ki lehet mondani, hogy ő valódi lángész» ; «úgy ír, mint szíve érez», «a természet egyszerű útján halad», «tartalmasan ír», «gondolatai kristály-tisztán átlátszóak, . . egyszerűen szépek» ; mindezt szembeállítja az álköltői iskolával, melynek versei «kívül czifrák, belül üresek». Mindez meggyőzi a költőt arról, hogy új uton jár, önrzete enyhíti haragját s az időre bizza az elismerést.

SZERELEM GYÖNGYEI.

Szindarabja sorsán s a kritika folytonos támadásaitól elkeseredve, a költő elkívánczolt Pestről. A debreczeni sanyarú időből ismerte a gödöllői református papot, Erdélyi Ferenczet; ő hozzá rándult ki, s augusztus havát 20-ika tájáig hol Pesten, hol Gödöllőn töltötte. A pap házánál sokszor megfordult herczeg Grassalkovich jószágigazgatójának leánya, Mednyánszky Berta. Ismerte a költő verseit, beszéltek Etelkéről, — s a résztvevő szép szőke leány Etelke helyébe lépett. Gödöllőn vagy Pesten, a költő folyvást rája gondol, róla ír, egészen körülfonja magát verseinek selyemszálaival.

SZÉP VIDÉKNEK SZÉPSÉGES LEÁNYA . . .

Szép vidéknek szépséges leánya !

Eszem azt a gyönyörű szemed —

Gyönyörű? nem! csak azért sem az, mert

Hazugságban hagyta engemet.

Hányszor mondtam, hányszor irtam én meg,

Hogy már láttam tiszta kék eget!

S ez hazugság, mert nem láttam addig,

Mig nem láttam a te szemedet.

Vetted észre? mily hosszan merengtem

S milyen áhitattal szemedet?

Áhitattal függtem rajta, mint a

Haldokló szent a feszületen.

S te valóban megváltóm lehetnél,

Mindazáltal nem halnál te meg:

Holt, hideg fán nem függnél . . . ölelned

Kéne élő, élő keblemet . . .

Mit beszélék? mit mondtam? . . . szerelmet

Tőled én nem, oh, nem várhatok!

Szerellemmel a szegény költőre

Áldást hozni melyik leányka fog?

Mert szegénynek alkotá az isten

A költőt, s tán rendén is van ez:

Tarka, pompás toll nem ékesíti

A madárt sem, a mely zengedez.

Igy a költő egyszerűségében

Képes-e leányt meghódítani?

Tündökölni vágnak a leányok

S méltán . . . ők a föld csillagjai.

Te, leányka, az én csillagom vagy,

S tőlem senki nem tilthatja meg:

Ha keblemre nem tűzhetnek is, hogy

Szemeimmel ne kíséreljek.

Fog kísérni szemeim világa,

Fog kísérni vándorútamon.

A távolból ha nem melegítesz:

Legalább nézz rám, szép csillagom!

(Pest.)

MEGTEREMTÉD LELKEM ÚJ VILÁGÁT . . .

Megteremtéd lelke új világát,
Szerelme dicső világa ez !
Hálából e szív, örök tűzével,
Istenséged szent oltára lesz.

Oh leányka, ha te nem szeretsz is,
Engedd meg, hogy szerethesselek,
Mert különben köztem s a világ közt
Megszakadnak minden kötelek.

Vad, sötét föld keblem birodalma,
Fejedelme gyűlölő harag,
Harcban állok a nagy mindenséggel —
Szeretetre csak képed marad.

(Pest.)

Képed a fény, az egyetlen egy fény,
Mely keblemnek éjjelébe jár,
Mint a rabhoz, földalatti börtön
Kisdéd ablakán, a napsugár.

Én szeretlek ! bár tudom : mily rém a
Nem viszonzott szerelem baja ;
De kit annyi rém gyötör, szívemnek
Könnyü lesz ezt is megszoknia.

Nem viszonzott szerelem keserve !
Türelemmel hordom terhedet,
Mint az istenember a keresztfát,
Melyen aztán megfeszítettett.

ÉJ VAN . . .

Éj van, csend és nyugalomnak éje,
A magas menny holdas, csillagos ;
Szőke gyermek, kék szemű kőkényfa,
Drágagyöngyöm ! mit csinálsz te most?

Engem édes álmak környekeznek,
De nem alszom, ébren álmodom.
Minden álmam egy fényes királyság,
S koronája te vagy, angyalom !

Beh szeretném most, ha lopni tudnék,
A lopás bármily rút lelki folt !
Meglopnám az álmok kincstárát, hogy
Gazdagítsam a szegény valót.

(Pest.)

FÉLRE MOSTAN . . .

Félre mostan, hagyjatok magamra,
Hagyjatok, ti régi czimborák !
Nem látjátok, hogy mi lett belőlem :
Czímerem most rózsa s nem borág.

Szerelmemnek katonája lettem . . .
A lant, a dal töltött fegyverem,
Töltés benne forró érzeményem,
Boldog én ! ha a csatát nyerem.

Oh, ha nyernék, istenem, ha nyernék . . .
Tündérország, mely előttem áll ;
Sikerüljön ezt bevennem : akkor
Én leendek a tündérkirály !

(Pest.)

ABLAKODBÓL HOGYHA

Ablakodból hogyha kitekintesz :
Kertet látsz csak, kertet és eget.
(Adja isten, hogy legyen hasonló
E látványhoz teljes életed !)

Képzelem : mily boldog vagy, leányka,
Hogy körüléd ilyen kert virít.
Jaj, de e kert sokkal boldogabb még,
Mert beléje néznek szemeid.

(Gödöllő.)

NÁLA VOLTAM . . .

Nála voltam, a kedves leánynál
Nála voltam, ismét eljövök.
Honn vagyok... honn? nem tudom. Szédülök.
Kereng velem a föld és az ég.

Lyányka, neked költöt kell szeretned,
Más nem méltó birni tégedet,
Nem méltó más erre, mert hazát ugy,
Mint a költő, senki nem szeret.

Oh, mi szép, mi jó vagy te, leányka,
Szép és jó s oly lelkes honleány !
Te hazám leglelkesebb leánya,
Te hazám nemtője vagy talán.

Mit tegyek? szólj, üdvem gyöngyvirága,
Mit tegyek? hogy megnyerhesselek.
Kész vagyok, kész mindent elkövetni,
Mindent, hogy megérdemeljelek.

De ha semmit nem tennék is, lyányka,
Érdemetlen nem vagyok reád ;
Szerelemért csupán szerelem kell,
S én szeretlek, mint te a hazát !

(Pest.)

VASÁRNAP VOLT.

Vasárnap volt. Nem felejttem én el
E napot. Lenn a kertben valánk.
Néztelek . . . te bokrétát kötöttél.
A nap jó kedvvel mosolygá ránk.

Higy nekem, hogy szívem és bokrétád
Egy időben, együtt hamvad el . . .
Milyen édesen fog majd pihenni
Ő alatta e fáradt kebel !

És midőn elkészült a bokréta,
Általadtad — oh meglepetés ! —
Általadtad azt nekem, leányka . . .
E gyönyörre minden szó kevés !

S a míg élek, addig paizsom lesz.
Oly szükséges nekem a paizs !
Most merészen állok ki, ha mingyárt
Az egész föld ostromolna is.

Általadtad nekem a bokrétát,
Most is itt van az szívem felett ;
S ha felhajtod egykor szemfedőmet,
Akkor is még szívemen leled.

Rágalom, gúny, ármány, balszerencse
Szórhathatnak rám millió nyilat ;
Szánakozva nézem ellenségim
E tündér virágpaisz alatt.

(Buda.)

DRÁGA ORVOS ÚR . . .

«Drága orvos úr!» szólék eszemhez,
«Látogassa meg csak szívemet ;
Látogassa meg, kérem . . . rosztól van . . .
És gyógyítsa ki, ha még lehet.

Nagy bizalma van szívemnek önben,
Mert ön már többször segíte rajt.
De siessen, kérem, csak siessen,
Még talán elűzheti a bajt.»

Es az ész, ez a jó házi orvos,
Nem késett, hanem lesietett ;
És megrémült és fejét csóválta,
Meglátván a vérző beteget ;

S így kiálta föl : «Fiatal ember,
Mit cselekszik ön, az istenért?
Sebe mélyebb s szélesb a Dunánál —
Mért is nem vigyáz magára, mért?»

De legyünk csak egy kis türelemmel,
Még talán . . . talán segíthetek.»
Szóla, és a sebet megvizsgálván,
Abba balsamot csepegtetett.

«Ah!» felelt a szív, «ön a reménynek
Balsamát használja? . . . hagyjon föl . . .
Kínom szörnyű . . . gyógyuljak, vagy haljak!
A reménység sem gyógyít, sem öl.»

(Pest.)

HOL VAN OLY NAGY PUSZTASÁG . . .

Hol van oly nagy pusztaság, mint keblem?
Oh, e puszta oly határtalan!
Jobbra, balra terméketlen föld, csak
Közepében egy élőfa van.

S hol van olyan nagy élőfa, mint ez?
Árnyat az egész világra vet!
Tudjátok : mi e roppant fa keblem
Pusztájában? . . . ez a gyűlölet.

El fog dőlni e világborító
Fa, ha majd egy órjás megjelen.
E világborító fát eldöntő
Óriás a boldog szerelem.

(Pest.)

SIRBA TETTÉK . . .

Sírba tették első szeretőmet.
Búm e siréj holdvilága volt.
Uj szerelmem, mint nap, jött ez éjre.
Fölkelt a nap . . . halványúl a hold.

(Pest.)

NŐ SZERELMEM . . .

Nő szerelmem, egyre nő, pedig már
Végtelen tengerre áradá.
És a mint nő : szaporodik benne
A szörnyeknek rémes táborá.

Oh, az ily perc helyett egy öröklét
A pokolban áldás volna rám !
Múl a vész, a tenger csendesül, ha
Ezt az eszmét elzavarhatám.

És ha benne a rémek mozognak,
És ha rajta szélvész vágatott :
Föl az égre csap szilaj hulláma,
S lemos onnan minden csillagot.

Csendesül a tenger és lesimul,
És a tengerpartra lépek én,
S ott remények erdejében járok ;
Oh, mi szép zöld erdő a remény.

És mi kelti e vihart? az eszme :
Ha te, lányka, nem lennél enyém !
Iszonyú ez éj és e sötétség
S villám benne égő agyvelőm.

A remények szép zöld erdejében
Két galamb ül s bűg egy ág felett,
S én, lánykám, azt gondolom : jövőben
E galambpár én leszek veled !

(Pest.)

MEG NE ÍTÉLJ

Meg ne ítélj a találkozásról,
Mely közöttünk a legelső volt !
Mint magát ekkor viselte nyelvem :
Az nem mindig olyan néma, holt.

De midőn te véled összejöttem,
Ajkamon szó, hang meg nem jelent.
Fereteg ha van keletkezőben :
Megelőzi temetői csend.

Ajkaimról hallhatják gyakorta
A beszéd megáradt folyamát,
S közbe-közbe tréfa úszik árján,
Mint enyelgő csónakos-család.

Fereteg volt itt keletkezőben,
Feretegre készült kebelem,
S az kitört már ontja villámlását,
Mennydörgését a vad szerelem.

Zúg, süvölt és szaggat és ront és bont
Bennem a föllázadt fereteg
De tűröm, tán egykor, mint szívárványt,
Látom majd viszonyszerelmedet.

(Pest.)

VOLTAK SOKKAL JELESEBBEK...

Voltak sokkal jelesebbek, mint én,
Hírök még is elfelejtve már.
Hát ti rátok, dalaim, ti rátok
A jövődőben vajon mi vár?

Éltek-e ti még akkor, midőn már
En fölöttem füvek lengenek?
Ugy, miként a lantnak húrja, mely, ha
Elszakad, még aztán is zeneg.

(Pest.)

Nem bánom, ha, a mit eddig irtam,
Nem bánom, ha mind az elenyész ;
Csak a mit te hozzád írok, lyányka,
Ezt ne bántsa elmulási vész.

S én hiszem, hogy ezt idő nem bántja :
Szent lesz minden hozzád irt dalom,
Mert hisz azok a mennyből erednek,
Kék szemedből, szőke angyalom !

VADONERDŐ A VILÁG . . .

Vadonerdő a világ körülem,
Oly sötét, oly éktelen vadon !
Benne járok én, elfaradt vándor ;
Éj van és az útát nem tudom.

Egy kicsiny fény rezg amott előttem
Ágak-bogak gyér nyilásin át ;
Te vagy az, te szeretett leányka,
Követem fényednek sugarát.

Vajon e fény mécsvilág-e — a hol
Nyughatom majd — egy csöndes tanyán?
Vagy csalóka bolygóttíz csak, a mely
Temetőbe . . . sírba visz talán ?

(Pest.)

NINCS JOGOM, HOGY

Nincs jogom, hogy féltselek, leányka,
Mert hiszen nem is vagy még enyém ;
Néha még is szerelemföltés, e
Legborzasztóbb mennykő üt belém.

Elsötétül a világ ilyenkor
Elsötétül? nem, sőt meggyulad
Végítélet van . . . az alkotó az
Angyalokkal trombitát fuvat.

Harsog az arkangyal trombitája . . .
Agyvelőm reng . . . szertesét szakad . . .
Mert reám így dörg le az ítélet :
A te sorsod örök kárhozat !

(Szalk-Szentmárton.)

A költő augusztus 20-ika körül szüleihez megy, Szalk-Szentmártonba, magával vive szerelmét. Úgy látszik, megint képzelődése tüzei ; Gödöllőn, a leány közelében, csak egy dala kél, az is csupán emlékvers-féle ; tőle távol szerelmesebbnek tetszik. Otthonn felújítja együtt-létök apró emlékeit, egész lelkét ez érzés tölti be s valóságos gyöngysort fűz dalaiból.

SZÁZ ALAKBA . . .

Száz alakba öltözik szerelmem,
Száz alakban képzeld tégedet.
Majd sziget vagy s vívó szenvedélyem
Mint szilaj folyam fut körülöd.

Máskor ismét, édes kedvesem, hogy
Szentegyház vagy, én azt gondolom,
És szerelmem mint repkény húzódik
Fölfelé a szentegyház-falon.

Néha gazdag útas vagy s szerelmem
Mint az útonálló megrohan,
Néha meg mint jámbor alamizsnás
Lép elédbe alázatosan.

Majd a Kárpát vagy, s én ott a felhő,
S mennydörgéssel ostromlom szived,
Majd meg rózsalomb vagy, s én körülöd
Csalogányként zengek éneket.

Im, szerelmem ekkép változik, de
Soha meg nem szűnik, mindig él,
S nem gyöngül, ha néha szelidebb is . . .
Gyakran csendes a folyó, de mély!

(Szalk-Szentmárton.)

A gondolat, sőt egyes képek is, érdekesen találkoznak Mistral Magali-dalával a *Mireio*-ban, mindkettő az egész mindenséget betöltő, folyvást változó s mégis örök hű szerelmét festi; de Petőfi nem zsákmányolja úgy ki az ötletet.

MEGVALLOM, HOGY . . .

Megvallom, hogy én az iskolában
Rest tanuló voltam, szörnyű rest.
Légy tanítóm, jó leányka, tőled
Majd tanúlok édesörömet.

S okvetetlen tőled kell tanulnom,
A mit mostan tudni akarok.
Nem tanulják azt az iskolában,
Nem tudják azt a professorok.

Nos, leányka, léssz-e hát tanítóm ?
Kell-e tőlem a professorság ?
Azt szeretném én csak megtanulni :
Mit tesz az a szó, hogy «boldogság» ?

Nem kerül ám sok fáradságodba,
Ne gondold ; csak egy kis perczig vársz . . .
Szólnod sem kell . . . minek ? . . . egy tekintet
Mindent oly szépen megmagyaráz !

(Szalk-Szentmárton.)

ÁLMAIMBAN GYAKRAN . . .

Álmaimban gyakran látogatsz meg,
Életemnek legszebb álma te !
Onnan van, mert rajzolásit elmém
Minden este véled végzi be.

Te vagy elmém végső gondolatja,
Mielőtt bezárkozik szemem.
Igy az égen, mielőtt az éj jön,
A szép alkony mindig ott terem.

Héjh, leányka, akarod-e tudni :
Álmaimnak foglalatja mi ?
Rövid az, de oly szép ! . . . látlak téged
Szerellemmel rám mosolygani.

Ha ez így van, mint álmodni szoktam,
Ha szeretsz tán engem, oh leány !
Add tudtomra, kérlek, hogy ne légyen
Boldogságom álmkép csupán.

(Szalk-Szentmárton.)

De ha nincs így, oh ha nem szeretsz, s tán
Kebled értem soha nem hevül :
Akkor . . . akkor legjobb lesz alunnom
És álmodnom véghetetlenül.

Kérem istent, hogy ne ébreszzen föl
Az itéletkor se engemet
Jobb itt lenn csak álmodnom, hogy bírlak,
Mint a mennyben lennem nélküled !

SZERELEMNEK LOBOGÓJA . . .

Szerellemnek lobogója szívem,
Érte két szellem viaskodik ;
Rèmes a harc és mindennap eltart
Kora regtől késő alkonyig.

Egyik szellem hófehér ruhába
Öltözködve, a vidám remény ;
Másik szellem a mogorva kétség,
Öltözködve hollófeketén.

Egyre vínak és nem tudhatom még :
Győzedelmes melyikök lehet ?
Attól tartok, hogy kettészakítják
E szerelmi zászlót, szívemet !

(Szalk-Szentmárton.)

ALACSONY KIS HÁZ . . .

Alacsony kis ház az én lakásom ;
A tiéd magas, nagy palota.
Jaj nekem, jaj én nekem, leányka,
Nem emelkedhetem én oda . . .

De miért ne egyeshülhetnék mi ?
Én hozzám le mért ne hajlanál ?
Le a völgybe tér a hegy patakja,
S az égről a nap a földre száll.

Igy, mint a nap földre száll az égről,
És a völgybe hegyről a patak :
Palotából, lelkem szép galambja,
Szállj le hozzám, hogy bírhasalak !

Én hiszem, hogy boldogabb lennél te
Itt lenn nálam, mintsem odafenn.
A magasban hűvös levegő van,
A tavasz legszebb a völgyeken.

Szép tavasz vár, ha lejössz, leányka,
Szerellemnek ékes tavasza ;
Nem mulandó e tavasz viránya,
Mint az, melyet a május hozza.

A mezőkre jó az ősz és hervaszt,
A hol látja a virágokat.
Titkos, rejtett kert szívem szerelme,
A hervasztó ősz rá nem akad.

Kell-e e kert, lányka és lejősz-e
Hajlékomba ? . . . szűk s kicsinke bár :
Oh azért megférünk benne ketten,
Mint fészékben a páros madár.

Jőj le, lányka, nem törődöm azzal,
Ha ott hagyod minden ékszered . . .
Mért is volna rajtad ékszer ? úgy is
Elhomályosítja azt szived.

(Szalk-Szentmárton.)

MIHELYEST MEGLÁTTALAK . . .

Mihelyest megláttalak, leánya,
Én azonnal megszerettelek.
Látásodra úgy jártam, mint a fa,
A melyet a villám gyujta meg.

Fa valék én, egy kiszáradott fa,
Melynek lombja szertehulla rég.
Most örülök rajta, hogy az voltam,
Mert a száraz fa legjobban ég.

(Szalk-Szentmárton.)

LYÁNYKA, MIKOR . . .

Lyányka, mikor úgy együtt sétáltunk,
Én nem szóltam és te hallgatál.
Hejh ! ha tudnám, be sokért nem adnám,
Hogy te ekkor min gondolkozál ?

Én csak ilyenfélét gondoltam,
Hogy . . . izé . . . bizony már nem tudom,
Mit gondoltam ? — csak hogy volt temérdek
Gyönyörűséges gondolatom.

Minden eszmém tündércsengetyű volt,
Mely bűbájosan csilingele,
Bájosan . . . de némely'k olyan búsan,
Hogy szivem majd megrepedt bele !

A VILÁGTÓL ELVONULVA . . .

A világtól elvonulva élni
Egy csöndes kis házfödél alatt,
Elvonulva, lányka, véled élni . . .
Oh mily szép, mily édes gondolat !

És ezért küzködjem én örökké ?
S megvagdalni hagyjam lelkemet ?
A babér csak elfödi sebünket,
Elfödi, de nem gyógyítja meg.

Itt szeretném hagyni a világot,
Mely úgy sem más, mint egy csatater.
Harczolunk s mi harczaink jutalma ?
Legfőlebb is tán egy kis babér.

Tedd kezembe kezedet, leánya,
S a hová vezetsz : megyek veled ;
Oh de messze menjünk, hogy ne lássam
Távorról se a csatahelyet.

Messze menjünk és sebes léptekkel,
Hogy minket ne érjen majd utol
Mult időm emléke, e madár, mely
Harczaimról oly búsan dalol.

(Pest.)

A MIÓTA SZERELEMBE . . .

A mióta szerelembe estem,
Igazán, hogy féleszű vagyok.
Szenkötősdit játszanak fejemben
S fálnak mennek a gondolatok.

Nem csoda, ha olyasmit teszek, mit
Józanan tőlem nem láttatok,
A mit szinte szégyenlek kivallni :
A tükörbe is pillantatok.

Reggel sokszor jó estét kívánok,
És jó reggelt, hogyha este van.
Isten hozott ! mondom a menőnek,
S annak, a ki jó : élj boldogan !

Tollam gyakran a porzóba mártom,
A tintát meg porzónak veszem.
S mindez hagyján ! de mikor szájamba
A szivar tüzes végét teszem . . .

Erre aztán elmondhatni ám, hogy
Valóságos szerelem sebe.
Te miattad kaptam, lányka . . . illő
Volna, hogy csóкод gyógyítsa be !

(Szalk-Szentmárton.)

Ez a kedves, dévaj kép visszatér az *Úti levelek*-ben, Julia szerelme idején: «Az öröm úgy jár keblemben és fejemben, mint a részeg ember a szobájában; hányja veti a bútorokat, asztalt fordít föl, székeket tör, ablakot ver be s mindenképen garázdálkodik. Bolond, szilaj fiú az a váratlan öröm.»

SOHA SEM VOLT AZ SZERELMES . . .

Soha sem volt az szerelmes, a ki
Mondja, hogy rabság a szerelem.
Szárnyat ad ő, és nem rabbilincset,
Szárnyat ad ő . . . azt adott nekem.

S a madárnak nincsen olyan szárnya,
Mint minőt a szerelem növeszt.
El sem kezdem oly parányisággal,
Mint a föld, hogy átröpüljem ezt.

Szállok én az angyalok kertébe,
Föl az égre, pillantás alatt,
S koszorúba fűzöm ott e kertnek
Lángrózsáit, a csillagokat.

Majd ez égi fény borít el, majd az
Alvilágnak éjszakája főd . . .
Szállok és egy pillanatban látok
Istent s mennyet, poklot s ördögöt.

Nincsen itt tér, nincsen itt időköz,
Hogyha szárnyam fölkerelkedik ;
A világnak megteremtésétől
Szállok a végső ítéletig.

S így ha mennyet és poklot bejárok :
A pokolban a mi gyötremem
És a mennyben a mi üdvesség van,
Egy perczen mindazt átérezem.

(Szalk-Szentmárton.)

A BOKRÉTÁT, MELYET . . .

A bokrétát, melyet nekem adtál,
Háromszin szalaggal kötted át.
Szereted te a hazának színeit,
Lyányka, mert szereted a hazát.

Adok én is három színt cserébe :
A zöld színnek vedd reményimet,
A fehérnek halovány orcámat,
A pirosnak vérző szívemet.

(Szalk-Szentmárton.)

Egy délután a gödöllői nagy kertben sétálva, a hazáról beszélgettek, a lány közben virágot szedett, s nemzetiszín szalaggal átkötve, a költőnek adta. E bokrétáról szól e vers. A költő később említette, hogy őrzí a bokrétát; a leány kétkedett. Mikor aztán a költő a *Szerelem gyöngyeit* megküldte, a könyvbe e vers mellé oda volt téve a száraz virág. Most a Petőfi-Házban őrzik. A lány hazafiságát s e bokréta hangulatát festik a *Nála voltam . . .* és *Vasárnap volt . . .* kezdetű dalok is.

FA LESZEK, HA . . .

Fa leszek, ha fának vagy virága.
Ha harmat vagy : én virág leszek.
Harmat leszek, ha te napsugár vagy . . .
Csak hogy lényeink egyesüljenek.

Ha, leányka, te vagy a mennyország,
Akkor én csillaggá változom.
Ha, leányka, te vagy a pokol : (hogy
Egyesüljünk) én elkárhozom.

(Szalk-Szentmárton.)

ŐSZI REGGEL JÁROK . . .

Őszi reggel járok a szabadban,
De hiába nézek szerteszt ;
Sűrű ködnek fátyolában a táj,
A tóronynak látni csak hegyét.

A természet néma szentegyháza
Fölzajlik még egyszer az idén
— A tavasznak mintegy viszhangjául —
A szüretnek megívetelén.

A természet elhagyott szentegyház ;
Nincsen benne buzgó népe már :
A virágok . . . s hallgat orgonája,
Hallgat a sok énekes madár .

A szüret vig, kellemes multság.
Gyakran ekkép sóhajtott szívem :
Be szeretnék én is szüretelni,
Mért nincs nekem is szőlőhegyem ? . . .

Most beélném egyetlen gerezddel,
Egy egész szőlőhegy nem eseszt ;
Hejh, beélném én veled, leányka,
Te legszebb, legédesebb gerezd !

(Szalk-Szentmárton.)

HÁBORÚVAL ÁLMODÁM . . .

Háborúval álmodám az éjjel,
Háborúba hitták a magyart ;
Fölvívó jelül, mint hajdanában,
Országszerte járt a véres kard.

S fölriadt a véres kard láttára,
A kinek csak egy csepp vére volt.
A szabadság drága koszorúja,
Nem hitvány pénz volt a harci zsold.

(Szalk-Szentmárton.)

Épen e nap volt menyegzőnk napja,
Az enyém, leányka, s a tiéd ;
S én, hogy haljak a honért, elhagytam
Házasságunk első éjjelét.

Ügy-e, leányka, a menyegző napján
Menni és meghalni, szörnyü vég ?
És mégis, ha rá kerülne a sor,
Ugy tennék, mint álomban tevék.

ÉLETEM MOST . . .

Életem most egyetlen kívánság :
Megnyerhetni, leányka, szívedet !
Néha mégis csaknem azt ohajtom :
Vajha ne szeretnél engemet.

Azt hiszem, hogy sorsom a tiédde
Osszekötni vétek volna tán ;
Az enyém oly boldogtalan, oly bús,
A tiéd oly boldog, oly vidám.

Berekeszszem a szelíd galambot
Vérszomjas vadállatok közé ?
Tengerekre, vészes tengerekre
A kicsiny sajkát vezessem-é ?

(Szalk-Szentmárton.)

Nem járnál-e úgy mellettem, leányka,
Mint ott a galamb s a sajka jár ?
Megbírnád-e a balsorsot ? melyet
Én megbírok, mert megszoktam már . . .

Csak szeress te engemet, leányka,
Szenvedésim tudni sem fogod.
Nem borúl el soha én miattam,
Nem borúl el fényes homlokod.

Megkimélek bánatomtól téged,
Mint a föld a napot, kedvesét.
Víg, derült ő, s ha lenyugszik a nap :
Akkor lesz csak szomorú, sötét.

A LETARLOTT . . .

A letarlott, megsárgult vidéken
Szomorúan ül az őszi köd . . .
Mult időmnek szomorú emléke
Őszi ködként ült szívem fölött.

Feljön a nap fényes arczulatja
És eloszlik a szomorú köd . . .
Fényes arczod megláttam, leányka,
S világosság lett szívem fölött.

Oh de, leányka, ugy ne tégy, mint a nap,
Mely azért veré el a ködöt,
Csak azért, hogy tisztán lássék : milyen
Hervadás van a világ fölött.

(Szalk-Szentmárton.)

HA AZ ISTEN . . .

Ha az isten ekkép szólna hozzám :
«Fiam, én neked megengedem,
Hogy úgy halj meg, mint magadnak tetszik,»
Erre kérném akkor istenem :

Legyen ősz, de szép, szelíd, derült ősz,
Sárga lombon fényes napsugár ;
Sárga lomb közt zengje végdalát egy
A tavasztól elmaradt madár.

S valamint az őszi természetre
A halál jön észrevétlenül :
Én reám is így jöjön . . . csak akkor
Vegyem észre, ha mellettem ül.

Ekkor, mint a lombon a madárka,
Zengjem én is el végdalomat
Bűvös hangon, mely le a szíveknek
Fenekére s föl az égbe hat.

(Szalk-Szentmárton.)

És ha vége a varázséneknek :
Ajkaimat egy csók zárja be,
A te csóкод, szőke szép leány, te
Földi lények legdicőbbike ! —

De ha ezt nem engedné az isten,
Kérném akkor, hogy tavasz legyen,
Harcz tavasza, hol rózsák teremnek,
Véres rózsák, férfikebleken.

S lelkesítve zengjenek a harcok
Csalogányai, a trombiták.
Ott legyek, s az én szivemből szinte
Nőjön egy halálos vérvirág.

S ha ledőlök ekkor paripámról :
Ajkaimat egy csók zárja be,
A te csóкод, te szép szabadság, te
Égi lények legdicőbbike !

Ebben s a *Háborúval álmodám* . . . kezdetűben ismét a költő jós sejtelméi villannak föl. Ez a ciklus leghatalmasabb darabja. Meltzl szemében a «Szabadság, szerelem!» jelszó párdarabja ez ; a költő életének ugyanazon két fő eszméje és fő érzése uralkodik benne, s ahhoz, «noha előbb keletkezett, mégis úgy viszonylik, mint egy miniature festmény eredetijéhez — egyik nagyobbított copiája». «Ha a költeményt, mint geologus a jegeczet, szétzúzzuk, két darabra pattan, két különböző nagyságúra (I—V és VI—VIII), épen úgy, mint az életjelszó.»

ELNÉMULT A FERGETEG . . .

Elnémult a fergeteg süvöltő
Hárfájának zordon éneke.
Nyúgott a táj, mint az arcz, mely küzdött
A halállal s már kiszenvede.

Oly szelid, szép őszi délután van !
Itt-ott látni csak kis felleget ;
A viharból úgy maradt meg ez, mint
Bús időkből az emlékezet.

A faluknak bádogtornyait a
Nap sugári megaranyozák ;
Déliabák távol tengerében
Mint hajók lebegnek a tanyák.

Áttekintek a nagy láthatáron,
Rónaság ez, völgy- és hegytelen.
Szívem is most ily végetlen róna . . .
Nincsen benne más, csak szerelem.

Szívem olyan tele szerelemmel,
Hogy terhétől csaknem elesik.
Ugy vagyok, mint a fa, melynek ága
Alig bírja dús gyümölcseit.

(Szalk-Szentmárton.)

Szívem így, megtelve szerelemmel,
Egy pohár, a mely csordultig áll . . .
Drága bor ! . . . s ha a lány porba önti ?
Kár lesz . . . inkább idd ki te, halál !

ARCZKÉPEMMEL . . .

Arczképeimmel, lelkem arczképével
Ajándékozlak meg tégedet.
Nem bánom, ha senkinek sem tetszik,
Csak neked tessék, lánykám, neked !

Lelkem egy könyv, a mely mindig nyitva,
Olvashatja, ki mellette jár.
Olvassák is — a sok forgatásban
Össze is van az szaggatva már.

Lelkem gyűrű, egy aczélgűrű ; de
Láthatsz benne drágaköveket.
Legnagyobb, legszebb ezen kövek közt
Egy gyémánt, a tiszta becsület.

(Szalk-Szentmárton.)

Lelkem oszlop, egy kősziklaoszlop,
Mely soha meg nem rendítettet,
Nem reszket... csak egy, csak egy esetben,
Hogyha rá száll szép tekinteted.

Lelkem felhő, egy haragvó felhő,
Gyakran ontja a villámokat ;
De, leányka, te ne félj ! — a villám
Tölgyeket sujt, nem virágokat.

Lelkem Illés próféta, a mennybe
Száll a dicsőség lángszekerén . . .
Hij öledbe, leányka, s lángszekerről
És mennyszágról lemondok én !

AVVAGY ÉN MÁR SOHA . . .

Avvagy én már soha meg nem nyugszom ?
Mindörökké tart e lelki harcz ?
Oh leányka, e véget nem érő
Kínozással, mondd, hogy mit akarsz ?

Mert te kínasz, mert te gyötresz engem,
Pedig én meg nem bántottalak ;
Vagy talán az megbántás előttd,
Hogy szeretlek, hogy imádalak ?

És ezért kell oly sokat szenvednem,
Oly sokat, a mennyit csak lehet !
Szívemet megvesztegetted, leányka,
Hogy örökké verjen engemet.

(Szalk-Szentmárton.)

S ezelőtt még, ha reggeltől estig
Gyötörttettem is a kínpadon :
Az enyém volt a pihentető éj ;
Most sem éjem többé, sem napom !

Mint galamb száll én felém az álom,
De reám nem édesgethetem :
A galamb félénk madár . . . tovább száll . . .
Elriasztja dobogó szívem.

Kérlek, leányka, parancsolj szívemnek,
Csendesítsd le e vad pártütőt,
Nehogy egyszer a kétségbesésnek
Oráján keresztüllőjem őt !

AZT HIVÉM, HOGY . . .

Azt hívém, hogy csak az emberek közt
Van irigység és kajánkodás.
Csalatkoztam ! mert a milyen a föld,
Ott fenn az ég egy cseppel se más.

Földön, égen nincs valódi béke ;
Örökös harcz, örökös zavar.
Mint a földön, épen úgy az égen
Minden csak uralkodni akar.

A nap és éj háborút viselnek,
Hol az egyik, hol a másik nyér.
Mi a hajnal és az alkony ? . . . a nap
S éj közötti harcban elfolyt vér.

És mi a hold ? egy zsarnok király ő,
És jobbágycái a csillagok.
És a jobbágy, ki nagyon tündöklik ?
Jaj neki, mert számüzetni fog.

Hány jobbágyát számüzé e zsarnok !
Minden éjjel hull alá nehány . . .
Tán te is így fényedért az égből
Számüzött csillag vagy, szép leány ?

(Szalk-Szentmárton.)

MESSZE ESTEM . . .

Messze estem, oh lánykám, beszédes
Szemeidnek szép sugáritól . . .
(Szemeidből jóság és vidámság,
E kedves két égi gyermek szól.)

Messze estem tőled, oh te szép lány,
Te aranyba foglalt drágakő !
De a nap, hol majd elédbe állok,
Ez a nagy nap nem sokára jó.

Nagy lesz e nap, sorsomat határozó,
Mint Waterloo Napoleonét.
Még király vagyok . . . kevélyen hordom
Koronámat, a fényes reményt.

Oh, de mi lesz éltém, ha fejemről
Porba hull e drága korona ?
Mi lesz akkor éltém ? . . . fájdalomnak
Oczeánján a Szentiloná.

(Szalk-Szentmárton.)

MILYEN FURCSA ÁLMAM . . .

Milyen furcsa álmam volt az éjjel !
Lányka, te megszúrtad szívemet,
És belőle minden vér kifolyt ; de
Minden csepp vérből egy rózsá lett.

(Szalk-Szentmárton.)

Mit jelenthet ez az álom ? . . . semmit.
Csak azt, hogy ilyen a szerelem ;
A szegény szívet halálra gyöttri,
S olyan édes ez a gyötirelem !

FÉLRE MOSTAN . . .

Félre mostan, félre a fejemről,
Bú, te fekete, nehéz sisak ! . . .
Jer, jókedv, te könnyű tarka csákó,
Melyen pajkos tollak inganak.

Félre, bú, te lándzsa, mely szögezve
Vagy tulajdon gazdád keblének . . .
Jer, jókedv, te szép virágbokréta,
Mit keblemre bátran tűzhetek.

Félre bú, te alvilági kínpad,
A melyen a szív martírkodik . . .
Jer, jókedv, te hattyutollas párna,
Melyen a szív mennyről álmodik.

Jöszte, jókedv ! jöszte, vig barátom,
Csapjunk egy hatalmas ünnepet,
Oly hatalmas, a minő közöttünk
Még soha nem ünnepeltett.

Jöszte, jókedv ! fényes szivárványod
Vond keresztül a nagy ég-iven ;
Jöszte, kezd el szép szellemzenédet,
Hadd táncoljon lelkem és szívem !

Kérdezed, jókedv barátom, hogy mért,
Mért tartunk ilyen nagy ünnepet ?
Csak azért, mert megtudom : a lányka
Szeret-e hát avvagy nem szeret ?

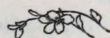
Hogyha visszatérünk a leánytól,
És szerelmet tőle nem hozunk :
Messze utra küldelek, barátom,
S többé tán nem is találkozunk.

Megvallom, hogy eddig én reszkettem
Az időtől, mely most jőni fog,
De kihamvadt bátorságom lángja
Most, hogy éppen kell, megint lobog.

Gyalázat a gyáva katonára,
Ki a síkra búsfélénken áll —
Vigalomra hát — vigan rohanjunk
A csatába — élet — vagy halál — — !

(Szalk-Szentmárton.)

A költő valóban elszánta magát, hogy ha visszatér Pestre, megkéri a leány kezét. Meg is tette. Szeptember tizedike táján kiment Gödöllőre s elmondta szándékát barátjának ; az hiába próbálta lebeszélni. Az apa olyasmit mondott, hogy sem színészhez, sem költőhöz nem adja lányát. E szerelem sokban előképe az erdődinek, csak hogy itt a leány is megvallotta, hogy tiszteli és csodálja ugyan a költőt, de nem szereti. — Verseit a költő kötetbe rendezte ; Emich adta ki, *Szerelm gy. nyelvi* czímen ; október 20-án már megjelent. Ára 30 krajczár p. p. E ciklus utóhangja később a *Megpenditem . . . cz.* vers, mely mintegy összefoglalja ez érzés minden erejét, kétségét, reményét. E kötetet a bíráló elismeréssel fogadta. A *Pesti Hírlap* (563. sz.) szerint «nincs benne egyetlen vers is költői becs nélkül,» s e dalokat valódi gyöngyöknek nevezi. — A *Pesti Divatlap* a «derék hölgy»-et magasztalja, «kiben a külső szépséggel ritka honleányi lelkesedés párosul, ki a közügyek, különösen irodalmunk iránt . . . a legnagyobb részvételt viseltek». A versekről túlzó dicséretekben áradoz, mint a melyekben «a legfinomabb gyöngédség, mondhatlan kedves naivság, kellem, báj, erő és lágyág, minden legkisebb betegség érzélgés nélküi, kedélyes öröm és sötét fájdalom, szóval a lángoló phantasia és érzés tömérdek sokoldalúsága csodálatos módon összpontosul». Ma olvasva, s Petőfi egész pályáját tekintve, azt kell találnunk, hogy sok kitűnő darab mellett (*Éj van . . . , Ha az isten . . . , Félre mostan . . .*) az egészen a szenvedélynél több a képzélet és kigondolás, a lelemény, változatosság és megfontolt elrendezés. Gyulai úgy jelezte, hogy középfajú versek, formára és tartalomra egyaránt. Későbbi szerelmi lírájához képest alacsonyabb fokon állanak. A költőnek már ekkor akadtak utánzói ; a *Czírpruslombokat Szerelm lombok* követték, a *Szerelm gyöngyeit pedig Szivgyöngyök*.

OH MI SZÉP . . .

«Oh mi szép a vándorélet . . . oh az
Irigylendő vándormadarak!
Nem tudják ők, nem tudják: mi a tél,
Egy tavaszról másba szállanak.

Vándorolni . . . vándorolni, mint a
Fecske, mint a gólya, szabadon:
Add e sorsot én nekem, teremtőm!
Hajdan ez volt a kívánatom.

«Oh mi szép a házi élet . . . oh az
Irigylendő házi madarak!
Mit törődnek ők télel, tavasszal?
Fészkeikben olyan boldogak.

Házasodni, házasodni . . . élni
Halni a szerelmi lánczokon:
Add e sorsot én nekem, teremtőm!
Mostan ez az én kívánatom.

(Szalk-Szentmárton?)

Úgy látszik, a *Szerelem gyöngyei*-nek füzéréről hullott le; két oda való dallal egy lapon maradt fenn. Nem adta ki; talán mert fordulata a *Változás*-ével rokon.

FALUN.

Király vagyok most minden alkonyon:
A nap pirosuló fényt lövel reám,
A nap pirosuló búcsusúgára
Biborra festi egyszerű ruhám.

Gyönyörrel járom esténként a tájt,
Kilépven a kis házfödél alól;
Porfellegekben a nagy ég alatt
A haza térő nyáj kolompja szól.

Elandalodva hallom e zenét,
Elandalodva szemlélek körül;
És messze látok, mert mindenfelé
Mégmérhetetlen rónaság terül.

A rónaságnak messze tengerén
Imitt-amott áll egy fa, mint sziget,
S hová imát küld a mohamedán:
Kelet felé ez hosszú árnyat vet.

Miként csatában a sebzett vitéz,
Elvérzik a nap végére, s elesik;
S mint a dicsőség a vitéz halált,
A napot csillagok s hold követik.

Körülem éj van, fényes éjszaka;
A csillagfényes éjben méla csend,
Oly csend, hogy szinte vélem hallani,
Mít a holdban szent Dávid lantja zeng.

A szomszéd töből a vadlúdakat
Látom csapatban meszeszállani;
Szivemből is föl- és elszállanak
A nagyravágyás, hír vad álmai.

Feledni kezdem Pestet és zaját,
S jövendöm minden büszke terveit;
Jobb lenne élnem, így gondolkodom,
Jobb lenne élnem elfeledve itt.

A fölmagasztalt nagy nevek között
Ne hangoztassa senki nevemet,
Csak szőlőm és szántóföldem legyen,
Termők piros bort s fehér kenyeret.

S midőn szőlőmből s szántóföldemről
Házamba térek este : hozza be
Majd a piros bort s fehér kenyeret
Piros menyecskének fehér keze.

S ha a késő halálnak ujjai
A férj és nő szemét majd befogák :
Tegyék *egy* sírba a két aggastyánt
Nem tettetésből síró unokák.

(Szalk-Szentmárton.)

A *Szerellem gyöngyei* közben otthon néhány más verset is ír. A zaklatott városi élet után megigézik az alföld ismerős, kedves képei, s az egyszerű falusi élet bája. A leírás e vágyba olvad, s e két érzés megvan egy-egy szerelmi dalában is: a természet megható nyugalma az *Őszi reggel járok . . .*, a világtól elvonuló élet kívánsága *A világtól elvonulva élni . . .* kezdetűben; ezekkel testvér a *Falun*. Petőfi mindig új erőt nyer a szabad mezőktől, mint Antaeus. A természet orvosa minden fájdalmának. Utolsó keserű pesti verseit falun egyszerre idylli hangulat váltja föl. «Mi csodálatosan értjük egymást» — mondja a természetről.

A JÓ ÖREG KOCSMÁROS.

Itt, a honnan messze kell utazni, míg az
Ember hegyet láthat, itt a szép alföldön,
Itten élek én most megelégedéssel,
Mert időm vidáman, boldogságban töltöm.
Falu kocsmájában van az én lakásom ;
Csendes kocsmá ez, csak néha zajlik éjjel.
Egy jó öreg ember benne a kocsmáros . . .
Áldja meg az Isten mind a két kezével !

Van szállásom itten s ennem-innom ingyen,
Soha sem volt ennél jobb gondviselésem.
Az ebédre nem kell senkit is megvárnom,
És mindnyájan várnak én rám, hogyha késem.
Csak egyet sajnálok : az öreg kocsmáros
Összekocczan néha jó feleségével ;
No de a mint összekocczan, meg is békül . . .
Áldja meg az Isten mind a két kezével !

Elbeszélünk néha a letűnt időkről,
Hejh, régibb idői boldogak valának !
Háza, kertje, földje, pénze, mindene volt,
Alig tudta számát ökrének, lovának.
Pénzét a hitetlen emberek csalása,
Házát a Dunának hajjai vitték el ;
Igy szegényült el a jó öreg kocsmáros . . .
Áldja meg az isten mind a két kezével !

Alkonyuló félben van már élte napja,
 S ilyenkor az ember nyúgodalmat óhajt,
 S ő reá, szegényre, a szerencsétlenség,
 Ó reá mostan mért legtöbb gondot és bajt.
 Fáradoz napestig, vasárnapja sincsen,
 Mindig későn fekszik, mindig idején kel;
 Mint sajnálom én e jó öreg kocsmárost . . .
 Áldja meg az isten mind a két kezével !

Biztatom, hogy majd még jóra fordul sorsa ;
 Ő fejét csóválja, nem hisz a szavamnak.
 «Ugy van, ugy», szól később, «jóra fordul sorsom,
 Mert hisz lábaim már a sir szélén vannak.»
 Én elszomorodva borulok nyakába,
 S megfürösztöm arczát szemeim könnyével,
 Mert az én atyám e jó öreg kocsmáros . . .
 Áldja meg az isten mind a két kezével !

(Szalk-Szentmárton.)

Annyi melegséggel rajzolja itt atyját, mintha jóvá akarná tenni régebbi hidegségüket. Atyjának egész sorsát beleszővi költeményébe, régi jó módját, elszegényedését, mindennapi életét, még zsörtölődéseit is, minden eszményítés nélkül festi alakját, valóságos arc- és jellemképet ad, s mégis az egészen a fiúi szeretetnek és megértésnek, a balsors iránti részvét s megindulásnak hó érzése ömlik el, oly megható, szinte elégiai hangon, mely e költeményt tárgyias-sága s egyszerűsége mellett is írója legszebb művei közé emeli.

IMÁDSÁGOM.

Elkárhózástól félt szegény anyám,
 S talán féltése nem alaptalan.
 Tart tőle — s ebben igazsága van —
 Hogy már régóta nem imádkozám.
 Imádkozom hát ; íme két kezem
 Szent áhitattal összekulcsolom.
 Hallgass meg engem, égi hatalom,
 Hallgass meg engem, édes istenem !

Adj én nekem . . . hó, első a haza.
 Hatalmas isten, népem istene ! . . .
 De kérni vajon mit is kellene
 Hazámért, melynek annyi a baja ?
 Ezért csak egy, csak egy a kérelem :
 Mely így, mint van, már nem sok évet lát,
Teremtsd egészen ujja e hazát,
 Hallgass meg engem, édes istenem !

És magamért ? mit kérjek magamért ?
 Adj hát nekem szépséges szeretőt,
 S a melyen majd meglátogassam őt,
 Gyors paripát ; aztán sok, sok babért . . .
 Nem hogy fejemet ékesítse, nem,
 De hogy, ha nem lesz szénám, abrakom,
 Csikóm legyen mivel jól tartanom . . .
 Hallgass meg engem, édes istenem !

(Szalk-Szentmárton.)

PIROSLIK MÁR A FÁKON A LEVÉL . . .

Piroslik már a fákon a levél,
Süvölt köztök, süvölt az őszi szél,
Homályos a nap, a mező deres ;
Pásztor, betyár meleg tanyát keres.

Meleg tanyát a pásztor csak talál,
Vár ott reá kulacs bor, tele tál.
Ha kifogy a kulacs bor s tele tál,
Lágy párnán felesége vele hál.

Betyár embernek jó tanyája nincs,
Minden felől csörög rá rabbilincs.
Száráz bokorban huzza meg magát,
Átkozza a hűs őszi éjszakát.

(Dömsöd.)

Dömsöd Szalk-Szentmárton közelében van ; innen rándult oda.

FELHŐ ÉS CSILLAG.

Mikor isten a férfit teremté,
Homlokára szállt sötét ború,
Nem tudom mért? . . . csak hogy e borúból
Lett a felhő s égháború.

Mikor isten a hölgyet teremté,
Örömében sírva fakadott.
Most is látni ez örömkönyveknek
Cseppjeit, a sok szép csillagot.

(Czinkota.)

Czinkota Gödöllőre menet esett útjába.

AZ UTÓSÓ EMBER.

Mi az fölöttem ? ég vagy sírbolt ?
Igen, sírbolt, a melyben a föld,
Ez óriás koporsó fekszik.
És ott fejem fölött az a fény
A nap ? vagy a sírbolti lámpa ?
Igen, sírbolti lámpa, melynek
Bágyadtan pislogó sugára
Sötétségét a siri éjnek
Halvány piros-sárgára festi.
S mily hallgatás ! . . . de, hah, mi zendül
A némaságnak közepette ?
Madárszó vagy leánydal ? Oh nem !
A férgek rágják a koporsó
Behunyt szemű, hideg lakóit.

Igen, behunyvák a szemek mind,
Melyekben egykor szerelemnek
S gyűlölségnek szikrája lángolt,
S a melyekből oly undorítón
Nézett ki, mint a kéjleányok
A bordélyházak ablakából,
A gőg, irigység, elbizottság,
A megvetés, alázatosság.
Behunyvák a szemek, s hideg már
A szív, e kis pokol, a mely száz
Meg száz ördögnek volt tanyája,
Hol a bűnök máglyája égett
Kihamvadatlan lángolással.
Hanem már mindeneknek vége.

Alszik már a becsületorzás,
Barát- s honárulás, s egyéb szörny,
S a mely őket nyomban követte,
A lelkiösmeret marása . . .
De ez nagyon régen halt már meg,
Az újabb kornak nemzedéke
Ismerte ezt csupán hiréből. —
Mindennek vége. Minden alszik.
Becsukva a szem. Hülve a szív.
Csak én magam vagyok még élő
A sírbolt roppant üregében,

S tünődöm, egy vendégre várván,
A késedelmező halálra.
Halál, mért nem jössz ? félsz talán, hogy
Megbirkozom veled s legyőzlek ?
Ne féj, nem az vagyok, ki voltam,
Ki egykor vakmerő kebelrel
Daczoltam sorssal és világgal.
Bátran jöhetsz. Meg nem támadlak.
Hagynom magam. Erőtelen hang
Leszek. Te szélvész légy. Sodorj el.

(Pest.)

A költő szeptember 10-ike táján hagyta oda Szalk-Szentmártont, hogy Gödöllőre menve megtudja sorsát. A visszautasítás, csalódás és megaláztatás hangulatának gyümölcse lehet e költemény, a *Felbök* egyik előfutára. Meltzl összefoglalja *Az örült* és a *Világosságot!* címűekkel, mint a melyek szintén philosophiai sőt metaphysikai költemények, s melyekben szerinte — tiszta költői alakban — schopenhaueri gondolatok és hangulatok tűnnek föl, a nélkül, hogy a költő harmincznégy évvel öregebb kortársáról tudott volna.

HÁROM SZÍV TÖRTÉNETE.

I.

Volt egy lovag, kinek nem volt hazája,
Mert rajt ütének ellenséges népek,
És pusztulás lett, mit hozának rája
Komor fényében a csaták tűzének.
Komor fényében a csaták tűzének
Piroslott a lovag hős arcza szinte
S piroslott vére, melyet bőven önte
Megmentésére a hon életének.
De hasztalan folyt a lovagnak vére ;
Ő megmaradt és honja véget ére.
S a hontalan lett fának eltört ága,
Mít a fáról a fergeteg törött le,
S mit ez most kerget a széles világba.
Midőn a felhő ott szállott fölötte,
A hol volt a ledöntött hon határa,
Megállott és letérdepelt hantjára,
Hogy könnyeit végső cseppig kiséri

A földre, mely holt nemzetének sirja ;
Mert könnye volt egyetlen kincse, melyet
Elvesztett mindenéből még megtarta :
S ezt tékoznai másra nem akarta. —
Megindult és ment tompa bűja mellett,
Mely árnyképében őt folyvást kíséerte.
Midőn kifáradt már a bujdosásban :
Csöndes vidékbe megpihenni tére
Egy idegen nép távol országában.
És gondolá azt is, hogy őt halála,
Ha egy helyen lesz, hamarabb találja ;
S ha ráhulle a halál fehér virága,
Beteljesülve minden kívánsága.
Ezt várta ő a csendes zárt vidéken,
Hová fáradtan megpihenni tére,
S hol élt egy lányka olyan ifjuszépen,
Hogy a vidéknek vált bámult diszére.

De ő a lányka szépségét nem látta,
 Semmit sem látott, csak romját honának ;
 Nem látta, hogy rá gyakran szállt a lányka
 Tekintetének csillagos világa,
 S tekintetei mi lángolóknak valának !
 Így a leányka napjai folyának,
 S arczára halvány liljomot füstének
 Gyötrelmei a szólni nem merésnek ;
 Mert mit mondhatna a fényes lovagnak,
 Mit mondhat ő, ki, bár eléggé gazdag,
 De pörszülőknek egyszerű magzatja ? —
 És a vidéket még egy ifju lakja ;

Szegény fiú, a legszegényebb szolga,
 Tengődve éli nyomorú világát,
 Kít tán megölné sok fárasztó dolga,
 Ha nem láthatná néha a leánykát ;
 A titkon bámult leányka láthatása
 Fogyó erője meghozzó varázsa.
 Fél rá gondolni, hogy kérjen szerelmet
 A pór, de gazdag szülők gyermekétől,
 Ő, a kinek ha jut száraz kenyérből
 Egy-két nagyobb falat, sorsán örülhet.
 S ő még is boldog, és azzal beéri,
 Hogy a leánykát messziről kiséri.

II.

És a lovagnak kondult a nagy óra,
 Mely e világból őt egy másba vitte,
 A hol bitor kény mennykövit nem szórja
 Az ártatlanság népének fölötté.
 Letették őt az anyaföld ölébe ;
 Követ nem tettek a halom fölébe,
 Mely pajzsa lett az élet bújja ellen . . .
 Miért is volna kő ? a lányka szíve,
 Halála által, kő lett, érzéketlen ;

S ha nincsen érzés a sziv birtokában,
 Az ember mit keressen a világban ?
 Nem volt a lányka sem sokáig földi,
 Lefekvék, honnan senki fel nem költi.
 És a szegény, az árva, árva szolga,
 Tüntén egyetlen gyönyörűségének,
 Az élet terhét hogy viselte volna ?
 Végét vetette terhes életének.

III.

Az éjszakának sírnyitó felében
 Fölkél a szolga, és a helyre mégyen,
 Hová temették a kedves leánykát ;
 Akarja látni élte szép bálványát.
 De a leánynyal nincs találkozása,

(Pest.)

Mert a leány a sírből szinte eljár,
 Hogy a lovagnak szellemét meglássa,
 S ott vár, ott vár, de szinte hasztalan vár ;
 Mert a lovag száll messze, messze tájra,
 Elszáll megnézni : rab-e még hazája ?

Az alapeszme Heine Ein Jüngling liebt ein Mädchen . . . kezdetű versének képekké fejttett változata. Csalódott szerelmének emléke lehet, hiszen őt is rang és vagyon választották el Mednyánszky Bertától, s a lány sem szerette. A személyes vonatkozás mellett szól a fájdalmas mélabú hangja, mely elüt rendes elbeszélő módjától. Gyulai Pál költői beszély-félének nézi, melyet a fájdalom melancholiája tesz széppé, s a komor, lemondó lyrai hang. „Nincs ugyan benne világosan kifejezve — mondja, — de valószínű, hogy a mű a lengyel szabadságharcz elbukása alatt keletkezett. A magyar költők phantasiáját gyakran meglepte a nemzetek sorából kitörült lengyel nemzet sorsa, mintha érezték volna, hogy hasonló sorsra jutunk.”

ISMERJETEK MEG!

Ismerjetelek meg végre: ki vagyok?
Álarcz alatt volt mostanáig képem.
De már meguntam én álarczomat,
És azt most ünnepélyesen letépem.

Kívül a síron nyílik a virág,
S belül a sírban féreg és halott van;
Igy írtam én enyelgő dalokat,
Míg lelkem haldokolt a fájdalomban.

Olvastátok vidám dalaimat?
Azt gondoljátok, hogy lelkemből írom?
Oh, dalaimban a kedv, nevetés,
Csak olyan ez, mint a virág a síron.

De többé nem leszek komédiás,
Ki víg pofákat vág a közönségnek,
És odabenn a színpalak között
Arczán kínszenvedés könnyüi égnek! —

Oh nem, ez még sem szép határozat! . . .
Muljék oly gyorsan, a mily gyorsan támadt.
Szenvedjen bár szívem: a víg dalok
Ne szűnjenek meg . . . hátha általok
Kissé vidítom szomorú hazámat.

(Pest.)

A HŰTELEN BARÁTOKHOZ.

Derék fiúk, mint hagyogatnak el! . . .
Eredjetelek csak isten hírvél;
Hagyjátok ott a fát, ti levelek,
A fát, e szívet, melyen függtetek.
Az őszi szél, mely titeket lefű,

Majd elmulik, nem lesz örökkorú;
S ha eljövend ismét a kikelet,
Fog kapni a fa új leveleket.
De tudjátok: többé ki nem virul
Az a levél, mely fájáról lehull.

(Pest.)

VIRÁGOS KERT A KÖLTŐ SZÍVE.

Virágos kert a költő szíve,
De másnak termi a virágokat;
Míg ezeket szétosztogatja,
Önnön magának csak tövis marad.

És pillangó a költő lelke;
Szegény pillangó! neki megesett:
Addig bolyong a pusztá kertben,
Míg összetépi őt a tövisek.

S a pusztá kert s tépett pillangó
Eszébe sem jut senkinek talán,
Midőn élvezettel mereng a
Szegény költő martírkoszoruján.

(Pest.)

IFJUSÁG.

Mondják hidegnyugalmasan
Az öregek :
Szilaj, bolond fiú vagyok,
Csendesb legyek.
Vénség az életnek viszhangja csak,
E tompa hangok meg nem bántanak.

Szilaj vagyok, igaz ; s bolond ?
Az is lehet.
Az észet tanácsra nem hívom,
Csak a szívet:
No de fejemnek is hasznát veszem :
Reá bokrétás kalpagom teszem.

S a szív nem rosztanácsadó,
Higyétek el.
Az észnél gyakran messzebb lát
Sejtelmivel.
Az ifju szíve lánglobogva ég ;
Világít ez, midőn sötét az ég.

S szolgál a szív nem csak vezér-
Szövétnékül.
Balsors teleben életünk
Gyakorta hül,
S az ész miatt akár megfagyhatnánk,
De szívünkben fölmelegít a láng.

És ne higyétek, csendes öregek,
Hogy tán megárt,
Ha túllobogja is a fiatal
Tűz a határt ;
Föl szoktak gyujtani egész mezőt,
S lesz égés által ez gyümölcsözőbb.

(Pest.)

Mind e versekben a csalódás egy öröm-cseppje érzik, s lelkének hullámzását látni belőlük.
Mint buvában a jókedv, ép úgy meglepi ok nélkül a szomorúság ; nem csak a jelenben,
hanem folyvást emlékei és reményei közt is él, innen hangulatainak e csapongása és vegyülése.

BÚM ÉS ÖRÖMEM.

Nincsen oly bú,
Mint az én búm.
Oh, ha én busúlok !
Keblem egy oroszlánbarlang,
S szívem benne bárány ;
Szagatják az éhes oroszlánok
Fogaikkal, körmeikkel.
Vérét iszszak,
Csontját rágják

És velőjét szíják
E szegény báránynak az
Éhes oroszlánok. — —
Olyan öröm sincs,
Milyen az én örömem.
Oh, mikor én örülök,
Keblem egy édeni kert,
S rózsza e kertbe' szívem.
Napsugarakkal,

(Pest.)

Tarka lepékkel
Játszik e rózsza,
S zeng körülötte
A csalogány.
És jön egy angyal,
És leszakítja e rózsát,
S illeti csókkal,
S keblire tüzi,
S véle az égbe röptül !

VISEGRÁD TÁJÁN.

Ki mondja meg? . . . Visegrád táján
A bágyadt alkony
Nem Zách Klárának megtört szelleme?

Ki mondja meg? . . . Visegrád táján
A vad, sötét éj
Nem Zách Bódognak bosszus szelleme?

Vahot Imre szeptember derekán Turócz megyébe utazott; Vachott Sándor és a költő elkísérték Esztergomig, onnan hajón mentek Pestre. Ez út emléke ez a vers. Gyűjteményeiből a költő kihagyta, a következővel együtt.

SORSHUZÁS ELŐTT.

Kétszázezer forint! . . . reá
Gondolni is alig merek.
Nagyúr leszek, mennykő nagyur,
Föltéve persze: ha nyerek.

Vajon hová teszem e pénzt?
Mindenh'á, csak ládámba nem!
Meg nem penészedik az én
Ládámban, hiszem istenem.

A mint nyerek: elnyargalok
Tóth Gáspárhoz nagy hirtelen,
És e jó urnál eddigi
Kontóm szépen lequittelem;

(Pest.)

Aztán — most már kész pénzemért! —
Jó téli öltönyt varratok,
Mert közel a tél, s mostani
Ruhámban meg is fagyhatok.

Mily jól esik majd, ha fogat
Vicsorgat én rám a hideg,
Hahá! mily jól esik: fűgét
Mutatni ő kegyelminek.

Ugy ám, de hátha nem nyerünk? . . .
Ha nem nyerünk: isten veled,
Jó téli öltöny! . . . de se baj,
Megszoktam már a hideget.

M. E. KISASSZONY EMLÉKKÖNYVÉBE.

Legboldogabb percz életünkben az,
(Még nem próbáltam, ámde úgy hiszem)
Ha kedvesünkkel oltárhoz megyünk.
S neked maholnap e sorsod leszen.

(Pest.)

Megállítám, ha volnék Józ sue,
Megállítám itt a napot, időt,
Hogy mindörökké oly boldog lehess,
Minő ekkor léssz az oltár előtt.

Egy vidékről felrándult családdal ismerkedett meg, úgy írta e sorokat, az együtt töltött órák emlékeül. A leány neve Malonyay Emma volt.

ÉN ÉS A NAP.

Bámulja sok oly epedőleg a holdat,
Ezt a megtestesült sohajt.
Miattam akár kimaradjon örökre,
Nem csüggök én merengve rajt.

Megtestesülése te érzeteimnek,
Magas, fényes, hő napsugár!
Te vagy szívem öröme, gyönyörüsége,
Érted szemem, lelkem sovár.

Egymás szeretői vagyunk mi a nappal;
Mi hűségés két szerető!
Ki mondja meg: én melegülök-e tőle?
Vagy szívemtől melegszik ő?

És hogyha siromba leüzni fog a sors,
Csak azt az egyet fájlalom,
Hogy majd szeretőmet a földnek alatta,
A szép napot, nem láthatom.

De szabad a holtak egy óra naponként,
S én arra kérem istenem:
Éjfél idején legyen zárva koporsóm,
S nyíljon meg az délben nekem!

(Pest.)

EGY FIATAL IRÓHOZ.

Idvezellek, ifju pályatárs,
Pályatársam s szeretett barátom!
Egykor én te rólad jósolék,
S jóslatom most teljesezni látom.

Láttam egykor egy kis felleget,
S megmondtam, hogy ebből fergeteg lesz.
E kicsiny felhőske te valál,
És most villámterhesen közelgesz.

Jőj és ontsd lelked villámaid,
S lángjaikkal gyujtsd föl a világot;
Rendüljön meg a föld, a midőn
Mennydörgő jelszódat elkialtad.

Hogyha majd villámlasz s mennydörögsz,
Jőnek ellened zuduló hangok;
Mert ha nagy az égiháború,
Félre szokták verni a harangot.

(Pest.)

De azért dúl a vihar tovább
Minden félrevert harang daczára.
Igy, barátom, te se hajts ama
Jajveszékklő emberek szavára.

Ekkép kellett volna nekem is
Tenni sokszor ostromolt pályámon.
Én e tehetetlen hangokat
Figyelemre méltatám. Sajnálom.

Eh, megtörtént, mit sajnálkozom?
Hadd szorítsam jobbod, ifju bajnok,
Én, ki ilyen rokonszellemlő
Pályatárs után már rég sohajtok.

Fölléptél. Ez engem megujít,
Hogy a sorompók közt ketten állunk.
Most, barátom, küzdjünk, hadd legyen
Győzedelmünk vagy vitéz halálunk!

Jókai Mórnak szól, ki akkor lépett fel az *Életrajzok*-ben (szept. 20.) *Nepean sziget* című, feltűnést keltett elbeszélésével. Petőfit régi barátság kötötte hozzá, még a pápai évekből; később

Kecskeméten is együtt voltak, s itt Jókainak *Zsidó fiú* drámáját az akadémiai pályázatra Petőfi másolta le. Felléptek «rokonzellemű pályatárs»-nak üdvözli, a mit rajta kívül csak Aranyval tett. — Ez volt ekkor utolsó költeménye Pesten. A hónap végén Szalk-Szentmártonon és Duna-földváron át Borjádra ment.

ALKU.

Juhász legény, szegény juhász legény !	«Ha ez a pénz volna csak foglalo,
Tele pénzzel ez a kövér erszény ;	S még száz ennyi lenne borraivaló,
Megveszem a szegénységet tőled,	S id'adnak a világot rá'dásnak,
De rá'dásul add a szeretődöt.	Szeretőmet még sem adnám másnak !»

(Szalk-Szentmárton.)

Valóságos drámai jelenet; e nyolcz sor egész párbeszéd, s e párbeszédben két világnézet szólal meg, föltárul a juhász egész lelke, s a szerelem hatalma. «Oly lángolón és jellemzetesen festi a juhász szerelmét, mint csak oly költő teheti, ki tárgyától egészen áthatva s mélyére merülve teremt» — írja Gyulai. Az érzés nemességében, a juhász erkölcsi fölényében a költő minden szeretetét kiönti az egyszerű népre. — A vers úgy elterjedt, hogy 1846 őszén már mint népdalt küldték be Erdélyinek, a ki fel is vette gyűjteményébe, név nélkül. Az ötvenes években széltére énekelték, megtoldva egy harmadik versszakkal, melyben az úr azt mondja a juhásznak: ha szeretője elhagná s pénze se volna, — akkor volna csak igazán szegény: mire egy negyedik szakban a legény azzal felel, hogy ha kedvese elhagná, úgy sem érne semmit a világ kincsével sem. Mind e szószaporító toldások azt mutatják, mily elevenen élt e dal a nép közt: oly szabadon is bántak vele, mint gazdátlan népi dallal.

A SZERETŐM NYALKA GYEREK...

A szeretőm nyalka gyerek,
Alája termett a nyereg.
Ha viszi a paripája,
Gyönyörűség nézni rája.

Szállj le, kincsem, a nyeregből,
Vedd ki lábad a kengyelből,
Ereszd meg a terhelődöt,
Öleld meg a szeretődöt.

Gyakran látogat meg engem,
Most is amott jön a lelkem ;
Ugy megvágat paripája,
A négy körmét majd elhányja.

Istenem, be ver a szived ;
Mert itt van az enyim mellett.
Szived az én kincses ládám,
Három faluért sem adnám.

Öregbiró lyánya, szivem,
Mit kukucsálsz olyan igen ?
Mit lesed a szeretőmet ?
Ugy sem szeret ám ő téged. —

Mulattató, nevettető,
Ha összejön két szerető ;
Elbeszélnek végetlenül,
Magok sem tudják, hogy miről.

Jaj de mi zaj van odakint ?
Hát biz ott a lovad nyerit.
Hogy elfeledkeztünk róla !
Isten bűnünkül ne rója.

Jól tartottad a lovadat,
De már föl is kantározta.
Még egy csókot, itt az orcám,
Isten hozzád, kedves rózsám !

Kedves rózsám, isten hozzád.
Adjon isten arany zablát,
Arany zablát a lovadnak,
Aranyos kedvet magadnak !

(Duna-Földvár.)

Petőfi népdalaiban is ritkán szól képzelt személy helyett, mint itt egy szerelmes lány nevében. A népdal sokszor teszen így, s ő ebben is a népköltészetet követi; e dal eleje, vége semmiben sem üt el a valódi népdaltól. Az ily átszemélyülés, ha a költő egészen beleéli magát, nem mindjárt szobaköltészet; akkor minden dráma az volna, minthogy különböző személyek lelkiállapotát festi. — Itt is három drámai mozzanat van: a várás, találkozás, bucsú; az egész tősgyökeres népi kifejezésekből van szöve.

A ZSIVÁNYSÁG VÉGE.

Hejh zshiványság, derék szép zshiványság !
A te véged hatalmas multság !
Lesz belőled, úgy hord a szerencse,
Száraz fának száradó gyümölcse.

Hogy kimúlj, szikrát sem fáradsz magad :
Kitekeri a hóhér a nyakad.
Hogy pedig ne láthasd szégyenedet,
Kivájják a varjak semeidet.

És míg tested a tánczot úgy járja,
A mint szól a szelek muzsikája :
Mélységében a sátán házának
Lelkeddel az ördögök labdázna.

(Pest.)

S. ZS. KISASSZONY EMLÉKKÖNYVÉBE.

Méhek s virágok kertednek lakói.
Méhes, virágos kert legyen szived :
Ha nyílik benne szerelem virága,
A-barátságna méhét is bevedd ;
Mert jól tudod : szép a virág ; azonban

Tavaszzsal él csak, és ez oly rövid,
Míg a szerény méh munkálódásából
Megédesited téli napjaid.
Ha e tanácsom nem lesz sikeretlen :
Engedd, hogy én is méh legyek szivedben.

(Barjád.)

S. K. EMLÉKKÖNYVÉBE.

Vén épület már a világ,
Le, alacsonyra súlyedett.
Ha egyenest jársz : beütöd
A gerendában fejedet.

Hajolj meg, ha a fejtörő
Gerenda ellenedre van . . .
En inkább betöröm fejem,
Semhogy meghajtsam derekam !

(Borjád.)

Borjádra gyermekkori barátja, Sass István hívta a költőt. Vagy két hetet töltött a Sárvíz mellékén. Örömet üldögélt a ház előtti kis kertben, hol a méhest és virágokat egyik leány, Zsófi, tartotta rendben ; e kertre s ez alacsony épületre vonatkozik a két emlékvers, melyeket Sass testvérei, Zsófi és Károly könyvébe írt. Zsófi akkoriban kapott atyjától egy emlék-albumot, minő akkor divatban volt, s ennek egy lapjára kért verset Petőfitől.

A NÉGY ÖKRÖS SZEKÉR.

Nem Pesten történt, a mit hallotok.
Ott ily regényes dolgok nem történnek.
A társaságnak úri tagjai
Szekérre ültek és azon menének.
Szekéren mentek, de ökörszekéren.
Két pár ökör tevé a fogatot.
Az országúton végig a szekérrel
A négy ökör lassacsán ballagott.

Világos éj volt. A hold fenn vala ;
Halványan járt a megszakadt felhőkben,
Miként a bús hölgy, a ki férjinek
Sirhalmát keresi a temetőben.
Kalmár szellő járt a szomszéd mezőkön,
S vett a füvektől édes illatot.
Az országúton végig a szekérrel
A négy ökör lassacsán ballagott.

(Borjád.)

A társaságban én is ott valék,
S valék szomszédja épen Erzsikének,
A társaságnak többi tagjai
Beszélgetének s énekelgetének.
Én ábrándoztam s szóltam Erzsikéhez :
«Ne válaszsunk magunknak csillagot ?»
Az országúton végig a szekérrel
A négy ökör lassacsán ballagott.

«Ne válaszsunk magunknak csillagot ?»
Szólék én ábrándozva Erzsikéhez,
«A csillag vissza fog vezetni majd
A mult időknek boldog emlékéhez,
Ha elszakaszt a sors egymástól minket.»
S választottunk magunknak csillagot.
Az országúton végig a szekérrel
A négy ökör lassacsán ballagott.

Ferenczi Zoltán a hold járásának leírásából megállapította, hogy ez esti kirándulás szeptember vége felé történhetett. Valami malom-vám fölvétele miatt Sassnak át kellett menni Úzdra ; az egész család kedvet kapott a kiránduláshoz, s ökörszekéren tértek haza. Erzsike, a kiról a versben szó van, Sass testvérhuga volt ; az ő emlékezete szerint a beszélgetés is egészen úgy folyt, mint a vers tükrözi.

HEGYEN ÜLÖK . . .

Hegyen ülök, búsan nézek le róla,
Mint a boglya tetejéről a gólya.
Lenn a völgyben lassu patak tévedez,
Az én fáradt életemnek képe ez.

Elfárasztott engemet a szenvedés.
Be sok bűm volt, örömem meg be kevés !
Bánatomból egy nagy árvíz lehetné,
Örömem kis sziget lenne csak benne.

Fenn a hegyen, lenn a völgyben zúg a szél,
Közelget az időjárás ős felé ;
Őszszel szép csak a természet én nekem,
A haldokló természetet szeretem.

(Borjád.)

Tarka madár nem fűtyörész az ágon,
Sárgapiros levél csörög a fákon,
Innen-onnan lehull a fák levele . . .
Bár csak én is lehullanék ő velem !

Holtom után vajon mi lesz belőlem ?
Vadfa lenni szeretnék az erdőben ;
Ott lenne az én számomra jó tanya,
Egész világ engem ott nem bántana.

Szeretném, ha vadfa lennék erdőben,
Még inkább : ha tüzvész lenne belőlem ;
Elégetném ezt az egész világot,
Mely engemet mindörökké csak bántott.

A KÖLTŐ S A SZŐLŐVESSZŐ.

Semmi vágyam, semmi kedvem
A borostyánkoszorúhoz !
Magyarország szép leányi,
Szőlővessző-koszorúval
Koszorúzzatok meg engem,
Mert a szőlővessző és a
Költő sorsa oly hasonló.
Költő és a szőlővessző
A világnak adja lelkét.

Szőlővessző lelke a bor,
A költőnek lelke a dal.
Lelkünket ha általadtuk
Borban, dalban a világnak :
Elhervadunk, elenyészünk.
És midőn már elenyészünk :
Lelkeink, a bor s dal mellett
Vigad a világ ! — — —

(Borjád.)

A szüretet Borjádón töltötte, onnan e vers. Szívesen volt e népes és kedves család körében, élvezve a falu egyszerű örömeit. Sokat szedrésztett a ház előtt álló nagy szederfán, szeretett annak árnyékában üldögélni ; magyarosan faragott kedves padját Sassék a Petőfi-háznak ajándékozták ; ott van az almáriom is, melyen a *Szerelem átkát* írta.

GYERMEKKORI BARÁTNÉMHOZ.

Te vagy ? valóban te vagy az ?
Vagy e látmány csak képzelet ?
Csak képzetemnek tündér délibábja,
A melyben lelkem újra látja
Szép arcod s boldog gyermekségemet ?

Te vagy valóban ! ennyire
Csalódás nem megy, nem mehet ;
Ismérem én jól e szemek sugarát,
A melylyel glóriába zárád
Hajdanta boldog gyermekségemet.

A kis leányból hajadon,
 A kis fiúból ifju lett ;
 Jött az idő, mely soha meg nem állott,
 S miként a szélvész a virágot,
 Elvitte boldog gyermekségemet.

Azóta tiszta látköröm
 Oly gyakran elsötétedett,
 S az éjszakában, mely sirként fedett el,
 Csak egy csillag volt, a könny, melylyel
 Sirattam boldog gyermekségemet.

Viszontlátásunk ünnepén
 Ölelj meg, lánykám, engemet ;
 Hagyd elfeledni kínos ifjuságom,
 Hagyd karjaidban újra látnom
 Ragyogni boldog gyermekségemet !

(Borjád.)

A borjádi prэшáz előtt találkozott gyermekkori barátjánéval, Hittig Amáliával, a szent-lőrinczi jegyző leányával, kit tizenhárom év óta nem látott. Havas úgy hiszi, e pillanatban támadtak föl gyermekszerelmének emlékei, melyekből a *Tündérrálmot* szötte.

A MAGYAR NEMES.

Őseimnek véres kardja
 Fogason függ, rozsdá marja,
 Rozsdá marja, nem ragyog,
 Én magyar nemes vagyok !

Jól készítsd, paraszt, az utat,
 Mert hisz a te lovad vontat.
 Csak nem járhatok gyalog.
 Én magyar nemes vagyok !

Van, igaz, egy tudományom,
 Ebben párom ritkán látom :
 Enni, inni jól tudok.
 Én magyar nemes vagyok !

Munkátlanság csak az élet.
 Van életem, mert henyélek.
 A paraszté a dolog.
 Én magyar nemes vagyok !

Tán a tudomáynak éljek ?
 A tudósok mind szegények.
 Nem írok, nem olvasok.
 Én magyar nemes vagyok !

Milyen jó, hogy nem adózok.
 Gazdaságom van, de nem sok,
 S van adósságom, de sok.
 Én magyar nemes vagyok !

Mit törődöm a hazával ?
 A hazának száz bajával ?
 Majd elmúlnak a bajok.
 Én magyar nemes vagyok !

Ősi joggal, ősi házban
 Éltemet ha elpipáztam :
 Mennybe visznek angyalok.
 Én magyar nemes vagyok !

(Borjád.)

A borjádi curiában a falon függött egy ósnek a kardja, melylyel Mária Terézia alatt a porosz háborúban vitézkedett. Az egész alak is élő minta után van rajzolva, a simontornyai járás szolgabírájáról, ki egyszer náluk ebédelt Borjádon, s úgy beszélt a deresről, mint a nép-nevelés és közigazgatás fő eszközéről. De az alakot a költő typusá emelte, a maradi, semmit nem bánó, tunya és here nemesség ősi typusává, s kiönti rája demokrata érzésének egész

haragját, minden gúnyját és satírját, s a genre-képet politikai rajzzá emeli. E költeményre különösen talál, a mit Gyulai általánosságban mond: «Humoros vagy satirai hangulata s az epigrammai él, melyben némely ily költeménye kikerekedik, mind oly eredeti, oly ép, oly m vészi, hogy kérdenünk kell: az a költő írta-e ezeket is, ki a tulsó lapon kedélybeteg, gyűlöli a világot, mert valami kritikaster megbántotta, noha az egész nemzet tapsa kíséri; vagy bölcsészeti ötletekben áradoz, s oly furcsákat mond, hogy nem tudja az ember: tréfa-e mindez vagy komoly szó?» — (Ilyenformán világítja meg e typust, a kis-nemes életét Arany is, *Arkádia-fele* ... cz. versében.)

SZERELEM ÁTKA.

Te vitéz Barangó, hova oly vágatva?
Mért öltöztél fényes hadi pánczélobda?
Mért fényesebb szemed fényes pánczélobdnál
S kezdedben villogó kardod aczélánál?

Vitéz Barangónak leszen útja hosszu,
Azért megy sebesen, mint halálos bosszu,
De nem bosszu űzi, hanem a szerelem,
Azért a tündöklő szikra szemekben.

Szép szeretője van vitéz Barangónak,
Hlják szeretőjét a szép Ildikónak.
Ildikónak arcza szép, mint az ég boltja;
Szeme, mint a nap, a csillagot kioltja.

Barangó szerette őt véghetetlenül,
Föl is szólította: menjen hozzá nejl.
Ildikó felele: «Kezem neked adom,
Hogyha teljesited három kívánatom.

Hozz nekem az égből szivárványdarabot,
Mennyasszonyi ruhát majd abból varratok;
Hozz nekem róz-ákat a hajnal kertébül
Koszorúnak főmre nászi ékességül;

Végző kívánságom a gönczölszekere,
Ezen üljek, hogyha megyünk esketőre.
Ha teljesited e három kívánságot,
Férjem leszesz, veled élek házasságot.»

Im ezek valának Ildikó szavai.
Barangó alig hogy hallá kimondani,
Paripáján termett s gyorsan elrobogott,
S hozott először is szivárványdarabot.

Azután berontott a hajnal kertébe,
És a legvirítóbb rózsákat letépte.
Sok bajába került mindezt végbevinni,
De vitézségének nem állt gátul semmi.

Most megyen harmadszor, a gönczölszekérért.
Magára öltötte minden jó fegyverét;
Ha szép szóval meg nem kapja, a mit akar,
Erőszakkal vívja ki a fegyveres kar.

Szép Tündérorszámban éktelen sok a kincs,
Hanem hát a gönczölszekérnek párja nincs.
Őriztetik is ám a fenevadakkal,
Meredő körmökkel, tátongó szájakkal.

Barangó oda ér, kéri a szekeret;
De mihelyest kérő beszéde megeredt,
Végét nem is várva, neki rohantanak
Dühös méreggel az őrző fenevadak.

Esztendeig harczolt Barangó hős keze,
Mig elhullt a szekér egész őrzete,
Mig kivívta a nagy és véres diadalt,
A melybe maga is majd hogy bele nem halt.

Ekkoron Barangó nem is tett egyebet,
Az istállóból négy tatóst kivezetett.
A legszebb négy tatóst vezette ki onnan,
S befogta őket a szekérbe legottan.

A gyémántos gyepőt ragadta kezébe,
Csillagsugárostort a másik kezébe,
Saját paripáját saraglyához kötö,
Úgy hajtott serényen szeretője felé.

Szeretője addig, szép Ildikó, mit tett ?
Gondolta Barangó : búsan várja őtet.
Gondolta Barangó : «szivem Ildikója,
Ne marjon a bánat fulánkos kigyója!

Ne marjon a bánat fulánkos kigyója,
Közeledem immár, szivem Ildikója!
Közeledem hozzád szép gönczöl szekerén,
És boldog vagyok, mert kezded megnyerem én.»

Ne félj, jó Barangó, Ildikó nem búsul,
Vigad ő más karján kicsiny magzatostul,
Van már kis magzata, van már férje neki,
Jöss-e te vagy nem jöss ? nem igen keresi.

Feledte Ildikó régen ígérését,
A jött-ment Kevének adta szívét, kezét.
Keve bírja mostan azt a boldogságot,
Melyért kezded fáradt és szived sovárgott.

Ildikó most is ott ül•Keve ölében,
Egymást csókolgatják, ölelgetik épen.
A mint ezt meglátja jó Barangó vitéz,
Nincs ereje szólni, csak merőn áll és néz.

De föllázad a vér félholt nyugalmaul,
Barangónak összeszorult szive tágul,
Eszeveszett harag fut égő agyába,
Kirántja szablyáját és megindul lába.

A két szeretőnek borsózott a háta,
Mikor a vitézt így közeledni látta,
Egymás kebeléről gyorsan fölriadnak,
Megszökni előle a szilaj haragnak.

Hős Barangó erre kardját elvetette,
És ily szókat ejtett nagy gúnynyal nevetve :
«Nem érdemlitek meg, hogy ezen kar által
Ismerkedjete meg a méltó halállal!

Nem fogja szivetek kardom hegye érni,
Te szőszegő asszony, te csábító férfi !
De a mi átka van a széles világnak,
Ha isten meghallgat, mind reátok szállnak.

Mindkettőtök élte legyen halhatatlan,
Hogy szenvedhesetek örökös kinokban.
Éljete, míg eljön az üstökös csillag,
Melytől a rengő föld sarkai bomolnak.

Kívánom : váljatok kővé mind a ketten,
Szivetek a kintól hogy meg ne repedjen.
Te csábító férfi, a mint most kebled ég :
Azt olyan mértékben örök lángok egyék.

S te szőszegő asszony, bűnbánó könnyeid
Szüntelen folyjanak a világ végeig,
És a patakba, mely szemeidből ered,
Könnyed patakjába fuladjon gyermeked.

S az én életem is legyen halhatatlan,
Hogy kínaitokat váltig kaczaghassam !»
Barangó vitéz az átkot így végezte,
Meghallgatta isten s beteljesítette.

Kősziklakká váltak Ildikó és Keve.
Csábító Kevéből tűzokádó leve,
Hányja magából a tüzet szakadatlan,
Mai nap is hányja s jajgat a kinokban.

És a mely Ildikó volt egykor, a hegyből
Kiapadhatatlan két forrás buzog föl,
E forrásokba fult be kicsiny magzata,
Kit isten a völgyben fává változtata.

Barangóból pedig sötét fergeteg lett,
Mely ottan borong a két átkos hegy felett.
Míg Ildikó sir és míg Keve lángol s nyög,
Reájok Barangó rettentőn mennydörög.

(Borjád.)

A költő alkalmasint felvidéki utjáról hozta e mondát, vagy ott hallottak alapján költötte; ezt engedí sejtteni a bérczekké változás mozzanata. Havas úgy sejtí, Tompával is mondákról és regékről beszélgethetek; Tompa ekkor írta népregéit. Talán így jött kedve hozzá, hogy a népmese után most a mondához forduljon; műve a kettőnek vegyülete. A kezdet, a hármas kívánság, egészen népmesei, s egyszersmind költői; de Pulszky méltán jegyezte meg, hogy e föladatok kivitele, mi a mesének fő tárgya lehetne, épen csak be van jelentve, s az érdeklődés lelohad. Tárgyul így mintegy pusztá tény marad, melyet a hasonló rövidséggel előadott átváltozás nem tud költőivé emelni. Ferenczi Zoltán jól érzi, e mű fő érdekessége, hogy «ekkori kedélyhangulatának, felizgatott lélekállapotának, melynek egyéb verseiben hol merengő, hol bánatos, hol haragos vagy lemondó formában adott kifejezést, e költeményben lázadó, indulatos rajzát nyújtja . . . Barangó maga a szerelmében csalódott költő, kinek elkeseredett lelke a képzelet merész képeiben s egy byroniasan kigondolt bosszuállás rajzában lelt ekkor megnyugvást vagy legalább elszóródást».

A CSÁRDA ROMJAI.

Te vagy, oh szép alföld végtelen rónája,
Lelkem legkedvesebb mulatótányája.
Az a görbe felföld hegy- és völgyeivel
Könyv, melynek számtalan lapját forgatni kell,
De te, alföldem, hol hegy után hegy nem kél,
Olyan vagy, mint a nyílt, a fölbontott levél,
A melyet egyszerre általolvashatok ;
S vannak beléd írva szép, nagy gondolatok.
Mint sajnálom én, hogy egész életemet
Itt kinn a pusztákon töltenem nem lehet !
Itt szeretnék élni a puszták közepin,
Mint Arábiában a szabad beduin.
Pusztá, pusztá, te vagy a szabadság képe,
És, szabadság, te vagy lelkem istensége !
Szabadság, istenem, még csak azért élek,
Csak azért, hogy egykor érted haljak én meg;

S siromnál, ha érted onthatom véretem,
Meg fogom áldani átkos életemet.
De mi ez? . . . sir. . . halál. . . hova nem vetődtem!
Nem csoda különben, mert rom van előttem.
Nem váromladék ez. Csárdának romjai.
Hanem hiszen azt az idő nem keresi :
Mely'k milyen épület ? vár-e avvagy csárda ?
Ennek is, annak is reá lép falára ;
S hova az idő lép, omlik, ha kő, ha vas,
És neki semmi nem alacsony, nem magas. —
Hogy van, hogy e csárda kövekből épüle ?
Holott kötermésnek nyoma sincs körüle.
Itt régente falu avvagy város állott,
Míg nem nyögte hazánk a török rabságot ;
(Szegény Magyarország, szegény édes honom,
Be sokféle bilincs volt már lábaidon !)

E hajdani várost földülta az ozmán,
 Kő kövön nem maradt, csak az isten házán.
 A templom maradt meg — de ez is betegen —
 Hogy a pusztulásnak gyászolója legyen.
 És gyászolt a templom több hosszú századot,
 Míg végre bujában össze nem roskadott.
 Hogy haszna ne vesszen széthullott kövének,
 Belőle e helyen csárdát építének.
 Az isten házából csárda! . . . és miért ne?
 Ott léleknek: testnek szolgált itt enyhére.
 És nem úgy részünk-e a test, mint a lélek?
 Egyenlőn kedveznünk kell mind a kettőnek.
 Az isten házából csárda!! . . . és miért ne?
 Itt és ott élhetünk az isten kedvére;
 S láttam én csárdákban tisztább szíveket már,
 Mint kit naponként lát térdelni az oltár. —
 Csárda, eldőlt csárda, még mikor te benned
 Útasok vigadtak, útasok pihentek!
 Fölépit tégedet újra képzeletem,
 S vendégidet színről színre szemlélhetem:
 Itt görcsös botjával egy vándorlólegény,
 Ott zsiros subában egy pár szegénylegény,
 Itt hosszú szakállal egy üveges zsidó,
 Amott egy drótostót s több ilyen borozó.
 Hát a szép csaplárné fiatalságával?
 Mostan ölelkezik egy hamis deákkal,
 Kinek a bor kissé megzavarta fejét,
 De a szép menyecske még jobban a szívét.

S hol a vén csaplár, hogy ezért föl nem pattan?
 Kinn a kazal végén álmodik nyugottan . . .
 Kazal végén akkor, most már lenn a sírban,
 És a szép fiatal menyecske is ott van,
 És a hamis deák s mind, kik itt boroztak,
 Ők valamennyien már rég porladoznak.
 A csárda is vénült, vénült és roskadott,
 Leüté fejről a szél a kalapot,
 A födelet . . . ekkép áll hajadon fővel,
 Mintha urával beszélne, az idővel,
 S kérné alázattal, hogy kissé kímélje;
 Hanem sikeretlen esdeklő beszédje.
 Düledez, düledez; félig ismerni csak:
 Melyik volt az ajtó, melyik volt az ablak.
 Még áll s emelkedik az éghez kéménye,
 Mint a haldoklónak utósó reménye.
 Pinczéje beomlott, a kút is mellette,
 Honnan az ostortát valaki elvitte;
 Csak az ágas és a gém van meg épségben,
 Egy mogorva sas ül a gém tetejében.
 Legmagasabb hely a pusztán e gém vége,
 Azért ül föl a sas ennek tetejébe.
 Fönn ül és merően maga elé bámul,
 Mintha gondolkodnék a mulandóságrul.
 Fölötte lángol a nap, az égnek ifja,
 Lángol, mert kebelét a szerelem vívja;
 Szeretője, a ki epedve néz rája,
 Délibáb, a puszták szép tündérléánya.

(Szalk-Szentmárton.)

E költeményt Gyulai Pál szépen elemezte egyetemi előadásain. «Petőfi költészetének — ugymond — ez egyik legremekebb gyöngye. Ódai felindulással kezdődik, s az egészen csendes, borongó elegiai hangulat uralkodik. Az erős lyrai hangulat össze van olvasztva a táj rajzával. Nem rajzolja a pusztát, hanem megszólítja, dicsóiti szabadság- és honszeretetének felindulásával; majd bölcselmi reflexiókat s történelmi emlékeket vegyít bele; képzelődése felépti a romokat és sikerült tájképet rajzol egy pár fővonással, megaranyozva humorával. A romok plasztikus rajzát erős elegiai hangulat kíséri.» Salamon pedig azt írja, hogy «a csárda lakóinak élete sorsában egy kis regény foly le előttünk, s az egészben oly érzelem van, minőt Petőfinék kevés dalában találunk».

VÁLTOZÁS.

Nem úgy van, a mint volt. A földön
Minden mindegyre változik.
Multam s jelenkorom két testvér,
S egymást tán meg sem ismerik.

A tenyeremben hordtam egykor
Szívem, barátsággal tele ;
Nem volt szükség, hogy kérjek tőlem :
Magam kínáltam mást vele.

Mostan ha kéri szívemet sem
Adom, nem adom senkinek.
Azt hazudom, ha jönnek hozzám :
«Nincsen szívem, erédjetek !»

Egykor ha szerelemre gyúltam :
Plátói szerelem vala.
Oly szentül hittem, hogy minden lány
A mennyországnak angyala.

Azt hittem ! . . . most tudom, hogy inkább
Ördög, mint angyal, a leány ;
S nem sírok, ha nem kellek gynekn,
Akad helyette akarhány.

A hazaszeretet napom volt,
Mely melegíté lelkemet ;
S mi mostan ? holdvilág, mely sárga
Hideg sugárt arcomra vet.

Egykor, ha a világ megbántott,
Kivánczozám a sírba le ;
Most, épen mert bánt, élni vágyok,
Daczolni van kedvem vele.

Agyag voltam, híg, engedékeny,
Egy ujjal is átszurható ;
Márvány vagyok . . . ki rám lő : rólam
Rá visszapattan a golyó.

Fehér bor, szőke lány, fényes nap
Hatottak egykor lelkemig ;
Vörös bor, barna lány, sötét éj,
Kedvem most bennetek telik !

(Szalk-Szentmárton.)

Borjádról a költő október 8-ikán visszatért Szalk-Szentmártonba, s ott időzött a hónap derekáig. Ekkor kezdte írni a *Felbők*-et; e vers mintegy lyrai bevezetésük. A ború soká megülte lelkét; ez nyilvánul már az *Utolsó ember*-ben, a Borjádón írt *Szerelem átka* sötét történetében, s több versében, melyeket Pestre visszatérte után írt.

MEGPENDÍTEM . . .

Megpendítem hónapok multával
Még egyszer szerelmi lantomat ;
Még ez egyszer, egyszer és utószor,
Mert ezentúl hangot ő nem ad.

Nem pazarlom én többé leányra
Dalaimat, érzeményimet.
Érzéketlen bábak a leányok,
Szívet és dalt nem érdemlenek.

Nem beszél vak indulat belőlem ;
Csendes elmém higgadt szózata,
Megszűnt már a vész, mely nem viszonzott
Szerelmem kínjából támada.

Tiszta szemmel nézek a jövőbe,
Nem lebeg rajt szenvedély köde,
Mely előlem annyi szép virányt, de
Annyi pusztá tájt is elföde.

Tiszta szemmel nézek a jövőbe,
Jaj, de mit lát, mit lát ott szemem ?
Azt, hogy nincs már semmi szépet látnom. . .
Nincs barátság, nincs ott szerelem !

(Pest.)

Egyedül, e roppant nagy világtól
Elhagyatva, szeretetlenül,
Máriusként, a ki számüzötten
Egy országnak omladékán ül !

Nem lehet, hogy én még ne szeressem,
És hogy engem ne szeressenek !
Bármily hideg a világ : szívem még
Nem fagyott meg, szívem még meleg.

Lesz leány még, kell leánynak lenni,
A ki éreztesse majd velem,
Hogy áldás az átkos élet, melyben
Van egy percznyi boldog szerelem !

A *Szerelmem gyöngyei*-nek utóhangja; így is jelent meg: *Szerelmem Gyöngyei*. (Vége.) — E versben egész lelki küzdelem foly. A sértett szív dacza és keserősége szól belőle, melyen mégis győzedelmeskedik az ifjúság vigasztalódása és reménye.

LEHEL.

Melyik szerelmes nem választ magának
A számtalan közül egy csillagot ?
És melyik költő nem választ magának
A számtalan közül egy bajnokot ? . . .
Ezt Toldy Miklós, azt Kont lelkesíti ;
Ki a vitéz, ki engem föltüzel ?
Ki e vitéz ? . . . a kúrtharsogtatással
Országokat reszkettető Lehel !

Ez volt a hős, ez volt a kürt ! . . . e hősnek
Halála egy nagy égzengés vala ;
Kilencz száz év mult, és ez égzengésre
Most kél a viszhang : lantomnak dala.
Ti jászok és ti kúnok, hallgassátok,
Mert, úgy hiszem, legjobban érdekel
Titeket ő, a kúrtharsogtatással
Országokat reszkettető Lehel.

Mi a legjobb köszörűkő ? a bosszu ;
Ez fente meg a magyar kardokat.
Mi a leggyorsabb fergeteg ? a bosszu ;
Ez hordja mostan a magyarokat.
Eles kardokkal, szélvészrohanással
A németek földére érnek el ;
Elől száguld a kúrtharsogtatással
Országokat reszkettető Lehel.

Hiába fented kardodat, magyarság !
Felsőbb hatalom eskütt ellened.
Harczod koporsó, óriás koporsó,
A melybe dicsőséged temeted.
Nagy lakomája volt ez a halálnak
S kit el nem költe : mint rab vesztegel.
Ezek között a kúrtharsogtatással
Országokat reszkettető Lehel.

«Akasztófára!» dörg a német császár,
 «Akasztófára e zsványokat!
 Haha, hittétek-e ti száraz fák, hogy
 Teremni fogtok még virágokat?
 Lám, kivirultok újlag. — Mivelhogy
 A vezér elsőséget érdemel:
 Előre hát, te kúrtharsogtatással
 Országokat reszkettető Lehel!»

Kilépe a hős: «Isten néki, császár,
 Függyek koszoruként ez oszlopon. —
 Német vagy, nem t'om: lesz-e emberséged?
 Meghallgatod-e végkiváratom?
 Szeretnék egyszer még kürtömbe fujni,
 Vén bajtársamtól hadd búcsúzzak el!»
 Ekkép beszélt a kúrtharsogtatással
 Országokat reszkettető Lehel.

Megkapta kürtjét s úgy megfujta a hős,
 Hogy a császár megsiketült bele,
 Megsiketült és eldőlt . . . innen-onnan
 Kilenczszáz éve, s még föl nem kele.
 Nem is kel ő fel többé. — Jászberényben
 Még megvan a kürt csorba élivel,
 Mít megcsorbított a császár fején a
 Győzötten is még győzelmes Lehel.

(Pest.)

A riadó kürtös és hős vezér állandó alakja a költő képzeletének; róla ír ifjú korában balladát Pápán s később eposba fog tetteiről. A felriasztó énekest látta benne a vezérek között. Itt a fiatalkori ballada jelenetét veszi fel újra, az előzmények sűrített előadása, még inkább a lyrai kezdet s a hang, már a népies eposhoz hajlanak,

ÖRÖK ÖLELKEZÉS.

A téren kettős sírhalom van,
 Fölköttek egy-egy zöld bokor;
 Egymásra hajlanak, miként ha
 Két szerető szív összeforr.

Egymás mellé temették a
 Hű szeretők itt magokat,
 Hogy egyesülve legyenek, mint
 A földön, úgy a föld alatt.

Igen, két szerető szív szálla
 Pihenni e két domb alá,
 Midőn a háborgó életnek
 Kemény harcát kiharczoló.

És egyesülve maradának.
 Mely a sírhalmokon növe,
 A két ölelkező bokorfa
 A két szerelmes szelleme.

(Pest.)

Népies gondolat, a népköltészet egyik gyakori képeinek felújítása. Így egyesülnek a szerelmesek Kádár Kata balladájában is: Egyiköt temették ótár eleibe, Másikot temették ótár háta mögé. A kettőből kinőtt két kápóna-virág, Az ótár tetején ésszekapcsolóttak.

FORRÁS ÉS FOLYAM.

Szelíd a forrás habja, s dala
Beillenének csengetyű szavának.
Ilyen szelidek és csengők valának
Ifjúságomnak első hangjai.

Akkor kedélyem a forrás vala,
Mosolygó tükre a szép mennyországnak,
Nap, csillagok s hold bele láthatának.
Szivem volt a forrás vig, fris hala.

De a kis forrás most már nagy folyam,
Csengő szavát s nyugalmát elvesztette.
Vészek kergetnek vészeket fölötte,
S belé a mennynek nézni hasztalan.

Ne nézz beléje, oh menny, hasztalan!
Magad most benne úgy sem láthatod meg,
Mert ez csatától a fergetegnek
Mind fenekiglen fölfogatva van.

És mit jelent e vérfolt a vizen,
E vérfolt a haboknak közepette? . . .
Horgát a vad világ beléd ütötte,
Te vérzel, árva hal, szegény szivem!

(Pest.)

A JEGYGYÜRŰ.

«Isméred e gyűrűt?
Aranymives barátom!»
— ,Ismérem jól, uram,
E gyűrűt én csináltam;

Azt is tudom : kinek
Számára készíttetted?
Az szép leányka volt,
És aztán hitvesed lett.‘

— «Igen, szép lányka volt,
És aztán hitvesem lett.
De megszegé hitét
S mással kötött szerelmet.

E gyűrű rosz helyen
Volt ujján : visszavettem.
Legdrágább kincsem ez,
Jobb helyre kell hát tennem.

Ezennel önts golyót
E gyűrűből, barátom!
. . . . Fegyverbe töltöm azt,
S szivem, beléd bocsátom.»

(Pest.)

E sötét érzések és képek mintegy a *Felhők* elszakadt darabjai. Október derekától fogva a költő egy hónapnál tovább időzött Pesten; ez alatt jelentek meg a *Szerelem gyöngyei*, velök foglalkozva újra átélte csalódását s a megaláztatást; részben e hangulat fölújulásából fakadnak e költeményei. Ekkor jelent meg, novemberi vásárra (13-ikára), verseinek második kötete is.

JÓKAY MÓRHOZ.

Miért szeretsz te engemet,
Kit annyian gyűlölnék ?
S én, a ki annyit gyűlölök,
Téged miért szeretlek ?
Szeretlek téged, oh barátom . . .
Nem, nem barátom ! . . . megbocsáss,
Hogy e gúnynévvel illették ;
Mert a jelenkor gyermekének
E szó «barát» csak gúnyolás.

Percenként jobban-jobban el-
Sötétül láthatárom ;
De én éltemnek éjjelét
Nem rettegem, sőt várom . . .
Hisz annál fényesebb a csillag,
Minél sötétebb az éjszaka.
Tudom, mert a szív mondja nékem,
Te léssz sötét, kietlen éjem
Hamvadhatatlan csillaga.

Nem hiszek én már senkinek,
Nincs senkiben bizalmam,
Mert életemben sokszor, ah,
Oly sokszor megcsalattam.
Bizalmam várát fölgyújtották,
Ledöntötték az emberek ;
Romjai között egy ép oszlop van :
Te állasz ott . . . csak te . . . magadban,
Téged le nem dönthetnek.

(Pest.)

Szentül hiszem, ha a világ
Elfordul is szivemtül,
Ha a világnak ajakán
Rám átkok átka zendül :
A te ajkadról akkor is még
Reám csak áldás lebben el . . .
Ha az egész világ egy kéz lesz,
Mely eltaszít, miként dögvészt :
Kezed még akkor is ölel.

Tudom, hogy így tesz a világ,
Hogy így fog tenni vélem.
Fejemre köveket hajít,
Míg éltemet leélem.
S hóhéraim, ha halva fekszem,
Agyonveretve, egykoron :
Koporsómhoz majd oda lépnek,
S melyet előbb megkövezének,
Babérral földik homlokom.

Oh e babér, a melylyel a
Világ magát gunyolja,
Ez a babér, ez a babér
Velőm égetni fogja.
De nem soká tart égetése . . .
Te, lelkem megmaradt fele,
Hozzám te szinte eljövendsz,
És koszorúmra könnyet ejtesz,
S elotlod lángjait vele.

A költő baráti érzelmeiben is oly erős, szinte végletes volt, mint szerelmében. A fiatal írónak kétszeri üdvözlését meg is sokallták barátai; látszik ez abból, hogy Kecskeméthy Aurélnak azt írja: «A mit én Jókayról írtam, azért egyik barátom sem apprehendálhat . . . mit én Jókay. iránt érzek, az igazság szerint nem is barátság, nem is testvéri szeretet, vagy tán e kettőnek keveréke, vagy talán mind a kettőnél több . . . valami le nem írható, s tagadhatatlan, hogy a világon senki iránt sem érzem azt, egyedül ő iránta . . .»

REMÉNY.

Mi a remény? . . . förtelmes kéjeleány,
Ki minden embert egyaránt ölel.
Ha rá pazarlod legszebb kincsedet,
Az ifjúságot : akkor elhagy, el !

(Pest.)

A HAZÁRÓL.

Lement a nap. De csillagok
Nem jöttek. Sötét az ég.
Közel s távolban semmi fény nincs,
Csak mécsvilágom s honszerlemem ég.

Szép csillag a honszeretet,
Gyönyörűségesen ragyog.
Szegény hazám, szegény hazám te,
Neked kevés van ilyen csillagod.

Mécssemnek lángja mint lobog !
Mitől lobog? mi lengeti?
Éjfél ütött. Ti lengtek itten
Mécssem körül, ti népem ősei !

Mintha nap volna mindenik,
Oly tündöklők e szellemek,
Tündöklők, mert hisz a dicsőség
Sugármezébe öltözködtenek.

Ne nézz ősidre, oh magyar,
Ki most sötétségben vagy itt,
Ne nézz ősidre, e napokra
Szemeid gyöngék . . . a napfény megvakít.

Hazám dicső nagy ősei,
Ti földetrázó viharok !
Ti egykoron a porba omlott
Európa homlokán tomboltatok.

(Pest.)

Itt jelenik Petőfinél először a múlt dicsőségével szemben a jelen súlyedésének átérzése, az a hagyományos indíték, mely Vörösmarty *Zalán futásának* s Kölcsey *Zrínyi dalának* sugallója

Oh nagy volt hajdan a magyar,
Nagy volt hatalma, birtoka ;
Magyar tenger vizében húnýt el
Éjszak, kelet s dél hullócsillaga.

Csak hogy rég volt, midőn magyar
Fejekre termett a babér ;
A képzelet sebes szárnyú sas,
Elfárad még is, mire oda ér.

Oly rég elhervadt a babér
A magyaroknak homlokán,
Hazám, oly rég voltál te nagy, hogy
Nagyságod híre csak mese talán.

Már rég nem sírtam, s íme most
Pillámon egy könny rengedez.
Magyar nép, vajon hajnalodnak
Vagy alkonyodnak harmatcseppje ez?

Magyar dicsőség, mi valál?
Hullócsillag? mely tündökölt,
Aztán lehullott a magasból
És mindörökre elnyelé a föld.

Vagy üstökös vagy, oh magyar
Dicsőség ! mely jött s távozték,
Hogy századok multával újra
Lássák fényét a népek s rettegjék?

volt. Petőfinél ehhez az önfeláldozás készsége, a megváltás vágya járul, mi hazafias költészetének jellemző vonása, s melyet hősi halála megpecsételt. Ez az érzés is itt szólal meg először; a kéziraton a 10-ik után három versszak következik, melyeket később kitörölt, nyilván a költemény belső egysége kedvéért.

Ah, hogy csak könnyet onthatok,
Csak gyáva könnyet a honért!
Miért nem hí, miért nem int hát,
Hogy kebelemből ontsak érte vért?

Meghalni érted, oh hazám,
Habár rettentő kínpadon,
Kétszer, háromszor halni meg bár,
De érted halni: szent ohajtatom!

A nemzetek mind zajlanak,
Európa hangos színpadán;
S mily csendes a magyar! hazánkat
Ők hírből sem ismerik talán.

Itt tűnik föl Petőfinél először az üstökös képe, e rendhagyó csillagé, mely később, mint a háború és világpusztulás jele, ismétlődő költői képe lesz.

A SIVATAG KORONÁJA.

Olyan, mint vén királynak
Feje, a sivatag;
Hajszálai, a fűvek,
Csak gyéren inganak.

E vén királyi fön egy
Nagy tölgy a korona.
Ha megszólamlanék, sok
Századról szólna.

Megszólamlott végtére.
Kóbor felhő jöve;
Elfáradott, s leszállá
Pihenni fölibe.

Ez kérte, mondaná el
Élettörténetét,
És a felhőnek a tölgy
Következőt beszélt:

* * *

«Távol világ regényes bérczein
Virágózának boldog őseim.
Anyám — közel hozzá az égi bolt —
A vadonerdő legszebb fája volt.
A fergeteg beléje szeretett,
S mivel szerelme célt nem érhetett,
Anyámra — oh mi aljaslelkűség! —
Szegény anyámra bosszút esküvék.
És teljesíté. Ottan függtem én
Testvéreimmel szülőnk kebelén;

Letépe minket és szétkergetett
A bosszujában rémes fergeteg.
Ídág üzött engem haraga,
E sivatag magába fogada,
Felnöttem itten, és sok századot
Láttam már, a mint jött és távozott.
Ah, mily unalmas hosszú életem!
Csak szomorúság széttekintenem;
Bármerre nézek: látnom nem lehet
Szegény anyámat és testvérimet.

Koronként jönnek hozzám emberek,
Javokra vagyok, a mint lehetek.
Ki nyáron jó, midőn nap égeti,
Szolgállok hűvös sátorul neki ;
Ha jönnek erre tél-idő alatt,
Adok tüzelni száraz ágakat,
S a kit kétségbe ejte a világ,
Jön s fölakasztja én reám magát. —
S ezzel végeztem. Eddig terjede
Hosszú éltém rövid története.

Éltemnek is bár vége volna már !
A fergeteg, mely ide-oda jár,
A fergeteg, e régi ellenem,
Nem győzhetett meg, nem bírt én velem.
S a hőst, ki annyi századéven át
Oly bátran, olyan rendületlen állt,
E hőst mi fogja most eldönteni ?
Önnön keblének hitvány férgel !
Oh isten, isten, a ki alkotál,
Hát nincs számomra nemesebb halál ?»

* * *

Im ezt beszélte a tölgy.
Fönn ult a tölgytetőn
A felleg, s a beszédet
Hallgatta részvevőn.

Részvétből, szánalomból
Villámot vett elé,
Az árva tölgyre sújtá
S azt porrá égeté.

(Pest.)

HOGY VAN, HOGY AZT A SOK GAZEMBERT . . .

Hogy van, hogy azt a sok gazembert
Egytől-egyig fel nem kötik ? . . .
Tán csak azért, mert annyi fája
Nincs a világnak, hogy reája
Akasztathatnék mindenik.

Oh mennyi, mennyi a gazember
E földön ! . . . én megesküszöm :
Ha mind esőcseppé változnék,
Negyven nap, negyven éjjel esnék,
Támadna egy új vízözön.

(Pest.)

ÁLMOZ VAGYOK ÉS MÉG SEM ALHATOM . . .

Álmos vagyok és még sem alhatom ;
Ébren vagyok és még is álmodom.
Gyertyám pislog komorhomályosan,
Mint a lidércz, mely temetőbe' van ;
S ki nem merem kezemet nyújtani :
Elvenni hamvát vagy eloltani.
Ágyamban fekszem mozdulatlanul.
Előttem el rém rém után vonul.
Hiába hűnyom be szemeimet,
Látom még akkor is e rémeket.

És milyen rémek, milyen alakok !
Arczomról hideg izzadás csorog.
Ott mély árokban egy koldús halott
Főlkél és rágja a koldúsbotot.
Kemény. Beléje törnek fogai,
Látom szájából a vért omlani.
Itt egy öreg cigány a deresen,
Űtik, verik kinoskeservesen,
Vernek le róla húsdarabokat ;
Fájdalmában, mint a kutya, ugat.

Hát az mi ott ? torony vagy óriás ?
 S mit mivel ? kútat vagy sírgödört ás ?
 Nem sír lesz az, nem. Kút ; mert ott hever
 Mellette a nagy százakós veder ;
 Most leereszti a roppant vedert . . .
 Nem víz, de vér, mit a kútból kimert.
 Itt egy ifjú, ki lenyakaztaték,
 Viszi fejét, markolva üstökét,
 S szólván: «nem én, de te vagy a zsvány»,
 Bedobja azt a bíró ablakán.
 Ott akasztófa, rajta csecsemő ;

A csecsemőnek anyja oda jó,
 Megfogja lábát, s húzza, húzza le,
 S körültánczolja a bitót vele.
 Itt egy leány, két béka ül szemén,
 Nyúzott patkány van orrának helyén,
 Hosszú fergekből vannak fürtei,
 S őt félkigyó-félemler öleli. — —
 Ily szörnyeket lát lázas képzetem.
 Elkergetném s el nem kergethetem.
 Mindenki alszik, csak magam vagyok
 Nem alvó. Csend van, csak fogam vaczog.

Ez is a *Felbők* egyik előhírnöke, s mintegy előképe — vagy első kidolgozása — az *Álmaim* rémképeinek ; ezért nem is adta ki soha.

ÁLMAIM.

Irtóztatók koronként álmaim.
 Az éjjel is szörnyüket álmodám.
 Alig hogy eltűnt egyik álomképem,
 Másik mereszte vad szemet reám.

Láttam halotti ágyon férfit,
 Szívének táján mély seb tátogott.
 Saját magzatja ölte meg. De nője
 Siratja tán a bús áldozatot ?

Láttam biborban a bűn hőseit,
 Tiprott erény volt lábok zsámolya.
 Fejérpirosra volt e zsámoly festve :
 Szeméből könny, szívéből vér folya.

Mit ? nője ? nője nem siratja őt !
 Míg egy szobában a férj álmodik
 Halotti ágyon : más szobában a nő
 Uj szeretőjével bujálkodik.

Láttam kiszáradt sárga arczokat,
 Sárgák valának, mint az éji hold,
 Igen bizony, mert minden arc az éhség
 Éjének egy-egy holdvilága volt.

S midőn sírban volt már a férfiú,
 Eljöttek éjjel az atyafiak,
 Feltörték sírja ajtaját, s halotti
 Ruhája kincsen megosztotának.

Láttam mellettök fényes arczokat,
 Miken a jóllét napja ragyoga ;
 Bokáikon arany sarkantyú . . . sárga,
 Mint amaz éhezők arczúlata.

Láttam veszendő, dúlt országokat,
 Hol kész halál volt a polgárerény,
 Hol éj közelge . . . már pirult az alkony
 Hóhérok honfivéres fegyverén.

Láttam ledöntött, rab országokat,
Hol nem hallatszott a rabok jaja,
Mert jajgatásukat fölülhaladta
A zsnokhatalom gúnykaczaja.

Im, ilyek éji látományaim.
De nem csodálkozom, hogy ilyenek ;
Mert, a miket szemlélek álmaimban,
Történnék egyre és történtenek.

Meddig tart még ez iszonyú világ ?
Miért nem jössz, te rontó égitest,
Te üstökös, mely arra rendeltetél,
Hogy tengelyéből a földet kivesd ?

(Pest.)

Ez is a *Felhők* tépett lelkű költőjére vall. Mintegy első vázlata ennek az *Álmos vagyok és még sem alhatom . . .*, az ottani külső és laza rémképek itt lelkibb tartalmat nyernek, s mintegy világnézetté csoportosulnak, Madách bölcséleti verseivel s Vörösmartynek *Gondolatok a könyvtárban* cz. keserű költeményével rokon szellemben, hogy aztán az egész hangulat *Az örültben* olvadjon föl tiszta lyrává.

PUSZTAI TALÁLKOZÁS.

Sík a pusztá, mint a pihenő tő.
Közepén megy gazdag úri hintó.
Megy a hintó, még pedig vágatva,
Mintha villám volna bele fogva.
Van beléje fogva négy paripa,
Az út olyan, mint a pallós szoba.
De a jó út s jó lovak daczára
Most a hintó hirtelen megáll.
Elvágják-e a négy hámsztrángot ?
Vagy a kerék mély kátyúba vágott ?
Sem az egyik, sem a másik biz a !
Hanem ott termett a puszták fia,
Ottan termett a puszták királya,
A haramja ; egy nagyot kiálta,
S pisztolyt vett ki a nyeregkápából.
Azért áll a hintó és nem mozdul.
A haramja gyöngé sikoltást hall,
Azt gondolja, hogy talán madárdal,
És körülnéz és be a hintóba,
Hát ott van a madár, a ki szóla ;

Szép kis madár, gyönyörű menyecske.
Talán nem is él, csak úgy van festve.
«*Könyörülj !*» szól, s tovább esdekelve,
De elvette hangját ijedelme.
A haramja lelkesen néz rája,
S ilyen nyájas szókra nyílik szája :
«Ne rettegjen, tekintetes asszony !
Nem gátolom, hogy tovább utazzon.
De mielőtt innen odább menne,
Kérem szépen, nézzen a szemembe !»
És az asszony félénk bátorsággal
Farkasszemet néz a haramjával,
Ki közelebb lépett, és megint kért :
«Tegyen meg még egyet a kedvemért ;
Engedje megfognom szép kacsóját . . .
Megengedi ? megengedi tehát ?
Oh köszönöm, köszönöm ! . . . de hátha
Volna még egy esdeklésem hátra ?
Egyetlen egy . . . aztán utazzon . . .
Csókoljon meg, tekintetes asszony ! —

Arcza pirul . . . harag ez vagy szégyen ?
Oh akármí, csak harag ne légyen ;
Ne váljunk el haragban egymástól,
Inkább lemondok e kívánságról.
A csók úgy is, ha erőtetve jő,
Olyan, mint a korán szedett szőlő.

(Pest.)

Teens asszony, isten áldja meg hát !
Felejtse el a szegény haramját,
A ki, a ki . . . » itt megszakadt szava,
De érezte sarkantyúját lova,
Egyet ugrott és vágatni kezdett,
Meg sem állott, a míg este nem lett.

Egy jelenet átdolgozása ez a költőnek *Zöld Marczi* című megsemmisített színdarabjából. Vahot emlékirataiból tudjuk, hogy e jelenet megvolt a színdarabban is, melyben «Zöld Marczit mint lovagias szellemű magyar betyárt igen szép színben tüntette föl». E jelenet tárgyát Gaal Józsefnek *Haramia-csók* című elbeszéléséből vette (1835). Ott egy földesúr feleségével és leányával együtt utazik, s a haramia el is veszi tőlük pénzük harmadrészét, a kisasszony gyöngysorát pedig, jegyajándékát, csak egy kikényszerített csókért adja vissza. Petőfi költőibbé emelte e tárgyat, midőn mellőzi a fosztogatást, csak a két szereplőt rajzolja, fokozza a betyár kérelmeit, jelezve a szívében gyúladó tüzet, s épen lemondásában rajzolva legigazabbnak.

SZEMERE PÁLHOZ.

Sok van, miben büszkélkednem lehet,
De büszkeségem mindenek felett,
Hogy, mint barátod, úgy állok szivednél,
Bár korra nézve nagyapám lehetnél.
Tiszteltelek, mint tisztelőd menék
Hozzád. Te szóltál, hogy : ez nem elég,
Engem ne tisztelj, engemet szeress !
Mostan szeretlek és tisztellek téged ;
Mind a kettőre vagy te érdemes.
Míg tiszteletre indít öregséged,
Szeretnem kell ifjúi szívedet . . .
Mert nyom nélkül haladt el e felett
Eszteidnek terhe, sokasága.
Hervadhatatlan kebled e virága.
Óreg barátom fiatal sziveddel !
Fa vagy te, melynek elhullt levele,
A melyet már a téli hó lepett el,
De rajta vígan zeng a czinge.
S bár késő este van már életedben,

Szemed még most is tisztán s messze lát :
Megismeréd a felhők madarát,
Kit fényes nappal sem láttak meg többen.
Magamról szólok. — Hah, míg annyian
Vetnek reám lenéző szemeket,
Kezedben a borostyán lombja van,
Megkoszorúzni véle fejemet.
Tedd föl fejemre, tedd e koszorút !
Ha most nem érdemelném is, talán
Megérdemelni fogom ezután.
Előttem még olyan hosszú az út,
S a boldogságról már végkép lemondék,
Úgy sem találnám meg, hát életem
Keresésére nem vesztegetem ;
Szívemnek csak egy óhajtása van még . . .
Erre törekszem, ez a mit kívánok :
Büszkén nevezzen a haza fiának ! —
Elérem-é e nagy célt ? féluton
Nem roskadok-e össze ? nem tudom.

Tán egy bevégezetlen épület
 Lesz életem munkája, meglehet,
 A mely ha készen volna, bele szállna
 A hír, a feledés örök királya,
 Míg így elkezdve, félig-meddig készen
 Csak rövid emlék szűk tanyája létszen.
 De ha erőm vágyamnál nem kisebb,

Ha ezt a hosszu pályát megfutandom,
 S egy nemzet fogja megtapsolni lantom :
 Nem lesz előttem e taps kedvesebb,
 Mint az volt, melylyel pályám kezdetén
 Egy magad által idvezeltetém,
 És mint szivednek dobbanása volt,
 Midőn szívemre először hajolt.

(Szalk-Szentmárton.)

A kritikusok támadásai közben a költő meghatottan gondol az öreg Szemere Pálra, kinek lelki fiatalsága közmondásos volt s a ki mindig megértette a fiatal frókat. Reá hivatkozik a Pesti Dívatlap Szeverinje (oct. 2.) a fanyar kritikusokkal szemben, «hazánk legfinomabb tapintatu, legalaposabb ítéletű bírálói, millyenek Schedel Ferencz és Szemere Pál, mindenkor a legnagyobb méltánylattal emlékeznek a lángeszű Petőfiről (. . . az utóbbi csak privát körökben, de mindig lelkesedéssel, elragadtatással.)» Szemere szemrehányást is tett magának, hogy „oly sokáig késedelmeskedik közönségünk előtt szólni” Petőfiről, kit a világirodalom ritka tüne-ményének tart, s ki iránt *díjtatos* érzéssel van. Mindezt maga írja a költőnek, 1846 szeptemberében, az *Életképek*ben közölt nyílt levelében, mintegy bírálat helyett s válaszul e költeményre. Az *Erdei lakról* tankölteményt is írt.

TÉLI ÉJ.

Vad téli éj. Sűrű hópolyhek esnek.
 Szélvész ragadja. S hátha nem hópolyhek?
 Talán egy örült gondolatjai?
 Vagy összetépett lelkem rongyai.

Közélg az éjféli. Fenn virasztva várom.
 Akkor kísértet látogat meg, három ;
 Szent háromság, mely egykor vezetett :
 A hit, a remény és a szeretet.

Nem élnek többé. Meggyilkoltatának.
 De éjfelenként sírjokból kiszállnak,
 S felém lebegnek halvány képeik,
 S a régi szép időt emlegetik. —

Szétszaggatá a felleget a szélvész.
 Tekintetem a csillagok közé vész.
 Olyan sötétpirosológ fényeik,
 Mikéntha vércsepp volna mindegyik.

S ki mondja meg : nem vércsepp-e a csillag?
 Hisz itt a földön oly sokat gyilkolnak.
 Ábelszívek fölfeccsent vére ez,
 Mit a zsvány föld csillagnak nevez. —

Vesztett szélvész, te még mindegyre tombolsz,
 A fellegekbe és hajamba markolsz ;
 Ki akarod tán tépni fűrtimet?
 Ah, tépd ki inkább, tépd ki szívemet !

Hogy dobog e szív ! — szinte félek tőle, —
 Ugy, mint a kő, mely váromokról dől le,
 Vagy mint a koporsónak födele,
 Ha a halottat szögeznek bele.

Koporsó vagy, koporsó vagy te keblem,
A melybe szívem élve eltemettem.
Oh szív, te élő eltemettetett!
Ki írhatná le gyötrelmeidet?

Megszűnt a vész, a hold is fönn az égen.
Már béke és fény lebeg a vidéken.
Haza mehetek hát s lefekhetem,
Mert béke és fény nem való nekem.

(Szalk-Szentmárton.)

November 25-én a költő hazament szüleihez s a telet jórészt náluk töltötte. Sötét hangulata egész télen nem hagyta el. Byront és Shelleyt olvassa, a *Felhöket* írja, néhány nagyobb költemény mellett, melyeket *Csillagtalan éjék* czímen szándékozott kiadni. Ezek közül való e költemény is; egyéni hangulata ömlik ki benne, mint fájdalmas hazafias érzése a következő versben, sötét gondolatai a *Felhökben*.

1846.

ISTEN CSODÁJA.

A meddig a történet csillaga
Röpití a multakba sugarát:
A szem saját kezünkben mindenütt
Saját szívünkre czélzó gyilkot lát,
S ez öngyilkos kéz hányszor szálla ránk! . . .
Isten csodája, hogy még áll hazánk.

Igy hordozunk sok százados sebet,
Keblünk soha be nem gyógyulhatott;
Mérget kellett mindenkor innia,
Ki sebeinkre önte balszámot.
Valami rossz szellemtől származánk!
Isten csodája, hogy még áll hazánk.

S míg egymást martuk szennyos konczokért,
Mint a szeméten a silány ebek,
Azt vettük észre csak, hogy ezalatt
Az oroszlánok itt termettenek;
Jött a tatár, jött a török reánk.
Isten csodája, hogy még áll hazánk.

Ott foly Sajó . . . oly görbén kanyarog,
Mint ember, a ki görcsben haldokol;
Ott haldokoltunk, vérünk ott szívá
Az óriási nádály, a mogol,
S holttesteinket fölfalá a láng!
Isten csodája, hogy még áll hazánk.

S ott van Mohács . . . ott nyomta a királyt
Sárkoporsóba pánczéla s lova,
S készült számunkra a ledölt király
Kardjából a rettentő zabola,
Melytől még most is ég és vérzik szánk! . . .
Isten csodája, hogy még áll hazánk.

Mi lesz belőlünk? . . . ezt én kérdezem,
De mily kevesen gondolnak vele.
Oh nemzetem, magyar nép! éltedet
Mindig csak a jó sorsra bírod-e?
Ne csak istenben bizzunk, mint bizánk;
Emberségünkben álljon fönn hazánk!

(Szalk-Szentmárton.)

AZ ŐRÜLT.

— — — Mit háborgattok ?
Takarodjatok innen !
Nagy munkába' vagyok. Sietek.
Ostort fonok, lángostort, napsugarakból ;
Megkorbácsolom a világot !
Jajgatnak majd és én kaczagok,
Mint ők kaczagtak, a mikor én jajgattam.
Hahaha !
Mert ilyen az élet. Jajgatunk s kaczagunk.
De a halál azt mondja : csitt !
Egyszer már én is meghalék.
Mérget töltöttek azok vizembe,
A kik megitták boromat.
S mit tettek gyilkosaim,
Hogy gaztettöket elleplezzék ?
Midőn kiterítve feküdtem :
Reám borúltak s könnyezének.
Szerettem volna fölugrani,
Hogy orraikat leharapjam.
De nem harapom le ! gondolám,
Legyen orrok és szagolják,
Ha rothadok, s füládjának meg.
Hahaha !
És hol temettek el ? Afrikában.
Az volt szerencsém,
Mert egy hiéna kiása siromból.
Ez az állat volt egyetlen jóltevőm.
Ezt is megcsaltam.
Ő czombom akarta megenni ;
Én szívemet adtam oda,
S ez oly keserű volt, hogy megdöglött tőle.
Hahaha !
De hiába, csak így jár,
Ki emberrel tesz jót. Mi az ember ?
Mondják : virágnak gyökere,
A mely fönn a mennyben virúl.

De ez nem igaz.
Virág az ember, melynek gyökere
Ott lenn van a pokolban.
Egy bölcs tanított engemet erre,
Ki nagy bolond volt, mert éhen hala.
Mért nem lopott, mért nem rabolt ?
Hahaha !
De mit kaczagok, mint a bolond ;
Hisz sírnom kellene,
Siratni, hogy oly gonosz a világ.
Az isten is felhő-szemével
Gyakran siratja, hogy megalkotá.
De mit használ az ég könnyűje is ?
A földre hull, a ronda földre,
Hol az emberek lábbal tiporják,
S mi lesz belőle,
Az ég könnyéből ? . . . sár.
Hahaha !
Oh ég, oh ég, te vén kiszolgált katona,
Érdempéz melleden a nap,
S ruhád, rongyos ruhád a felhő.
Hm, így eresztik el a vén katonát,
A hosszú szolgálat jutalma
Egy érdempéz és rongyos öltözet.
Hahaha !
S tudjátok-e, mit tesz az emberi nyelven,
Midőn a fűj azt mondja : pitypalatty ?
Az azt teszi, hogy kerül az asszonyt !
Az asszony vonzza magához a férfiakat,
Mint a folyókat a tenger ;
Miért ? hogy elnyelhesse.
Szép állat az asszonyi állat,
Szép és veszedelmes ;
Arany pohárban méregital.
Én ittalak, oh szerelem !
Egy harmatcseppnyi belőled édesebb,

Mint egy mézzé vált tenger ;
 De egy harmatcseppnyi belőled gyilkosabb,
 Mint egy méreggé vált tenger.
 Láttátok-e már a tengert,
 Midőn a fergeteg szánt rajta
 És vet beléje halálmagot ?
 Láttátok a fergeteget,
 E barna parasztot,
 Kezében villám-ösztökével ?

Hahaha !
 Ha megérik a gyümölcs : lehull fájáról.
 Érett gyümölcs vagy, föld, lehullanod kell.
 Még várok holnapig ;
 Ha holnap sem lesz a végítélet :
 Beások a föld közepéig,
 Lőport viszek le,
 És a világot a
 Levegőbe röpitem . . . hahaha !

(Szalk-Szentmárton.)

Legmélyebb összefoglalása a költő keserű hangulatának. Petőfi ez idő tájt, ha Pesten volt, Várady Antalnál lakott, s Várady azt beszélte, hogy 1845 őszén, mikor Császár bírálata megjelent, a költő ingerülten vagy egy óra hosszat járt fel- s alá közös szobájukban, egy két-garasossal lapdázva, a mi szokása volt, aztán egyhuzamban papírra tette e költeményt; csupán végleges alakjába öntötte később falun. Bizonyára nemcsak pillanatnyi felindulás sugallta, hanem az a keserű hangulat, mint a *Felbök*-et, melyekkel közös keserűség, azonos gondolatkeringés lüktet benne. Meltzl egész tanulmányt írt róla (*Der Wahnsinnige Petőfi's*, Leipzig, 1879.), mintegy elbeszéléssé fejtve széjjel a drámai jelenetet, a beszéd szökevényei, pathologikus phrasisaiban az elme-kórtan tüneteire utalva; egészben merész, Shakespeare-i műnek mondja. Valóban, mintha Lear szomorú bolondját látnók, kit a költő is játszott színész-korában, a mint való fájdalomt az örület torz képeibe tördeli. Meltzl azt is megpendíti, hogy «a világirodalom Petőfi előtt talán nem is ismerte lyrai előadását az örütségnek, legalább hasonló genialitással bizonyára nem. Petőfi előtt csak eposban (Ariosto: *Orlando furioso*) és drámában (Sophokles: *Ajax*) mertek ily nagy feladatok teljesítéséhez fogni.» (*Gyulai Pál, a Petőfi-irodalom megalapítója* cz. czikkeiben.) Ferenczi Zoltán szép és sokoldalú méltatása szerint e csodálatos lyrai monologban «bámulatosan egyesül az örült szokott szökevény észjárása, miközben a bölcsesség mint megnyilatkozás villan ki a kuszált ész rögeszméje mellett, melyre, mint valami állandó refrainre, mindannyiszor visszatér: — azzal a tömör és összpontosított, mondhatni összesűrített drámaisággal, melyben egy egész érzelmi világnézet nyeri meg a maga tökéletes kifejezését s melyben a lyrai hév és bölcsélet épen oly erőteljesen, mint jellemzetesen, mint egy maga választja rövid és szakgatott formáját. Olyan e mű, mintha a szenvedélyes hév dithyrambikus balladája kívánna lenni, a gondolat-rhythmus folyton felfakadó, különböző, főleg összerakó és ellentétes alakzataival». Egressy sokat szavalta.

A SZÖKEVÉNYEK.

Shelley után, angolból.

I.

A jégeső szakad,
 Fehérek a habok,
 A tajték tánczol, és
 A villámlás ragyog —
 El, el !

A mennydörgés ropog,
 A forgószél kereng,
 Harangok zugnak és
 Az erdők rengenek —
 El, el !

Mint tenger, mozg a föld,
 Rajt minden romba dől,
 Ember, állat, madár
 Elbűjt a vész elől —
 El, el !

II.

«Egy vitorlánk van.... a	A lány felett : «Evezz,	A kék őrtűz lobog ;
Kormányos halovány ;	Taszítsd a csónakot !»	Némán villámlanak
Ki merne szállani	S jégzápor és golyók	Az elsült fegyverek ;
Most csónakunk után ?»	Boriták utjokat	Elnyelte hangjokat
Az ifju szólt.	A tengeren.	A fergeteg.

III.

«És látsz-e ? s hallasz-e ?	Egy tengerészköpeny	Mozgó hegyekbül áll
S nem retteg-e szived?	Fölöttök a fedél ;	A vészes óceán,
S nem szállunk szabadon	Együtt ver kebelök,	Kelnek s enyésznek a
A vad tenger felett,	És suttognak kevély	Habok egymásután
Én és te ?»	Örömben.	Köröskörül.

IV.

A várudvarban, a	Rémes kísértétként	S hallatlan átkokban
Kapusnéhoz közel,	A zarnok őszapa	Kívánja a halált
Áll, mint megvert kutya,	Áll a toronytetőn . . .	Lyányának, ki legjobb
És szégyen marja fel	Hangjához képest a	És legszebb s a család
A vőlegényt.	Vihar szelid ;	Vég tagja volt.

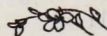
(Szalk-Szentmárton.)

TÁVOZOL HÁT IFJUSÁGOM?

Távozol hát ifjuságom ?	Néha dobtál irgalomból
Oh bizvást távozhatol,	Száraz csontokat nekem ;
Nem siratlak. Búcsúm tőled :	S akkor büszkébb voltam, semhogy
Keserű, hideg mosoly.	Alamizsnád elvegyem.
Nem valánk mi jó barátok,	Távozzál hát, ifjuságom,
Úr voltál te, én kutyád ;	S halld hozzád végszavamat :
Korbácsoltál, uszítottál	Vidd magaddal emléked, vagy
Egyre tüskén-bokron át.	Vidd magaddal átkomat !

(Szalk-Szentmárton.)

Talán születése napja körül fakadt sóhaj, borús hangulatában, midőn annyi szenvedés után 23-ik évébe lépett. Nem adta ki soha.

FELHŐK.

Petőfi sebzett lélekkel húzódott vissza a szülei házba, 1845 novemberének végén. Ez év merő fájdalmat és szenvedést hozott neki. Az év elején Etelkéért merült gyászba szive; később az új szerelmi ábránd a lány részéről csalódást, a szülőkérelméről megaláztatást mért reá. Művei egymást érték, érezte erejét, de a kritika gáncscsal, sőt leczkértetve bánt vele. Egyik barátja is ellene fordult, Szeberényi, s ő úgy érezte, hogy magában a szerelemben és a barátságban csalódott, csak tehetségében nem, de azt meg félreismerték. Anyagi gondjai sem enyhültek; az év végén lejárt ugyan régi alkuja a *Pesti Divatlap*pal; Vahot most többet ígért egy-egy versért, a régi 3—4 helyett most 5—6 forintot, de ezentúl nem minden számban, csak minden másodikban akart tőle verset közleni; így a költő helyzete nem javult. Még másfél év mulva is keserűn írja Arany-nak: «Hanem, azt mondja Vahot, ezután a többi lapokba is írhatok. Merci, monsieur! Mikor már összevesztem a többi szerkesztővel, akkor menjek hozzájuk, hogy itt vagyok uraim, fogadjatok be! s ezt épen az mondja, a ki miatt amazokkal meghasonlottam!» Mindez összehatott, hogy Pestről, hova semmi sem kötötte, eltvánkozzék. De szüleinél új gondok fogadják: az ő sorsuk sem megy jól; nemsokára el is költöztek Szalk-Szentmártonból a közel Dömsödre. Ily lelki állapotban tölti otthon a telet. Egy történeti drámán dolgozik, a *Tigris és hiénán*; az egymást gyűlölő vadállati anya és fiú borzalmas alakjai, az aradi vértanú története csak külsőleg vannak Victor Hugo szeretlen romantikájára, bensőleg inkább a költő háborgó lelkére s ember-megvetésére. Január elején fölviszi darabját Pestre a színházhoz, ki is tüzik márcziusra. Január derekán hazatérve, alig egy hó alatt megírja *A hóhér kötele* cz. regényét, s február végén beviszi Pestre, hol Eötvös József szerzi el Hartlebennél, 150 forinton. Közben Byront és Shelleyt olvassa, e két lázadót s keserű hangulatában mohón issza egyikből a világyűlöletet, másikkból a féktelen szabadság vágyát. Nagyobb munkái mellett képek, ötletek, sóhajok merülnek fel, az érzések és gondolatok buborékai. Egyesek még 1845 nyaráról valók: sebzett szívének vércseppjei, néhány korábbi költeménnyel együtt e korbéli sötét világnézetének töredékei. Úgy követik *Az utolsó embert*, *Az örültet*, mint üstököst levált darabjai. Géniusa a szerelmi dalok után készséggel merül el ez új hangulatba és hangba. Néha Manfréd gyötrelmét, Kain átkait hallani belőlük. Mindez a 23 éves fiatal szív természetes válsága a világ- és emberismeret küszöbén. *Felhőknek* nevezte e verseit, s ez jól fejezi ki e hangulatok borúja mellett múltékonyságukat. Maga nem minden gúny nélkül írja később e korszakáról: «Valaha roppant ember- és világyűlölő voltam; annyira, hogy a föld egy óriási szemétdombnak tetszett előttem, melyen az emberek mint undorító féreg-milliárdok nyüzsögnek.» Gyulai azt írja róluk: «Itt nem dalai ismert típusában jelenik meg Ez epigramm-szerű verseken, melyeknek nagy része csak ötlet vagy ellentétes hasonlat, sötét, izgatott kedély vonul át, s bizonyos bonczoló, fejtegető szellem, mely éleselmű talányokban gyönyörködik, eredményeit jelmondatok- és gnómákban szereti letenni, s nem kard, de törnek élével szándékszik behatni az élet és természet titkaiba. Többi műveihez mérve nem bírnak nagy beccsel». E jellemzés és értékelés irodalmi szempontból találó s általánosság is vált. Toldy Ferencz is sokallotta a világgal való meghasonlást, csak kísérleteknek nézte a reflexió terén, «hiányozván eszméiben az érettség és mélység». Erdélyi szóra sem

méltatja e verseket a költőről írt jellemrajzában. Később Meltzl más oldalukra, gondolati tartalmukra kezdett figyelmet fordítani. Ő a hatvanas évek elején a lipcsei egyetemen tanult, ott tanult Nietzsche is; együtt olvasták Petőfit, kivált a *Felbőket*. A harmadik darabhoz Nietzsche zenét is írt; kéziratát a weimari Nietzsche Archiv őrzi. Mindketten Schopenhauer bölcséletének hívei voltak, s az ő pessimizmusára ismertek a *Felbőkben*. Öntudatlan philosophust láttak benne, kinek nemcsak egy költeménye „a Kant-Schopenhauer-féle iskolai terminusok nyelvére fordítható”. Meltzl később sokat foglalkozott a *Felbőkkel*, kiadta magyarul is, németül is (Lübeck, 1882), s minden egyes darabhoz commentárt írt az *Összehasonlító irodalomtörténelmi lapokban*, (Acta Comparationis), melyet Brassával együtt ő szerkesztett (1884–86. évfolyam). Petőfi-tanulmányaiában fejtegette, mily távol áll a német irodalomban dívó Pessimisteleitől Petőfi «egészséges pessimizmusa», mely nem kinozza a lyrát abstract philosophálással, hanem önkényt fakad sorából, érzéseiből, s így jogos és költői. Szerinte a *Felbők* páratlanul állanak az egész világ-irodalomban, a mennyiben t. i. mint lyrái költemények bocsátkoznak az egész emberi bölcselkedésnek legmélyebb kérdéseibe. «Óriási interpellatiót képeznek hatvanhat pontban. (Mintha mindenik költeményecske mögött ott állana ilyen prózai függelék: Van-e tudomása az Univer-sumnak arról, hogy milyen eszeveszett igazságtalanságok fordulnak elő a földön és ha van . . . stb.)» Meltzl ezzel az ellenkező túlságba esik: kevésbé nézi a versek költői becsét, mint tartalmukat. Az ő czélja az volt, hogy kiszabadítsa a költőt a „népies és népköltő” elnevezések kalodájából, szembeszálljon azokkal, a kik «költészetének elhagyott fejedelmi palotáján a lángész czímerét csárda-czégérral takarták be».

S valóban, itt van a *Felbők* jelentősége költői tekintetben is: 1845 derekától fogva Petőfi költői látköre tágul, lyrája magasabbra emelkedik. Művelt bírálói rögtön észreveszik ezt. Pulszky Ferencz kiemeli, hogy «1846-iki versei közt alig találunk már népdalt, s új hang üti meg fülünket: a költő philosophálni kezd». Eötvös József egy hasonlattal tér ki arra, «miként vált műzsája, a piros csizmájú király leány, német philosophussá». Az bizonyos, hogy költészetének forrása az új rétegből, melyen keresztül törte magát, aranyzemcséket hozott magával. De magukra e versekre nézve, egy-egy megragadó ötlet, hatalmas költői kép, vagy megkapó érzés mellett is, általában igaza van Gyulainak: «Petőfi nem tartozik azon költők közé, kiknek költészete erős bölcsészeti alapokon nyugszik, kik tisztában vannak magokkal, mennyiben ember tisztában lehet s emelkedett világnézet által fékezett képzelgésükön zavartalan tükröződik vissza az élet. De a magyar költők közt alig van egy, ki ilyen legyen . . . Petőfi még ifjabb is vala, mintsem egy kiforrott kedély kincseit tárja elének . . . Midőn vizsgálja a mindenség végcélját, az örökkévalóság titkát, a hír és dicsőség mibenlétét, az emberi szív örvényeit, s visszapillant a multra, vagy a jelen izgalmi közé veti magát, s a politikai s társadalmi viszonyok tájdamlától lelkesül, nem tesz ránk oly élénk hatást, mint midőn szilaj lelke a pusztákra szabadul, az alföldi róna végtelenjén ringatózik, hogy a legszebb tájképeket tükrözze elének, dalt mond a falu leányainak, benéz a kunyhókba, mereng a csárda romjain, vidag bor mellett cigányzenével, fölkeresi szüleit, megemlékszik gyermekkori napjaira, utazik széles e hazában, melyen kívül számára nem létezik semmi s erős fajszeretete egész szenvedélyével öleli a magyar népet, s mintha a népszellem géniusává válnék, ott zeng dalaiban minden, mi a magyar nép kedélyében, életében költői. Itt ő nagy, ezért ő a magyar lyra legkitünőbb képviselője».

ELVÁNDOROL A MADÁR...

Elvándorol a madár,
Ha őszre jár
Az idő.

(Tavaszzsal azonban ismét visszajő.)
Száll... száll... száll... viszi szárnya;
Azon veszed észre magad, hogy már a

(Szalk-Szentmárton.)

Távolság kék levegőit iszsza.
Olyan sebesen száll,
Hogy eltűnő álomnak véled. —
A madárnál
Mi száll tova még sebesebben?... az élet!
De, mint a madár, ez nem tér többé vissza.

NEM SÍROK ÉN...

Nem sírok én és nem panaszkodom;
Nem mondom én el másnak: mi bajom?
De nézzetek színetlen arczaimra,
Ott föl van írva;

(Szalk-Szentmárton.)

És nézzetek szemembe, mely kiégett,
S belőle kiolvashatjátok,
Hogy rajtam átok fekszik, átok,
Hogy fáj nekem, hogy nagyon fáj az élet!

SZERETNÉM ITT HAGYNI...

Szeretném itt hagyni a fényes világot,
A melyen oly sok sötét foltot látok.
Szeretnék rengetegbe menni,
A hol nem lenne senki, senki!
Ott hallgatnám a lombok suttogását,

(Szalk-Szentmárton.)

Ott hallgatnám a patakok zugását
És a madárnak énekét,
S nézném a felhők vándorseregét,
Nézném a nap jöttét s lementét...
Mig végre magam is lemennék.

Lenkei jól veszi észre: «Nem egy, az élettel megtelt s a halált szinte váró ember lemondása, hanem egy elkeseredett ifjú fájó megnyugvása. Önkénytelenül a természet azon jelenségeit keresi ki, melyek megfelelnek életuntságának». «Ime tíz sorban együtt van minden, mi a világfájdalom lényegét alkotja» — mondja Palágyi. De benne van a gyógyulás orvosszere is: a természet és magány szeretete. Petőfi valóban a falu magányába vonult, a természet ölébe, — s a *Felhők* után írt versei mutatják, hogy ottan gyógyulást is talált.

ANNYIT SEM ÉR AZ ÉLET...

Annyit sem ér az élet,
Mint egy eltört fazék, mit a konyhából
Kidobtak, s melynek oldaláról
Vén koldús nyalja a rá-száradt ételt!

(Szalk-Szentmárton.)

MÖGÖTTEM A MULT . . .

Mögöttem a múlt szép kék erdősége,
Elöttem a jövő szép zöld vetése ;
Az mindig messze, és még sem hagy el,
Ezt el nem érem, bár mindig közel.

Ekkép vándorlok az országuton,
Mely puszta, vadon,
Vándorlok csüggedetten
Az örökkétartó jelenben.

(Szalk-Szentmárton.)

VOLTAK BARÁTIM . . .

Voltak barátim, jó embereim . . .
Oh mért meg nem halának !
Sirhalmaikra mostan könnyeim
Folynának,
S virágokat természetne
Fölköttek könnyeim özöne. —

Meg fognak halni majd,
De egyik régi barát
Sem nyer tőlem könyűket, csak sohajt,
Csalódás kínos sohajtát ;
S ha ez leng rájuk :
Sirhalmukon elszáradnak a virágok.

(Szalk-Szentmárton.)

SZÁLLNAK REMÉNYINK . . .

Szállnak reményink, e szép madarak . . .
Midőn legjobban szállanak,
S szíják a mennyei tiszta léget,
Hol már sas sem tanyáz :
Jön a való, e zord vadász,
S lelövöldözi őket.

(Szalk-Szentmárton.)

ELVÁLTAM A LYÁNYKÁTÓL . . .

Elváltam a lánykától,
Ki kedvesem vala ;
Ugy fájtnak leszakadnom ajakáról,
Mely csókola. —
Rég volt ez ; azóta már

Sok esztendő lejárt.
Az elválás keserűségét
Többé nem érzem,
De a csók édességét
Még most is érzem.

(Szalk-Szentmárton.)

EMLÉKEZET . . .

Emlékezet !
Te összetört hajónk egy deszkaszála,
Mit a hullám s a szél viszállya
A tengerpartra vet . . . — —

(Szalk-Szentmárton.)

AMOTT A TÁVOL KÉK KÖDÉBEN . . .

Amott a távol kék ködében	E lyányka, a lyányka,
Emelkedik egy falu tornya sötéten ;	E fekete szem,
Van egy fehér ház e faluban,	Ez bánatom és örömem
Hol egy fekete szemü lyányka van.	Százszínű szívárványa.

(Szalk-Szentmárton.)

VISELD EGYFORMÁN . . .

«Viseld egyformán jó s bal sorsodat !»	A mely egykedvüleg
Igy szól, kit a bolond világ bölcsnek nevez.	Ragadja magával a rózsalevelet,
Az én jelszóm nem ez ;	Melyet tavasszal szép lyány vet bele,
Én örömimet és fájdalomimat	S a száraz füveket,
Érezni akarom . . . kettősen érzem.	Miket
Lelkem nem a folyó leszén,	Árjára sodort az ősz szele.

(Szalk-Szentmárton.)

MI SZEBB, MINT . . .

Mi szebb, mint a szép gyermeklyány orczája?
Ki azt álmodja, hogy ifjút öleli,
Az ifjút, a kivel ébren nem meri
Sejtetni sem, hogy őt imádja !

(Szalk-Szentmárton.)

MELY'K A LEGVIGABB TEMETŐ?

Mely'k a legvigabb temető?	Közepén a keresztel, a nagy palaczkkal,
A bú temetője! . . . «S ez hol lehető?»	E mellett sírhalom minden pohár. —
Azt kérditek, úgy-e bár? —	Járjunk e vig temetőbe
A bú temetője a boros-asztal,	Ily szomorú időbe' !

(Szalk-Szentmárton.)

HAJAMNAK EGY FÜRTJÉT LEVÁGOM . . .

Hajamnak egy fürtjét levágom,	E barna fürtöt ; így csalom meg szememet,
Melynek most minden szála szög ;	Hitelve, hogy még fiatal vagyok . . .
S ha majd elmúlik ifjuságom,	De vajon nem árul-e el
Ha majd megöszülök :	A szív ütése, mely
A falra függesztem tükör helyett	Majd mindig halkabban dobog?

(Szalk-Szentmárton.)

MINTHA A NAGY, NEHÉZ . . .

Mintha a nagy, nehéz világot tartanám,
Leányka, hogy az ne szakadjon rám,
Ugy reszketek,
Ha megfogom könnyű, kis kezedet.

(Szalk-Szentmárton.)

ITT ÁLLOK A RÓNA KÖZÉPEN . . .

Itt állok a rónaközépen,	S köszörűli a kaszát . . .
Mint a szobor, merően.	Pengése hozzám nem hallatszik át,
A pusztát siri csend fődé el,	Csak azt látom : mint mozg a kéz.
Mint elfödik a halottat szemfödéllel.	És most ide néz,
Nagymessze tőlem egy ember kaszál ;	Engem bámul, de én szemem sem mozdítom . . .
Mostan megáll,	Mit gondolhat, hogy én miről gondolkodom?

(Szalk-Szentmárton.)

OH LYÁNY! SZEMED . . .

Oh lány, szemed	Kivált midőn	Mint zordon éjben
Milyen sötét,	Reám tekintesz,	Villám tüzénél
S mégis ragyog ;	Ugy tündököl,	A hóhérpallos !

(Szalk-Szentmárton.)

HA JÖNE OLY NAGY FERGETEG . . .

Ha jőne oly nagy fergeteg,
Mely meghasítná az eget,
És e hasitékon át
A földgolyót behajtaná !

(Szalk-Szentmárton.)

EGY BÖLCS HAJDAN . . .

Egy bölcs hajdan számaron útagott. — Most a szamarak
Azóta az idő megváltozott, Lovaglanak,
Nagyon megváltozott már, A bölcs pedig gyalog jár.

(Szalk-Szentmárton.)

MI A DICSŐSÉG? . . .

Mi a dicsőség? . . . tündöklő szivárvány,
A napnak könnyekben megtört sugára.

(Szalk-Szentmárton.)

SOK EMBERT ISMEREK . . .

Sok embert ismerek,
Ki önmagát legjobban szereti ;
De másnak ismét vannak kedvesi,
Kiket magánál forróbban szeret,
S ezeket sokszor mégis megbántja.
Aztán megbánja,
Hogy könnyeket facsart szeméből,

Kinek egy vidám pillantatáért,
Kinek egy mosolyáért
A legszebb részt od'adná életéből.
Ilyenkor tudja csak : mi a gyötrelmem?
Mik a keservek?
Es kéri szívét : repedj meg, oh szívem !
S ez — büntetésül — nem reped meg.

(Szalk-Szentmárton.)

A BÁNAT? EGY NAGY OCZEÁN.

A Bánat? egy nagy oczeán.
S az öröm?
Az oczeán kis gyöngye. Talán,
Mire fölhozom, össze is töröm.

(Szalk-Szentmárton.)

DACZOS LEÁNY!

Daczos leány!
Hagyd megcsókolni magad,
Hagyd átölelnem derekad.
Nap megy nap után,
S ha napjaid elhaladnak,
Maradsz magadnak.
Száras derekad
Majd senki meg nem öleli,

Csak a koporsónak deszkája,
S halvány ajakad
Más nem csókolja, csak a sír férgei . . .
Gondolj rája. —
Mit érzesz,
Nem rendül meg szived?
Nem érezed,
Hogy ez hideg csók, hideg ölelés lesz!

(Szalk-Szentmárton.)

GYERTYÁM HOMÁLYOSAN LOBOG . . .

Gyertyám homályosan lobog . . . Multam jelenési lengenek körülem . . .
Magam vagyok . . . Sétálok, sétálok, s szemlélem
Sétálok föl s alá szobámban . . . A füst árnyékát a falon,
Szájamban füstölő pipám van . . . És a barátságról gondolkodom.

(Szalk-Szentmárton.)

MONDJÁK, HOGY MINDENIKÜNK . . .

Mondják, hogy mindenikünk bir egy csillaggal, Az ember a földről a sirgödörbe.
S az, a kié lehull az égről, meghal. Hah, majd ha miljom s miljom év lemégyen
És így fogy az ember, így fogy a csillag ; S a földön és az égen
Mindegyre omolnak . . . Csak egy ember s egy csillag bujdosik . . .
A csillag az égről a földre, S ha végre ez is leesik ! . . .

(Szalk-Szentmárton.)

AZ EMBER UGYAN HOVA LESZ? . . .

Az ember ugyan hova lesz? Egy helyre mentek mind a ketten?
Sokrates, Oh lehetetlen!
Ki a mérget megitta, És hátha . . . hátha . . .
S hóhéra, ki a mérget neki adta, Mért nem láthatni a más világba!

(Szalk-Szentmárton.)

ELMÉM EZEN SOKAT GONDOLKODIK . . .

Elmém ezen sokat gondolkodik :
Ha valaha
A vilárendszer fölbomlana
S mint most az eső és hó esik,
Esnének akkor csillagok,
S folynának csillagpatakok !

(Szalk-Szentmárton.)

MIT ETTÉL, FÖLD . . .

Mit ettél, föld, hogy egyre szomjazol ?
Hogy annyi könnyet s annyi vért iszol?

(Szalk-Szentmárton.)

MOSOLYGJATOK RÁM . . .

Mosolygjatok rám, oh mosolygjatok,	Mert mélyei, mint ez, úgy ragyognak.
Ti szép leánykák szemei!	A lyányi szív csalárd folyó csak,
S én el fogom felejteni,	A melybe sugárikaik veték
Hogy már olyan sokszor megcsaltatok. —	Az égi csillagok
Véljük, hogy a lányok szíve az ég,	Ki ott mennyet keres, elnyelik a habok.

(Szalk-Szentmárton.)

HA A SIRBAN MEGSZÁRADT . . .

Ha a sirban megszáradt sziveket
Mind egy halomra hordanák,
S meggyujtanák,
Ki mondja meg :
Hány színű lenne majd e láng?

(Szalk-Szentmárton.)

HOVÁ LESZ A KACZAJ . . .

Hová lesz a kaczaj,	Midőn már nem gondolkodik?
Hová lesz a sohaj,	S a szeretet
Ha hangja elenyész?	S a gyűlölet,
S hová lesz az ész,	Ha a szívből kiköltözik?

(Szalk-Szentmárton.)

TE IFJUSÁG . . .

Te ifjúság, te forgószél!	Ismét leröpíted,
Ki szép virágfűzért	S gyorsan tovább futasz.
Sodorsz magaddal . . . e virágokat	Mi búsan álmélkodva állunk
Futtodban homlokunkra kerited . . .	S kérdezzük : igaz-e, hogy nálunk
Egy perc alatt	Valál? talán nem is igaz!

(Szalk-Szentmárton.)

BARÁTIM VAGYTOK . . .

Barátim vagytok, azt mondjátok.	Nem adhatom ; most jó dolgom van,
Talán nem mondtok hazugságot,	Jertek hozzám, ha majd napom lejár,
Ez meglehet,	Mert a barátság nappal láthatatlan,
De azért nem adom nektek hitemet,	Éjjel ragyog csak, mint a fénybogár.

(Szalk-Szentmárton.)

FÖLDÉT A FÖLDMIVES . . .

Földét a földmives felszántja,
Aztán beboronálja.
Képünket az idő felszántja,
De be nem boronálja.

(Szalk-Szentmárton.)

NEM CSAK MI VÉNÜLÜNK . . .

Nem csak mi vénülünk, mi emberek . . .	Az égre, oly erőtelen ;
Mi volna, a mi nem vénülne meg ?	Mogorván néz a világra s hidegen,
Nézzétek a napot, ha jön a deczember :	S olyan korán ledől megint ágyára.
Nem valóságos öreg ember ?	Majd végesvéégül
Későn ébred, s alig	Azt is megérjük, hogy megöszül,
Hogy fölkapaszkodhatik	És ekkor . . . ekkor fehér lesz sugára.

(Szalk-Szentmárton.)

FUTÓ FOLYAM HULLÁMAI . . .

Futó folyam hullámai	Azért nem hallgat rája ;
Az ember miljom vágya ;	Jól tudja : mikorra egy kegyét leejti,
Percz hozza őket, percz ragadja el.	Az ember már régen mást esdekel,
A sors azért nem szokta teljesíteni,	S hogy kérte amaszt, el is felejt.

(Szalk-Szentmárton.)

HÁNY CSEPP VAN AZ ÓCZEÁNBAN . . .

Hány csepp van az óczeánban?
Hány csillag az égen?
Az emberiség fején hány hajszál van?
S hány gonoszság szívében?

(Szalk-Szentmárton.)

NEM SÜLYED AZ EMBERISÉG . . .

Nem sulyed az emberiség!	Százféle mesét,
Ilyen gonosz vala rég,	Eget, isteneket,
Ilyen gonosz már kezdet óta . . .	Pokolt és ördögöket
Hisz különben nem kellett vóna	Gondolni ki, hogy zaboláztassék.

(Szalk-Szentmárton.)

KIK A FÖLD ALACSONY PORÁBÓL . . .

Kik a föld alacsony porából,
Mit minden féreg gázol,
A naphoz emelkedtek,
Ti szárnyas, óriási lelkek !

Hogy van, hogy titeket a törpe világ
Mindig kicsinyeknek kiált?
Természetes ! hiszen a tölgy a bérczezen
Kisebbnek tetszik, mint a fűzfa ide lenn.

(Szalk-Szentmárton.)

AZ ÉN SZIVEM . . .

Az én szívem egy földalatti lak,
Sötét, sötét !
Az öröm egy-egy fényes sugarat
Csak néha vét

Mélyébe e földalatti háznak.
Ez a fény is csak azért pillant bele,
Hogy lássa a szörnyeket, mik ott tanyáznak,
Mikkkel tele van, tele !

(Szalk-Szentmárton.)

ODA NÉZZETEK !

Oda nézzetek !
Csatára iramlík a fergeteg ;
Paripája a szél, a nyargaló,
Kezében a felleg a lobogó,
A melynek villám a nyele.
Vágtat vele, vágtat vele
Csatára, csatára . . .
Mint harsog trombitája,
A mennydörgés !

.
Oh fergeteg,
Ki a tornyokat
Eldöntögeted,
Kinek kezében kiszakad
A tölgy a bércz kebelébül,
Hol századok óta vénül,
Hatalmas fergeteg ! ki nem szakíthatod
Az emberi szívből a bánatot — —

(Szalk-Szentmárton.)

MÁR SOKSZOR ÉNEKELTEM . . .

Már sokszor énekeltem rólatok,
Még többször is éneklek, szép csillagok.
Én úgy szeretlek titeket !
Egy szebb világgal hiteget
Sugárotok ;

S ti egyre mosolygotok,
S oly jól esik nekem,
Oda tekintenem,
Hol egy kis vidámság van
E szomorú világban.

(Szalk-Szentmárton.)

MIVÉ LESZ A FÖLD? . . .

Mivé lesz a föld? . . . megfagy-e, elége-e?
Én úgy hiszem, hogy meg fog fagyni végre,
Mégfagyasztják a jéghidek szivek,
A melyek benne s bele fekszenek.

(Szalk-Szentmárton.)

FÖNSÉGES ÉJ!

Fönséges éj!	Bokor sátrában zeng a csalogány.
Az égen tündökölve ballag	Fönséges éj!
A nagy hold s a kis esti csillag.	Az ifju mostan megy szeretője után . . .
Fönséges éj!	S most megy gyilkolni a zsvány.
A harmat csillog a gyepek bársonyán,	Fönséges éj!

(Szalk-Szentmárton.)

KI FOGJA VAJON MEGFEJTENI . . .

Ki fogja vajon megfejteni
E rejtélyt :
Az emberiségnek könnyei
Lemoshatnák-e az emberiségnek szennyét?

(Szalk-Szentmárton.)

SZÉP KEDVESEM . . .

Szép kedvesem, ha majd az oltár mellett	S kivisznek, s rajtunk a sir domborúl! . . .
Dobog felém szerelmes kebled! . . .	S ha majd hozzánk az unokák kijönek
S ha majd körülünk apró gyermekek	Szép alkonyán a sárga, csendes ősznek,
Mosolyganak, enyelgenek! . . .	S merengve nézik ákáczlombjainkat,
S ha majd fölénk a szemfedő borúl,	Miket fejfánk nál a lég halkán ingat . . .

(Szalk-Szentmárton.)

SZERETŐJE-E VAJON . . .

Szeretője-e vajon a testnek a lélek?	S úgy tesz, mint rendesen a barát :
S mint szeretőkhöz illik, együtt enyésznek?	Elhordja magát,
Vagy a lélek a testnek csak barátja?	Midőn amaz pusztulni látja?

(Szalk-Szentmárton.)

OH SZERELEM . . .

Oh szerelem, te óriási láng!
Ki a világot gyujtod ránk,
Aztán ellobbansz . . . tán egy percz alatt,
S örök sötétség és hideg hamvad marad.

(Szalk-Szentmárton.)

MIÉRT HOGY LÁTHATATLANOK . . .

Miért hogy láthatatlanok
Az ördögök s az angyalok?
Ismerni szeretném őket
A végett,
Hogy tudjam, a mit nem tudok :
Mi van ebben és mi van abban?
S az ember melyikhez hasonlít jobban?

(Szalk-Szentmárton.)

MULANDÓSÁG . . .

Mulandóság a királyok királya.	S hová lelép, a mire hág,
Ez a világ az ő nagy palotája.	Minden pusztúl . . . körülfe fekszenek
Sétál föl és le benne,	Szétszórva : eltört koronák,
S nincs hely, hová ne menne,	Hervadt virágok, megrepedt szivek.

(Szalk-Szentmárton.)

A FÉRJ HAZA JÓ BETEGEN . . .

A férj haza jó beteg.	Az orvostól mindent remél,
Hű nője orvosért	Azért rohan érte, mint a szél,
Megy hirtelen.	Oly gyorsan azért keresi föl . . .
Miként siet, az istenért!	Jól tudja : az orvos gyakran öl.

(Szalk-Szentmárton.)

BARÁTAIM MEGÖLELENEK.

Barátaim megölelenek.	Azt tapogatták, míg öleltek :
Szívökhöz nyomták szívemet ;	Hol van legfájóbb része e kebelnek?
Bennem mi boldog volt a lélek! . . .	Hogy gyilkukat majd oda döfjék . . .
Később tudám meg : mért öleltenek ? —	És oda döfték !

(Szalk-Szentmárton.)

MINT LÓT-FUT A BOLDOGSÁG UTÁN...

Mint lót-fut a boldogság után	Hiába igyekeznetek!
Az ember, a dőre,	Előttetek, mögöttetek
Az egyik hátra, a másik előre,	Nincs a boldogság . . . ott alattatok van
Mikéntha már ott volna nyomán.	A sírhalmokban.

(Szalk-Szentmárton.)

HIDEG ELLEN A TÉL...

Hideg ellen a tél a folyókat jéggel,	Kell öltözetlenül bujdosnia . . .
A földet hóval leplez é.	Tehát a természetnek
Csupán némely embernek	Az ember a legmostohább fia?

(Szalk-Szentmárton.)

VAJON MI ÉR?

Vajon mi ér? vajon mi történik velem?
Sejtek, s e sejtelem, ez olyan rettentő!
Ugy rángatózik, úgy ugrándozik szívem,
Miként a porban a levágott emberfő.

(Szalk-Szentmárton.)

AZ ÖZVEGY...

Az özveggy gyászba öltözék;	Jó asszony, ez egyet föl se vedd,
Kedves férjét eltemeték.	Vagy végy föl többet . . . hisz ez egy ruhán
Ő gyászruhát ölt a meghalt után! —	Keresztül csillog titkos örömed.

(Szalk-Szentmárton.)

IGAZSÁG! ALSZOL?

Igazság! alszol? vagy meg is halál?
E férfi méltó volt rá, hogy nyakáról
Aranylánc függjön; s íme a helyett
Ő függ, ő függ . . . a hóhér kötelén.
S ennek nyakában aranylánc van, pedig
Hóhérkötélen kéne függnie. —
Igazság! alszol? vagy meg is halál?

(Szalk-Szentmárton.)

AZ ÁLOM . . .

Az álom

A természetnek legszebb adománya.
Megnyílik ekkor vágyink tartománya,
Mit nem lelünk meg ébren a világon.
Álmában a szegény
Nem fázik és nem éheznek,
Bibor ruhába öltözik,
S jár szép szobák lágy szőnyegén.

Álmában a király
Nem büntet, nem kegyelmez, nem bírál . . .
Nyugalmat élvez.
Álmában az ifju elmegy kedveséhez,
Kiért epeszi tiltott szerelem,
S ott olvad égő kebelén. —
Álmamban én
Rabnemzetek bilincseit tördelem !

(Szalk-Szentmárton.)

E GAZDAG UR . . .

E gazdag úr miként
Gőgösködik, mint nézi le a szegényt !
Ne gőgösködjél, jó barát,

Azért, hogy most oly jó dolgod van ;
Majd e szegény magasabbról néz le rád,
Ha ő a mennyben lesz s te a pokolban.

(Szalk-Szentmárton.)

KERESZT.

Kereszt jutalma a fáradságoknak,
Mindenfelé keresztet osztogatnak.
Aranykeresztet tűznek a fejedelmek

Jobbágyaik mellére ; a földmivesnek
Oszt a természet búzakereszteket . . .
Fakereszt illet, megváltók, titeket !

(Szalk-Szentmárton.)

VOLTAK FEJEDELMEK . . .

Voltak fejedelmek,
A kiknek emlékoszlopot emeltek,
Magast és fényeset,
Mely hirdeté nagyságukat,
Mely hirdeté jóságukat.
És hol van az oszlop ? . . . elesett !
El kellett esnie,

Mert hazugsággal volt tele.
Az idő igaz,
S eldönti, a mi nem az.
Ott áll a sír most emléktelenül,
Az eltörött helyett mást nem tevének . . .
De nem ! hisz örök átka nemzetének
Sötét oszlopként rajta nehezül.

(Szalk-Szentmárton.)

MIDŐN A FÖLDÖN . . .

Midőn a földön még csak pár ember vala,
Már meghalt egyik a másiknak ált'a.
Ábelt megölte Kain.
Ha a világ végén majd újolag
Két ember lesz a föld határain,

Ők is bizonynyal így egymásra rontanak.
S az, a ki megmarad ott,
Nőül fog venni egy vadállatot.
Talán e vadállatnak méhibül
A réginél szelidebb emberfaj kertül.

(Szalk-Szentmárton.)

KIVÁGOM ÉN . . .

Kivágom én keblemből szívemet,
Ott úgy sem okoz mást, csak gyötrelmeket,
Kivágom és a földbe ültetem . . .
Talán kikél babérfa képiben,
S koszorúja lesz a bajnokoknak,
Kik a szabadságért harcolnak !

(Szalk-Szentmárton.)

FÖVÉNYSZEM . . . HARMATCSEPP . . .

Fövényszem... harmatcsepp... a szikla, melyet
Ezer villám meg nem rengethet . . .
Az örökké rengő tenger . . .
A tiszta napfény és a szennyes ember
És minden, minden a világon,
Csak álom, tünedékeny álom.
Ez álma mind a természetnek,
Kit miljom év előtt szender lepett meg,

S ki álmodik
Talán még miljom s miljom évekig.
De fölébred végre,
Egyszerre fölriad,
Fölkeltik egyre rémesb álmai,
És ekkor a borzalom miatt
A semmiség feneketlen tengerébe
Fog ugrani.

(Szalk-Szentmárton.)

FEJEMBEN ÉJ VAN . . .

Fejemben éj van, éjek éjjele,
S ez éj kísértetekkel van tele ;
Agyamban egymást szülik a gondolatok,
S egymást tépik szét, mint vadállatok.
Lázal verő szívemnek vére forr,

Mint boszorkány üstjében a bűvös víz.
Gyúlt képzeletem mint meteor
Fut át a világon és magával visz.
Laktársam a kétségbeesés,
Szomszédom a megőrülés.

ÁTOK ÉS ÁLDÁS.

Legyen átok a földön,
Hol ama fa termett,
A melyből én nekem
Bölcső készítették ;
Legyen átkozott a kéz,
Mely e fát ülteté,
És átkozott az eső s a napsugár,
Mely e fát felnövelte ! . . . —

De áldás legyen a földön,
Hol ama fa termett,
Melyből nekem majd
Koporsó készül ;
Áldott legyen a kéz,
Mely e fát ülteté,
Áldott az eső s a napsugár,
Mely e fát felnövelte !

(Szalk-Szentmárton.)

A *Felhők* kéziratát a költő márczius 10-én viszi fel Pestre, s ott időz április 10-ikéig. Ez időre volt kitzúve a *Tigris és hiéna* előadása, de elmaradt, a mi újabb csalódás és keserűség volt a költőnek; vissza is vette darabját a színháztól, ámbár azt írja: « . . . fájdalom, oly körülményekben vagyok, hogy egy pár száz forint jövedelemért eltűrném művem bukását.» Közben sajtó alá rendezi a *Felhöket*; a kötet április végére megjelenik.

LÁTTÁL-E A RÓNA FELETT . . .

Láttál-e a róna felett
Elszállni madársereget,
Ha rája lövének ?
Igy szállnak az évek !
Egy pillanatig
Még hallani szárnyuhogásaikat,
Már a másikban alig
Kisérheti a szem a kétes utat,

Mely röptük iránya,
Melyet hasítottanak egyre rohanva ;
És annak utánna
Se' hire, se' hamva
Az egész karavánnak.
S te állasz a néma, a puszta határon,
Tűnődve : mi volt ez ? való-e vagy álom ? . . .

(Pest.)

E költemény kéziratára Kéry Gyula akadt rá, 1908-ban. A *Felhők* egy darabjának látszik, rokon az elsővel, szinte annak más kidolgozása.

TÜNDÉRALOM.

Sajkás vagyok vad, hullámos folyón,
Hullámzik a víz, reng a könnyű sajka,
Reng, mint a bölcső, melyet ránczigál
Szilaj kezekkel a haragvó dajka.
Sors, életemnek haragos dajkája,
Te vagy, ki sajkám úgy hányod-veted,
Ki rám zavartad tergeteg módjára
A csendriasztó szenvedélyeket.

Elfáradtam már, messze még a part?
Mely befogad révébe . . . vagy az örvény,
Mely nyugodalmat szintugy ad, midőn
Mélyébe ránt, a sajkát összetörvén.
Sem part, sem örvény nincsen még előttem,
Csak hánykodás, csak örökös habok ;
Hánykodom egyre a folyó nagy árján . . .
Ki sem köthetek, meg sem halhatok.

De mily hang ez, mily túlvilági hang,
Mely bévegyül a habzugás közé ?
Tán szellem, égbe szálló a pokolból,
Hol büntetését már átszenvedé ? . . .
Egy hattyu száll fölöttem magasan,
Az zengi ezt az édes éneket —
Oh lassan szállj és hosszan énekelj,
Haldokló hattyúm, szép emlékezet ! ! . . .

Nem voltam többé gyermek, s nem valék
Még ifju. Ez az élet legszebb éve,
Mint legszebb percz, midőn a hajnalégről
Az éj kárpítja félig van levéve.
Sötétség volt még egy felől szivemben,
De más felől már pirosan kelének,
Mint a közelgő nap szemeiből
Kilótt sugárok, a vágyak s remények.

A mire vágytam, birni is reméltem,
S a mit reméltem, azt el is nyerém ;
Talán azért, mert nem sok volt . . . egyéb sem,
Mint pihenés egy hű barát ölén.
Hű volt barátom, mert hisz ilyenkor még
Nincsen kikelve a rejtett önérdék,
E mindent elragó hernyója a
Baráti hűség virágos kertének.

Barátom hű volt ; üritgettem véle
A boldog órák édes poharát,
S a lelkesülés égi mámorában
Sasként röpültem a világon át.
S a merre szálltam, minden az enyém volt !
A dúsgazdagság bársony pamlagára
Hajtam le főmet, melyet övezett
A dicsőségnak csillagkoronája.

Ily nagyszerűnek álmodám jövőmet,
S már hittem is, hogy ez való, nem álom . . .
De most egyszerre szivem, melyet a
Világgal tölték meg, tágulni látom ;
Szivem tágula, vagy tán a világ
Kisebbedett ? azt nem tudom, de érzém,
Hogy kebelemben hézag támadott,
Hézag, keblemnek legmelegebb részén.

És napról napra nőttön nőtt ez ür,
S ez ür miatt nem szállhatott már lelkem,
Félt, hogy mélyébe hull . . . s nem kelle többé,
Mit eddig olyan lángolón öleltem,
Nem kellett kincs és nem kellett dicsőség.
Mind a kettő oly fénytelen vala !
Oly fénytelen, mint lesz az ég idővel,
Ha elkopik majd csillagfátyola.

Nem kelle semmi, még a jó barát sem,
Magam magamnak voltam terhire,
S futottam, mint kit rémek serge üldöz,
Az életzajtól messzi-messzire.
Csöndes magányban keresék tanyát,
Sötét erdő völgyébe telepedtem . . .
Oh e magányban milyen alakok
Lengtek körülöm s szálltak el fölöttem !

Szivemből jöttek e tündéri lények,
Szivemnek nem rég támadt üregéből,
Tündéri lények, milyenekre félig
Emlékezém a szép gyermekregékből.
«Megálljatok ! megálljatok !» kiálték,
«Oh, csak egy álljon meg közületek,
Csak addig, míg egy csók s egy ölelés tart !»
Nem álltanak meg ; mind eltűntenek.

Kerestem őket, és meg nem lelém,
Még csak nyomukra sem akadhaték ;
Nyom nélkül jártak, oly könnyűk valának,
Könnyebbek, mint a szellő, mint a lég.
S minél messzebbre távoznak tőlem,
Minél homályosabban láttam őket :
Annál dicsőbbek voltak, és szivem
Annál emésztőbb sovárgásban égett.

Szivem sovárgott és én sorvadék,
Társim nevettek a sápadt fiún,
Csak jó barátom, ő nem nevetett,
Fejét csóválta búsan, szomorún.
Mi lelt ? kérdezte ; én nem felelek,
Mert hisz magam sem tudtam, hogy mi lelt.
Szomjas valék s vizet hiába ittam,
Nem enyhíté viz a tikkadt kebelt.

S meguntam ezt a földi életet,
Mely elvesztette szépségét szememben.
Föl, föl ! mondám, a mennybe ! a hová
Fájó szivemnek tündérnépe lebben ;
Föl a mennyekbe ! ha a léget szívom,
Mit ők színek : tán majd e szomj nem éget . . .
S ha ott is futnak tőlem ? ah, utánok
Keresztülbolygom a nagy mindenséget ! —

Fényes tavasz volt. A mezőn szivárvány,
Égő szivárvány százezer virágbul ;
De rám oly búsan néztek . . . talán
Tudták, hogy elkészülök a világbul.
A legnagyobb hegy tetejére mentem,
Onnan tekinték föl az ég felé.
Átlátszó kék volt a felhőtlen ég . . .
Belé láttam . . . tisztán láttam belé . . .

Ábránd-alakjaim legszebbike
Ott volt az égben. Ajka mozgott ; szinte
Hallottam hívó hangjait . . . de jól
Láthatam, hogy felém kezével inte.
Megyek ! mondám, s a bércz szélére léptem,
A hol száz ölnyi mélység nyílt alattam.
Már-már ugrám . . . hátul egy kéz ragadt meg . . .
Eszmélet nélkül visszahanyatlottam.

Midőn eszméltem : a dicső alak,
Kit az egekben láttam az imént,
Ott állt mellettem . . . oh, mit érezék ?
Leírhatatlan édes érzeményt !
«Ilyen közel van hát a föld az éghez ?»
Zavart elmémmel ekkép gondolkodtam,
«Im a mennyben vagyok szép angyalomnál,
S előbb egy perczzel még a földön voltam.»

Ezt gondolám, de szólni nem tudék,
Avvagy talán nem mertem szólani,
Félvén, hogy majd ha ajkam megnyitom,
Keblemből a menny ki fog szállani.
És megragadtam angyalom kezét,
Hogy el ne tűnjék tőlem újlag,
És derekát átövezé karom,
Átövezé, mint egy égő szalag.

S merőn szemléltém fényes arcukatját.
Most is csodálom, hogy szemem világa
El nem veszett e földöntúli fénytől,
Midőn benéztem szeme csillagába.
Sötétkék csillag volt az ő szeme,
És szemöldöke fekete szivárvány,
S vállán úgy úsztak barna fűrtői,
Miként az éj egy rózsatenger árján.

Meg mertem végre nyitni ajkamat,
S beszéltem üdvről, angyalokrul, égről.
Nagyon homályosan beszélheték,
Mert ő nem értett semmit e beszédből.
«En lány vagyok,» szólt, «földi lány, nem angyal,
A hol vagyunk, ez a föld, nem az ég,
S te itt a mélybe estél volna, ámde
Én mentésedre még jókor jövök.»

«Legyünk tehát a földön,» válaszoltam,
«Földön vagy égen, az mindegy nekem,
Csak oldaladnál, kedves oldaladnál:
Hisz a hol te vagy, ott az én egem.
De ülj le mellém, s engedd, hogy karom
Szorosabban fűzhessen át, o engedd!
Ugy is sajátom vagy, tulajdonom,
Mert téged az én képzetem teremtet.»

Ő megcsókolt. Nem kéréte magát,
Első szavamra ajkamon volt ajka;
E csók! ez ajk! ... mért nem váltunk itt kővé?
Hadd függtem volna mindörökre rajta!
E csók, e csók! ez édesb volt a méznél
S az anyatejnél. Csak ezóta élek;
Midőn elcsattant e csók ajkamon,
Érzem, hogy ekkor szállt belém a lélek.

Leültünk ott a szikla tetején,
S beszélgeténk. Kérdezte: ki vagyok?
«Egy bús sohajtás voltam eddig,» szólék,
«Öledben im e csókkal meghalok.
Most csókolj vissza, lányka, hogy legyen
Föltámadásom ... — im, föltámadok,
Mert csókod ért; s ki bú-sohaj valék,
Most a gyönyörnek mosolya vagyok.»

«Tekints körül,» szólott a csók után
A lányka, «látod, milyen változás?
Én nem tudom, honnan s miként van ez,
De mostan ég és föld egészen más.
Kékebb az ég, sugárosabb a nap,
S e fák alatt itt hűvösebb az árnyék,
S pirosb a rózsza, illatosb a lég ...
Ah, mintha csak egy más világban járnék!»

«Más a világ, más, nem olyan, minő volt,»
Feleltem én, «vagy csak mi változánk ?
De bármiként van, mit törődünk vele,
Mídon e változás áldás reánk !»
Egymás ölében így fontuk tovább
Beszélgetésünk rózsakötelét,
S a mint eszméltünk szép ábrándjainkból,
Láttuk, hogy a nap már a földre lép.

Alkonyodék. Arany felhőkön szállott
A nap violaszín hegyek mögé.
A messzeségbe nyúló rónaságot,
E száraz tengert, halvány köd fődé.
A szikla, melyen állottunk, piroslott
A végsugártól, miként bíbor párna
A trónon. De hisz trón volt ez ; mi rajta
A boldogság ifjú királyi párja.

Elbúcsuzánk ; nem szóval : szemekkel ;
S nem szomorúan, oh nem, oly vidáman !
Az éjt úgy néztük, mint a haldokló
A sírt, a melyen túl egy szebb világ van.
Nem ígértük, hogy holnap eljövünk,
De mind a ketten eljövénk hiven,
S így éltük által az egész tavaszt,
Ajk ajakon, kéz kézben, szív szíven.

S így éltük által az egész nyarat.
Minden napunk egy virágszál vala
A bokrétaból, melytől illatot nyer
Az istenek olympi asztala.
De e virágok elhervadtanak már ;
Mit ér, szemlélnem száraz kelyhököt ?
Röpülj ki e szép kornak édenéből,
Haldokló hattyúm, bús emlékezet !

Eljött az ősz, ez a vad zsarnoka
A természetnek. Kérlelhetlen karja
Letépi a szegény fák levelét,
A földre sujtja, és lábbal tiporja.
Lábbal tiprá boldogságunkat is ;
Reánk küldé enyészetes szelét
Elválás képiben, s ez arczainknak
Leszaggatá szép rózsalevelét.

Elváltunk, hogy ne lássuk egymást többé.
Komoly borongó volt az őszi este ;
A ködön át a távolból lyánykamat
Könnyes szemem még egyszer fölkereste,
Aztán futottam, útát nem tekintve,
Arczom, kezem tövistől vérezék . . .
Futottam árván, mint a hullócsillag,
Melyet magából kilökött az ég. ➡

Azóta arczom és kezem begyógyult,
Arczom s kezem, mit tüske sérte meg,
S szívemből is ki vannak irtva már
Az elválástól támadott sebek ;
De e sebeknél jobban fáj nekem most,
Jobban fáj az, hogy már-már feledem
Ábrándjaidnak édes üdvességét,
Oh tündéralom, első szerelem !

(Szalk-Szentmárton.)

Az elbeszélő költemények közé szokás sorozni, terjedelménél fogva s mert elbeszélésbe mélyed, — pedig tisztá lyra. A kiinduló pont a *Felhők* hangulata: a csalódások és a tünő

ifjúság siratása, de visszanezve, elkápráztatja e boldog kor hajnalfénye. Ekkori olvasmányának, Shelleynek is van nyoma rajta: a tenger és a hattyú képei. Csirája valódi élmény; Havas a Hittig Amáliával való borjádi találkozáshoz köti, mi *Gyermekkori barátnémhoz* című versét sugallta; Ferenczi a Tóth Róza alakjához, ki igazán első szerelme volt s tartósan élt lelkében; most boldogtalansága s a saját ifjúkorával való találkozás visszaidézik ez ártatlan ábránd boldog emlékét, s Orlay barátságát, az Ostfi-Asszonyfán töltött nyarat. Ferenczi finom érzékkel mutat rá, hogy Tóth Róza emléke uralkodik *A hőbér köteleiben* is, melyet szintén ekkor írt; a hős első szerelmét ott is Rózának hívják. Párhuzamos helyeket is talál a két munkában, minők a haldokló hattyú képe, az ég és föld összeolvadása a szerelemben, az első szerelem magasztalása. A kettő kétségtelenül iker, de mintha a regénybe háborgó lelkének salakját öntötte volna, a világgyűlölet könyve az; a költeménybe pedig, mely elegikus merengés, érzéseinek megtisztult aranyát. Palágyi Menyhért „legrózsaszínűbb” művének nevezi. Minden átszellemül itt, a hang, a képek, érzések, az életközdelem és az ifjúkori ábránd, mégis örökhű lélektani vonásokkal van festve, szinte elemezve az ifjúkor lelki világa: a szerelemmel határos baráti érzés, mintegy a nagy szenvedély előhírnöke, a képzelődés öröme és a határtalan önbizalom, aztán az önmagával való meghasonlás, a tünő álmok és az égi ideál káprázata. Ilyen formán rajzolta e sóvárgást fiatalkori költeményében is, az *Ideálban* (1842.). De akkor csak az epedést érezte, most pedig búcsúzik ez ábrándos érzéstől, erősebb sóvárgás gyötri közeli két költeményében is (*Minden virágnak . . . , Mért vagyok én még . . .*), melyek mintha szintén ennek a hangján szólanának.

VAJDA PÉTER HALÁLÁRA.

Oh természet, midőn alunni mentél,
Alunni a múlt ősznek végivel :
Elbúcsuzál-e kedves gyermekedtől,
Elbúcsuzál-e leghivebb fiadtól,
Ő tőle ? . . . és ha elbúcsúztatok :
Gondoltad-e, hogy végbúcsútok ez ? —
Alszod, természet, téli álmatat . . .
Alszol . . . vajon megálmodád-e már,
Megálmodád-e azt a bánatot,
Mely ébredésed reggelén megüt ?
Föl fogsz ébredni, fölkelt a tavasz,
S a csalogány mond legszebb éneket
Föltámadásod hangos ünnepén ;
Pedig volt egykor, a ki érkezésed
A csalogánynál szebben idvezelte.
Te szétekintesz, s kérdeni fogod :
Hol van legelső dalnokom ? hol ő ? . . .
Egy sírhalom lesz rá a felelet.

Oh, természet, viseld gondját e sírnak,
Melynek lakója leghivebb fiad,
Viseld gondját . . . ülted áldás gyanánt
Virágaid legszebbjeit reá ;
Ugy sincs e honnak, nincs hálás keze,
Hogy megtegye, ha elmulasztanád.
Oh e hazában olyan sok jeles
Sírján ingatja vándor fuvalom
A feledésnek tüskebokrait ! —
Vagy mondd, hazám, hogy multad illeti,
Csak multadat s nem a jelent, e vád ;
Mondd, hogy szivedben lesz egy kis helye
Maradni-méltó emlékezetének.
Vagy nem méltó-e rá, hogy a haza
Szívében hordja annak emléket,
Ki a hazát szívében hordozá ? . . .
Emlékezőt, emlékezőt neki !
S ha sírhalmához mentek : ejtsetek

Reá egy könnyet, mert megérdemel
Egy könnyet az, ki annyit száritott föl
Meleg lelkének hó sugarival! — —
És mig ti benne dalnokot sirattok:
Az én könyűim hadd omoljanak
A függetlenség bajnok férfjáért,
Ki e hajlongó, görnyedő időkben
Meg nem tanúla térdet hajtani,

Ki sokkal inkább hajtá le fejét a
Szabad szegénység köszikláira,
Semmint a függés bársony pamlagára. — —
Sirassa benned, elhunyt férfitú,
A természet leghívebb gyermekét,
Sirassa benned dalnokát a hon . . .
Legkeserűbb az én könyűm, ki benned
A függetlenség hőjét siratom!

(Pest.)

Vajda Péter február 10-én halt meg, Szarvason. Egyénisége több oldalról érdekelhette Petőfit. Költészetének uralkodó vonása a mély természet-érzék; «a szeretet pantheismusa», mint Erdélyi János nevezte. A mellett mélyen érezte a társadalom igáját s ellentéteit. Jobbágyi sorban született (1808), s mint Erdélyi mondja, «ő benne a fennállott társadalmi rend és rang fájdalmas érzéseket költe, s ide haza nem lévén szabad a gondolat, azt pedig, a mi nehéz volt keblének, ki kellvén mondania, kelet páriáit lépteté fel költészetében». Ez a kulcsa munkái keleti színezetének. Ez érzékenység Vajdában világtájdalomná érett, a mi éppen e korban kész utat talált Petőfi szívéhez. Halála egy vizsgálatot szakított meg, melyet a kormány indított tanári működése ellen, az ifjúságnak tartott szabad szellemű beszédeiért.

A SZERELMES TENGER.

Últ a lányka boldogan tünődve
Sziklaparton a tenger fölött,
És a kit várt, a kiről tünődék,
Kedvesének koszorút kötött.

Átellenben kelt az esti csillag,
De a tenger nem gondolt vele;
A leányra nézett kék szemével,
S így sohajta hullámkebele:

«Oh mi szép vagy, oh miként szeretlek!
Jőj le, ha van benned irtalom,
Jőj s fűrdjél bennem . . . üdvezülök,
Hogyha kebled megcsókolhatom.

Jőj le hozzám, szépségek leánya,
Jőj le, és szeress, légy hitvesem;
Földiszitlek, mint menyasszonyát még
Nem diszté egy királyfi sem.

Fürteidre fölhozom dűsgazdag
Mélységemnek minden gyöngyeit;
S elvesztíti ragyogásaiktól
Szeme fényét, a ki rád tekint.

Nem, nem, oh rád ne tekintsen senki!
Messze viszlek innen téged el
Napkeletre egy szigetbe, a mely
Telve a föld gyönyöreivel.

Ottan minden patak egy szívárvány,
S híg gyémánt a tiszta levegő,
S a mezőnek minden órán új s a
Régieknél szebb virága nó.

Ottan szebb az éj, mint itten a nap,
S szebb a tél, mint itt a kikelet,
S madarak a hópelyhek . . . mig esnek,
Zengedeznek tündérének.

Jöj keblemre, szépségek leánya,
Jöj le és szeress, légy hitvesem ;
Napkeletre szigetembe viszlek,
Ott élünk örök-szerelmesen.

Itt a sajka, ülj beléje, lányka,
Ringatom majd oly szelídeden,
Hogy elalszol ; és mire fölébredsz,
Ott leenedsz a szép szigeten.»

Esdekelve így beszélt a tenger ;
A leány nem érté meg szavát,
Nem fejté meg a rengő haboknak
Suttogó, egyhangú moráját.

És akközben kész lett koszorúja,
S a kit várt, az ifju megjöve,
És látá az érkezőt a tenger,
S hah, miként fölháborult szive !

Hátha még a többit látta volna . . .
Eltűnének sűrű fák mögé,
S őket a sötétzöld lombozat s az
Éj sötét kárpitja elfödé.

Másnap reggel vitorlás hajón a
Boldog ifju a tengerre szállt ;
És a tenger jó kedvvel, nyugodtan
Vitte őt a messzeségen át.

«Menj, menj, ifju», gondolá magában,
«Sok szerencsét vándorlásodon ;
De halálad lesz az óra, mely e
Lányhoz téged ismét visszavon.

Kedvezek most, sebesen röpitlek,
Mert a lánytól messze távozol ;
De ha vissza, a leány felé jösz,
Minden vészemmel találkozol.»

(Szalk-Szentmárton.)

Idegen hang ez Petőfi költeményei közt: Shelley pantheistikus és romantikus természet-
szemlélete, az emberi sors zsarnokságának gyűlöletével párhuzamosan. — Jákob van itt az
Ézsau mezében.

A leányka ott állt nemsokára,
A hol tennap koszorút kötött ;
Koszorúja összetépvé fekvék
Széteresztett fűrtéi között.

Ottan állt, a tenger s ég közötti
Végtelenben járt tekintete,
Mint elfaradott galamb, a melyet
A sas helyről helyre kergete.

«Itt volt. Elment, elment mindörökre,
Megcsalt ; megcsalt ! Engem itt hagyott.
Itt hagyott, oh, engemet . . . kettőnket :
Engemet és a gyalázatot !»

Igy panaszlá a leány keservét,
És a tenger meghallotta azt,
És egyszerre nagy birodalmában
Minden alvó habot fölriaszt ;

És utána küldé a hajónak,
Mely a csábító ifjút vivé,
S a hullámok a hajót s az ifjut
Egy csapással zúzták semmivé.

S szólt a tenger : «Te szegény teremtés,
Mit teszesz most, mondd, hogy mit teszesz ?
Megcsalt téged az, a kit szeretnél,
Én szeretlek s engem nem szeretsz !

És mit ér az élet már te néked ?
Karjaimba vesd le magadat,
Hadd legyen koporsód . . . eltemetlek,
Tégedet és gyalázatotad.»

A mit egykor nem értett a lányka,
Most megérté a tenger szavát ;
Leugrott a szikláról, s a tenger
Eltemette őt s gyalázatát.

MÉRT VAGYOK ÉN MÉG A VILÁGON . . .

Mért vagyok én még a világon, ha már
Átélttem minden szenvedéseket ?
Végeztem pályám . . . mert hiszen az ember,
Hogy szenvedjen, csak azért született.
Mért vagyok én még a világon, hisz már
Láttam mindent, mi látható van itt ;
Látám a jónak örökös bukását,
S a rosznak örök diadalmaid.

Hallottam már az éhezők nyögését
S dorbézolási kurjantásokat,
Hallottam már a csalóányt dalolni
És csörömpölni a rablánczokat.
Tudom, hogy így volt ezredév előtt s hogy
Ezred multán is ekkép lenni fog . . .
Mindent tudok, mindent hallottam, láttam,
Hát mért élek még? mért meg nem halok?

(Pest.)

Vagy tán valólag a világ nem ilyen ?
Ily szomorúnak én látom csupán?
Én látom így csak, keresztülnézvén a
Kétségbesésnek sötét fátyolán ?
Mindegy . . . elég, hogy én kétségbeestem,
Elég, hogy én elkárhozott vagyok,
Hogy engem éles, égő körmeikkel
Tépnek, szaggatnak a rosz angyalok !

Szakadj meg, szívem! hagyj el engem, élet!
Fogadj öledbe, mély öledbe, föld !
Borúlj reám, sír ! és te, fergeteg, jőj,
Hogy rólam a sírhalmot elsöpörd !
Söpörd el s szórd ki összeporlott csontom,
S szórd el csontommal hírem-nevemet . . .
Ne tudja senki sem, hogy egykor ilyen
Megátkozott teremtmény létezett !

Itt forr ki lyrává a *Felhők* hangulata, az axiómák virággpora itt válik mézzé. Megvan itt a *Felhőkkel* való rokonság a második versszak képeiben, de a hideg gondolatokat a költő itt magára alkalmazza s azok érzésekké olvadnak ; érzi, hogy ő benne van az ok, ha ily sötétben látja a világot, az ő lelke van megmérgezve, ha minden feléje röppenő vágy meg ábránd, mint madár a Holt-tengerbe, élettelenül zuhan belé. A legmélyebb keservben egész világosan eszmél itt rá a világyűlölet pszichológiájára ; a sebzett szív zsoltára ez.

MINDEN VIRÁGNAK . . .

Minden virágnak, minden kis fűszálnak
Jut a napból, ha több nem, egy sugár.
Oh szerelem, te szívek napja, szívem
Egy sugárt tőled csak hiába vár ?
Nincsen leány, ki engemet szeretne,
Nincsen leány, ki mondaná nekem :
Hideg világ van, lelkedet meghűté,
Jer, melegedj föl forró keblemen !

Nincsen leány, ki mondaná : fáradt vagy,
Bocsásd vállamra bágyadt fejedet !
Nincsen leány, ki véretem lemosná
E homlokról, mely megköveztetett ! . . .
Magam vagyok, mint a szőlő karója,
Melyről leszáradt a zöld venyige ;
Madár nem száll rám, csak fölöttem repdes
Sötét eszmém hollőserége.

Igy foly le majd az ifjuság, az élet,
 Így foly le tőlem árván, egyedül,
 Azt veszem észre csak, hogy eltagy vérem
 A halál hideg ölelésitül.
 S ha meghalok, ha megfagyok : szememre
 Megkönnyezetlen szemfedő borúl,
 S ültetni nem fog senki egy virágot
 A sírra, a mely rajtam domborúl.

Ott hamvadok majd egy kopott tejfánál,
 Kopott fejfánál, pusztá domb alatt ;
 Nő ott a kóró, mert meg nem tapossa,
 Nem jó megnézni senki síromat.
 Meglátogatni csak te fogsz, hogy elzúgd
 Testvéri búdat, éji fergeteg,
 Testvéri búdat, mert hiszen testvére
 Voltál te lelkeim érzeményinek !

(Pest.)

Szinte egy óra szülötte az előbbivel, ikertestvérek. Egy fiatal élet számvetése van ebben : remények hervadása, czéltalan élet és óhajtott halál, melyben a költő lelke beléoszlik az égi fergetegbe. S mindez panasz és szinte felindulás nélkül, oly csendesesen elmondva, mintha maga a könny szólalna meg. Ilyen mélyről Petőfinél is ritkán fakad a vers. Az érzés balzsamáért eped, — s napkelet felé már ott vár reá a küzdelmes és boldog, az egész életre szóló igazi szerelem.

ELHAGY TAM É N A VÁROST . . .

Elhagytam én a várost,
 Azt a holt életet.
 Hol a halál is élet,
 Jó sorsom a természet
 Vidám ölebe tett.

Vidám vagy, oh természet !
 El is csodálkozál,
 Midőn körödbe léptem,
 Hogy oly mogorva képem,
 Hogy rajta oly köd áll.

Azért jövék, hogy szívem,
 Mit a bú s a harag
 Oly feketére feste,
 E gyászruhát levesse,
 S mosolygjon újlag.

De ép azért jövék, hogy
 Elűzzem a ködöt,
 A mely már olyan régen
 Borong komor sötéten
 Halvány arczom fölött.

Gyógyulj meg, én szívem, ha
 Még gyógyulnod lehet ! . . .
 Szép harmatos füvekkel,
 Lágy rózsalevelekkel
 Kötöm be sebedet.

(Szalk-Szentmárton.)

Petőfi április 10-én visszatér szüleihez. A tavasz gyógyulást hoz fiatal lelkének. Verseiben is mintegy a kikelet félénk mosolya reszket, a rügyek halk bizsergése, az új élet mozdulása érzik. A tavasz kinyíltával együtt nyílik meg lelke is: látni verseiben a gyógyulás folyamatát; itt egészségre vágyik, a következő versben feledni kívánja emlékeit, aztán új érzések jönnek, mint fehér felhők nyári égen, — s egyszerre ismét a régi Petőfi van előttünk. Várady Antalhoz később írt verses levelében maga is a természetet mondja orvosának.

ERDŐBEN.

Sötétzöld sátoros Erdőben járok.	Nem rengedez sem a Virág sem a fa ;	Merengve nézek a Patak habjára,	Ekként kergettelek, Ifjúi vágyak!
Kevély tölgyfák alatt Szerény virágok.	Hallgatják a zenét Elandalodva,	Melynek nyilsebesen Rohan le árja ;	Arnyak valátok, el Nem foghatalak — —
A fákon madarak, Virágon méhek.	Vagy alszanak talán? Elszenderedtek ? . . .	Fut, mintha kergetné A felleg árnyát,	Menj, menj, emlékezet! El is feledtem,
Ott fönn csattognak, itt Lenn döngicsélnek.	Megálltam én is és Mélán merengek.	A fellegét, a mely Fölötte száll át.	Hogy e magányba én Feledni jöttem.

(Szalk-Szentmárton.)

Szalk-Szentmártonból tavasszal átjárt dunavecsei régi barátaihoz. «Egy ízben — írja Péchy Imre (*Koszorú*, 1879.) — a két helység közt fekvő kis erdőben adott nekik találkát. A jó fiúk dalait énekelve várták a költőt, ki útközben írta meg *Erdőben* című szép költeményét».

GYERMEKKORI EMLÉKEK.

— *Souvenirs d'enfance*. — 1831. —

(Béranger után francziából.)

Vidék, hol egykor ringatott reményem,
Im újra látlak ötven év után.
Megifjodunk a gyermek-émlékektől,
Mint a tavasznak langy fuvallatán.

Köszöntelek, ti kis korom baráti!
Köszöntelek, ti áldott rokonok!
Ti itten a vész idejében nékem
Szegény madárnak fészket raktatok.

Megnézek mindent, még a szűk börtönt is,
Hol hűgával, ki kedves szép vala,
Uralkodott a vén tanító s büszkén
Tanítá, a mit maga sem tudá.

Több mesterségbe kaptam itt . . . a restség
Nagy befolyással volt mindig reám ;
S hittem, hogy a bölcs névre már jogom van,
Midőn Franklin mesterségét tudám.

E korban támad a barátság, e föld,
A mely virágzik reggel gazdagon,
S hol egy fa nő, a melynek ága gyakran
Támasz-botunk az életalkonyon.

Vidék, hol egykor ringatott reményem,
Im újra látlak ötven év után.
Megifjodunk a gyermek-émlékektől,
Mint a tavasznak langy fuvallatán.

Gyászos napokban e falak közt volt, hogy
Hallám az ellenségnek ágyuit ;
S az ünnepzaj közé vegyülve, hangom
A haza nevét itt rebegette, itt.

Galambszárnyú, ábrándos lelkem itten
Fa-saruimnak terhét feledé.
Itten csapott le rám az ég villáma,
És megszokám a fejedelmekét.

E kis házban készült el a balsorsra
Elmém, s már itten volt megvetni kész
A dicsőséget, e tünékeny füstöt,
Mely szemünkbe könnyet is idéz.

Rokon- s barátok, hajnalom tanúi!
Kiket mindegyre jobban tisztelék,
Igen, még most is szépnek tetszik bölcsöm,
Ambár a dajka elenyésze rég.

Vidék, hol egykor ringatott reményem,
Im újra látlak ötven év után.
Megifjodunk a gyermek- emlékektől,
Mint a tavasznak langy fuvalatán.

(Szalk-Szentmárton.)

Hogy Byron és Shelley lázongásaitól az összhangzatos, derült Bérangerhez fordul, az maga is mutatja kedélye enyhülését. Bálványa volt a francia költő; képe ott függött szobája falán. Pályája ez első felében költészetének inkább alaki elemeire hatott; nála kedvelte meg a nagyobb stróphák elringató zenéjét, a refrain, a könnyed életképeket, s a szelíd gúnyt; később forradalmi tüzét szerette. «A júliusi revolutio ágyúdörgése Béranger dalainak visszhangja volt — írja. — Mindenki tisztelettel említse az ő szent nevét. Ő a világ első költője». — Béranger is méltányolta Petőfit; örül, hogy fordított tőle; szereti és csodálja, írja Kertbenynek. Petőfi gazdagabb, színesebb és többoldalú, mélyebb és változatosabb, — fölényét francia írók is elismerik, mint Richard és Chassin — de az ő hangulataiban is megvan a szívnak az a melege, mely édes könnyekké olvasztja s e könny szivárvány-színében látja az emlékek és benyomások képeit. E versben most, hazatértekor, mintegy tulajdon hangulatára ismer; úgy fordítja, mintha maga írná. — A másik vers, melyet ez után lefordít, mintegy arcképe kedves költőjének.

MINT FELHŐK A NYÁRI ÉGEN...

Mint felhők a nyári égen,
Erzeményim jönnek mennek
Majd fehérén, majd sötéten;
S egy sem áll, egy sem pihen meg.
Hova mennek? honnan jönnek?
Nem tudom, nem sejthető;
Hozza és elfújja őket
Az örök szél, az idő.

A szerelem fellegeből
Hulltanak reám villámok;
A barátság fellegeből
Záporosók szakadának.
Zápor és villám multával
Csendes tiszta lett az ég,
S a másik percz fuvalmával
Újra felhő érkezék.

S a felhők, habár fehérek,
Árnyat akkor is csak vetnek.
Majd ha én oly időt érek,
Hogy felhőim megrepednek!
S széleikre rózsaszínbén
Száll az égő napsugár,
S ők úgy állanak fölöttem,
Mint megannyi tündérvár!

Oh ez idő el fog jöni,
A midőn majd szerelmemnek
S barátságomnak felhői
Rózsaszínbén tündökölnék;
Hanem akkor már indulhat
Temetésemre a pap,
Mert ha a felhők kigyulnak,
Lemenőben van a nap.

(Szalk-Szentmárton.)

SZILAJ PISTA.

I.

Jó ideje, hogy a nap lenézett.
Pihennek az elfáradt révések,
A révházban pihennek, alusznak.
Szilaj Pista maga nem alszik csak.

Szilaj Pista, téled én azt kérdem,
Hogy miért vagy te még most is ébren ?
«E kérdésre én csak azt felelem,
Hogy ébren tart engem a szerelem »

Holdvilágos éjben Szilaj Pista
Csónakát a partról eloldozta,
Az evezőt is kezébe vette,
Át is ment a vizen a szigetbe.

A Dunának kellő közepében
Áll a sziget virágos kertképen.
A szigetnek legszebb virágszála
Egy vén halász fiatal leánya.

A vén halász nádvityillójában
Subágyán alszik már javában.
A vén halász fiatal leánya
Sziget partján vár Szilaj Pistára.

Mikor átért a szép révészlegény,
Jó dolga lett rózsája kebelén.
Csókolóztak . . . de nem mondom ezt el,
Tele van a világ irigyekkel.

Legtüzesebb bor a szép lány csókja,
Csók az észnek könnyen zavarója ;
Pistának is megzavarta esztét,
Származott is tőle tarka beszéd.

«Lidi lelkem, Lidim, galambocskám,
Gyöngyvirágom, aranyos halacskám,
Gyémánt gyűrűm, csillagom sugára,
Csókolj agyon hajnal hasadtára.

Fekete a pillád, kék a szemed,
Mint mikor a felhő kettéreped.
A megrepedt felhőben kék az ég,
S mint ebben a csillag, szemed úgy ég.

Ha egyetlen egy füzért fonnának
Minden virágából a világnak,
Át nem érné az én szerelmemet,
Olyan nagy ! . . . s az egyedül a tied.

Szerelmemnek nincs határa, vége ;
Hát a tied ily vegtelenség-e ?
Csak szerelmed határát ne érjem,
Mert ott, kis lány, jaj néked, jaj nekem !

Egy óriás alszik ott, angyalom,
Egy óriás, az én indulatom ;
Mihelyt oda érkezünk : fölébred.
S összeszaggat engem úgy, mint téged.»

Igy beszélt az ifju révészlegény,
De megnyugott a lány tekintetén,
Tekintetén, mely ezt magyarizta :
Szerelmének nincs vége, határa.

Még sokáig váltogatták a szót.
Közelőkből a fülemile szólt ;
Vagy tán nem is madár dalolása
Volt ez, hanem szívök dobogása.

Elváltak egymástól végtére
Szép reménnyel a jövő estére.
Az ifju ment a révéstanyába,
A leány ment apja kunyhájába.

Csöndesség volt az egész vidéken.
Hajlott a hold lefelé az égen,
Gönczölszékér rúdja is leállott,
A fiastyúk föl magasra szállott.

Csöndes a révkocsmárosnak háza,
A szellő a bokrokat nem rázza,
Semmi sem szól, csak a Duna habja,
Mely a komp oldalát locsolgatja.

II.

A vén halász város piaczára
Hordta halát a hetivására.
«Gyere velem a városba, lányom.»
«Ha kívánja keed, apám, nem bánom.»

Felelt Lidi : «Hogy van-e szeretőm ?
Azt én senki orrára nem kötöm.
Ha az úrfi tudni ugy kívánja :
Van cigiányné s van annak kártyája.»

Apa, leány a városba mentek.
Hejh, csak ne lett volna épen péntek !
Először volt a városban Lidi,
Azért nem tetszett ez a nap neki.

Ment az úrfi, mivelhogy őt Lidi
Csak így apró pénzzel fizette ki ;
De még is a leány meg nem állotta,
Egyet pillantott utána lopva. —

De csakhamar ezt elfelejtette
A városi zajnak közepette.
Jöttek cifra, szép ruhás urfiak,
S a szép lánynyal csintalankodtanak.

Ezek után egyszer sok időre
Kiült Lidi a Duna szélére,
Dunaparton vad virágok között
Ülve a kis leány hálót kötött.

Szolt egy úrfi, ki mellette megáll :
«Hol termettél, gyönyörű virágszál ?»
Felelt Lidi : «Lenn a szigetségben
Termettem a Duna közepében.»

Ereszkedett már a nap lefelé,
Festegette a bokrok levelét,
Befestette pirosra, sárgára,
Piros fátlyolt húzott a Dunára.

Szolt az úrfi : «Már ez derék dolog !
Mert hisz' én is oda való vagyok.
Csak azt mondd meg, van-e már szeretőd ?
Ha van, inkább engem szeress, ne őt.»

A kis leány a hálót csak kötötte,
S im megzörren a bokor mögötte.
Ki az ? ki jön ? . . . egy fiatal vadász.
«Szép jó estét, galambom ; mit csinálsz ?

«Ha nem vak, hát látja, mit csinálók ;
Látja az úr, hogy kötöm a hálót ;»
Igy felelt a kis leány kereken,
Hogy melléje lépett az idegen.

Szólt a vadász : «Te hamis kis leány !
Arczod rózsá, de beszéded csalány.
Látom, te még most is a régi vagy,
Szemed s szavad a szívben sebet hagy.

De ismersz-e, jut-e még eszedbe,
Hogy láttuk már egymást az életbe' ! ?
Láttuk egymást egy hetivásáron . . .
Emlékszel-e még rá, szép virágom ?»

Felelt Lidi : «Azt én megengedem,
Hogy úrfi már találkozott velem ;
De nem olyan nagyok szépségei,
Hogy el ne lehetne felejteni.»

S így a mit a vadász úrfi szólott,
Minden szóra kapott egy jó tronfot,
Még sem tudott bosszankodni rája,
Arra a kis csintalan leányra.

Hát csak azon vette észre magát,
Hogy a sötét éjszaka már beállt,
És így szóla : «Tudod-e, aranyom,
Hogy az útat innen én nem tudom.

Rám nézve hát rettenetes baj van,
Ha csak tán te nem könyörölsz rajtam.
Légy kísérőm csak az erdőszélig,
Vagy akár a szobám közepéig.»

Lidi végig gondolta a dolgot :
Ez az úrfi oly sok szépet mondott,
Oly nyájasan, oly szivesmelegen,
S ő mindezért háladatlan legyen ?

«Világért sem leszek háladatlan !»
Szólt a lányka elhatározottan,
Szólt magában, azután ezt mondta
Fenn szóval, a vadászra pillantva :

«Jöjön hát az úrfi, jöjön velem,
De hazáig el nem kísérhetem,
Elkísérem csak az erdőszélig . . .
Mert az embert könnyen megítélik.»

És elmentek. Mire Lidi megjött,
Szilaj Pista már régen kikötött.
«Régen várlak, hol jártál, galambom ?»
Ez nem tudta : hirtelen mit mondjon ?

III.

Lidinek a magaviselete
Akkor este különös lehete,
Mert Pistának az sehogysen tetszett,
S kegyetlenül gyanakodni kezdett.

Hejh a gyanú furcsa gyermek pedig !
Mihelyest a világra születik,
Mindjárt éhes, mindjárt enni vágyik ;
S ha jóllakott : szörnnyeteggé válik.

Mit tett Pista ? már a másik este
Bokor mögé bujt titokban, s leste . . .
Tán maga sem tudta, hogy mit lesett ?
Csak várta, hogy mit hoz a vakeset.

Nem soká várt, hogy egy úr érkezett,
S hallott tőle édes beszédeket,
Mikre Lidi csak úgy irult-pirult.
Szilaj Pista mérgében majd megfult.

S ha még nem lett volna más, csak beszéd,
De az úrfi meg is fogta kezét
A leánynak, sőt meg is ölelte . . .
Poklokra szállt Pistának a lelke.

Fölugrik, az úrfit megrohanja :
« Gyilkos, zsvány, gaz, lator, haramja !
Igy csábítsd el más ember mátkáját . . . »
S kirántotta zsebéből bicskáját.

A bicska a vadász szívének ment,
De a vadász puskával állt ellent.
Puskaágygyal úgy ütötte föbe,
Hogy hosszában elbukott a fűbe.

Mikor Pista magához tért megint,
Lassan fölállt, jobbra-balra tekint,
Senkit sem lát . . . sem vadász, sem leány.
Azt gondolja : csak álmodott talán.

Hogy nem álom, azt onnan tudta meg,
Mert vére még akkor is csepegett.
Sírt bujában, sírt, sírt . . . könnye, vére
Összefolyva csorgott le kérére.

IV.

Szép Lidihez a vadász el-eljár,
S bátorsággal ölelkezhetnek már,
Nem tartanak semmi ellenségtől,
Szilaj Pista eltűnt a vidékről.

Szilaj Pista elment nagy bujában ;
Hol bujdosik most, melyik világban ?
Erős szélvész volt szive bánata,
Szegény fiút messze ragadhatta.

Vádo'lt Pista, hátra sem tekintvén,
Meg sem állt, csak a Bakony közepén ;
Bakonyerdő kellő közepében
Megpihent egy vén cserfa tövében.

Pihent ám, de nem pihent, csak teste,
Lelkét ő le nem csendesíthette.
Teste tó volt, lelke benne a hal.
Bár a tó áll : a hal benne nyargal.

« Zsvány leszek, zsvány, utonálló,
Végesvégül bitófa-czifrázó !
Mit bánom én ? jussak a bitóra,
Az lesz nekem legboldogabb óra. »

Kiült a nagy országút szélére,
S várakozott jó módú vendégre,
Kinek oly nagy teher lesz zsebében,
Mint ő neki bátorság szívében.

Jött is egy úr nem igen sokára,
Gyorsan hozta őt négy paripája,
Négy paripa czifra szép hintóban.
Fönn a bakon kocsis és hajdú van.

«Megállj!» kiált Szilaj Pista rája,
«Mozduljon, a ki halálát várja!»
A halálra egynek sem volt kedve,
Megállottak, kővé merevedve.

Pista oda lépett s minden zseben
Keresztülment lelk'ismeretesen;
A mit talált, szépen ki is szedte,
Messzely bor árát sem hagyott benne.

«Elmehettek!» szóla mostan Pista;
«Hó, megállj!» kiálta a kocsisra,
Ki az ostort már kezébe vette,
«Nem vagyok én zsványynak teremtvé . . .

Itt van, uram, egy fillérig pénze.»
Az úr reá nagy szemekkel néze,
Nem tudta: a dolgot mire vélje?
Tán csak tréfál a haramja véle?

Nem tréfált ő, a pénzt visszaadta,
A hintónak hátát fordította,
És elindult és tovább bujdosott,
Viitt magával bánatos haragot.

Meddig tartott bizonytalan útja?
Merre járt-kelt? ő maga sem tudja;
Mig egyszerre csak azt veszi észre,
Hogy a Duna partjaihoz ére.

Dunaparton áll a révház felett,
Hol annak előtte révészkedett,
Átellenben Lidiék kunyhaja . . .
Pistának kél keserves sóhaja.

«Lidi, Lidi, mért voltál csapodár? . . .
De, szegény lyány, tán meg is bántad már,
Hű szeretőd tán már megsirattad,
A ki annyit szenvedett miattad.

Ha megbántad hűtelenségedet,
Elfelejttem a megtörténtekeket.
Magadat csak ezután becsüld meg:
Megbocsátok, mert nagyon szeretlek!»

Ezt gondolta s a ladikba lépe,
Hogy átevezzen a szigetségbe,
S hogy Lidinek szóval azt elmondja,
A mi mostan volt csak gondolatja.

Épen mikor a ladikba lépett,
Háta mögött hallott ily beszédet:
«Hejh atyafi, mi is átakarunk,
Várjon kend, jó borraivalót adunk.»

Pista majd befordult a Dunába,
Mert Lidit s a vadász urfit látta;
Rájok ismert, bár jó messze voltak,
S vége járta már az alkonyatnak.

Félig-meddig összeszedte magát,
Míg amazok elérték csónakát.
Hejh, mikor a csónakba bementek,
Gondolhatni, mint réműltének meg.

Pista gyorsan elkezdett evezni,
Nem lehet azt a kint megnevezni,
A mit a lyány és az úrfi érzett.
Nem tudták: hogy kezdjék a beszédet.

Pista sem szólt, hanem csak evezett.
Már közel volt hozzájuk a sziget,
És csak ekkor vette észre magát,
S hirtelen megfordítá csónakát.

«Hova?» szólott most az úrfi, «vissza?»
«Nem egészen,» felelt neki Pista,
«Csak a Duna közepéig . . . ottan . . .
Veletek egy kis számadásom van.»

És a mire kimondta ezeket,
Már a Duna közepén evezett.
Itt a vízbe dobta a lapátot,
S a ladíknak legvégére hágott.

«Tudjátok, mit? . . . meguntam életemet,
És azt ti miattatok untam meg;
Elmegyek a más világra . . . hanem
Nektek is el kell ám jöni velem!»

Szól s fölfordította a ladikot.
Mind a három a Dunába bukott.
A csalfa lyányt Pista megölelte,
Hogy mellette hagyja őt el lelke.

De a midőn az úrfi meglátta,
Hogy úszni tud, hogy uszik javába':
Utána ment, és őt ölelte meg,
S küzdöttek, míg el nem merültenek.

(Szalk-Szentmárton.)

Czíme, s a hős neve előbb *Szittyó Pista* volt, s végén még e versszak fejezte be:

Dunán habok, az égen fellegek.
Habot, felhőt, szélvész süvölti meg.
Egy-egy holttest látszik a habokban.
Felhők közül a hold ki-kibukkan.

Egyszerű, népi történet, melyben a költő a nép verses ponyva-históriáit emeli költőivé. Talál reá, a mit kisebb történeteiről mondott Jakab Ódön: «Annyira az ismert mindennapi élet töredékei, hogy olvasásuk közben majdnem feledjük a költészet teremtő erejét, mely azokat az emberi események nagy chaosából genialisan kiválogatta és szemünk elé dobta» (*Petőfi: Budapesti Szemle*, 146. köt. 1911.) Indítékain és keserű hangulatában van valami a *Felhők* árnyékából. A mozgató a női szív csapodársága, s mint Ferenczi megjegyzi, «a nép fia és a fővárosi úrfi sem minden célzatosság nélkül vannak szembeállítva». Két elbeszélő költeményt írt e tavasszal, *A szerelmes tengert* és ezt; mindeniknek csalfa szerelem a tárgya; a későbbi *Salgó*-ban is a szenvedélyek vihara dül; — mindez szívének tartós háborgását árulja el.

ZÖLD LEVELES, FEHÉR . . .

Zöld leveles, fehér	Megeredt az eső,	Gyere be, galambom,	Ha magas a láda,
Virágos ákácza,	Annak végét várja,	Gyere a szobánkba!	Rája fölültettek;
Kék ruhában szőke	A pitarajtóból	Míg eláll az eső,	Ha kemény az ülés,
Kis lyány van alatta;	Kacsintgatók rája.	Ulj föl a ládánkra;	Az ölembe veszlek.

(Szalk-Szentmárton.)

Az ily egyszerű, eleven dalokban rokon Petőfi Burns-szel, csakhogy ő sokkal színesebb, változatosabb, mélyebb a skót énekesnél. Hasonlóságukat talán Heine említette először, azt írva Kertbenynek 1849-ben: «Petőfi ist ein Dichter, dem nur Burns und Béranger zu vergleichen.» (Kertbeny: *Silhouetten*, I. 240. l.)

RÉG ELHUZIÁK AZ ESTELI HARANGOT . . .

Rég elhúzták az esteli Harangot.	Fönn van a hold, fönn vannak a Csillagok ;	Amott egy ház, a tetején Két gólya,
Ki az, a ki még mostan is Barangol ?	Mind megannyi szép leányszem, Úgy ragyog.	Alant egy pár ember a kis Ajtóba' . . .
Csak én járok a faluban Egyedül.	Sötét árnyat vetnek a fák, A házak,	Legény, leány — amaz szőke, Ez barna,
Keresem az álmot, de az Elkerül.	Unalmokban egyebet sem Csinálnak.	Legény a lányt subájába Takarja.

Mellettök mentem el, észre Sem vettek.	Nem irigylem, de még is jobb Szeretném,
Én istenem, be boldogok Lehetnek !	Ha azt a kis barna lányt én Ölelném !

(Szalk-Szentmárton.)

Egyik legszebb példája annak, mint tud Petőfi egy-két egyszerű, szinte közömbösnek tetsző vonással eleven képet festeni; mily élesen látni itt a holdfényben ástó házakat, a földre lomhán fekvő árnyékokat, s pár szóval kész hangulatot teremt. Szavaiban, mint a hangjegyekben, zene és hangulat szunnyad; itt a csend zenéje, az esti pihenésé, a nyári este halk symphoniája, mintegy a szunnyadó föld pihegése hallik. Szinte egyetlen vonással megrajzol egy házat, a falu egy részletét; két alaknak pusztá említésével egész képet ad, a boldog szerelem képét, s egy sóhajjal megérteti tulajdon lelkiállapotát. Nem csak hallani, egyenesen látni és érezni, a mit mond. Mint a phosphoros sugárzású tárgyak sötétben a nappal fényét, úgy őrzi meg és sugározza ki minden benyomását lelke, szinte önkénytelenül. Utolsó verse ez Szalk-Szentmártonban. Szent György napkor szülei átköltöztek Dömsödre, a költő pedig Pestre ment.

A JÓ AGGASTYÁN.

— *Le bon vieillard.* —

(Béranger után francziából.)

Vidám fiúk, kik bornál egyesültek, Közétek bájol engem dalotok.	Mi ez ? mind vágytok engem ünnepelni ? Nemes bor ömlik egészségemért.
Öreg vagyok, de bárha reszket hangom, Fogadjatok be, én is danolok.	E fogadásra büszke szívem, mely fél, Mely attól tart, hogy mást csak szomorít.
A múlt időkről újakat beszélek ; A vén Panarddal én együtt ivám.	Csak hadd fődözzön a vidámság szárnya, Idővel úgy is máskép lesztek ám !
Bor és dicsőség s szerelem baráti, Mosolygjatok az aggastyán dalán.	Bor és dicsőség s szerelem baráti, Mosolygjatok az aggastyán dalán.

Miként ti most, én is szerelmeskedtem ;
Szólhatnak erről nagyanyáitok.
Házam, barátim, kedvesim valának,
Ezek közül már semmit sem bírok.
Emlékeim maradtak meg csak ; olykor
Sohajtok is, ha más nem néz reám.
Bor és dicsőség s szerelem baráti,
Mosolygjatok az aggastyán dalán.

Volt vészeinkben több hajótörésem,
De Frankhon szép egét nem hagytam el.
Azt a kevés bort, melyet megmentettem,
Sértett kevélység nem zavarja fel.
Sőt énekeltem az új szüretekben
Egykor tulajdon hegyem oldalán.
Bor és dicsőség s szerelem baráti,
Mosolygjatok az aggastyán dalán.

Egy elmúlt kornak régi katonája,
Mint Nestor nektek nem beszélek én.
Egész időm, hol fénylett bátorságom,
Egy harczotokkal fölcseréleném.
Sőt halhatalan hősiségetek által
Egy új zászló mellé csatoltatám.
Bor és dicsőség s szerelem baráti,
Mosolygjatok az aggastyán dalán.

Milyen jövőndőt biztosít erénytek !
Eltessük, ifjak, végszerelmemet.
Szabadságában a világ megújul,
Jobb napok járnak majd sirom felett.
Kedves fecskéi ti egy szép tavasznak,
Hogy lássalak, azért nem távozám.
Bor és dicsőség s szerelem baráti,
Mosolygjatok az aggastyán dalán.

(Pest.)

VILÁGGYŰLŐLET.

Mennybéli isten, ördög és pokol !
Mivé lett a föld, s még mívé lehet ?
Minden bokorban egy világfaló,
Minden bokorban embergyűlölet.

Gyűlölnek ők és átkaik kövét
Dobálják szerzte irgalmatlanul,
Ugy dől belőlök az átok, miként
Rothadt szag a sírok nyilásibul.

Szerettetek-e, ficzkók, valaha,
Hogy most gyűlöltek ? s imádkoztatok
Az emberiség boldogságaért,
Hogy most lehessen átkozódnok ?

Elkérték kebletekből a szívet
S aztán széttépték azt az emberek ?
Nem, a világnak ti nem adatok
Szívet soha, mert nincsen szívetek !

Nincs bennetek szív, nincs ! csak zsebetek
És gyomrotok van, s mert ez nincs tele,
Azért rút a világ elöttetek,
Azért keltek ki rútol ellene.

Én is gyűlöltem . . . volt okom reá ;
De a mióta e bitangokat
Láttam, mint vágnak Byronképeket,
Azóta gyűlölségem megszakadt.

Mióta ők a földi életet
Oly feketére mázolják : nekem
Sokkal, de sokkal jobban tetszik az,
Több fénypontot vesz észre rajt szemem.

Valóban szép, igen szép a világ,
Van minden évben rajta kikelet,
S van szép leánya minden falunak,
S ha itt egy ember sír, ott más nevet.

(Pest.)

Mily tréfás még maga a bánat is!
Szív s fejre mily különbözőleg hat:
Sötétre festi a fehér szívet,
S fehérre festi a sötét haját.

Utánzói ellen fordul. Ekkortájt megjelent sötét költeményei mind visszhangot keltettek és utánzást. A *Téli éjt* másolja Kalmár József: *Téli hangok*; az *Almainat* Urházy: *Almain éjen*, Talabér: *Az én álmain*; ekkor írja Byron-utánzó verseit Hiador, a *Zordon nézeteket* Lisznyai, a *Felhők* nyomán Kézsmárki a *Fekete betűket*. (Összeállította Ferenczi Zoltán, *Petőfi életrajzában*, II. 252.) — A költő a saját igaz keserűségét szinte kigúnyoltnak érzi e divatban. Schopenhauer személyes tanítványa s legbuzgóbb apostola, Frauenstaedt, az írta Meltzinek: «Petőfi pessimis-musa, akárcsak a Schopenhaueré, nem csinált, hanem valódi. A közönséges világfájdalmas-kodóknak arczáról letépte Petőfi az álarczot *Világgyűlölet* című költeményében». Gyógyulását az elismerés is elősegítette. Ez időtájt mutatta meg neki Kertbeny Pesten első verseit németül, melyek egy bécsi s egy pesti német újságban láttak napvilágot. Ekkor időzött Pesten Beck Károly is, a magyar származású német költő, a *Jankó* szerzője, a ki egész kötetet készült Petőfi verseiből németre fordítani. Ha ez a terv nem vált is valóra, újra föléleszté a költő önbizalmát, s visszaadta a hivatottságában való hitét.

SORS, NYISS NEKEM TÉRT . . .

Sors, nyiss nekem tért, hadd tehessek
Az emberiségért valamit!
Ne hamvadjon ki haszon nélkül e
Nemes láng, a mely ugy hevít.

Láng van szivemben, égből-eredt láng,
Fölforráló minden csepp vért;
Minden sziv-ütésem egy imádság
A világ boldogságaért.

Oh vajha nem csak üres beszéddel,
De tettel mondhatnám el ezt!
Legyen bár tettemért a díj egy
Uj Golgotán egy új kereszt!

Meghalni az emberiség javáért,
Mily boldog, milyen szép halál!
Szebb s boldogítóbb egy hasztalan élet
Minden kéjmámorainál.

Mondd, sors, oh mondd ki, hogy így halok meg,
Ily szentül! . . . s én elkészitem
Saját kezemmel azon keresztfát,
A melyre fölfeszíttem.

(Pest.)

Carlyle a rokonszenv költészetének nevezi Burns dalait s a költőnek mindent átölelő szeretetről beszél. E jellemzés még jobban illenék Petőfire. A mint egészben gazdagabb és mélyebb Burns-nél, — szeretetében is az. E fiatal szív égő szeretete nem marad oly alkalmi, mint Burns-nél,

nem szorítkozik annyira a természet egyszerű lényekre és tárgyaira, hanem a legmagasztosabb fogalmakig emelkedik: a szülőföld, az alföld szeretetétől a természetig és a hazáig, aztán — egyik közelebbi költeményében — az elnyomott népnek, s itt az egész emberiségnek adja szívét. Ide a *Felbőkön* át emelkedett. S csodálatos, hogy szeretetét mindig az önfeláldozás vágyával és készségével egyesíti, mintha áldozatnak érezné magát a haza és az emberiség bűneiért, s előre látná jövődjét.

DALAIM.

Elmerengek gondolkodva gyakran,
S nem tudom, hogy mi gondolatom van.
Átröpülök hosszában hazámon,
Át a földön, az egész világon! —
Dalaim, mik ilyenkor teremnek,
Holdsugári ábrándos lelkemnek.

A helyett, hogy ábrándoknak élek,
Tán jobb volna élnem a jövőnek,
S gondoskodnom ... eh, mért gondoskodnám?
Jó az isten, majd gondot visel rám. —
Dalaim, mik ilyenkor teremnek,
Pillangói könnyelmű lelkemnek.

Ha szép lyánnyal van találkozásom,
Gondomat még mélyebb sírba ásom,
S mélyen nézek a szép lány szemébe,
Mint a csillag csendes tó vizébe. —
Dalaim, mik ilyenkor teremnek,
Vadrózsái szerelmes lelkemnek.

Szeret a lány? iszom örömemben;
Nem szeret? kell inni keservemben.
S hol pohár és a pohárban bor van,
Tarka jókedv születik meg ottan. —
Dalaim, mik ilyenkor teremnek,
Szívárványi mámoros lelkemnek.

Oh de míg a pohár van kezemben,
Nemzeteknek keze van bilincsen;
S a milyen míg a pohár csengése,
Olyan bús a rabbilincs csörgése! —
Dalaim, mik ilyenkor teremnek,
Fellegei bánatos lelkemnek.

De mit tűr a szolgaságnak népe?
Mért nem kél föl, hogy lánczát letépje?
Arra vár, hogy isten kegyelméből
Azt a rozsdá rágja le kezéről? —
Dalaim, mik ilyenkor teremnek,
Villámlási haragos lelkemnek!

(Pest.)

A költő 1847-ből való költeményei elé ígtatta, de régebbi, csak hogy a censor kitörülte. 1846-ból való költemények közt maradt fenn, a *Sors, nyiss nekem tért* ... után; utolsó versszaka vörössel bekerítve, s alatta: *Mellőzven a töröltöket, kinyomathatik. 6/8 846. Reseta.* — Érthető, ha csonkán kiadni nem akarta. Önjellemző vers. «Petőfi itt maga írja meg versben saját kedélyállapotának természetrajzát, úgy a hogy azt prózában megírni nem lehet — mondja Palágyi, — ... még pedig olyan költeményben, melyben hat különböző hangulat-nem árjain ragad benünket végig ...».

SZÁMŰZTEM MAGAMAT . . .

Száműztem magamat az emberek közül,
Magányba mentem és mélyen rejtettem el ;
Magam voltam csak ott és még sem egyedül,
Együtt valék a múlt ezer emlékivel.
Es minden emlék oly gyászdolgotat beszélt,
Mik fölforgathatnák a szív s ész tengelyét.

Végig tekintetem tulajdon sorsomon
És a világ sorsán. Az és ez oly sötét !
S az éjben, mely minket homályával bevon,
Nem látjuk már az ég vezérlő jobb kezét ;
Csak ugy botorkálunk majd ide majd oda.
Ha botlunk s elesünk, valóban nem csoda.

Május elejével a költő ismét szüleihez ment, Dömsödre, Pálffy Albert barátjával együtt. Megint elkeseredve, a miatt, hogy *Tigris és hiéna* darabját az ígélet ellenére nem adták elő, hanem folyvást halogatták, míg végre visszavette, s csak könyvben adta ki 1847 januárjában. Innen e vers keserű hangja. Másodmagával lévén, most nem lakott otthon, hanem a faluban bérbe vettek egy szobát, melyet a költő anyja tartott rendben ; étkezésre hazajártak, de megfizették ellátásukat. A két ifjú egész nap dolgozott vagy olvasott. Itt írta Petőfi *Salgót*.

Igy van, S e gondolat, ez oly engesztelő,
Nagy úr ez, mely minden megbánást eltemet ;
E gondolat, miként varázsvessző, elő-
Idézi ama mély rejtekből lelkemet,
A melybe zárkozték, midőn az emberek
Olyan sokszor s olyan nagyon sértettek.

Megengesztelt szívem egy zöld olajfa-ág ! . . .
Minden tőled kapott sebem felejtve van ;
Megbékülő jobbom fogadd el, oh világ,
Nem volnál rossz, ha nem volnál boldogtalan ;
Boldogtalan vagy, s én sajnállak tégedet,
S a kit sajnálunk, azt gyülőlnünk nem lehet.

SALGÓ.

Nógrád s Gömör közt hosszan nyúlik el
A Mátra egyik erdőséges ága,
Miként sörényes, elfáradt oroszlán,
Nézvén sötéten messze tájakig.
E hegytetői kősziklára ül
Borús napokban a pihenni vágyó
Terhes felhőknek vándor serege ;
Ez a műhely, hol a komor kovács,
A dörgedelmes égiháború
Készíteni szokta a villámokat,
Haragvó isten égő nyilait.
Itt állt Salgóvár, mint egy óriás,
Ki az egekre nyújtja vakmerő
Kezét, hogy onnan csillagot raboljon ;

Itt állt Salgó . . . az éghez oly közel,
És benne még is a pokol tanyázott.
A századoknak döntő lábái
Elgázolák rég e vár tornyait.
Belőlök egy-két csonka fal maradt, mely
Szomorkodással tölti idejét,
Mint a ki lármás ifjuság után
Éltét megunva remetéskedik.
Fölmentem a hegy sziklatetejére,
S letelepedtem a romok fölött.
Verőfényes nap volt. Tekintetem,
Nem lelve gátot, mérföldekre szállt,
Mint börtönéből megszökött madár,
S vigan köszönté a kék messzeséget,

Hol a faluknak tornyán, a mezőknek
Juhnyájain s a patakok vizén
S mindenhol a nap fénye tündökölt.
De lelkeket nem ily képek körözték,
Nem ily vidámak ; lelkeket homályos
Látkörbe vitte a komoly merengés,
Holott körülé kétes ködruhában
Mogorva árnyak lengtek . . . a kihalt
Sötét középkor véres napjai.

Megvirradott a tizennegyedik
Század s hazánkra éj következék,
Borús éj jött rá . . . ekkor áldozott le
Az ő napjának, az Árpád családnak
Végső sugára. Harmadik Endre halt meg.
Pártok kelének, s a párt fergeteg,
S a fergetegben a folyó zavart,
S zavart folyóban könnyű a halászat.
Elfeledék a hazaszeretnek
Órök szentségét a fejetlen ország
Önzés bünébe süllyedt tagjai,
S rabolni kezdék édes anyjokat,
A gyámolától elesett hazát.
Haramjabarlang lett sok sziklavár,
Honnan le a kipusztított vidékek
Sohajtására gunyakcazaj felett,
Miként az őszi bús szellő után
Jön a süvöltő téli zivatar. — —
Salgón Kompolti Péter volt az úr,
Nevét rettegeve említé a táj, mert
A meddig kardja s buzogánya ért,
Övé lett minden, a mi kincs vala,
S hol ellenállás szálla szembe véle,
A kincs helyén vérfoltokat hagyott.
Követte őt a rablás útain
Kompolti Dávid és Kompolti Jób,
Zsivány apjoknak méltó fiai.
Kipusztíták már a szomszéd Somosköt,

Utána jött a távolabb Fülel,
S most a fölött van a tanácskozás :
Hová fordítsák léptöket jelenleg ?
Ottan hevernek, apa és fiúk,
Komor teremben medvebőr felett,
Mit kaczagányul vetnek vállaikra,
Ha indulóra a kürt megriad.
Ottan hevernek és Eger borával
Sűrítik úgy is sűrű véröket,
Mely ereikben rémesen kereng,
Mint a világok közti tereket
Keresztülkaszul-bolygó üstökös.
«Emeljétek föl a kupát, fiúk,»
Kiálta Péter, «és kocczantsatok
Gedő Simonnak egészségire ! . . .
Ha élünk és az i-ten megsegít,
Még holnap éjjel vendégei leszünk ;
Azért sokáig éljen ő kegyelme !»
«Sokáig éljen !» zúgták a fiúk
Utána harsány, mennydörgő torokkal,
És a teremnek hangos boltozatja
Az éljenekre, mint a nyughelyéről
Fölvert szelindek, elkezdett morogni,
S morgott hosszan, mig bele fáradott.

Gedővár csöndes, mintha halva volna ;
Reá borúlt az éj, mint rá borúl a
Halottra a koporsó födele.
Ki virraszt még a késő éjszakán
Gedővár néma falai között ?
A szerelem s a hazaszeretet,
Az égnek e két legszebb csillaga.
Mindenki szunnyad, csak Gedő Simontól
Riasztja messze álma nyugalomát
A honfígondok éber tábora.
És míg a férj bús lámpa fénye mellett
Pusztult hazája sorsán elmereng,
Szomszéd teremben nője térdepel,

A szépségében ragyogó Perenna,
S imát sohajt az égiek felé,
Hogy boldogítsák a magyar hazát,
Mert míg a honnak boldogsága nincs,
Mindaddig férje is boldogtalan.
Egyszerre a nő felsikolt ijedve,
Hallván közelgő fegyvercsörgetést,
S belép férjéhez és rémülve áll meg . . .
A másik ajtó ekkor nyílt s azon
Kompolti Péter jött be kardosan.
«Gedő uram, szép jó estét kívánok,»
Szólt a haramja, «vendégid jövének ;
Remélem, szíves házigazda lélsz,
S kérés nélkül is átadod nekik,
A mit kívánnak . . . minden vagyonod.
Csodálkozol, hogy ily váratlanul
Leptünk meg és ily észrevétlenül
Léptünk eléd ? . . . ez egyszerű dolog :
Megvesztegettük a jó porkolábot,
S ő megnyitotta várad kapuját,
S bejöttünk százan . . . százan ! érted-e ?
És most legényid egyig megkötözték.
A jó fiúk javában álmadoztak,
Midőn kezökre a hurok került.
Azért, Gedő ur, add elő, a mid van . . .
Vagy szavaiban tán kételkedel ?
Im hát tekints ki !» Megnyitá az ajtót,
S láthatta a száz fegyverest Gedő,
Köztök Kompolti Jóbot s Dávidot.
«Foszsz hát, zsvány, és vidd, a mit találsz !»
Szólt megvetőleg a várúr ; «Perennám,
Eredj szobádba, és az aggalom
Ne bántsa lelked : tégedet megóvvlak,
Téged, legdrágább kinçse életemnek !
A többivel nem gondolok sokat . . .
Hadd hízzanak rajt' e gaz tolvajok.»
Kompolti Péter ment kutatni s véle
A martalékra vágó czinkosok ;

Csak Dávid és Jób állt merőn, s ha ajkok
Le nem pecsétli a csodálkozás,
Ezt kérték volna : milyen látomány ez ?
Melyik tündére az álomvilágnak
Szállott a földre, e falak közé ?
S midőn a méla bámulás ködében
Eltévedt lelkök ismét visszatért :
Egyszerre léptek az ajtó felé,
A mely Perenna teremébe nyílt,
S a mely előtt vont karddal állt a férj,
Vont karddal és rettentőn, mint az angyal,
Ki őrizé a Paradicsomot.
«Eddig s tovább nem !» dörgött a jövőkre,
«Eddig s tovább nem ! . . . a kétségbe'sés, a
Halál szolgálja áll e küszöbön,
E szent ajtónak tiszta küszöbén !»
Ekkép a férj ; de a két zordon ifjut
Nem rettenték meg a dörgő szavak,
Sem a szemeknek átszuró világa,
Mely villámlásként szállt a hang előtt.
«Utamba állasz ?» így kiálta Jób,
«Utamba mersz még állni ? jaj neked !
Keresztültörnék, bárha kezeidben
Száz kard villogna s minden kard hegyéről
Ezer halál vigyorgna is reám !»
És összecsaptak csengő fegyverökkel
Gedő és Jób, mint két köszikla, melyet
Egymás felé sujt a földindulás.
Akközben Dávid rést lelt s besuhant,
A hol Perenna elszorult kebelével
Az aggodalmak árján fuldokolt.
Egy jajsikoltás és egy halk sohaj . . .
A nő sikoltott és a férj sohajtott,
A nő, kit Dávid vett ölébe s vitt,
S a férj, kinek Jób átdőfé szivét.

Salgó s Gedővár közt emelkedék
Hajnácskő, szinte sziklaormi vár.

Csend volt a várban és a vár alatt.
 Mindenki alvék; a toronynak öre
 Viraszta csak még félig nyílt szemekkel.
 A fővenyóra éjfél mutatott.
 Mi zaj hasítja a csendet keresztül?
 Még halk, de perczről perczre hangosabb.
 Az ör keresztet hány és a toronyból
 Fél bátorsággal néz a völgybe le;
 Ki más zavarná a világ nyugalmát
 Az éjszakának kellő közepén,
 Mint boszorkányok és kísértetek?
 Lenéz az ör . . . a teljes hold világa
 Arany fátyolként leng a vár körül,
 S a vár alatti völgy ezüst kódéval,
 Mint két szerelmes lélek, összeolvad.
 A fényhomályban Gedővár felől a
 Salgói úton nyargal egy lovag,
 Őlében egy hölgy hófehér ruhában,
 Hollósötét haj lengő fűrtivel.
 Mögöttök távol ismét egy lovag. —
 Olyan tűnékeny volt e jelenés,
 Hogy a toronynak öre más nap ezt,
 Midőn fölébredt, álomnak hívé.

Midőn fölére Salgó udvarába
 Kompolti Dávid a szép martalékkal,
 Ez életének nem adá jelét,
 Aléltan fekvék annak karjain;
 Szívében a vért és eszméletet
 Megállitá a félelem s futás.
 Gyöngéd karokkal tette őt az ifju
 Egy kerevetre; csinnal bánt vele,
 Miként a gyermek a kicsiny madárral,
 Melyet fészkebül épen most lopott ki;
 S megállt előtte s elmerülve nézte
 És lelkesedve így szólt: «Oh miért
 Fejem nem oly nagy, mint az ég, hogy annyi
 Szem volna rajt', a hány csillag van ott,

Hadd bámulnálak valamennyivel! . . .
 Ki vagy, ki vagy te? olyan ismerős
 Elöttem arczod mindenik vonása;
 Találkozám már véled? . . . oh igen, most
 Emlékezem, hogy egykor láttalak,
 Régen, fölötte régen. Még midőn
 Mint gyermek jártam a vadon homályin,
 Miként ártatlan gyermek, a kinek
 Vértett szive, ha vérezett az őz
 Szilaj vadászok gyilkoló nyilától:
 Oh akkor, akkor gyakran láttalak.
 Ha szenderegtem a kis völgyi forrás
 Virágos partján: édes álmaimban
 Meg-megjelentél, tündérek leánya!
 Hozzám jövel s lehajlottál reám,
 Miként lehajlik földre a szivárvány,
 S fülembé égi hangokat sugál.
 Karom kinyujtám, hogy öleljelek,
 S fölébredék . . . te már távol valál,
 A rengeteg sötétzöld mélyiben
 Láttam fehérülő árny-alakodat,
 S futék utánad, mint az esti szél
 A tündékeny pillangó után,
 Futék a hegyre . . . a hegy tetején
 Bámulva álltam és szomorkodám; már
 Oly messze voltál tőlem, fönns az égen
 Az esti csillag képiben ragyogtál. —
 Gyermekkorom tűnt s gyermekéveimmel
 Eltűnt regényes ábrándim világa,
 S vad ifjává lett a szelid fiú,
 S azóta véled nem találkozám . . .
 De én beszélek hozzád, és te nem
 Hallod beszédem: mozdulatlanul
 Fekszel, miként az elesett szobor.
 Élsz, vagy meghaltál? oh csak meg ne halj,
 Inkább hervadjon el minden virág
 A föld színén, s ne légyen több tavasz! . . .
 Hah, végre, végre nyílnak szemeid;

Milyen szemek, mily égetőn-vakítók ...
Hová jutottam ? hol vagyok ? talán a
Teremtő műhelyében, a hol a
Napok készülnek ? ottan, ottan ... oh
Ha e két nap az égbe fölkerül,
A mindenséget porrá égeti ! » ...
,Elég már, bátya, most én rajtam a sor,
Ily hang szakasztá félbe Dávidot,
Jób hangja, a ki mostan érkezett meg,
,Elég volt, bátya, most én rajtam a sor ;
E drága kincsen ketten osztozunk !

Eszmált Perenna, és csodálkozással
Nézett körül, és töredezzve szólt :
«Férjem ! ... de ez nem férjem ... ez sem az ;
És e terem ... hisz ez nem a mienk.
Hová juték ? és férjem hol marad,
Hogy így magára hagyja hitvesét ?»
«Férjed, menyecske, mессze útazott,»
Ekkép felelt Jób, «kár lesz várnod őt,
Mert míg utából ismét visszajő,
Rég elvirítnak ifju bájjaid.
Azért feledd őt, s add nekünk magad,
Hogy részesüljünk mink is a gyönyörben,
Mit férjed a mennyországától bitorlott.»
«El oldalamtól ! vissza, szemtelen !»
Kialta a nő «vissza ... és ne szólj,
Mert minden szóért s minden léptedért,
Ha férjem eljön, rémesen lakolsz ...»
«Ha férjed eljön, akkor ?» szóla Jób,
«Hisz mondtam már, hogy mессze útazott,
Oly messzire, hogy onnan, a hová ment,
Porszemnek látja a nagy földtekét.
Szóval — hogy őt ne várd hiába — nézd
E kardot s rajta ezt a szép piros vért ;
Ez férjed vére ... én megöltem őt.
Most hát szabad vagy, szép asszony, szabad !
A női hűség-rabbilincsei

Nem korlátozzák többé lelkedet.
Szabad vagy, használd szabadságodat.
Két kar helyett most négy kar vár reád,
Hogy boldogítson ölelésivel.»
Perenna némán és merően állt,
Némán, merően, hidegen, fehérén,
Miként holt, csendes téli éjszakán a
Szárász bokor, mit ellepett a hó.
Ott állt Perenna és a kardra bámult,
A melyen olyan drága vér aludt meg. —
E mozdulatlan némaság alatt
Szívét, lelkét mily harcok szaggaták !
A lélek benne úgy sírt, úgy nyögött,
Ugy küzködött, úgy jajgatott, miként
A jég alatt a befagyott patak.
Kitört végtére a kétségbeesés,
Kitört belőle, mint a tűzokádó
Hegy méhéből a füst s lángoszlopok,
És átkokat szórt, rémes átkokat
Zsivány fejére férje gyilkosának.
De mintha minden átok egy virág
Lett volna, egy-egy illatos virág,
Miket feléje dobnak, hogy szagolja,
Olyan kedvtelve állt a hölgy előtt Jób,
S midőn az végzé, így kezdete ez :
«Hah, istenemre, hogyha átkozódva
Ily szép vagy, asszony, menj férjhez naponként,
S én férjedet naponként megölöm ! ...
Átkozz tovább, szép hölgy, én hallgatom,
Ha minden átkod megfogamzik is.»
Perenna Dávid lábaihoz borult,
Átfogta térdét, és így esdekelt :
«Oh ifju, arczod nem oly ördögi,
Miként ezé itt ... légy könyörülő,
És ój meg tőle, ój meg engemet !
Szeretni foglak, szolgálód leszek,
Csak ments meg engem férjem gyilkosától,
Csak e sátán ellen légy paizsom.»

«Meg foglak óni, gyermekálmaim
 Földönföülü tündérgyermeke !»
 Kiálta Dávid fölemelve őt,
 «Meg foglak óni, paizsod leszek ;
 S ki hozzád nyúlni kíván : annak e
 Paizst elébb ketté kell törnie.
 Most hát öcsém, Jób, ehhez tartsd magad !»
 «Nem ugy, jó bátya, » monda Jób, s szemében
 Ellenszegülő dacznak lángja gyúlt,
 «Nem ugy, jó bátya ! így nem alkuszunk.
 Mi nálunk minden martalék közös,
 Azért kettőnké e menyecske i ;
 És ha nem engedsz, tudd : e kard, a melylyel
 Férjének írtam úti levelet
 A más világra, e kard most is éles,
 S karomnak sincsen legkisebb baja !»
 Egymás elebe állt a két fiú.
 Egymás elebe állt és hallgatott,
 Nyelvök helyett most kardjaik beszéltek.
 Kompolti Péter jött be s rájuk ordít :
 «Megálljatok !» s a bajvivók megálltak.
 «Apánk, te légy hát köztünk a bíró, »
 Így szóla Jób, «ez asszonyt itt magának
 Akarja Dávid bátya tartani ;
 De én azt mondom : ehhez nincs joga,
 Mert ő kettőnké. Nincs-e igazam ?»
 «Hitvány fiúk, » szó t megvetőleg apjuk,
 «Ily hasztalanság annyira feltűzel,
 Hogy egymás ellen karddal rontotok ?
 S ilyen mihaszna pörben engemet
 Mertek bíróul hini, engemet ! . . . jó ;
 Igazságot hát én szolgáltatok.
 Halljátok : e hölgy nem lesz egyiké sem,
 Sem egyiké, sem másiké . . . igen,
 E hölgyet birni én fogom, magam !»
 K hullt a kard a két fiú kezéből.
 Vérök föllázadt, sustorgott, miként
 A víz, a melybe a villám csapott,

S dörmögni kezdtek bosszus dolgokat.
 Keresztűlszűrő lángtekintetét
 Jártatta végig rajtok az apa,
 S parancsolólag így kiálta föl :
 «Ki mer moczanni és morogni, hogyha
 Kompolti Péter ezt kiáltja : csitt !»
 Miből teremté isten a szívet ?
 Hogy annyi bútól, kintől sem hasad meg,
 A mennyi érte a szegény Perennát. —
 Őrizve Salgó szűk falai között
 Űlt a fogoly hölgy napok óta csak,
 De mindenik nap századokra nyúlt,
 Azokra nyujtá azt a szenvedés.
 Az árva lélek mennyit szenvedett !
 Egy pillanatban keble meggyuladt
 A fájdalomtól és más pillanatban
 A rettegéstől ismét megfagyott.
 Hosszan tünődék, véghetetlenül :
 Hogy szabaduljon e falak közül,
 S hogy álljon bosszút férje gyilkosán ?
 És nem találta semmi, semmi módot !
 S most jött reá a legnagyobb csapás ;
 Kompolti Péter így nyilatkozék :
 «Szép asszony, benned a sátán lakik,
 Te megbüvöltél, napról napra jobban
 Tetszel nekem, s ha akarod ha nem :
 Én feleségül veszek tégedet »
 «Hozzád megyek, » szólt elhatározottan
 Perenna, ámde oly hangon, mikéntha
 Lett volna a halálnak anygala,
 S ezt mondta volna ama szók helyett :
 «Kompolti Péter, végórád ütött !» —
 Magához hitta Dávidot Perenna,
 S így szóla : «Ifju, igazán szerettél ?
 Vagy pillanatra fellobbant lidércznek
 Volt lángja csak, mit érezél irántam ?
 És ha szerettél, mondd : szeretsz-e még ?»

«Szeretlek egyre,» válaszolt az ifju,
«Szeretlek, mint a völgyet a patak,
«Szeretlek, mint a csillag az eget,
Szeretlek, mint a féreg a gyümölcsöt!
S ha te szeretnél . . . oh szőlj, asszonyom,
Hogy érdemeljem meg szerelmedet?»
«Hogyan?» felelt a nő, «egy módja van:
Őcséd megölte férjemet, s apád most
Engem magának hitvesül kíván.
De én apádat, ezt a második
Leendő férjemet szintúgy utálom,
Miként első férjemnek gyilkosát.
Szeretsz valóban? úgy hát szabadíts meg
E két gonosztól. — A tiéd leszek, ha
Apádat és őcsédet megöled.»

Örök rejtélyű érzés, szerelem!
Te nagy folyó, mely egyszer szemetet,
Máskor virágot hordasz vizeden,
S mind egy helyről: az emberek szívéből.
Oh szerelem, te végtelen óceán,
Melynek határát még nem látta senki,
S melynek le nem szállt fenekére senki.
Ott állsz te, óriások óriása,
Mesés nagyságban . . . hogyha nyúgoszol,
Meglátja széles tükrödben magát a
Határtalan menny minden csillaga,
S ha háborogsz: fölszíneden csatáznak
Az alvilágnak minden szörnyei.
Mindenható vagy . . . angyallá az embert,
Az angyalt ördöggé, az ördögöt
Emberré könnyen átváltoztatod . . . — —

Derült kék éj volt, tiszta csöndes éj,
Vidáman néztek felhőtlen magasból
A földre a hold és a csillagok,
Olyan vidáman! . . . hab, pedig mi történt
A földön? apa- s testvérgyilkolás!

Kigyóként csúszott Dávid a terembe,
Hol apja szunnyadt. Ágya függönyét
Széttolta halkán . . . reszketett keze,
Mintha kősziklát hengeritene.
«It fekszik, alszik,» így gondolkodék,
Merőn szögezve rá égő szemét,
«De mily szelid most arcza, melynek ébren
Minden vonása egy-egy Luczifer;
Vagy csak te látod tán ilyen szelidnek,
Te mindig-gyáva lelkiismeret?
Eredj, hivatlan vendég, menj tova;
Nem hallgatok rád, nem, nem! hasztalan
Nyujtod felém fenytő ujjadat,
Hiába intesz oly parancsolólag,
Nem hallgatok rád . . . nézd, nem hallgatok!»
Az alvót ekkor torkon ragadá,
S beléje fojtá a léleketet . . .
Nem is nyögött . . . egy rágás, s vége volt.
Bevonta ismét a függönyt s mene,
De a küszöbnél visszafordula,
Hogy megtekintse: nem maradt-e élet
Ama testben? nem támadand-e föl?
Az ágy előtt megállt . . . állt, s nem meré
A kárpitot szétvonni újlag,
Nem mert benézni rettentő művére.
S lélekszakadva kifelé rohant
Másik terembe, a hol őcscse volt.
A zajra Jób fölébredett s fölült,
S fél eszmélettel nézte a jövőt,
S midőn egészen eszmélt, akkorára
Keblében járt a gyilkoló aczél,
A melyet bátyja a falról ragadt le.
De nem halálos volt Dávid szurása,
Feléje lépett tántorogva őcscse,
Hogy megragadja öldöklő kezét . . .
Egy új suhintás és Jób homlokát
Elborította vére, s összedőlt.
A kardot messze dobta Dávid, és

Futott ; futott ki, mintha lépteit
Követte volna százezer boszorkány,
Lidércz, kísértet, ördög s minden, a mi
Irtóztató a képzeletben él.
Futott, futott, és nem tudá : hová fut ?
Sötét sarokban megvoná magát,
Szemét behunyta, hogy ne lássa a
Számíthatatlan rémeket ; de látta
Még akkor is, ha behunyá szemét.
S majd apja halvány arcza állt előtte,
Majd öcsce véres, megvagdalt alakja.
Intett kezével, hogy távozzanak ;
Nem távoznak. Mindig közelebb
Jöttek hozzája . . . egyre közelebb . . .
Beléje vágta végre körmüket . . .
Torkon ragadták . . . lég után kapott,
S egy jajnyögéssel összeroskada.
Midőn fölédredt, reggeledni kezdett,
A hajnalfény betört az ablakon ;
Körültékinte, s akkor látta meg,
Hogy apja ágya mellett feküvék.
«Apám, ébredj föl, ébredj . . . hallod-e ?»
Szólott megrázva a holttetemet,
«Mit alszol, hosszan, mint a mormotér ?
Már fényes nap van. Jer, menjünk rabolni . . .
Szabad vásár van, minthogy nincs király.
Menjünk rabolni, szálljuk meg Gedővárt ;
Tiétek minden kincs, arany . . . nekem
Nem kell egyéb, csak a vár asszonya.
De kelj föl hát ! ne rángattasd magad
Hiába. S még sem ébredsz föl . . . no semmi,
Fölédredsz majd az itéletnapon.
De akkor ki ne bőfentsd valahogy
Az istennek, hogy én voltam, ki téged
Elaltatálak, mert megfojtalak !»
Elindult és ment a szomszéd terembe.
«Hát ez ki itten ?» kérdé, öcsce testét
Megrugva, «mit ? te volnál, Jób öcsém ?

Mi a manó, hát a földön heversz ?
Neked bezzeg jó ágyad lehetett.
Bordáidnak becsületére válik,
Hogy nem jajgatnak ilyen durva ágyon.
Hanem hát kelj föl, s mosd meg arcodat,
Hiszen merő vér ; kelj föl, hallod-e ?
Mi a tatár, ugy veszem észre, hogy ma
Fölkelni nincsen kedve senkinek.
Annál jobb. Oh ez pompás alkalom !
Szép kedvesem most megszőkíthetem . . . »
S ment a szobába, hol Perenna volt.
«Megölted őket ?» kérdezé a hölgy.
«Kit öltem én meg ?» fölkiálta Dávid,
«Én meg nem öltem senkit, senkit is !
Ottan fekszenek szépen, csöndesen,
Egyik fehér és a másik piros.
Jer, angyalom, jer. Mélyen alszanak ;
Megszőkíthetünk. Jer. Senki sem vesz észre.
Fölnyargalunk a bástya tetejére,
S onnét aztán az égbe röpülünk !»
«Hah, ez megőrült,» gondolá Perenna,
S borzadva hátrált, de az ifju őt
Ölébe fogta s vitte kifelé.
A nő sikoltott. «Csitt, légy csendesen,
Mindenre kérlek, a mi szent előtted !»
Szólott az ifjú, «fölkel valaki
Zajodra, s akkor el nem szőkíthetünk,
Elfognak . . . hah nézd, nézd, már jönnek is !»
Ezzel rohanni kezde, fölrohant
A bástyafalra. «Most röpjölj !» kiálta,
«Mindjárt ott fön, ott fön leszünk az égben,»
És átszorítva a hölgyet, leugrott . . .
Alant a mélység sziklacsúcsai
A vértől és a hajnaltól pirultak.

Dávidnak már nem kelle temetés,
Elnyelte őt a vár alatti mélység,
El volt temetve. S a ki eltemesse

Apját s öcscsét : nem volt ember reá.
 Kipusztulván mind a Kompoltiak,
 Elosztották a rablott kincseket
 Legényeik ; de osztozás alatt
 Egymásnak esvén kardot fogtanak.
 Kevés jutott el épen közülök.
 Nagy részt elestek, és holttesteik

Az éhes hollók tápláléki lettek.
 Igy állt sokáig Salgó zajtalan,
 Csak a hollóknak károgása szólt
 Holttetemekkel megtelt udvarában ;
 S alatt a völgyben a népség futott
 A szél elől, mely Salgóról jöve.

(Dömsöd.)

A költő 1845 tavaszán a felvidéken járva, sorra látogatta az útja mentén eső váromokat. A várak gyermekkora óta érdekelték ; most megigézte a romok festőisége s a mult romantikája. Megnézte Füleket és Gácsot, Várgedén napokat töltött ; látta Hajnácskót, mely «most már nem is rom, mert tulajdonosa ledöntette végkép» ; kirándult Somoskő romjaihoz s onnan Salgóra. Különösen Salgó ragadta meg, az *Úti jegyzetek*ben így ír : «Oly rendkívüli helyen fekszik, hogy gondolatnak is örült volt oda építeni. Környékezi rengeteg erdő, bükk, cser, tölgy s egyéb fákból. A hegy teteje óriási gránitszikla s e fölött állott a vár, melynek most már kevés maradványa van. A legmagasb fal mintegy két öles. Talán nem volt Magyarországon vár, mely oly közel szomszédja lett volna a csillagoknak, mint Salgó. Sokáig ültem romjainak legfelső csúcsán ; tekintetem mérföldeken, lelkem századokon túl barangolt. — A mint vissza Várgedére mentünk, figyelemre sem méltattam Hajnácskót, pedig míg Salgót nem láttam, nem győztem bámulni a meredek, czukorsüvegalakú bércezet, hol a vár volt». Ily hatalmas benyomást vitt magával lelke tükrén ; élt és megnépesült az képzeletében, mely visszazállva a mult századok ködébe, e regényes történetet kötötte e romok emlékéhez. A mese emlékezet szörnyűségében Vörösmarty legszebb kis eposára, a *Két szomszédvár*ra ; itt is két testvér ontja egymás vérét, még szilajabb indulatból, s tulajdon atyjuk is vágytársukul szegődik. Ily vad ösztönök és hitvesi bosszú mozgatják az eseményeket, melyeket a költő csak kívülről, néző gyanánt fest. E féktelen szenvedélyek, e képzeletbeli középkor, az indulatoknak az egészen átczikázó villámai, az előadás rohama Byronra emlékeztet ; ő volt az ily rövid, szörnyű és heves költői elbeszélések mestere. Őt követte Arany is *Katalinnal*, mely szintén ily éjjeli világítású, zord történet ; mind a kettőben van egy-egy kitérés a szerelemről (*Katalin* 3., *Salgó* 8. szaka), itt erőteljes, lyrai hangon, ott gyöngéd, szende rajz ; ezek híven tükrözik a rokon romantikus tárgyak mellett is a két költői léleknek eltérő természetét. Petőfi költeményei fölött mintha még mindig a *Felhők* árnyai gomolyognának.

VÁRADY ANTALHOZ.

Hát megtörtént a párbaj ? s élsz-e még ?
 Ha főbe lóttek — tudósíts felőle.
 Ird meg tüstént, hogy Pestre felrohanjak,
 És bosszút álljak éretted, barátom . . .
 Szó a mi szó, de nekem igazán

Nem tetszik, hogy te minden balgaságért
 Kész vagy koczkára tenni életedet.
 Azt gondold : lelked-tested szakáll ? s ha
 Leborotválnak, újlag kinősz ?
 Csalódlod ; mert az élet csizmatalp,

S ez nem lesz uj, ha egyszer elkopott ;
Azért kiméld a drága csizmatalpat,
A melyet nem szab kétszer senkinek
Az ég vargája, a köszívü sors. —
S azt gondolod tán: annyi a barátom,
Mint fönn az égen a csillag ? ha egy
Lehull közülök, észre sem veszem ?
Hiszen tudod jól : mily kis számotok van
Nektek, kik engem őszintén szerettek,
Kik föntartjátok szívem melegét.
Mért e kis számot megtogyasztani ? —
És Ida, Ida, e kedves leány,
Ha téged elveszt ő, mivé lesz ? ő,
Kinek kivüled nincsen senkije.
Te vagy világa . . . Lennél oly kegyetlen,
Reá szakadni hagynád a világot ?
S van még egy — a hon ! vagy már elfeledted ?
Feledhető-e, a miről beszéltünk
A lelkesülés lángóráiban ?
Ki tudja, mit hoz a kétes jövőndő,
Mely álmainknak legkedvesbike,
S akkor hazánknak ránk szüksége lesz. —
Látod barátom, élted mily becses,
Azt a világhoz mennyi láncz köti,
S te még is könnyelműn kockáztatod.
Ha még nem tértél, térj eszedre már,
S ne légy, mint voltál, olyan balgatag,
Vagy igazabban: oly kétségb'esett . . .
Kétségbeesni ! . . . milyen gyávaság ! . . .
Kinek van erre több s nagyobb oka,
Mint én nekem ? de én szégyenleném ezt.
A szenvedésnek lángjában szívem
Szét fog pattanni, mint a porcelán,
De, mint a jégcsap, szétolvadni nem ! . . .
Megállj, ha Pestre ismét fölmegegyek,
Majd megtanítlak én kétségbeesni,
Hogy unokád is megemlegeti.
Vásárra ott benn termék nálatok,

S viszek portékát, de nem holmi gyapjút,
Vagy bőrt, vagy posztót s effélét, azért
Nagyon hiszem, hogy nem lesz kelete.
Mert hajh, jó gazda ám a magyar ember !
A mit kutyákon, kártyán s más egyében
Eltékozol, meggazdálkodik könyvön.
A könyvvel úgy van, mint hajdan zsinóros
Nadrágjával s prêmes mentéivel volt ;
Melyet nagyapja s édes apja vett,
Az szolgált még az ő fiának is.
Hazám, még sem vagy oly boldogtalan,
Minőnek első pillanatra látszol,
A lelki szükség nem bánt tégedet ;
Minden szükséged van, de lelki nincs,
Ettől az egytől megmentett az isten . . .
— — — A mint mondtam : a vásárra majd
Meglátsz, barátom ; akkor fölmegegyek,
S te rám sem ismeresz, úgy megváltozám ;
A szép természet megváltoztatott,
Beteg kedélyek e hű orvosa ;
Beteg valék én ott ti nálatok,
A pesti utcák holthideg kövén,
Hosszú, sötét árnyként vonult utánam
A csüggedés, az életunalom. —
Ujjá születtem ! . . . a falusi lég, a
Sötét erdőknek zúgó lombjai,
Lombok felett a csattogó madár,
A fák alatt a hallgatag virágok
Föléleszték elájult lelkemet ;
Nem gyűlölöm, mint eddig, a világot ;
Már csak haragszom rája, csak haragszom . . .
Hogy olyan gyáva, hogy föl nem kiált
Elzárt, elorzott boldogságaért, hogy
Meg nem torolja kincse elrablón
Évezredeknek szenvedéseit —
De hinni kezdem, hogy dicső napoknak
Erjük maholnap fényes hajnalát,
Mídon a népek mind fölemelik

A föld porába gázolt fejöket,
S végig mennydörgik a föld kerekén :
«Legyünk rabokból ismét emberek !»
Ez nagyszerű, de véres kor leszén,
És úgy is illik, hogy véres legyen! . . .
Már vízőzön volt, most egy vérözön kell,

Hogy megtisztuljon a világ a szennytől,
A mely fölötte meggyülekezék ;
Egy vérözön kell! és ha az lefolyt majd,
A megmosdott föld tiszta, szép leend,
És lakni fognak emberek fölötte,
Hasonlítók az isten képihez.

(Dömsöd, május 22.)

Valóban elküldött magánlevél, nem volt nyilvánosságra szánva; nem is jelent meg, csak 1870-ben. Várady jó barátja volt a költőnek; első kötete kiadása körül sokat buzgólkodott a Nemzeti Körben; hosszú időn át közös szállást is tartottak, s Petőfi épen ez időtájt készült külön szállásra költözni, mert Várady házassul-félben volt; a versben említett Ida jegyesének neve. — A vásár, mikorra Pestre szándékozott, június 8-ikán volt; akkortájt föl is ment, magával vive *Salgó* kéziratát.

BARNA MENYECSKÉNEK . . .

Barna menyecskének szeme közé néztem,
Az én szemem fénye elveszett egészen.
Én teremtom, ugyan hogy is teremhet már
Olyan sötét szemben olyan fényes sugár!

De még is indulok . . . állj elé, menyecske,
Ha már el kell esnem: essem az öledbe ;
Egyszer öllek meg, s karomat levágom,
Ne öllek többé senkit a világon!

Elveszett, elveszett az én szemem fénye,
Hejh pedig talán már indulnom is kéne!
Hogy induljak? hova menjek, ha nem látok?
Nyakamat szegheti valamelyik árok.

Nem kellek, ugy-e bár, nem kellek én neked?
Van már kit te ölelsz, ki téged ölelget ;
Megyek hát, megyek . . . ha árokba esem is,
Habár az árokban nyakamat szegem is!

(Péczel.)

Péczelen lakott Szemere Pál; a költő ott őt látogatta meg, június vgy július havában.

MOST KEZDEM ÉN CSAK MÉG ISMERNI . . .

Most kezdem én csak még ismerni
Az én derék jó szívemet!
Ennél a szívnél a világon
Jobb, derekabb szív nem lehet.

Mint aggódtam, hogy már ezentul
Nem lesz nekem több víg napom!
És im bokámat újra össze-
S kalapomat félreccapom.

Szívem még ép virág, a melynek
Féreg nem bántja gyökerit;
Elhervad minden ősszel, ámde
Minden tavasszal kivirít.

(Pest.)

F. L. KISASSZONY EMLÉKKÖNYVÉBE.

Miért mondjam, hogy nem feledlek el?
Miért mondjam, hogy rólad e kebel,
Oh lány, örökre megemlékezik?
Hitelt szavamnak szíved úgy sem ad! . . .
Mert mi poéták hazudunk sokat,
S aztán ha szívből szólunk sem hiszik.

(Pest.)

Nem tudni, kinek szól.

MEGFAGY A SZÍV, HA NEM SZERET . . .

Megfagy a szív, ha nem szeret;
És ha szeret, megég.
Ez és az baj. E két baj közt
Melyik jobb? . . . tudj' az ég!

(Pest.)

RABSÁG.

(Töredék.)

Milyen vig a világ! folyvást miként vigad!
Örök énekszóval s zenével van tele!
E tombolók között a legzajosbikat
Kérdezzétek meg csak: ha vajon boldog-e?
Én nem hiszem, hogy az; dehogy boldog, dehogy!
Csak a kétségbe'esés, mi bennünket vidít,
Azért kelünk csak e rivalgó zajra, hogy
Ne halljuk lánczaink csörömpöléseit.
Rab a világ, igen, kezén-lábán bilincs . . .
Az volna lelkén is, hanem már lelke nincs. — —

(Pest.)

A költő most hosszan időzött Pesten; itt töltötte juniust, juliust, s augusztusnak egy részét. Lakást is vett ki, Páhkkal közösen (Hatvani-utca 4., ma 6.). Nagy irodalmi terv és készülődés foglalkoztatta. A tehetséges fiatal írók már az év elején összeálltak irodalmi czéllal; tizen voltak: Petőfi mellett Jókai, a ki már állandóan Pesten élt, Tompa, a ki jogot tanult ott, s tavasszal a Rókus-kórházban feküdt betegen, Pálffy Albert, Páhk, Degré, Obernyik, Bérczy Károly, Lisznyai, Kerényi; Tizek társaságának nevezték magokat. Julius elejével folyóiratot készítettek indítani, *Pesti füzetek* czímen; csak abba dolgoztak volna, kedvökre, többnyire nagyobb

munkákat. E folyóirat számára írta Petőfi *Salgót*, s tette félre tavasz óta írt költeményeit. Szabadulni kívántak a kiadóktól, javítani anyagi helyzetükön, kifejezni tehetségüket és irányukat. A terv dugába dőlt; nem kaptak lap-alapításra kormányengedélyt, hiszen a bécsi kormány rendeletére a helytartótanács a Pilvax-kávéház egész írói társaságát szemmel tartotta. Körük azonban nem oszlott fel végkép. Ősszel Frankenburg felhívására az ő lapja, az *Életképek* körül csoportosultak; ez lett közlőnyük; 1847 június elsejével szerkesztését is Jókai vette át. Szellemök csakhamar megérezte irodalmunkon. Ők voltak a «fiatal Magyarország». A nemzeti irányt és a népet képviselték, a forrongást és az elégedetlenséget, mint Franciaországban a romantikusok, a németeknél az «ifjú Németország». Ezek észre is vették a szellemi rokonságot, s egyik tagjuk, Kühne Gusztáv, egy lipcsei folyóiratban ismertette Petőfit, így szól: «Ich möchte Deutschland auf diesen Sänger aufmerksam machen; es findet sich in ihm der Ausdruck unserer Stimmungen». Európaszerte új áramlat fuvalma érzett a levegőben, s az új idők nálunk is megtalálták kitejezőjüket, a ki kereste a maga útját és érvényesülését.

SZERETEK ÉN . . .

Szeretek én, miként még ember	Szeretek én egy istenasszonyt,	De álmaimban igen gyakran,
Sohasem szeretett talán.	Egy számküüzött istennőt:	Majd minden éjjel megjelen.
Szeretek én szent szerelemmel,	A szabadságot. Fájdalom, hogy	Mult éjszakán is egy virágos
De kedvesem nem földi lyány.	Csak álmaimban látom őt.	Mezőben együtt volt velem.

Letérdepeltem s elmondék egy	Ekkor hátam mögött termett a
Egő szerelmi vallomást,	Hóhér s lesujtá fejemet . . .
S földhöz hajoltam, hogy virágot	Épen kezembe hullá, és én
Szaksítsak, s néki adjam át.	Azt adtam át virág helyett.

(Pest.)

A NÉP.

Egyik kezében eke szarva,	Miért hullatja veritékét?	S ha jó az ellen, vért miért ont?
Másik kezében kard,	A mennyit ő kíván	Kardot miért foga?
Igy látni a szegény jó népet,	Az edeldből és ruhából:	Hogy védje a hazát? .. valóban!...
Igy ont majd vért, majd veritéket,	Hisz azt az anyaföld magától	Haza csak ott van, hol jog is van,
A míg csak élte tart.	Megtermené talán.	S a népnek nincs joga.

(Pest.)

Az új áramlat, mely ez időtájt egész Európát kezdte áthatni, egyrészt a szabadság vágya volt, másrészt a demokrácia. Ez eszmék és érzések természetesen fokozták Petőfi lelkének rokon vonásait, a ki a nép fia volt, szenvedélyes lélek, s rajongott a francia forradalomért, melyről sokat olvasott és melyért lelkesült. E tanulmány adja meg érzéseinek a forradalmi szint és hangot, innen fokozódó, önfeláldozó lelkesedése a szabadság iránt, s a néphez vonzó szeretete. Mindez egészen eredeti nála, az elnyomás rendszere s a nép szomorú helyzete folytán.

KÉPZELT UTAZÁS.

— *Le voyage imaginaire.* —

(Béranger után francziából.)

Az ősz sietve jő és nedves szárnyán
Az én számomra új fájdalmat hoz.
Mindegyre szenvedek, szegény félénk én,
És jó kedvem virága hervadoz.
Ragadjatok ki Párizsnak sarából,
Megújulok, ha szép tájt láthatok.
Mint ifju már Hellasról álmodoztam,
Ottan szeretnék én meghalni, ott !

Oh ég, csak egyszer éledhetne szívem
E szenderítő nap sugáritul !
A szabadság, kit távolból köszöntök,
Rám így kiált : jer, győzött Thrasybul !
Menjünk, induljunk, készen áll a sajka.
Tenger, ne nyeljen engem el habod,
Hagyd múzsámat Pyréumnál kikötni,
Ottan szeretnék én meghalni, ott !

Értem Homért, igen, hisz görög voltam.
Pythagorasnak igazsága van.
Athén szült engem, Perikles korában,
Láttam Sokratest rablánczaiban,
Megtömjéneztem Phidias csodáit,
Láttam Ilissust, mint virágozott,
S Hymett hegyén a méheket fölkeltem ;
Ottan szeretnék én meghalni, ott !

Szép Olaszország ege, de azurját
Rabszolgaság homályosítja el.
Evezz, kormányos, távolabb evezz le,
Hol a nap olyan tiszta fényben kel.
Milyen hullám ez ? hogy híják e sziklát ?
Milyen viritó a vidék amott !
A zsarnokság haldoklik ama parton ;
Ottan szeretnék én meghalni, ott !

Athén szüzei, fogadjatok a révbe,
És bátorítsatok föl engemet.
Oly földet hagytam el, hol a királyok
Rabszolgává teszik a szellemet.
Védjétek lantom, melyet üldöznek ; s ha
Dalom sziveitek meglágyítaná,
Tegyétek hamvam Tirteus hamvához,
Meghalni jöttem e szép ég alá !

(Pest.)

E költeményt Béranger 1824-ben írta, a görög szabadságharcz idején. Petőfi épen a szabadságot magasztaló sorok kedvéért fordította le ; az ő szíve beszél itt a Béranger ajkával.

A HEVESI RÓNÁN.

Hátrább vonúl mindegyre
Es halványúl a Mátra.
Az esti nap piros fényt
Lövel kék homlokára.

Olyan ez a piros fény,
Mely a kék Mátrán lángol,
Mint kék szemű lyány arczán
A rózsaszínű fátyol.

Zörg a szekér, az ostor
Koronként egyet pattan . . .
Ezen kívül a róna
Oly néma, oly zajatlan.

Leszálla a nap ; vége
A piros alkonyatnak.
A messze látkör szélén
Pásztortüzek pislognak.

De pásztortűz-e az, vagy
Tán csillag, mely lelépett
Egy síró furulyának
Meghallgatása végett ?

Emelkedik föl a hold ;
Olyan szép s olyan halvány,
Mint a meghalt menyasszony
Bús völegénye karján.

S talán a hold valóban
Egy holt menyasszony árnya,
Kit a koporsóból visz
Az égbe szellemszárnya.

Oly szomorú ez a hold,
És még is rája nézek,
Nem nézhetek le róla,
Sugári megigéztek.

Oly mondhatatlanul bús
Ez a hold, hogy láttára
Eszembe jut éltemnek
Legkínosabb órája.

Magam sem tudom én, hogy
Mi történt ekkor rajtam ?
De sírnom kell, zokognom,
Miként akkor zokogtam.

Petőfi 1846 júliusától fogva megvált a *Dívalaptól*, a *Tízek társaságának* lapalapítási terve pedig nem sikerült. A költőt így semmi sem kötötte Pesthez ; föltámadt barangoló kedve s régi vágya, hogy meglássa Erdélyt, hova már vándorszínész korában egyre készült. Szabadulni kívánt megszokott környezetétől, hol annyi kedvetlenség s megbántás érte ; lelki szélcsendjében új benyomások után sóvárgott. Két barátja, Pap Endre s Riskó Ignác, Szatmárba hívták. Augusztus végső napjaiban útnak is indult Obernyik Károlylyal. Útjuk Gyöngyös és Kápolna után a hevesi rónán vitt keresztül, ott írta e versét. A holt menyasszony említéséből Vachottné azt érezte ki, hogy a költemény egy utolsó sóhajtás Etélke után. Valóban utolsó volt ; a költő ez útról Julia képével tér haza.

CSALOGÁNYOK ÉS PACSIRTÁK.

Ugyan még meddig zengitek,
Ti holdvilágos emberek,
A régi kort,
Mit elsodort
Hullámival már az enyészet ?
Mikor rontjátok le a fészket,
Mit várromokban raktatok,
Hogy ott versenyt huhogjatok
Vércsékkel és bagolyfiakkal ?
Milyen kísértetes ez a dal ! —
S dalolnak egyre még,
És szemekben ég
A lelkesülés lángja
Vagy a bánat könnyárja.
Al lelkesülés, gyáva könnyek !
Miket nekik meg nem köszönnek. —
Tudjátok-e, mik vagytok,
Kik a multról daloltok ?
Halottrablók !
Halottrablók !
Sírjából fölássátok
A holt időt,
Hogy őt
Babérokért árulhassátok.
Én nem irigylem koszorútokat ;
Penész van rajta és halotti szag !

Sinlődik az emberiség,
A föld egy nagy betegház,
Mindegyre pusztít a láz,
S már egy egész ország esék
Aldozataul,

És több elájul ;
S ki mondja meg :
Hol ébrednek föl majd e nemzetek,
Ezen-e vagy a más világon,
Muló-e vagy örök az álom ? —
De im a bajnak közepette
Fiait az ég el nem feledte,
Megszána minket nagy fájdalomainkban,
Orvost küld hozzánk, és ez utban is van,
És már maholnap meg is érkezik,
Midőn hóhéring észre sem veszik. —
Tiéd minden dal, minden hang,
Melyet kezemben ad a lant,
Te lelkesítesz engemet,
Te néked ontom én könyűimet,
Én tégedet köszöntelek,
Te, a beteg
Emberiségnek orvosa, jövendő !
.....

És ti elkésett dalnokok,
Hallgassatok !
Hallgassatok,
Bár lenne oly szívzaggató
S egyszersmind oly szívgyógyító,
Mint csalogányé, szavatok.
A csalogány az alkony madara,
Már vége felé jár az éjszaka,
A hajnal közeleg ;
Most a világnak
Nem csalogányok,
Hanem pacsirták kelleneek.

(Szatmár.)

NAGY-KÁROLYBAN

septemb. 7. 1846.

Hát e falak közt hangozának
Nagy szavaid, oh Kőlcsey? . . .
Ti emberek, nem féltek : épen
E szent helyet ily nagy mértékben
Megszentségteleníteni?

Nem féltek-e, hogy sírgödréből
Kikél a megbántott halott?
Hogy sírgödréből ide jő el,
S — hogy hallgassatok — csontkezevel
Szoritja össze torkotok?

Nem, ő a sirt el nem hagyandja;
De lenn sírjában, nem hiszem,
Hogy könnyei ne omlanának
Éretted, te az aljasságnak
Sarába süllyedt nemzetem!

Mily szolgaság, milyen hizelgés!
S mindig tovább mennek, tovább,
S ki legszebben hizelg, az boldog. —
Ha már kutyákká aljasodtok:
Miért nem jártok négykézláb?

Isten, küldd e helóta népre
Földed legszörnyűbb zsarnokát,
Hadd kapjon érdeme díjába'
Kezére bilincset, nyakába
Jármot, hátára kancsukát!

Néhány napot Szathmártt Pap Endrénél töltvén, együtt bementek Nagy-Károlyba, az ujon kinevezett főispán beiktatására, melyet az adminisztratori rendszer bukása s az ölmos botoké nagy jelentőségűvé tettek. Ott is voltak a beiktatáson a megyeház nagytermében; de a költőt a sok hizelgő, alázatos üdvözlő beszéd úgy felingerelte, hogy «annyi butaság» ellen kifakadva, otthagya az ülést, s délután megírta e verset. Esztendő multán újra arra járván, azt írja: «... dühödnek az illetők, ... kimondhatatlanul örülök rajta, mert hisz épen az volt szándékom, hogy oldalba verjem őket, a mint érdemlik». Kőlcsey emlékének felidézésében nemcsak a hely, hanem Pap Endre is részes, ki fiatal korában Kőlcseynek jurátusa s általán buzgó tisztelője volt.

A BILINCS.

Szabadságért küzdött az ifju,
S börtönbe dobták, ottan ül,
És meg-megrázza és átkozza
Bilincset nagy kegyetlenül.

Bilincse ekkép szóla hozzá:
«Csörgess, de oh ne átkozzál!
Csörgess, ifjú, csörgésem átok,
Mely a zsarnok fejére száll.

Ugy-e nem ismersz ? a szabadság
 Csatáiban kard voltam én,
 S épen talán a te kezében
 Villogtam a vér mezején.
 Szerencsétlen te, szerencsétlen
 Kardoddal hol találkozál !
 Csörgess, ifjú, csörgésem átok,
 Mely a zsarnok fejére száll.

Bilincset vertenek belőlem,
 Belőlem, a ki kard valék,
 S ki vélem vitt a szabadságért,
 Most azt szorítom . . . szörnyűség !
 Szégyennek és haragnak pirja
 A rozsa, a mely rajtam áll.
 Csörgess, ifjú, csörgésem átok,
 Mely a zsarnok fejére száll.»

(Nagy-Károly.)

Másnap, 8-án reggel, barátai ismét a gyűlésbe mentek; a költő nem tartott velök, hanem egynapos ismerősét, Teleki Sándort, magával hívta szállására, Riskó Ignácához. «Valami kotyog a fejemben, szeretném leírni», mondotta. Szobájában rövid ideig írt, aztán végig simította homlokát; a papíron ott volt előtte e vers. Így beszél Teleki.

Petőfi Nagy-Károlyban előbb a *Szarvas* fogadóban lakott, a templom felőli sarokszobában, utóbb Riskó Ignácnál. Fogadói ablakából gr. Károlyi György inspectorának, Térey (Flechl) Gábornak házára látott, hol a beigtatás napjaiban hangosan pezsgett az élet. A beigtatás után másnap bál volt a fogadóban. A bál előtt, este 6 és 7 óra közt, a költő egy szép lányt látott a Térey-ház kertjében a fák alatt; este a bálban bemutatkozott neki. Gr. Károlyi Lajos erdői inspectorának, Szendrey Ignácznak 18 éves leánya volt, Julia. Vachottné, a ki Pesten a nevelő-intézetben együtt tanult vele, úgy írja le, mint a kinek arányos termete középnagy, kezei szépek, üde piros arczán nagy, barna szemei szellemet fejeztek ki, s egészben «érdekes jelenségként tünteték föl», ha nem volt is olyan szép, mint serdülő huga, Mari (később Gyulai Pálné). Jól zongorázott, sokat olvasott, s kivált Sand-ot kedvelte. Petőfit rég ismerte költeményeiből, érdeklődött iránta, s hódolata hízelgett hiúságának. Petőfi rögtön szerelemre gyulladt; az annyszor elfojtott tűz fellobbant benne. — Háromnegyed év múlva, viszontlátva Nagy-Károlyt és a kertet, azt írja *Utí leveleiben*: «Ez időtől számítom életemet, a világ lételet . . . azelőtt nem voltam én, nem volt a világ, semmi sem volt; akkor lett a nagy semmiségben a világok milliója és szívemben a szerelem . . .» Alkalmasint a *Juliához* című volt első verse hozzá; ez még merő általánosság, az érzésnek még nincsen emléke, egyéni színe sincs, de 4. szakában a *Költői ábránd volt . . .* vers alapgondolata lüktet: a múlt megtagadása s az egész életre szóló szerelem érzése, megvallása. Talán ezért is nem adta ki, mert szebben ismételte. De Juliának átadta: ő másolta azt le Gyulai Pál számára, midőn a költő *Vegyes műveit* gyűjtögette.

JULIÁHOZ.

Piros orcza, piros ajkak,
 Barna fürtök, barna szem,
 És ez arczon és e szemben
 Mennyi lélek, istenem !

Oh ha bírhatnám e lelket,
 Ezt a lelkes kis leányt !
 Szólj leányka, mondd, hogy téged
 A szerelem még nem bánt.

Nem, nem! . . . azt mondd, hogy szeretsz már,
Mondd, hogy engemet szeretsz,
És ez a szó életemnek
Egy új teremője lesz.

En szeretlek, és szerelmem,
E végetlen áradat,
Mint a földet az özönvíz,
Eltemette multamat.

Nem tudom: mi voltam eddig?
Ámde azt sem: mi leszek?
Tőled függ, hogy sötét árnyék
Vagy fényes sugár legyek.

Mit határozasz? . . . már látásod
Megépíté mennyemet;
Oh leányka, ezt a mennyet
Nem szabad ledöntened!

Im letérdelek előtted
S esdve nyujtom föl karom,
Vonj föl engem kebeledre,
Vagy borúlj rám, angyalom.

(Nagy-Károly.)

A bál után még többször találkoztak Téreyéknél, s midőn Julia hazament Erdődre, Petőfi is visszatért a közelebb eső Szatmárra, Pap Endréhez. Szept. 19-én Riskóval hárman kimentek Erdődre, mintha a várat szeretnék megnézni. Ez ódon várkastély, melyet még a Drágffyak építtettek a XV. század végén, mintha maga is belejátszana e költői regényes szerelmes pár érzéseibe. A várban ekkor gazdasági irodák voltak s nyugati emeletén a Szendrey-család lakása. Ablakaik a régi vadaskertre nyíltak; északra erdős rónaság terült, dél felől az erdélyi hegyek kékelltek. Itt sétált a költő Juliával, — ezt a képet őrzí *Kinn a kertben voltunk* költeménye.

KINN A KERTBEN VOLTUNK . . .

Kinn a kertben voltunk,
Egymás mellett ültünk,
Az úr isten tudja,
Mi történt körülünk?
Azt sem tudtam, mi van,
Ősz-e vagy kikelet?
Csak egyet tudtam, hogy
Veled vagyok, veled!

Mélyen bele néztem
Fekete szemedbe,
S fejér kezecskédet
Tartottam kezembe'.
Hogy úgy egymást néztük,
Ily szokat ejtettem:
Ha mi most itt kővé
Válnánk mind a ketten?

(Erdőd.)

Azt mondtad: nem bánnád;
Vajon miért mondtad?
Azért-e, hogy már az
Életet meguntad?
Oh vagy tán azért, hogy
Boldogság lenne rád,
Ha együtt maradnánk
Őrök időkön át?

A látogatás nagy hatást tett Juliára is; Lauka Gusztáv azt írja, ezentúl többet sétált és többet zongorázott. Azt írja Térey Marinak: «Az a Petőfi gonosz egy fiú: oly szenvedélyesen tud az emberre nézni, hogy vigyázzon a baloldalára, különben annak úgy is tüzes lakosa fellázad ellene» . . . s kiveti «a tehetetlen házórt» az észet. «Igazán, ha nem ösmerném magam jobban, azt hinném, hogy sze—s vagyok! de így avval vigasztalom magam, hogy majd elmulik.»

Az okoskodó és tréfálkozó Julia 21-én mégis bemegy Szathmárra, s ott találkozik Petőfivel. Diadallal írja Térey Marinak: «Petőfi lemondott tervéről, Máramarosba és Erdélybe utazni, és Szatmáron fog a restaurációig maradni». Aztán affectált kicsinyléssel teszi hozzá: «Jelenleg legalább ez a szándéka: igen lehető, hogy mily hamar jött e gondolata, szintoly hamar fogja azt megváltoztatni». Mintha befogná szemét a tűz előtt, mintha önmaga előtt is el akarná tagadni, mennyire hat rá a költő szerelme. Szeptember 27-én a költő ismét Erdődön van, s ekkor adja át szerelmi vallomását, e költeményt, melynek czíme előbb Julia neve, azután csak a dátum volt.

KÖLTŐI ÁBRÁND VOLT, MIT EDDIG ÉRZÉK...

September 27. 1846.

Költői ábránd volt, mit eddig érzék,
Költői ábránd és nem szerelem,
Mert meggyógyult e szív, a mely ugy vérezék,
És nem maradt a sebnek helye sem.
Ha szerelem lett volna keblem hullámzása,
Időknek multával sem nyugott volna el.
Vad ár e szenvedély; a merre medrét ássa,
Sodor magával s végre bele halni kell.

Most értem én csak e szilaj folyóra,
Mint von magával, mint von, mint ragad!
Kialtsatok rá a harangozóra,
Hogy verje félre a harangokat;
Nagy a veszély, s talán majd mentésemre jönnek...
De nem! hisz félrevert harang lázas szivem,
Hallá zaját a lány és nem jött megmentőnek,
És hogyha ő nem jött, ne jöjjen senki sem!

Oh lány, oh lány, hogy rám ily bánatot hozz,
Nem olvasám sejtésim könyviből!
Azért vontál csak oly közel magadhoz,
Hogy megvakuljak lelked fénytől?
Ugy fénylik lelked, mint a nap világa fénylett,
Midőn fogyatkozás még nem szennyezte meg;
De a mily hideg lesz a nap, ha minden élet
Kifogy, kihál kebléből, kebled oly hideg.

Mondád — és nem is reszketett beszéded —
Mondád, hogy soha senkit nem szeretsz.
Nem féled a boszúló istenséget,
Hogy szent czéljával ellenkezni mersz ?
Vagy tán azt gondolod, hogy nincsen olyan férfi,
Ki megérdemlené a te szerelmedet ?
Attól tartasz, hogy kincsét szived elfecsérli,
És aztán vissza többé nem szerezheted ?

Hisz meglehet, hogy tán csalódni fognál,
Ám, nem szeretni, oknak ez kevés ;
A mozdulatlan, a holt nyugalomnál,
Hidd, többet ér az élő szenvedés.
És csak azért nem fogsz-e építtetni házat,
Mert hátha egykor azt a tűz emészti fel ?
S ezért tűröd, midőn a nyár esője áztat,
S midőn a tél hideg karjával átölel ?

De láttam én jól, hogy ajkad sohajta,
S innen hiszem : van szíved, lángoló,
Csakhogy az észnek jégpánczélja rajta,
Miként a volkán tetején a hó.
Szólj, oh leány, hogy így van, s várok türelemmel,
Mindaddig várok, míg nem mondod, hogy elég,
Várok békével, míg az óra nem jövend el,
Midőn birod hűségem nemcsaló jelét.

Hosszú idő, egy örökkévalóság
Lesz várásomnak minden napja majd.
Nézem magam, mint tengerek hajósát,
Kit a szél a part közelébe hajt,
De itt megfordul a szél, s látja bár a révet
A küzködő hajós : nem közeledhetik.
Kinos-keserves lesz ez örökszomju élet,
Hanem éretted még e kín is jól esik !

Nem fájhat úgy a betegek testének,
Ha éles vas jár át sebeiken,
Nem fájna úgy, ha tüzzel égetnének,
Mint e sovárgó vágy fáj én nekem.
Csak egy kis cseppet önts e fájdalom tüzére,
Egy cseppet a remény kútjából, oh leány,
Hogy évek mulva bár, de meg fog jöni bére
Gyötreimeimnek, oh csak azt mondd, hogy : talán. —

Nem, nem, ne biztass a jövővel engem,
Ne alamizsnát : üdvösséget adj !
Hazudtam én, hogy várok türelemben,
Türelmem már is messze, messze hagy ;
Fut, mint szilaj ló, s lelkem rája van kötözve,
S pályája mindig sűrűbb rengetegbe vész,
A hol talán majd egy vadállat tépi össze,
Tudod, melyik vadállat ? . . . a megőrülés !

Adj vissza, lyány, adj vissza en magamnak,
Adj a világnak vissza engemet . . .
Vagy mit beszélek ? tarts meg, tarts magadnak,
Tied élted, te el nem vetheted.
Oh mondd, hogy elfogadtad, mondd, hogy elfogadtad,
E nagy szavadra tán ég-föld reám szakad :
Mit bánom én ? az isten szebb halált nem adhat,
Mint sirba dőlni a gyönyör terhe alatt ! — —

S ha nem szeretsz, ha soha nem szeretnél ?
Mindegy ! hozzád van nőve szellemem,
Mint a levél a fához . . . eljön a tél,
S akkor lehull, de már élettelen.
Ez sorsunk a sirig. Bár járj be messze földet,
Kerülj bár, mind hiába, engem el nem hagysz.
A soha el nem váló sötétség melletted,
Mit árnyéknak vélsz, az én bús lelkem az.

(Szalmár.)

Petőfi mély lélektannal lát mindkettőjük szívébe. Ő úgy van, mint a felgyúlt Romeo :
« Szerettem én már ? Esküdd el, szemem ! » Bantja a leány hidegsége, a ki azt mondja, senkit
sem szeret (4. vszak). Petőfivel szemben különösen vigyáz, mert úgy érzi, « egy kicsit majd

elkéstem a vigyázással». Julia maga is így jellemzi magát naplójában: «Az én lelkemben fölváltva két túlság uralkodik: a legforróbb szenvedély s utána zsibbadt hidegség... De uralkodni magamon mindig tudtam eddig, s meg is fogom tarthatni e hatalmas királyi pálcáát... ezentúl is». Ez a kacérság számítása volna, ha nem szomjazná a 'boldogság-mámort', melyet «csak egy fölöttünk uralkodó érzelem kielégítése szerezhethet», de melyet — azt hiszi — ő nem fog ismerni soha. Legjobb barátjójának, Térey Máriának is azt panaszoja: «... csak szeretni tudlak, de ezt nem annyira kifejezni, mennyire kívánnám, mely jó tulajdont a természet egészen megtagadá tölem.» Mindebben van valami bántó ellentét, sőt tragikai vonás. E különös természet szeszélye, benső küzdelme vonul át egész szerelmükön. Petőfi mindezt korán felismerte, de mindez még inkább vonzotta. A lány vívódása természetes: a szenvedély egész lényét kifogatja magából. «Mint harmat, mely a virág kelyhéből fölszárad a forró nap hevétől, szintúgy tűnnek el csöndes, tiszta örömeink éltünk tavasza után, midőn a nyár égető szenvedélye, vagy a zord tél fagyos hidege őket örökre semmivé teszi», — írja naplótöredékében. A 27-iki látogatás után naplót kezd írni, s abban válaszol e költői szerelmi vallomásra. «Oh, csak tudnám őt úgy szeretni, mint mennyire szerettetni érdemel! — írja, önmagával küzdve. — Hátha akkor kell majd éreznem, mi a szerelem, midőn már egy más leány fogja e szenvedélyes szavak édes mérgét lelkébe szívhatni; s én csak mint a halványuló múltnak csekély emléke fogok lelke előtt állani...» súgja becsvágya, hiúsága. A költő ekkor reménynyel, boldogan távozott Erdődről. Talán ekkor írta következő versét:

TE VAGY, TE VAGY, BARNA KIS LYÁNY...

Te vagy, te vagy, barna kis lyány,
Szemem s lelkem fénye!
Te vagy mind a két életem
Egyetlen reménye!
Ha ez az egy reményem is
Elmulandó álom,
Nem leszek boldog sem ezen
Sem a más világon!

Álldogálok a tó partján
Szomorúfűz mellett.
Nekem való hely; engem ily
Bús szomszédtság illet.

(Erdőd.)

Nézem lecsüggő ágait
Szomorúfűzfának,
Míntha azok csüggedt lelkem
Szárnyai volnának.

Elszállott már a madár a
Hervadt őszi tájról,
Hejh ha én is kiszállhatnék
Búmnak országából!
Nem szállhatok, mert bűm oly nagy,
Oly nagy, mint szerelmem,
És szerelmem... és szerelmem...
Oh ez véghetetlen!

A második versszakban említett tóparti fűzfa kedves helye volt a költőnek; említi *Mi van innen távol...* versében is. A fa még hatvan év múltán is állott, az egész vidék kegyelete őrizte, s emléktábla jelölte kórákason. De a tó kiszáradt s a vár erre néző része, melyet a Bach-korszak törvényszékeknek és börtönnek használt, omladozik; rom a kápolna is, esküvőjük helye. Így írja Farnos Dezső a *Petőfi-Almanach*-ban.

SZERELEMNEK RÓZSÁKKAL...

Szerellemnek rózsákkal	Akár tövis jut nekem,
Hintett nyoszolyája!	Akár az illatja,
Megint lefektettem a	Mindegy! fekügy rá lelkem,
Lelkemet reája.	S álmodozzál rajta;
Szerelem rózsáiból	Álmodd meg azt a nagy szót,
Tövis-e vagy illat,	A mely nincsen még meg,
Mely szívemig, életem	A mely kifejezze majd:
Gyökeréig elhat?	Milyen forrón érzek!

(Nagy-Bánya.)

Szathmárról Pap Endre el-elvitte barátját szórakozni környékbeli ismerőseihez. Julia képe mindenüvé elksérté a költőt. Először Pap Zsigmondhoz mentek Nagy-Bányára; a költő gondolata mindig kedvesénél járt, s itt is három verset írt hozzá.

SZERELMES VAGYOK ÉN...

Szerelmes vagyok én,	Látjátok pirulni	Hajnal is, alkony is;
Vagy tán tűzbe estem?	Halovány orczámat?	Örömmim hajnala,
Nem tudom, de igaz,	Hajnal-e vagy alkony,	Örömmim hajnala,
Hogy ég lelkem testem.	A mi ottan támad?	Bánatom alkonya.

Megvallom: nem első	Szerelmem sasmadár;
Bennem e szerelem,	Vagy égbe száll velem,
De hogy az utósó,	Vagy széjjelszaggatja
Arra esküdhetem.	Körmeivel szívem.

(Nagy-Bánya.)

SZERELMES VAGYOK ÉN...

Szerelmes vagyok én;	Hófehér a lelke	Fehér, mint a galamb,
Megmondjam-e, kibe?	Ennek a kis lyánynak;	A melynek képibe'
Egy barna kis leány	Liliomszála ő	Isten a szent lelket
Hófehér lelkibe!	Az ártatlanságnak.	Az égből küldte le.

Szállj rám, fehér galamb,	Högyha már hallottam
Galambomnak lelke,	Szárnyad csattogását,
Hadd legyen megáldva,	Hadd halljam egy úttal
Legyek megszentelve.	Szived dobogását!

(Nagy-Bánya.)

NEHÉZ, NEHÉZ A SZIVEM...

Nehéz, nehéz a szívem,	Sem éjem sem nappalom,	Hogyha neked nem kellek,
Rajta csügg a szerelem,	Egyre csak gondolkodom,	Ne kellek én senkinek :
A szerelem bánata,	Csak arról gondolkodom,	Ha te nem szeretsz engem,
Roskadozok alatta.	Gondolsz-e rám, angyalom ?	Az isten se szeressen !

(Szatmár.)

SZÁLL A FELHŐ...

Száll a felhő magasan, magasan,	Szállj, felhő, szállj a rózsám fölébe,
Az én rózsám messze van, messze van.	Mondd, hogy oly bús a szívem, miként te.
Száll a felhő nyugatra, nyugatra,	Szállj te is, nap, a rózsám fölébe,
A napnak is arra van az utja.	Mondd, hogy úgy ég a szívem, miként te.

(Berencze.)

Berenczén Kovács Lajosnál töltött pár napot; innen a költő többször átment a közel Erdődre. E dalt Riedl például hozza fel arra, mint utánozza a költő a népdal bekezdő szerkezetét, csak hogy ő többnyire jelképes vonatkozást ad a jelenségnek. Itt a szóismétlés a távolságot a rhythmus útján, a felhő említése pedig képzet útján érzékíti meg.

BORUS, KÖDÖS ŐSZI IDŐ...

Borús, ködös őszi idő ;	Ajtóm, ablakom bezárva,	A mult idő nagy mezein
A nap nem is pillant elő.	Üldögélek a szobába'.	Hervadt lombok emlékeim ;
Hidegen jár a nap	Bánatosan nézek	Összeszedem őket,
Sötét felhők megett ;	Kandallóm tűzére,	Kötöm egy csomóba,
A kandalló tüze	Gondolván életem	Úgy vetem bele az
Ad egy kis meleget.	Elmult idejére.	Egő kandallóba.

Mint füstölnek, mint füstölnek!
De nem csoda, mert nedvesek;
Nedvesek, de nem az
Ősznek esőjétől,
Hanem szemeimnek
Sokszor folyt könnyétől.

(Cseke.)

Egy könny most is pillámon áll . . .
Barna lányka, ha itt volnál,
Letörlenéd-e ezt
Egy selyemkendővel,
Édes mosolygásod
Selyemkendőjével ?

Csekén vagy tíz napot töltött Luby Zsigmondnál. Sokszor kiment itt Kőlcsey sírjához, kinek emléke Nagy-Károlyban is föltámadt előtte. *Utí leveleiben* 1847 nyarán azt írja: «Badalóval csaknem szemközt fekszik innen a Tiszán (tulajdonképen túl a Tiszán) Cseke, és a csekei temetőben Kőlcsey Ferencz. Tavaly ősszel egy pár hétig laktam itt, s meg-meglátogattam a szent sírt, melyben a legnemesebb szívek egyike hamvad. Halmánál nincs kőszobor,

még csak fejfa sincs, melyre neve volna fölírva: de nincs is rá szükség, mert az odalépő vándornak szívdobogása megmondja, ki van ott eltemetve. Csendes e táj a városok, a nagy világ zaja nem hangzik ideig. A nagy férfi sírja körül csak a szellő rezgeti a tövisbokrokat, a tövisbokrok virágain vadméhek donganak, s távol az andalgó Tisza halkán mormolja dalát, hogy a koporsónak álmát meg ne zavarja». — Ez ellágyuló meginduláson is érzik, mily tele szívvel járt ott a költő.

AZ ÉN KÉPZELETEM NEM . . .

Az én képzeletem nem a por magzatja,
Mennydörgés volt apja, villámlás volt anyja,
Csecsemőkorában sárkánytejet szopott,
Ifjú korában oroszlánvért ivott.

Nem is birtam vele, vad képzeletemmel,
Országról országra vándorolni ment el,
Tenger zúgásával összekeveredett,
Úgy barangolta be a földet és eget.

Mint üstökös, nyargalt sivatag pusztákra,
Zöld vadonerdőkbe, kék hegyek ormára ;
A vadonerdőkben tölgyeket szagattott,
A hegyek tetején sziklakat ingatott.

Hol most e vad fiu ? . . . egy kis virág mellett,
Melletted, barna lány, mindig csak melletted,
Ott eped, suttog, mint a beteg esti szél . . .
Szilaj képzeletem, be megszeliültél !

(Cseke.)

ERESZKEDIK LE A FELHŐ . . .

Ereszkedik le a felhő,	Az óra jó későre jár.	Záporosó csak úgy szakad,
Hull a fára őszi eső,	Barna kis lány, alszol-e már?	Fülemile csak dalolgat,
Hull a fának a levele,	Hallod-e a fülemilét?	A ki bús dalát hallgatja,
Még is szól a fülemile.	Fülemile bús énekét?	Megesik a szíve rajta.

Barna kis lány, ha nem alszol, E madár az én szerelmem,
Hallgasd, mit e madár dalol ; Az én elsohajtott lelkem !

(Cseke.)

Utóbbi nyolcz költeményét a költő szépen leírta s még Csekéről, október elején elküldte Erdődre, e fölirattal: *Az őszi utolsó virágai Juliának.* Bennök, mint Havas mondja, «a bizonytalanság érzése jól talál az őszi hervadás által keltett melancholikus hangulathoz».

HA SZAVAIK MEGFONTOLOM . . .

Ha szavaid megfontolom,
Szeretsz engem, azt gondolom.
Mért nem mondd meg, ha szeretsz ?
Ha nem szeretsz, mért hitegetsz ?

Nem hiszed, hogy én szeretlek ?
Az isten is úgy áldjon meg,
Ugy áldjon az isten engem,
A mily igaz a szerelmem.

Megszerettem szépségedet,
De még inkább szép lelkedet,
Szeretlek én oly igazán,
Mint engem az édes anyám.

Nem ohajtok én egy tavaszt,
Hogy véled átmulassam azt,
Sem egy tavaszt, sem egy telet,
Hanem egész életemet !

Egy napja van csak az égnek,
Egy holdja van csak az éjnek,
Egy isten van a világon,
Egy, csak egy a kívánságom.

(Cseke.)

Azt várom én, azt az órát,
Mikor így szólhatok hozzád
Ölelésem szent hevében :
«Édes kedves feleségem !»

Hű képe a köztük levő bizonytalan viszonyoknak s a költő igaz szerelmének. Julia, úgy látszik, kételkedett a költő állandóságában. Térey Marinak azt írta: «... borzadok tőle, ha elgondolom, hogy a lehetőség határain túl nincs, hogy komoly, tartós érzelem váljék belőle — jaj — költő! Talán büntetésül?» A költő kiolvasta lelkéből ezt a kétséget s arra felel ez újabb szerelmi vallomás.

TE A TAVASZT SZERETED...

Te a tavaszt szereted,
Én az őszet szeretem.
Tavasz a te életed,
Ősz az én életem.

Piros arcod a tavasz
Virító rózsája,
Bágyadt szemem az ősznek
Lankadt napsugára.

(Szatmár.)

Egy lépést kell tennem még,
Egy lépést előre,
S akkor rá jutok a tél
Fagyos küszöbére.

Lépnél egyet előre,
Lépnék egyet hátra,
S benne volnánk közösen
A szép meleg nyárba'.

SZ. J. KISASSZONY EMLÉKKÖNYVÉBE.

Senki sem szól így a fellegekhez :
«Napkeletre vándoroljatok, mert
Napkelet a szép hajnal hazája,
Ki rózsákat mosolyog reátok,
Lángrózsákat sötét arczotokra.»
Senki sem szól így a fellegekhez,
És ők még is napkeletre mennek,
Napkeletre vonja őket egy mély
Titkos sejtés lágy szellemkezekkel.
Mennek, mennek, és ha oda értek,
Mégfűrődnek a piros tengerben,
És ha egyszer megfűrődhetének,
Nem törődnek aztán életökkel,

Nem bánják, ha mindjárt elenyésznek,
Vagy ha hosszu pálya vár reájok,
Hosszu pályán vihar és sötétség.
Akkor is, ha szétszaggatta őket
A vihar s ők este haldokolnak :
Fölgyulad még egyszer arczultatjok,
S e pirulás, végső órájokban,
Ifjuságuk visszaálmodása,
A dicső, az édes ifjuságé,
Midőn rájok a hajnal mosolygott. —
Mint a felhők, titkos sejtelemből,
Napkeletre vándoroltam én is... —

(Szatmár.)

E verset október 8-án írta Szathmáron, s egy kis albumlapra leírva, 10-ikén magával vitte Erdődre. Fájdalmas találkozás volt ez; Julia naplója megőrizte minden részletét. •Ki

volna képes most ez érzést bennem megmagyarázni! — fakad ki. — Hiszen a szerelemnek gyönyörének is kell lenni s én csak fájalmakat érezek.» «Mondá . . . , hogy én csak játszottam vele, s mert hiúságomnak hízelt, őt is körömben látnom, azért fogadám el udvarlását.» Julia föllázad e vádra: «Egy ember életboldogsággal játszani! hisz' ehez jellemtelenség, alávalóság kell». Ő épen azzal menti magát: « . . . nem ébreszthettem az ő szívében akarattal oly reményeket, melyeket valósitanom nem szabad, sőt» — vallja meg őszintén a bizalmas papirnak — «oly különösnek, szeszélyesnek mutatám magam, milyen nem is vagyok. És ma épen, hogy viseltem magam!» — kiált fel. Úgy, hogy Petőfi «elment s azt mondá, hogy nem fogom őt többé látni, soha.» E szó kétségbeejti Juliát. «Kimondhatatlanul fáj — nem a szívem — úgy hiszem, a lelkem.» — «De mi lesz már most belőlem? semmi! . . . Foly a világ, mint azelőtt, rendben és szokás szerint, de körülöm, bennem megváltozott a világ folyama; mélységes tengerré váltak ez utolsó események benne, melybe minden későbbi boldogságnak elveszni kell. Minden örömeimnek kútfejévé válhatik, valamint sirjává. — Ha ő ezt tudná! Vajjon igazán boldog lenne-e akkor? Oh, ha bizonyos lehetnék benne!» Így küzdenek benne az érzések; a hideg búcsúvétel után az eltaposott tűz alól egyszerre föllobban a szerelem szikrája. Mondják, hogy a távozó után ablakából kendőjét lengette. (Petőfiana) — Petőfi e változástól nem sejtett semmit, talán már el sem tudta volna hinni. Csüggedten tért vissza Szathmárra, s le akart mondani e szerelemről, melynek csak töviseit érezte. E búcsúfájdalma sajog *Mint megfogamszott átok . . .* kezdetű versében, s az utána következőben. E hangulat tükröződik Szathmáron írt három borús költeményében is, melyek levertségét mutatják. Néhány nap múlva Szathmárról tovább ment, Nagy-Károlyba.

MINT MEGFOGAMSZOTT ÁTOK . . .

Mint megfogamszott átok, az őszi köd
Sötéten ül a pusztá világ fölött.

Mit tudja, hová megyen az, ki szerelmet
Nem nyerve, a lánytúl örökre bucsút vett?»

Mi sötétebb, mint e ködborulat?
Az ifjunak arca, ki benne halad.

S így célétalanul az ifju halad;
Előtte, utána ködborulat.

Megy a komor ifju, ragadja lova.
Száguldó paripán, komor ifju, hova?

Minden komor, minden sötét,
Csak két dolog, a mi kis csillámot vét:

«Mit tudta, hová megyen ősapánk, midőn
A Paradicsomból kiüzve lőn?

Egy sárga tövisfa, a reggeli dértül,
S az ifju halvány arca, szeme könyétül.

S nagy a csend, s a csendben nem hallani mást,
Mint egy sohajt és varju-károगत.

ODA JÁROK, HOVA . . .

Oda járok, hova senki nem megyen,
Hogy a világ szeme észre se vegyen.
Neki adom ott magam a bánatnak,
Szememből a könnyek csak úgy szakadnak.

Soha, soha ilyen örült szerelem!
Nem tudom én, mit fog tenni én velem!
Mérföldekre belátom a világot,
Szerelmemben egy lépésre sem látok.

Örökös bujdosásban van a lelkem,
Egyre üzi nyughatatlan szerelmem.
Hol lesz, hol lesz az én megpihenésem?
Öledben-e, lány, vagy a sír ölében?

A költő sem előbbi versét, sem ezt nem adta ki; de emezt megküldte Juliának, ő írta ki azt a költő egy leveléből, s adta át Gyulai Pálnak. Havas Adolf az előbbeni vers mellé állítja a keserű fájdalom miatt, mely mindkettőben közös.

MI VAGY KEBLEM? . . .

Mi vagy keblem? nem más, mint egy szoba,
E szobának szívem az asztala,
Ez asztalon nagy ezüst pohárba'
Pezsgett, habzott a vidámság árja,
S gondtalanság volt a ház lakója,
S a pohárnak szomjas fölhajtója,
Ki, midőn a poharat kiitta,
Szívemet, az asztalt tele írta,
Tele írta fényes arany tollal,
Pávatollnál tarkább gondolattal. —

Nem lakik már itt a gondtalanság,
E jó fiút messze elzavarták,
Elzavarta egy hatalmas szellem,
A szerelem. Ez lakik most bennem,
Ez lakik most keblem szobájában
Halvány arczczal és sötét ruhában.

Az asztalhoz ment és leült mellé,
A pohárból az italt kiönté,
Letörölte a szép arany írást
Az asztról, és helyébe írt mást;
S oh szerelem, az, a mit te írtál,
Feketébb a halálnál s a sírnál!

(Szatmár.)

ÁLMODTAM SZÉPET, GYÖNYÖRŪT . . .

Álmodtam szépet, gyönyörűt,
Álmodtam és fölbredék.
Mért keltettél föl oly korán ?
Mért nem hagyál álmodni még ?
Mit a való nem küld reám,
A boldogságról álmodám.
Miért bántottad álmatam ? . . .
Oh istenem, oh istenem !
Hát a boldogságról nekem
Még csak álmodni sem szabad ?

Mondád többször, hogy nem szeretsz;
De nem hívém, nem hihetém.
Ne mondd, ne mondd már ! mostan, ha
Nem mondod is, elhiszem én.
S midőn tudom, hogy szíveden
Fölrva nincs az én nevem :
Maradjak-e, elmenjek-e ? . . .
Marasztasz . . . és miért ? . . . talán
Mulatni vágysz lelke baján,
Melyet te hoztál rája, te !

Oh lány, ez nagy kegyetlenség.
Bocsáss, bocsáss, hadd menjek el.
Nekünk egymástól válni, és . . .
És mindörökre válni kell.
Futnék tőled, miként a por,
Mit a forgó szél elsodor
Ember-nem-járta földekig ;
De csak alig hogy léphetek,
Mert a bú, melyet elviszek,
Nagyon reám nehezedik.

Isten veled hát . . . jaj nekem,
Hogy e szót ki kell mondanom ;
Miért nem válik rögtöni
Halállá e hang ajkamon ?
Isten veled . . . nem, nem lehet !
Hagyd még megfogni kezedet,
Mely üdvemet szétszaggatá,
Mely jövőmet gyilkolta meg . . .
Add kezed, hadd ömöljenek
Könyűim s csókjaim reá !

Könyűim-e vagy csókjaim,
Mi égeti jobban kezed ?
Csók és könyű, mind a kettő
Nagyon, nagyon forró lehet,
Mert szerelmemmel egy helyen,
A szív mélységes mélyiben,
E tűzhegyben termettenek . . .
Mint ájtatos zarándokok
Jövének fel, s ők boldogok,
Hogy kezeden halhatnak meg.

Egyet kérek . . . ne félj, ne félj,
Nem kérem már szerelmedet,
Csak azt a kis vigasztalást,
Hogy nem feledsz el engemet.
Az emlékezet fonálát
Jövődön meddig nyujtod át ?
Ha rám addig emlékezel,
Míg olyat lelsz, ki tégedet,
Mint én, olyan forrón szeret :
Ugy soha sem felejtess el !

De nem kívánom, hogy ne lelj
Oly hű szívet, mint az enyém.
Nem szeretnélek oly nagyon,
Ha ezt a vágyat érzéném.
Ohajtom én : élj boldogul,
Szedj bármi fának ágirul,
Csak szedj te zöld leveleket,
S aztán vedd el, mint elvirúlt,
Elszáradt régi koszorút,
Az én emlékezetemet !

(Szatmár.)

EGY PÁR RÖVID NAP . . .

Egy pár rövid nap, és én mennyit éltem !
Tűkörbe nézni szinte nem merek,
Attól félek, hogy már hajam megöszült . . .
Ez a szív itten, oh ez oly öreg.

Én hordom őket és azt gondolom, hogy
Egy század óta hordom őket már.
Olyan nehéz és oly hideg halottak !
Fagy tőlök vérem, csak alig hogy jár.

Az éjszakákat keresztülvirasztom.
Az álmat már nem is keresem én,
Ugy sem találnám. Nem tudok alunni,
Mióta bennem alszik a remény.

Erőtlen szemmel nézek szerteséjjel,
Mint a ki kőhöz vágta homlokát,
Aztán föleszmél félig, s két alakban
Lát mindent, s tisztán még semmit se lát.

A kínok is már mind elfáradának,
Elfáradának engem bántani ;
Pedig könnyebb a kínok gyilkait, mint
Holttestöket keblünkben hordani.

Nincs bennem élet, nincs a lélek bennem,
Kétségeim azt messze zavarák.
Ugy hull reám egy szebb idő emléke,
Mint sírhalomra a tépett virág.

(Szatmár.)

Petőfi Nagy-Károlyban maradt a tisztújításig, mely október 22-ikére volt kitűzve. 21-ikén Julia is ott termett édes anyjával. Benne is heves küzdelem dúlt, a mióta elváltak; ők ketten szinte kicserélik hangulataikat, felváltva vígak vagy szomorkodnak. Most is, míg a csüggedt költő szinte eltemette ábrándját, azalatt Julia szívében kihajt a szerelem. 21-ikén ilyen sorokat vet papírra: «Én megvallom, hogy szeretem önt, jobban, mint bárkit; de én nem merek bízni magamban, hogy ezt érezni fogom később is . . . Azért nem kötöm le még most magam, nem ígérek semmit, csak azt mondom, hogy ha eljő ön tavasszal, s mindketten így érezünk, magunk iránti kötelességnek tartom, egymásban keresni föl jövendőnk boldogságának alapját, de nem csak azon boldogságát, mely talán addig tart, míg a szerelem első mámor, hanem

egy egész életboldogságot». Be is vallja hát szerelmét, fél is tőle, s a határozni nem merő lelkek menedékéhez folyamodik, a halogatáshoz. Érdekes, hogy ő, a szenvedélyes lélek, éppen a költő szenvedélyességétől döbben vissza. «Oh, ha ön oly szenvedélyes nem volna! Mindig féltem az ily szenvedély lángjaitól, mely éppen heves lobogása által nemcsak mindent, mi közelébe jön, hanem csakhamar önmagát is fölemésztí. S ha e tűz, melyre egy egész, tán hosszú élet boldogságát bízom, melynek szüntelen hevétől függne ez, egyszerre kialunnék, miután lelkemet elégeté...!... Oh szép az ilyen vég a regényekben; de kinek érző szíve van, ezt kerülni fogja a valóságban, mert érezi, hogy az örültté tenné.» Egészen levélszerű ez. Talán írásban adta át a költőnek, mint az verseit neki? Nem lehetetlen. Petőfinél voltak ekkortájt részletek Julia naplójából. Az bizonyos, hogy erről beszéltek, mert e soroknak, a szerelmi márnak, a titokzatos habozásnak, a tavaszi viszontlátás tervének visszhangja Petőfinék az a verse, melyből — habár nem tudja, véletlen-e vagy számítás — a váratlan találkozásnak s szerelme viszonzásának boldog öröme árad.

NEM CSODA, HA UJRA ÉLEK . . .

Nem csoda, ha újra élek,
Mert hisz újra láttam őt!
Visszaszállt belém a lélek,
Eszmélek, mint azelőtt.

Kín s reménység kebelemben
Ujra fáklját gyujtanak,
És e fénynél e teremben
Kergetőznek, játszanak. —

Tudni most csak azt szeretném:
Mi volt e találkozás?
Csak azon tűnődik elmém:
Véletlen vagy számítás?

Oh e lányka oly rejtélyes,
Szíve olyan mély folyam,
Hogy szemem, bár milyen éles,
Néz beléje hasztalan!

Rejtély vagy te, lányka, nekem
S állsz megfejthetetlenül;
Kárhozzatom? üdvességem?
Egyik a kettő közül.

Oh de melyik? . . . törhetetlen
Láncz körülme e titok;
Vonna már el sorsom innen,
És nem szabadulhatok.

Bontsd ki, lányka, e titoknak
Fátyolából homlokod,
Mert én addig el nem hagyalak,
Míg le nem hull fátyolod . . .

Jaj de kell, kell mennem, bárha
Bizonytalanság kísér;
Űr a sors, hajtok szavára,
Ő parancsol és nem kér.

Elmegyek, de nem örökre!
Majd ha friss virágokat
Hint a tavasz fürteidre,
Dalnokod meglátogat.

Én leszek az első fecske,
Mely ti hozzátok röpköd,
S minden reggel, minden este
Cseveg ablakod körül.

Le a kertbe, a mezőre
Együtt járunk, úgy-e bár ?
S nézzük, lányka, a föld vére,
A patak, mi pezsgve jár.

(Nagy-Károly.)

Nézzük majd a sok virágot,
A mint nyílnak kelyheik,
S ha ezeket nyílni látod,
Szíved is tán megnyílik.

VOLT EGY SZEGÉNY FIÚ . . .

Volt egy szegény fiú,
Ki mindig éhezék ;
Nem volt egy megevő falatja,
Nem szánta őt sem föld sem ég.

Hosszú, nagyon hosszú inség után
Igy szóla hozzá egy sötét alak :
«En téged minden földi bajtól
Megszabadítalak.»

Az éh-halál volt, a kinek
Szavai ekkép hangozának ;
És a fiú, hogy mentül hamarabb
Pihenjen, ment sírt ásni önmagának.

S a mint így sirján dolgozék,
A földön egy edényt talál,
A mely arannyal, drágakövel
Csordultig áll.

A koldusból nagyúr lett,
Él fejedelmileg,
Körüle pompa, fény
És drága ételek.

Mért a fiú ezen dúsgazdagságban
Csak féligmeddig és csak néha vig ?
Mert fél szegény, fél a fölébredéstől,
Azt véli, hogy csak álmodik. —

En vagyok e szegény fiú,
S te a talált kincs, édes angyalom !
Nem merem hinni, hogy szeretsz ;
Ugy félek, félek, hogy csak álmodom ! . . .

(Nagy-Károly.)

T. M. KISASSZONY EMLÉKKÖNYVÉBE.

A szerelemnek asztaláról
Nem ittunk mi közös pohárból ;
Még is, ha egy hosszú öröm lesz életem,
Azt én, lányka, csak neked köszönhetem.
S ha meg fogom siratni a napot,

A melyben életem fogantatott,
Ha nem lesz a világon többé örömem,
Azt is, lányka, csak neked köszönhetem. —
Csodálkozol? ezt föl nem foghatod ?
Gondolkozzál csak . . . kitalálhatod.

(Nagy-Károly. 1846. okt. 23.)

Petőfi és Julia titkos szerelmének pártfogója Térey Mari volt, Julia meghitt barátnője.
A Térey-háznál ismerkedtek meg, ott találkoztak, míg Nagy-Károlyban voltak ; ez emlékversből
úgy gyaníthatni, hogy e véletlennek tetsző találkozás szerzője is Térey Mari volt.

SZERETSZ TEHÁT . . .

Szeretsz tehát, kedves szép angyalom ?
Szeretsz valóban, én nem álmodom !
De mért hagyád a végső pillanatnak :
Megfejtését e drága szent titoknak ?

Egy pillanat hozá meg üdvemet
És elválási gyötrelmeimet ;
Ugy jártam, mint ki palotát épített,
S midőn fölépül, számküzik ötet.

Sovár szívemre föl nem tűzhetéd
Az ölelésnek tündér gyűrűjét ;
Nem szakíthattam ajkad szép bokráról
Egy csókvirágot édes útítársul.

Távol te tőled oly bús életem !
De egy eszmével meg-megszépítem :
Egykor mi mélyen, mélyen szállok én be
A viszonzlítás gyönyörtengerébe !

(Koltó.)

Julia eltávozta után a költő is elhagyja Nagy-Károlyt. Szathmárra, majd Nagy-Bányára megy, Pap Zsigmondhoz. Ide érte jön új barátja, gróf Teleki Sándor, kivel szeptemberben, a nagy-károlyi installáczió n ösmerkedett meg, s kiviszi magához Koltóra. Kis falu ez, Kővár vidékén, a Lápos-völgyben, Nagy-Bányától egy órányira délre. Teleki maga azt írja: «Vidékünk szépsége meglepte. Házam egy kis lejtős magaslaton áll; az előtéren éjszak felé sima, nagy térség, zöld rétekkel és tölgyfa-csoportozatokkal; a térséget a Lápos vize kigyózza végig . . . a Láposon túl lankás dombok, szilvafákkal beültetve, felettök egy fensik, óriás tölgyerdőkkel; tiszta időben tizennyolcz falunak fehér tornya látszik . . . harangjuk elhallatszik hozzánk a völgybe». Petőfi azt írta: «A táj olyan szép, mintha az én képzeletem után alkotta volna a természet». Innen írja Várady Antalnak: «Elhagytam Szatmárt, és hogy hagytam el! . . . Szeretted, barátom, szeretted a legdicőbb lénytől, mely valaha az isten kezéből kikerült». Szive csordultig van szerelemmel, s talán először igazán boldog életében. Később mézesheteit is itt kívánja tölteni, úgy megszereti e helyet. Jókai így festi: «Koltó körül őserdők terülnek, gyönyörűen művelve . . . Nagy-Bánya felé regényes hegylánczolat . . . A hegyeket szelíd gesztenyeerdők fedik, s ez erdőknek már medve és vadkan a lakója; történeti múltja Dénes-nádor elzüllött fiának: Pintye Gligor rabló-név alatt ismeretes kalandhősnek szikla- emlékeit mutatja. Ez volt kedvenc mulatóhelye Petőfinek». E tündéri tájon egészen szerelmének s az utolsó találkozás boldog emlékének él. Szerelme egész lelkét betölti, s körülötte is mindent, képzeletét, a hervadó kertet, a csillagos eget, az egész jövőt.

MIKOR A LÁNCZ LEHULL . . .

Mikor a láncz lehull
A rab lábairul,
Még sokáig úgy jár,
Mintha rajta volna,
A szomorú terhet
Annyira megszokta.

Te is, hogy megszoktad,
Szívem, a fájdalmat,
Most, mikor jó sorsom
Rólad azt lerázta,
Nem tudsz még örülni
Isten igazába'.

(Koltó.)

Örülj, örülj, szívem !
Ki örül, ha te nem ?
Kinek van, mint neked,
Ilyen boldogsága ?
Kinek van a földön
Ilyen mennyországa ?

BUSÚLNAK A VIRÁGOK . . .

Busúlnak a virágok, Szegénykéek betegek. Nincs messze már halálok, Mert a tél közeleg.	Miként az aggastyánnak Megőszült fürtei, Ugy hullanak a fáknak Sárgult levelei.	Hiába a vidéken Körültekintem, Nincs a nagy messzeségben Egy zöld bokrocska sem.
---	--	---

Van egy ! majd elfeledtem . . . Lelkem, te vagy, te vagy A zöld bokor, a melyben Az ősz nyomot nem hagy;	Rajtad folyvást teremnek S fognak viritani A boldog szerelemnek Örökzöld lombjai.
---	--

(Költő.)

RÖVIDRE FOGTAM A KANTÁRSZÁRAT . . .

Rövidre fogtam a kantárszárát, Régóta fut a lovam, kifáradt, Szájában tajtékos a zabola, Sarkantyúmtól véres az oldala.	Lassan, lassan, jó lovam, lassan járj, Ez a rossz gondolat elmaradt már, Egy kökényfa bokrában megakadt, A bokor tüskéi közt szétszakadt.
--	--

Egy gondolat kergetett engemet, Ha galambom az enyim nem lehet ! Mint hegyes nyílvessző a madarat, Úgy űzött engem ez a gondolat.	Kökényszemeket szerettem hajdan, De szerencsés ezekkel nem voltam. Most fekete szem törébe estem, Ennél tán majd megsegít az isten.
--	--

(Költő.)

Petőfi a lovaglás motívumát eddig inkább a népköltészetből vette; most lovagolni tanul házigazdájától, a kocsiától négyest hajtani; a ló egész szenvedélye lesz, sokat lovagol a kocsizik a festői utakon. A kocsis, Czigány Ferencz halálára verset is írt később, kéziratát Telekinek adta, de a szabadságharc alatt elveszett.

KELLEMETLEN ŐSZI REGGEL . . .

Kellemetlen Őszi reggel. Kedvetlen, borús idő. Hulldogál az Elviritott Őszi tájra az eső.	A szobában Ketten ülünk Együtt : én s az unalom. Terhes vendég ! Mint malomkő Csügg rajtam. De megcsalom.	Szépen titkon A szobából Kiröpítem lelkemet. Szállj, lelkem, szállj Messze, messze . . . Útad napnyugatra vedd.
--	--	--

Napnyugatra	Járd be őket,
Vannak, a kik	Járd be sorra,
Én elöttem kedvesek :	S jőj meg késő est felé
Agg szülők és	Édességgel
Ifju lányka,	Megterhelve,
S mind, a kiket szeretek.	Mint virágokról a méh.

(Koltó.)

ERDÉLYBEN.

Barangol és zúg, zúg az őszi szél.
 Csörögnek a fák száraz lombjai,
 Mint rab kezén a megrázott bilincs.
 Hallgass, zugó szél, hadd beszéljek én !
 Ha el nem hallgatsz, túlkiáltalak,
 Mint nősirást az égiháború.
 Egy nemzet és két ország hallja meg,
 Mi bennem eddig titkon forra csak,
 S a mit keblemből mostan kiröptek,
 Mint a volkán az égő köveket.
 Az forra bennem, az fájtnék én nekem,
 Hogy egy nemzetnek két országa van, hogy
 E két-országos nemzet a magyar !
 Ez tette lelkelem pusztává, a bánat
 Pusztájává, hol egy tigris lakik :
 A vérszemű, a lángszemű harag.
 Oh e vadállat hányszor verte el
 Magányos éjimen csendét, a midőn
 Beszivoltotta pusztá lelkelemet ! —
 Mely ördög súgta, hogy kettészakadjunk,
 Hogy szétrepeszszük a szent levelet,
 Mit diadalmas őseink irának,
 Szívök vérébe mártván kardjokat ?
 Kettészakadtunk, és a szép levélből
 Rongyok levének, miket elsodort
 És sárba dobott a századok viharja.
 Lábbal tiportak bennünket. Könyűket
 Es jajkiáltást küldöttünk az égbe,

De panaszkodunk az be nem fogadta,
 A rabszolgákat nem hallgatja az meg,
 Mert a ki jármot hágy nyakába tenni,
 Méltó reá, hogy azt hurczolja is,
 Míg össze nem dől a korbács alatt.
 Tartottunk volna össze : a világ most
 Tudná hirünket, nem volnánk kizárva
 A templomból, hol a nagy nemzeteknek
 A tisztelet tömjénét égetik.
 Tartottunk volna össze, nem törölnénk
 Szemünkből annyi fájdalmas könnyűt,
 Midőn forgatjuk reszkető kezünkkel
 Történetünknek sötét lapjait.
 A porszemet, mely csak magában áll,
 Elfűja egy kis szellő, egy lehellet ;
 De hogyha összeolvad, összenő, ha
 A porszemekből szikla alakul :
 A fergeteg sem ingathatja meg !
 Fontoljuk ezt meg, elvált magyarok,
 A mit mondtam, nem új, de szent igaz.
 Az események romboló szele
 Nem fű jelenleg, és a porszemek
 Nyugton hevernek biztos helyökön ;
 De ha föltámad a szél, mielőtt
 Egygyé olvadnánk : el-szétészór örökre
 A nagy világnak minden részibe,
 És soha többé meg nem leljük egymást.
 Iparkodjunk. A század viselő,

Születni fognak nagyszerű napok,
Élet-halálnak vészes napjai.
Fogjunk kezét, hogy rettegnünk ne kelljen
Az eljövendő óriásokat.
Tartsuk meg a szép, a szent kézfogást,
Tartsuk meg azt, oh édes nemzetem!
Ki legelőször nyújtja ki kezét,

Azé legyen a hála s a dicsőség;
S ki elfogadni azt vonakodik?
Annak porára szálljon minden átok,
Melyet sirunkra majd virág helyett
Ültetni fognak maradékaink,
Kiket örökre megnyomorítánk!

(Koltó.)

Teleki Sándor Kővár-vidék kapitánya volt; az ő koltói kastélyában tartotta tanácskozásait az érdekelt megyék ellenzéki pártja a Partium visszacsatolása s az erdélyi unió ügyében. Petőfi ott létében is volt ilyen ülés, melynek céljai és érzelmei nagy hatást tettek a költőre. Utána a lakomán a házigazda figyelmeztetésére ő is fölállt, s izgatott hangon e költeményt rögtönözte. A szomszéd szobában mindjárt tollba is mondta a gróf titkárának, Haray Victorinak, a ki azt néhány nap múlva Deésen egy lakomán el is szavalta a megyegyűlés tagjainak. E költeménnyel kapcsolódik vissza megint a politikához, ezuttal az országos törekvéshez.

VÉRES NAPOKRÓL ÁLMODOM . . .

Véres napokról álmodom,
Mik a világot romba döntik,
S az ő világnak romjain
Az új világot megteremtik.

Csak szólna már, csak szólna már
A harcok harsány trombitája!
A csatajelt, a csatajelt
Zajongó lelkem alig várja!

Örömmel vágom én magam
Föl paripámra a nyeregbe!
A bajnokok sorába én
Szilaj jókedvvel nyargalok be!

(Berkesz.)

Ha megvagdalják mellemet,
Fog lenni, a ki bekötözze,
Fog lenni, a ki sebemet
Csókbalzsammal forrasztja össze.

Ha rabbá tesznek, lesz, a ki
Homályos börtönömbé jő el,
S föl fogja azt deríteni
Fényes hajnalcsillag-szemével.

Ha meghalok, ha meghalok
A vérpadon vagy csatatéren,
Lesz, a ki majd holttestemről
Könyűivel lemossa vérem!

Négyesy finoman figyelte meg, hogy a költőnek „Julia iránti szenvedélye azzal az akut hatással köszönt be költészetébe, hogy megismerkedésüktől kezdve szinte egy negyedévig két-három darab kivételével minden verse Juliáról szól, vagy legalább vonatkozásban van vele”. Egyik kivétel az előbbi költemény, külső indokból fakadt, alkalmi vers.

Emez viszont annak példája, mint kapcsol össze mindent szerelmével. A költő egy pillanatra mintegy föleszmél mámorából, megvillan előtte hazafi hivatása s a csatateri halál jósképe; most ezt is szerelmével köti össze, s boldogsága még bátorítja. Mindez nem sokára bekövetkezett. Berkeszre a költő Telekit kísérte el, ki az Unio ügyében Kolozsvárra és Deésre készült s így végre Petőfi is megláthatta volna a rég vágyott Erdélyt. Meghallván, hogy a kolozsvári országgyűlés elszéled, a költő visszafordult Berkeszről, s még néhány napot Koltón töltött.

VILÁGOSKÉK A CSILLAGOS ÉJSZAKA . . .

Világoskék a csillagos éjszaka,
Tárva-nyitva szobámnak az ablaka,
Az ablakból tekintetem az égen,
Lelkem pedig angyalomnak ölében.

A csillagos ég és az én angyalom
Mindennél szebb, a mi csak szép, mondhatom.
Én legalább a világot bejártam,
De ezeknél szebbet sehol nem láttam.

Fogytán van a hold, úgy ballag lefelé
A megé a messze kéklő hegy megé.
A fogyó hold talán az én bánatom,
Oly halvány, hogy már csak alig láthatom.

Magasan áll a fiastyúk az égen,
Szólanak a kakasok a vidéken,
Hajnalodik, hűvös csípős szél támad,
Hűvös szárnya legyintgeti orczámat.

Itt hagynám már ablakom, hogy elmenjek
Lefekünni és álmodni ; de minek ?
Álmodni úgy sem tudnék én oly szépet ;
Mint a mily szép most előttem az élet.

(Költő.)

Míg a költő lelkét szinültig betölti szerelme, Julia magára maradvá megint változó érzések, öröm és rettegés közé süllyed. Megijed, ha e szerelem föllángol, bánja, ha lohadni kezd, mint a gyermek, ha tüzzel játszik. Lelki harcza néha valóban játéknak tetszik, úgy libeg lelke mérlegén a szenvedély és megfontolás. Érveket gyűjt érzései ellen, pedig fellengző gondolatai önként is folyvást magára szállnak. Elválásuk napján (okt. 23.) így kezdi naplóját, nyilván beszélgetésüket jegyezve föl: «Nem örül-e ön azon, hogy oly szabad, mint madár a légben . . . ? Meggondolta-e ön, mi az, egy oly heves embernek, mint ön, e szabadságától megválni? . . . Szabad legyen a költő, mint a gondolat». — De aztán így folytatja: «Kiállhatanná válhatik előtte bármely láncz, mely őt röptében korlátozná . . . s ha ekkor más mód a szabadulásra nem volna, mint a lánczot összezúzni? de hátha e láncz egy lélek boldogsága volna?» Egy pár nap múlva Dayka Gábor életrajzát olvassa s szomorú házasságáról elgondolja: « . . . sokkal szebb és jobb is a költő álmokképeinek lenni . . . » E fontolgatás gyarló fegyvere mintha nem a szerelem őriásával, csak a törpe hiúsággal küzdene. Mintha életét a Petőfiéhez kötni félne, de nem akarná őt elveszteni. Szívén mégis a szép napok édes emléke uralkodik: « . . . úgy érzem magam, mint mikor egy szép álomból félig eszmélve hallom reggel a körülem főnjárók szavait, s gondolom: bárcsak még folytathatnám szép álmomat!» Lelkét Petőfi tölti be. «Ha nem szeretem őt, hát miért gondolkodom szüntelen felőle?» (nov. 9.). E napló föllengő gondolatai, leveleitől elütő stílusa a költő hatását mutatják: tőle gyúlnak fel, neki kívánnak tetszeni, mintha neki volnának írva, levelek helyett. November 1-én azt írja naplójába Julia: «Ha kint a nap lementét nézem és szemekkel eltűnését kísérem, gondolva, hátha e tünényt most ő is látja és ábrándozó lelke előtt olykor tán az én emlékem is fölmerül: ilyenkor egy különös érzés fut rajtam keresztül, s önkénytelenül azt gondolom: most lelkeink találkoztak a nap végsugarai között!» Petőfi meg a csillagos égre néz s ő is kedvesére gondol. Néha oly egyszerűek, mint a gyermekek, s oly *egyek*, mint a mesék szerelmesei.

GRÓF TELEKI SÁNDORHOZ.

Te elfáradsz, míg őseidnek
Végig tekintesz névsorán ;
En jóformán azt sem tudom, hogy
Ki és mi volt a nagyapám.
Te fényes, csilláros teremben
Bár-ony pólyában születél,
En szalmazsákon születém egy
Kis mécs borongó fényinél.
Téged sétára czifra hintón
Négy, öt szép drága ló ragad,
En az apostolok postáján
Viszem sétára magamat.
Bősége van mindennek nálad,
A mit kíván a száj s a szem,

(Költő.)

Nekem ma még csak van mit enni,
Holnap talán már éhezem.
Szóval : nagy úr vagy és én koldus,
S mégis légy büszke rá, igen,
Légy büszke rá, jó gróf druzsám, hogy
Itten nyugodtál keblemen.
Mert hejh, nem mindenik nagyúrnak
Jut a szerencse, elhihedd,
Hogy megöleljem s barátomnak
Nevezzem, úgy, mint tégedet.
S mért tettem ezt? mert . . . de nem szükség,
Hogy elbeszéljem érdemed :
Már az elég dicséretedre,
Hogy itt könyvemben áll neved.

E költeményre Kéry Gyula akadt rá, egy, a censor számára összeírt kézirati füzetben (1908). A költő mintegy két hétig időzött Koltón, okt. 26-tól nov. 9—10-ikéig. Gondtalanul s dalolva élt itt, mint a madár, dallal is búcsúzott, mikor elszállt. A költő maga nem adta ki, mint nem a Batthyányi és Károlyi grófnékhoz írt versét sem.

E. R. KISASSZONY EMLÉKKÖNYVÉBE . . .

Tavaszzal menj ki a szabadba,
Hol fris patak suttog szaladva,
Kergetvén az est szellejét,
Mely a virágok illatával
És a csalogányok dalával
Fut a mezőben szerteszét,
Míg mosolyogva néz le rája

(Debreczen.)

A csillagok s a hold sugára. —
S ha patakzajjal, madarak dalával,
Virágillattal, csillag- s holdsugárral
Ifjúi lelked, lányka, megtelik,
Eredj haza, s aludjál reggelig,
És a mit ekkor álmodol jót, szépet,
Adja meg mindazt a jövendő néked!

Költőről a költő Szathmáron, Nagy-Károlyon keresztül Debreczenbe ment. Itt élt akkor régi jó ismerőse. Emődý Dániel, mint nevelő Erdélyi József ref. tanár házánál, kinél diákkorában Arany is házitánító volt. Petőfi sokat volt Erdélyiéknél, sőt érmelléki szöllejükben is töltött egy-két napot. A fiatal Erdélyi Róza könyvébe írta a költő e sorokat; a következőket pedig az idősebb Erdélyi-leánynak, Lujzának.

KOVÁCS JÁNOSNÉ EMLÉKKÖNYVÉBE.

Jellemtelenség e kor bélyege ;	S az emberiség kettős szent nevében :
Pedig csak egy, csak egy : a jellem az,	Ha gyermekekkel áld meg majd az isten,
A mi az embert emberré teszi.	Olts gyermekid szívébe jellemet,
E nélkül hitvány, öntudatlan tárgyak,	Szeplőtelen s megtántoríthatatlant.
Vagy legfőlebb is állatok vagyunk.	És nem szükség, hogy mást is adj nekik,
Oh hölgy! könyörgök hozzád, a haza	Mindent adál, ha jellemet adál.

(Debreczen, nov. 15. 1846.)

K. J. KISASSZONY EMLÉKKÖNYVÉBE...

Szived bölcsőben fekvő csecsemő :
Ott fekszik és még mélyen alszik ő.
De majd fölébred és keservesen sír . . .
Akkor, szép gyermekem,
Legyen szeliden ringató dajkája
A nyájas szerelem.

(Debreczen.)

Király Janka az Erdélyi Róza barátnője volt, Könyves Tóth Mihály református lelkész mostoha leánya. A költő a parochián is többször megfordult, a három verset a három leánynak egy napon írta.

Több verset nem is írt itt ekkor, pedig mennyi emlék fogadta s mennyi új esemény! A színházban, hol harmadfél évvel azelőtt észrevétlenül játszott a kis szerepét, most a mint belépett «minden szem rajtam függött s a lelkesedés az égi háború hangján kiáltá: éljen Petőfi Sándor!» — írja az *Úti levelekben*. *A két pisztolyt* adták, Szigligeti darabját, s Lenke szerepében Prielle Kornélia énekszámá helyett Petőfi dalát énekelte el: A virágnak megtiltani nem lehet. . . Ők Petőfivel még Pestről ismerték egymást; a költő meg is látogatta, s minthogy — úgy látszik — épen olyas hírt hallott, mintha Julia mással készülne jegyet váltani: megkérte Cornélia kezét, félig hajlamból, félig daczból Julia iránt, a kiról barátai úgy sem hitték, hogy elnyerheti. Az esküvő azonban dispensatio nélkül nem ment a kívánt könnyűséggel, s másnap Petőfi elutazott Debreczenből, egyelőre még komoly szándékkal az esküvő iránt, de ez a szándék nem tartott sokáig.

HAZA TÉRTEM.

Haza tértem és letettem	Melyik a leglélekrázóbb,
A vándorbotot kezembül,	A legfájóbb húr e lanton ?
S veszem a lantot helyébe,	Azt veszem, hogy ujjaimtól
Mely sokáig félre téve	A húr s ennek hangjaitól
Hallgattot, most újra zendül.	Bennem a szív megszakadjon.

Messze jártam, sokat láttam ;
Sokat ?... oh nem, csupán egyet:
Azt, hogy e hon ereje fogy,
Hogy meghalni készülünk, hogy
Elfajult a magyar nemzet.

Alkotmányunk egy vásártér,
Melyen lelket adnak-vesznek,
Adnak-vesznek olcsó pénzért,
Egy kis címért, egy ebédért...
Jó éjszakát ily nemzetnek !

Jaj azoknak, jaj azoknak,
Kiket magyar anyák szültek,
Kik hazájok pusztulását,
Nemzetök vég vonaglását
Nem nézhetik egykedvűleg !

(Pest.)

Ugyanazon keserű hangulatból fakad, mint a *Nagy Károlyban* vers. Gyulai szerint «először is Vörösmartynak olvasta fel, ez nem helyeslően az akkori viszonyok közt a kétségbeesett hangot, nem adta ki, hanem Egressy Gábornak ajándékozta, kitől többen leírták».

MI VAN INNEN TÁVOL...

Mi van innen távol ? a Tisza...
Mi van a Tiszán túl ? Hortobágy...
Hortobágyon túl ? egy szép leány,
Kihez lelkem visszavágy !

Szép leány, szép barna kis leány,
Tőled oh be messze estem el !...
Csak azt tudhatnám, hogy legalább
Néha rám emlékezel !

Engemet sokszor meglátogat
A jó angyal, az emlékezet,
És karon fog, s öntudatlanul,
Kedvesem, hozzád vezet.

Elmegyünk a más világra...
Nem a magasból esünk le,
Mint madár, melyet lelőnek
Közleléből a felhőnek
S onnan hull a mély tengerbe.

A pornak vagyunk szülötti,
Az alacsony úti pornak,
Nincsen emberméltóságunk,
Mint a férég csúszunk-mászunk,
Mint a férget, eltipornak.

Az ős vár, melynek tündére vagy,
Mely a dombról a rónára lát,
Hol a kék Szamosban tölti a
Holdvilág az éjszakát,

És a kert a vári domb alatt,
És a kertben a tó partinál
A gyászfűzek néma lombjai —
Mind ez, mind előttem áll.

Oh e kertben kert volt életünk,
Minden óránk benne egy virág ;
Mult- s jövőnket a gazdag jelen
Koszorúi takarák. —

Lyányka, hogyha visszagondolod
 E dicső kort : dobog-e szíved?
 Költ-e benned, mint én bennem, oly
 Edes érzeményeket?

Város-e ugy, mint én a napot,
 Mely kettőnket összehoz megint ?
 Én hiszem, hogy e szép kor felé
 Szép szemed gyakran tekint !

(Pest.)

Petőfi november 20-ika után ért Pestre. A *Tízek társasága* éppen felbomlott, s tagjai az *Életképek*hez csatlakoztak. Petőfi is: ez a költeménye már ott jelent meg, decz. 5-ikén. E versben újra lobbot vet az erdődi szerelem, mely egyik szívben sem akart hamvadni. Pedig a debreczeni kaland híre Juliához is eljutott; atyja hallott felőle Debreczenben. Nem volt az a zsnarnok-apa, minőnek rajzolni szokták. Okos és m velt, minden ízében úri ember volt; másik veje, Gyulai Pál, s az ő egész baráti köre, Arany Jánosék is, tisztelettel és szeretettel vették körül. Az udvarlást s később a házasságot okkal ellenezte: nem bízott Petőfinek sem állandóságában, sem viszonyaiban, nem akarhatta jómódhoz szokott, elkényeztetett leányát ily bizonytalan sorsnak kitenni. Épen azok a legnehezebb helyzetek, hol minden félnek igaza van, legalább saját szempontjából. Nincs-e igaza Othellónak, Desdemónának és atyjának egyaránt? Ilyenforma az ő helyzetük is. Szendrey elmondta leányának, a mit Debreczenben hallott. De Julia szívében már hatalmassá nőtt a szerelem. Naplójának bevallja, hogy elveszti féltve őrzött önuralmát: «A nyugalmas okoskodás már elhagyni készül, mert érzem, hogy szerelmem mindinkább növekedik lelkemben». Kárhuztatja a «hideg ész», «mert oly erővel láncozta le érzéseimet, hogy élettelen-ségöket már magam is hinni kezdtem». Ez önvallomásban van habozásának kulcsa. Most úgy érzi, a költő az egyetlen, «ki lelkének rejtélyes érzéseit teljesen átérté, ha mintegy véletlenül föllebbent a fátyol, mely azt eddig mindenki elől elfödé» (nov. 14.). Elrémül a gondolatra: hátha nem fogja őt többé látni. Megint magát vádolja «... hátha ... szerelme máris kiégett! — én vagvok oka: nem igyekeztem-e azt hidegen elnyomni? bir-e tőlem csak egy emléket is, mely szerelme írántam táplálná? és nem természetes volna-e, ha szerelem után vágyó lelke egy más lényben keresné föl boldogságát...?» (nov. 14.). Gondolatában már előre kész volt mentsége, s midőn a debreczeni hírt hallotta, női érzéke fölismerte abban a sértett szív daczát. Talán a hír posta-galambja üzenetet is hordott köztük: meglehet, Julia ekkor küldött naplójából egy részt a költőnek, kinek eddig nem volt emléke tőle. Hogy a távolból kibékültek s megértették egymást, mutatja e vers s a következők. Olvasta e verset Kolozsvárott Prielle is, kiről a költő egy ideig mint arájáról beszélt barátainak; ő is megértette a helyzetet, s csak annyit írt a költőnek: «A Hortobágyon túl két út van. Sok szerencsét kívánok a másikon, mely nem a Királyhágó felé vezet».

NEM ÉRT ENGEM A VILÁG.

Nem ért engem a világ!	Ember és polgár vagyok.	Keblemen a szerelem
Nem fér a fejébe,	Mint ember mi boldog!	Virágbokréjtája,
Egy embernek éneke	És mint polgár, lelkemen	Fejemen honszeretet
Hogy lehet kétféle?	Mily keservet hordok!	Töviskoronája;
Hogy dalolhat az jelenleg	Az örömmek könnyét sfrom,	Igy lantomra majd megsebzett
Szívrepesztő bánatot,	Ha lyánykámra gondolok;	Homlokom vércseppe hull,
Ki elébb egy pillanattal	Fájdalomnak könnyét sírom,	Majd egy illatos levelke
Ugy örült, ugy vigadott?	Ha hazámhoz fordulok.	Bokréjtám virágibul.

(Pest.)

RESZKET A BOKOR, MERT . . .

Reszket a bokor, mert	Teli van a Duna,	Mikor együtt voltunk,
Madárka szállott rá,	Tán még ki is szalad.	Tudom hogy szeretttél.
Reszket a lelkem, mert	Szivemben is alig	Akkor meleg nyár volt,
Eszembe jutottál.	Fér meg az indulat.	Most tél van, hideg tél.
Eszembe jutottál,	Szeretsz, rózsaszálam ?	Hogyha már nem szeretsz,
Kicsiny kis leányka,	Én ugyan szeretlek,	Az isten áldjon meg,
Te a nagy világnak	Apád anyád nálam	De ha még szeretsz, úgy
Legnagyobb gyémántja.	Jobban nem szerethet.	Ezerszer áldjon meg !

(Pest.)

Meltzl az *Összehasonlító Irodalomtörténeti Lapok*ban számos fordítását adta ki; a *Petőfi-almanach* 31 nyelven közli; a szerelemnek valóban világszerte szíllongó dala ez.

1846 végéről való, habár csak 1847 január 17-ikén jelent meg az *Életrépek*ben. Julia az egész telet fölindulásban, lelki válságban élte át. A debreczeni hír fulánkot hagyott szívében. Naplójában hívja az «édes, a megszabadító halált», «a világ mozgalmi közét» kívánkozik, s oly szenvedélyt érez, melyben kedves írójának, Sandznak hatására ismerünk. «Nekem fölízgatás, szenvedély kell, mi elfoglaljon, mi éreztessen, hogy élek». Érti a szenvedélyes kedély átkát, a gyötrő tudatot, hogy «nem nyujthat szelíd, békés örömekeket, nem boldogíthat oly tisztán, mint egy csöndes, ártatlan teremtés teheti». (nov. 18., decz. 2.) Ez önelemzés kiváló értelemre vall, de az izgalmakra vágyó lélekben kóros csirára mutat, mely Madách nevére emlékeztet. E forrongó, vívódó szívet új csapás rendíti meg. Decz. 6-án ezt jegyzi naplójába: «Már éreztem szerelmem növekedését, örültem a gondolatnál, hogy azt egykor oly lángnak látandom, mely képes lesz őt egy életen át boldogítani; és most egyszerre mintha jég verte volna el reményeim szép virágait . . . Mióta hallám, hogy nála lévő soraimat ismerőseinek megmutatá, azon percztől fogva egy magyarázhatlan rossz érzés lepte meg keblemet . . . » Petőfi meghazudtolta ugyan e rágalmozót, de csak hónapok múlva. Julia Térey Marinak is panasolja e sértést (decz. 29.), de menti is a költőt, hogy «igen szenvedélyes, és még nagyon fiatal is» s «egy véghetetlen láng, mit Isten lelkébe teremtett, s miről ő nem tehet, vonja önkénytelenül, hogy csak nagy fájdalom fogja őt egyszer megtörni . . . mit én nem kívánok neki, bármily igen vétett is ellenem.» Ez egyszeri szavakban több fájdalom s több szerelem van, mint a szenvedélyes kifakadásokban. Az utolsó halvány sugárhoz is ragaszkodik: « . . . ennyire még sem lehetne tettetni, ugy-e nem? » — «Oh ha még nem lenne késő, szívémből kitépni emléké! — kiált föl szíve a naplóban. — Mert éppen oly kínzó ez, mint lehet a vaknak, ha szemei csak pillanatra láthatták a szép világot, melyről annyi dicső képeket alkotott magának, melyeknek láthatása legfőbb vágya volt, de azt elérve, egy perc múlva ismét rémteljes sötétség fogá körül, a látott fényes kép helyett». Itt a napló meg is szakad, február elejéig. Akkor újra éled Julia szerelme, s a költő is, a ki közben néhány keserű s negédteljes könnyű verssel hűtögette szívet, s jobbára másról énekelt. Éppen e vers volt szerelmük feltámasztója, mikor azt Julia nyomtatásban olvasta; ez Galeottójuk, a ki őket egymás karjába vezette.

HALHATLAN A LÉLEK...

Halhatlan a lélek, hiszem,
De más világba nem megy át,
Csak itt lenn a földön marad,
A földön él és vándorol.
Többek közt én, emlékezem,
Rómában Cassius valék,
Helyécziában Tell Vilmos,
Párizsban Desmoulins Kamill . . .
Itt is leszek tán valami.

(Pest.)

E pár rövid sor mélyre világít: a szabadsághősöket emlegeti, azok utódának érzi magát.

KARÁCSONKOR.

Én hozzám is benézett a karácson,
Tán csak azért, hogy bús orcát is lásson
És rajta egy pár reszkető könylüt.

Menj el, karácson, menj innen sietve,
Hiszen családok ünnepnapja vagy te,
S én magam, egyes-egyedül vagyok.

Meleg szobám e gondolattól elhül.
Miként a jégcsap függ a házereszről,
Ugy függ szívemről ez a gondolat.

Hejh be nem így volt, nem így néhanapján!
Ez ünnep sokszor be vigan viradt rám
Apám, anyám és testvérem között!

Oh a ki együtt látta e családot,
Nem mindennapi boldogságot látott!
Mi boldogok valánk, mert jók valánk.

Embert szerettünk és istent imádtunk;
Akármikor jött a szegény, mi nálunk
Vigasztalást és kenyeret kapott.

Mi lett a díj! rövid jólét multával
Hosszú nagy inség . . . tenger, melyen által
Majd a halálnak révéhez jutunk.

De a szegénység én nekem nem fájna,
Ha jó családom régi lombos fája
Ugy állna még, mint álla hajdanán.

Vész jött e fára, mely azt szétszaggatta;
Egy ág keletre, a másik nyugatra,
S éjszakra a törzs, az öreg szülők.

Lelkem szülőim, édes jó testvérem,
Ha én azt a kort újlag megérem,
Hol mind a négyünk egy asztalhoz ül! . . .

Eredj, reménység, menj, maradj magadnak, Isten veled, te szép családi élet!
Oly kedves vagy, hogy hinnem kell szavadnak, Ki van rám mondva a kemény ítélet,
Ámbár tudom, hogy mindig csak hazudsz . . . Hogy vágyam üzzön és ne érjen el.

Nem nap vagyok én, föld és hold körében ;
Mint vést jelentő üstökös az égen,
Magányos pályán búsan bújdosom.

(Pest.)

A költő családi érzésének egyik legszebb bizonyossága. Pesten sok új gond várta. Atyját Dömsödön is üldözte a balszerencse; üzletet kötött, melynek nem tudott megfelelni, s már végrehajtással fenyegették. Petőfi Telekitől kér kölcsön 600 pengő forintot, kimenti a bajból szüleit és Czinkotára költözteti őket. Ezért mondja e verse, hogy éjszakra szakadtak. Tartozását siet munkáival letörleszteni. Kiadja a *Tigris és hiénát*; elszerződik az *Életképek*hez, mely költeményeit másfél aranyával díjazza, mi a költő nagy népszerűségét mutatja. Népies prózai elbeszéléseket is ír oda, *A nagyapát*, *A fakó lány s a pej legényt*. A beszélyíró Kovács Pál győri lapjához, a *Hazánkhoz* is szerződik, főképp pedig összegyűjti összes költeményeit, melyek háromezer példányban való kiadásaért Emich 500 frtot fizet. E sok gond és baj s szüleinek szerencsétlensége elkedvetleníti; ez lehet az oka, hogy házassági tervével is leszámol s elbűszük minden reményétől.

A GYŰLDEI IFJAKHOZ.

A honnak egy igaz zászlója van,
Ezt mi álljuk körül.
S ti elhagyátok a hon zászlaját,
Elhagyhatátok, oh ifjak, hitetlenül ?

(Szégyen, gyalázat ! Hát az oroszlan
Róák fészkebe tér ? . . .)
Silány rongyot hogy cserélhettetek
A haza szentséges, dicső zászlójaér' !

Higyétek el, hogy róka-fészek az,
Hová beléptetek,
Ha rá más bizonyosság nem volna is :
Elég az, hogy papok tanyáznak köztetek.

Pap és ravaszság, pap és árulás,
Pap és minden rossz . . . egy !
Ott a gonoszság, ott van a pokol,
A kárhozat, hová ily férfi-szoknya megy.

Okos volt, a ki öltözetjüket
Barnának rendelé,
Fehér ruhát azért nem hordanak,
Mert azt sötét lelkök befekettitené.

Mint öltözetjök, lelkök oly setét,
Ők éjszakának gyermeki ;
Azért látjátok őket mindenütt
A szabadság, e napfény ellen küzdeni.

Hol a szabadság, ott van a haza . . .
S ti elválhattatok
E két szentségtől és olyan korán!
Mert hisz fiatalok vagytok, fiatalok.

Nem jó idők! . . . a féreg eddig a
Vén fákat rágta csak,
Ti ifjak vagytok, ifjú csemeték,
És a férgek már is belétek hulltanak.

A férges fát mi várja? Rothadás!
Ti hát rothadjatok . . .
Minket levágnak s tűzre tesznek tán,
De lelkünk lesz a láng, mely égbe szállni fog.

(Pest.)

Gyűlde néven 1846. végén conservatív központot alakítottak, az ifjúság bevonásával, mi azonban nem sikerült. E hevenyészett versét a költő nem adta ki, de kéziratban elterjedt.

A MAGYAR NEMZET . . .

Járjatok be minden földet,
Melyet isten megteremtett,
S nem akadtok bizonyára
A magyar nemzet párjára.
Vajon mit kell véle tenni:
Szánni kell-e vagy megvetni? —
Ha a föld isten kalapja,
Hazánk a bokréta rajta!
Oly szép ország, oly viritó,
Szemet-lelket andalító,
És oly gazdag! . . . aranyárgán
Ringatózik rónaságán
A kalászok óceánja;
S hegyeiben mennyi bánya,
És ezekben annyi kincs van,
Mennyit nem látsz álmaidban.
S ilyen áldások daczára
Ez a nemzet még is árva,
Még is rongyos, még is éhes,
Közel áll az elveszéshez.
S szellemének országában
Hány rejtett gyöngy és gyémánt van!

S mind ezek maradnak ott lenn,
Vagy ha épen a véletlen
Föl találja hozni őket,
Porban, sárban érnek véget,
Vagy az inség zivatarja
Őket messze elsodorja,
Messze tőlünk a világba,
Idegen nép kincstárába.
És ha ott ragyogni látjuk,
Szánk-szemünket rájuk tátjuk,
S ál dicsőséggel lakunk jól,
Hogy ez innen van honunkból.
Ez hát nemes büszkeségünk,
Melyről annyiszor mesélünk?
Azzal dicsekedni váltig,
A mi szégyenünkre válik! . . .
Csak a magyar büszkeséget,
Csak ezt ne emlegessétek!
Ezer éve, hogy e nemzet
Itt magának hazát szerzett,
És ha jőne most halála,
A jövődő mit találna,

Mi neki arról beszélne,
 Hogy itt hajdan magyar éle?
 S a világtörténet könyve?
 Ott sem lennénk följegyezve!
 És ha lennénk, jaj mi nekünk,
 Ezt olvasnák csak felőlünk:

(Pest.)

«Élt egy nép a Tisza táján,
 Századokig lomhán, gyáván.» —
 Oh hazám, mikor fogsz ismét
 Tenni egy sugárt, egy kis fényt
 Megrozsdásodott nevedre?
 Mikor ébredsz önérzetre?

EGY GONDOLAT BÁNT ENGEMET . . .

Egy gondolat bánt engemet:
 Ágyban, párnák közt halni meg!
 Lassan hervadni el, mint a virág,
 A melyen titkos féreg foga rág;
 Elfogyini lassan, mint a gyertyaszál,
 Mely elhagyott, üres szobában áll.
 Ne ily halált adj, istenem,
 Ne ily halált adj én nekem!
 Legyek fa, melyen villám fut keresztül,
 Vagy melyet szélvész csavar ki tövestül;
 Legyek köszirt, mit a hegyről a völgybe
 Eget-földet rázó mennydörgés dönt le . . .
 Ha majd minden rabszolga-nép
 Jármát megunva sikra lép,
 Pirosuló arcczal és piros zászlókkal
 És a zászlókon eme szent jelszóval:
 «Világzsabadság!»
 S ezt elharsogják,

(Pest.)

Elharsogják kelettől nyugatig,
 S a zsarnokság velők megütközik:
 Ott essem el én,
 A harcz mezején,
 Ott folyjon az ifjui vér ki szivembül,
 S ha ajkam örömteli végzava zendül,
 Hadd nyelje el azt az aczéli zörejt,
 A trombita hangja, az ágyudörejt,
 S holttestemen át
 Fűjő paripák
 Száguldjanak a kivivott diadalra,
 S ott hagyjanak engemet összetiporva. —
 Ott szedjék össze elszórt csontomat,
 Ha jön majd a nagy temetési nap,
 Hol ünnepélyes, lassu gyász-zenével
 És fátyolos zászlók kíséretével
 A hősokeket egy közös sírnak adják,
 Kik érted haltak, szent világzsabadság!

Gondjai, szerelmi gyötrelme és csalódásai közül a hivatás érzéséhez menekül, a hazafias elkeseredésből a világzsabadság eszméjéhez emelkedik, egészen az önfeláldozás elszánásáig, s ihlete a jövőbe látásig ragadja. Egyik legtökéletesebb alkotása e rhapsodia; a költő felizgatott képzeletében csak úgy tolonganak a képek: egy-két vonással megjeleníti s gyors változásukat híven kíséri a rhythmus zenéje; gondolat és érzés egészen egybeforrnak, s egymást röptik. Az egyén az emberiséggel, a küzdelem a halál gondolatával forr össze; lyra és politika ez, vers és jóslat egyszerre elszánás és önfeláldozás, melyek beteltek. *Összes költeményei* utolsó lapjára tette e verset, melyben tetőpontját éri el érzése és művészete. Ezzel kezdődik az új pálya, melyen a költő a szerelem és szabadság dalnoká.

SZABADSÁG, SZERELEM!

Szabadság, szerelem!
E kettő kell nekem.
Szerelmemért föláldozom
Az életet,
Szabadságért föláldozom
Szerelmemet.

E sorokat a költő 1847 újév napján írta, 24-ik születése napján, az *Előszó*val egyszerre, jelszóul *Összes költeményei* kiadása elé. 42-ben Beck Károly német költő számára írt német nyelvű rövid önéletrajzában még azt vallja jelmondatául: Bettelsack und Freiheit. Ebben a fiatal szív dacza és elszántsága nyilvánul. A mostani hat sorban az élet s főképp Petőfi életének két főeszméje s érzése foglaltatik, az egyéni és a közélet fővágya, az ember boldogságának alapjai. Ez a *Votum Petőfianum*. «Ezek az eszmék s a velők kapcsolt érzelmek teszik az ő életének és halálának alapelveit, ezek az ő költészetének mysteriosus ihletői» írja Ferenczi Zoltán. (A *Petőfi-almanach*ban.) — Az egész kötet nem más, «mint az örök szerelemnek és az örök szerelemre vágyó szív érzelmeinek oly csodás változatosságú kifejezése... Másfelől nem más, mint a szabadságért epedő lélek sóvárgásai, egy nagy lélek fogadalmai...» S e fogadalmat be is váltotta; feláldozta a szabadságért életét is, szerelmét is. Meltzl Hugo e hat sorról két cikket írt; tömörségre Goethe *Ueber allen Gipfeln... söhajával méri össze*; a lyrai költőre jellemzőn mutatja ki, hogy e hat sorban (ragokban, stb) ötször fordul elő az *én*; alapeszméjét összekapcsolja a *Ha az isten ekképp szólna hozzám... kezdetű költeménnyel*. A szerelem ez alárendelésében itt talán az *Egy gondolat... hangulata* is részes. Vajon így írt volna-e októberben is? A *Petőfi-almanach* 23 nyelven közli e kis vers fordítását.

Petőfi sajtó alatt levő összes költeményei elé 1847. újév napján ez előszót írta, melyet azután még sem adott ki:

A mai nap reám nézve ünnepélyes nap. Ma — január 1. 1847 — multam huszon-négy éves s lettem e szerint nagykoruvá. Szokásom volt eddig minden új évben (annyival inkább, minthogy az egyszersmind születésem napja is) az elmúlt esztendőt még egyszer átélni emlékezetben; ma azonban nem csak a legközelebbi évet gondoltam vissza, hanem egész életemet s különösen írói pályámat. Talán nem lesz épen helyén kívül, ha előbeszédül összes költeményeimhez, melyeket most bocsátok sajtó alá, leírom elmékedésemet azon életszakomról, melyben a tisztelt közönséggel összeköttetésben lenni van szerencsém; leírom pedig azon őszinteséggel, mely e hypokrita világban annyinak visszatetsző, mivel én azonban nem igen törődöm. Hogysem tíz barátot szerezzek kép-mutatással, inkább szerzek őszinteséggel száz ellenséget. Oh, előttem nagybecsű az őszinteség, mert ez jó angyalom ajándéka; bölcsőmbé tette pályának, s én elviszem koporsómba szemfedőnek...

*

Irodalmunkban a kritika s a közönség véleménye egymástól annyira különböző tán még egy íróról sem volt, mint rólam. A közönség nagy része határozottan mellettem, a kritikusok nagy része határozottan ellenem van. Máskor is, ma is hosszan fontolgattam: melyiknek van már igaza? s máskor is, ma is abban állapodtam meg, hogy a közönségnek. A közönség — az olvasót értem, nem a színházit, a nézőt, mely kettő közt nagy a különbség — mondom: az olvasó közönség félreismerhet, mellőzhet valakit egy és más oknak következtében, de a kit figyelemre méltat, a kit megkedvel, az azt, ha nem egyenlő mértékben is, de mindig megérdemli... hacsak az egész kor nem egészen ferde izlésű; mit a mostaniról kétség kívül nem tehetni föl.

Ezelőtt csak egy évvel is, megvallom, nagyon nehezemre estek az (önmagok által úgynevezett) kritikusok anathemái. Sok keserű órát szereztek nekem. De most már, hála Istennek, ki vagyok e gyöngeségből gyógyulva, s jó izűn tudok mosolyogni, ha látom ezen új Titánokat, mint erőlködnek reám Ossát és Peliont hajigálni. Sőt mindenik egy-egy Jupiternek képzele magát, kinek szemhunyorítására megrendült az Olymp... meg-megbillentik ezen Jupiterculusok az ő czopfjaikat, de az Olymp nem rendül meg.

És miért ezen élet-halál háború ellenem? mert, hidd el, tisztelt olvasó, hogy szándékok nem csekélyebb, mint engemet megsemmisíteni. Én tudom, miért? de a

közönség nem tudja és nem is fogja, általam legalább, megtudni. Sorra el tudnám számlálni mindazon ocsmány indokokat, melyekből ellenem sikra szállnak, a tiszta jó-akarát sisakját téve fejökre; de én nem rántom le a sisakot rólok, nehogy az olvasó elundorodjék azon szennyes pofáktól, melyek e ragyogó hadiöltözet alatt vigyorognak. Különb is a személyekhez semmi közöm, sem ahhoz, miért mondják ezt vagy amazt, csak azt veszem, mit mondanak, mit állítanak? s erre van egy pár észrevételem, mert állításaik részint gazok, részint hamisak.

Azt nem teszem, hogy költészetem becsét védelmezzem, mert vagy szorultak erre verseim vagy nem; ha rá szorultak, úgy hiábavaló, ha pedig nem, úgy fölösleges a védelem... aztán meg őszinteségem és önérzetem van, de hogy szerénytelenségem volna, azt tagadom. Tehát csak négy vádjokat említem, mely különben is a leggyakoribb, tudniillik, hogy költeményeimben rossz rím, rossz mérték, szaggatottság és aljasság van.

Ezen uraknak a magyar rímről és mértékről fogalmok sincs. Ők a magyar versekben latin metrumot és német cadentiát keresnek s ez az én költeményeimben nincs, az igaz, de nem is akartam, hogy szorosán legyen. A magyar mérték és rím még nincs meghatározva, ez még ezután fog, ha fog, kifejlődni és meghatározatni, e szerint róla nekem sincs tudatom, de van sejtésem... az ösztön vezet, s a hol ők engem rím és mérték dolgában a legnagyobb hanyagsággal vádolnak, talán éppen ott járok legközelebb a tökéletes, az igazi magyar versformához.

A mi költeményeimben az aljasságot illeti, ez ellen ünnepélyes óvást teszek. Ez alávaló rágalom. Bátran ki merem lelkiismeretem ítélőszéke előtt mondani: hogy nálam nemesebb gondolkozást és érzésű embert nem ismerek, s én mindig úgy írtam és írok, a mint gondolkodtam és éreztem. Mindig fáj e vád, mert ennek éreztem legjobban méltánytalan voltát. Ha néhol egyes kifejezésekre s a tárgyra nézve szabadabb vagyok másoknál, ez onnan van, mert én szerintem a költészet nem nagyúri szalon, hová csak fölpiperézve, fényes csizmákban járnak, hanem szentegyház, melybe bocskorban, sőt meztláb is beléphetni.

Végre, hogy bennem szaggatottság van, az, fájdalom, való; de nem csoda. Nekem nem adta Isten a sorsot, hogy kellemes ligetben csalogánydal, lombsusogás és patakcsörgés közé vegyítsem énekemet a csendes boldogság- vagy csendes fájdalomról. Az én életem csatatéren folyt, a szenvedések és szenvedélyek csatatéren; régi szép napok holtteste, meggyilkolt remények halálhörgése, el nem ért vágyak gúnykacaja s családok boszorkánysipításai között dalol féltérbolyodottan műzsám, mint az elítkezott királyleány az operenciás tenger szigetében, melyet vadállatok és szörnyetegek őriznek... Aztán e szaggatottság nem is egészen az én hibám, hanem a századé. Minden nemzet, minden család, sőt minden ember meghasonlott önmagával. Az emberiség a középkor óta nagyot nőtt, s még mindig a középkori öltözet van rajta, imitt-amott megfoltozva és kibővíve ugyan; de ő mindazáltal más ruhát kíván, mert ez egy is szűk neki, szorítja

keblét, hogy alig vehet lélekzetet, s aztán szégyenli is magát, hogy ifjú létére gyermekreuhát kell viselnie. Így van az emberiség szégyen és szorultság között; kívül csendes, csak egy kissé halványabb a szokottnál, de belül annál inkább háborog, mint a volkán, melynek közel van kitörése. Ilyen e század, s lehetek-e én másforma? én, századom hű gyermeke!

Pest, január 1. 1847.

Petőfi Sándor.

A kötet 1847 márczius 15-ikén jelent meg; címlapján egy törrel átszúrt s virágokkal koszorózott lant. A második lapon ez az ajánlás: «Tisztelet és szeretet jeléül Vörösmartynak ajánlva a szerző által.» — Háláját kívánta ezzel kimutatni Vörösmarty iránt, kinek pártfogása juttatta a nyilvánosság elé első vers-füzetét; egyszersmind hódolatát fejezi ki az idősb költő előtt, s ebben az ifjú költészet, az irodalom új kora, összekapcsolódik a régebbivel.

Kötemény-kötetéből egy aranyozott, piros bőrbé kötött példányt adott Aranyknak, beleírva: *Arany Jánosnak — Petőfi Sándor.*

E hatalmas kötet egész gazdagságában mutatja Petőfi dús költészetét, s lefegyverezte az addig nehezen tájékozódó, sőt néha elfogult mibírálatot is. Pulszky Ferencz, b. Eötvös József méltányló cikkei törték meg a jeget. — Ugyanekkor 102 oldalra terjedő gyűjtemény jelent meg műveiből Dux Adolf német fordításában. Neve betöltötte a hazát, s utat talált a külföldre is.

A költő büszke volt gyűjteményére. «Emlékszem — írja Arany Gyulai Pálnak, — midőn 1847-ben nagy kötetje megjelent, bár pályázni büszke, s valamely tagságot elfogadni elve ellen volt, de azt mégis önérettel mondta előttem: no, most már remélem, *fió* évben enyim lesz az akadémiai nagy jutalom! A jövő év kissé messze haladt, s ő nem érte annak örömet, de a jutalom, *ugyanazon* jutalom, melyre számított, mégis *övé* lett. Az akadémia csak kötelességét teljesít; de hogy megtette, a nemzet rokonszenvével találkozik érte s visszasugárzik rá is a népszerűség, melylyel Petőfi neve bír». Arany ezt 1838-ban írja, midőn hosszú kényszerű szünet után az Akadémia ismét működni kezdett, s nagy jutalma első kiadásával a holt költőt koszorúzta meg, fiának nyujtván a 200 aranyat. Czuczor jelentése azt mondja: «E korszak egyik fénye Petőfi Sándor, . . . mint a magyar lant egyik főképviselője s egy új korszak vezére tűnik föl Ő, mint költői tehetség, egészen önálló, egyéni, eredeti, kivált midőn az Alföld síkjait festő rajzaiban eddig ismeretlen vagy figyelemre kevésbé méltatott fényképeket várászol élénkbe». Így nyujtja koszorúját «azon ihletett költőiségnek és szellemnek, mely Petőfi műveit átlengi».

